

268390

БАРОТИ АБДУРАҲМОН

КУРУШ ВА ТОМИРИС

ИСКАНДАР ВА СПИТАМЕН

РУХШОНА

АЛВИДОӢ ИШҚ

КИНОРОМАНҲО

БАРОТИ АБДУРАҲМОН

Куруш ва Томирис
Искандар ва Спитамен
Рухшона
Алвидоъ ишқ
(Кинороманҳо)

Душанбе «Адиб» 2015

Мушовирони илмӣ:

Юсуфҷон Яъқубов узви вобастаи АИ Тоҷикистон, доктори
илми таърих

Нурмуҳаммад Амиршохӣ доктори илми таърих

Мухаррири масъул: Мушаррафани Шариғзода

Мухаррири техникӣ: Сафаров Некрӯз

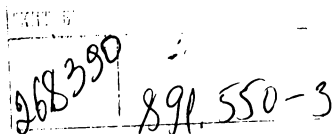
Тарроҳ: Нурмуҳаммади Шамс

ISBN 978-99947-23247-1

© Бароти Абдурахмон

ББК 76.1+76.12

Г-12

Бе иҷозати расмӣ муаллиф филмбардории кинороманҳо
манъ аст. Ҳуқуқи муаллиф аз ҷониби конун ҳифз карда мешавад.

000302187

Китобхонаи миллии Тоҷикистон

Бунёдгузори давлатдории мутамаддин

Тамаддуни ориёӣ яке аз қадимтарин ва бонуфузтарин тамаддуноҳои башарист, ки решаҳои таърихӣ, арзишҳои маънавӣ ва асолати забони худро нигоҳ дошта, аз сарзамини Ҳинд то қанораҳои Юнон доман густурдааст.

Сарнавишти ориёӣҳо, ки мо тоҷикон низ яке аз меросдори насли он ҳастем, аз ҷумлаи саҳифаҳои басо рангину шигифтангези таърихи башар буда, аз асоси ривоятҳои офариниш, «Авасто»-ву Зардушт, Эронӣ Тӯрон, Суғду Бохтар, асолати давлатдорӣ Пешдодиёну Каёнӣ, Ҳахоманишиёну Кушонӣ, Сосониёну Сомониён сарчашма мегирад.

Яке аз ситораҳои раҳшони тамаддуни ориёӣ, ки ҳанӯз 2500 сол қабл аз ин ба қавли файласуфи бузурги немис Гегел ба оламиён усули мутамаддини давлатдориро эҳдо кардааст, Куруши Кабир мебошад.

Куруши Кабир ба нахустин империяи мутамаддини аҳди қадим бунёд гузоштааст, ки то замони лашкаркашию кишваркушоӣҳои Искандари Мақдунӣ дар таърихи тамаддуни башарӣ назире надошт. Империяи таъсисдодаи ӯ мутобиқи маълумоти қатбаҳои Дорӣ Бузург ва муаррихони Юнони қадим чандин давлатҳои ҷаҳони кӯҳан Порсу Мод, Бобулу Ошур, Мисру Финикия, Лидияву Урарту, Парфияву Гиркания, Бохтару Суғд ва ғайраро дар қаламрави 22 вилоят муттаҳид намуда, дар ҳудуди се қитъаи олам Осиё, Аврупо ва Африка доман густурда будааст.

Куруши Кабир саромадони худро ба насаби подшоҳони наҷиб ва табори ориёӣ мансуб медонад. Зиндагии пурҳанго маишати саҳифаҳои хотирмону ибратмӯзи зиёде дошта, дар таърихи тамаддуни башарӣ бо сиёсати оқилонаи кишваркушоӣ, таъсиси империяи таво-

ною мутамаркази ориёӣ, усули нави идоракунию шакли мукаммали давлатдорӣ, ислоҳоти умури сипоҳу низоми лашкар, густариши тичорату тадбирҳои роҳ созӣ, алаҳхусус пойдории адолату пуштибонии ҳукуку манзалати ҷумлаи халқиятҳои сокини қаламраваш шӯҳрати ҷаҳонӣ пайдо кардааст. Ёломиаи Куруши Кабир бошад, аз ҷониби олимону муаррихон ҳамчун нахустин ёломиаи ҳукуки башар ӓтироф шудааст, ки низоми одилона, инсонпарварона ва дунявии давлатдориро пуштибонӣ мекард.

Куруши Кабир дар миёни шӯҳаншӯҳони аҳди қадим яке аз оқилтарин, боинсофтарин, камозортарин ва дурандештарин шӯҳаншӯҳ буд, ки бо оини инсонпарварӣ, банданавозӣ, адолатпешагӣ ва тамаддунофариро давлатсозияш нуфузи оламгир ӓфтааст.

Ӯ дуюним ҳазор сол аз ин муқаддам қавмҳои парокандаи ориёиро аз домани қуллаҳои Ҳимолой то қаторкӯхҳои Қафқоз ва аз қанори руди Сир (Яксарт) то соҳилҳои баҳри Миёназамин таҳти парчами худ муттаҳид сохта, ҷун падаи воқеан ориёинаҷодони Осиё ӓтироф гардид.

Воқеан, зиёрати макбараи Куруши Кабир дар Пасаргад бароям лаҳзаҳои ҳаяҷонбахшу фаромӯшнопазире буд. Бо тамоми ҳастӣ ӓсос мекардам, ки қадамҳои Куруши Кабир бо қашии ҷозибави ошнояш ба қас аз фарҳанги қуҳанбунёди ниёғони ориёӣ башорат медахад. Ифтихор аз он доштам, ки қадамҳои ин сиёсатмадори оқилу зирак, пайравии илму ҳикмат, ростию адолат, созандагӣю ободонӣ қадамҳои муқоракҳои ниёғони ориёии мост.

Мо дар он давраҳои дур таҳти парчами Куруши Кабир натаҳво як давлати муқтадиру мутамаркази муштарақ, балки тақдирӣ муштарақ, таъриху фарҳанги муштарақ, забону ҳати муштарақ ва расму оини муштарақро бунёд гузоштем. Решаҳои таъвам буд ва оғози оғозҳои таъвам аз як сарчашмаи фарҳангӣю таърихӣ тамаддуни ориёӣ об меҳурд.

Куруш сиёсатмадори оқил, пайравии илму ҳикмат, ростию адолат, ободонӣю созандагӣ буд ва ҳудро «ҷӯғони райя» ҳонда, ба озодии дину мазҳаб ва баробарҳукукии халқиятҳои қаламраваш қароғон

медод. Тақдири давлатдорин Куруш ба тақдири давлати имрӯзаи тоҷикон басо шабохат дорад, ки рӯҳияи ваҳдату муттаҳидсозии миллат, пуштибонии сулҳу адолат, густариши тичорату иқтисодиёт ва бунёдкории ободонӣ, ислоҳоти низоми лашкар ва тақмили идоракунии мамлакат аз ҷумлаи ин монандию ҳамоҳангӣ аст.

Имрӯз миллати тоҷик аз фарозу шеби таърих ва озмоишҳои саҳту сангини садсолаҳо гузашта бошад ҳам, забони модарӣ, илму адабиёти оламгир, асолати таърихӣ фарҳангӣ ва хувияти миллии ҳешро нигоҳ доштааст, ки аз ҳамон ҷавҳари гуманистии тамаддуни ориёӣ ва дастовардҳои пураризиши тамаддуни ислом ғизо мегирад.

Маҳз аз шарофати истиқлолият мо ба решаҳои дури таърихӣ миллати ҳеш рӯ оварда, соли 2006-умро Соли бузургдошти тамаддуни ориёӣ эълон доштем. Ҳадаф аз ин тадбир на талқини ғояҳои наҷодпарастӣ миллатгарой, балки рӯ овардан ба сарчашмаи поку зулоли афкори фарҳангии гузаштагон аст.

Зеро ҳама гуна мероси фарҳангии арзишманд танҳо ба як халқу миллат мансуб нест ва бо мурури замон ба арзиши воқон умумибашарӣ табдил меёбад. Гузашта аз ин, таърих ибратомӯз аст ва арҷ гузоштан ба шахсиятҳои бузурги таърихӣ амсоли Куруши Кабир, Дорон Бузург, Спитамон, Рухшона, Канишкаи Бузург, Абӯмуслими Хурсонӣ, Сумбоди Муғ, Деваштич, Исмоили Сомонӣ, Темурмалик ва дигарон кадру қимати истиқлолият ва озодию барои наслҳои минбаъда афзуда, онҳоро ба бунёди давлати соҳибистиқлоли пешрафта, тараққиҳо, сулҳдӯст ва мутамаддин ҳидоят мекунад.

Романи таърихӣ «Куруши Кабир», ки нависанда Бароти Абдурахмон иншо намудааст, қӯшишест барои нигоҳи тозаафкандан ба зиндагии пуҳангома ва шахсияти нотақрору ибратомӯзи шоханшоҳи аҳди қадим. Нависанда барои зиндаю боварибахш ва хотирмону барҷаста офаридани симоҳои таърихӣ асар, ифодаи ҳолатҳои рӯҳию дарду ормонҳои ботинӣ ва таҷассуми нерӯи безаволи ишқу талошҳои пайгиронаи Куруш барои давлатсозию тамаддунофарӣ заҳмати зиёде кашидааст. Ҳадафи аслии нависанда на солноманигорӣ ва таҳқиқоти пайгиронаи таърихӣ, балки ба

вокеията таърих ва ҳақиқати зиндагӣ наздик тасвир намудани сарнавишти Куруши Кабир аст. Ё набзи замон, маҷрои таърих, талотуми воқеаҳо, бархурди шахсиятҳо ва қору пайкорҳои хотирмони онҳоро ба риштаи тасвир кашида, дили кайҳо сардшудаи қарнҳои гузаштaro ба тапиш медарорад ва ба шарёни хушкидаи ҳаводиси аҳди қадим хуни гарм меангезад. Гузашта аз ин муаллиф зимни маълумоти сарчашмаҳои гуногуни таърихӣ ба насаби ниёғони Куруши Кабир рӯ оварда, ўро вориси маънавӣ ва идома диҳандаи оини давлатдории Каёниён мешуморад.

Умедворам, ки дар Соли бузургдошти тамаддуни ориёӣ романи таърихии «Куруши Кабир» ба ормонҳои деринаи мардумони ориёинажоди қаламрави Шарқ чун фонусе рӯшанӣ афканда, онҳоро дар шинохти решаҳои таърихӣ, саромадони оини давлатдорӣ ва бунёдгузори тамаддуни безаволи ниёгонашон раҳнамоӣ хоҳад намуд. Шебу фарози пайроҳаҳои гузашта ба хонандаи нуктасанҷ на танҳо сабақ медихад, балки ўро ба сӯи ормонҳои начибу ояндаи нек ҳидоят месозад.

КУРУШ ВА ТОМИРИС

(Киноромани таърихӣ)

СИМОҲОИ АСОСИИ КИНОРОМАН БО ТАҒСИРИ МУХТАСАРИ ТАҒРИХӢ

КУРУШИ КАБИР - шоханшоҳи Порс ва Мод (558 то м. 530 то м.), бузургтарин ва машхуртарин намояндаи сулолаи Ҳахоманишиён, бунёдгузори нахустин империяи мутамадди ни аҳди қадим дар таърихи башарият. Бар асари суиқасди аҳли дарбор (ба қавле бо супориши бобояш Астиаг) дар овони тифлӣ маҳкуми марг мегардад, вале аз қазои тақдир ба дасти Митрадоҳ ном ҷўпони шох афтода зинда мемонад. То овони балоғат (тақрибан 1820-солагӣ) аз аслу насаби худ беҳабар буд ва бо ранҷу заҳмати ҷўпонӣ мезист.

Сипас бар асари худсарию тундхўнаш ўро дошта ба дар бор мегарданд ва хангоми таҳқиқ аён мегардад, ки набераи воқеии Астиаг аст. Ў дар муҳити дарбор як инқилоби шадиди ботинӣ ва имтиҳони саҳти зиндагиро гузашта, ҳулку ҳислаташро ба расму оини маъмулии подшоҳон мутобиқ месозад. Бо шарофати зиёдаи модарзод, сабру таҳаммул, ростқав лию дурандешӣ, кўшишу талошҳои пайгирона ва иродаю матонати асилаш ба тахти шохӣ мерасад ва таърифдорони зиёде меёбад. Дар ибтидои ҷавонӣ хунгарму тундхўӣ, ҷобуку бо ғайрат, нотарсу қавиирода буд. Сураташ зебою қоматаш аз миёна баландтар, пайқараш рехтаю мўътадил. Дар зоҳир оромю нуронӣ, андохаш фарру шукўҳи шохона дорад, вале нигоҳаш ҷиддию чун нигоҳи уқоб тезу гирост. Қамғуфтору босиёсат, вале суҳандону зирак. Зотан одамшиносу бофаросат, вале одамшиносию зиракиашро зоҳир намесозад. Аз марг намеҳаросад ва ба толеӣ баланду зафархўяш эътимоди қомил дорад. Ғуруру худпарасти низ барояш бегона нест. Ў аслан гирифтори дарди ишк аст ва асрори ошикиашро ниҳон медорад. Аммо ишқи самимонаи ӯ тахти пардаи лашқарқашию кишварқушониҳояш ниҳон монда, аз ҷониби Томирис чун баҳонаи риёкоронаи забткорӣ пазируфта мешавад. Дар лаҳзаҳои поёни умраш дарундору одамғурез ва узлатнишин мегардад. Ў дидаю доништа ба истиқболи марг меравад ва дар муҳори-

баи зидди массагетҳо кушта мегардад. Бо ҳамин амали беҳудона
хама ғуноҳҳои кардаю нокардаашро мешӯяд ва марги шигифтан-
гезаш то ҳол муаррихонро ба ҳайрат мегузорад.

ТОМИРИС - подшоҳи массагетҳо ва дигар қабилаҳои тӯронӣ.
Ба ҷои шавҳараш Аморгес, ки аз ҷониби Куруши Кабир кушта шу-
дааст, ба маснади шохӣ менишинад. Ҷавонзани кайсару боғурур ва
окилаву соҳибтадбир, аз Куруш якчанд сол хурд аст. Ӯ шавҳарашро
сидқан дӯст медошт ва ҳангоми хостгории нахустини Куруш расми
риояи онини мотамро баҳона оварда, таклифи ӯро бечавоб мегузо-
рад. Ба қавли Ҳеродот баъди гузаштани солҳо Куруши Кабир ҳайъ-
ати сафораташро бо мактуби ҳосае ба назди Томирис мефиристад.
Аммо ӯ ба самимияти ишқи Куруш бовар накарда посух медиҳад,
ки «ту ба ман не, ба сарзамини ман ошиқ гаштай».

Томирис бори сеюм ҳам аз сипоҳи душман нахаросида хоҳиши
Курушро рад мекунад ва писараш Сипаргаписро ба муқобили ӯ
барои ситондани хунбаҳои падар мефиристад. Аммо ҷавони бе-
таҷриба гирифтори хилаи ҷангии Куруш гашта, асир меафтад ва аз
ғояти номус худкушӣ менамояд. Томирис баҳри ситонидани қасос
тамоми қабилаҳои тӯрониро ба ҷанги шадид сафарбар мекунад. Аз
рӯи маълумоти Ҳеродот ин охири ва шадидтарин ҷанге буд, ки
дар он Куруши мағлубнопазир шикаст хӯрд ва Томирис сари бета-
ни ӯро ба машки пурхуне афканд, то аз хун сер шавад.

Мувофиқи ахбори парокандаи муаррихон Томирис дӯши заи
ҷобуксавору набардпеша, шамшерзану найзаафкан ва тирандози
моҳир буда, азму иродаи қавӣ, ҷасорати ботинӣ ва хунари нотақро-
ри лашкарқашӣ дошт. Ӯ тавонист қабилаҳои парокандаи тӯрониро
муттаҳид сохта, низоъи ҳусумати миёни онҳоро ба эътидол оварад.
Ҳусну ҷамоли бекиёсии модар зод ва ақлу заковати мафтункунанда
дошт. Дар сурат қадаш миёнаи мавзун, миёнаш борик, мӯяш си-
ёҳи мавҷдор, ҷашмонаш бодомӣ, биниаш ростӣ мӯътадил, руҳсо-
раҳояш аргувонии бечурм, даҳонаш танг ва лабонаш нарму нозук.
Нигоҳаш сеҳр дорад, вале ҷиддию пурҷозиба. Гарданбанди кубба-
дорах дар шакли уқоб ороёфта, даспонааш сурати ду мори боҳам-

печидан сар ба сар омада дорад. Давродаври тоҷи пурчилояш бо сангҳои гаронбаҳо оро ёфта, дар болои тахти бошукӯҳ бо салобати хосае менишинад. Дар симои ӯ хусну назокат ва ҷиддияту омириӣ бо ҳам омада, шукӯҳу салобати шоҳонаашро меафзояд.

АСТИАГ - охириин подшоҳи Мод, ки тақрибан солҳои 585 то м. 553/2 то м. ҳукмронӣ кардааст. Бобои воқеии Куруши Кабир, ки ягона насли мардина аз хуни ӯ (писари духтараш Мандона ва домодаш Камбучия) ба шумор мерафт. Астиаг аслан писар надошт ва аз занаш Ариена соҳиби ду духтар шуда буд: Амутида ва Мандона.

Мувофиқи ривояти муаррихони аҳди қадим Астиаг шабе хоб дида, аз муғону роизанон таъбири хобро мефаҳмад, ки маънояш ба маснади шоҳии ӯ соҳиб шудани наберааш буда аст. Аз ҳамин хотир духтари хурдиашро ба ҳокими мулки дурдаст Камбучияи оромтабиату итоатпеша ба занӣ дода, қадре осуда мегардад. Баъди писардор шудани онҳо Астиаг амр медиҳад, ки тифлро ба шаҳри Экбатана оранд. Тифлро аз дасти падару модараш рабуда гӯё ба доя месупоранд. Аз қазо тифл ғайб мезанад ва модари ғамзада баъди чанде ба қисмати талхаш тан дода ба Аншан бозмегардад.

Ҳеродот овардааст, ки Астиаг тифлро ба Гарпаг дода, ба куштагии ӯ амр месозад, то аз рақибӣ эҳтимолӣ раҳо ёбад. Аммо Гарпаг тифлро накушта иҷрои ин амалро ба ҷӯпони шоҳ Мехрдод вомеғузорад. Баъзе муаррихон ғайб задани Куруш ро аз хусумати Спитамен шавҳари Амутида мебинанд, ки орзуи нӣҳонии ба тоҷу тахт расидан дошт. Бозгашти ғайриҷаш мдошти Куруш зиддиятҳои дарбориро боз ҳам тезутунд намуда, самти нисбатан мӯътадили сиёсати давлатдориро тағйир дод ва оқибат боиси аз даст рафтани тоҷу тахти Астиаг гардид. Куруши Кабир барои раҳидан аз Астиаг ӯро ҳамчун сатрап (воли) ба Гирканиа (Гургон) мефиристад. Вале аз рӯи маълумоти таърихӣ ӯро Патесак ном ҳочасарой бо амри Ойбар дар биёбони беобу гиёҳ партофта маҳкуми марг месозад.

Астиаг аз рӯи хислату ҳӯяш яке аз симоҳои мураккабтари нӣ асар буда, табиатан шахси кинаварзу қасосгир, бадҳашму дарундор, худнамою парастандаи тоҷу тахти шоҳист. Ӯ қодир аст барои

маснадаш беҳтарин дӯшташ ва ҳатто фарзандашро қурбон намоёд. Метавонад симои аслиашро ниҳон сохта, вобаста ба маврид сохта-корихо кунад, худро ғамхору меҳрубон вонамоёд. Дар зоҳир сараш сафед, биниаш рости теғадор, чашмонаш хурди бозингар, резапайкару чусту чолок. Гуфтори муаммоомезу сарбастаро дӯст медорад ва ҳозиронро бо неши сухан ва амалҳои ғайричашмдошташ лолу қарахт мегардонад. Қаси наздик надорад ва ба ҳама муқаррабонаш бо шубҳаю нобоварӣ ва ҳисси бадғумонӣ менигарад. Воқеан, маҳораташ модарзод аст ва сирату сураташро барои расидан ба ҳадаф тағйир дода метавонад.

ГАРПАГ - сипахсолор ва бузургвазири Астиаг, дастпарвари Киаксар. Намоёнтарин асилзодаи мидӣ. Дар синну сол каме аз Астиаг қалонтар буда, ба хонадони шох ҳешутаборӣ дорад. Марди рӯзгордидаву зиндагиозмуда, орому ботаҳаммул, камсухану соҳибтадбир. Лашкаркаши қангдидаву зирак, далерию ҳасрат барояш беғона нест. Бо қурӯтанию сабру тамкин мулкро идора мекунад ва ба Ватан садоқат дорад. Вале баъди ночавонмардона қушта шудани писараш ботинан бар зидди Астиаг шӯрида, фурсати муносиби қасоситонӣ меҷӯяд. Дар симои Қуруш шоханшоҳи оқилу дурандеши ояндаро дида, бо ӯ меаӣвандад ва дар шикаст додани Астиагу Спитаи ва дигар тарафдоронашон саҳми муносиб меғузорад. Дар аҳди Қуруши Кабир низ муддате сарлашкар монда, сипас ихтиёран волии Лидия мешавад ва дар он ҷо ба сулолаи Гарпагиён асос меғузорад. Дар зоҳир қиддисимо, босиёсат ва паҳлавонпайкар, китфони барҷаста ва синаи фаррох дорад. Ба Қуруши Кабир содиқона хидмат қарда, дар ислохоти умури лашкар ва идоракунии мулк мадад мерасонад.

ФАРОНАК - писари яғонаи Гарпаг, яке аз дӯстону ҳамсолони Қуруш дар дарбори Астиаг. Табиатан ҷавони зебосимою қушодаҷабин, тарбиядидаву хушодоб. Аз рӯи расми асилзодаҳо ҳунари аспасорию шамшерзанӣ, тирандозию найзаафканиро омӯхта, дар миёни ҷавонон нуфузи зиёд дошт. Мувофиқи ахбори Херодот ва дигар муаррихон Астиаг ба хотири ситонидани қасос аз Гарпаг пи-

сари ягонаи ўро кушта чисмашро мепазад ва гўшти писарро ба падар меҳўронад. Ин манзараи мудҳиш дар замири Куруш инкилоби ботиние ангехта, барояш сирати зишти бобояш Астиагро мекушо-яд. Фочиаи Фаронак аслан фочиаи дарбори Астиаг ва рӯ ба заво-ловардани салтанати ўст.

СПИТАМ - домоди калонии Астиаг, шавҳари Амутида (Амити-да). Яке аз рақибони дарбории Куруши Кабир, ашрофи бонуфузи мидӣ. Табиатан шахси бадкиनावу дарундор, ҳасуду дасисабоз ва макқору бераҳм. Аз сабаби писар надоштани Астиаг орзуи ба тоҷу тахти Мод расиданро дар дил мебарорад ва дар симои Куруш рақиби оштинопазири худро мебинад. Баъди ҳезондани чандин игвӯю дасисаҳо дар ҷанги зидди Куруш шикаст меҳўрад ва рӯ ба фирор оварда, бо душманони ӯ мепаївандад. Сараввал худро ба паноҳи тағои занаш Крез расонда, меҳоҳад бо ёрии ӯ мавқашро устувор намояд. Ба муқобили Куруш чандин подшоҳону лашкаркашонро ангехта, оқибат дар яке аз муҳорибаҳои нобаробар кушта мегардад. Куруши Кабир аз рӯи ҳидояти Астиаг бо набераи ӯ хонадор мешавад, то ки хуни поки аҷдодии подшоҳони Модро пос до-рад. Тимсоли ӯ ҳамчун шахсияти таърихӣ барои қушодани симои Куруши Кабир мусоидат намуда, аз таҳайюлотӣ бадеӣ ва обурангӣ изофӣ бештар бархурдор гаштааст.

АМУТИДА - духтари калонии Астиаг, ҳамсари Спитам. Баръакси хоҳари аз дарбор дурафтадааш Мандона зани ғаёлу зирак буда, барои баъмаснади шохӣ расидани шавҳараш кўшиш менамо-яд. Табиатан боғуруру қайсар, макқору ботадебир буда, дар миёни аҳли дарбор нуфузи зиёд дорад. Худпарастӣ ва зохирбозӣ барояш бегона нест. Бо хушсуханию мавридшиносӣ тинаташро ниҳон кар-да метавонад.

АРИЕНА - шохбонуи Мод, ҳамсари Астиаг. Аслан аз ашрофзо-даҳои Лидия (хоҳари шохӣ Лидия Крез). Ба хотири пойдорӣ сулҳ бо писари Киаксар Астиаг хонадор шуда, расму оини мидихоро мепазирад. Дар зохир пуррапайкар, сафедпўсти фарбех, камсухану дарундор. Аз шавҳараш Астиаг каме меҳаросад ва иродаву ихти-

ёрашро аз даст бохтааст. Бо вучуди шоҳбону буданаш, худро хуш-бахту розӣ аз қисмат намешуморад. Аз ҳангомаҳои дарборӣ канора меҷӯяд ва қомилан мутеъӣ шавҳар аст.

КАСАНДОНА - ҳамсари нахустини Куруши Кабир. Духтари Спитама ва Амутида, ки ба хоҳири нигоҳ доштани покии хуни хонадони подшоҳони Мод ва пойдорӣи салтанат ба Куруш расидааст. Аз Куруш соҳиби ду писар Камбучияву Бардия ва се духтар Атоса, Роксана ва Аристана шудааст. Ҳамроҳи Куруш зиёда аз бисту панҷ сол зиста, дар Бобул аз ҷаҳон гузаштааст.

КАМБУЦИЯ - падари Куруши Кабир, яке аз намоёндагони сулолаи Ҳахоманишӣ. Ҳокими вилояти Аншан буда, тахти васолати давлати Мод қарор дошт. Аз рӯи дархости Астиаг бо Мандона духтари хурдии ӯ хонадор шуда, соҳиби писар гашт. Писари онҳо дар овони тифлӣ ба таври номаълум ғайб зад ва дар айёми балоғат баноғох пайдо шудани ӯ барои Камбучия ва Мандона як атои тақдир буд. Камбучия дар сурат зебоандом, қавипайкар ва хушқаду қомат, аз падарарӯсаш саҳт меҳаросад. Мекӯшад, ки дар ҷашми Астиаг қамтар намояд ва аз муноқишаҳои дарборӣ дар қанор бошад.

МАНДОНА - Модари Куруши Кабир, духтари хурдии Астиаг. Мандона тимсоли модари мусибатзадаю шӯрбахтест, ки бар асари ҳангомаҳои дарборӣ тифлашро аз даст дода, баъди бозгаштани ӯ низ эҳсоси модариаш таскин намеёбад. Дар сурат ба дӯшизаҳои ҷунӣ шабоҳат дорад, ҷашму абрӯвонаш сиёҳу мӯяш хурмоиранг.

ОЙБАР (Угбару) - саиси Астиаг, яке аз асилзодаҳои тӯронӣ, ки асир афтада ба қисмати носозгор тан додааст. Дар тарбияи Куруш саҳми зиёд дорад, баробари аспасаворию тирандозӣ дасисаҳои пасипардагии дарборро барояш ошкор месозад. Шояд ҳамин садоқату ҳаққи устодиаш бошад, ки ҳангоми ба тахт нишас тани Куруш яке аз муқаррабони ӯ шуда, то дараҷаи волиғӣ мерасад. Ойбар дар аспасаворию тирандозӣ ва шамшерзанӣ маҳорати баланд дошта, дар ғатҳи қалъаи Лидия ва Бобул қорнамоиҳо кардааст. Куруши Кабир дар бораи боду боши тӯронӣҳо ва урфу одати онҳо аз ӯ маълумоти зиёде гирифта, дар лашкаркашиҳои ҷидди массагетҳо ба

тачрибаи ӯ така мекард. Баъди сари Куруш муддате волии Бобул буд.

ГАУБРУ - сарлашқари Набонид, яке аз ашрофони бонуфузи Бобул. Баъди забти чандин мулкҳо аз қадр нағардидани хидматҳои лашқарқашнаш аз Набонид норозию аламзада аст ва баъзан шикояту тундгӯи менамояд. Валтасар аз ин кирдори Гаубру огоҳ шуда, ӯро дошта чазо медиҳад ва сипас ба ихтиёри Набонид мефиристад. Набонид барои хидматҳои собиқ аз гуноҳи Гаубруи таҳқирдида гузашта, ӯро волии вилояти дурдасти Гутиум таъин мекунад. Гаубру бо Куруш аҳду паймон мебандад ва дертар ҳамроҳи сипоҳиёнаш дар фатҳи Бобул ширкат меварзад. Баъди забт намудани Бобул Валтасарро мекушад ва муддате ҳамчун волии шаҳр сиёсати давлатдорӣи Куруши Кабирро пеш мебарад. Баъди якчанд моҳ аз ҷониби модари Валтасар маликабону Нитокрис кушта мешавад. Лашқарқашнабардозмудаю далер ва соҳибтадбир. Ба боварии Куруш сазовор шуда, бештар ба сафи ҷанговарони бобули сарварӣ мекард.

АМОРГЕС - пешвои қабилани массагетҳо, шавҳари Томирис. Дар муттаҳид намудани қабилҳои кўчманҷии тўронӣ кўшиши зиёд намуда, ба муқобили шоханшоҳи ориёӣҳо Куруш муборизаи беамон бурдааст. Бо ҳидояти Спитамен ба муқобили Куруши Кабир бархеста, дар ҷанги тан ба тан кушта мегардад. Баъди марги ӯ Куруши Кабир дар сарҳади шарқии қаламраваш қалъаи мудофиавии Қурушқадаро месозад. Дар зохир миёнақад, ориёисимо, ҷашмонаш қалон, русораҳояш гандумгун, пайқари қавию варзида дорад. Мӯяш сиёҳи дароз, ришаш мӯътадили хуштарҳ. Сару либосаш асосан ҷарминаи бо тиллою сангҳои гаронбаҳо ороёфта. Ҳалқаи тасмаи ба шакли уқоб ороёфта, тоҷи хотамқорӣ, шамшери кўтоҳи акинақ ва аспӣ сафеди хушрафтораш ба ӯ шукӯҳу салобати шоҳона мебахшад. Далеру ҷангозмуда, ҷобуксавору сипоҳипеша. Дар айни қамолоти умраш гирифтори марг мегардад.

СИПАРГАПИС - писари ягонаи Томирис ва Аморгес. Қадаш аз миёна баландтар, фароҳинаи бақитфу бозу. Абрӯҳои борик, лабҳои тунук, бинии ростӣ тегадор ва ҷашмони қабудранг дорад.

Нигоҳаш лабрези ғуруру часорат. Чавони тундмичозу пархошҷӯй, якраву худбодар. Меҳрубонию ғамхориҳои модарро хуш надорад ва худро шахси баркамол мепиндорад. Ситиширо меписандад, худнамоию шӯҳратпарастӣ барояш бегона нест. Дар ҷанги зидди Куруши Кабир ҷанговарони савораи массагетхоро сарварӣ мекард. Аз ғояти шитоб задагӣ ва нарасидани таҷрибаи ҷангӣ гирифтори ҳилаи Куруши Кабир гашта, худ асир меафтад ва лашкараш шикаст мехӯрад. Чун пай мебарад, ки Куруш ўро бар ивази қабули хостгорӣ ба модараш Томирис ғаравгон гузоштанист, ҳанҷари сипоҳиро рабуда худкушӣ менамояд. Марги Сипаргапис оташи интиқоми Томирисро афрӯхта, ўро ба муқобили Куруш бармеангезад. Дар поёни ин ҷанги шадид Куруши Кабир қурбон мегардад ва Томирис оқибат хунбаҳои шавҳару писари ягонаашро меситонад.

КРЕЗ - подшоҳи Лидия, бародари воқеии Ариенаи зани Астиаг. Дар намуд миёнаумр, пуррапайкари ботану тўш. Пусташ сафед, қиёфааш ашрофона, руҳсораҳои фарбеҳу арғувонӣ. Ба мӯи сар ва ришаш сафедӣ фитола. Сару либос ва зоҳираш шабеҳи асилзодаҳои юнонӣ. Бо давлати Мод хусумати дерина дошта, баъди ба сари қудрат омадани Куруши Кабир ба қасди бархезондани ҷанг Каппадокияро забт мекунад. Вале дар ҷанг шикаст хӯрда, ба дасти Куруш асир меафтад. Куруши Кабир ақлу заковати ўро пай бурда, Крезро аз марғ мерахонад ва чун мушовир ҳамроҳаш мегирад. Дар умури кишвардорӣ ва ғустариши робитаҳои тичоратӣ бо Юнон-замин ба Куруш мадад мерасонд. Табиатан шахси хурофотпараст буда, ҳар як иқдомашро мувофиқи пешгӯии қохинони юнонӣ амалӣ месозад. Аз илму ҳикмати юнониён огоҳ, дурандешу зирак, оромтабиату нармағуфтор. То поёни умраш ба Куруш содиқона хидмат кардааст.

НАБОНИД - подшоҳи Бобул, яке аз рақибони тавоноии Куруши Кабир. Қобилияти баланди дипломатӣ дошта, ба қавли муаррихон, дар «сулҳи гирифтани офтоб» миёни Лидия ва Мод миёнаравӣ кардааст. Дар зоҳир резапайкар, руҳсорааш захиру камхун, пайкараш лоғару назарноғир. Чашмони серҳаракати рамузгир ва риши

чингилаи ҳиноӣ дорад. Дар танаши рӯйпӯши дарози якҷад дорад, ки ба он ситораҳои тиллоӣ ва акси ҳилол насб шудааст. Намуди зоҳириаш ўро аз шоҳ дида, ба коҳинон монанд месозад. Маҳорати лашкаркашӣ надорад, бештар ба илму ситорашиносӣ рағбат зоҳир мекунад. Дар ҷанги зидди Куруш мағлуб шуда, ихтиёрӣ омада таслим мегардад. Куруш аз ҳуни ӯ мегузарад ва ҷун надиҳи хосса муддате дар вилояти дурдаст ҳоким мегузорад.

ВАЛТАСАР - писархонди Набонид. Ҳангоми лашкаркашии Куруш сарвари калъаи Бобулро ба ўҳда дошт. Ў дар назди ҳар дарвозаи Бобул ҳазор посбон гузошта, эътимод ба он баста буд, ки деворҳои баланди калъа фатҳнопазир аст. Вале лашкари Куруш аз гузаргоҳи оби дарёи Фурут ба Бобул даромада, қариб бе ҷангу ҳунрезӣ шаҳрро фатҳ месозанд. Гаубру аз қазо Валтасари масту мадхушро дар ҳарамхонаи хобаш дастгир намуда, ба қатл мерасонад. Валтасар дар зоҳир қаду қомати сипоҳиёна дорад, худбовару яқрав аст ва ба нерӯи лашкараш эътимод мебандад. Ў қурбони кинаи деринаи Гаубру мегардад.

ПАРМИС - яке аз сарлашкарони Куруш. Ҷавони тақрибан 30 солаи зебоандом, мӯи сиёҳаш то сари дӯш ҳамида, тануманду рехтапайкар. Ба сурат аз миёнақад боло, ҷабинфароҳукушодарӯӣ, нигоҳи зирақона ва тезу рамузгир дорад. Ҷасорату кушодагӯӣ барояш хос аст ва аз муҳорибаҳои нахустин қорнамоиҳо нишон дода, ба ҷафӣ сарлашқарон мебарояд.

МИТРАДОД - падархонди Куруш, ҷўпони Астиаг, аз тоифаи миёдиёни бенаво. Курушро дар овони тифлӣ аз марғ раҳонида, ҷун фарзанд ба қамол мерасонад. Сабақҳои нахустини зиндагӣ ва пешаи ҷўпониро Куруш аз ӯ омўхтааст. Мувофиқи ривояти таърих-нигорон Митрадода баъди аниқ шудани шахсияти Куруш бо амри Астиаг маҳкуми марғ мегардад, то аз асрори ӯ диғарон воқиф на-шаванд. Зоҳираш авомона, одатан нимпўстин ва либоси ҷарминаи дурушт мепошад.

САБОКАТ - модархонди Куруш, ҳамсари Митрадода. Зани ҳалиму меҳрубон ва кушодаҷабину покнатин, Курушро фарзандвор

дӯст медорад. Зиндагии кашшоконаи чӯпониаши фитрати инсонӣ ва меҳри модаронаи ӯро нахоҳондааст. Мисли шавҳараш Митра-
дод қурбони худхоии Астиаг мегардад.

ЭЗРОИ КОҲИН - коҳини қуништи яҳудиён, ки дар аҳди Набо-
нид ва Қуруши Кабир пешгӯиҳои Дониёли набӣ, Ирмиёи набӣ ва
китоби Тавротро ба қавми худ талкин мекард. Пирамарди лоғари
асабинамо ва эҳсосӣ, алаҳхусус ҳангоми ваъзгӯӣ ва талқини аҳко-
ми дин ба ҷунун ғаравида, идора кардани ҳолаташро аз даст ме-
диҳад. Тимсоли коҳинони сиёҳпӯши яҳудӣ, ки дар равиши динӣ
ҳадди ифротро меписанданд.

САРОЁ - яке аз дӯшизаҳои зебои яҳудӣ, ки насабаш ба подшоҳи
охирини Исроил - хонадони Сидқиё меарсад. Тарбияи ашрофона
ғирифта, дар мутрибию сарояндагӣ даст дорад.

ВАРДАН - тоҷири арманитабори юнонӣ, ки пешаи нихонии
ҳабаррасонӣ низ дорад. Миёнсоли мӯйи сараш мошубиринҷ, ни-
гоҳаш макқорона, ҳаракатҳои беозору лоуболона.

ХАСБУБЕЛУСУР - коҳини яке аз машхуртарин ибодатхонаҳои
Бобул - Эсагил. Пирамарди солхӯрдаи табиатан зирак ва мулоҳи-
закар. Аз рӯи маълумоти таърихӣ коҳинони ин маъбад бо Қуруш
робитаи нихонӣ дошта, дар ғатҳи истехкоми шаҳр ба ӯ мадад кар-
даанд.

ИТИНМАРДУКБАЛАТУ - ҳазинадори маъбади Эсагил. Шаҳси
дарундору камсухан, лоғару нахифпайкар.

НАБУШУМУСУР - сардабири фармондори ибодатхонаи Эса-
гил. Дар синну сол нисбат ба ҳамсафонаш ҷавонтар буда, дар таби-
аташ итоатпешагӣ ва ҷоплусӣ ҷой дорад.

ДҶШИЗАИ НОЗАНИН - тимсоли эзади волотабори Иштар, ҳус-
ну ҷамоли зебо ва салобату оромии олиҳавор дорад. Дар маросими
динию бобулиён бахшидани бақорати духтарӣ ба худо

Мардук маъмул буд ва сарватмандон ба маъбад назру ниёз овар-
да, аз ин неъматӣ худодод баҳравар мегаштанд. Аз рӯи маълумоти
солномаи Бобул, шоҳзода Камбуҷия рӯзи 4уми моҳи нисан аз да-
сти саркоҳини маъбади Эсагил асои салтанат

гирифта, назру ниёзи фаровон ато мекунад ва дар маросими ишқварзии Иштар ширкат меварзад.

**Кохинону мӯбадони мазҳабҳои зардуштӣ, бобули,
юнонӣ ва яҳудӣ.**

Надимон ва хидматгори Астиаг.

Надимону посбонони Куруши Кабир.

Посбонону надимон ва хидматгори Крез.

**Надимону хидматгори Аморгесу Томирис ва сарваро-
ни қабилҳои массагетҳо, дигар подшоҳону ашрофон.**

“

Гурги танҳо

(Қисми аввал)

I

Шафаки сурхи хунполое дар уфуки қуллаҳои барфпӯш медамд. Ба назар чунин мерасад, ки дандонаҳои тезу барҷастаи қуллаҳо ба тани абрҳои шафакандуда ғутида, аз қабои аргувонии абрҳо хуни тару тозаро мечабанд. Ва сукути назар фиреби қуллаҳои дандонадорро шафаки домани уфукро дар ин шом сарди зимистон нӯлаи фосиладоре мешиканад, ки ба уллоси гург ё ҳуштаки баланди тундбод шабоҳат дорад.

Гурги танҳое дар фарози кӯҳи барфпӯш аз паси арчаи бузург мебарояд ёлҳои қирабастаашро ҳезонда сӯи осмон дубора нӯлаи фосиладор мекашад. Дар посухи навҳои модагурги бузургу танҳо ду гургбачаи хурди гуруснаҳол тани хаставу ларзонашонро кашолақунон рӯ ба нишебӣ меоранд.

Шамоли қаҳратун барфрезаҳоро рӯфтаю пош дода, дарди тоқатфарсои гуруснагиро дар вучуди модагургу бачаҳои ҳанӯз нотавони ӯ меангехт. Савки модарзоди ҷустани сайд онҳоро боз ба пеш хидоят менамуд ва модагург гӯшҳояшро сик кардаю ҳавои сарди зимистонро бӯида аз болои барфи яхчабаста пеш метохт.

Аз дур дар камари теппаи барфпӯш сиёҳии рамае намудор гардид. Модагург дарҳол чапғалат андохта худро ба паси харсанге кашид ва аз дидани рамаи парешони ғусфандон чашмонашро хун зер кард. Пайкари модаргург беихтиёр ёзид, ёли дурушти паси гарданаи барҷаста, мушакҳои дасту пояи таранг шуданд ва аз даҳони нимабоз дандонҳои тези ашқаш падида омаданд. Сипас бо ҳаллосҳои тезу тунд худро ба пеш афканду аз канори рама ҳамла оварда, ғусфанди ғофилмондаеро ба замин пахш кард.

Модагург саргарми кандану даридани ғусфанд аз расидани посбони рама ҷӯпонбачаи бебоки қажқорди бузурге бар даст қариб

беҳабар монд. Чавони тануманди тақрибан 17-18 солаи навхат бо эҳтиёт ҳам шудаю бесадо гом ниҳода, фосилаи миёни худу гурги масти лукмаҳои лазизро кӯтоҳ мекард.

Ӯ кулоҳи нӯгтези пӯсти барра дар сар, куртаю шалвори дурушти чармин ва пӯстини беостини дароз бар тан ва хوماки яклухт дар пой кордро болои сар бардоштаю тамоми пайкарашро тарангу омодаи ҳамла намуда, қадам ба қадам пеш меомад.

Модагург акиб чаҳиду дар пешорӯяш чӯпони чавони омодаи набарди тан ба танро дида таҳдидомез ғуррос зад. Часади бечони ғусфанд дар миёни ҳарифон меҳобиду аз тани гарми лахту порагаштааш ҳавр меҳест ва ҳанӯз ҳам ба рӯи барф хун метаровид. Хашми модагург боло мегирифт. Пайкарашро ғун доштаю ёли гарданашро ҳезонда ғурсати чаҳиданро мепоид. Чавон мисли ҳарифи довталабе қоматашро ҳам кардаю рағу пайи танашро омодаи набард намуда, имкони муносиби корд заданро нигарон буд.

Модагурги хашмолуд аз рӯи часади ғусфанд баркосо чаҳид. Чавон дарҳол худро якпахлу кашид ва корди бошаст андохтаи ӯ як бари шиками гургро чок намуд. Гург ғавран қафо гашт ва дубора ҳамла овард. Чавон қобукона даст ёзонда аз гулӯи гург дошт, вале аз зарби тани ӯ мувозинат бохта пуштнокӣ афтод. Афту дарафт лаҳзае чанд идома ёфт ва чавон якпахлу тоб хӯрда, кордашро ба таги синаи гург ҳалонд. Модагург аз ҳавли қон дар болои ӯ қадре дасту по зад ва ниҳоят мадори танаш коҳида якпахлӯ афтод. Часади бечони гург дар шафати тани даридаи ғусфанд ором гирифт.

Чавон аз болои барф ҳест ва кордашро аз тани гург кашида ҳуни дами онро лесид. Ва дуртар аз худ ду гургбачаи чашмонашон пурчилоро диду дарҳол доми туринаро афканда гургбачаи нахустинро ба дом афтонд. Сипас ду пораи ғӯштро аз тани ғусфанд бурида якеро ба пеши гургбачаи тапидаистода партофт ва дигареро ба даҳон бурда ба ҳоидани лукмаи хомшурӯъ намуд.

Гургбачаи гурусна ҳам тарсро фаромӯш карда ҳарисона ба пораи ғӯшт дарафтод. Ва дар болои часади бечони гургу ғусфанд чӯпонбачаи дастхояш харошхӯрдаю ҳунолуд ва гургбачаи нотаво-

ни ба дом фитода аз асари сармо меларзиданду лукмаҳои ғуштро осемасар фуру мебурданд.

(Қатраҳои хун аз даҳони нимабоз ва дандонҳои ашки модагурғ таровида, бо ҳарфҳои номавзунӣ хунполо номи қисми аввали филм падидаи меояд: « ГУРГИ ТАНҲО»)

* * *

Хаймаи факиронаю намадини ҷӯноӣ дар ин фасли сармо гарму бароҳат менамояд. Андари ни оташдон, ки аз се тараф бо сангҳои яклухт печонда, аз болои тобасанги суфтаи тафсидаеро гузоштаанд, оташ якмаром месӯзад. Дар қанори оташдон ғами ҳезум бо тартиб ҷида шудааст. Бар ғушаҳои хайма пӯстҳои хурду бузурги арҳарон овезонанд. Қосаи сари шохҳои печидаи ғусфанди ваҳши дар миёнаҳои хайма ҷун рами файзу барақат устувор аст.

Дар болои пӯстаки ғусфандӣ дуртар аз оташ падархонди Аградо¹ Митрадо¹д ва модархондаш Сабоқат хунуқ ба пӯстинҳои печида нишастаанд. Партави оташ ба қосаҳои сари ғусфанд фитода мелападу рӯшани ба хаймаи нимторик меафканад.

Баногоҳи дари хайма қушода шуда шамоли сарди берун алангаи оташро меларзонад. Аз думболи шамоли қаҳратун Аградо¹д тӯши ғусфанд бар дӯш вориди хайма мегардад. Ў аввал ғусфанди танаш қирабастаро ба замин ниҳода, сипас банди доми туринашро қушоду гурғбачаи оромгирифтаро ба ғушаи хайма гузошт. Ва ниҳоят пӯсти қарахшбастан гурғро аз миёнаш қушода қоматашро рост намуд.

Сабоқат изтироболуд ба истикболи писар хест. Митрадо¹д бо ғушаи ҷашм тӯши ғусфанду ҷонвари дар доми тӯрин тапи даиштаро муоина карда дар болои пӯстак барои Аградо¹д ҷойҳои намуд. Аградо¹д аз тани ғусфанд сечор пора ғушти як лухтро бурида ба болои тобасанги тафсида ниҳод.

Сабоқат ҷанд ҷӯби хушкро ба оташдон партофту ҷашмаш ба қароҳати тасти Аградо¹д афтод. Хавотиромез ба қароҳат нигариста пурсид:

¹Номи аввали Қуруш ба қавли Страбон муаррих ва ҷуғрофидони машҳури юнонӣ Аградетос будааст. (Китоби 15, фасли 3, банди 4). Ин номро муаррихону забоншиносон ба забонҳои хиндуаврупоӣ нисбат дода, маъноашро оташдон, озардо¹д ва пешдо¹д тафсир кардаанд.

САБОКАТ: Ба дастат чӣ шуд, Аградоод?

АГРАДОД (Беъзтиноёна): Афтидам, санги тезе хорошид.

МИТРАДОД (Бо лабханде нигоҳи рамузгирашро аз захми даст на-
канда): Афтидӣ? Дар дастат паи дандони ашкро мебинам, Аградоод.

АГРАДОД: Шояд захми дандони гург бошад...

САБОКАТ (Бо изтироб): Худоё! Боз бо гург сар ба сар шудӣ?
Сад бор гуфтам чонатро ба хатар намон!

МИТРАДОД: Ҳеч гап не. Дандони гург каме захр дорад. Чои ча-
рохатро сӯзонем, хатараш мегузарад.

АГРАДОД: Майлаш, сӯзонед. (Дасташро сӯи Митрадоод меёзонад).

МИТРАДОД (Чӯберо аз пешгоҳи оташдон мегирад): Лахчаи зе-
лол чои чароҳатро зуд шифо мебахшад. Аз сӯхтан наметарсӣ?

АГРАДОД: Не.

МИТРАДОД (Банди дасти Аградодро медорад): Мард бояд на-
тарсад! (Нӯги чӯби лахчааш фурузонро ба чароҳат зер мекунад).

САБОКАТ: Вой, куштӣ бачама!

Аградоод дандон ба дандон фишурдаю чашм пӯшида тоқат ме-
кунад. Митрадоод лахчаро гашта ба алов мепартояд ва аз бағалаш
хокаеро бароварда ба чои сӯхта мепошад.

МИТРАДОД: Мегузарад! Хокаи мағзи ангат дардашро мекашад.

САБОКАТ (Гӯшти рӯи тобасангро ба косаи сафолие гузошта ба
Аградоод медиҳад): Бигир, бачам! Гармогарм бихӯрӣ асари сармо-
ро аз танат мерабояд.

АГРАДОД: Инда бошӣ! (Гӯштро газида меҳезад ва як бурда-
ашро ба пеши гургбача мепартояд).

МИТРАДОД (Пораи гӯшташро хӯрда, пӯстинашро мепӯшад
болои сари гургбача меояд): Ром кардан мехоҳӣ? Гургбачаро ром
кардан осон нест.

АГРАДОД (Бо қатъият): Ман ром мекунам!

МИТРАДОД (Асои бузургагро аз гӯшаи хайма мегирад):

Ихтиёрат, Аградоод. Хайр, ман ба нигоҳубини рама рафтам.

Ту каме дам гир...

* * *

Фасли баҳор бо пирохани сабзаш фаро расида, дар домани кӯх
гӯё қолини пурнакше густурдааст. Рамаи ғусфандон дар болои са-
бзаҳо мечаранд ва аз дур чун нақши гуле дар рӯи қолин ба ҷашм
мерасанд.

Аградоҳ дар яке аз нуктаҳои баланди кӯх рӯи харсанги бузур-
ге нишаста найи ҷӯпониашро менавозад. Дар қанори ӯ гурги ка-
риб дусолаш Ашк истода зирақона ба поён рамаи ғусфандони
машғули ҷаридан менигарад. Аградоҳ бар танқуртаю шалвори
зардинаи ҷармин дорад, ки одатан бо решаи бодом ранг меоданд.
Мӯйлабҳояш дамида, хати риши сияҳфом низ дар бари рӯяш аён
аст. Сараш урён, мӯйи сиёҳаш то сари китф ҳамида, бо пешонабан-
ди ҷармине мӯйи дарозашро бастааст. Дар пояш ҳамранги шалвор
пояфзори ҷармине дорад. Най нола мекунаду дарахтони ғарқи
гули бодом аз насими боди фораи алвонҷ мераванд.

Баногоҳ Ашк безобита шуда, хатареро пай мебарарду зирақона
ба самти дара менигарад. Аградоҳ изтироби ӯро хис намуда на-
вохтани найро қатъ мекунад ва аз ҷой хеста хавотиромез ба поён
менигарад. Дар тангҳои дара як даста саворон серкаи гурезони
рамаро таъкиб мекунанд. Серкаи шохдарози ваҳшатзада аз ҳавли
ҷон фосилаи миёни таъкибгаронро афзуда, ҷобуқона сӯи Аградоҳ
мешилобад.

Аградоҳ найро ба бағал ниҳода, таёкро ба даст мегираду сӯи
таъкибгарон мешилобад. Аспҳои таъкибгарон дар кӯталроҳа ба
серкаи гурезон наздик меоянд. Тире хуштак қашида поёнтар аз
шонаи серка ба даруни қабурғаҳо меғутад. Серка қалавида меаф-
тад ва Ашк чун тир қаҳида худро ба сайд мерасонад. Серка дар
талвосаи ҷон қаҳида меҳезад ва оқибат рӯи сабззор ба тапидаи
мепардозад. Аградоҳи ҳашмзада худро ба ҷасади серка мерасо-
над. Аз пешорӯяш ду ҷавони тақрибан ҳамсоли ӯ аспҳоро тозонда
хушқоҳона фарёд мезаданд.

ҶАВОНИ I (Қамонашро болон сар афшонда): Охуро ман задам!

ҶАВОНИ II: Не, Фаронак! Аввал тирӣ ман расид!

Аспи саворон аз дидани гург тӯрида ҷағғалат тохтанд.

Фаронак лаҷоми аспашро кашида дуртар аз сайд гоҳ ба гургу гоҳ ба Аградод хайронхайрон менигарад.

ЧАВОНИ I I: (Бо оҳанги дахшатоғез) Гург аст, Фаронак!

ФАРОНАК: Наход гург бошад, Ҳурдод! (Аспашро маҳмез мезанад, вале асп пуштнокӣ меравад).

ҲУРДОД (Бо ҳаяҷон): Дидӣ, аспат аз гург рамидааст! Ду савори калонсоли дигар, ки аз афташ посбони шикорчиёни ҷавонанд, аз думбол расида меоянд. Аградод ба пайконҳои нӯғаш оҳанин, камонҳои хушсоҳти ду гӯшааш куббадор, шамшерҳои дастаашон хотамкорӣ, зину афзори хушчило ва лаҷомҳои нуқракӯби аспон довталабона менигарад. Фаронак нигоҳи хашмину довталабонаи Аградодро пай бурда, сари аспашро сӯи ӯ мегардонад ва дағалона мепурсад:

ФАРОНАК: Эй, сағира, ту кистӣ?

АГРАДОД (Ба худ омада): Ман? Ман соҳиби рама ва подшоҳи ин мулку чарогоҳ.

ҲУРДОД (Масҳарағез): Соҳиби рама?! Подшоҳи ин мулк? (Меҳандад ва ҳозирон ба хандаи ӯ ҳамроҳ мешаванд).

ФАРОНАК (Хандаашро фуру бурда): Сайди задаи маро муфт соҳиб шудан меҳоя?

АГРАДОД (Оромона): Серкаи рамаро аз сайд наместиносиву қасди шикор мекуни?

..ФАРОНАК (Аспро маҳмез мезанад, вале асп пеш намеравад): Ин гурги лабнатӣ аз кучо омад! (Ба зехи камонаш тири пайкон мениҳад).

АГРАДОД (Аз болои санг ҷаҳида сӯи гург мешитобад):

Истед! Ба Ашк кордор нашавед!

Аградод ҳам шуда пайкони нӯғаш оҳанинро аз тани сайд мекашад ва сипас аз ду пой пеш ва ду пой акиби серка қапида сайдро бошаст ба сари китф мепартояду сӯи харсанги бузург рахсипор мегардад.

ФАРОНАК: Эй сағира, кучо меравӣ? Сайдро дар ҷояш мон!

АГРАДОД (Оромона): Ҳоло ҳам даъвои моли подшоҳ дорӣ?

ФАРОНАК (Бо хашму ғазаб): Аз чонат сер шудай? Сайд
ро ба чояш мон!

АГРАДОД (Довталабона): Дод назан! Ман аз касе наметарсам!

ФАРОНАК (Ба посбонҳо амр медихад): Доред ин сағираи
дайдуру!

ПОСБОНИ I (Ба беҳи гӯшаш ҳам шуда): Чўпони шоҳ аст,
хазратам!

ФАРОНАК (Бештар барошуфта): Боке надорад! Сар занед, ин
ғуломзодаи ҳаромиро!

Посбони якум шамшер аз наём кашида ба сари Аградод ҳамла
меорад. Аградод аз баландии рӯи санге сайдро чобукона ба сари
савор хаво дода, ўро аз хонаи зин меафтаонад.

Шамшери посбон сӯе мепарад ва Аградод таёки чўпониро бар-
дошта, ба набарди посбони тануманди дуҷум омода мегардад. Пос-
бони дуҷум низ шамшер кашида, ба самти Аградод асп метозонад.
Баногоҳ Ашк чаҳида ба рони посбон дандон мезанад. Аспи дах-
шатзада турида соҳибашро меафтаонад. Посбони якум ба худ омада
даст сӯи шамшераш меёзонад, аммо ҳамон лаҳза таёки Аградод аз
паси гарданаши расида, ўро боз беҳуш мекунад.

Фаронак ба тарафаш ҳамлавар гаштани Ашкро дида, найзаи
дашташро сӯи гурғ хаво медихад. Найза ба синаи Ашк мехалад
ва гурғи ҷонсарак ғиғоне кашида рӯи сабзаи поймолгашта ме-
афтад. Аградод ба шамшери фитодаи посбон ҷанг андохта, худро
ба Фаронак мерасонад ва сӯяш шамшер мезанад. Фаронак худро
якпахлу мекашад ва шамшер хато хӯрда ронашро лесида мегуза-
рад. Аз банди рон хун метаровад ва Фаронаку Ҳурдо аз ҳавли ҷон
аспҳоро тозонда рӯ ба гурез меоранд. Посбони захмин низ ланги-
далангида фирор менамояд.

Аградод ҳасади Ашки нимаҷонро болои дастанаш бардошта бо
шитоб сӯи хаймаи чўпонӣ меавад, то ҷони гурғашро раҳо бах-
шад. Ашк беҳолона нолиш мекунад ва аз ҷароҳаташ катраҳои хун
мечакад. Аз ҷашмони Аградод ашк метаровад ва нигоҳи илтиҷоо-
мезашро аз гурғ нақанда зери лаб тақрор мекунад:

АГРОДОД: Тоқат кун, Ашк! Намур додаракам! Маро танҳо нагузор!..

Ба ҳалқаи чашмони пурандӯхи гург низ об медавад ва имдод-хоҳона нолиш мекунад. Аградод пешпо хӯрдаю калавида метозад ва аз чашмони сарду берӯхи Ашк фаро расидани маргро пай мебарад. Ӯ оқибат дуртар аз чанори бузурге меистад ва часади бечони гургро ба синаи хунолудаш пахш карда фиғон мекашад:

АГРОДОД: Ашк! Додари чонам, Ашк! Маро партофта нарав!..

Аградод бо чашмони пурҳасрату ашколуд часади гургро дар миёнаҳои тани душоҳаи чанори бузург ниҳода бо нӯги корд барои Ашк қабр меканад. Чанори бузург дар сари теппаи гӯр чун ёдгории азиме қомат афрохта салобати манзили вопасини Ашкро меафзояд. Аградод тани оғушта ба хуни Ашкро ба расми видоҳ бӯсида, оҳиста ба даруни қабр мегузораду ба рӯяш хок мекашад. Сипас сари зону нишаста бо гурги азизаш видоҳ мекунад.

АГРАДОД: Алвидоҳ, Ашк! Дареғо, ки рафтиро маро танҳо гузостӣ... Акнун ман бе ту гурги танҳоям!

Аградод санги калонеро ба гӯшаи марқади Ашк мегузораду аз бағал найаширо гирифта ба гӯшаи лаб мениҳад. Навои дардолуде аз қаъри дилаш хеста, бо сеҳри ҷонгудоии най ба фазо метаровад. Аз нолаи най баҳори сабзпӯш ба сукут меравад, осмон аз абри сиёҳ чодари мотам пӯшида, торатора борон меборад. Ва ба рӯи порасангӣ марқади Ашк қатраҳои ашки осмон пайваста мечакаду мечакад.

II

Баҳори соли 560 қабл аз мелод ба дарбори подшоҳи Мод насими тозае меовард. Дар пешорӯи қасри барҳавои сутун корӣ шоҳаҳои мачнунбед пунбаҳои сабз баста, аз насими боди баҳор кокулафшонӣ доранд.

Подшоҳи мӯйсафед Астиаг дар пешайвони қасраш ба тахти бароҳате така дода машварат оростааст. Симояш ҷиддӣ, нигоҳаш андешаманд, ангуштони дасти ба рӯи зону ниҳодааш сахл меларзад. Дар ду тарафи зинаҳои қолинпӯши айвони қаср нахуствазир ва

сипохсолораш Гарпаг, шахбону Ариена, духтари нозанинаш Амутида, домодаш Спитам, Атарвони мӯбад ва дигарон аз рӯи мартаба дар поғундаҳо рост истодаанд. Сарашон ҳам, нигоҳашон бечура-тона, ҳолаташон бечоравору ҳақирона. Гуё омадани баҳору зебони табиат барояшон асаре надорад. Астиаг бо дуруштию оҳанги таҳдидомез суҳанашро идома медиҳад.

АСТИАГ: Боз ошӯбу бетартибӣ?! Боз ғоратгарию марзшиканӣ?!
Ту ба кучо назорат мекуни, Гарпаг?

ГАРПАГ: (Таъзим ба ҷо оварда) Сипоҳиёро фиристодам, шоҳам. Тиграни ношукр, ки ба дастгирии Крезу Набонид умед бастааст, сарқӯб хоҳад шуд.

АСТИАГ: Крезу Набонид чун гурги гушна ба мулки ман дандон задан меҷӯханд! Онҳо гумон доранд, ки Астиагро сол рафтаву қудрати пешинааш намонда. Не, саҳт иштибоҳ мекунамд!

ГАРПАГ: Бале, шоҳам, иштибоҳи азим мекунамд. Лидия ва Бобул зарби шамшери подшоҳони Модро ҳеҷ гоҳ фаромӯш намесозанд!

СПИТАМ: Рӯбоху шағол кай қудрати бо шер сар ба саршудан доранд?

АСТИАГ (Бо таассуф аз ҷой меҳезад): Сад дареғ, ки вориси сазовор надорам. Худоён ба ман писар доданро раво надиданд ва душманонам инро хуб медонанд.

ГАРПАГ: Сипос ба Яздони пок, ки духтаратон Амутида ва домодатон Спитам ба ҷои писар хидмат мекунамд.

АСТИАГ: Ту дарди маро намефаҳмӣ, Гарпаг! Ягона набераи наринаам беному нишон гашт. Дареғо, ки аз тухмаи поки шоҳони Мод пайванде намебинам...

АМУТИДА: Магар кӯтоҳие аз ман сар зада, падар. Рухсат бидех, ки ба ҷои писарат шамшеру сипар гирифта ба ҷанги душман равам.

АСТИАГ (Назди Амутида омада, даст ба китфи ӯ мениҳад): Аз ман маранҷ, духтарам! Набарду майдондорӣ аслан кори мард аст...

Садои суми аспҳо аз саҳни дарвозаи қаср ба гӯш мерасад ва ҳозирон беихтиёр ба рӯи хавлӣ менигаранд. Фаронак пешопеши саворон бо рони оғушта ба хун асп меронад. Аз паси ӯ Ҳурдод ва

посбони парешонҳол банди аспи шарикаш дар даст ошуфтаҳолона пеш меоянд. Часади посбони дуюм, ки ронашро Ашк канда буд, дар рӯи асп ҳамоил аст ва ӯ беҳудона ҳазён меғӯяд. Гарпаг аз дида-ни тани хунолуди писар сабру тоқатро бохта, беихтиёр ба истикбо-ли саворон мешитобад ва аз дур мепурсад:

ГАРПАГ: Чӣ воқеа рӯй дод, Фаронак? Чаро сару танат хунолуд?

ФАРОНАК: Аградод ном писари чӯпони шоҳ бо гурги одамхӯраш ба мо ҳамла овард...

ГАРПАГ: Густохӣ аз кӣ гузашт, аз шумо ё писари чӯпон?

ФАРОНАК: Сайдро додан нахост. Даъво кард, ки соҳиби сайд ва вориси мулки подшоҳ ҳудаф аст.

АСТИАГ (Бо лабҳанди истехзоомез саворонро муоина менамо-яд): Вориси мулки подшоҳ?! Шумо чор савораи мусаллаҳ будеду чӯпонбача танҳою пиёда, ҳамин тавр не?

ФАРОНАК: Бале, шоҳам. Вале гурги одамхӯраш моро таъкибу захмин намуд.

АСТИАГ: Аз гург, ки битарсӣ, чаро шикор меравӣ? Як чӯпонба-чаи пойлуч даъвои мулки подшоҳ карду шумо ҳаросида гурехтед! Фардо ин Ватанро чӣ хел соҳибӣ мекунед?!

СПИТАМ: Шоҳаншоҳам дуруст фармуданд. Чавонон аз чӯпон-бачаи дайдуе ҳаросида, гуноҳи азим содир кардаанд.

АСТИАГ: Бигузур, чӯпону писарашро пешандоз карда оранд. Он гоҳ гунаҳгору бегуноҳ аён хоҳад шуд!...

* * *

Пешгоҳи хаймаи чӯпониро саворони Астиаг печонида, асп метозонанд. Сабаҳои сахни хайма дар таги суми аспҳо поймол гаштаанд. Митрадод бо дастҳои баста дузону нишаста, Сабокат бо оху фиғон аз сарбозон барои шавҳари гирифташ раҳму шафқат мецоҳад. Вале сардори сарбозон бо симои хашмолуд сар афшонда амри ҷазо додан мекунад.

Тозиёнаи чарминбофти сарбозе боло рафта, бошаст ба тахта-пушти Митрадод мефарояд. Сарбоз дубора тозиёнашро мебардо-рад ва ҳамон лаҳза санги фалахмоне хуштак кашида ба пешонааш

бармехӯрад. Ё беҳуш гашта якҷад меафтад ва дар миёни дастаи саворон изтиробу парешоние рӯй медиҳад.

Санги дуҷоми фалахмон ба тоскулоҳи сардори саворон мерасад ва ӯ аз ҳавли ҷон фиғон кашида, бо ангушти ларзон сӯи теппа ишорат менамояд.

Аградоҳ дар сари баландие фалахмонашро гирди сар тоб дода, сангхоро думболи ҳам меафканад. Дасти саворон расани каманд бар даст сӯи Аградоҳ чобукона асп метозонанд.

Саворе чанд аз тири фалахмон сарнагун меафтад, аммо ҳалкаи каманде ба китфу бозувони Аградоҳ мепечад. Фурсате нагузашта анбӯҳи саворони пешонаю сару рӯяшон варамида Аградоҳи расанпеч, Митрадоҳ ва Сабокатро кашолакунон сӯи қасри Астиагроҳ мепаймоянд.

III

Шаҳри Эқбатана¹ бо кӯчаҳои васею ҳамвор, қасру иморатҳои баланди айвондор, сутунҳои якҷади қатор ва деворҳои мавзунӣ ниҳ-вонҳои қандакорӣ ақлу ҳуши Аградоҳро меабоҳад. Ё аз дидани иморату хиёбонҳои хушманзара ҳайрон монда, дарди дасти расанпечу зарби қамчинҳои тахтапушташро ҳаёле фаромӯш месозад.

Аградоҳ аз думболи саворон беҳудона қадам мениҳаду бо ҳайрати тамои дунӣ барояш навро тамошо мекунад. Ниҳодаш ба хурӯҷ меояд, эҳсосаш ангезиш меёбад ва ақлаш аз дар ки тарҳи шаҳри барояш ноошно очизӣ мекашад. Вале асари тарсу ҳарос дар симои Аградоҳ падида намеояд.

Асирон кӯчаҳои сангфарши шаҳри Эқбатанаро паймуда, ба қасри барҳавои Астиагроҳ мерасанд. Митрадоҳ баробари дидани шӯҳи кӯҳансоли бар тахт нишаста, ғавран сачда намуда замин мебӯсад. Аммо Аградоҳ дар рӯ ба рӯи Астиагроҳ бо дастони баста рост истода, саропои шӯҳи мӯйсафедро, ки даррандаи пиру нотаверно меконд, муоина менамояд.

¹Пойтахти қадимаи давлати Мод, ки чанде аз ҳаробаҳои дар ҳудуди шаҳри Ҳамдони имрӯза воқеаст.

Ду сарбоз фавран аз ду паҳлуи Аградоҳ расида, китфашро зер мекунад, то ки дар назди шоҳ расми таъзимро ба ҷо орад. Астиаг иззати нафсаш коҳида бошад ҳам, аз тарҳи андоми ашрофона ва часорати ғайриоддии Аградоҳ дар ҳайрат монда, бо ҳавои даст сарбозро аз зӯрварӣ бозмедорад.

АСТИАГ (Ҷашм аз андоми гарму назаррабои Аградоҳ нақанда):
Ҷаро ба сари наздикони ман даст бардоштӣ? Магар аз ҳайбати шоҳ наметарсӣ?

АГРАДОД: Шоҳ аслан низоми мулкро нигоҳ медорад. Ин беадабон низоми қаламрави маро вайрон карда гирифтори ҷазо гаштанд.

АСТИАГ: Қаламрави ту? Ту дар ихтиёрат магар молу мулк дорӣ?

АГРАДОД: Молу мулке, ки шоҳ ба ман бовар карда дода аст, бароям амонати ҷонӣ ҳисоб мешавад. Ва намегузорам, ки касе ба ин амонат хиёнат намояд!

АСТИАГ (Қаноатмандона табассум мекунад): Рост гуфти, амонати шоҳ амонати худост! Шикоят омад, ки як гурги одамхӯр дорӣ?

АГРАДОД: Гург бародари ман буд ва мо ҳарду рамаи шоҳро аз ҳама балою офати даррандаҳо нигоҳбонӣ мекардем. Аммо ин сайёдони беҳунар на танҳо серкаи рама, балки додарамро куштанд ва ман танҳо мондам.

АСТИАГ (Механдад): Серкаро сайд пиндоштанд?! Ҳеҷ ақлам намегирад, ки қаттолтарин даррандаи олам бо инсон дӯсту бародар шавад ва рамаи бонӣ кунад!

АГРАДОД: Баъзе посбонони ту аз гург ҳам қаттолтар аст! Беиба сар мезанад, ҷок мекунад, мекушад, вале худро махлуки бораҳму шафқат вонамуд месозад!

АСТИАГ (Кафи даст ба пешонӣ гузошта дурудароз ба Аградоҳ менигирад ва амр медиҳад): Баред!

Посбонон аз тағи оринчи Митрадот ва тахтапушти Аградоҳ дошта, сӯи шоҳ суолomez менигаранд. Гарпаг маънии нигоҳи онҳоро пай бурда, бо нимтаъзим аз Астиаг мепурсад?

ГАРПАГ: Ба кучо баранд, шоҳам?

АСТИАГ (Нигоҳи андешамандашро аз рӯи Аградои наканда):
Ба зиндон! Ҳардуяшро ба зиндон афканед!

* * *

Таҳхонаи истинтоккунӣ ҳолӣ буд ва Астиаг тани танҳо ба рӯи курсии ҳосае нишастааст. Дасту пойҳои Митрадодро дар ҷаҳор меҳи дутояш бар сакф устувору дутоаш бар замин парчиншуда бастаанд. Ҷаллод тозиёнае бар даст бо имои Астиаг ба тахтапушти Митрадои пай дар пай зарбаҳои ҷоннок мезанад. Митрадои оҳу фиғон мекашад ва нолиш мекунад. Астиаг ба ҷеҳраи азиятдида ва ҷашмони пурашки Митрадои рамузгирона нигариста пурсишро идома медиҳад.

АСТИАГ: Иқрор шав, писари ҳамхуни худат аст ё не?

МИТРАДОД: Аз ҳунам бигзар, шоҳам! Писари ман нест.

Вой... Мемураме...ей...

АСТИАГ: Набошад писари кист?

МИТРАДОД: Худо шохид, намедонам. Ёфтам... оҳ... вой...

АСТИАГ: Аз қучо ёфти?

МИТРАДОД: Аз тағи ҷанори бари теппа... Шаби зимистоне модасағам нӯла мекашиду бетоқатӣ мекард... Аз думболаш тағи ҷанор рафта тифлери дидам, ки базӯр ҷон дошт... Вой...

ой...

АСТИАГ: Тифл нишоне дошт ё на?

МИТРАДОД: Бозубанди тиллое дар бозу дошт.

АСТИАГ: Қучост он бозубанд?

МИТРАДОД: Ба қисабағали пустинам дӯхтаам.

Дасту пой Митрадодро аз ҷаҳормех мекушоянд. Ӯ калавида аз ғӯшаи таҳхона пустинашро мебардорад ва ғӯшаи онро ҷок намуда бозубанди тиллоиро берун меорад. Бозубанд дар қафи дасти Астиаг медирахшад ва ӯ мӯҳри аҷлодии шоҳон

симурғи одамсарро дар тани бозубанд мешиносад.

АСТИАГ (Ҷашм аз мӯҳри бозубанд наканда): Аз ин аспор боз қӣ огоҳ аст?

МИТРАДОД: Касе вокиф нест, шоҳам. Мо ба ӯ Аградои ном

ниҳода фарзанди худ хондаем. Худаш низ ин асрорро намедонад.

АСТИАГ (Бо табассуми маккоронае): Ин розро ғайри ман бояд касе нафаҳмад.

Ў ба чаллод ишорати рамзие мекунад ва чаллод Митрадодро аз пас ханчар зада часадашро кашолакунон мебарад.

Астиаг бозубандро ба бағалаш ниҳода қаноатмандона аз таҳхона берун меравад.

* * *

Зиндони намкашида нимторику сангфарш аст. Маҳбусони гуногунсоли мӯйи сару ришашон кайҳо расида, занчирҳои гарон бар дасту пой, бо шиками гуруснаю нигоҳи ноумедона дар ҳар кунҷу канор нишастаанд. Аградоод дар гӯшае аз бўи тафу арақ ва ҳавои вазнин ба танг омада, зиндониёро мушоҳида мекунад. Зиндагии сахту пурмашаққат маҳбусонро камгапу ваҳшитабиат кардааст.

Посбонони ҳабсхона рӯзи дуҷум низ дари вазини оҳаниро тела дода мекушоянд ва кӯзаи калони обу сабадчаи нон дар даст мебароянд. Посбони аввал аз сабадча як нон гирифта ба пеши ҳар маҳбус мебарояд ва посбони дуҷум аз кӯза ба косаисафолии онҳо об мерезад. Ду посбони таҳамтани дигар тозиё наҳо дар даст назорат мекунанд, ки маҳбусон ба нони якдигар чанг наандозанд.

Аградоод ин дафъа ҳам ба обу нони ҳабсхона даст нарасонда, сарвари посбонхоро ба ҳайрат мегузорад. Ў ба саропои Аградооди оромӣ беҳаракат лаҳзае тааҷҷубомез чашм меӯзаду ҳамроҳи дастаи посбонон ба ёмода дари оҳаниро меӯшад. Баробари рафтани посбонон маҳбуси қадбаланду қавипайкаре занчирҳои дасту пояшро шириққос занонда, назди Аградоод меояд ва нони ўро чанг зада мегирад. Аградоод ба маҳбуси густох эътинос намедихад. Нигоҳи андешамандашро ба як нуктаи сақфи зиндон дӯхта, гӯё бо чашмони кушода ба ҳаёл ё хоби гароне рафтааст.

Ногоҳ аз равзанаи панҷарабанди зиндон нолаи шикваоме зи маҳлуке баланд мегардад. Маҳбусон сар бардошта сағбачаеро мебинанд, ки бо ду пой пеш ба оҳани панҷара овезон аст. Модари сағбача дар болои равзана печутоб хӯрда аккоси имдодхохонае ме-

занад ва фарзандашро раҳонидан меҳояд.

Аммо сӯрохҳои равзана танг аст ва мадори сағбача хушкида, ӯ ба болои дастони маҳбуси қадбаланд меафтад. Ӯ сағбачаро намоишкорона мебардораду бо хушҳолӣ меғӯяд:

МАҲБУСИ ҚАДБАЛАНД: Сипос ба офаридгор, ки имрӯз бароям ризки дигар ато намуд. Ин сағбача бо ғӯшту хуни дар монбахшаш лазизтарин лӯқмаи ман хоҳад шуд...

МАҲБУСИ ПИР (Таваллоомез): Маро фаромӯш накун, Гурд. Ҳафт сол аст, ки таъми ғӯстро начашидаам.

ГУРД: Гум шав, пирхар! Ин як лӯқмаи хом ҳам намешавад.

МАҲБУСИ ПИР: Дуои ҷонатро мекунам, Гурд.

ГУРД (Бо заҳрханда лагаде мезанад): Ғӯшт меҳохӣ? Мана ғӯшт!

Маҳбуси пир аз зарби гарони лағад ба девори зиндон бар меҳӯрад ва чун кундае ба замин меафтад. Аградод ғӯё аз хоби ғафлат бедор гашта, аввал сӯи маҳбуси пир, сипас нигоҳи тезу гирояшро ҷониби сағбачаи нотаовон медӯзад. Сағбача дар бо лои ҷанғолҳои бузурги маҳбус очизона дасту по зада, нолиш мекунад. Аградод охишта меҳезад, занҷири овезони пойҳояш ро бо даст бардошта, сӯи давран хангоматалабон меояд. Чаш мони ӯ довталабона барқ мезанад. Дасташро ҷониби Гурд да роз карда омирона меғӯяд:

АГРАДОД: Сағбачаро ба ман деҳ!

ГУРД (Довталабона меҳезад): Чӣ?

АГРАДОД: (Бо оромии хунсардона) Сағбачаро ин тараф деҳ!

ГУРД (Масҳараомез): Ту худат сағбачай, инро гирифта чӣ кор мекуни?

Мушти гарону ғайричашмдошти Аградод маҳбуси густохро аз пой меафканад. Гурд мадхушона дасту по зада, хестанӣ мешавад, вале Аградод занҷири дастонашро ҷобукона ба гулӯи ӯ печонда ҳа-рифаширо нафасгиру нимҷон мекунад. Сипас ҷасади бузурги ӯро бо зарби пой қуфта, сағбачаро аз замин мебардораду ба ҷои аввалааш рафта мешинад.

Сағбача дар бағали Аградод ором мегирад. Маҳбусон бо ҳайрату тааҷҷуб сӯи ӯ менигаранд. Аградод чун пештара така ба девори

зиндон дода, сари сағбачаро навозиш мекунаду ба нуқтае якзайл чашм медӯзад. Гӯё гурги танҳоесту дар муҳити тангу тазъикова-ри зиндон ғазои ошно ва қаламрави дуру паҳноварашро пазмон гаштааст.

IV

Саисхонаи подшоҳӣ нимторик аст. Аградод дар як ғӯшаи саис-хона аспӣ дӯстдоштаи Астиаг сиёҳмушкинро кашав мекунад ва ёлхояшро шона мезанад. Дуртар аз ӯ сағбачаи калоншудааш Ашк ғӯшхояшро сӣх карда ништааст ва ҳаракатҳои соҳибашро зира-кона таъкиб менамояд.

Баногоҳ дари дутабакаи саисхона калон кушода мешавад ва пос-бонони Астиаг бо шитоб даромада дутарафа саф мебанданд. Асти-аг ҳамроҳи Гарпаг ва Спитаи аз миёни дастаи посбонон гузашта ба назди аспӣ дӯстдоштааш меояд. Астиаг дастони нарму сафед ва хотамдори худро ба пешонаи кашкаи аспӣ сиёҳмушкинаш бурда, рамузгирона сӯи Аградод менигарад. Вале Аградод бо ҳамон оро-мию хунсардии ҳамешагиаш худро машғули кашави асп вонамуда, аз рӯи расми дарбор нимтаъзими базӯракие мекунад.

АСТИАГ (Аспро навозишкунон рӯ ба Гарпаг меорад): Сиёҳ-мушкин даҳ сол аст, ки ба ман содиқона хидмат мекунад, Гарпаг. Ба фикри ту қуввату ғайрати пешинааш барҷой аст?

ГАРПАГ: То ҳол ягон айбу иллати сиёҳмушкинро надидаам, шоҳам. Бо рафти сол кавитару солортар гаштааст.

АСТИАГ: Имсол бо омади Наврӯз дар дашти паҳновари Эқбата-на пойгаи калоне мешавад. Чобуксаворони Хоразму Порт, Бохтару Суғд ва массагетҳои канори руди Яксарт низ меоянд. Чӣ андеша дорӣ, Гарпаг, оё сиёҳмушкин метавонад шарафи моро ҳимоя кунад?

ГАРПАГ (Эҳтиётқорона): Сиёҳмушкин қони олампахохро дар чандин набардҳои вазнин раҳондааст. Умед аст, ки дар пойга шоҳамро номурад насозад.

АСТИАГ (Ба Аградод суолomez нигариста): Ойбар кучост?

АГРАДОД (Сарашро барои эҳтиром каме ҳам намуда): Аз паи фармудани зину афзори муносиб барои саманди пешонасафед рафт.

АСТИАГ (Кадаме чанд сӯи саманд ниҳода): Пешонакашқай ваҳ-
штабиат... Ба дасти саиси хуб афтад, таковари бебахое мешавад.
Ҳар субҳу шом дар аспрез машк медихед?

АГРАДОД: Бале, шоҳам, пайваста машк медихем.

АСТИАГ: Ба назари ту сиёҳмушкин барои пойга муносиб аст ё
саманд?

АГРАДОД: Ҳар ду. Сиёҳмушкин токату бардошти тоҳтан дорад.
Вале саманд чобуктар асту корнаозмуда ва каме тундхӯй дорад.

СПИТАМ (Бо табассуми ҳадафдор): Ба ту монанд будаст, Аградо.

АСТИАГ: Саманду сиёҳмушкинро берун бароред, ҳардуяшро
озмуда мебинем.

Аградо аввал банди саманди пешонакашқаро кушода аз саис-
хона берун мебарорад. Саманд пойҳои мавзунашро бекаророна ба
барф кӯфта фириххос мезад ва аз нашъаи сарди зимистон ҳаловат
мебурд. Спитам бо худнамои лачоми самандро аз дасти Аградо
гирифт ва ӯ барои овардани сиёҳмушкин шитофт. Астиаг ба са-
манд наздик омада, даст ба гардани холҳои мавзунаш расонд.
Аградо сиёҳмушкинро берун бароварду саманд шиҳаи довта-
лабонае кашида заминро бо сумаи кӯфтан гирифт. Сиёҳмуш-
кин низ бо шиҳаи размхоҳона посух гуфт. Саманд гарданак заду
бо шиҳаи ҳашмолуд сариду по рост хеста, ба пеш ҳамла овард.
Астиаг аз ҳавли ҷон сарбардошта бо нигоҳи дахшатбор дар таги
пой аспи ростистода қарахт монд. Аградо лачоми сиёҳмушкин-
ро сар дода, аз ҷояш ҷаҳиду Астиагро ба оғӯи гирифта якпахлӯ
ба рӯи барф ғелид.

Аспҳои маст рост хестаю ҷуфтак зада ба ҳамдигар дарафтоданд.
Онҳо хурушидаву якҷад ҷаҳида бо кундасинаю пойи пеш якдигар-
ро мекуфтанд, даҳон гиз кардаю дандон зада бунигардан ва сару
китфи якдигарро мегазиданд. Астиаг бо мадади Аградо аз рӯи
барф хест. Ранги рӯяш парид, аз ғояти изтироб дастҳояш мелар-
зиданд. Аградо саросемавор худро ба миёни ду аспи хурушону
размовар расонид, аз беҳи лачоми саманд дошт ва ӯро кашолаку-
нону силтаванон аз набарди тан ба тан раҳонидан меҳост. Спитам

ханӯз ҳам ба худ наомада буд, вале Гарпаги рамузфаҳм зуд худро ба паҳлуи шоҳ расониду аз таги бозуи ӯ дошта, таскиномез мегуфт.

ГАРПАГ: Ба хайр гузашт, шоҳам, Хурмузд мададгор шуд.

АСТИАГ (Қадре ба худ омада): Нобакор, аз паланг ҳам бадхашму чобуктар будааст!

СПИТАМ (Ба дасту пояш мадор давида, пеш меояд): Қайсарии саис ба асп низ асар кардаст.

АСТИАГ (Бо ҳашму дуруштӣ): Бехунарии худро ба сари Аградод бастан меҳохӣ, Спитам! Бубин, ӯ на фақат маро наҷот дод, балки чун шер худро ба миёни аспҳои хунталаб зада, онҳоро ҷудо мекунад.

Аградод самандро нотарсона пештар кашола карда бо як ҷахиш ба пушташ савор мешавад. Саманд девонавор ҷуфтак задаю паридасаворашро афтондан меҳаҳад. Аммо савор гӯё як узви пайкари саманд бошад, ба пушти ӯ нишаста оташи ҳаши аспро дучанд меағзад. Саманди бодпо аз наафтидани савор умед канда, ночор рӯ ба дашти барфпӯш меорад ва бебоконе метозад. Пайкари асп ва савори ба ёли ӯ ҷаспида дар паҳнои дашти сафед торафт хурдтар мешавад.

V

Толори бошукӯҳи зиёфат дар қасри ҳосаи Астиаг, ки ба шарофи омадани духтараш Мандона аз вилояти Аншон оростааст. Ба ин зиёфати шӯҳӣ наздиктарин қасони хонадони Астиаг шахбону Ариена, духтари калонаш Амутида, домодаш Спитам, вазираш Гарпаг, Атарвони мӯбад даъват шудаанд.

Мандона аз паҳлуи рости Астиаг ва шахбону Ариена аз паҳлуи чапаш нишастаанд, вале дар бари Мандона як курсии ҳолӣ ба ҷашм мерасад, ки меҳмони навбатиро интизор аст. Дар болои мизи пурнозу неъмат лаълиҳои заррини мева, шӯҳқосаҳои тиллоии гӯштҳои паррандаву чорпо, кӯзаҳои шароби юнонӣ бо тасвири сахнаҳои майгусорӣ, ҷомҳои пурнақшунигори бобуӣ ва чиниҳои лабрезии шарбати анор ва дигар нуклу навогустурда шудаанд. Астиаг қанотмандона аз ҷой хеста бо нигоҳи асроромезу табассуми рамуздор

якак ҳозиронро аз назар мегузаронад ва рӯ ба Мандона оварда ўро пазирай мекунад.

АСТИАГ: Аз дидорат басо шодам, духтари нозанинам, Мандона. Имрӯз наздиктарин касони хонадони мо ба зиёфат ва дидорбинии ту омадаанд. Вале дар миёни хешу пайвандон боз як каси бароят хеле азиз намерасад. Ва чуноне ки мебинӣ, қояш дар паҳлуи ту холист. Аз қазон тақдир яке аз азизтарин пайвандони хонадони шохӣ бозгашт.. (Астиаг каф ба каф куфта амр медиҳад) Ўро хидоят кунед!

Пардаи даромадгоҳи толори зиёфат кушода шуда, Аградод бо либоси фоҳираи ашрофона аз дар мебарояд. Шукӯҳу салобати модарзоди ашрофона дар симояш хувайдост. Ў худро ором вонамудан меҳаҳад, вале изтиробӣ ботинӣ ва эҳсоси ҳаяҷон аз нигоҳи парешону саҳл ларзидани ангуштонаш аён аст.

ГАРПАГ (Беихтиёр): Аградод?

СПИТАМ (Бо тааҷҷуби шубҳаомез): Саиси шох?

ШАҲБОНУ АРИЕНА (Рӯяшро бо кафи даст пӯшонид):

Худоё, ин шохӣ пир аз масҳарабозихояш кай мемонда бошад?!

АСТИАГ (Бо табассуми асроромезе ба ҳозирон як-як назар афканда): Масҳарабозӣ? Хеле хуб гуфти, шаҳбону! Вале дарнаёфтам, ки мо масҳарабозем ё тақдири носозгор. Чӣ рост истодӣ, Аградод? Аз қоят гузашта шин!

Аградод изтиробӣ ботиниашро фуру нишонда, беҳабар аз ҳангомаи қисмат ба паҳлуи Мандона меояд. Мандона баробари дидани Аградод пай мебарад, ки як эҳсоси гуворои меҳри модарӣ аз дилаш таровида, ўро беихтиёр сӯи ин ҷавони ношинос мекашад. Вале оҳанги асроромези суханони падар, киёфаи ҳайратзадаи ҳозирон ва риояи расму таомули дарбор ўро водор месозад, ки қашқи меҳро фуру нишонда, бо нигоҳи ҳаяҷонолудаш саропои Аградодро биомӯзад.

АСТИАГ: Духтарам Мандона, ин ҷавонро шинохтӣ?

МАНДОНА (Изтиробашро фуру бурда): Симояш гарм аст, падар. Ба касе монандӣ дорад, намедонам ба кӣ...

АСТИАГ (Чашмонаш каноатмандона медурахшад): Бигӯй, ба кӣ монандӣ дорад?

АМУТИДА (Норозиёна аз чояш меҳезад): Айши моро талх на-
кун, падар! Саисро ба зиёфати шоҳон кӣ монда?

АСТИАГ (Бо оҳанги асроромез): Ҳама гап дар сари ҳамин аст,
Амутида! Дарёб, ки саис ба зиёфати хосаи шоҳ чаро омада?

АРИЕНА (Сарашро дошта): Тоқатам тоқ шуд!..

АСТИАГ (Ба шаҳбону эътиборе надода боз рӯ ба духтараш ме-
орад): Ёфтӣ, Мандона? Ба кӣ монанд аст ин ҷавон?

МАНДОНА (Даст ба рӯи дил ниҳода ҳаяҷонашро фуру нишон-
дан меҳаҳад): Намедонам, падар. Метарсам аз гуфтан...

АСТИАГ (Бо лабханди таскинбахш): Матарс, духтарам, ҳарчӣ
дар дил дорӣ, бигӯй!

МАНДОНА (Нафасгир шуда бо овози ларзону пурҳаяҷон):

Дилам гувоҳӣ медиҳад... ки ин ҷавон... Ин ҷавон... ҳамон тиф-
ли гумшудаи ман аст. Зеро... ба шоҳи олам шабоҳате дорад...

Ҳозирон аз шунидани ин суҳанон қарахт шуда, тааҷҷубомез гоҳ
ба шоҳу гоҳ ба Аградоҷ ва гоҳ ба Мандона менигаранд. Мандона
чашмонашро беихтиёр мепошад ва манзараи мудҳише пеши наза-
раш чилвагар мегардад. Кати ҳоби якпахлуафтадаи тифл ва раҳти
ҳоб сарду ҳолист. Аз равзанаи кушодаи панҷарабанд шамоли сард
барфрезаҳоро ба даруни хона мерӯбад. Охириин шамъи фурузони
девор низ аз нафаси тундбод хомӯш мегардад ва ғиғони модари
тифлгумкардаю дояи ошуфтаҳол ба фалак мепечад...

Мандона беҳолона чашм кушода, бо дили саршори меҳр сӯи
Аградоҷ менигарад. Вале Аградоҷ ором аст ва бо хунсардии та-
аҷҷубомезе хоҳиши дили зани ҳаяҷонзадаро намефаҳмад. Ба
ҳалқаи чашмони Мандона об медавад ва дар симои ҷавон меҳри
ҷавобие наёфта ба китфи падар тақя мекунад. Астиаг ҳолати дух-
тарашро пай бурда ўро ба оғӯш мегирад ва самимона меғӯяд:

АСТИАГ: Меҳри модар ба фарзанд бузурттарин атои илоҳист.
Ман сари таъзим фуруд меорам назди модаре, ки баъди солҳо тиф-
ли гумшудаашро шинохт.

Спитам ва Амутида сӯи якдигар нигоҳи маънидоре меафкананд. Шаҳбону чашмони аз даҳшат калонкушодааш сӯи Аградоод, беихтиёр аз ҷояш хест. Гарпаг низ тамкиро набохта нигоҳи озмоншкороонаашро ба рӯи Астиагу Аградоод давонд.

Зиёфат ҳаёле фаромӯш гашт ва ҳозирони моту мабхут лаҳзае ба сукут рафтанд. Хомӯшии гарону тазъиковарро Атарвон шикаст, то аҳли хонадони шоҳро аз ҳолати нугувор бираҳонад.

АТАРВОН: Беҳуда « модар синаи раҳм аст» намегӯянд. Бо инояти Хурмузди покманиш симурғи бахт боз ба дарбори шоҳи олам омад.

ГАРПАГ: Бахту саодати шоҳаншоҳ поянда бод ва рӯзи бадхоҳону кинаварзон тираю талх!

АМУТИДА (Бо лабханди шубҳаомез): Ман ба суҳанони падари бузургворам шубҳае надорам. Вале фардо шаккокон чӣ мегӯянд?! Шоҳи олам бо кадом далел ҷӯпонзодаеро набераи худ хондааст?

АСТИАГ (Бо заҳрханди ҳузнмез): Далел? Рост мегӯӣ, Амутида. (Даст ба бағал андохта бозубанди тиллоиро мебарорад) Мана, азизам барои нобоварону шаккоқони ту далели раднопазир!

АМУТИДА: Бозубанди тиллоӣ?!

АСТИАГ (Бо оҳанги ғолибона): Бале, бозубанди аҷдодӣ бо тавири симурғи одамсар! Тифлро бо ҳамин бозубанд аз раҳти хобаш рабуда буданд. Ва аз қазои тақдир бозубанди меросӣ ҳамроҳи соҳибаш бозгашт...

МАНДОНА (Сабру тоқатро аз даст дода Аградодро ба оғӯш мегирад): Писарам! Ҷигарбандам! Оби чашми модарат аз ғамҳои ту хушкӣ!

Аградоод дар ҳолати нугувор монда, ҷуръат намекунад, ки ин занӣ зебою барояш бегонаро чун модар ба оғӯш гирад.

Навозиши нарми дастон, пӯсти сафеду маҳини андом, мӯи марғулаи сиёҳ ва бӯи хуши тани ин зан аз ҷӣ бошад дар замираш меҳри фарзандиро намеангезад.

АТАРВОН (Сар ҷунбонда): Тақдир азалист ва офаридгор мӯъҷизаҳои нотақрор дорад.

АСТИАГ (Бо қамоли хушнудӣ): Акнун дастурхон бо ҳама нозу

неъматаш пешкаши шумост! Бифармоед, азизон!

Астиаг нахустин шуда шароб меошомад ва чанд ангуру донаҳои анорро ба даҳон мепартояд. Аградод ба пероҳанҳои хушдӯхту назаррабо, тавқҳои тиллоии гардан, дастпонаву ангуштаринҳои пурчило ва дастони сӯи лаълию шахқосаҳои пурнозу неъмат ӯзида, бо хайрату ҳисси кунҷқобӣ менигарад.

Ӯ танҳо бурдаи нонеро мешиканаду пораи гӯштеро ба даҳон мебарад. Ва ҳаракатҳои бечуръатонаи Аградод аз чашми бобояш ниҳон намемонад. Мандона низ соғари шарбате дар даст боэҳтиёт чуръачуръа менӯшад ва ба қиёфаи тару тоза, солим ва бечирми писараш бо камоли мафтунӣ чашм медӯзад.

АСТИАГ (Озмоишкорона ба Аградод рӯ меорад): Дастурхони моро чӣ гуна дарёфтӣ, Аградод?

АГРАДОД (Ҳушу ёди худро ғундошта): Шоҳона!

АСТИАГ: Чӣ тафовуте миёни дастурхони мову дастурхони чӯпонӣ мебинӣ?

АГРАДОД (Лаҳзае ба андеша рафта): Дар тариқати чӯпонӣ барои сер шудан роҳи осону оддитар аст.

АСТИАГ (Ба шавқ омада): Чӣ гуна?

АГРАДОД (Каме ба ҳаёл рафта): Чӯпонон рост ба тарафи нону гӯшт мераванд. Вале аҳли дарбори шоҳаншоҳ ин роҳро борҳо печуб додаю душвор карда, оқибат ба нону гӯшт рӯ меоранд.

“ Ҳозирон аз суҳанони Аградод ба мароқ меоянд ва фаросату зиракии модарзоди ӯро пай мебаранд. Вале Астиаги рамузфаҳм зимни ин сӯҳбати беозор озмудани ақлу заковати Аградодро идома медиҳад.

АСТИАГ: Ин ғизоҳо аз нон дида лазизу гуворотаранд. Ту, ки дар кӯҳу дашт калон шудай, таъму лаззати онҳоро намедонӣ.

АГРАДОД: На! Ман мебинам, ки аз ҳамаи ин ғизоҳо ба шумо нон писандидатар аст.

АСТИАГ (Каме хайратомез): Аз кучо медонӣ?

АГРАДОД: Ҳар гоҳе аз дигар ғизоҳо бичашед, фавран даст пок мекунед. Вале баъди шикастану хӯрдани нон ба дастмол рӯ намеоред.

АСТИАГ (Аз самими дил механдад): Агар ин дам сохибхитиёр бошӣ, барои ниёзи хеш аз дастурхон чӣ ғизохоро интиҳоб хоҳӣ кард?

АГРАДОД (Лаҳзаи кӯтоҳе ба нозу неъматҳои рӯи дастурхон чашм меदӯзад ва бо фосила мегуяд): Нон... гӯшт... об...ва шояд шахкосаи нордонро...

АСТИАГ: Ҳамаи ин ғизоҳои номбурда дар ихтиёри туст.

Факат бигӯй, ки онҳоро ба кучо сарф хоҳӣ кард?

АГРАДОД: Ҳиссае аз гӯшту нонро ба Ойбар хоҳам дод. Ё ба ман хунари асптозонӣ ва шинохтани феълу ҳӯи аспхоро меомӯзонад. Порас аз гӯшту устухонро ба додарам Ашк медиҳам, то бисабзаду мадор гирад. Шаҳкосаи нордонро ба саманди шоҳам мебарам, то ки табиаташ нармтар шавад шарафи моро дар набарди наврӯзӣ ҳимоя кунад...

АСТИАГ: Магар сагро бародар хонданат равост, Аградод?

АГРАДОД: Ман инсонхоро хуб намедонам, зеро дар дашту кӯҳ бо онҳо кам вохӯрдам. Вале борҳо озмудаам, ки саг аз бародар ҳам бештар садоқат дорад ва ба соҳибаш ҳеҷ гоҳ хиёнат намекунад.

АСТИАГ (Чашм ба рӯи Аградод андеша мекунад ва амр медахад): Кӯзаи шаробро гир Аградод ва ба ҷомҳо бирез!

(Аградод ба ҷомҳо шароб мерезад ва дар назди Спитама лаҳзае меистад).

АСТИАГ: Чаро ба Спитама шароб намерезӣ, Аградод?

АГРАДОД: Аз чашмонаш мебинам, ки кинае дорад... ва бадхоҳие...

Ҷоми ҳолий аз дасти Спитама меафтад ва аҳли зиёфат лолу ҳайрон мемонанд. Ранги рӯи Амутида низ ҳаёле меканад. Вале Астиаг бо тамкину солорни шоҳона ба ҳозирон озмоишкорона нигариста қоҳқоҳзанон механдад.

АСТИАГ: Аз ту низ чун бобоят масҳарабози хубе мебарояд, Аградод. Ва барои сӯҳату саломат бозгаштан аспӣ самандро бароят тӯҳфа мекунам.

АГРАДОД (Бо нимтаъзим): Сипосгузорам, шоҳи олам!

Ҳозирон аз ҷасорату ғустоҳии Аградод лаб газида, дар симояш фарри нусрату пешомади тозаеро мебинанд.

VI

Дар дашти пахновари Экбатана нафаси сабзи баҳор эҳсос мегардад. Хаёле хуни сабзи ҳаёт дар ин соат ба ҷисму ҷони табиат давида, аз фарорасии Наврӯзи оламафрӯз башорат медиҳад.

Аз паси кӯхи дуродур, аз домани уфук партави субҳ нур мегирад. Дар оташкадаи чортоки зардуштӣ андаруни оташдони бузург оташи муқаддас аланга мезанад. Атарвони бузург бо мӯи сафеди ба сари китфон хамида ва риши нуқрафои дароз даст ба сӯи шафаки субҳ ёзонида дуруду ниёишро ба ҷо меорад. Чаҳор мӯбади гуногунсоли сафедпӯш аз чаҳор самти оташкада рӯ ба оташи муқаддас дуруду ниёишро такрор мекунанд. Дар ду тарафи парчами наврӯзӣ курси офтоб ва рамзи салибосои сувастӣ гардуна бо чаҳор ранги фасли сол сабзу сурх ва зарду сафед, ки ба меҳвари ҳаракати замин дар гирди офтоб ва тағйирёбии фаслҳою табиат ва иқлим далолат мекунанд, нақш бастааст.

Офтоби нурафшон аз паси қуллаҳо сар мекашад ва мӯбадон барзагови сафедро ба замин хобонда, ба шарафи фарорасии Наврӯз ва оғози нахустин рӯзи Соли нав қурбонӣ мекунанд. Хуни гови сафедро дар ташти тиллоӣ гирифта ба Атарвони бузург медиҳанд. Атарвони бузург зарфи молмоли хунро ба истикболи нурҳои офтоби субҳ болои ду даст бардошта ҳиссае аз хунро ба замини навкишта, ҳиссаи дигарашро ба оби равони руд ва ҳиссаи охириро ба оташдони муқаддас рехта, ниёишро фарҷом мебахшад.

Бонги қарраиной, хурӯши шайпур, зарби осмонкафи табул нағора ва ғиғони найи руин баланд мегардад. Саворон бо ливоҳои дорои тасвири хуршеду моҳу ситораҳо ва шеру уқоб ба тақоваргоҳ майдони пойга меоянд. Ливои сабзи дорои рамзи офтоби нурафшони зарҳалин дар дасти Аградои савори саманд парафшон аст. Пешо-пешӣ ӯ Спитаи савори сиёҳмушкін бо қабои хусравонӣ ва қулоҳи заррин асп меронад. Аградои бар тан либоси ҷармӣ хушдӯхт нимпӯстии беостин, куртаи тунук, шалвори дарози ҳамранги нимпӯстин ва мӯзаи соқбаланд дорад.

Човандозони савори аспҳои саманд, ҷиран, сиёҳмушкін, абраш,

булуд, сурхун ва дигар рангу тобишхо дар таковаргоҳ саф мебан-
данд. Аспҳо бекаророна пой мекубанд, сӯи якдигар нигоҳи ота-
шин афканда гарданак мезананд ва шихаи довталабона мекашанд.
Човандозон низ хилғатҳои рангоранг бар тан доранд, ки аз миё-
ни онҳо бохтариёни кулоҳдароз, румиҳои дорои ҳӯди руин, сако-
иҳои кулоҳашон намадин ва сугдиҳои мӯйдарози пешонашон бо
тасмаи чармин баста фарқ мекунад. Ойбари хушҳол аз лаҷоми
саманд дошта аспҳои човандозонро бодикқат муоина мекунад ва
Аградодро рӯҳбаланд менамояд.

Нигоҳи Ойбар ба рӯи савори хушпайкари резачусса, ки бар даст
ливои зарди рамзаш уқоби пӯлодчангол дорад, қарор мегирад.
Аспи саропо сафеду пешонааш ситорадори ӯ аз аспони довталаб
мавзунпайкару хурдтар менамояд.

ОЙБАР (Чашми харидориашро аз аспи сафед нақанда): Ба саво-
ри парчами уқобдор нигар! Худаш ҳам резапайкар асту аспаш ҳам.
Аз табори турониҳои чобуксавор мебошад. Ягона аспе, ки эҳтимол
аз саманди ту бигузарад, ҳамин аст.

АГРАДОД: Рост. Аспаш чобуку варзидааст. Вале савор ҷавонта-
ру ноозмуда ба ҷашм менамояд.

ОЙБАР (Хандида): Не, Аградо. Турониҳо аз овони тифлӣ
аспсаворанду таковарпеша. Ҳатто лаҳзаҳои кӯчбандӣ ҷои хуфту
хобашон низ зини асп аст.

АГРАДОД (Нобоварона): Ба аспшиносии ту шак надорам, Ой-
бар. Вале ақлам намегирад, ки ин ҷавони назарногир аз ҳамаи са-
ворон пешдастӣ намояд.

ОЙБАР (Бо лабханди маънидору гуворо): Турониҳо аспро ме-
парастанд. Меғӯянд, ки асп беканот парвоз менамояд, бе шамшер
душманро мекушад ва соҳибабро чун бод аз ҷанги балою офат
мераҳонад...

Садон шайпури руин, ки ба саворон амри саф бастан медиҳад,
сухани онҳоро мешиканад. Астиаг қабои хусравонӣ бар тан ва
тоҷи шоҳона бар сар аз тахт бархеста, ҷониби Аградо, Спитам,
Фаронак, Хурдод ва дигар саворони сафбаста даст меафсонад.

Аградоод бо нишони эхтиром сар фуруд оварда, ливояшро ба Ой-бар медиҳад.

Аспҳо дар сари таковаргоҳи домани дашти сабзпӯш чун пештара пой меқӯбанд, сар меафшонанд ва довталабона шиха мекашанд. Шоҳ бо ғӯшаи чашм сӯи Гарпаг нигариста бо сарафшонӣ амри оғоз намудани пойгаро медиҳад. Гарпаг зехикамонро таранг кашада, тири хадангери, ки пайконаш заррин асту бар килкаш пари товус ва ёли асп бастаанд, то садо ангезад, ба васати таковаргоҳ меафканад.

Селаи аспҳои хурушон дар пахнои дашт пешодумболи ҳамдигар тохта, бо ситезу валвала дар паси теппаи нишебрӯе нопадид мегарданд.

Саманди Аградоод ва сиёҳмушкини Спитама аз сафи саворон ҷудо шуда, фосила ба фосила пеш мераванд.

Таковарон силтав задаю ҳез гирифта, пахлу ба пахлу метозанд ва саманди чобукпой аз ҳарифаш вачаб ба вачаб мегузарад. Спитама ба ҳашм омада сиёҳмушкинро зери тозиёна мегирад, вале саманд бидуни чашмдошти ӯ сиёҳмушкинро дукади найза қафо мегузорад. Аз пас аспӣ сапеди човандози резапайкари тӯронӣ аз селай саворон гузаштаю суръати тохташро афзуда аз думболи сиёҳмушкин рост мешавад.

Спитама аз ин ҳол бештар ба ҳашм омада, сиёҳмушкинро девонавор маҳмез мезад ва гоҳгоҳе хавотиромез ба қафо менигарист. Тақовари сафед, ки шояд нерӯяшро маҳз барои ҳамина лаҳза нигоҳ дошта бошад, басо осон ба сиёҳмушкин расида, пешонаи ситорадораш ба рикоби Спитама рост гардид. Чашмони кинаборӣ Спитама дурахшид ва тозиёнаи саҳти ҷармибофташро кашадаю кушода ба пешонаи аспӣ ҳариф фаро вард. Тақовари сафед аз зарбаи ногаҳонӣ як қад ҷаҳида сари ду по рост шуд. Савори резапайкар аз ин ҷаҳиши девонавор мувозинат бохта, муаллақзанон ба замин афтод ва ғелида ба канори роҳи нишебрӯ рафт. Зарби ҷонкоҳи тозиёна ва сари ду по ҳез гирифтани бедави сафед аз чашми Аградоод ниҳон намонд. Ӯ лаҷоми аспашро беихтиёр кашид ва саманди дартоз ним

давра тоб хӯрда, ба болои сари савораи мадхуш омад. Савор беёд меҳобид. Аградоод аз асп ҷахида фуромад ва сари савораи беҳушро эҳтиёткорона бардошта, ба тарҳи рӯи орому аз қатраҳои арақ таршудаи ӯ зехн монд. Рӯю гардани сафеду покиза, рухсораҳои арғувонӣ, абруи камоншакл ва ғолияи мӯйҳои ба сари сина парешонаш гувоҳӣ меод, ки дар рӯи дасти ӯ сари духтари кадрас орамидааст. Аградоод дастони ларзонашро ба мӯи парешони духтар бурд ва онро шамид. Шояд ба дӯшиза будани савор ханӯз ҳам бовар надошт, ки дасташ ноаён поён лағжид ва ба рӯи синаи гарму чун нордон дамидаи духтар қарор гирифт. Дӯшиза аз расидани дасти бегона ба ҳуш омад ва ҷашм кушода дид, ки Аградооди лолу мадхуш ба рӯи синааш ҳам шуда, ба тапидани дилаш гӯш медихад.

Ӯ бо ҷолокии гурбавор аз камараш қачқордеро қашида, дар як мичазанӣ онро ба зерӣ гулӯи Аградоод ниҳод ва бошитоб аз ҷой хест.

Аградоод ханӯз ба худ наомада, духтар бо ҷанд ҷахиши ҷобукона ба аспаш расиду ҳудро ба хонаи зин гирифт. Тақовари сафед ба самти муқобили дашт шитофт ва аз селай саворон дур шуд. Аградоод сари зону хайрон монда, дар рӯи сабзаҳои поймолшуда ҳалкаи рахшонеро дид, ки дар партави офтоб медурахшад. Аҷабо, гесубанди заррини дӯшизаи нозанин дар рӯи сабзаҳо меҳобид.

Аградоод гесубанди хушсохти тиллоиро ҷанг зада рабуд ва зуд ба аспаш савор шуда, ба гесубанди ҷилодор нигарист. Гесубандро заргарони моҳир ба шакли уқоби болҳояш кушодае сохта буданд ва ёкути арғувонии калоне ба шакли дил дар синааш ҷило меод.

Саманд ҳамвор роҳ мепаёмуд ва Аградоод ҳаёле пойғаро фаромӯш карда ба нақшунигори нафиси гесубанд зехн мемонд. Ӯ ҳатто ба паҳлӯяш расидани Ойбарро пай набурд.

ОЙБАР (Хавотиромез): Чӣ гап шуд, Аградоод? Ман ҳеҷ бовар надоштам, ки саманди ту қафо мемонад.

АГРАДОД (Ҷашм ба рӯи Ойбар дӯхта): Ту медонистӣ, ки савори аспӣ сафед духтар аст?

ОЙБАР: Духтар? Не, инашро намедонистам.

АГРАДОД: Спитама ба пешонаи бидавӣ сафед тозиёнае заду асп

сохибашро афтонд. Ман гесӯи сиёҳи дарозашро дида хай рон шудам.

ОЙБАР: Ҳоло фурсати хайрон шудан нест, ба пеш Аградоод! Шоханшоҳ расидани самандро нигарон аст!

Онҳо асп тозонда ба таковаргоҳ дертар расиданд. Астиаг хашмгин буд, вале хашмашро дар рӯзи ид ниҳон дошта, Спитамо таҳсин мехонд. Аградоод ханӯз ҳам шефтаи дӯшизаи фирорнамуда буд ва дилаш аз эҳсоси ноошное такон меҳӯрд.

АГРАДОД: Ачаб чобуксаворе буд! Таковараш чун бод метохт.

ОЙБАР: Фирефта машав, Аградоод! Шояд чавонписаре ба бузургдошти Митра гесуи дароз гузошта бошад.

АГРАДОД: Не, синаҳои дамида дошту яқин духтар буд. Мана гесубанди зарринаш, ки онро афтонда рафт.

ОЙБАР (Ба гесубанд зехн монда): Аз табори массагетҳо будааст. Аз қабилаи Уқоби бузург.

АГРАДОД (Аз паҳлуи Ойбар асп ронда): Уқоби бузург? Ин қабила дар кучо ошён дорад?

ОЙБАР (Хандида): Аллакай дилатро рабуд?! Эҳтиёт бош, дӯшизаҳои тӯронӣ басо хатарноканд!

АГРАДОД: Ҳазро мон, Ойбар. Бигӯй, ки массагетҳо низ аз табори ориёиҳоанд?

ОЙБАР: Бале. Ҳафт қабилаи бузурги чодарнишину чорводори ориёитаборанд, ки худро массагет, яъне гетҳои бузург меноманд. Онҳо дар биёбон, даштҳои пахновар, доманаи кӯҳҳо ва соҳили рудхонаҳо зиндагӣ мекунанд.

АГРАДОД: Бо кадом забон ҳарф мезананд?

ОЙБАР: Онҳо забонҳои бохтарию сугдӣ ва хоразмиро хуб мефаҳманд ва лахну лахчаи гуфторашон ба мардуми мо хеле наздик аст.

АГРАДОД: Модоме ки мисли мо ҳарф бизананд, чаро аз қавмҳои ориёӣ чудою пароканда шудаанд?

ОЙБАР: Зардушт қабилаҳои ориёӣ шаҳрнишину кишоварзро ба парастидани Ахурамаздо худои ягона ҳидоят менамояд. Вале пешвоёни тӯронӣ аз парастидани эзади собикаӣ хеш даст наметашанд ва бо ҳамин дар миёни онҳо чудой сар мезанад.

АГРАДОД: Маълум мешавад, ки чудой аз гаравидан ё нагаравидан ба кеши Зардушт сар задааст... Ту инро аз кучо медонӣ, Ойбар.

ОЙБАР: Магар фаромӯш кардӣ, ки ман аз қаблаи мардҳо ҳастам. Аз ҳасурттарину пархошҷӯитарин қаблаи тӯрониён...

* * *

Партави моҳ аз равзанаи хона ба бистари орамидаи Аградод ме-таровад. Шаби маҳтобии баҳор бо таровати ҳаёлангезаш дар зами-ри Аградод шуру шавқӣ ҷавониро бедор карда, хобро аз ҷашмонаш рабудаст. Аградод гесубандро дар қафи даст мефишорад ва охи сарде мекашад. Ашк дар канори кати ӯ рӯи палос ёзида, гӯё изти-робу беқарорҳои соҳибашро пай мебарад ва аз думболи ӯ ба роҳ медарояд.

Дар боғи калони Астиаг дарахтҳо гул кардаанд. Аградод аз тағи дарахтони ғарки гул қадам мениҳаду аз қасри шоҳ торафт дур ме-равад. Баҳори гулбасар дар шаби хилвати маҳтобӣ зебоии нота-қроре дорад. Боғ орому муаттар аз бӯи гулҳост ва моҳи мунир аз осмон сӯяш дуруд меғӯяд.

Сағ худро ба тани Аградод молида гӯё ӯро таскин медиҳад ва дастони соҳибашро мелесад. Аградод низ Ашкро ба бағал гирифта сарашро навозиш менамояд. Ӯ муддате ба ҳаёл рафта, аз деворҳои қасри дар партави моҳ орамида ҷашм намеканад. Шаб ноаён мегу-зараду моҳи танҳои нурпало ба ғӯшаи осмон меҳамад.

Ашк баноғҳ гардан ёзонда ғӯшояшро сик мекунад ва беқа-ророна ба самти қаср менигарад. Аградод аз беқарории сағ рамуз бардошта бодикқат ба канораҳои боғ ва самти қаср ҷашм меӯзад. Дар партави моҳ ду шахси сиёхпӯше аз болои девор ба ҳавлӣ фу-ромада, бошитоб худро ба паси дарахтҳо мекашанд.

Сиёхпӯшон хатареро пай набурда, бо эҳтиёт ҷониби қаср меши-тобанд. Шабахи тираи онҳо дар партави моҳ аҳён-аҳён менамояд. Аградод қасди бад доштани сиёхпӯшонро фаҳмида, осемасар аз самти дигари қаср ба ҳучраи озоиши Астиаг ворид шуда, сағро амр дод, ки бесадо дар паноҳи рахти хоб биёзад.

Аградод худро ба кунҷи девор қашида, ҳайкалвор ором гирифт.

Марди сиёхпӯши тануманде ба кати хоби Астиаг боэҳтиёт наздик меояд, ки аз паси ниқоб чашмони кинахоҳаш медурахшанд. Аградоод аз ниҳонгоҳаш ноаён берун омада, ба сиёхпӯш дармеафтад, вале корди ҳариф хангоми часпу талош ба китфаш мехалад. Ашк якбора ба марди сияхпӯш дарафта аз банди дасти ӯ мегазад. Мард бо силтаве сагро барафканда дасташро раҳонида мегурезад.

Астиаг аз садои ногаҳонӣ часта бедор мешавад ва Аградодро дар болои сарашдида хайрон мемонад. Аз буни китфи кордрасидаи набераашхун метаровад. Астиаг хатари ба сараш омадаро пай бурда, худро ба даст мегираду ҳамроҳи хочасарой ва посбон аз думболи Аградоод мешитобад. Баъди фурсате Аградодро мебинад, ки китфи хуншораширо дошта дар роҳрави даромадгоҳ пасупеш меравад ва парешонхотирона деворхоро мепазмосад. Астиаг бо посбони машғалдор расида меоянд.

АСТИАГ (Бо изтиробу парешонӣ): Чӣ гап шуд, Аградоод?

АГРАДОД: Қотилон дар ҳамин ҷо ғайб заданд. Ҳама ҷоро кофтаам, наменамоянд. Ба замин даромаданд чӣ бало?!

АСТИАГ: Кӣ буданашонро нашинохтӣ?

АГРАДОД: Не. Сару рӯяшон аз таги ниқоб наметофт.

АСТИАГ: Аз кучо омаданд, Аградоод?

АГРАДОД: Аз болои девори хавлӣ фурумаданд. Дилам дур рафту худро ба хонаи хобатон расондам.

.. АСТИАГ (Бо сипосгузорӣ): Умрат дароз бод, Аградоод! Маро аз марги муфочӣ наҷот додӣ!

Астиаг нақши барҷастаеро дар девори даромадгоҳ пахш кард. Девор тоб хӯрда баробари кади одам кушода шуд ва аз нимторикии таххона поймонакҳои мрамрин намудор гашт. Аз гардиши таххона дар гӯшае ниқоби сиёҳ хобида буд. Аградоод никобро бардошта дид, ки олула ба хун аст.

АГРАДОД: Никобашро афкандааст. Бо ин никоб сару рӯяшро печонида буд.

АСТИАГ (Бо ғазаб): Афсӯс, ки раҳидаанд, нобақорон! Ин кори бегона нест. Дар паси ин сӯикасд наздиктарин касони шоҳ истода-

анд! (Ба посбон амр медихад): Бирав, Гарпагро бедор кун! Бигузор зуд бирасад!

АГРАДОД: Аз кучо пай бурдед, ки дасти бегона нест?

АСТИАГ: Ин рохи ниҳониро ғайр аз духтари шох ва Гарпаг касе намедонад.

АГРАДОД: Дарево, ки чўпоне дар кўҳу адир бо ними нон каноат мекунаду ин гургтинатон дар бистари пари ку осуда намехобанд?

АСТИАГ: Сеҳри тоҷи шоханшоҳӣ басо фиребову чаззоб аст, Аградот! Аклхоро тира мекунад, бародарро ба куштани бародар, писарро ба куштани падар ҳидоят месозад!..

ПОСБОН (Бозгашта таъзим мекунад): Гарпаг дар қасраш нест, ҳазратам. Ҳамроҳи писараш Фаронак ба боргоҳи лашкар рафтааст.

АСТИАГ (Лахзае ба андеша рафта): Дар қасраш нест?!

Ачабо, дар ин нимаҷаб ҳамроҳи Фаронак дар боргоҳи лашкар чӣ меҷўяд?

VII

Толори зиёфати қасри шох бо шукўҳу шахомати хоса ораста шу-дааст. Астиаг ба тахти шоҳӣ бо оринҷаш таъя дода менишаст ва сарони лашкарро яқяк аз назар меғузaronд. Нигоҳаш ҷиддию ором буда касе намедонист, ки дар тахти ин нигоҳҳо чӣ асроре нуҳуфтааст. Гўё ҳайкалест ором, мўхташам ва босалобат. Аз муқаррабони ӯ Гарпаг, Спитам, Аградод, Ҳурдод, Атарвони мўбад ва сарони лашкар амри шохро нигаронанд.

Астиаг оромона аз ҷой бархест ва дар пешорўи Гарпаг қарор гирифт. Нигоҳи тезу рамузгираш ба рўи Гарпаг давид.

Чашмонаш барқ мезад ва нигоҳаш гўё теғе буд, ки ба дили Гарпаг меҳалид.

АСТИАГ (Чашм аз рўи Гарпаг нақанда): Ҳама сипаҳсолорону муқаррабон ҳозиранд?

ГАРПАГ (Бо таъзим): Бале. Бо амри шох ҳама наздикон омаданд.

АСТИАГ (Ба сарони лашкар ва аҳли дарбор нигоҳи рамуздорро пурмуаммое афканда): Подшоҳи ҷангал шеро бадҳашм пиру нотавон гашт ва ҳавову ҳаваси рабудани тахт ба дили шағоли мак-

кор афтод. Тадбир андешиду чора чувт ва ба қароре омад, ки ба бистари хоби шери пир шабохун занаву ўро ба ҷанги аҷал супорад. Нимашаб ба ҷодари сиёҳ печиду қорди хунрез бар даст қасди ҷони шер қард. Аммо ў аз қазои тақдир ғофил буд ва ақлаш намерасид, ки Яздони пок ниғаҳбони ҷони шер аст...

Астиаг лаҳзае хомӯш монд ва давоми нақлашро қасдан қатъ на-муд. Ў бо шукӯху салобати ҳосае, аз миёни муқаррабон ва сарони лашкар солорона қадам мениҳоду нигоҳи тунду маънидорашро ба рӯи онҳо медӯхт. Чашмони пурасрор ва гирои ў гӯё ниҳонхонаи дили ҳозиронро кофта, ҳама сирру савдоҷашонро берун мекашид. Шоҳи пир дар ин лаҳза даҳшатноқтар аз аҷал метофт, ки қодир аст ҷонро қабз намояд. Астиаг оқибат дар пешорӯи домодаш Спита-м ва Гарпаг қарор гирифтву суҳанашро идома дод.

АСТИАГ (Бо оҳанги ғолибонаи муаммоомез): Ва шери пир субҳи содиқ тоату ибодати Яздони покро ба ҷой оварда, барои бу-зургдошти Ҳурмузди нақӯрой қурбонӣ фармуд. Зеро аз азал расме омада, ки хунро бо хун мешӯянд...

Дар пешонаи Спитама донаҳои арақ медамид. Гарпаг аз теги ни-гоҳи пурасрори шоҳ ноҳинҷор шуда, ҳис мекард, ки фарҷоми ин саҳ-на басо талху даҳшатноқ аст. Вале ғайриҷашмдошти ў овози Астиаг нармагардид ва ба Гарпаг рӯ оварда аз зери оринҷи ў дошт.

АСТИАГ: Бо инояти Яздони пок хуни қурбонӣ подоши хок, об ва оташи муқаддас ғашт. Ва аз ҷисми ў барои бузургвазир ва саро-ни лашкар зиёфати ҳосае оростанд. Бифармоед! Марҳамат!

Астиаг бо ҳавои даст ҳозиронро ба хони оростваи миёнаҷои то-лор даъват намуд. Аммо ҳама ба сӯи хон бо қамоли шубҳаю нобо-варӣ нигариста, ҷуръати пеш рафтаи намекарданд.

Шоҳи пир ҳолати онҳоро пай бурд ва худ нахустин шуда ба сари хон омад.

АСТИАГ (Бо назокату меҳрубонӣ): Бузургвазири шоҳ, Гарпаг! Чӣ истодӣ? Меҳмононро даъват кун! Қурбонӣ нӯши ҷон шавад!

ГАРПАГ (Аз ҳолати қарахтӣ раҳида): Марҳамат, меҳмонони азиз!

АСТИАГ (Бо меҳрубонии сохта қордро сӯи Гарпаг дароз мекунад)

:Дар пора кардани чисми қурбонӣ аз ту муносибтар касе намебинам.

ГАРПАГ (Кордро бечуръатона мегирад): Дар ин кори хайр Атарвони мӯбад шоистатар аст, шоҳам.

АСТИАГ (Ботинан болида): Атарвони мӯбад хангоми адои маросими қурбонӣ аз хуш рафт. Бифармо, дӯстам! Аз ту арзандатар касе дар ин ҷо нест!

ГАРПАГ: Аз меҳрубонии шоҳам, сипосгузорам!

Гарпаг таъзими шоҳро ба ҷо оварда матои оҳарино аз болои қурбонӣ мегирад ва ҳис мекунад, ки дар паси ин амали шоҳ макри тозае нухуфтааст. Ҷасади пухтаи қурбонӣ ба чорпоён шабоҳат надорад. Дастӣ Гарпаг меларзад ва лаҳзае дар болои қурбонӣ ҳайрон мемонад.

АСТИАГ (Бо табассуми сохта): Дӯстам, Гарпаг, чаро дастонат меларзад? Ҳайронам, ки ту бармаҳал пир шудай ё ман?

ГАРПАГ: (Овозаш кадре меларзад): Қурбонӣ дар чашмам ғайриоддӣ менамояд, шоҳам.

АСТИАГ: Бале, дӯстам. Ин қурбонӣ воқеан шоҳона ва ғайриоддист! Пора кун, ҳама интизори туст!

Гарпаг бо дастони ларзон пореае гӯштро бурида ба табакчаи заррин мегузорад ва сӯи шоҳ дароз мекунад. Ў ҳис мекунад, ки дар ин сахнаи ороштаи шоҳи пир тақдираш ҳал мешавад.

ГАРПАГ: (Таъзимкунон ҳама мадори танахро ғундошта):

Пораи нахустин насибаи шоҳи бузургвор аст.

АСТИАГ (Сар афшонда): Аз қурбонии худ хӯрдани шоҳ раво нест, Гарпаг. Насибаи худро ба ту мебахшам! Бичаш, дӯстам, нӯшат шавад!

Гарпаг бо дастони ларзон лукмаро ба дахон мебарад. Ин лукма, гӯё заҳр дошта бошад, эҳсоси табиие ўро аз хӯрдани пораи гӯшт бозмедорад. Вале амри шоҳ вочиб аст ва ў хоҳу ноҳоҳ лукмаи нахустинро хонда бо азобе фуру мебарад. Ҳозирон музтарибҳолона ба Гарпаг менигаранд, аммо шоҳи пир боқамолӣ қаноатмандӣ ҳолати ўро тамошо мекунад.

АСТИАГ (Бо лабханди хушҳолона): Курбонӣ писанд омад,
Гарпаг? Лаззати гӯшти чиро дарёфтӣ?

ГАРПАГ (Бо парешонӣ): Нафаҳмидам, шоҳам. Ба гӯшти ягон махлуқ монанд нест.

АСТИАГ (Ботинан болида): Боз бихӯр, дӯстам! Шояд шиносӣ!

ГАРПАГ (Лукмаро дилу бедилон хоида): Не, наёфтам, шоҳам.
Таъми гӯшти сайдро ҳам надорад...

АСТИАГ (Даст кӯфта амр медиҳад): Биёред! Бигузур сари курбониро бо чашмони худ бубинад!

Ошпази шоҳ лаълии бузурги заррине болои дастон медарояд, ки рӯи онро бо матои зарҳалине пӯшондаанд. Ӯ лаълиро дар рӯи миз пеши Гарпаг мегузорад ва таъзим карда қафнокӣ меравад. Гарпаг бадбахтии мудҳишро пай бурда, ду чашм ба рӯи лаълӣ карахт мемонад.

АСТИАГ: Чӣ шах шудӣ, Гарпаг?! Матӯро бардор! Матӯ оҳиста аз рӯи лаълӣ мелағжад ва аз таги он мӯи сиёҳ, пешонаи ҳамвор, абрувони камоншакл, чашмони кушода ва гардани буридаи Фаронак падид меояд. Гарпаг фиғоне кашида ба рӯи дастони Аградод беҳуш меафтад. Дар рӯи ҳозирон асари дахшат нақш мебандад. Аммо Астиаг бо викору салобати пешина бар тахт нишаста бо камоли хунсардӣ ва ғолибият суханаширо идома медиҳад.

АСТИАГ: Ва шағоли бадбахт беҳабар аз пешомади тақдир ҳатто гумон надошт, ки гирифтори чунин қасоси дахшатнок мегардад.
Ҳа ҳа а ҳа а... (Талху фосиладору ҳавлангез меҳандад).

Аҳли дарбар ва сарони лашкар лаҳзае моту мадҳуш мемонанд ва дар сақфи толор хандаи таҳдору талхи Астиаг садо медиҳад. Ва суханони дурушту ғолибонаи ӯ чун оби сарде ба сари ҳозирон мерезад.

АСТИАГ: Бо шерон сар ба сар шудан кори шағол нест. Ва шоҳон аз бадҳоҳони хеш интиқоми мудҳишу ибратомӯзе меситонанд. Баред ўро! Ҷои ин бадбахт зиндон аст!

Посбонон аз таги оринчи Гарпаг кашолақунон мебаранд. Нафаси Аградод ҳаёле тангӣ мекунад ва ӯ дастони ларзонаширо ба мӯи Фаронак мерасонад ва бовар мекунад, ки дар пешорӯи ӯ сари бечо-

ни Фаронак истодааст.

Ў манзараи шабро беихтиёр пеши назар меораду шубҳас ба дилаш роҳ меёбад. Марди никобпӯш тануманду чолок буд ва ба Гарпаги пиру солдида шабоҳате надошт.

Нигоҳи Аградоод ба рӯи Спитаи афтод. Ў бечораҳолона сар ба зер афканда, мадори ба часади пухтаи Фаронак нигаристан надошт. Дар чабинаш донаҳои арақ дамида, хаяҷономез нафас мекашид. Чомаи зарбофти остинҳояш дароз банди дастони ўро пӯшонда имкони мушоҳида кардани ҷои газидаи Ашкро намеод.

* * *

Гулбаргҳои сафеду гулобии шоҳаҳои зардолую олуҷа рӯи қадмаҳои Аградоод мерезанд ва боз як баҳори тозаи умри ў фаро мебарсад. Иморати ошнои саиҳона аз пешорӯяш намудор мегардад ва Аградоод бо ҷеҳраи гирифтаю ҳоли парешон беихтиёр ҷониби тавилаи аспҳо раҳсипор мегардад. Саманд соҳибашро аз дур шинохта хушҳолона фириҳхос мезанад ва ёлҳои бирешимосояшро афшонда, ба истикболи ў пой мекубад. Аградоод аз рӯи одат гардани мавзунӣ самандро ба оғӯш мегирад, сару рӯй ва ёлҳои нафисашро меҳораду навозиш менамояд. Ў то ҷое гирифтори азияти рӯҳист, ки ҳатто ба наздаш омадани Ойбарро пай намебарад.

ОЙБАР (Даст ба китфи Аградоод ниҳода): Субҳ бахайр, Аградоод! Хеле парешону ғамгин менамоя?

АГРАДОД: Мапурс, Ойбар. Басо озурдаҳолу дилшикастаам.

ОЙБАР (Бо нимшӯхай): Боз чӣ шуд? Ё ишқи шохдӯхтари тӯронӣ хобатро рабуд?

АГРАДОД: Магар аз марғи Фаронак хабар надорӣ?

ОЙБАР (Бо изтироб): Марғи Фаронак? Ўро кӣ кушта?!

АГРАДОД: Шох дар сӯикасде аз Гарпаг гумонбар шуда Фаронакро қурбон намуд.

ОЙБАР: Ҳайфи Фаронак! Магар гуноҳе дошт?

АГРАДОД (Охи талхе мекашад): Не, қурбони бадгумонии шоҳи пир гардид. Сад дареғи дӯсти чавонмарғам!

ОЙБАР (Охиста аз рӯи суфаи гӯшаи саиҳона, ки ҷои зисташ

аст, мешинад): Ох, аз ин хангомаҳои дарборӣ... Раҳму шафқат барояшон бегона аст...

АГРАДОД (Бо либоси фохира рӯи бистари паҳолини Ойбар меёзад): Аз суханчинӣ ва макру ғамзафурӯшиҳои дарбор саҳт хаста шудаам, Ойбар. Рӯзгори ҷӯпонӣ бо ҳама кулфату мӯҳтоҷияш дар ҷашмам аз зиндагии дарбор авлотар менамояд.

ОЙБАР: Рост мегӯӣ, Аградод. Дар дарбор қонуни нонавиштаи гургон ҳукмфармоӣ.

АГРАДОД: Гургон бо ҳама даррандахӯӣ мардона мезиянд. Макру фиреб барояшон бегона аст.

ОЙБАР: Туро ман хуб мефаҳмам, Аградод. Ночизтарин иштибоҳ қофист, ки қонатро ба ҳатар афканӣ.

АГРАДОД: Дилам рӯзе метарқад, Ойбар! Ман дигар тобу тоқати дар ин ҷо зистан надорам.

ОЙБАР: Душмани қаттоле дар қамин нишаста фурсати ба қони қавонат қанг заданро мепояд.

АГРАДОД: Ман ин душмани қаттолро мешиносам. Вале танҳоям ва қудрати бо лашқари ӯ сар ба сар шудан надорам.

ОЙБАР: Баъди ба зиндон афтодани Гарпаг ҳама сипоҳу силоҳи шох ба ихтиёри Спитаи гузашт. Аз ин қаддуми тағи бӯрӣ саҳт эҳтиёт бош, Аградод!

АГРАДОД: Худ нимашаб сӯйқасд намуда, Гарпагро шикасту Фаронакро бо дасти шох қурбон намуд! Акнун нақбати қист, нақедонам?! Нақбатӣ ман ё шохӣ пир?!

ОЙБАР: Нақбати туст, Аградод. Зеро ягона вориси қонунии тоҷу тахт ҳастӣ.

АГРАДОД: Ғайр аз рабудани қони Спитаи дигар тадбире нақбинам. Ё мемирам ё қонашро меситонам!

ОЙБАР: Ёро ғоқилғир қардан басо мушқил аст, Аградод!

Вале тадбири дигаре ҳаст беҳатар ва оқилона...

АГРАДОД: Бигӯӣ, қӣ тадбирест?

ОЙБАР: Аз бобоят Астиаг руҳсати ба аёдати падар рафтан мекурсӣ. Падарат дар қанортарин мулки Мод ҳоқим аст.

АГРАДОД (Беихтиёр даст ба китфи Ойбар ниҳода табассуми самимона ва маънидоре мекунад): Бовар кун, падар доштанамро фаромӯш кардаам, Ойбар...

ОЙБАР: Бо баҳонаи меҳмонӣ ҷонатро аз хатар раҳонида, соле чанд дар мулки падар меосой. Аз ҳамсолони ҷасуру фидой дастае гирд оварда, ба набарду машқ мепардозӣ.

АГРАДОД: Зинда бошӣ, Ойбар! Рӯзе мерасад, ки ту ёвари доимӣ ва ҳамнишини дасти ростӣ ман ҳоҳӣ шуд...

* * *

Бошаи шикорӣ барошuftа буд ва андаруни қафас меҷаҳиду канотак мезад. Ба луқмаҳои гӯшти афкандаи Астиаг эътино надода бол меафшонду хез мегирифт, сар ба панҷараи қафас кӯфта нориёна кийғос мекашид ва талоши аз қафас раҳидан мекард.

Астиаг дар болои суфаи таги садаи анбӯхе ба лӯлаболишт така дода, аз кӯли бузурги об, ки андарунаш мурғобҳои даштӣ ва паррандаҳои ҳӯсидаи обӣ шиноваранд, чашм намеканад.

Дар канори дигари кӯл оҳуи зебӯе кебида бо оҳубарраҳои шахло-чашми мавзунпайкараш об менӯшанд. Аз гӯшаҳои шикоргоҳи анбӯх пахновари Астиаг, ки моломоли сайдхост, хониши кабку овои булбул ва фарёи мурғҳои даштӣ ба гӯш мерасанд. Гавазани чанбаршоҳе аз думболи модӣнаш баос зада, андаруни чангалзори анбӯх нопадид мегардад.

Ашк дуртар аз Аградод дар канори буттаҳои хобида, гӯшхояшро зиракона ситҳ мекунад бо беқарорӣ ҳаракати сайдхоро таъкиб намуда, амри соҳибашро мепояд. Астиаг ба тиркашу камон ва пайконҳои бечонашудаи Аградод маънидорона менигараду луқмаи навбатии гӯштро ба қафас меафканад.

АСТИАГ: Мебинам, ки майли шикор надорӣ, Аградод. Намедонам ҳавсалаат пир шудааст ё шикор қардан дилатро гирифта?!

АГРАДОД (Чашм аз ҷастухези боша нақанда): Ҳоламо шабеҳи бошаи қафас мебинам. Акнун фаҳмидам, ки озодӣ бузургтарин неъматӣ олам аст...

АСТИАГ: Магар ту озод нестӣ, Аградод? Қадом вақте ҳоҳӣ хоб

меравӣ, меҳезӣ, шикор мекунӣ.

АГРАДОД (Бо оҳанги асроромез): Боша низ чун ман озод аст, шоҳам. Вале дилаш фазои фарохтаре меҳоҳад...

Астиаг лукмаи навбатии гӯшт дар даст лахзае ба сукут меравад. Бошаи хастаҳол андаруни қафас метападу гӯштҳоро поймол наму-да аз фазои тангу тазъиқовар рахидан меҳоҳад. Астиаг аз шӯру ошӯб ва ҳаракатҳои беҳудонаи бошаи шикорӣ рамӯз бардошта, мекушад ба таҳти суханони Аградоод бирасад.

АСТИАГ: Пӯшидаю рамздор ҳарф мезанӣ, Аградоод.

АГРАДОД (Дар лабонаш ханда медамад, аммо нигоҳаш ҳазин аст): Сабакҳои дарбор асар кардаст, шоҳам. Дар ин боргоҳи баланд ҳарфи нухуфтаи дилро ҳеҷ гоҳ ба забон намеоранд.

АСТИАГ (Самимона меҳандад): Расми дарборро хуб омӯхтай. Вале асроратро аз ман мапӯшон. Ҷавлонғаи кадом фазои озод дилатро рабуда?

АГРАДОД: Аз густоҳиам бигзар, шоҳи олам! Меҳоҳам ба зиёрати падар ва модари бузургворам бирасам.

АСТИАГ (Нигоҳи тезу рамузгирашро аз бошаи қафасбанд канда ба Аградоод медӯзад): Вақти рафтани ғанӯз нарасида аст, Аградоод. Мулк ноором асту душманон дар камин. Дар Эқбатана буданат шарт аст.

АГРАДОД: Охир ман сипоҳу силоҳе надорам, шоҳам! Бо як сари танҳо магар деши роҳи душманро баста метавон?

АСТИАГ: Чӣ, ҳаёл мекунӣ, ки Спитаи бо сипоҳу силоҳаш ба коми ман амал мекунад?!

АГРАДОД: Дареғи Фаронак! Миёни Гарпаг хеле бемаврид шикаст, шоҳам. Ва қудрати Спитаи басо осон афзуд ...

АСТИАГ (Бо оҳанги таассуф): Ба ҳамаи рафта ашк рехтан суде надорад, Аградоод. Акнун тадбири дигаре бояд андешид.

АГРАДОД: Тадбире ҳаст ва шояд ҳамаи рафта ба сомон ояд...

АСТИАГ: Чӣ тадбирест, бишнавам?

АГРАДОД: Бо амри шоҳ Ойбар роҳбалад мегардаду сӯи Аншон меравем. Бо дастае ҷавонон машку размоварӣ омӯхта, роҳи пой-

тахтро пеш мегирем.

АСТИАГ (Лахзае ба андеша рафта): Нақшаи бад нест, вале хатар дорад. Ҳоло фурсати шикор наомадааст, Аградоод...

Садон суми аспҳо аз дур ба гӯш мерасад ва Ашк безобита гашта аз ҷой меҳезад. Астиаг аз дур Спитамо шинохта вайро салобати шоҳонаашро нигоҳ медорад. Аградоод ҳам дастаи шамшерашро қабза намуда бо оромию тамкин расидани Спитамо нигарон мешавад. Танҳо Ашк адоваташро ниҳон надошта, бадхашмона ғурӯс мезанад, вале аз нигоҳи маънидори Аградоод ором мегирад.

Спитама бар тан либоси низомӣ ва тоскулоҳи зарандуд дорад. Дар миёнаш шамшери дастааш хотамкорӣ ҷило медиҳад.

Аз фурутани пештара дар симон ӯ асаре намондааст. Ҳанӯз лаҷоми аспро нақашида, ду посбон сӯяш тохта меоянд ва яке аспро медораду дигаре дар фуруд омадани Спитама мадад мерасонад. Қадамҳояш низ устувору дилпуруна садо медиҳанд ва дар ҳаракатҳои ӯ коҳидани таъзиму тақрими пештара ба ҷашм мерасад.

СПИТАМ (Бо оҳанги гилаомез): Шоҳам бе мо азми шикор намуданд?

АСТИАГ (Хунсардона): Вазъи сарҳад ҷӣ гуна аст?

СПИТАМ (Бо ҷиддияти низомӣ): Алҳол оромист.

АСТИАГ: Ҳар оромии тулонӣ тӯфоне дар ниҳод дорад!

Ҷосусон хабар оварданд, ки Қрез ба Каппадокия лашкари кашиданист?

СПИТАМ: Азм дорад, вале дар танҳои ҷуръаташ намерасад.

АСТИАГ (Бо оҳанги коҳишомез): Вакилонаш пинҳонӣ назди Набонид рафтанд. Магар хабар надорӣ? Тигран ҷӣ найрангҳои тоза меофарад?

СПИТАМ: Ба ҷашни арӯсии Томирис ва пешвои массагетҳо Аспардис бо тӯхфаҳои гаронбаҳо рафта буд.

АСТИАГ: Аспардис чанд сол боз бо сақоиҳои тиграҳуд парҳош дошт. Чангу парҳошашон бо ҷӣ анҷомид?

СПИТАМ: Оқибат сулҳ бастанд. Ва Аспардис ба шарафи сулҳ шохдӯхтари нозанин Томирисро ба ҳамсарӣ хост.

АГРАДОД (Каме безобита шуда): Томирис?! Ман ўро бо аспирезапайкари сафедаш ёд дорам. Вале асло пай набурдам, ки савори таковар духтар аст.

СПИТАМ (Бо тамасхур): Томирис аз дастат рафт, Аграод! Агар мард бошӣ, сипару шамшер гирифта ба ҷанги ракиби тундхӯят бишироб!

АГРАДОД (Бо хашму ситез): Дастаи савораеро ба ман вогузор, хоки Аспардисро мебезам!

АСТИАГ (Бо итбу сиёсати шоҳона): Андоза нигоҳ дор, Аграод! Ту аввал ба мулки Аншон рафта дуои модарат Мандонаро бигир! Он гоҳ бо сипоҳи Аспардис сар ба сар шуданатро машварат хоҳем кард!

АГРАДОД (Аз суҳанони шоҳ рамуз гирифта): Фармонбардорам, шоҳам!

АСТИАГ (Бо сиёсату салобати шоҳона): Ва дераш то Меҳргони оянда бармегардӣ! Ман азм дорам, ки дар арафаи ин ид ҷашни арӯсии тӯро пеш гирам!

СПИТАМ (Инони ихтиёр аз даст дода): Ҷашни арӯсӣ? Мулк зери хатар асту мо тӯй мекунем?!

АСТИАГ (Бо оҳанги омирона): Ба ҷашни арӯсӣ омода кардани духтарат Касандона вазифаи ҷонии туст, Спитам! Амри шоҳро ба маликабону Амутида низ бирасон!

.. АГРАДОД (Лаҳзае хайрону лол монда): Касандона?! Духтари холаи ман?!

АСТИАГ (Бо оҳанги омирона): Амри шоҳ вочиб аст! Мо бояд тоҷу тахти аҷдодиро бо никоҳи хешовандӣ пос дорем ва хуни поки шоҳонро бо қавми бегона наолоем!

СПИТАМ (Бо ҳаяҷону садоқати самимӣ): Ҳукми шоҳро ба маликабону Амутида мерасонам! Бигузор ба ҷашни арӯсии духтараш омода гардад!

Офтоби гарми тамуз нур мепошаду шикоргоҳи анбӯхро метафсонад. Бошаи шикорӣ низ аз бардорузани бешумор хаста шуда, андаруни қафас лаҳзае меосояд ва аз ғояти гармӣ ҳалқашро ку-

шода, зудуд нафас мегирад. Астиаг пораи бокимондаи гӯштро ба пеши пой Ашк ҳаво дода, сари ӯро каноатмандона хору мол менамояд. Аградоод низ охи сабуке кашида, аз зиракии бобояш ботинан меболад.

VIII

Офтоб тулӯ мекард ва нурҳои зарҳалини он ба паҳнои дашт рехта, ду таковари дартоз саманди Аградоод ва сиёҳмушкини Ойбарро истиқбол мегирифт. Ин ду тан бо рухсати шох азми вилояти Порс доштанд ва аз роҳу бериҳаҳо асп ронда, фосилаи тӯлонии ҷодаи сафарро кӯтоҳ мекарданд. Оқибат аз сари баландие тарҳи шаҳри Пасаргод намудор гардид, ки оғӯшта ба фуруғи яздонӣ буд.

Гардунаи ҷаҳораспае дар ихотаи чанд тан сарбозони савора аз роҳи васеи хокфарш ба пешвози онҳо меояд. Аградоод дар фосилаи тиррас лаҷоми аспашро мекашад ва саманди хушқаду бастӣ ӯ ба резачорпо гузашта, оқибат дар назди гардунаи ҷаҳорғӯшаи хайма-осо ором мегирад. Гардунаи болопӯшида низ бозмеистад ва сарбозони савора бо ҷобукии хосае аз аспашон ҷаҳида мефароянду сӯи Аградоод расми таъзимро адо мекунанд. Аградооди мавзунқомату рехтапайкар низ бо тамкини изтиробандудае аз самандаш фуруд омада, дар баробари гардуна рӯи хок якзону мезанад.

Пардаи дари гардуна кушода мегардад ва маликабону Мандона бо ҷашмони лабрезӣ ашқи шодӣ оғӯш кушода, ба истиқболи фарзанд меояд. Аградоод дар оғӯши модар лаҳзае орамида бо умедворӣ аз гардуна берун омадани падарро нигарон мешавад. Аммо падараш дар миёни саворон ва аҳли гардуна ҳузур надорад.

АГРАДОД (Бо оҳанги беозор): Дар миёни шумо падарамро намебинам?

МАНДОДА: Субҳидам ба зиёрати оромгоҳи ниёгон рафтанд. Ба шарафи бозгаштани писар намози шукрона мегуздоранд.

АГРАДОД: Ҳаа, намози шукрона! Умрашон дароз бод!

Қофила ба роҳ мебарояд. Аградоод ворида даҳмаи санг фарш гашта, дар пешорӯяш алангаи оташи фурузонро андаруни манқалҳои мисини дар ҷорпояҳо устувор дида, лаҳзае ҳайрон ме-

монад. Марди нуронии қадбаланд, ки либосҳои фоҳира ва шукӯху салобати шоҳона дорад, сӯи Аградои нигоҳи гарме меафканад, вале ниёишу зикри хайри рӯҳи гузаштагонро идома мебахшад.

АГРАДОД (Монологи ботиниаш оҳанги гилаомези таассуфу надомат дорад): Аҷаб мардуме! Хотираи мурдаҳояшонро аз зиндаҳо боло медонанд! Аз афташ беҳуда ба дидорбинии падар омадам!

Маросими дуруду ниёиш ба рӯҳи ниёгон анҷом мепазирад. Падари Аградои Камбучия расмияти намозу ниёишро ҳалалдор накарда, бо симои ҷиддӣ ва вачоҳати ором ба истикболи писар меояд. Аградои оғӯши гарми падарро интизор аст, аммо бидуни ҷашмдошти ӯ Камбучия аз банди дасти писараш дошта ӯро ба остони оромгоҳи бузургу бошукӯҳи мобайнӣ ҳидоят карда сар фуруд меорад.

КАМБУЧИЯ (Рӯ ба маркад): Ай саромади дудмони мо Ҳахоманиши бузург! Имрӯз ба ҳузури ту пайванди дурафтадаат омада! Ӯро ба фарзандӣ бипазир ва бо ҳидояти Маздои некрой ҷони ҷавони ӯро аз ҷашми баду қасди бади душманон ниғахбон бош!

БУЗУРГМУЌБАД (Аз дасти Аградои гирифта дар гирди оташ ва маркад се давр мегардонад): Ай Ҳурмузд, ай ниғахбони дудаи шоҳон! Дар ҷабини ин ҷавон нури давлат ва шукӯху шавкати шоҳаншоҳӣ ҳувайдост! Ӯро дар паноҳи худ бигир ва мададгору раҳнамоӣ бош!

Маросими намози шукрона анҷом мепазирад ва нахустин шуда Аградои Бузургмуқбад ба оғӯш мегирад ва аз пешонааш мебӯсад. Сипас Камбучия фарзандашро ба бағал мекашад ва аз ҳалқаи ҷашмони ӯ беихтиёр ашк метаровад. Падар дасти меҳрашро аз китфи фарзанд барнадошта, ба оромгоҳи рӯ ба рӯ ва маркадҳои дигар бо-навбат ишора менамояд.

КАМБУЧИЯ: Оромгоҳи аболи бузург ва саравлоди хонадони мо Ҳахоманиши некрой! Инаш даҳмаи фарзанди ӯ Чишпиш. Ана инаш оромгоҳи падари ман Куруш. Бо бузургамакат Аршом шинос шав!

АРШОМ (Аградои оғӯш қашида мебӯсад): Аз лутфу инояти Яздони пок басо сипосгузорам, ки фарзанди мо безиёну осеб ба мулки падарӣ бозгашт!

КАМБУҶИЯ (Рӯ ба ҷавони ҳамсоли Аградоҳ меорад): Ин ҷавон писари амакат Виштосп.

ВИШТОСП (Аградоҳро ба оғӯш кашида): Аз сарнавиштат огоҳам, бародари азиз! Вале номатро намедонам.

КУРУШ (Хичолатомез): Номам Аградоҳ, ки падари ҷўномам ниҳодааст.

БУЗУРГМУҶАД: Бо инояти Хурмузди нақўрой номатро Кайораш мегузоре. Бигузор чун бобои бузургворат Куруши аввал давлати афзуну умри дарози бобаракат насибат гардад!

КАМБУҶИЯ (Хушхолона): Куруш! Номбардори бобо! Ин номгузорӣ ба коми дили мо шуд, волоҳазрат!

Куруши номбардори бобо хоки турбати ниёғнро якҷа мебўсад ва ба дидаҳо меомолад. Оташи муқаддас аланга мезанаду месўзад ва аз паси шўълаҳо симои Куруши ҷавон, ки умеди ояндаи хонадоши шохон аст, ҷилванамой мекунад.

* * *

Бошишгоҳи машку набарди Аградоҳ, ки дур аз ҷашмҳо дар оғӯши як дараи кўҳи воқеъ. Як даста ҷавонони хунгарму сипоҳипеша дар ин мавзеи барои разму набард муносиб машқ мекунанд. Ҷавонон мўйи дарозашонро бо тасмаҳои ҷармин баста, бо пайкарҳои рехтаи арақшори нимурён машқи тирандозӣ мегузаронанд. Ойбар бар ҳаданги пўлодпайкон аз ёлу думи асп қил баста тир меандозад. Тир хангоми аз қамон ҷастан ҳуштаки тулонӣ мекашад ва ба ҳадаф расида ҳомўш мегардад. Куруш амр медиҳад, ки тирандозон аз думболи садои пайкони ӯ фавран тир афканда ҳадафро беҳато дарёбанд. Аз сарғаи дара Виштосп савори асп намудор мегардад, ки дар пешгоҳи зинаш чанд қабку харгўши сайдшудае ҳамон аст. Куруш аз дидани ӯ қаме парешон шуда бошад ҳам, сир бой навода, машқро идома мебахшад.

ВИШТОСП (Дар пешорӯи Куруш лаҷоми аспашро мекашад): Монда набошед, таҳамтанон!

КУРУШ (Пардаи рўяшро мегирад): Зихӣ, Виштосп!

ВИШТОСП (Сайдхоро ба замин афканда): Ман чандин шикор-

гохро кофтам, вале асаре аз шикорчиён наёфтам.

КУРУШ: Бифармо, Виштосп! Мо шикорро аз машқ шурӯъ на-
мудем.

ВИШТОСП (Каме ҳайратомез): Магар бо чашмони баста шикор
мекунед?

КУРУШ (Худро набохта): Бо чашмони баста сайдро задан воло-
тарин ҳунар аст.

ВИШТОСП (Механдад): Боварам намеояд... (Бо мароки ошко-
ро кабкero сар медиҳад): Марҳамат, Куруш, ҳунаратро нишон деҳ!

Куруш бо гӯшаи чашм сӯи кабки раҳида менигарад ва сипас
пардаи сиёхро ба чашмаш баста хадангро ба зеҳи камон мениҳад.
Гӯш ба садои болафшониин кабк дода, хадангро мекашад ва камон-
ро аз паи садо ним давр гардонда тирро сар медиҳад. Виштосп бо
чашмони аз ғояти ҳайрат барҷастааш мебинад, ки кабки бар нӯги
хаданг ҳамоил хуштаке ангехта ба замин меафтад. Садои таҳси-
ну қарсақ баланд мешавад ва Виштосп оғӯш кушода ба истикболи
Куруш меравад. Ҳарду якдигарро бародарвор ба оғӯш мекашанд.

ВИШТОСП (Бо меҳру самимият): Офарин, Куруш! Аз ҳамин
соат дар ҳама мусибату хурсандиҳо дар паҳлӯят хоҳам буд.

КУРУШ: Зихӣ, Виштосп! Мову ту бародарем! Дар ҳама озмо-
ишҳои зиндагӣ бояд паҳлӯ ба паҳлӯ бошем.

IX

“ Дар ҳучраи хоксоронаи Камбучия қандиле месӯзад ва партави
он ба рӯи Аршом, Виштосп, Куруш ва Ойбар афтода аҳён-аҳён ме-
ларзад. Симои Камбучия чиддию хавотиромез аст ва

ба қандили фурузон нигариста ҳарф мезанад.

КАМБУЧИЯ: Хабар омад, ки сарлашқари Бобул Гаубру сарҳади
вилояти моро раҳна зада, ба яғмову ғоратгарӣ рӯ овардааст.

АРШОМ: Гаубру ҳоло ҳам сарлашқар аст, ҳазратам?

КАМБУЧИЯ: Ба гумонам не. Ёро Набонид волии вилояти дур-
дасти Бобул Гутиум таъин кардааст, ки дар сарҳади мо воқеа...

КУРУШ: Ба назарам ин аз кирдори худсаронае беш нест.

КАМБУЧИЯ: Чӣ тадбир андешем?

АРШОМ: Ба назди Астиаг қосид фиристода, аз рӯи роӣу тадбири ӯ амал кардан муносибтар менамояд.

КАМБУЦИЯ: Спитаи ба дудмони мо қасди бадхоҳӣ дорад. Метарсам, ки ин баҳонаи муносибе ба лашкаркашии ӯ ба мулки мо ҳоҳад шуд.

АРШОМ: Дар ҳар сурат мо ба худсарона амал кардан ҳақ надорем!

КУРУШ: Тадбире ҳаст, агар бузургон пазиранд, аз пай он хоҳем шуд.

КАМБУЦИЯ: Бифармо, Куруш, чӣ тадбирест?

КУРУШ: Мо бо дастаи ҷавонон пинҳонӣ ба самти сарҳад рафта ба бошишгоҳи Гаубру шабохун мезанем.

АРШОМ: (Норозиёна): Ба худсарӣ роҳ додан раво нест. Астиаг басо кинагирӣ худпараст аст, густохиро намебахшад!

КАМБУЦИЯ: Нақшаи шумо нақшаи хуб аст, вале ба ҷони ҷавонатон хатар дорад.

ВИШТОСП (Аз меҳрубони амакаш рӯҳ гирифта): Магар бе хатар қорнамоие ба сомон расидааст?

КАМБУЦИЯ (Аввал Виштосп ва сипас Курушро ба оғӯш қашида): Аз фарзандони шоишта ифтихор дорам. Ба шумо аз даргоҳи Яздони пок мададу ёварӣ меҷаҳам.

* * *

Моҳи пурра аз домани гардун ба сари қуллаи муқобил фурумада майли ғуруб дорад. Дастаи ҷанговарони Куруш дар сари кӯҳе орамида фурсати муносиби шабохун заданро мепоянд. Аз поён дар партави моҳ чанд хаймаи бошукӯҳе ба назар мерасад, ки дар атрофшон гулханҳо аланга зада месӯзанд ва дастаи сарбозони душман дар гирди гулхан давра оростаанд. Хайман аз ҳама бузургу бошукӯҳ, ки шояд аз сарлашкар бошад, дар мобайни бошишгоҳи ҳарбӣ воқеъ. Куруш тасмағилофи олотҳои ҷангиашро ба миён баста, ханҷарҳои кӯтоҳу дароз, кордҳои рости борик ва қалқкордхоро гаштаю баргашта мепазмонад. Ойбари кордидаву зирак пешопеш ва Куруш аз думбол сӯи бошишгоҳи душман равона мегарданд.

Куруш сӯи посбони пинакрафта корди нахустинро ҳаво медиҳад. Корд ба гулӯи посбон мехалад ва ӯ бо чашмони аз ғояти даҳшат калонкушода сарозер меафтад. Куруш чун паланге чаҳида, худро ба назди посбон мерасонад ва аз тани ӯ либоси чангиашро кашида саросемавор мепӯшад. Сипас шамшери ӯро ба миён мебандад ва чӯбдасти посбонии дар нӯги салибшаклаш моҳи ҳилол устуворро бардошта, бо қадамҳои дилпуруна сӯи хаймаи Гаубру раҳсипор мегардад. Чанде аз сарбозони бобули Куруш ва Ойбарро мебинанд, вале посбони шабгард пиндошта ба онҳо эътинос намедиҳанд.

Куруш дуртар аз хаймаи бузурги Гаубру гӯш ба пардасарой ниҳода муддате ором мегирад. Аз даруни хайма садое намеояд. Куруш ишорае мекунад ва Ойбар аз миёнбандаш корди борику тезеро гирифта пардаи хаймаро ҷок мекунад. Дар рӯшноии шамъи хирасӯз пайкари ба лулаболишт тақиядаи Гаубру намудор мегардад, ки дар рӯи қолини зебоне пинак рафтааст. Куруш дар як он худро ба дарун зада, даҳони Гаубуро бо қафи даст мепӯшонад ва қачқордро ба гулӯаш мениҳад. Гаубру дасту по зада ҳаракати раҳидан менамояд, вале қилои қачқордро дар тағи занаҳдонаш дида ором мегирад.

Ранги рӯяш мекоҳад, ба дастонаш ларза меафтад ва илтиҷоомез сӯи Куруш менигарад. Ойбар қисми даҳонбаста ва аз тарсу ҳарос бемадорғаштаи Гаубуро чун ҳалтае ба китф партофта аз думболи Куруш мебарояд. Куруш аз қароргоҳи аспон дарҳол ду аспро кушода, ба якеаш чаҳида савор мешавад ва ҳуссаи Гаубуро ба пешаш мегирад. Ойбар низ ба аспи дуюм нишаста ба самти кӯҳ метозонад.

Чашмони Гаубуро дар даруни бошишгоҳи кӯҳи мекушоянд. Дар гӯшаи бошишгоҳи Виштосп, Ойбар ва Пармис яке аз ҷанговарони ҳасури Куруш нишастаанд. Гаубру аз дидани қасони ношинос дучанд ҳаросида, пай мебарояд, ки ба дасти душман асир афтадааст.

ГАУБРУ (Илтиҷоомез): Дастонамро кушоед!

КУРУШ (Ба Пармис амр медиҳад): Бикушо!

ГАУБРУ: Маро ба қучо оварданд?

КУРУШ: Ба ҷое, ки барои амалҳои носавобат бояд посух гӯӣ. Ҷаро худсарона сарҳадро раҳна мезанию ҳуни одамони бегуноҳро мерезӣ?

ГАУБРУ: Мехостам ба хидмати шоҳи Мод Астиаг бирасам.
КУРУШ (Бо хунсардӣ): Магар хидмати Набонид бароят басан-
да нест?

ГАУБРУ: Набонид ва писархондаш Валтасар ба қадри хид-
матҳои ман нарасиданд. Маро таҳқиру хор қарданд.

КУРУШ: Гумон мекуӣ, ки Астиаг ба қадри хидмати сипаҳсолон-
ронаш мерасад? Магар ғочии Гарпагро нашунидӣ?

ГАУБРУ: Кинаварзини Астиагро хуб медонам. Барои ҳамин ома-
дам, ки лашкарамро барояш пешкаш намоям қасосамро аз Набо-
нид ва писархондаш ситонам.

КУРУШ: Бар ивази хидматат чӣ меҳоя?

ГАУБРУ: Баъди ғатҳи Бобул, асир гирифтани ва бо дастони худ
куштани Валтасар.

КУРУШ: Дар ихтиёрат чӣ қадар сипоҳӣ дорӣ?

ГАУБРУ: Савораву пиёда панҷ ҳазор.

КУРУШ: Ман ба ту қавли мардона медиҳам, ки натавонӣ Валта-
сарро ба даст меорӣ, балки ҳуқуқрабоии Бобулро низ ба ихтиёрат
вомегузорам. Лекин каме дертар...

ГАУБРУ: Ту худ кистӣ, ай ҷавонмард?

КУРУШ: Ман писари Камбучия ва набераи Астиагам. Номам
Куруш аст.

ГАУБРУ: Куруши далер?! Вориси тахту тоҷи Астиаг ва душмани
каттоли Спитами?

КУРУШ: Ёфти, Гаубру!

ГАУБРУ: Ба қавлат бовар мекунам, Куруш. Аз ҳамин соат ман бо
сипоҳу силоҳам дар ихтиёри ту ҳастам.

КУРУШ: Зиҳӣ, Гаубру! (Бо нишони меҳр Гаубруро ба оғӯш ме-
кашад): Дар сафи бародарони мо боз як шери ял афзуд.

Х

Ҳучраи ҳабсхона равшанаи хурдакии панҷарабанде дошт, ки аз
он як порай осмон меофт. Гарпаг дар ин кунҷи танҳои дар пой
занҷиру дар гардан завлона ғарки андешаҳои азиятовару навмед-
кунанда менишаст. Мӯи сафеда ба китфон амида, риши даро-

зи ба сандуки сина расида, рухсораҳои захиру камхун, чашмони фурурафтаи лабрези андӯх ва либосҳои фарсудааш аз азияти тӯло-нию ҳолати бечоравораш гувоҳи меоданд.

Дар ин торикии нимашиб садое ба гӯш мерасад, вале Гарпаг ба тоб хӯрдани калид ва ғичирроси дари гарону зангхӯрдаи зиндон бовар намекунад. Аз дари кушода суроби каси сиёхпӯше ворид ме-гардаду шитоб накарда пеш меояд. Гарпаг аз ӯ ҳаросида худро ба кунчи зиндон мекашад. Аз чашмони пурбиму молмоли даҳшати Гарпаг аён аст, ки ӯ каси сиёхпӯшро котили зархарид пиндоштааст. Вале марди сиёхпӯш шитоб надорад, дар пешорӯи Гарпаг бозисто-да, саропои ӯро бо ҳисси кунҷқобӣ аз назар мегузаронаду таассу-фомез сар меафшонад.

СИЁХПҶШ (Бо оҳанги таассуфу надомат): Ҳаёлам маро наши-нохтӣ, Гарпаг?

ГАРПАГ (Аз овози ошно ба ҳарос афтада): Овозат шинос мена-мояд. Аз азияти зиндон чашмам хираю гӯшам гаронтар гаштааст.

СИЁХПҶШ (Аз остини қабо дасти ангуштариндорашро меба-рорад) Умедворам, соҳиби ин ангуштаринро фаромӯш накардаӣ, Гарпаг?

ГАРПАГ (Аз ғояти даҳшат часта меҳезад): Астиаг?! Наход ту бошӣ?!

АСТИАГ (Чодари сиёхро аз сараш бардошта): Маро маъзур дор, ки дер ба аёдатат расидам...

ГАРПАГ (Бо дарду алам): Аз ин ҳолам маро мекушӣ, сад бор бехтар буд, Астиаг!

АСТИАГ (Бо оҳанги таассуфу пушаймонӣ): Медонам, ки маро ҳеч гоҳ намебахшӣ! Вале боз ба наздат омадам, Гарпаг.

ГАРПАГ (Ба рухсорааш ашк метаровад): Бехуда омадӣ, Астиаг! Ман Гарпаг нестам, шабеҳаи хираи ӯям, ки дар кунчи ин зиндон месӯзаму ба зоту зурёти инсон нафрин меҳонам.

АСТИАГ: Хатоямро дер фаҳмидам, Гарпаг! Ман ба сухани дух-тарам Амутида бовар кардаму ба ин хато даст задам.

ГАРПАГ: Ин хатои нангин хоҳ бо айби духтарат Амутидаю хох

домодат Спитам сар зада бошад, бузургтарин иштибохи ту буд, Астиаг!

АСТИАГ (Бо ҳасрату пушаймонӣ): Ман дар тӯли умри дарозам бори дигар бовар намудам, ки тахту тоҷ сарчашмаи бисёр мусибату бадбахтихост, Гарпаг. Ҳатто фарзанди бо ҷону чигар парваридаат аз хиёнат қардан дар ҳақи падар рӯ намегардонад!

ГАРПАГ (Ашк гулӯгираш мекунад): Дер шуд, Астиаг, дер шуд! Фаҳмиданат акнун суде надорад!

АСТИАГ (Бо изтиробу ҳаяҷони самимӣ): Не, ҳанӯз дер нашудааст, Гарпаг! (Аз миён ханҷарро кашида сӯи Гарпаг дароз мекунад): Ману ту дар миёни ин ҷордевори маҳбас танҳоем. Бигир ин ханҷари хунрезро ва ҳатой рафтаро ислоҳ намоӣ! (Сарашро мутеона ҳам мекунад).

ГАРПАГ: (Бо нафрату тамасхур): Қасос ситонам, Астиаг! Мо танҳо нестем! Сари бечони Фаронак аз рӯи ташти заррин ба падари мусибатзадаву амакзодаи кӯтоҳназараш менигарад.

АСТИАГ: Ман мусибати туро мефаҳмам, Гарпаг. Агар тавонӣ, аз гуноҳам бигзар!..

ГАРПАГ: Не, намефаҳмӣ, Астиаг! Ту шох нестӣ, масҳара бозӣ, масҳарабоз!

АСТИАГ (Бо азобе ҳашмашро фуру бурда, баъди лаҳзае ба худ меояд): Акнун ба охири суҳанони масҳарабоз гӯш бидех! Ҳатари нобудшавии давлати Мод пеш омадааст, Гарпаг! Худро бетараф магир!

ГАРПАГ (Бо ситезу тундӣ): Ту бо дасти худат пояи ин давлатро шикастӣ, Астиаг! Охир, чун рӯз равшан буд, ки Спитам барои гирифтани тоҷу тахт пинҳонию ошқоро талош дорад. Вале ту ҳамеша қасоси якero аз дигаре меситондӣ!

АСТИАГ (Бо изтиробу азияти рӯхӣ): Дар назди амри қазою қадар мову ту очизем, Гарпаг! Имрӯз дар тахтаи тақдир барҷой мондан ё нест шудани давлати мо истодааст...

ГАРПАГ (Овозаш нармтар мегардад): Аз бахшидани ман гуноҳи ту кам намегардад, Астиаг! Ва хуни беғуноҳон рӯзе доман-

гират хоҳад шуд...

АСТИАГ (Бо чашмони ашкбор ба рӯи Гарпаг менигарад): Ман дигар кудрати туро боздоштан надорам, Гарпаг. Дари маҳбас кушода аст ва дар берун аспи бидаве бо хӯрчини зар нигарони туст. Саратро гирифта ба ягон мулки дур меравӣ ё дар паҳлуи ман барои дифои Ватан менстӣ, ихтиёр дорӣ. Аз ин ду роҳ якеро интиҳоб намой! Алвидо, Гарпаг!..

Астиаг калиди занчиру завлонро ба пеши пой Гарпаг партофта, бошитоб аз дар берун меравад. Гарпаг бо дастони ларзон калидро мегираду завлонаҳои дасту пояшро мекушояд. Ӯ аз дари кушодаи ҳабсхона берун мешитобад ва аспи ба дарахт бастаеро дида, худро ба он мерасонад. Дар болои асп хӯрчини пурборе ҳамоил аст.

Гарпаг нобоварона даст ба даҳони кушодаи хӯрчин меандозад. Сикҳои тиллоӣ дар қафи дастонаш ҷило медиҳанд. Ҳангоми кушодани гиреҳи банди асп шубҳае ба дилаш роҳ меёбад. Нерӯе аз ниҳодаш боло меҳезаду ӯро аз рафтани боз медорад.

Гарпаг ба маҳбас бозмегардаду бо эҳсоси тавоноии рафтани на- рафтани сар ба сар мешавад. Дар ниҳоди ӯ ду неру пайкор доранд. Мешинад, меҳезад, қадам мезанад, мушт ба сар мекушад ба сар ба девори зиндон ва ба қароремада наметавонад.

Гарпаг оқибат занчиру завлонро аз замин бардошта, дубора ба дасту пой худ меандозад.

* * *

Қасри Камбучия намуди бошукӯҳе дорад. Тимсоли симурғи афсонавӣ, ки чун рамзи бахт ва мунодии пайки тоҷу тахт дар аҳди Ҳахоманишиён ҳеле роиҷ буд, дар як гӯшаи девори қаср мучассам аст.

Дар паҳлуи рости Камбучия, ҳокими Парсуа бародараш Аршом нишастааст, ки дар мақому мартаба аз ӯ кам нест. Дар назди онҳо Куруш, Виштосп, Гаубру, Ойбар ва Пармис ҳузур доранд. Аз вачоҳати ҳозирон аён аст, ки мушкилоти гароне дар пешорӯяшон истодааст.

АРШОМ (Бо худнамой): Магар ман огоҳ накарда будам, ки ғустоҳӣ раво нест, Камбучия? Астиаг басо қасосҷӯю кинагир аст!

КАМБУҶИЯ: Ғустоҳии Куруш ба сӯди қор анҷом пазируфт, Ар-

шом. Мо дар симои Гаубру як лашкаркаши часур ёфтем.

АРШОМ: Фаромӯш макун, ки Парсуа ва Аншон вилоятест дар ҳудуди канории давлати Мод. Ва ҳар худсарие, ки аз мо сар занад, хатари бузургтареро меангезад.

КАМБУЦИЯ: Ин хатар як умр чун шамшере дар болои сари мо меистод. Имрӯз вазъият комилан дигар аст. Агар ба самти боди муносиб роҳ паймоем, умед аст, ки ба соҳили мурад мерасем.

АРШОМ: Иштибоҳ мекунӣ, Камбучия! Завраки хурдакаки мо дар баҳри нопайдоканор киштии бузурге кашида мебарад.

КАМБУЦИЯ: Бале, мо дар миёни тӯфонҳои балохез ба ҳукму завраки кучакем, ки чудо аз ҳамдигар шино доранд. Ва имрӯз фурсате расида, ки заврақҳо аз банди асорат киштии бузург бираҳанд ва тақдирӣ ояндашонро бо дасти хеш бинависанд.

АРШОМ: Завраки хурд ҳеч гоҳ киштии бузург нахоҳад шуд!

КАМБУЦИЯ: Барои ҳамин ман салоҳ мебинам, ки ҳам фарҷомӣ кори заврақҳою ҳам тақдирӣ ояндаи Парсуаю Аншонро ба дасти ҷавонон бисупорем!

АРШОМ: Бе ризоияту рухсати Астиаг?! Магар кишвари кӯчаки моро ба ҷанги хунин кашидан меҳаҷбӣ?!

КАМБУЦИЯ: Нақшаи ҷанги хунин аллакай тарҳрезӣ шуда, Аршом. Ҷосусон хабар оварданд, ки ҳафтае пеш лашкари пиёдаи Спитам ва саворасипоҳони Гарпаг роҳи вилояти моро пеш гирифтаанд.

АРШОМ: Спитам аз лашкаркаше беш нест, Камбучия. Салоҳи кори мамлакат ва вуболу савоби он ба гардани Астиаг аст.

КУРУШ: Астиаг алҳол ҳӯсаест, ки худро шоҳ мепиндорад. Тақдирӣ мо имрӯз ба ҳукми Спитам ва теғу шамшери ўст!

КАМБУЦИЯ: Дар пешорӯи мо ду роҳ аст, марг ё зиндагӣ! Интизорӣ лашкари Спитам шудан, бешак интизор шудани марг аст!..

ВИШТОСП (Бо ҳаяҷони самимона): Мо аз думболи Куруш меравем! Бигузор ихтиёри лашкар ва ихтиёри кишвар ба дасти ў бошад!

ГАУБРУ: Дар симои Куруш фарри шоҳӣ мебинам. Вагарна, бо сипоҳу силоҳ ба паҳлӯи Куруш омадани ман зарурате надошт.

ОЙБАР: Тольебининону мубадони Астиаг низ дар шахси Куруш

вориси тахти Модро пешгӯй кардаанд.

КАМБУЦИЯ: Мебинам, ки ғайри Аршом ҳама хостори онанд, ки зимои лашкар ва кишварро ба ихтиёри Куруш вогузорем.

АРШОМ: Ман ҳам якравӣ надорам. Агар зарур пиндоред, раво бошад.

КУРУШ: Не, ман ин густохиро бароям раво намебинам!

КАМБУЦИЯ (Тоҷи шоҳаншоҳиро аз сар гирифта): Ин густохӣ не, амри тақдир аст, Куруш! Аз ҳамин соат вилояти Парсуаву Аншонро давлати ягонаи Порсоёни ориёӣ эълон дошта, Пасаргадро пойтахти он меҳонем ва ҳифзи ин давлатро ба зиммаи ту мегузорем, шоҳи ҷавонбахт.

КУРУШ (Бо таъзиму самимият): Мақому манзалати ниёгонро пос медорам! Ватанро аз ҳама гуна душман ҳифз мекунам ва хидмати падарону бародаронро бароям шараф медонам!

КАМБУЦИЯ (Тоҷи шоҳаншоҳиро ба сари Куруш мениҳад ва ўро оғӯш мекунад): Муборак бошад тахту тоҷ! Яздони пок ниғаҳбонат шавад, Куруш!

ОЙБАР (Худро самимӣ вонамуд): Хурмузди накурӯй ҳамеша ёварат гардад!

ВИШТОСП (Ба оғӯш кашида): Симурғи ҳучастапай бароят бахту саодат оварад!

XI

Бошишгоҳи ҷангии ду лашкари размхоҳ дар партави рушании хираи маҳтоб, ки муқобили якдигар ҷой гирифтаанд. Хаймаи бузурги Куруш, ки дар миёнаҳои бошишгоҳ, дар ихотаи хаймаи сарлашкарон воқеъ, аз шўълаи шамъу қандилҳои хурду калон мунаввар гаштааст. Куруш ҷун пайкараи яклухте бар рӯи тахти сафарӣ ништа, симои орому нигоҳи ҷиддии ӯ ин лаҳза моламоли иродаю матонат аст. Аз ду тарафи ӯ ба шакли нимдоира муқаррабонаш Виштосп, Гаубру, Ойбар ва дигар сарлашкарон ништаанд. Онҳо ҷашм ба рӯи Куруш дӯхта, мулоҳизаҳои ўро гӯш мекунанд.

КУРУШ (Ҷашм аз шамъдони бузурги миёнаҳои хайма нақанда): Спитаи бо лашкари гаронаш азм дорад, ки сипоҳи наҷандон зиёди

моро шикаста, давлати навтаъсиси Порсро ба хок яксон намояд.

ВИШТОСП: Спитаи дар набарду майдондорӣ хунари казоеи надорад. Аммо Гарпаг ин гурги пиру борондида, ки борҳо Крезу Набонидро ба ақибнишинӣ водор кардааст, барои мо басо хатарнок аст.

КУРУШ: Хатар часоратро тавлид мекунаду часорат ғалабаро! Размоварони часуру машқдидаи мо ҳар кадом посухи даҳ тан сипохи душманро медиҳанд.

ГАУБРУ: Бузургтарин душман дар ҷанг тарс асту эътимод надоштан ба ғалаба!

ОЙБАР: Гумон дорам, ки миёни Спитаи ва Гарпаг ихтилофи низоиёи нухуфта. Агар шоям салоҳ бинад, ба лашкарҳои ҳариф хуфия бизанам ва аз ҳоли аҳволи сипохиён воқиф гардам.

КУРУШ (Бо андешамандӣ ва қадре таваққуф): Нақшаи қорзори фардори бори дигар биандешем, сипас рафтаи ё на рафтани ту маълум хоҳад шуд, Ойбар...

Баноғи пардаи хайма қушода мешавад ва шӯлаи шамъи қандилҳо алвонҷ меҳуранд. Пармис сарвари лашкари талоя, номае бар даст воридаи хайма мегардад ва расми таъзимро ба ҷо оварда бо шӯру ҳаяҷон меғӯяд:

ПАРМИС: Марди никобпӯше ин номаро ба ман дода хоҳиш намуд, ки ба шӯи ҷавон расонам.

КУРУШ (Бо вайқору тамкин): Марди никобпӯш?

ПАРМИС: Аз пешгоҳи дастаи талоя мегузаштам, ки марди никобпӯше пайдо шуда ин номаро дод.

КУРУШ (Ба Вишгосп нигоҳи таҳдоре намуда амри номаро гирифтаи мекунад): Дар ин нома чӣ паёме нухуфтааст. Паёми дӯст ё душман? Бихон!

ВИШТОСП (Номаро меҳонад): «Шӯи ҷавонбахт, Куруш! Хурмузди нақурай ва қулли эзадон ниғаҳбонат бод! Астияг зимомӣ мулкро аз даст дода ва дигар қудрати подшӯҳӣ қардан надорад. Метарсам, ки Спитаи шӯи пирро ғофилгир намуда, бо зӯри силоху сипоҳ маснади подшӯхиро ба даст меорад. Агар паёмамро

бипазирӣ, қосиде ба хиргоҳи ман бифирист. Фардо, хангоми оғози набард, ман бо лашкари савораам қониби ту хоҳам гузашт. Зеро дар симои ту фарзанди ҷавонмаргам Фаронакро мебинам ва омодаам сари сапедамро дар роҳи пирӯзиат фидо созам.

Бо паёму дуруди падарвор, Гарпаг».

Сукуте ба миён афтод. Виштосп лӯлаи чармиро печонда интизори амри Куруш гардид. Шарораи фараху шодмонӣ дар ҷашми ҳозирон барқ мезад. Вале Куруш ҳамоно ором буд ва ба назар салобати шоҳонааш меафзуд. Ниҳоят ӯ рӯ ба Ойбар оварду амр дод.

КУРУШ: Соати рафтани расид, Ойбар! Паёми маро ба Гарпаг бирасон ва бигӯй, ки Куруш иқдоми падаронаи туро пазируфт ва чун фарзанд бароят хидмат хоҳад кард!..

* * *

Офтоб бо нурҳои аввалини худ майдони набардро равшанию зиё мебахшад. Дар ду самти размоҳи паҳновар лашкари Спитама ва Куруш муқобили якдигар саф ороостаанд. Аз баландии домани теппае пиёдааскарони сабуксилоҳи Спитама бо тартиби ҳосае пеш меоянд. Спитама, Гарпаг ва чанд сарлашқари савора аз баландӣ ба ҳаракати бонизомии тирандозон қаноатмандона назар мекунанд.

Дар рӯ ба рӯи онҳо дуртар аз фосолаи тиррас лашқари савораи Куруш саф баста, интизори фармон истодаанд. Дар пешгоҳи лашқари савора дар сари баландие Куруш, Ойбар, Виштосп ва Гаубру савори тақоварони хушзоту қобулқойи ҳеш ҳаракати лашқари душманро муоина мекунанд. Дар пешорӯи савораҳои Куруш пиёдааскарони Гаубру бо сипарҳои бузург ва найзаҳои дарозашон ҳафт қатор саф орооста, нигарони ҳамлаи душман мебошанд.

Садои таблҳои ҷангию бўъку қарнаӣ баланд мешавад ва Спитама бо ишораи даст ба оғоз намудани муқориба амр медиҳад. Тирандозони сабуксилоҳи Спитама паёпай тир афканда, қадам ба қадам пеш меоянд ва барои сарбозони савораи Гарпаг роҳ мекушоянд. Пешопеши саворон қулаҳхӯду либосҳои ҷангӣ бар тан Гарпаг асп метозонад. Дар назари аввал чунин менамояд, ки ғавҷи ду лашқар бо ҳам бармехӯранду ҷанги шадида оғоз мегардад. Аммо ғайри-

чашмдошти Спита́м саворони Гарпаг бе ягон чангу набард ба сафи сарбозони Куруш ҳамроҳ мешаванд.

Спита́м ба ин ҳодисаи ғайричашмдошт лаҳзаи аввал сарфаҳм намеравад. Вале ӯ сӯи бошишгоҳи Куруш рафтани Гарпаг ва ба истикболи ӯ шитофтани Ойбару Виштоспро дида аз хиёнат саҳт ба ғазаб меояд. Ӯ инони ихтиёр аз даст дода, ба сағрии аспаш қамчин мезанаду дар мобайни майдони корзор нӯги найзаашро довталабона ба замин зада бо тамоми овоз бонг мекашад.

СПИТАМ: Эй Гарпаги палиду хоин! Марги мудҳиши Фаронак бароят сабак нашуд? Туро ба чанги тан ба тан меҳонам! Хиёнат карда, бечазо нахоҳӣ монд!

Суҳанони талхи Спита́м чун ханчари ҷонсӯзе ба дили Гарпаг асар мекард. Сарлашқари пир аз таънаю маломатҳои Спита́м пажмурдатар мегашту ранги рӯяш мекоҳид. Ӯ найзаро болои сар бардошту аспашро ба истикболи Спита́м маҳмез зад. Аммо Куруш бо шитоб пеш омад ва найзаи Гарпагро аз дасташ рабуд.

КУРУШ: Спита́м аз овони тифлиам ба ман кина меваззад. Имрӯз бо инояти Яздони пок фурсате расидааст, ки қасосамро биситонам!

Куруш асп тозонда найзаи дасташро дар шафати найзаи Спита́м ба замин меҳалонад. Ҳарифон баробари ба васати размоғ расидан, найзаро рабуда, тақоварони размоҳашонро ба муқобили якдигар маҳмез мезананд. Найзаҳо ба сипарҳои гарон бархӯрда, аз қазо дастаи найзаи Спита́м мешиканад ва ҳудаш мувозинаг бохта аз асп меафтад. Куруш найза бар даст лаҳзае гирди Спита́м асп меронад ва найзаашро дур афканда аз тақовараш мефарояд. Спита́м аз марги муфочо раҳида, осемасар даст ба қабзаи шамшераш мебарад.

Шамшерзанӣ оғоз меёбад ва шамшери Спита́м ба кулаҳхӯ ди Куруш расида, онро меафтонад. Зарби дуҷоми шамшери Спита́м китфи Курушро дар ҳадаф дорад, аммо шамшер аз ҳамлаи барқворӣ Куруш парида ба замин меафтад. Спита́м худро ҷонсарақ ба замин меафканад, то ки шамшерашро рабуда, ба зарбаи навбатӣ омода гардад. Аммо шамшери Куруш ҷавшани Спита́мро ҷок ме-

кунад ва аз синаи ӯ хун метаровад. Спитаи ночор ёзида, ба тақдир тан медиҳад. Вале Куруш куштани ҳарифи мағлубаштаро раво надида, зеро фарёду таҳсини ғолибонаи ҷанговарон ба тақовараш савор мешавад. Спитаи афтадои ҷеста худро қафо мекашад ва савори асп ночор фирор менамояд. Куруш бо шукӯҳу ҷалоли шоҳона пешопеши лашкари савора сӯи Эқбатана асп меронад.

ХII

Соқинони шаҳри Эқбатана ашрофзодаҳои бонуфуз, рӯҳониёни воломақом, аҳли дарбор ва бонувони асилзодаи гуногунлибосу баландмартаба аз дарвозаи бузурги шаҳр берун баромада, дар сари шоҳроҳи васею хуштарҳ расидани Куруш ро интизоранд. Пешхидматону ҳочасароён, канизону надимони ҳоса бар рӯи лаълиҳои зарандуд тӯҳфаҳои гаронбаҳо хилъатҳои пурҷило, либосҳои фоҳира, пойафзорҳои соқбаланд ва дигар ҷиҳозу ашёҳои нодирро бардошта, ба пешвози Куруш мешитобанд.

Астияг, ки дар се соли охир хеле пир шуда, қоматаш ҳам задааст ва аз рӯи захиру пуружангаш ранҷуриро хастаҳои хувайдост, бо наздик омадани Куруш пешхидматонро амр медиҳад, ки дар сари роҳи ӯ гулу гулбарғо нисор намоянд. Куруш ва сарлашкарони ӯ аз ин истикболи гарми ногаҳонӣ қадре ҳайрон гашта, мувофиқи таомул аз аспҳо мефуроянд ва сӯи подшоҳи пир мешитобанд.

АСТИАГ (Курушро ба оғӯш кашида): Аз аҳду паймон ду сол дер омадӣ, Куруш. Вале дар айнаи Мехргон расидӣ. Мо аҳду паймон баста будем, ки баробари баргаштани ту ҷашни арӯсиро оғоз мекунем.

КУРУШ: Ба шитобу қадал ҳоҷате нест, шоҳам. Офияту осудагии мулк аз ҷашни ман муҳимтар аст.

АСТИАГ: Офияту тинҷии мулк маҳз аз тӯйи арӯсии ту ибтидо меёбад, Куруш. Хусумату душманӣ низ бо шарофати ин тӯй ба дӯстӣ бадал мегардад.

КУРУШ: Гумон надорам, ки Спитаи баъди тӯй ҳам ором гирад...

АСТИАГ: Фарзанд лаҳти ҷигар аст. Спитаи хоҳу ноҳаҳ ба тақдир тан медиҳад. (Ба пешхидматон амр медиҳад): Либоси шоҳиро

пӯшонед! Куруши накӯроӣро тахту бахти нав интизор аст!

Пешхидматон бо чобукии хосае чомаи фоҳираи зарбофтро ба тани Куруш пӯшонида, тоҷи зарандудро ба сараш мениханд. Садои духул ва сурной боло мегирад, раққосаҳо бо ишваю ноз ба хиромидан мепардозанд. Шаҳри Эктабана ин дафъа Курушро бо иззату икромӣ шохона истикбол мегирад. Дар пойгоҳи қасри шох ба пешвози Куруш модаркалонаш Ариена ва холааш Амутида мебароянд. Куруш дар зинаҳои мармарини қаср аз поғундаҳои ороस्ताю гулпӯш боло мебарояд. Нахустин шуда Ариена Курушро ба оғӯш мегирад ва аз болои сараш сиккаҳои тиллоӣ нисор менамояд. Амутида аз косаи пешхидматон орди сафед гирифта ба сару китфони Куруш чун рамзи сапедӣ ва бақои бахт мепошад.

АРИЕНА: Хуш омадӣ, нури дидагонам, Куруш! Бахту тахти шохӣ бароят муборак бошад!

КУРУШ: Аз меҳрубонии шаҳбону басо сипосгузорам.

АМУТИДА: Шукру сипос ба даргоҳи Яздони пок, ки соҳиби боз як фарзанди баркамолу нозанин шудам.

КУРУШ: Ба ҷои модарам бошед.

АСТИАГ: Арӯси нозанин Касандона интизори туст, Куруш!

КАСАНДОНА (Бо либоси фоҳираи арӯӣ пеш меояд): Сар ба паноҳи ту меорам ва ҳастию тақдирамро ба дастат месупорам!

КУРУШ (Аз дасти Касандона дошта): Дар паноҳи Аноҳито накӯбахту осуда бош! Хонадонат пур аз гандум, пур аз ширу кӯдакони ширбоз гардад!

Амутида аз рӯи таомул пардаи оҳарии арӯсиро аз рӯи духтараш мебардорад ва ҷамоли арӯсро ба шохӣ ҷавон нишон медиҳад. Куруш ба руҳсорӣ сафед, абрувони сиёҳ, ҷашмони шаҳло ва ҳошияи мӯйҳои марғуладори Касандона менигараду лаҳзае дар пеши назараш симон дилкаши Томирис ба ҷилва меояд. Касандона сарашро ҳам намуда бо шарму ҳаёи дӯшизавор нигарони бўсаи нахустини Куруш мешавад. Аммо Куруш ҷашм пӯшида бўсаи нахустинро ҳаёлан аз ҷабини Томирис меситонад.

Садои қарсаку хушҳолӣ ба фазои қаср мепечад ва Касан

дона охи сабук мекашад. Бо ҳидояти Астиаг домод дар тахти бошукӯҳи шоҳаншоҳӣ ва арӯси ҷавон бар тахти ороштаи шафати ӯ менишинанд. Бузургмӯбад тоҷи шоҳиро, ки аз сангҳои пурчило музайян аст, дар лаълии заррине бардошта меорад. Астиаг бо викору шахомат тоҷро бар сари Куруш мениҳад ва нахустин шуда дасти ӯро мебӯсад. Сипас Гарпаг, Виштосп, Гаубру, Ойбар ва дигар бузургони воломақоми Мод бо навбат дасти шоҳи навчулусро бо нишони итоату эҳтиром мебӯсанд. Аҳли дарбор ва ашрофони пешғаҳи қаср ба иззати Куруш сари таъзим фуруд меоранд ва ба зону мезананд.

АСТИАГ: Шукру сипоси беҳад ба Ҳурмузди нақӯрой, ки тоҷу тахт ва инони подшоҳиро ба Куруши ҷавонбахт бахшидам. Ва маҳз Куруши далеру ҷавон метавонад моро аз хатари ҳамлаю сарҳадшикании рақибон раҳо диҳад. Дар ин лаҳзаҳои басо тақдирсоз зимиҳои давлатдорӣ ва тақдири раиятро бар дӯши Куруш вогузошта, аз ҳамаи шумо хоҳиш мекунам, ки ворисамро ба ҷои ман бипазиред ва аз амру фармон ва итоати ӯ сар мапечед...

* * *

Офтоб майли ғуруб дошт. Куруш дар ихотаи посбонон либоси фоҳираи шоҳона бар тан дар харобаҳои ошӯни кӯдакӣ ва наврасии ҳеш асп меронду ҳаёлан нишони умри гузаштаро меҷӯст. Аз хирғоҳи ҷӯпонӣ асаре намонда, вале тобасанги суф таю дудхӯрдаи модархондаш Сабокати меҳрубону хандорӯ ханӯз барҷо буд. Куруш бар тани сутуни ғарибу бесоҳиби хай ма косаи сари ғусфанди шоҳхояш печидаро дида, лаҳзае бози stod. Посбонон хавотиромез ба пасу пеш нигариста сабаби сукути подшоҳро дарёфтанд меҳостанд.

Фалахмони фарсудаи овони наврасӣ, ки бар тани сутун алвонҷу мерафт, хотироти гузаштаро дар ёди ӯ чилвагар менамуд. Ӯ бо дарду андӯх эҳсос мекард, ки дар маснади шоҳӣ дигар танҳою озод буда наметавонад. Зиндагии факирони ҷӯпонӣ бо ҳама ширинию талхихояш паси сар монда, дар пешорӯи ӯ роҳи нав ва озмоишҳои сахту сангине оғоз ёфтааст. Ӯ пешопеши посбонон ба тағи чинори

бузурги домани кӯҳ расид. Дар пешорӯи ӯ қабри ошнои Ашк бо санги ёдгори дурушту сайқалнохурдааш орамида буд. Пиндошт, ки андаруни ин қабри назарногир солҳои нотақрори наврасӣ ва айёми озодии бебозгашташ нухуфтааст. Курси бузурги офтоби сурхчафом чун машини пурхун ба сари кӯҳ фуруд меомадӯ офтоби айёми ҷавонӣ ҳаёле ба ғуруб мерафт, вале ханӯз тулӯи роҳи нави ҳаёт ва хангомаҳои тозаи зиндагӣ дар пеш буд. Аз дили Куруш суханони дардомезе метаровид, ки оҳанги видоҳ бо айёми наврасию ҷавонӣ ва оғози роҳи нави зиндагиро фаро мегирифт.

КУРУШ (Андешаи ботинӣ): «Алвидоҳ, Ашк! Осида бихоб, додарам! Маро дар ин дарбори пурмочаро ва пойгоҳи тоҷу тахт на-бардҳои нави зиндагӣ интизор аст!»

Офтоб ноаён фуру мерафт. Куруш ҳамоно оҳанги ошнои най бар гӯш дар назди маркаи Ашк видоҳ мекард. Дуртар аз ӯ саманди бо афзорҳои шохона оростааш бетокатона сум мекӯфту гардан меафшонд. Шихаи довталабонаи саманд Курушро сӯи худ меҳонд. Куруш охиста бархесту бо қадамҳои устувору дилпуруна сӯи саманд омад. Дар симояш матонату боварӣ ва ғайрати ҷавонӣ ҳувайдо буд. Ӯ чобукона ба саманд нишасту тақовари бекарор хез гирифта, рӯ ба васати дашти пахновар овард. Куруш аз пушти саманд бори вопасин ба қафо нигарист. Ба назараш як пораи умри ӯ паси сар мемонду барояш фазои нави зиндагӣ ва роҳи тозаи ҳаёт шурӯ ме-гардид. Тақовар бо ҷаҳорҳези тезу тунд пеш метохт. Пайкари варзидаю тануманди Куруш дар болои саманд такони мавзуне хурда торафт дур мерафт ва дар партави шафақи дами уфук торафт хурд мегашт.

Поёни қисми якум

ШОҲАНШОҲИ ОРИЁН

(Қисми дуюм)

I

Субҳ медамид ва тарҳи хираи шаҳри Экбатана дар партави шафаки субҳ аз дур намудор мегашт. Саманд бетокатона гардан меафшонд ва шиҳаи кӯтоҳу изтироболуде кашида соҳибашро ба сусти кардани лаҷом меҳонд. Куруш аз болои асп сӯи қаторкӯҳҳои дуродур ба қаламрави ақиб мондаи овони ҷавонӣ нигаристу зимомӣ самандро сусти карда бори воҷасин дар дил видӯ намуд:

КУРУШ (Андешаи ботинӣ): «Алвидӯ, Ашк! Осуда бихоб, додарам! Маро набардҳои нави зиндагӣ ва озмоишҳои гарони тақдир дар пеш аст. Ман, Куруш, аз дудаю дудмони Ҳахоманиш, аз табори ориёӣ. Дар талиаи партави эзодӣ савганд меҳӯрам, ки ҷон ба гарав мениҳаму давлати тавоно, пурқудрат ва паҳновари Ориёно таъсис медиҳам ва адолату ростиро пеша месозам. Бигузор, гуфтори нек, рафтори нек ва пиндори нек дар партави хиради эзодӣ раҳнамоӣ мо бошад!..» Курси бузургу нурафшони хуршед аз домани уфук сар кашида ба истикболи Куруш меомад. Саманди тезтак аз рӯ ба сӯи офтоб метохт ва тоҷи зарҳалини Куруш дар партави нуруҳои зиёбахши хуршед медурахшид. Кӯҳ торафт қафо мемонд ва саманд дар паҳноӣ дашт аз ҳолаи офтоби нурафшон ранг мерабуд. Гӯё савору саманди тиллорангаш ба ҷисми зиёбахши офтоб даромехта, як ҷилваи эзодӣ мегирифтанд. Шаҳри Экбатана бо қасру кӯшкҳои бошукӯҳаш торафт наздик мешуд.

* * *

Толори қасри Куруш дар Экбатана намуди бошукӯҳе дорад. Куруш бар таҳти шоҳӣ таҷа зада, дар назди ӯ аз рӯи мақому мартаба Астиаг, Гарпаг, Виштосп, Гаубру, Ойбар, Пармис ва тоҷири армани-табори юнонӣ Вардан нишастаанд. Симои Куруш ҷиддист, чун пештара ҳолати муқаррабон ва сарлашқаронро ноаён муоина менамояд.

КУРУШ (Бо оромию тамкин): Дар бораи Крез боз ҷӣ медонӣ?

ВАРДАН (Бо таъзиму тақрим): Ганҷи афзуне дорад, ки сарва-

таш аз ҳисоби шустани тияло рӯз аз рӯз меафзояд.

АСТИАГ: Кай азми ба Каппадокия ҳамла овардан дорад?

ВАРДАН: Аниқ наметонам. Вале Крез чанде пеш аз ҳузури саркоҳини маъбади Делфа бозгашт. Ҳолдонҳо мегӯянд, ки саркоҳин чунин ҳидоят кардааст: «Агар шоҳи Лидия бо кишвари Шарк чанг оғоз намояд, мамлакати бузурге аз миён хоҳад рафт».

АСТИАГ (Рӯ ба Куруш оварда): Тадбире бояд андешид, Куруш, вагарна дер мешавад.

КУРУШ (Ба қаъри чашмони Астиаг нигариста, аз дил мегузаронад): «Ин шағоли пир аз сар задани чанг шод хоҳад шуд. Спитамо ба ҳузури додарарӯсаш Крез фиристода умедвор аст, ки баъди шикаст хӯрдани ман дубора ба тахти шоҳӣ мешинад. Бидон, ки ту ханӯз ҳам дар миёни ин тӯдаи шағолон танҳой, Куруш! Баъди ба тахти шоҳӣ нишастан ту дигар дӯсти бегараз надорӣ. Вале худро дӯсти ҷонии ин шағолон вонамуд соз. Вонамуд кун, ки бе маслиҳати онҳо як қадам пеш рафта наметавонӣ. Ва ҳар кадоми онҳоро ба қадри истеъдоду ҳунараш ба амале вогузору қудрататро биафзой...» (Пас аз лаҳзае таваккуф):

Чӣ чора андешем, ҳазратам? Маслиҳати пири хирадманду соҳибтадбирро шунидан вочиб аст.

АСТИАГ (Аз ин суҳанон ботинан меболад): Ба пиндори ман қасе, ки нахустин шуда ҳучум кунаду шартӣ сулҳро бишканад, бониси маломату ғзаби кишварҳои ҳамсоя мегардад.

КУРУШ (Бо оромии тамкин аз дил мегузаронад): «Чаро ин масхарабози пир аз Спитама ҳарфе намезанад?! Ҳол он ки ҳамаи ин хангомаро Спитама бародараш Мегабаз ҳезондааст. Крезро маҳз онҳо ба чанг ташвиқ карда, бар ивази ғалаба Каппадокияро подош доданианд. (Бо эҳтирому самимият): Ҳазра там мефармояд, ки шитоб наварзем?!

АСТИАГ: Бале, бо лашкари омода интизор шудан авлотар аст!

КУРУШ (Бо гӯшаи чашм Астиагро муоина намуда ба Вардан рӯ меорад): Сипахсолори собиқ Спитама ва бародараш Мегабазро мабодо дар дарбори Крез дучор наомадӣ?

ВАРДАН: Вокеан Спитаму бародарашро дар хузури Крез борҳо дидам. Бо лашкари фирорнамудашон ҳоли табоҳе доранд.

КУРУШ: Кай ба Лидия бозгаштан меҳохӣ?

ВАРДАН (Каме таачҷубомез): Ҳафтаи пешомад. Агар шоҳам амре дошта бошанд, бо камоли сарфарозӣ иҷро хоҳам кард.

КУРУШ: Салому дуруди фарзандии маро ба Спитама мерасонӣ! Мегӯӣ, ки Астиагу Куруш ва ҳама бузургони дарбор бозгаштани Спитамо чашмдоранд. Ҳамсараш Амутида ва духтараш маликабонуи кишвар Касандона ӯро саҳт пазмон гаштаанд. Баробари бозгаштан мақому мартабаи муносибери дар дарбори шоҳ соҳиб хоҳад шуд. Гуноҳи қулли лашкари фирорнамуда низ авф мегардад. (Ҳамёни чарминери ба Вардан медиҳад). Ин ҳаққи заҳмати туст. Бароят барор меҳоҳам!

ВАРДАН (Таъзирро ба ҷо оварда): Ба хидмати шоҳ ҳозирам. Паёму дуруди волоҳазратро ба Спитама мерасонам (Меравад).

КУРУШ (Ба Гарпаг рӯ меорад): Ҳазорбад ва сипаҳсолори лашкар дар бораи Крез ва шоҳи Бобулу фиръавни Миср чӣ андеша дорад?

ГАРПАГ (Аз қаробаташ бо шоҳ ҳаловат мебарад): Ба пиндори ман шоҳи Бобулу фиръавни Миср бо Крез ҳамраъӣ нахоҳанд шуд. Зеро ҳам Набониду ҳам фиръавн Амасис бо рӯҳониёни мулқашон рақобати тезутунде доранд ва наметавонанд қаламрави худро тарқ намоянд. Тиграни арманӣ низ гурги борондида аст ва дарҳол худро ба оғӯши Крез намеафканад.

КУРУШ (Аз дил мегузаронад): «Ин мӯйсафед туро ба ҷои фарзанд медонад, Куруш. Ба таҷрибаи ӯ тақия кун ва хидматашро қадр намо! Ту бояд бо мадади қасони содиқ пояи давлати навбунёда-тро устувор намоӣ. Зимомӣ давлатро бо ҷанголи оҳанин бидор, Куруш! Ва огоҳ бош, ки барои тахту тоҷбобо набараро мекушаду падар писарро ва бародар ба рӯи бародар теғ мекашад...»

КУРУШ (Андешамандона ба Гарпаг нигариста): Пагоҳ ҳаёти сафоратро бо қорвони тоҷирон барои бастанӣ сулҳ ба Бобул ва Миср фиристед. Қушодани роҳи бемонеаи тичоратиро қафолат диҳед! Бигузор рафтуоӣ дутарафа ва додугирифтӣ озод ибтидоӣ

қарордоди сулҳ гардад.

ГАРПАГ (Таҳсиномез): Ройи окилона! Аз тичорату додугирифт ва сулҳу салоҳ мулк ободу мардум доро ва давлат тавоно мегардад.

КУРУШ (Бо табассуми самимона): То ҷое ман огоҳам, дар қисми падархондам Гарпаг қисман хуни арманӣ ҷорист. Умедворам, ки аз шарофати қаробати хунӣ сипаҳсолор на танҳо Тигранро аз райъаш бозмедорад, балки ўро ташвиқ месозад, ки бо лашкари мо бипайвандад.

ГАРПАГ: Амри шох вочиб аст. Тигран ҳамсафу ҳамсангари мо хоҳад шуд!

КУРУШ: Умедворам, ки бо саъйи падархондам усули лашкардорӣ ва низоми сипоҳи мо низ дар кӯтоҳтарин фурсат сайқал меёбад ва устувору қавитар мешавад.

ГАРПАГ: Воқеан, дар қиёси лашкари бонизому қавитар киби душман сипоҳи мо ҳанўз сустниҳоду норасост.

КУРУШ: Агар артишсолорону сипаҳбадон муҳолиф набошанд, дар кӯтоҳтарин фурсат ба эҳёву навсозии қулли артиш рӯ меорем. Таъсис додани ғавҷи дахҳазораи фанонопазир ба ихтиёри Гарпаг, ғавҷи дахҳазораи ҷанговарони вазнинсилоҳ ба ихтиёри Гаубру, ғавҷи дахҳазораи камонварону тирандозон ба ихтиёри Ойбар ва ғавҷи дахҳазораи пешоҳангон ба ихтиёри Виштосп воғузор мешавад. Ҷаҳор ҷабҳаи мухталиф ниҳод дар маҷмӯъ ҷиҳил ҳазор сарбозро фаро мегирад, ки қодир аст, бо ҷама гуна душмани тавоно муқовимат намояд.

АСТИАГ (Норозиёна): Мо сари худ дар лашкардорию кишвардорӣ сафед қардему иллати низоми мавҷудаи артишро дарнаёфтем, шохам. Бо як нидо ангеҳтан, аз ҷаҳор самт гурдону ялони номвар бо дастаи ҳеш ҳозир мегардиду ҷама гуна душман аз ҳайбати онҳо захираф шуда рӯ ба фирор мениҳод.

КУРУШ: Ҳазратам, чун ба ҳоли сипоҳ неқ бингарӣ, хоҳӣ дид, ки яке шамшер дораду дигар найза, сеюмӣ камону ҷаҳорумин ҷўбдасти гарон. Ва боз ҷанде савораю боқӣ пиёда. Ҳол он ки лашкари душман аз рӯи силоҳу ҷангафзорҳо тақсимбандӣ шудаанд: ҷабҳаи камонва-

рону тирандозон, найзадорони вазнинсилох, шамшерзанону саворони сафшикан ва боз чандин чабхаҳои мухталифу кавиниход.

АСТИАГ: Фарз кардем, аз харчи гарону миёншикани лашкари навтаъсис чашм мепоишем. Вале намефаҳмам, ки чаҳор сипаҳсолор бо вучуди зиракии кордонӣ ин артиши бешуморро чӣ гуна сарварӣ мекарда бошанд?

КУРУШ: Ҳикмати ҳафт бор қиёс кардану сипас ба амале даст заданро аз шумо омӯхтаам. Фавҷҳои даҳҳазораро ба даҳ қисми ҳазорсипоҳӣ тақсим менамоем ва ба ҳар қисм ҳазорсолори далеру ҷангозмудае таъин мекунем. Дар навбати худ қуллӣ қисмҳои ҳазорсипоҳиро ба дастаҳои садсипоҳӣ тақсим карда, ба ҳар қадам даста садсолоре вобаста месозем. Дар айнӣ ҳол дастаҳои садсипоҳиро боз ҳам хурд карда, ба гурӯҳҳои даҳсипоҳӣ мефарорем, ки ба онҳо даҳсолор амру фармон медиҳад. Ба ҳамин минвол даҳ даҳсолор ба садсолор итоат мекунад даҳ садсолор ба ҳазорсолор. Ва сипаҳсолорони фавҷи даҳҳазора дар назди шоҳи мулк ҷавоб мегӯяд.

Астиаг ва сипаҳсолорон ба андеша мераванд. Ниҳоди қавӣ ва ниЗОМИ устувори лашкардорие, ки Куруш пешбинӣ карда буд, онҳоро гоҳ ба ҳайрату гоҳ ба ҳарос меафканд. Ва ҳар қадоме аз муқаррабон ба ҳубӣ эҳсос мекарданд, ки шоҳи ҷавон як заковату фаҳмиши фитрие дорад, ки мушқилтарин қазияро ба осонӣ ҳал мекунад.

Астиаг эҳтироми самимонаи ҳозиронро пай бурда, то ҳадди имкон худро хушбахту болидахотир вонамуд месохт. Вале дар қаъри дил ба наберааш ҳасад мебурду дар оташи рашк месӯхт. Гаубру қадаме пеш ниҳоду андешаҳои неку бадро, ки аз дили мардум мегузашт, ҳалалдор намуд.

ГАУБРУ: Ман ҳамчун сарлашқари ҷангозмуда ин низомро қомилан тарафдорам. Зеро аз ҳазинаи давлат таъмин намудани силоҳу лавозимоти ҷангӣ имкон медиҳад, ки мо бехтарин ҷавононро аз миёни мардум интихоб карда, онҳоро ба ҷангу набард омода намоем.

КУРУШ (Ба аҳли дарбор якяк рӯ оварда): Аз сарлашқарону сипаҳбадони далер хоҳиш дорам, ки ба таҳияи фавҷҳои даҳҳазораашон сар кунанд ва дарҳол ба машқ додани лашқари савораю пиёда

шурӯъ намоянд. Мо бояд дар кӯтохтарин фурсат лашкарро ба ҷангу набардҳо омода карда, сипоҳиёни тозанизро сӯи Каппадокия раҳсипор намоем.

* * *

Деворнигораи қасри Астиаг, ки дар он манзараи шикори шох таъсир шуда, дастаи охувони ҷобукпой рӯ ба фирор овардаанд. Шери бадҳайбату ҳашмзадае аз пеши роҳи шоҳи таҳамтани савори асп баромада, ба ҳарифи қаламравашро поймолнамуда ҳамла меорад. Яке шоҳи мулк асту дигаре шоҳичангал ва дар ин муҳорибаи тан ба тан ҳарифе бояд қурбон гардад. Тири пайқони ба синаи шер ҳазида, гӯё ҳашми даррандаи барошuftаро ангехтаасту бас. Аспи сиёҳмушкини шоҳ аз ҳайбати шер турида бошад ҳам, савори довтолабаш найзаболои даст омодаи набард аст. Дар ин пайқори нотамои кадоме аз шоҳон ғолиб меояд, пешгӯӣ кардан мушкӣ аст.

Дар пешорӯи ин деворнигора шоҳи собик Астиаг ва сипаҳсолори ғавҷи даҳхазораи фанонопазир Гарпаг ништааанд. Ин ду рақиб, ки қасди ошқору ниҳоне дар замири доранд, лаҳзаи муносиби ба якдигар ҳамла оварданро мепооянд. Дар симои Астиаг ҳашми ошқору ҳувайдо бошад ҳам, худро ором вонамуд месозад.

АСТИАГ: Ман тӯро солҳои дароз марди доно мепиндоштам, Гарпаг. Вале акнун пай бурдам, ки аз ту нодонтар нафаре набудааст.

ГАРПАГ (Ҳашмашро фуру бурда): Чӣ нодоние аз ман гузашта, Астиаг, намефаҳмам?

АСТИАГ: Ту метавонистӣ тоҷу тахтро басо осон соҳиб шавӣ, Гарпаг. Вале бо ду дасти адаб онро ба ҷавони нобаладе супурдию худ ба хидматаш камар басти!

ГАРПАГ: Навбати ману ту кайҳо гузаштааст, Астиаг. Ва дигар ин гуна масхарабозиҳо бароят намеzeбад.

АСТИАГ (Бехиё шарида): Соддалавхиро вогузор, Гарпаг! Ҳанӯз ки муқаррабони Қуруш дар миёни мо ангуштшуморанд, тадбире бояд андешид.

ГАРПАГ (Ҳайратомез): Ҳаёлам қасди дубора ба тахт ништастан дорӣ, Астиаг?

АСТИАГ (Бо қатъияту боварӣ): Аз дуи мо яке бояд ба тахт нишинад. Ё ту ё ман.

ГАРПАГ (Тамасхуромез механдад): Тири аз камон ҷаставу тахти рафта дигар бознамегардад, Астиаг.

АСТИАГ: Хато мекуни, Гарпаг! Шери пир миёни даҳ шағол соҳибтахро мешиканад...

Баногоҳ Куруш даромада меояд, ки сару рӯяш арақшор асту либоси ҷангӣ ба бар дорад. Астиаг аз дидани Куруш ба истикбол меҳезад. Куруш тамкину виқори шоҳонаро набохта рӯ ба Гарпаг меорад.

КУРУШ: Дуруд ба бузургони хирад! Сипаҳсолор аз сарҳадшикании дишаба огоҳӣ дорад ё на?

АСТИАГ (Ҳаяҷономез): Сарҳадшиканӣ? Кадом ноҳалаф марзи моро раҳна задааст?

КУРУШ: Крез бо ҳидояти Спитама ба ҳудуди Каппадокия даромадааст.

АСТИАГ (Худро ошуфта вонамуда): Вардани тоҷир паёми шоҳро ба ӯ расонида бошад?

ГАРПАГ: Бале. Пешниҳоди моро рад карда, тоҷири бечораро лату куб ва ҳабс намудаанд.

АСТИАГ: Спитама дар хунаш якравияи кинаварзӣ дорад.

ГАРПАГ (Ба Астиаг нигариста бо оҳанги духураи истехзоомез): Табиати каждум неш задан аст, миёни худию бегонатафовуте намегузорад.

КУРУШ: Соати лашкар кашидан фаро расид. Тигран моро дар кучо интизор мешавад?

ГАРПАГ: Дар нимароҳи Каппадокия.

КУРУШ: Хушёр бошед, ки Тигран моро фирефта, бо Крез напайвандад!

АСТИАГ: Рост. Аз массагетҳо ҳам эмин будан раво нест.

КУРУШ: Мо бо пешвои массагетҳо Аморгес аҳду паймони дӯстона бастаем. Наход, дарҳол паймоншиканӣ кунед?!

АСТИАГ: Массагетҳо душмани басо хатарноканд! Қисми лашкарро барои пешгирии ҳамлаи массагетҳо фиристодан тадбири оқилона аст.

КУРУШ (Бо оҳанги кинояомез): Тадбирҳои оқилона меандешед, ҳазратам. Вале лашкарро ду тақсим карда ҳиссаеро ба ғарбу ҳиссаеро ба шарқ афкандан ҳилофи кирдори оқилон аст.

АСТИАГ: Барои пешгирии хатар тадбирамро гуфтам.

Шоҳам ихтиёр доранд, раӣи маро меписанданд ё на.

КУРУШ (Бо кинояи духӯра): Соҳибтадбирии ҳазратам шоистаи таҳсин аст! Ба волигии вилояти Гирканиа арзандатар аз ӯ касеро намебинам.

АСТИАГ (Ба даҳшат афтода): Вилояти Гирканиа?! Маро ба коми бало афкандан меҳохӣ, Куруш?

КУРУШ (Бо салобати шоҳона): Бадгумонӣ макунед, ҳазратам. Дар сарҳади массагетҳои тундхӯю силахшур ақли бедор ва тадбиррандешии Шумо зарур аст.

АСТИАГ (Ноумедона): Маро дар Гирканиа марг интизор аст, Куруш! Массагетҳои пархошчӯӣ дар қасди ҷони мананд!

КУРУШ: Астиаг солҳои дароз ҳамлаи массагетҳоро пешгирӣ карда тавонисту имрӯз дармеонад?! Субҳ ба рӯҳ мебароед, ҳазратам!

ГАРПАГ (Кинояомез): Туро табрик мекунам, Астиаг. Мартабаи баланде насибат гашт. Агар умр вафо кунад, дар ҳамсоҷишвари массагетҳо давлати пири меронӣ...

II

Тирамоҳи соли 546 то мелод дар дашти музофоти Каппадокия ҳукмфармост. Фавҷи лашкари савораи Куруш аз домани дашт бо низоми ҳосае пеш мешитобанд. Шоҳи ҷавонбахт дар миёни саворон ғарқи андеша ба кӯҳҳои осмонбӯси дуродур менигарад. Тиграни арманий, ки дар сафи сипаҳсолорон аз паҳлӯи Гарпаг асп меронд, нигоҳи озмоишкорона ва лабреси ҳисси кунҷковиаширо аз андоми Куруш намеканад. Куруш дар ин лаҳза мучассамаи сангинеро мемонад, ки нақши эҳсосе дар симояш ҳувайдо нест: ба назар басо оромӣ босалобат менамояд, ки дунёи розҳояш ба касони худӣро беғона дастнорас аст. Аз думболи сипаҳсолорону артишдорон пиёдааскарони сабуксилоҳи тирандоз ва сипоҳиёни пиёдаи вазнинсилоҳ дар зерӣ навои духули ҷангӣ якмаром қадам мениханд. Офтоб май-

ли ғуруб намуда, рӯз ба шом мегаравад. Аз дур дар пахнои дашт бошишгоҳи сарбозони Крез намоён мегардад, ки дар пешорӯи хаймаҳо ягонягон гулханҳо аланга мезаданд. Куруш лачоми такова-рашро кашида, муддате ба хиргоҳи аргувонӣ чашм духту дасташро бардошта амри лангар задан дод. Лашкар дар як лаҳза ором гирифт ва фавҷҳои савораву пиёда барои шабгузаронӣ ҷои муносиб ҷуста, хастагии роҳро баровардан меҳостанд. Субҳ медамид ва Куруш аз пешгоҳи хаймааш пахнои дашт ва пастию баландиҳои атрофро муоина намуда, ботинан нақшаҳо мекашид. Сипаҳсолорону артишдорон, ҳазорсолорону фармонфармоён аз паҳлӯи таковари сафеди Куруш асп ронда нақшаи ҷангро мекашиданд, дастуру амру фармонҳо гирифта, ба муҳорибаи шадид омода мегаштанд. Қисми сипоҳиёну ғуломони тануманд аз паси хаймаҳои қатор ҳандаки дарозу васеи мекофтанд, ки бар чашми душман наметофт.

Ҷанговарони юнонии Крез парчаму рамзҳои ҷангиرو болои сар бардошта, тахти навои шайпуру нағораҳои ҳарбӣ ба набард омода мегаштанд. Нахустин шуда сипоҳи савораи Крез кулаҳхӯдҳои ҷилодори коринфӣ бар сар ва зиреху ҷавшанҳои куббадор бар тан шамшерҳои урёнро болои сар бардошта, бо ғиреву ниҳеб асп тозонданд. Куруш ба муқобили онҳо фавҷи тирандозони сабуксилоҳро пеш бароварда, савораҳои душманро бо тирборон истиқбол мегирад. Тирҳои пайкон ба сару тани савораҳо борида, онҳоро ягонягон меафтанад. Аммо савораҳои хашмолуд шасти давидани аспхоро афзуда, ба дастаи тирандозон торафт наздик меомаданд. Ба назар чунин мерасид, ки боз дақиқаи мегузараду сарбозони тирандоз ба тағи пойи аспҳои таҳамтан ва дами шамшери савораҳои кинаварз афтада, нақши замин мегарданд.

Вале дар қўтоҳтарин фурсат тирандозони сабуксилоҳ ҷолокона тохта аз гузаргоҳҳои мобайни ҳандақ шитобон ба қафо гузаштанд. Дар самти муқобили ҳандақ ҷанговарони пиёдаи вазнинсилоҳ, ки найзаҳои дароз бар даст саф баста буданд, савораҳои пешомадаи Крезро бо найзаҳои ҷоншикоф нобуд мекарданд. Аспҳои дартози пешсаф ва саворони хунгарми ташнаи интиком аз хонаи зин

ба ҳандақ паридаю сарозер афтода, якдигарро пахш мекарданд. Шихаи аспҳои ваҳшатзадаю ғиғони саворон бо чангу хок ба фазо мепечид. Аспҳои фитода аз талвосаи чон гарданак задаю частухез намуда, сарбозони таги пояшонро дучандон пахш мекарданд. Аз болои онҳо тақоварони ғофилмондаи навбатӣ сарозер меафтоданд ва ҳандаки васеъ аз ҷуссаи аспҳои саворони мадхуш пур мегашт.

Аммо ғавҷи саворони Крез гӯё охир надоштанд ва аз болои ҷасади ҳамсафони худ гузашта ба ҷанговарони Куруш ҳамлавар мегаштанд. Баноғох саворони Гаубру аз ду самти ақибгоҳи душман пайдо шуда, дар шакли нимҳалқа торафт ҷафс мегаштанд ва сарбозони Крезро ба муҳосира гирифта, бераҳмона кир мекарданд. Ҷанг шиддат меёфт ва рӯз ба пешин мегаравид. Домани дашт аз ҷасади савораҳои аспони бечон ва ҷанговарони захмин пур мегашт. Дар фазои ғубо рандуда селай каргасҳо ва зогҳои лошахӯр болу пар афшонда, хушҳолона кийғос мезаданд.

Куруш дар болои тақовари сафед бо оромии тамкини ғайриоддӣ нишаста ба рафти муҳориба сарварию назорат мекард. Ва лаҳзаҳои шадидтарини ҷанг ӯ хунсардиро аз даст набохта, ба сипаҳсолорону мунодиён амру фармонҳо меод, ғавҷи савораю пиёдаҳоро ба набард меафканд. Ба назар ӯ мучассамаи пирузиро мемонд. Гӯё дар майдони ҷанг не, дар фазои муҳориба истода, ҷонбозиҳои фидокоронаи ҳар як сипаҳсолору сарбози қаториашро меид.

* * *

Сардиҳои тирамоҳ фаро мерасид. Сукути нимашаби маҳтобиро сардони суми аспҳои сарбозони савора, ғомзани бенизони сипоҳиёни пиёда, нолаи талхи захмдорон ва ғичирроси ҷархи аробаҳои боркаш ҳалалдор менамуд. Лашкари Крез бошишгоҳи ҳарбиашро ноаён тарк мекард ва ҷасадҳои бечону ба ҳоку хун оғӯштаи ҷанговарони бесоҳиб зери партави ширмаҳтоб ҳоли ғарибе доштанд.

Се тан савор бо шитобу ҷадал аз бошишгоҳи ҳолии Крез сӯи хиргоҳи Куруш мешитофтанд. Посбонҳои даромадгоҳи хиргоҳ, ки лаҳзае ба ғанаб рафта буданд, Виштоспро шинохта якбора ҷаста хестанд. Аз даруни хиргоҳ ғурроси таҳдидомези Ашк баланд шуд

ва Виштосп гулӯ афшонда овоз рӯшан кард:

ВИШТОСП: Ашк, маро нашинохтӣ? Ором шав!

КУРУШ (Бо овози тунду омирона): Кистӣ?! Туй, Виштосп?!

ВИШТОСП: Бале, шоҳам. Дар ин нимашаб хабаре овардам.

Куруш бо либоси ҷангӣ аз тахтакати хоб бархеста, ба истикбали Виштосп меояд. Ашк дар канори тахтакат ёзида ҳаракатҳои Виштосп ва ҳамроҳонашро бо гӯшаи ҷашм таъкиб мекунад.

КУРУШ: Бифармо, Виштосп! Чӣ пайки тоза дорӣ?

ВИШТОСП: Крез ба сӯи пойтахташ шаҳри Сард акиб менишинад.

КУРУШ (Андешамандона қадам мезанад): Мори захмин дар лонааш даҳчанд хатарноктар мешавад, Виштосп.

ВИШТОСП (Суоломез): Каппадокияро тарк карданаш магар далели пирӯзӣ нест?

КУРУШ: Не, Виштосп! Мори бадкиро сарқӯб насозӣ, рӯзе қасосашро меситонад...

Деворҳои баланди қалъаи Сард бо тарҳи мӯҳташам ва бурчу тиркашҳои устувораш дар партави маҳтоб намудор мегардад. Крезӣ савора ноумеду ҳастаҳол дар ихотаи посбонон бо сари ҳам ворида дарвозаи пойтахташ мегардад. Шаҳр кайҳо ба ҳоби гарон рафта, ду машъали барқади фурузон дар ду гӯшаи манораи дидбонӣ месӯзад. Сарбозони ҳоболуду ҳастаҳоли Крез ҷисми бемадорашонро кашолакунон ба шаҳр медароянд. Охири наштаи сарбозони маҷрӯҳ дар ҷаъияи ҳамдигар лангидаю ҳазида ворида қалъа мешаванду дарвозаи бузурги куббадори шаҳри Сард дарҳол пӯшида мегардад. Пойтахти Лидия подшоҳи соҳибганчу овозадораш Крезро бори аввал ба ҳангомаю тантана пешвоз мегирад.

* * *

Сарбозони савораю пиёдаи Куруш қалъаи раҳнанопазири Сардро ба таври нимҳалка ихота карда, дар фатҳи он хайрон мондаанд. Тирандозони сабуксилоҳ бо сарвариин Ойбар аз фосилаи наҷандон дур тирҳои пайкону сангҳои фалахмонро дарег надошта, ҳимоятгарони паси тиркашу бурҷҳои қалъаро ба ҳадаф мегиранд.

Аммо тири онҳо ба девори саҳти қалъа бархӯрда аҳёнаҳён сарбози ғофилмондаеро захмин мекунад.

Куруш амр дод, ки дастаи чанговарони кавипайкар танаи да-рахти бузургеро болои китфон бардошта, барои раҳна задан сӯи дарвозаи бузург шитобанд. Аммо ғулаҷӯи азим ҳанӯз ба остони дарвоза нарасида, аз болои сари чанговарони раҳназан ҳазорон тирҳои пайкони оташандуда, гулӯлаҳои сӯзони нафт, дегҳои қатро-ни чӯшида, ғулаҷӯҳои нимсӯхта ва сангушиштҳои калон меборад. Чанд тан сарбозони Куруш аз тири пайкони сӯзон захмин шуда ме-афтанд ва забонаи оташ ба либосашон мепечад.

Куруши хунсарду кавирӯх ба Гарпаг амр дод, ки ғулаҷӯи дуо-мро дар шакли гардунаи дароз ба рӯи шотуи чархҳои устувор ниҳо-да, болояшро чун хаймаи якқад бо пӯсти гов пӯшонанд. Ғулаҷӯи раҳназани дуюм ҳам омода гашт ва сафи сарбозони ҷавшанпӯш аз ду тараф онро талақунон сӯи дарвозаи қалъа мебурданд. Тирҳои пайкони оташандуда ва гулӯлаҳои нафт ба рӯи пӯсти тар дармонда, ҷони чанговарони раҳназан аз офати сӯхтан мерахид.

Беосеб пеш омадани ғулааробаи раҳназан ва ба дарвозаи қалъа бархӯрдани он лашкари душманро ба изтироб меовард. Тирандо-зону нардбондорони Куруш аз марги муфачо наҳаросида, ба де-вори қалъа часпида мебаромаданд. Саворони ҳангомаҷӯӣ шӯру ғиғон ангехта, дар сари този асп ба сӯи ҳимоягарон найзаву тир меафканданд.

Дарвозаи бузург вазнин аз зарби ғулаҷӯ ҷоҷо шикаста, ноаён ҳам меҳурд. Хурӯшу фарёди хушҳолонаи чанговарони Куруш авҷ гирифта, ба дили сипоҳиёни душман ваҳму ҳарос меангехт. Та-бакаи ростии дарвоза ба зарбаҳои сангин тоб наоварда, кушода шуд. Фавҷи саворони парҳошҷӯӣ бо шӯрувалвала асп тозонда, шамшер-занон вориди шаҳр гаштанд.

Кучачанги шадиду ҳунафшоне андаруни шаҳри Сард авҷ ги-рифт. Саворони зирхпӯши арбадаҷӯӣ аспҳои тезтаки чангозмуда-ашонро ҷобукона ҷапу рост ронда, ҳимоятгарони гурезону ошуф-тахолро бераҳмона сар мезаданд. Ҷасад болои ҷасад мефитоду

сафи химоятгарони шаҳр торафт кам мешуд.

Хонаҳо месӯхт, дару дарвозаҳо мешикаст ва мардуми дахшат зада худро ба ҳар кунҷу канор афканда, аз теги аҷал раҳидан меҳостанд.

Хуруши чанговарон аз бурҷу бора ва тори бому айвонҳои барҳаво боло мегирифт. Бонги зафар ханӯз фуру наништа, Крези сараш урёну либосҳояш сӯхтаю хунолудро, ки бар кит фу гарданаши расани каманд печида буд, як даста сарбозони савора кашола карда меоранд.

Сарбозони Пармис дар пешорӯи Куруш камандро суст карда, расми таъзирро ба ҷо меоранд. Крези ошuftаҳол аз фишори расани каманд раҳида, бо азобе хестан меҳаҳад, аммо дар болои сараш Курушро савори тақовари сафед дида, дарҳол ба зону мезанад. Пармис аз сафи сарбозонаш пештар гузашта бо қаноатмандӣ арз мекунад.

ПАРМИС: Крезро дошта овардем, шоҳам! Дар пешгоҳи қасраш ба коми оташ афтада буд.

КРЕЗ (Бо таассуфу надомат): Кошкӣ месӯхтаму ҳокистар мешудам! Аз ин нангу бадномӣ сӯхтан авлотар аст!

КУРУШ (Бо оҳанги пушаймонӣ): Аз нангу бадномӣ, ки ҳазар доштӣ, ҷаро ба Каппадокия ҳамла овардӣ, Крез?

КРЕЗ (Бо оҳанги пушаймонӣ): Иштибоҳамро акнун пай бурдам, шоҳаншоҳ! Спитами палид маро ба роҳи хато ҳидоят карду ҷонашро раҳонда гурехт.

КУРУШ (Аз бучул чашм наканда): Барои густохию хатокорӣ Худоён аз ту рӯй тофтаанд, Крез!

КРЕЗ (Бо чашмони лабрезӣ ашк): Шоҳо, аз хунам бигзар!

Камтарин ҷокари даргоҳат хоҳам шуд... Ва туро мавлою худон хеш хоҳам хонд...

Баноғох садои резачорпони тақоварон ва ниҳеби бадхашмонаи саворон баланд мешавад, ки се сарбози дастҳояшон аз пеш бастаи Тиграни арманиро кашолақунон меоранд. Тигран тоқат накарда ба истикболи саворон асп меронад.

ТИГРАН (Бо норозигӣ): Чаро сарбозони маро зайли асирон кас-
шола карда меоред?

САДСОЛОРИ САВОРОН: Ин бадбахтон ба ғорат қардани қасру
қўшқо каноат накарда, иморатхоро оташ мезананд!

ТИГРАН (Барошuftа): Бигузор ғорат кунанд, шикананд, хароб
созанд, оташ зананд! Шаҳри Сардро ба хок яксон мекунем, то ки
душмани забунгашта дубора сар набардорад!

КРЕЗ (Тоқат накарда ба сари Тигран мешӯрад): Шаҳри Сард аз
ҳамин соат мулки Куруши Кабир аст, Тигран!. Меҳоҳӣ, ки қалъаю
истехкомҳои раҳнапозирашро ба коми оташ диҳию ҷаҳор самти
онро барои душманони оянда кушой?!

ТИГРАН (Каме парешон шуда): Қонуни ҷанг аз рӯзи азал
куштан, сӯхтан, хароб қардан ва рабудан аст, Крез!

КРЕЗ: Сӯхтану шикастану хароб қардан осон аст, Тигран! Аммо
сохтану обод қардан заҳматест, ки як умр қифоят нахоҳад қард.

ТИГРАН (Бо адовати ошкоро): Пас товони ҷонбозию хунре-
зиҳои сарбозони маро кӣ мепардозад?

КРЕЗ (Нафратомез): Ҳазинаи ман аз тиллою сарват пур аст, Ти-
гран. Аз сад як ҳиссаи он тамоми товони лашқаркаши
атро мепошонад.

КУРУШ (Таҳсиномез): Аз хунат гузаштам, Крез! Аз ҳамин
соат дар сафи муқаррабони ман ҳоҳӣ буд.

КРЕЗ (Бо оҳанги сидку вафо таъзим қарда): Ҷони ман амо
нати туст, шоханшоҳи оламгир! То нафаси вопасини умр ба
роят хидмат мекунам...

* * *

Қасри мӯхташамӣ Крез толори бошукӯҳе дорад. Куруш андару-
ни толори васеи қаср аз паҳлуи Крез қадам мезананд ва ба сарсу-
тунҳои баланди нижвонҳояш дар шакли шерӣ дусара ороёфта бо
каноатмандӣ ҷашм медавонад. Дар сатҳи девори васеи қаср мучас-
самаи гачқорӣи худоёну таҳамтанҳои асотирӣ бо услуби нақши
барҷаста сабт шудаанд.

КУРУШ (Бо самимият): Сангтарошони ҷунонӣ воқеан ба тани

санг чон медаманд. Агар шоҳам майл дошта бошанд, ҳайкалтароши моҳире пайкараашонро дар санги мрамар меофарад.

КУРУШ: Дар ватани ман хоросангҳои азим хеле зиёд аст. Агар умр вафо кунад, дар бунёди шахристони нав сангтарошони ҷунониро даъват мекунам.

КРЕЗ: Бехтарин меъморону сангтарошонро мебарам, шоҳам. Қасре месозам, ки овозааш ба ҷаҳор самти олам паҳн гардад.

Аз ғушаи толор Гарпаг, Виштосп ва Ойбар намудор мегарданд.

ВИШТОСП (Сӯи Крез бо парешонӣ менигарад): Аз Эқбатана паёме омада, ки онро бояд ба шоҳам расонем...

КУРУШ: Бифармояд, чӣ паёмест?

ВИШТОСП (Маънидорона ба ҳузур доштани Крез ишора мекунад): Паёми қомилан махфист, ҳазратам!

КУРУШ: Паёме, ки беш аз се қас оғош бошад, махфияш машумор, Виштосп. Бифармо, ман ба Крез эътимод дорам.

ВИШТОСП (Ошӯфтаҳолона): Хабар расид, ки лашкари массагетҳо азми раҳна задани сарҳади Гирканиро доранд.

КУРУШ (Бо оромию таҳаммул): Пешвояшон кӣ будааст?

ВИШТОСП: Аморгеси пархошҷӯю ҷанғозмуда.

КУРУШ: Аморгеси шавҳари Томирис?

ВИШТОСП: Бале, шоҳам.

КУРУШ: Магар ўро ҳам Спитама барангехтааст?

ГАРПАГ: Қисми лашкари Спитама ҳангоми убури биёбон ғавтида, ҳудаш ~~ӯ~~ дарбори Аморгес расидааст.

КУРУШ (Рӯ ба Ойбар меорад): Ту чӣ андеша дорӣ, Ойбар, массагетҳо дар яқҷоягӣ чӣ қадар лашкар гирд меоранд?

ОЙБАР (Андешамандона): Ҳафт қабилаи массагетҳо ҳар қадомаш метавонад то даҳ ҳазор ҷанговари савораро сафарбар намоянд.

КУРУШ: Пас қулли лашкарашон тақрибан ҳафтод ҳазор мешавад. Омода бош, Ойбар! Аз сафи лашкар бехтарин савораҳоро интихоб намо!

ОЙБАР: Қай ба роҳ мебароям, шоҳам?

КУРУШ: Пасфардо субҳ.

ОЙБАР: Барои идомаи чанг лашкари мо кофӣ нест, шоҳам. Шояд сипохи Тигранро боздорем?

КУРУШ: Не, Ойбар. Аз сарбозони яғмопеша умеди хайр нест. Дар лаҳзаи мусоид хиёнат у паймоншиканӣ мекунам.

III

Фавҷи дуд аз болои қаторкӯҳҳо яғонягон ба фазо хеста, наздик омадани лашкари Курушро хабар меод. Аморгес андаруни хаймаи сафед бо шукӯҳи салобати шоҳона нишаста, чурҷачурҷа шири модӣён менӯшид. Дар зоҳир ором намояд ҳам, дар қаъри чашмони калон ва андоми гандумгунаш хавотирие нақш баста буд. Рӯйпӯши чарминабофти ӯ, ки қуббаҳои мудаввари тиллоии пеши бараш тимсоли уқоби қавичангодро мучассам кардааст, ба китфони васеъ ва пайкари расою варзидааш мезебад. Дар миёнаш шамшери дастааш хотамқори акинак, бо ғилофи пурнақшу нигор овезон аст.

Томирис бо қомати мавзуну мӯи сиёҳи мавҷдор дар пешорӯи Аморгес рост истода, чашмони бодомии сеҳрангезашро аз рӯи шавҳараш намеканад. Дар банди дасти ӯ дастпонаи тиллоие ба шакли мори дусара ҳамоил аст. Аз вачоҳати ҳарду пайдост, ки сӯҳбати маҳрамонои онҳо дер боз идома дорад.

ТОМИРИС: Ба ваъдаҳои пучи Спитаи фирефта машав, азизам. Метарсам, ки ба сари массагетҳо мусибати азим меорад.

АМОРГЕС: Ҳазинаи Курушу Астиаги маккор кайҳо боз расидани моро нигарон аст, Томирис. Баъди фатҳи Эқтабана пиёда соҳиби асп мегардаду савора соҳиби чандин ҷуфт тақовари тезтак ва сарвари дастан сарбозон соҳиби галаю ҷароғохҳои сарсабз.

ТОМИРИС: Мебинам, ки ҳарфҳои Спитаи басо мафтунат карда. Аз шахсе, ки ба сари ҳамқамоиаш лашкари бегонро мебарад, чашми умедворӣ доштан хатост, Аморгес!

АМОРГЕС: Спитаи бароям аз баҳонае беш нест, азизам. Меҳоҳам Курушро озмоям зарбае ба ҷонаш занам.

ТОМИРИС (Бо изтироби ботинӣ): Куруш оташ аст, Аморгес! Бо оташ бозӣ кардан хатар дорад...

Аморгес безъиёнона меҳандад ва аз ҷояш хеста шамшери аки-

накро аз наём мекашад. Шўълаи офтоб ба тани суфтаю чилодори шамшер бархўрда, асроромез мавч мезанад ва нигоҳи Томирисро хира месозад.

АМОРГЕС: Тақдири ману Куруш дар дами ин шамшери тезу чавҳардор нухуфтааст! Дар ин набарди беамон кӣ бой медиҳаду кӣ мебарад, пешгўй қардан мушқил аст, Томирис! Аз қазо дари хайма кушода мегардаду посбон таъзимкунон қадаме чанд пеш омада арз мекунад.

ПОСБОН (Бо изтироби ошкоро): Аз назди Куруш қосиде расида, волоҳазратам.

АМОРГЕС (Нигоҳи маънидоре ҷониби Томирис афканда):

Бигузур биёяд! Бо ин зудӣ расидани қосидро чашмдор набудам...

Ойбар бо либоси ашрофона, лабханди нарму гуворо ва нигоҳи бекинаю саршори меҳр ворида хайма мегардад. Аз думболи ӯ ду надими бесилоҳ, ҳар қадам лаълии бузурги тиллоӣ болои даст даромада пеш меоянд. Нигоҳи Томирис беихтиёр сӯи лаълии надиме меравад, ки матоъҳои хушрангу нафис, қолаҳои зарбофту мунаққашӣ занона ва андаруни сандуқчаи мучаллое зеваролотҳои хушсохт гўшвора, дастпона, ангуштарин ва гарданбанди заррини куббааш шабеҳи ғизоли рамидаеро барояш тўҳфа овардаанд.

ОЙБАР (Расми таъзиро ба ҷо оварда): Дуруду паёми дўстона аз шоҳаншоҳ Куруши Кабир ба подшоҳи массагетҳо Аморгеси диловар!

АМОРГЕС (Бо тамасхур): Аз кай боз ин ҷўпонзода шоҳаншоҳи Кабир шудааст?

ОЙБАР (Бо таҳаммули хунсардона): Аз вақте, ки қайсари Лидия Крезро асир гирифтӣ валенеъматона ҷонашро амон дод.

ТОМИРИС (Сулҳҷўёна): Шунидам, ки Крез дар миёни сипаҳсолорону муқаррабони Куруш нуфузи ҳосае дорад?

ОЙБАР: Бале, ҳамсўҳбати ҳамешагии шоҳаншоҳ Куруш аст ва ба маликабонуи подшоҳи массагетҳо паёми сулҳу созиш фиристод.

АМОРГЕС (Бо тундхўию кинаи ошкоро): Ҳанўз ҷанг накарда паёми сулҳу созиш? Не, Куруш бо ин найрангҳо аз зарби шамшери ман намераҳад!

ОЙБАР (Оромона): Барои шамшер кашидану хун рехтан дер намешавад, волохазрат. Куруши Кабир меҳоҳад, ки бо шумо мулоқоте орояду сабаби паймоншиканӣ ва убури қардани марзҳои мамлакаташро бифаҳмад.

ТОМИРИС: Мулоқот дар кучо мегузарад?

ОЙБАР: Бигузори оро подшоҳи массагетҳо Аморгес интиҳоб намояд.

АМОРГЕС (Худписандона): Ман то даме, ки дар зерӣ поям асп дораму ба дастам шамшер ва дар сафи ҷанговаронам як сарбоз, шоханшоҳеро аз худам афзалтар намешуморам. Агар Куруш мулоқот хоҳад, рост ба хиргоҳи ман биёяд!

ОЙБАР: Кафолати амният дода мешавад ё на?

АМОРГЕС: Агар аз ҷонаш бихаросад, ҷаро мулоқот меҷӯяд?

ТОМИРИС (Бо эътимоду боварӣ): Ман амини кафолат хоҳам шуд! Бигузори биёяд!

ОЙБАР (Сар фуруд оварда): Сипосгузорам, маликабону! Кафолату аминии шуморо ба Куруши Кабир мерасонам!

АМОРГЕС (Каме нарма шуда): Пасфардо пас аз тулӯи офтоб бирасад. Ҳамсафонаш аз даҳ нафар беш набошад.

* * *

Субҳи содиқ се тан савор пешопеш ва ҳафт посбони силоҳдор аз думбол дар домани кӯҳтеппае асп ронда, сӯи бошишгоҳи массагетҳо мешитобанд. Саворони пешсаф Куруш, Ойбар ва Крез кайҳо боз хомӯшанд ва дар ҳавои гом ниҳодани аспон тақон хӯрда, ҳар қадам ба андешае рафтаанд. Куруш ҷашмони нимапӯшашро ба курси нурафшони офтоби субҳгоҳӣ дӯхта, сукути гарони миёни ҳамсафонашро мешиканад.

КУРУШ: Мебинам, ки аз азми мулоқот намудани ман ба андеша рафтаед.

КРЕЗ: Оқилон дидаву дониста худро ба хатар наметананд, шохам. Аморгес майли сулҳ не, қасди ҷангҳои дорад.

ОЙБАР: Дар ҷашми ман маликабону Томирис аз подшоҳи массагетҳо оқилтару зирактар тофт. Умедворам, ки сафари мо бо

некӣ меанҷомад.

КУРУШ: Дар пешорӯи мо се роҳ аст. Аввало сухани хушутарики созиш, сипас анбони зару ҳамёни сиккаҳои тиллоӣ ва ниҳоят шамшери тезу майдони набард. Мо холо дар сари роҳи аввал қарор дорем, дӯстам Крез...

ОЙБАР (Лаҳзае ба дуродур нигариста): Сипаҳсолори Аморгес аз кӯҳ фуруд меояд.

Куруш аз думболи сипаҳсолори Аморгес хомӯшона асп меронаду хаймаи сафед торафт пеш омада, ба назар мӯхташаму бошукӯhtar менамояд. Саманд якмаром гом мениҳад ва Куруш аз бағал гесубанди тиллоиро гирифта ба он ҳаёломез чашм медавонад. Куруш гесубанди заррин дар бағал аз паси сипаҳсолор сӯи хаймаи сафед мерафту дилаш бо изтироб метапид. Аз пешорӯ ҷоғнагон массагетҳои мӯдарози чарминапӯш падида омада, бо ҳайрату кунҷқобӣ сӯи Куруш менигаристанд.

Куруш бо оромию тамкин қадами нахустинро ба даруни хаймаи шоҳона ниҳоду нигоҳи тезу озмоишқоронааш ба чашмони кинабору хусуматандудай Аморгес бархурд. Гӯё ду шериразмхӯ бо теғи нигоҳ неруи ҳамдигарро меозмуданд. Томирис дар ғӯшаи ба чашм ноаёни хайма истода, аз нигоҳи тезутунди рақибон дилаш таҳ мекашад.

КУРУШ (Бо оҳанги сулҳҷӯёна): Ба давлатат офият, ба хонадонат осудагӣ, ба галаю рамаҳои бешуморат афзунию баракат мебоҳам, Аморгес!

АМОРГЕС (Бо лабҳанди истехзоомез): Бифармо, Куруши Кабир! Крез бадабхатро барои он пешандоз қарда овардӣ, ки чашми маро битарсонӣ?

КУРУШ (Бо оромию салобати шоҳона): Не, Аморгес, хостам бубинӣ, ки оқибати ҳама гуна паймоншиканию ҷангу хунрезихо сулҳу созиш аст. Мо бо касе сари ситезу душманӣ надорем.

АМОРГЕС (Бо тамасхуру ситез): Аз худат зоҳиди порсо мета-рошӣ, Куруш! Магар фаромӯш қардӣ, ки маснади подшоҳии бобо-ят Астиагро рабуда, ҳудашро аз дарбор рондию падарарӯсат Спитамро оворай қарду олам намудӣ?

КУРУШ (Таънаро фуру бурда): Намад бо шустан сафед наме-
шавад, Аморгес! Спитами нохалафро беҳуда пуштибонӣ мекуӣ.

АМОРГЕС (Бо оҳанги худситой): Ҳар касе, ки ба даргоҳи ман
додхоӣ омад, ноумед бознамегардад.

КУРУШ: Ё ба даргоҳи Крез низ рафта буд, Аморгес. Аммо ҳада-
фаш хок хӯрду акнун рӯ ба мулки ту овард.

Томирис аз гӯшаи ноаёни хайма дар ихотаи канизону пешхи-
дматони нӯшу неъмат ва шохҷомҳои тиллоқуб болои даст берун
меояд. Ё перохани шинаму яккади гулобиранг бар тан дорад, ки аз
таги он синаҳои таранг, миёни борик ва суриҳои дамидааш диққа-
ти ҳар марди порсоро мерабояд. Чашмони сиёҳи бодомнаш сеҳру
чозибай ҳосе дошта, лабҳанди нарме дар лабони тару тоза ва каме
барҷастааш мешукуфид.

ТОМИРИС (Ба назди меҳмонон расида): Иззати меҳмон вочиб
аст, волоҳазратам. Рухсат диҳед, меҳмонони олирутбаро ба сари
мизи зиёфат хонам.

АМОРГЕС (Ночор монда): Бифармояд, аз бўзаи массагетҳо ком
ширин кунед...

Меҳмонон дар гирди хонтахтаи ораста бо нуклу наво ва ғизоҳои
гуногун, ки бештар аз гӯшти қурраи асп ва гӯсфанд таҳия шудаанд,
дар болои курсиҳои пастаки бо пӯсти оҳу ороёфта ҷой мегиранд.
Аморгес ва Томирис аз рӯ ба рӯи онҳо дар тахтҳои мӯхташамӣ бо
пӯсти шер ва паланг рӯкашшуда мешинанд. Томирис мавзунона
аз ҷой хеста, ба шохҷомҳои мунаққашӣ Аморгес ва Қуруш шири
модиён мерезаду бо овози фораи шоханшоҳи маҳви ҷамолашро
пазирой менамояд.

ТОМИРИС (Шохҷомӣ тиллоқуб дар каф): Хуш омадед ба хай-
маи шоҳи массагетҳо, ки дар қиёси қасрҳои Қуруши Кабир басо
хоксорона аст. Мо бодиягардон ба қасру қӯшқ эҳтиёче надорем.
Зеро ҳама бору бунаамонро бар гардунае ниҳода, аз манзил ба ман-
зил қӯч мебандем.

КУРУШ (Бо эҳсоси меҳру садоқат): Ба пиндори ман беҳтарин
қасри инсон дил аст, ки дар он меҳри дӯст ошён дорад.

Мо ба чустани ёру дӯстони меҳрубон омадаем ва хонаи дӯст дар чашмамон аз қасри Чамшед волотар аст.

ТОМИРИС: Аз бӯзаи дӯст бишомед! Бигузор кинаҳо аз дил би-
раваду меҳр зиёда гардад.

Куруш бӯзаи модифиро то қатраи охирин менӯшаду шохҷоми мунаққашро сарозер медорад. Аморгес низ ба ӯ пайравӣ намуда чомашро меошонад.

ТОМИРИС (Бо лабханди малех рӯ ба Куруш оварда): Бӯзаи мар-
дафкани массагетҳо писанд омад?

КУРУШ (Мамнунона): Аз ғояти ҳаловат сарам чарх мезанад.
Дил меҳаҳад, ки аз баҳри ҳама кинаҳо бигзараду савори саманд
дар паҳлӯи тақовари сафеди ёри дурафтода битозад.

АМОРГЕС (Бо тамасхури ошкоро): Кучост он саманду тақовари
сафеди ёри дурафтода? Хаёлам аз асари бӯза маст шудай, Куруш!

КУРУШ: Ҳаловати шаробро ташнаи хумори ишқ медонад,
Аморгес.

ТОМИРИС (Худро набохта): Хаёлҳои фиреборо аз сарбадар
кун, Куруш! Аз асари майи мардафкан сархуш гаштану бо тақдир
бозӣ кардан раво нест...

АМОРГЕС (Бо қатъияту эътимод): Ҳукми ман чунин аст, Ку-
руш. Вилоятҳои Гиркания ва Парфияро ба ихтиёри мо волегузорӣ,
ин як. Товони яквақтаи лашкари маро мепардозӣ ва барои ҳафт
пешвои қабилаи массагетҳо тӯҳфаҳои муносиб меорӣ, ин ду. Восо-
яти давлати маро мепазирӣ ва ҳар сол хироч месупорӣ, ин се. Хуб
биандеш ва аз дуруҳаи тақдир якero интиҳоб намо!

КУРУШ (Оромию салобатро набохта): Қудрати ман ба ҳарду
роҳ мерасад, Аморгес. Сарвати бешумор ҳам дораму лашкари
афзуни чанғозмуда ҳам. Лекин ба хоҳири наредхтани хун ман сулҳу
паймони яксонӣ баробарро пешниҳод мекунам. Ту лашкаратро аз
сарҳади Гиркания берун мебарорӣ ва ман аз қасди забт кардани
сарзамини массагетҳо даст мекашам.

АМОРГЕС (Бо худситоӣ): Ба чамчамаҳои косаи сар бингар, Ку-
руш! Ҳафт косаи сари ниёғони ту чоми бӯзаи ман аст.

Мисли ту саркашӣ карданду оқибат сарашон барбод рафт!

КУРУШ (Барошuftа): Лофи беҳуда мазан, Аморгес! Хунари мардро дар майдон мебинанд!

АМОРГЕС (Тамасхуромез механдад): Лашкари ман кайҳо боз омодаи ҳамла аст, Куруш. Баъди фатҳи Эктабана пиёда соҳиби асп мешаваду савора соҳиби гала ва сипаҳсолору сарлашкарон соҳиби касру кӯшк ва деху дехдаҳон сабуз хуррам.

КУРУШ (Бо сабру таҳаммул): Ба ҳарзаҳои Спитаи фирефта машав, Аморгес! Ману ту дар ҳукми бародари ҳамхуну ҳамзабону ҳамнасабем. Бо фитнаи ноҳалафе дар хоки аҷлодӣ хун рехтан ба мо намезебад, бародар.

АМОРГЕС (Ба равзанаи нурафшони сакфи хиргоҳ ишора карда): Сар боло куну сӯи осмон нигар, Куруш! Дар осмон хуршед яктоист ё дуто?! Моҳ чӣ?!.. Барои ҳамин дар ин бозии фиребои тақдир ё ту мебарӣ ё ман, Куруш!

КУРУШ (Аз ҷой хеста): Дареғо, ки мехостам қавми парокандаи ҳамнасабу ҳамзабону ҳамкеш дӯсту тифоқ бошад, вале фалаки қачрафтор ба муроди мо намегардад!..

Куруш охири бор имдодҷӯна сӯи Томирис нигаристу бо дили лабрезӣ андӯҳ аз хайма баромад. Дар пешорӯи ӯ фавҷи абрҳои тира домани гардунро пӯшонид, босуръат шино мекарданд. Офтоби нурполо дар ҳичоби абрҳо ниҳон гашта, чун ишқи дарунсӯзи Куруш хирахира партав мефиканд.

IV

Моҳи коҳида дар васати осмон ба сукут рафтааст. Ойбар корд бар даст дар паси буттазори анбӯх пинҳон шуда, аз баландӣ сӯи хаймаи массагетҳо менигад. Посбонҳои шабгард машъали фурузоне бар даст бо навбат атрофи бошишгоҳро ҷарх мезананд.

Посбоне беихтиёр сӯи буттазори анбӯх меояд ва машъалашро ба шохи буттае хаста, барои қазои ҳоҷат мешинад. Ойбар чун гурбае бесадо пеш омада, бо як ҷаҳиш посбонро корд мезанад ва ҷасадашро кашолақунон ба даруни буттаҳо мебарад. Фурсате нагузашта, ӯ сару либоси посбонро мепошад, қамону тиркаш ва шамшерашро гирифта

та, машғал бар даст чониби бошишгоҳи Спитаи мешитобад.

Хаймаи Спитаи нимторик аст ва ӯ бо либосҳои чангиаш рӯи рахте якпахлу хуфтааст. Ойбар ноаён пеш омада, аз тиркаш хаданги сакоиро берун меорад ва зехи камонро таранг кашида тирро бошаст сар медиҳад. Тири пайкон то нисф ба синаи Спитаи мехалад ва ӯ чашмони дахшатборашро кушода, мадхушона метападу чон меканад. Ойбар дар болои часади ӯ фурсате рост истода, ба маргаш эътимод ҳосил мекунаду сипас аз хайма чобукона берун меравад.

Моҳи коҳида дар ин шаби хилвату пурасрор аз васати осмон хиромида, ҳаёле Ойбари танҳою даршитобро думболагир мекунад.

* * *

Шом фаро мерасад ва дар болои силсилаи қаторкӯҳҳои дуродур забонаҳои бешумори оташ аланга мезананд. Пешвоёни сакоию массагетҳо, ки дар болои сурфаи начандон баланди канори чашма барои машварат гирд омадаанд, худро дар зоҳир оромӣ бепарво вонамуд созанд ҳам, забонаи гулханҳои бешумор хавотирие ба вучуди онҳо афкандааст.

Ҳафт пешво аз ду тарафи дастурхон ва Аморгесу Томирис дар пешгоҳи баландтари орастаю бошукӯҳ болои палангинаи рах-рах ништастанд.

Дастурхонро бўзаи шири модӣи андаруни суроҳию чомҳои заррин ва қабоби қурраи яклухт, инчунин баррақабобу мости уштур ва дигар ғизою ошомиданҳои қабоили тӯронӣ оро медиҳад. Аммо пешвоёни қабила, ки аз пешомади ногувор хавотирие доранд, ба нозу неъматӣ дастурхон чандон эътибор намедиҳанд.

АМОРГЕС (Ба пешвоён якяк нигариста): Мо массагетҳои бузург аз қадим ҳамаи масъалаҳои муҳимро бо машварати пешвоёни ҳафт қабила ҳал мекунем. Пагоҳ ҷанги ҳалқунанда шурӯъ мешавад. Чӣ кор кунем?!

Пешвоёни қабила лаҳзае ба андеша мераванд. Қасе ҷуръат наме-созад, ки нахустин шуда андешаояшро изҳор намояд. Дар симои баъзеҳо изтиробу хавотирӣ ҳувайдост. Ниҳоят, пешвои қабилаи апасакҳо майли суҳан гуфтан менамояд.

ТОМИРИС (Хохиши ўро пай бурда барояш чуръат мебахшад):
Мархамат, сухан ба Шумо, Драпсаки ғаюр!

ДРАПСАК: Мо апасакҳо қабिलाи мохидору обварзем. Бо даъвати Аморгес омадем, ки бо Куруш бичангему соҳиби аспу сармоя гардем. Вале хабар омад, ки Спитаи аз тири сақие кушта шудааст. Акнун подоши ваъдаҳои Спитаи ва хунбаҳои ҳамсафони моро қӣ мепардозад?!

АМОРГЕС (Қадре барошuftа): Ҳанӯз сайдро назада, тақсими тану туш! Драпсақ, ту аз ман бехтар медонӣ, ки хазинаи Эқбатана барои ҳафт пушти мо басанда аст!

ФАРАЗМОН ПЕШВОИ ХОРАЗМИҲО (Писхандомез):

Ба шарте ки фатҳ қардани Эқбатана муяссар гардаду хазинаи шоханшоҳӣ ба даст ояд!

ФАРАСПЕШВОИ ТИГРАХУДҲО: Баъзе тоҷирони бобули хабар оварданд, ки Куруш хазинаи шоханшоҳиро аз Эқбатана ба Пасаргад кӯчонда, ба сохтани қалъаи устуворе шурӯъ кардааст.

АМОРГЕС (Ба хашм омада): Ба дурӯғи тоҷирон бовар қардел? Наход хазинаро аз Эқбатанаи овозадор ба Пасаргади дурафтода бикӯчонанд?!

ФАРАСП: Куруш баъди ҷанги мо азми фатҳи Бобулро доштааст.

АМОРГЕС (Тамасхуромез): Фатҳи Бобул?! Фатҳи қалъаи баланде, ки аз болояш парранда гузашта наметавонад?! Не, ин афсонаест, ки барои ба ҳарос афкандани мо бофтаанд!

ФАРАЗМОН: Дар бозору қорвонсаройҳо овозаест, ки Куруш аввал ҳоки мулки массагетҳоро мебезаду баъд азми Бобул менамояд.

АМОРГЕС: Лофи беҳуда! То имрӯз ҳоки массагетҳоро қасе фатҳ накардааст!

ФАРАЗМОН: Аз шундам, Куруш массагетҳоро мардуми ҳамзабону ҳамхуни худ шумурда, дӯстии бегараз ва сулҳу созишро пешниҳод кардааст. Магар сулҳу созиш аз ҷанг дида барои мо бехтар нест?

АМОРГЕС (Бо хашму тундӣ): Сулҳу созиши гургона? Не, Куруш меҳоҳад, ки баъди ҷанги Лидия захмхояшро шифо бахшад неруи тоза ғундорад!

КОВУСПЕШВОИ ЯКСАРТҲО: Ман аз соҳили руди дурда-
сти Яксарт хамин субҳ расидам. Дар тӯли роҳи дароз факат хай-
маҳои ҷангию парчамҳои афроштаи Курушро медидам. Бо ин
сипоҳи гарон корзор кардани мо магар шарт аст? Бехтар он нест,
ки бо шоҳи Бобул созиш баста, сипас бо нерӯи якҷоя Курушро
бишканем?

АМОРГЕС (Дарғазаб шуда): Ба ту чӣ шуд, Ковус? Тарсидӣ магар?
Суханҳое мегӯӣ, ки ба шаъни пешвои яксартҳои далер намезебад!

КОВУС (Хашмашро фурӯ бурда): Гап сари тарсуию далерӣ на-
меравад, Аморгес. Ман ҳақ надорам, ки ҷанговарони кабилаамро
дидаю доништа ба дами марг тела диҳам!

АМОРГЕС (Хашмаш дучанд афзуда): Чӣ, меҳоҳед, ки мулки за-
бткардаамонро боз гашта ба Куруш супорем?! Не, намешавад!

ФАРАЗМОН (Каме бечӯрғатона): Мо дар ҳамсоҷишвари Ку-
руш қарор дорем, ҳазратам. Ҳар балою қазое бархезад, нахуст ба
сари мо мерезад. Аз қазо пирӯзӣ муяссар нагардад, мо ночор мутеи
ӯ мегардем.

АМОРГЕС (Бо хашму рӯҳбаландии ҳаяҷономеъ): Ҳарзафурӯ-
шиҳо кофист, Фаразмон! Мо ё ғалаба мекунем ё мағлуб мешавем!
Роҳи дигаре нест! Қасе ҷангидан нахоҳад, бозгашта равад. Ман
подшоҳи массагетҳо Аморгес бо номи Яздони пок ва офтобу моҳи
мунир савганд меҳӯрам, ки хиёнаткоронро дар ду дунё осудаю
амон намегузорам!

Пешвоёни кабила баъди қасами вопасини Аморгес дигар ҷуръа-
ти эътироз кардан надоштанд. Шаби торику ҳавлангези дашти паҳ-
новар барояшон аз пешомади нугуворе башорат меод. Забонаҳои
гулхани дуродур дар вуъати торикии шаб ҳангом ҳаёле афзуда,
умеди боварию ба пирӯзӣ дар замири онҳо мекоҳонид.

* * *

Нимашаби сокиту пурасрор фаро мерасиду моҳи хира доси
коҳидаашро аз дӯши кӯҳ фурӯ мекашид. Дар поёни бошишгоҳи
харбии Куруш ҳафт гардунаи дуаспа дар сари роҳ интизори саво-
рони ҷангӣ меистод. Бар думболи ҳар гардуна ҷаҳор аспи расан-

банди бозину афзор бетоқатона пой мекуфтанд.

Дар васати дашти васеи дуродур пешвоёни қабилаи массагетҳо бо ҷанговарони худ хайма заданд. Моҳи рафта партави коҳидаашро аз васати дашт меғундошту зулмоти хавлангез заминро замонро пахш мекард. Куруш шитоб накарда ба назди гардунаи нахустин омад, ки бар он Ойбар нишаста, ҳамроҳи ҷанговарони гардунаса-вор амри шоханшоҳро интизорӣ мекашид.

КУРУШ (Даст ба китфи Ойбар ниҳода): Вақт шуд, Ойбар! Рост ба миёнаҳои бошишгоҳи массагетҳо шабохун занеду расани аспҳоро бурида, баъди тохтутозу ғулғулаафканӣ бозгардед! Ҳурмуз-ди олитабор ниғаҳбонатон бошад!

Гардунаҳо аз домани кӯҳ бо суръати тамом сарозер тохта, дар як лаҳза ба канори бошишгоҳи ҳарбии массагетҳо расиданд. Саворон расани аспҳои думболаи гардунаро бурида, онҳоро аз банд раҳониданд. Тосҳои сарпӯшидаи мисин, ки дарунашон пури сангу олотҳои садоангез буд, баробари буридани бандҳо аз думболи аспҳои раҳида кашола шуда, дар торикии шаб як ғулғулаи мудҳиш ва дахшатнокеро меангехтанд.

Сарбозони ҳоболуди массагетҳо аз хаймаҳояшон берун тохта, аз ғулғулаи хавлангези суми аспҳо, ғичирроси ҷарҳи гардунаҳо ва таракотуруқи осмонгири тосҳо саргич мегаштан ду сӯи ҳамдигар тир меандохтанд ва қасони пешомадаро душман пиндошта бо шамшеру найза аз пой меафканданд.

Бар асари шабохун ҷанги шадида бархеста, сарбозони қабилҳои мухталиф худиро аз бегона шинохта наметавонистанд. Саворано пиеда бо ҳам омехта, аз ҳавли ҷон сӯи якдигар ҳамла меоварданду мепиндоштанд, ки дар пешорӯяшон лашкари душман шамшерзанию найзаандозӣ мекунад. Садои ҷақоҷаки шамшеру хуштаки тир ва нолаи ҷонкоҳи захмдорон бо ҷаранғочурунги тосҳои мисин омехта, як махлакаи қорзори саргуму фоҷиабореро дар қаъри зулмоти нимашаб офарида буд.

Пайқори хунин то субҳи қозиб идома ёфт. Пешвоёни массагетҳо баъди ҷандин соати набарди шадид иштибоҳашонро пай бурда,

чанговарони худро бо фарёду хушдорҳои коҳишомез аз чанги якдигаркушӣ боздоштан меҳостанд. Пешорӯи хаймаҳо ва майдонҳои корзор аз ҳасади сарбозони рӯйхам ғитода ва захмдорони нимаҷон пур гашта буд. Аморгеси даҳшатзада машғали фурузоне болои даст чаҳор тараф девонавор асп тозонда, пешвоёни ғофилмондаро аз шабохуни фиребон ҳалокатбор оғоҳ мекард.

Чанги фоҷиабор ноаён ором мегирифт. Забонаҳои гулханҳои дуродур аз бошишгоҳи ҳарбии Куруш ҳамоно алангазада, аз ҳастии хатари навбатӣ хушдор меод. Овои ҷархи гардунаҳо кайҳо ҳомӯш шуда бошад ҳам, акси садои тосҳои сарпӯшидаи мисин, ки бар думболи тақоварҳои ваҳшатзада ҳамоил буданд, аз чаҳор самти бошишгоҳи массагетҳо ба гӯш мерасид.

* * *

Дар пешорӯи лашкари массагетҳо Аморгесу Томирис ҳарду бар тан либоси чангӣ дар ихотаи пешвоёни озурдаҳол ва чанговарони боқимонда қарор доранд. Куруши Кабир савори тақовари саманд дар самти муқобил дар миёни сарлашкарони худ ҳомӯшона қадубари лашкари ҳарифро мушоҳида мекунад. Дилҳои сарбозони ҳарду ҷониб андаруни сина бо изтироб меапад ва дақиқаҳо дар назарашон ҷун соат тӯл мекашад.

Оқибат Куруш бо ҳавои сар ишорат мекунаду ду тан сарбоз парчамҳои сафедро афрошта дар ҳавои резачорпои аспҳояшон ба миёнаҳои майдони набард мерасанд. Аз самти муқолиф низ ду сарбози сақой ба истикбол меояд ва ба мулоқоти подшоҳони ду тараф ризоят медиҷанд.

Дар ҳавои афшондани парчами мулоқот аз ҳар ду ҷониб Куруш ва Аморгес шитоб накарда ба мавзеи муқарраршудаи вохӯрӣ раҳсипор мегарданд. Дар рикоби Аморгес танҳо Томирис асп меронаду Курушро Ойбар ҳамроҳӣ менамояд. Нигоҳи Куруш ҳанӯз аз нимароҳ ба дидаҳои маломатбору андӯҳомези Томирис бархӯрда, як эҳсоси олуда ба шафқате дар замиранш боло мегирад. Вале ҷашмони кинабору хунталаби Аморгес ҷун дидаи гурги гурусна шарар афканда, рағу пайванди тани Курушро тарангтар месозад.

АМОРГЕС (Бо маломати кинабор): Чаро ночавонмардона шабохун задӣ, Куруш? Ё аз чанги рӯ ба рӯ харос дорӣ?!

КУРУШ (Оромона): Шабохун задан ҳам як усули писандидан чанг аст Аморгес! Умедворам, ки баъди ин сабақ роҳи сулҳу созишро пеш гирифта, Гирканияро ба ихтиёри мо мегузорию ба диёри хеш бозмегардӣ.

АМОРГЕС (Бо ҳашму ғазаби ошкоро): Не, Куруш, ин вилоятро ман бо теғ фатҳ кардаам ва танҳо бо теғ метавонӣ бозгардонӣ!

КУРУШ (Бо каме дуруштӣ): Теғ рондану сар задани бародарону ҳамнасабон ҳунар нест, Аморгес! Бехтараш роҳи созишу оштиро пеш гирему ҳар кас ба мулки худ равад.

АМОРГЕС (Бо тамасхури кинабор): Мебинам, ки хунрезии миёни ду сипоҳро чандон наменписандӣ, Куруш! Салоҳи қор он аст, ки ману ту дар танҳои пайкор намоем. Яке аз мо пирӯз мегардаду сипоҳиён низ аз ранҷи хун рехтан раҳо меёбанд.

КУРУШ: Ман аз ситезачӯии ту чораи сар печидан надорам, Аморгес! Омода бош, то бубинем, Яздони пок пирӯзиро насиби кӣ мегардонад!

Фурсате нагузашта ду шоҳи пархошчӯй аз ду самти майдони набард савори аспҳои бо зиреху баргустувон печида ҷавлонзанон дов мехостанд. Размоварон бо кулаҳхӯди пушташ зирехдору ҷавшани дукабатаи фулузин, соқбанди нимҳалкаву бозубанди рӯин, сипари бузургу ҳафтони ҷармини синаҳояш қуббадор, камону тиркашҳои ҳамоил, шамшеру найзаҳои ҷоншикоф ҳар қадом ба назар таҳамтани размидаву бебоқ метофт.

Аморгес аспӣ резапайкари зирехлӯшашро тозонда, аз дур пешодумбол ду тири ҳаданг афқанд. Куруши бебоқ ҷобуқона якпаҳлӯ ҳобида сипарашро бардошта шасти тирҳои пӯлодпайқонро бозгардонд. Тири аввал ҳуштаккашон ба миёнаҳои сипар бархурду охани обидан дукабатаро каме пачақ карда қафо ҷаҳид. Тири дуюм ба гӯшани сипар расида, онро тақоне доду якпаҳлӯ рафт.

Лахзаи кӯтоҳи ҳамшавии Куруш барон Аморгес басанда буд, ки тақоварашро рост сӯи ӯ тозонда, тири сеюмро ба зехи таранг

ниҳад. Фурсат басо тангу хатарнок буд ва аспи чобук пойи Аморгес ба самти якпахлу хобидаи Куруш меомад.

Виштоспу Ойбар ва чанде аз сарлашкарон охи бадарде кашиданд, изтиробу хавотирӣ дар симои сипохиёни сафбасти Куруш падидаи омод. Ҳанӯз миҷае дар ҳам назада тири ҷоншикофи Аморгес хуштаккашон рост ба дили Куруш халид. Хуруше аз харду ҷониб ба фазо хест ва Куруш яккад ба гардани аспаш ёзид.

Аморгеси кинагӯз наъраи ғолибонае кашид ва камонашро болои сар бардошт. Аспи Куруш суръати тохташро ҷониби Аморгес меафзуд ва ӯ ҳамоно рӯи ёлҳои таковараш ёзида мувозинатро нигоҳ медошт. Фосилаи миёни ду рақиб торафт кӯтоҳ мешуд. Куруш бо як даст найзаро доштаву бо дасти дигар аз қуббаи фулузини сарсинааш хаданги халидаи пайкониро кашид, дубора қоматашро рост кард.

Дар пайкоргоҳ хуруши тозае танин андохт. Сарбозони пешсаф меиданд, ки пӯлодпайкони чорпар қуббаи фулузини ҳафтонро сӯроҳ кардаву дар қабати зиреҳ дармондааст.

Аморгес, ки ҳаёле ҳарифашро кушта буд, танҳо фурсати сипарашро ба дами найзаи хунрез бардоштан ёфту бас. Найза ба сипар бархурд ва дар ҳавои шасти он Аморгес аз асп pariда ба рӯи замин чанд ғел хӯрд. Куруш гурз бар даст дар болои сари рақиб забунгаштааш каме тоб хӯрду бо кадом андешае гурзашро дур афканда аз асп фуромад.

Аморгеси навмедгашта осемасар аз ҷояш хесту шамшери акинакро аз наём кашид. Ҳарифон боз дар ҳолати баробар қарор ёфтанд ва шамшерзанӣ шурӯъ гашт. Онҳо ба назар ду бабри ҳашмзадаро мемонданд, ки чобукона ҳамла овардаю пешу қафо ҷахида шамшер меандохтанд, зарбаҳои гаронро бо дами сипар мегардонданд, сӯи якдигар даст ёзондаю фанд дода, ба ҳамлаи тоза мепардохтанд. Куруш бо ҳиллаи чобуконае шамшери Аморгесро нимтоб доду бо такони сахте аз дасташ рабуда, дур афканд. Аморгес нӯги шамшери ҳарифро дар зери манаҳаш дида очизу ночор монд ва худро пуштнокӣ афканд. Куруш дами шамшерашро чобукона ба гулӯи рақибаш ниҳоду ба қаъри ҷашмони даҳшатзадаи ӯ нигарист.

КУРУШ (Бо шиддат нафас кашида): Ту тӯрони бодиягард бошӣ ҳам, решаю кунда ва табору забонамон як аст, Аморгес! Бирав, аз хунат гузаштам!

Куруш ба фарёду эътирози ҳамсафонаш эътиное надода, шамшерашро ба наём андохту рӯ ба саманди дастомӯзаш овард. Аморгес чонсарак хеста, аз таҳти рӯинбанди сокаш кордеро берун кашиду сӯи Куруш партофт. Куруш аз пасаш хатарро эҳсос карда, чобукона якпахлӯ чаҳид. Корди дасти Аморгес бозуи чапи Курушро чок карда ба замин фитод. Аморгес аз бозуи хунчакони ҳарифаш чашм нақанда, боз омодаи ҳамла гашт.

АМОРГЕС (Бо оҳанги таҳдидомез): Палиди падарбахато! Туро харгиз намебахшам!

Куруши ошuftаҳол ҳанӯз фурсати шамшеркашӣ наёфта теги ду-дама боз дар болои сараш дурахшид. Ё бебокона ба миёни пойҳои Аморгес лагаде зада, хост пайкари якпахлу афтодаашро пахш намо-яд. Аммо Аморгес гурбавор тоб хурду аз чанголи оҳанини ӯ раҳид.

Ҳарду ҳариф часта хестанд ва Аморгес кордашро чавлон дода, пайдарпай ҳамла меовард. Нӯги корд китфи рости Курушро хоро-шида хуншор кард, вале ӯ ҳамон лаҳза аз банди дасти корддори Аморгес дошта, кундазоне ба шикамаш зад.

Аморгес бо тамоми қувват дасти Курушро тела дода, дами кор-дро ба гулӯи ӯ наздик меовард. Чашмҳо аз ғояти зӯрзанӣ часта, ҳа-рифон мадори охирина танашонро сарф мекарданд ва дами корди ачал таҳти фишори онҳо пешу кафо мерафт.

Куруш якбора қадаме ба пахлу чаҳиду бори гарони корди Аморгесро ба шиками ӯ рост кард. Корд бо шасти фишори даст поён рафт ва то банди дастааш ба шиками Аморгес ҳалид.

Аморгес таконе хурду беҳолона калавид ва бо азобе кордро аз шикамаш кашида, охирин бор ба сари Куруш ҳамлавар шуд. Аммо мадори пояш хушқида, баъди қадаме ба зону афтод ва корди хуно-луд аз дасташ раҳо ёфт. Аморгес хоки намро ханҷол зада, дар рӯи замин метапиду чон меканд.

Куруш охирин бор сӯи Томириси лолу қарахтмонда нигаристу

аз часади бечони Аморгес бо нафрат дур шуд. Шайпури зафар дар чабҳои лашкари ӯ танин андохт. Чаҳор тан сарбози сақой ҷасади ҳанӯз гарми Аморгесро рӯи ду найзаи дароз бардошта ба роҳ дармаданд. Аз думболи онҳо лашкари пиёдаву савораи массагетҳо парчамҳои сиёхро афрошта, майдони набардро тарк менамуданд.

V

Массагетҳо кӯч мебастанд. Онҳо бору буна ва хаймаҳояшонро бо дили ноҳаҳам ғундошта, асбобу ускунаи рӯзгорашонро ба хару асп ва барзагову уштурҳои дукӯҳонаи бохтарӣ бор мекарданд. Пешопеши ғавҷи кӯчманчиён гардунаи сиёхпӯше мерафт, ки дастаи сипоҳиёни савораву пиёда аз чаҳор самти гардуна парчамҳои мотамиро фуру ҳамонда, бо чеҳраҳои хастаю чашмони лабрезӣ андӯх аз домани дашти васеъ ҷониби кӯҳҳои дуродур роҳ мепаёмуданд.

Шом фаро мерасиду моҳи ҳилол сар мекашид, вале гардунаи сиёхпӯши пешсафу кӯчманчиёни думболи ӯ ҳамонро аз миёни дашту ҳомун меҳазиданду меҳазиданд. Партави моҳ аз равзанаи кушодаи гардуна ба дарун метаровид. Андаруни гардуна дар болои тобут ҷасади ҷарминапечи Аморгес ҳобида буд, ки анвори моҳ ба рӯи орому берӯи ӯ фитода, ба дил як ҳузни яъсоваре меангехт.

Томириси сияхпӯш дар бари тобут нишаста, аз тарҳи андоми қараху ҷасади орамидаи Аморгес чашм намеканд. Ӯ дар зоҳир ором намояд ҳам, оташи чашмони фурурафтаву андоми

захиру қоҳидааш аз азияти рӯҳии доманадору изтиробӣ ботиниаш баҷорат меод. Гардуна аз роҳи ноҳамвор нолишкунон

пеш мерафту моҳи танҳои осмон низ дар ҳавои ҷастухезӣ ҷархҳо лапидаю ҳазиди аз болои хати уфуқи кӯҳтеппаҳо гӯё Томириси мотамзадари мегуселонид. Писари хурдсоли ӯ Сипаргапис шояд аз ҳастагии роҳи дароз бошад, сар ба рӯи зонуи модар ниҳода, дар ин шомӣ соқити ҳузнангез ба ҳоб мерафт.

Моҳи хирманзада низ чун олиҳаи мусибатдоре бар ҷодари қарбосии худ печида, ба ҳоли зори кӯчманчиёни бодиягард месӯхту аз думболашон мешитобид.

* * *

Дар канораҳои начандон дури дарёи Яксарт сохтмони шаҳри нав идома меёфт. Ғуломони хастаҳоли коркӯфта аз домани кӯҳ сангҳои бузургро бо ёрии фишангҳо ғулаҷӯҳои мудаввар ғелонда ба мавзеи сохтмон меоранд. Дастаи сангтарошҳо пардозгарон тахтасангхоро ба шакли хиштҳои чаҳоррӯя тарошидаю сайқал дода, ба назди гурӯҳи деворгарон мебурданд. Устоҳои сангчину деворгар ба чанд даста тақсим шуда, ҳамроҳи шогирдону ёварони худ девори қалъаи атрофи шаҳро вачаб ба вачаб мебардоштанд. Шаҳри навбунёд дар пеши назари Куруш қомат меафрохт: хунарамдон иморатҳои бошукӯҳ ва қасру кӯшкҳои барҳавои маркази шаҳро қариб анҷом бахшида, пайкарнигорону наққошон даруни толорҳои барҳавою сарсутунҳояш баландро оро медоданд.

Каме кафотар аз Куруш шаҳриёри нав Крез қадам мезад, лавҳаи чармини тарҳи сохтмон бар даст иморатҳои нотамоми шаҳристонро тафсир медод. Куруш ба тарҳи иморату қасрҳои тамому нотамом бо шавқу ҳавас менигарист.

КУРУШ (Ба девори қалъа зехн монда): Деворҳои қалъа устувор аст?

КРЕЗ: Оре, ҳазратам. Дар чидани сангдвор аз омехтаи очури гили ёзанда, гаҷ ва шилми часпак истифода кардем.

КУРУШ: Хеле хуб! Дар шаҳри нав чорсӯю бозор ва растаҳои савдогарон сохта шавад, Крез. Аз дўкону маҳаллаи бозаргонон нишоне намебинам?

КРЕЗ: Пойдевори қорвонсаройро гузоштем, ҳазратам. Дар бари қорвонсарой дўконҳои хариду фурӯш аз рӯи тартиби муайян ҷойгир мешаванд.

КУРУШ: Офарин, Крез! Савдою доду гирифт ҳамнасабони кӯчманчиро ба мо наздиктар месозад. Ман подшоҳи нави массагетҳо Томирисро ба ҳузурам хостаам. Бояд тадбире андешем, ки дасти харду ҷонибро аз хунрезӣ кӯтоҳ намоем!

КРЕЗ: Магар массагетҳо Томирисро подшоҳ интиҳоб кардаанд?

КУРУШ: Ҳанӯз не. Вале баъди пазируфтани ман подшоҳ хоҳад шуд. Дар миёни ин қавми пархошҷӯй оқилтар аз ӯ касе нест...

Куруш ба андеша меравад. Дар лабони Крезии зираку рӯзгордида табассуми маънидоре медамад, вале ӯ хомӯширо афзал дониста, чашм сӯи дарвозабоне медӯзад, ки бо шитоб сӯи онҳо меояд. Дарвозабони таҳамтан дар баробари Куруш таъзимро ба ӯ оварда арз мекунад.

ДАРВОЗАБОН: Умри шоханшоҳ дароз бод! Маликаи массагетҳо Томирис омадааст. Меҳоҳад волоҳазратам ӯро бипазирад.

КУРУШ (Изтиробашро ноаён фуру нишонда): Ба қасри ташрифот раҳнамоӣ кун! Бигузори ба ҳузури ман танҳо дарояд...

Гардунаи сияхлӯши ҷаҳораспа дар пешгоҳи қасри Куруш қарор гирифт. Томирис ва писари хурдсолар Сипаргапис аз гардуна болаи тахти равоне нишаста, бо ҳидояти пешхидматону канизони хушлибосаш ворида қасри тозабунёд шуданд.

Ҷилавдорон аспҳои мавзунпайкари сақоиро дар пешгоҳи қаср ҷуфтҷуфт қатор намуда, пешхидматони ҷусту қолоқ сандуқҳои бузурги дарунаш пур аз мӯина, қамарбанду қолоқи заррин, шамшери хотамқорӣ, қамони қабзааш ҷавоҳирнишон ва дигар либосу қолаҳои хушдӯхтро ба пешгоҳи тахти Куруш ниҳода, таъзимқунон берун мебаромаданд.

Ниҳоят Томирис бо перохани сиёҳи мотамӣ ва сарандози ҳамранги он, ки ба қаду қамати мавзунаш мезебид, аз дасти писараш Сипаргапис дошта ба қолоқи барҳавои қасри Куруш ворид гардид. Симоӣ ӯ ором ва нигоҳаш софу бекина буд, мавзунона пеш омада, дар ҳузури шоханшоҳи қолоқ қолоқниро тамқинашро нигоҳ медашт.

Аз қазо қасандонаи сиёҳлӯш низ аз даромадгоҳи пушти тахти шоханшоҳ боэҳтиёт қой ниҳода ӯ ба пасу пеш ҳавотиромез ниғариста, дар паси парда қинҳон шуду қӯш ба садоҳои даруни қаср дод. Томирис ба миёнаҳои қолоқи ташрифот расида, аз қӯи таомул таъзимро ба ӯ оварду бо тамқину қиддияти барояш зебандае ба суҳан пардохт.

ТОМИРИС: Умри шоханшоҳ дарозу давлаташ қоянда бод! Мо, ворисони тахти Аморгес, бо умеди бастанӣ қаймони сулҳ мадем. Омодаем қодоши қангро бипардозем.

КУРУШ (Аз тахташ бархеста): Подоши чанг?! Умедворам, ки маликабону ҳамдардии маро мепазирад ва барои рехтани хуни ҳамсараш аз ман домангир намешавад.

ТОМИРИС (Бо оҳанги расмӣ): Аз лутфи шоҳаншоҳ сипосгузорам! Кирдори неку бади моро ҳуди Кирдугор казоват хоҳад кард.

КУРУШ: Бигузор Яздони пок маро биёмурзад ва меҳру шафқати маликаро зиёда гардонад. Саробонии давлату навозиши фарзанди шуморо бар дӯш хоҳам гирифт. Воқеан, шоҳзода чӣ ном дорад?

ТОМИРИС (Нармтар шуда): Сипаргапис.

КУРУШ (Таҳсиномез): Номӣ некест. Сипари давлат, сипари хонадони модар хоҳад шуд, шоҳзода. Чанд сол дорад?

ТОМИРИС (Бо лабханди нарм): Синни панҷро пур кард.

КУРУШ (Бо меҳрубонӣ): Пеш ой, аз ҷабинат бибӯсам, шоҳзода!

СИПАРГАПИС (Бо густоҳии кӯдакона): Ман назди кушандаи падарам рафтани намехоҳам!

КУРУШ (Каме худро бохта): Оҳоо! Шоҳзодаи часуре будай! Аз ман маранҷ, бехтарин ханҷарамро бароят тӯхфа мекунам. (Аз камарбанди ҷавоҳирнишон ханҷарашро мекушояд).

ТОМИРИС (Даст ба китфи писараш ниҳода): Бирав, Сипаргапис! Сухани шоҳаншоҳро шикастан раво нест!

СИПАРГАПИС (Ба пешгоҳи тахти Куруш омада): Ман калон шавам бо ин ханҷар қасоси падарамро меситонам!

Куруш ханҷар дар даст лаҳзае хайрон мемонад. Аз ин суханони бебокона ларзае ба чони Томирис афтада, беихтиёр сӯи шоҳзода мешитобад ва ўро рабуда ба синааш пахш мекунад.

Куруш хандаи беозоре менамояду дасти ханҷардорашро меёзонад.

ТОМИРИС (Чашм аз ханҷари урӯн нақанда): Кӯдаки сағиру бесаробон аст, шоҳаншоҳам! Аз гуноҳаш бигзаред!

КУРУШ (Ханҷарро ба Сипаргапис дода сарашро ба пеш ҳам мекунад): Метавонӣ ҳуди ҳозир қасоси падаратро биситонӣ.

Томирис аз ғояти дахшат қадаме ақиб рафта, аз дасти шоҳзода ханҷари тезро чанг зада мегирад. Сипас осемасар ханҷарро ба нағм андохта дар пеши Куруш ба зону мезанад.

ТОМИРИС (Бо изтиробу хаяҷон): Густоҳии шоҳзодаи сарсахтро бубахшой, волоҳазрат! Мани муштипар ғайри ин сағираи бебок касе надорам...

КУРУШ (Бо хандаи самимона): Писарат подшоҳи часуре хоҳад шуд, малика.

ТОМИРИС (Бо самимияту миннатдорӣ): Сарфарозам, шоҳаншоҳо! Тундхӯии шоҳзода аз ғами ҷудоии падар аст.

КУРУШ: Пуштибонии худро аз шоҳзодаи хурдсолу модари муштипараш ҳеҷ гоҳ дарег намедорам.

ТОМИРИС (Бо камоли сипосгузорӣ): Яздони пок подоши некиҳоятро бозгардонад, шоҳаншоҳо!

КУРУШ (Фурсатро муносиб шумурда): Амонатеро солҳо боз чун атои тақдир нигоҳ медорам. Орзу доштам, ки ин амонатро рӯзе ба сохибаш бозгардонаму ўро ёри якумрии зиндагиам бипазирам. Ва имрӯз бо мадади Яздони пок ин амонатро ба ёри бозомада месупорам...

Куруш ҳам шуда аз тағи рӯйпӯши мунаққашӣ бари тахташ сандукчаи кандакорӣ тиллоиеро берун оварду онро ба дасти Томирис дод. Томириси ошuftаҳол, ки аз ҳангомаи ҳезондаи писараш ҳанўз ба худ наомада буд, тахти суҳанони Курушро андешида, сарпӯши сандукчаро бардошту дубора ошuftаю ҳайронтар гардад.

ТОМИРИС (Аз ғояти ҳайрат худро бохта): Гесубанди ман?!

Гесубанди овони наврасӣ?! Ҳайронам, ки он чӣ гуна ба дасти шумо афтод?

КУРУШ (Бо лабҳанди муаммоомез): Мапурс, маликабону! Ин гесубандро дар Дашти Эқбатана афтондию дили маро рабуда, савори тақовари сафед фирор намудӣ...

ТОМИРИС (Бо изтироб писарашро оғӯш намуда): Кирдугоро, шармсорам масоз! Медонистам, ки ҷобуктози савори саманд рӯзе домангирам хоҳад шуд!..

КУРУШ: Ин кушоиши бахт аст, маликабону! Шаҳри наву қасри мўхташамро ҳам ба хотири бахти деромада бунёд кардаам.

ТОМИРИС (Ҳаяҷонашро фуру нишонда): Мани паршикаста кучою қасру кўшкҳои мўхташам кучо! Ҳарамии шоҳаншоҳ ба дў-

шизаҳои фариштаҳои шавҳарнодида мезебад...

КУРУШ (Таассуфомез): Даҳ сол пеш мурғи баҳтам пари да ба ошени дигаре нишаст. Ин дафъа олиҳаи баҳтамо раҳо намесозам.

ТОМИРИС (Ба рикқат омада): Бигузор олиҳаи мусибат зада ба ошени собиқаш бозгардаду тифли навболашро парасторӣ намояд.

КУРУШ: Ин шаҳр ошени ҳамешагии олиҳаи ман ва фарзанди ӯ хоҳад шуд. Ё маликабону ба хостгории ман розӣ нест?!

ТОМИРИС (Ночор монда): Узи маро бипазир, шоханшоҳо! Аввалан, маросими мотамдории ман ҳанӯз поён наёфта. Сониян, дар таомули мо агар маликаи бевамонда шавҳар ихтиёр кунад, ӯро ша-риқи давлаташ месозад. Бинобар ин ман бо пешвоёни қабила машва-рат накарда, ба хости шоханшоҳам посух дода наметавонам...

КУРУШ (Охи гуворое кашида): Пешвоён розӣ нашавандҳам, боке нест. Сари шӯридаю мулки паҳноварамро ба ихтиёри мали-кабону вомегузорам!

ТОМИРИС (Бо лабҳанди ҳаёмомез): Сипосгузорам, шоҳо! Акнун рухсат бидеҳ бо паёми сулҳу дӯстӣ бозгардам. Ва сарфа-розам, ки Куруши Кабир аз кавми массагетҳо товори чанг наме-ситонад!

КУРУШ: Майлаш, бирав! Ва эълон бидор, ки ҳар кӯчманчии азии хона сохтану кишту варз қардан дошта бошад, аз қанори шаҳри нав барояш заминро хонаи обод медиҳам. Бигузор мурғи баҳт ба ошени нав ояду дӯстии қавмҳои мо поянда гардад!

ТОМИРИС: Дар паноҳи Яздони пок бошед, шоханшоҳ!

КУРУШ: То боздид, маликабону! Посухи олиҳаи ишқамро шабу рӯз нигаронам...

* * *

Гардунаи сиёҳпӯш азии бозгаштан дошт. Саворон аз ду тараф онро ихота намуда, расидани маликаро интизорӣ мекашиданд. То-мирис аз ҳузури Куруш хушҳолу қаноатманд баромад. Раҳидан аз товори чанг барои ӯ бузургтарин подош буд. Ҳатто хангомаи ишқи Куруш ва суҳанони гуворои ӯ тинати ғамзадаи маликаро навозиш мекард. Ва ҳеҷ бовараш намеомад, ки Куруши Кабир шоханшоҳи

оламгиру кишваркушой бо тамоми ҳастиаш дасти ўро мепурсад.

Томирис бо ҳамин андешаҳо пой бар гардуна ниҳоду андаруни он зани сияҳпӯши нозанинро дида, лаҳзае лолу ҳайрон монд. Касандона интизори расидани Томирис буд ва баробари дидани ӯ ҳудро набохта бо густоҳии омиронае барошуфт.

КАСАНДОНА: Бифармо, маликаи массагетҳо! Муносибтарин ҷои сӯҳбати як ба як даруни гардунаи туст!

ТОМИРИС (Аз густоҳии зани ношинос ранчида): Сӯҳбати як ба як?! Туро нашинохтам, хонум?

КАСАНДОНА (Бо дуруштӣ): Ба либосам ҳайрон манигар! Ту ба марги шавҳарат мотам гирифтаӣ ва ман ба марги падарам Спитам!

ТОМИРИС (Ҳаяҷонашро фурӯ нишонда): Шохбону, Касандона?! Сарфарозам, ки ба дидорат расидам... Чаро бо ман дар ҳузури шоханшоҳ вонаҳӯрдӣ?

КАСАНДОНА: Чунки Куруш « олиҳаи ишқаш»ро дар танҳой дидан меҳост. Ва умедвор буд, ки сӯҳбати маҳрамонааш аз чашии ман ниҳон мемонад.

ТОМИРИС (Оромию тамкинро набохта): Ман барои баستاني паймони сулҳ омадам, на сӯҳбатҳои маҳрамона!

КАСАНДОНА (Тамасхуромез): Шунидам чӣ хел паймони сулҳ бастед! Шоханшоҳ қариб сарашро фидои ту созад!

ТОМИРИС (Ғазабашро фурӯ бурда): Чизе намефаҳмам, шохбону! Аз ман чӣ меҳохӣ?

КАСАНДОНА: Шавҳари маро рабуданат магар аз рӯи адолат аст?

ТОМИРИС: Ман шавҳари касеро нарабудаам ва рабудан ҳам на-меҳоҳам!

КАСАНДОНА: Дар дастат чӣ дорӣ? Гесубанд!

ТОМИРИС (Бо итоб): Бале, гесубанд!

КАСАНДОНА (Бо оҳанги ғолибона): Бигӯй, гесубандат чӣ гуна ба дасти Куруш афтод?

ТОМИРИС: Аз тасодуфе беш нест...

КАСАНДОНА (Кинояомез): Тасодуфи ишқу ошиқӣ?

ТОМИРИС (Бо қаҳру ситез): Аз ҳад магузар, шохбону! Шавҳа-

рат ҳам ба худат насиб кунаду тоҷу тахтат ҳам!

КАСАНДОНА: Бидон, маликаи массагетҳо! Ман аз Куруш ду писар дорам. Намехоҳам, ки кучманчие худро ба бағали Куруш афканда, бо фарзандаш ракиби онҳо гардад!

ТОМИРИС (Барошгӯфта): Хотират осуда бод! Ман ҳеҷ гоҳ ба Куруш намерасам ва нахоҳам расид! Ин савгандест дар ҳузури Яздони пок!

КАСАНДОНА (Бо қаноатмандӣ): Ман ба савганди массагетҳо эътимод дорам. Кирдугор довару раҳнамоят бошад...

Касандона ҳичоби сиёҳашро ба сар кашида, аз гардуна бошитоб мефарояд. Ойбар, ки ин лаҳза ҳамсафарони маликаро то беруни дарвозаи шаҳристон гусел мекард, аз фуромадани зани сиёҳпӯше бесаранҷом гардида, аз равзанаи гардуна ба дарун нигарист. Томирис андаруни гардуна музтарибу ошуфтаҳол менишасту қатраҳои ашк ба рухсорааш метаровид. Гардуна тақон хурда аз шаҳри навбӯнӣ дур мерафту Ойбар ҳамоно дар пеши дарвозаи баланду мӯхташам истода, ба муаммои манзараҳои дидааш посух мечуфт.

* * *

Гардунаи Томирис аз биёбони тафсону ташнаком тақон хурда нолишқунон пеш меҳазад. Дар васати биёбони дур чанд дарахти танҳою ғарибе падидор мегардад, ки дар сояи онҳо аҳли қорвоне бо аспу уштуронаш аз шиддати гармо паноҳ бурдаанд. Соате нагузашта аз сардобаи зеризаминӣ ҳамсафарони ташнаву хастаҳоли Томирис ҳарисона об менӯшанд.

Томирис аз нӯшидани об фориғ гашта, сӯи савдогарони дар сояи сада пинакрафта рӯ овард. Сарвари қофила, ки мӯйсафеди ришаш ба сандуки сина ҳамидаи сияхлӯш буд, ба пешвози малика бархост ва дар пахлӯяш чой дод. Каме дуртар аз онҳо дӯшизаи сиёҳчашими зебоандоме ба рӯи қолини дастбӯфти гаронбаҳо осуда буд.

МҶИСАФЕД: Мондаҳон сафар, хонум! Гармон офтоб чони одамро мегудозад.

ТОМИРИС: Ҳазорсола шавед! Мебинам, ки рахти тичорат бастаед?

МҶИСАФЕД: Бале. Аз мулки Бобул омадем ва азми Курушкада дорем.

ТОМИРИС: Курушкада?

МЎЙСАФЕД: Магар нашунидаед? Шаҳри наве, ки Куруши Кабир бунёд кардааст. Мабодо дар кучо будани онро намедонед?

ТОМИРИС: Агар рост роҳ паймояд, субҳи дигар аз пешорӯягон намудор мегардад.

МЎЙСАФЕД: Ҳазрати Мӯсои Набӣ ниғаҳбонат бошад! Мабодо худӣ Куруши Кабирро вонаҳӯрдаед?

ТОМИРИС: Воҳӯрдаам, чӣ буд?

МЎЙСАФЕД: Мо ба хузури ӯ сафар дорем. Оё маро мепазирофта бошад?

ТОМИРИС: Ҳатман мепазирад. Чӣ ҳоҷате ба ӯ доред?

МЎЙСАФЕД: Мо яҳудиёни асиру ҷилои ватанкарда аз зулми шох Набонид ҳоли табохе дорем. Бо амри пирамон ба Куруши Кабир подош мебарем, ки шояд аз сарнавишти пурмусибат моро начот бахшад.

ТОМИРИС: Ин дӯшизаи нозанин духтари шумост?

МЎЙСАФЕД: Не, ӯ Сароё бинти Сидқӣ зеботарин дӯшизаи кавми Сион ва набераи охирин подшоҳи Яҳудист. Ҳазрати Мӯсои Набӣ мададгори шаваду Куруши Кабир ӯро ба занӣпазирад, мо пуштибони тавоно ҳоҷем ёфт...

Томирис таконе хӯрда, беихтиёр сӯи дӯшиза нигарист. Ӯ ҳусни модарзоди расою нотақроре дошт, ки бо ҷашмони ҳумор, абрувони борики камоносо, руҳсораҳои гулгун, лабҳои нозуки парсинбаста ғардани баланд, занаҳдони дамида ва пӯсти нафиси маҳтобиаш дили ҳама гӯна марди парҳезгару порсоро мафтун мекард. Аз муоинаи андоми дилкаши духтари париваш банди дили Томирис ларзид, вале худро набохта бо азобе афзуд.

ТОМИРИС: Дӯшизаи соҳибҷамоле будааст. Худо кунаду Куруши Кабир ӯро писандад ва мушқили шумо яҳудиёро осон гардонад...

* * *

Куруши Кабир аз канори дарёи паҳновари Яксарт тани танҳо оғӯшта ба ҳаёлҳои талху ширин қадам мезад. Садои бардорозани мавҷҳо ва навои маҷрои руди дартоз дили ташнаи ишқашро тас-

кин мебахшид. Шаҳр оғушта ба нури моҳ пинак мерафт. Ва дар ин шаби сокиту беодам партави мохи нокоста бар дӯши мавҷҳо рехта, як эҳсоси ғамзудоеро дар замири Куруш бедор мекард.

КУРУШ (Монологи ботиниаш дар ҳавои навои дарё авҷ мегирад): «Чаро посухе аз ёри носозгор намеояд? Охир, шаш моҳ боз интизори посухи ӯям. Пешвоёни массагетҳо ӯро бо ҳидояти ман подшоҳ интиҳоб карданд, маросими мотамаш ҳам гузашт. Вале аз ӯ ҳамоно посухе нест...

Ё ба ман расидан намехоста бошад? Не, не! Нахли ишк дар як гӯшаи дилаш реша рондаю кайҳо сабз шудааст. Пас чӣ асроре ниҳон аст, дар ин сукути тӯлонию посух нагуфтанҳои ёри бепарво?..»

Куруш ғарки ҳаёл аз канори соҳилҳои пурпечухам по мениҳоду руди ноорони Яксарт нола ангехта, ҳамоно пеш мешитофт. Ва ҳолаи оҳари маҳтоб ҳамчун булӯри шаффоф бардӯши мавҷ меларзиду чило меод.

Ногоҳ навои зарби торе дар хилвати шаб танин ангехт. Куруш бозистод ва гӯш ба самти наво андохт. Аз ҷониби ҳарами ӯ оҳанге, ки ба нолаи ҳазини танбӯр шабех буд, мадор гирифта, ба фиғони дарё ҷӯр мегашт. Фурсате нагузашта ба зеру бами резазарби хузнангез овози маҳини занонае пайваст, ки аз банди чигар меҳест:

Духтари боқираи Яҳудоям,

Юги зулму асорат бар дӯш.

Аз ҷафои шикастии қавми Сион,

Рӯзу шаб зорзор мегирям.

Эй худоё, қучаст ёри ман,

Родмарде раҳоям бахшиад!..

Суруди ҳазину дардолуд лаҳзае ором гирифту зеру бами танбӯр дубора дар фазои дарё танин андохт. Куруш беиштиёр қафо гашта, рӯ ба самти навои таскинбахш овард. Ӯ дуртар аз худ дар паси дарахте суроби хираи одамиро диду хавотиромез нидо ангехт:

КУРУШ: Ту кистӣ?

ОЙБАР: (Пеш меояд) Бубахшед, шоҳаншоҳ, Ойбарам!

КУРУШ: Ойбар?! Ту дар лаби руд чӣ мечӯӣ?

ОЙБАР (Ба назди Куруш расида): Аз танҳо баромадани шоҳан-шоҳ хавотир шудам.

КУРУШ: Биё, Ойбар! Ин кист, ки овози ҳузнангезу дилнишине дорад?

ОЙБАР: Ҳамон дӯшизаи яҳудист, ки барои шоҳаншоҳам подош овардаанд.

КУРУШ: Аҷабо, ўро фаромўш кардаам! Сурудаш ба ту писанд омад, Ойбар?

ОЙБАР: Хеле писанд аст, шоҳаншоҳам. Ба дардҳоям таскин мебахшад...

Лаҳни мусиқӣ ноаён паст шуда, аз думболаш нолаи ҷонкоҳи дӯшиза боло мегирад. Куруш бо тамоми ҳастӣ гўшу хуш гашта, фурсате дар ҷояш меистад. Нолаи ҳазин пардаи шабро дарида, аз дӯши кўҳамавҷҳо то нишемангоҳи моҳ рафта мерасад:

Коҳинони тариқати Яҳудо,

Бар сари худ палос пўшида,

Аз ғами мардумони бесоҳиб

Гуссаю хун меҳуранд ҳар дам.

Эй худоё, қучост ёри ман?

Родмарде, ки раҳоям бахшад!

Бар мани дӯшизаи ҷилои Ватан

Ёру ҳамдаму пуштибон гардад...

КУРУШ: Аз ин нолаи ҳазину дилхарош дили кас об мегардад! Ў чӣ ранчу азияте дорад, Ойбар?

ОЙБАР: Қавми ў асиру бандаи подшоҳони Бобул аст, шоҳаншоҳам.

КУРУШ: Рафтем, ба ҳузури ў! Бошад, ки ба дардаш таскине бахшем.

Куруш ва Ойбар дар таҳти навои мусиқӣ ба самти қаср раҳсипор мегарданд. Онҳо дари хонаи Сароёро кушода, ворида утоки хоб мешаванд. Дӯшизаи кадрас пероҳани тунуки хобравӣ бар тан аз дидани Куруши Кабир дар ин нимашиб лаҳзае ҳайрону музтариб монда, танбўрашро аз бағал меафтаонад.

КУРУШ: Зихӣ, бону! Суруди ҳазини ту маро ба ин боргоҳ овард.

САРОЁ (Ошuftаю саросема ба зону меафтад): Худовандо! Магар шоханшоҳ Куруши Кабирро мебинам?!

КУРУШ (Аз дасташ дошта меҳезонад): Захмаҳои торат аз дили озурда меояд. Магар ранчу аламе дорӣ?

САРОЁ (Мавзунона хеста бо нимтаъзим): Ранчу алами қавми бани Исроил пушт ба пушт омадааст, шоханшоҳам. Мо гирифтори ғазаби Худовандем. Подшоҳону коҳинони мо ба подшоҳи Бобул Навоҳудоносор таслим шуда, ба асорату бандагӣ фитодаанд.

КУРУШ: Аз ман пинҳон мадор, бону. Чаро туро ба шоханшоҳи Порс подош оварданд?

САРОЁ: Пири тариқати мо Эзро фармуд, ки Худованд марҳамати худро барои раҳидани қавми яҳуд аз бандагӣ ба Куруши назаркарда воғузоштааст. Ў аз нубуввати Ирмиёи набӣ қазоват намуд, ки Куруши Кабир қавми чафокашидаи моро аз зулми подшоҳи Бобул Набонид ва писархондаш Валтасар раҳой мебахшад!

КУРУШ: Савганд ба номи Яздони пок! Ман юги подшоҳони Бобулро, ки бар гардани қавми туст, дарҳам хоҳам шикаст ва бандҳои ғулумии онҳоро хоҳам барканд!

САРОЁ (Ба замин сачда карда): Сипосгузорам, шоханшоҳо! Тавалло мекунам, қасоси абори ман вопасин подшоҳи Яҳудо Сидкиёро аз подшоҳони бадкини Бобул биситон!

КУРУШ: Чӣ мусибате ба абори ту рух дод?

САРОЁ: Шоҳи Бобул писари Сидкиёро дар пеши чашмаш қатл намуд. Сипас чашмони ўро қур карда, то рӯзи вафоташ дар зиндон афканд.

КУРУШ: Омода бош, Ойбар! Баъди ҳафтае азми Эктабана хоҳем қард. Интизорӣ дигар маъние надорад...

ОЙБАР (Бо хушҳолӣ): Хайрият, ки нолаи Сароё азми боз гаштанро ба дили шоханшоҳам ангехт.

КУРУШ: Он рӯз дур нест, ки қавми азияткашидаи Сароёро аз зулми подшоҳи Бобул вораҳонем.

САРОЁ (Ба замин сачда бурда): Шоханшоҳо! Камтарин канизати ҳарамсароят хоҳам шуд!

КУРУШ: На Сароё! Ман туро фарзанд мехонам. Такдиратро ба дасти бехтарин дӯсту сарлашқари худ Ойбар месупорам.

ОЙБАР (Ба ҳолати ногувор афтода): Дӯшиза ба номи шумост, шоханшоҳам! Маро ба хиҷолат нагузored!

КУРУШ (Бо оҳанги қатъӣ): Амри шох вочиб аст, Ойбар! Хонаатро обод кун! Барои шоханшоҳ ва пойдории давлат хидматҳои шоистае кардай...

Куруши Кабир дасти Сароёро бо камоли мамнунӣ ба кафишахшӯли Ойбар ниҳода, худ аз ҳарамсаро берун омад. Нимашаб қайҳо ба поён расида, руди Яксарт бо салобати ҳосааш қорӣ буду моҳи нокоста аз васати осмон ҳамоно нур мепошид.

VI

Фасли баҳори соли 540 то мелод фаро мерасид ва Ойбар аз думболи қорвони уштурони қурбор ва дастаи савдогарони гуногунибос сӯи қорвонсарою бозорҳои қурғавғои Бобул мешитофт. Дертар аз дарвозаи Иштар пири сиёхпӯши яҳудӣ савори ҳаре пешопеш ва Сароёи ба қўҳнақолоҳо печида аз думболи ӯ ворида шаҳри Бобул гардиданд. Дар Бобул тантанаи идона оғоз ёфта, ҳангоматалабон дар хиёбону қўчаҳо гирд меоманд ва маросими ба Худои бузурги мўъбади Эсагил подошу назр бурдани подшоҳро тамошо мекарданд.

Пешопеши қоғилаи подшоҳ қорчиён нидо меангезанд ва аз думболи онҳо се қатор қосбонҳои савораи сафбаста роҳ қўшода, мардумро ба ду тарафи қўча қафс меқунанд.

Подшоҳи қўвзадори Бобулистон Набонид ҳамроҳи шохбону Нитокрис савори гардунаи қаҳораспа дар хиёбони марказии шаҳр издиҳами одамони ду тарафи роҳро шодбош гуфтаю даст афшонда, сӯи ибодатхонаи Эсагил роҳ меқаймаянд. Аз қахлӯи онҳо шохзода Валтасар савори тақовари қўшзот бо ҳисси қўшқолию қурур аспронда, худро ҳокими яғонаи шаҳр меқиндорад.

Қоҳини сиёхпӯш Ойбар дар сафи пеши издиҳами одамон истода, аз сабадқай дасташ ба қўи роҳ гулбарғҳои тару тоза меқошад. Ӯ қашмони қирою лабреси ҳисси қунҷқобашро ба Набонид ва шохбону Нитокрис дўҳтааст. Ниғоҳи Набонид низ ба Ойбар меаф-

тад ва коҳини зирак дарҳол чашм ба зер афканда, гулбарғхоро бо фурутанӣ зери чархҳои гардунаи шох меафканад. Гардуна мегузарад, вале Набонид нигоҳи шубҳа олудашро ҳанӯз ҳам аз андоми Ойбар намеканад. Пайкари варзидаю ҷанғозмудани ин коҳини сиёҳлӯш, ки ба ришу абрувони сохтааш чандон мувофиқ наметофт, дар замири Набонид шубҳаеро анғехта, дар ҳавои таҳсину шодбошии ҳозирон торафт қафо мемонд.

Ойбар аз рафтани гардуна ва раҳидан аз нигоҳи рамузгири Набонид охи сабуке кашида, дарҳол худро ба миёни издиҳоми одамон афканд. Ӯ аз кӯчаҳои серодам ба канори шаҳр маҳаллаи факиронани яҳудиён расида, оқибат ба ибодатхонаи ӯрду назарногире ворид шуд. Дар пешгоҳи куништ Эзрои коҳин ваъз мегуфт ва яҳудиёни пиру ҷавон рост истода ба суханони ӯ гӯш меоданд.

ЭЗРОИ КОҲИН: «Ва ҳудованд юғи гардани моро дарҳам шикаста, бандҳои асоратро хоҳад барканд. Он рӯз дур нест, ки Бобул забт гардида, буту санамҳояш сарнагун хоҳад афтод. Ва фиристондаи Худо Куруши Бузург асирони қавми Яҳудоро ба хаймаҳояшон боз хоҳад гардонд ...»

Эзрои коҳин аз дари ибодатхона ворид шудани каси сиёҳпӯшERO пай бурда лаҳзае хомӯш монд. Ҳозирон хавотиромез ба қафо нигаристанд. Чашмони Сароё, ки дар пешгоҳи одамон буд, аз дидани Ойбар нур гирифт. Ӯ дар ибодатгоҳ қарор доштанаширо фаромӯш карда, аз миёни анбӯҳи одамон оғӯш кушода, сӯи ёри азизаш шитобид.

Маросими ибодат лаҳзае қатъ шуд ва дар лабони воизи солхӯрда табассуми нарме шукуфид. Ӯ баъди ваъзи тӯлонӣ гӯё расидани наҷотбахши қавмашро мидиду ҳарфе ба забон оварда наметавонист. Дар пилҳои варамидааш ашк ҳалка зада, аз бўсаборони ду дилдода чашм намеканд.

Аз бухурдон дуди нарму фораи меҳест. Аз гӯшае фармондори ибодатхонаи Эсагил Набушумусури сиёҳлӯш ба пайкари паҳлавононаи Ойбар шубҳаомез нигариста, ноаён худро қафо мекашид. Ибодатгарон ба сукут рафта, ором гирифтани дилдодахоро интизор буданд. Аммо Сароё гардани варзидаю китфони тавонони Ой-

барро сар надода, аз лабонаш бўса болои бўса меситонду парвое аз маросими ибодату ибодатгарони ошуфтаҳол надошт.

* * *

Куруши Кабир савори таковари сафед дар миёни фавчи лашкараш аз воҳаҳои ҳанӯз ҳам сабзу чочо хазонрасидаи Гутиум убур намуда, сӯи шаҳри овозадори Бобул асп меронд. Ӯ дар тайи чанд соли охир пуррапайкару солортар гашта, ба мӯи баногӯш ва риши мавзунаш ягонягон тораҳои сафедӣ афтада буд. Аз паҳлуи ӯ Гаубру асп меронд, ки дар дил аз худсарии озорҳои нобарҷои Валтасар кинаи дерина дошт.

Набониди савори гардуна аз гунбази Иштар ва парчами бузурги парафшон, ки дар рӯяш мучассамаи шери сари по истода нақш баста буд, чашм намеканд. Сафи пеши сипоҳиёни пиёда кайҳо аз дарвозаи Иштар берун рафта, дар ҳавои зарби духулу нағора якмаром қадам мениҳанду ба набарди зидди Куруши Кабир мешитобанд. Набонид бар тан чангафзорҳои гаронбаҳо бо салобати шоҳона дар паҳлуи маликабону Нитокрис истода, тантанаи аз дарвоза берун рафтани сафи охири пиёдаҳоро интизорӣ мекашид.

Рикобдори Набонид аспии мавзунпайкари арабиро ба пойгоҳи тахт оварда, бо тавозӯӣ омадани шоҳро нигарон мегардад. Лаҳзаи хайрухуш фаро мерасад ва Набонид дастони пур аз ангуштаринҳои гаронбаҳояшро пеш бурда, сари маликаро медораду аз пешонааш мебӯсад. Нитокрис дар ҷавоб рухсораи Набонидро бўсида, ба мучассамаи хурди БэлМардук ва Иштар, ки дар атрофашон шамҳои булурии фурузон аст, сачда оварда, муноҷот мекунад:

НИТОКРИС (Бо оҳанги таваллоу ниёиш): Эй Худои худоён, Мардуки олитабор! Эй Иштари нозанину воломаком! Ҳамсару ҳомии ягонаамро ниғаҳбон бошед! Душманаш Куруши бадкирно хору забун созед!

Набонид бо ҳавои даст ишорае мекунад ва шайпуру духул садо ангехта, сипоҳиёни савораро ба роҳ хидоят менамояд.

Подшоҳ бо мадади рикобдор ба асп мешинад ва савораҳо парчаму рамзҳои ҷангӣ болои даст ба пайкори Куруши Кабир мешитобанд.

банд. Хангомачӯён дар кӯчаю бозор кирдорҳои Набониду писархондаш Валтасарро наҳ зада, Куруши Кабирро ҳамчун шоханшоҳи адолатпешаю раиятпарвар ситониш мекарданд. Қавму қабилаҳои озордида, алаҳхусус яҳудиён, дар симои Куруш ҳомии озодиро дида, ба ҷонибдории ӯ меҳестанд. Валтасар дар қасри мӯҳташамаш ба худ мепечиду аз қаҳру ғазаб дандонҳои соида, намедонист чӣ чора андешад. Хабарҳои хучуми Куруш ва овозаву хангомаҳо асабашро хастаю хароб мекард ва хобро аз ҷашмаш мерабуд. Бо чеҳраи захиру рангпариди якҷанд ҷуръа шароб менӯшиду аз тахташ бо ҳашму ситез хеста, дар сахни қаср қадам мезад. Сараш аз ҳаёлиҳои гарон ба дард меомад, чарх мезад ва оқибат бошиддат кафкӯфта, надимашро даъват намуд. Надими хоса бо тарсу ҳарос таъзимкунон пеш омад.

ВАЛТАСАР (Бо ҳашму ситез сарашро дошта): Сарам аз фикру ҳаёли зиёд метаркам! Бирав навозандагону раққосаҳоро биёр! Асбоби базму тарабро низ омода соз! Ҳар чӣ бодо бод!

Надим фурсате нагузашта бо дастаи раққосаҳои нимбараҳна ва навозандагони хушсурат бозгашт. Дар як лаҳза рӯи хон аз хӯрданиҳои лазизу шаробу каботи гуворо пур шуд. Валтасар даст ба миёни зебосанами печонда, дар ҳавои мусикии форам пой мекуфту сар меафшонд ва пайкараш мувозинатро бохта дам ба дам мекалавид. Раққосаҳо сина ларзондаю суринҳои тарангашонро ба тани ӯ молида, ҳисси шаҳваташро меангехтанд. Валтасар бо ҷашмони нимапӯши хуморлуд зебосанамеро ба бағал кашида, аз нашъаи пайкари ӯ ҳаловат мебурду зери лаб мадхӯшона такрор мекард:

«Ҳар чӣ бодо бод!.. Ҳар чӣ бодо, бод!...»

* * *

Дар ибодатхонаи овозадори Эсагил рӯҳониёни волотабор гирди мизи бузурги зарандуд нишаста, машварати нисбатан меғузaronанд. Партави машғал ба пайкари мӯҳташам ва тарҳи рӯи аз зарии ҳоли тарошидаи худон худоеъ БэлМардуки олитабор фитода, шукӯху шаҳомати маъбадро меафзояд. Дар говсандуку хумҳои калон танҳои тиллоӣ ва хиштқолабҳои заррин, ки подшоҳони Бобул ва ди-

гар мӯътакидон ба ибодатхона нисор кардаю подошҳо овардаанд, дар шӯълаи машъали хирасӯз аҳёнаҳён чило медиханд. Симои саррӯхони ибодатхонаи Эсагил ХасбуБэлусур чиддист ва ӯ сӯи хазинадор Итин Мардук-Балату ва фармондору сардабири ибодатхона Набушумусур рӯ оварда, бо оҳанги суоломез мепурсад.

ХАСБУБЭЛУСУР: Точирону савдогарон чӣ хабарҳои нав овардаанд?

ИТИНМАРДУК: Дар бозори Эгиби Куруши Кабирро рӯи рост ситониш карда, аз адолату раиятпарвариаш ҳарф мезананд.

ХАСБУБЭЛУСУР (Андешамандона): Ситониши савдогарон беғараз нест. Аз афташ Куруш дар миёни онҳо гумоштаҳои худро дорад.

ИТИНМАРДУК: Хаёлам ҷосусони ӯ кайҳо боз дар Бобул гашту-гузор доранд. Яхудиро дар симои Куруш пуштибону ҳимоятгари худро мебинанд.

НАБУШУМУСУР: Рост! Эзрои коҳин дар куништ аз зулми подшоҳони Бобул рахидани яҳудиёро пешгӯӣ мекунад...

ХАСБУБЭЛУСУР: Савдогарони яҳудӣ кайҳо боз ба назди Куруш рафтуо доранд. Ва шубҳае нест, ки ҳамаи хабарҳои даркориҳо ба ӯ мерасонанд.

ИТИНМАРДУК: Чандин тоҷирони бонуфузи хонадони Эгиби дар Экбатана ва Пасаргад ҳавлӣ харида, дӯконҳои боҳашамат кушодаанд.

ХАСБУБЭЛУСУР: Чӣ мешавад, ки бо Куруш робитаи ниҳонӣ бандему сармояи ибодатхонаро аз ғорат шудан раҳонем. Охир дар хазинаи мб ҳаштсад талант тиллои ҳолис маҳфуз аст.

ИТИНМАРДУК: Куруш пуштибонии сармояи ибодатхонаҳоро кафолат меода бошад?

ХАСБУБЭЛУСУР: Кафолат медиҳад, ба шарте аз модастгирӣ бинад.

НАБУШУМУСУР: Куруш ҳар қадар тавоно бошад ҳам, дар паси деворҳои қалъаи шаҳр дармемонад.

ИТИНМАРДУК: Хато мекуӣ, Набу! Гаубру барин лашкаркашони ташнаи интиқом, ки ҳар вачаб роҳи ниҳонии Бобулро медонанд, кайҳо боз ба хидмати Куруш камар бастаанд.

ХАСБУБЭЛУСУР: Фурсат басо танг аст! Ту Набу, боз ба ку-

ништи яхудиён рафта, ягон гумоштаи Курушро пайдо куну назди ман биёр.

НАБУШУМУСУР: Гумоштаи Куруш?! Вокеан, як марди ачна-бисимоеро вохӯрдам, ки дилам аз чосус будани ӯ гувоҳӣ меод.

ХАСБУБЭЛУСУР: Ба Куруш пайғоме дорам, Набу. Гумоштаро озмоӣ зуд хозир кун!

НАБУШУМУСУР: Аз рӯи тахминам, ӯ бонун сохибну фузи яхудиеро ба занӣ пазируфта, барои омӯхтани авзои Бобул омадааст.

ХАСБУБЭЛУСУР: Аини мудаост! Бишитоб, вагарна дер хоҳад шуд, Набу!

VII

Биёбони тафсону беодам ба чони ягон махлук раҳме надорад. Сусморе дар таги буттаи саксавул паноҳ бурда, аз ғояти гармӣ беҳолона комак мезанад. Гармсели чигарсӯз вазида, хори мағелону буттаҳои хушкидари аз рӯи реги тафсида мегелонад.

Сукути ҳавлангези биёбонро танҳо садои мӯзаи чарминадӯхте ҳалалдор месозад, ки то соқаш ба ҳок ғӯтида нақши ноҳамворашро аз думбол реги равон мепӯшонад. Роҳиби хастаҳоле бо хилъати сиёҳи офтобсӯхта, асои дарозе бар даст, сарпӯши хилъаташро то рӯи абрувонаш кашида, аз рӯи хомаҳои реги биёбон пеш мешитобад. Дар нигоҳи аввал шинохтани Ойбар душвор аст: мӯи сараш ҷӯлидаю ҳоқолуд, ришаш дарозу анбӯх, чашмонаш хастаю фурурафта, сару рӯяш арақшору лабҳояш парсингбаста. Ӯ калун холиро эҳтиёткорона ба миёнбандаш овехта, кулоҳашро ба сар мекашад пайкарашро кашолакунон сӯи офтобнишин раҳсипор мегардад. Ойбар аз рӯи ғӯдаҳои реги равон торафт пеш мераваду пайкараш дар шомии биёбони паҳновар басо ҳакиру назарногир менамояд.

Шабистони Куруш низ гарму нафасгир ва нимторик аст. Дар ғӯшаи рахти ҳоб шамъе месӯзад партави хирааш ба ситӯхи чангӣ кулаҳхӯду чавшан, сипару шамшер, ханчару бозубанди руин афтода, асроромез ҷило медеҳад. Куруши Кабир перохани сабуки шабпӯшӣ бар тан рӯи бистар ёзидааст аз ғояти ҳоби ноором бар ҷабинаш донаҳои арақ метаровад. Ӯ ҳоб мебинад ва аз асари ҳоби

ногувор лабҳояш ба ҷунбиш омада, рухсораҳо ва пилки чашмонаш
кашиш меҳӯранд.

Ў худро дар биёбоне танҳою беёвар мебинад, ки дар миёни хо-
маҳои рег савори аспӣ сафед пеш меравад. Тундбод ғиғон мека-
шад ва мавҷҳои рег ҷавлон мезананд. Аспӣ сафед бо чорхези тезу-
тунд хомаҳои регро убур намуда, савори мадхушу ташнакомашро
пеш мебарад.

Ачабо, аз пуштакӯхи рӯ ба рӯ дӯшизаи перохани сафедпӯше
сӯяш даст афшонда, ӯро аз убур намудани биёбон боздоштан ме-
хоҳад. Куруш аз дур Томириси сафедпӯшро мешиносад ва ҳанӯз
ба қароре наомада, аспӣ хунгарму шӯридасар ӯро ба коми биёбон
меафканад. Куруш дар оғӯши хомареги ҳамлавар дар талвосаи ҷон
қадре дасту по зада, оқибат аз пой меафтад, дар миёни тундбоди
беамон монда, торафт бештар нафасгир мешавад. Сандуки синааш
хаёле метаркад, дасту пояш аз мадор монда, фаро расидани маргро
баръало эҳсос мекунад.

Куруш аз ғояти нафасгир шудан охи бардарде кашиду аз бистари
хобаш ҷаста хест. Комаш аз ғояти ташнагӣ хушкида, танаҳ ғарки
арак буд ва дилаш бошиддат метапид. Бо қафи даст сару рӯи арақ-
шорашро пок карду дар ғӯшаи бистараш нишаста, лаҳзае ба анде-
ша рафт. Дар нимароҳи Бобул ба хобаш даромадани Томирис ӯро
аз фаро расидани пешомади ногуворе огоҳ мекард.

Хурӯсе бонг ангефта, аз расидани субҳ ва тулӯи офтоб паём ме-
дод. Дар беҳруни хайма роҳиби ошнои сияхпӯш дар партави офтоби
субҳ така ба асо дода, пазириии шоҳаншоҳро интизорӣ мекашид.
Ў сарпӯши хилъати рангаш кохидаро то баногӯш кашида, кӣ буда-
ни худро ба касе ошкор намесохт. Посбонон нусхаи тиллоии мӯҳри
хосаи Курушро дар дасти ин роҳиби ношиносу роҳкӯфта дида, ӯро
ба хаймаи шоҳаншоҳ хидоят мекарданд.

Фурсате нагузашта роҳибро ба дарун хонданд. Ў дар остони хай-
ма кӯлохашро ба пушт афканду таъзимро ба ҷо оварда ба истик-
боли Куруш шитофт. Куруш дар нигоҳи аввал роҳиби сиёхпӯши
лоғарандому офтобсӯхтаро нашинохта, аз густоҳии ӯ хайрон шуд.

Ногоҳ аз лабханди самимӣ ва чашмони лабрезимехри ӯ Ойбарро дарёфта, сӯяш оғӯш кушод.

КУРУШ (Бо лаҳни пурҳаяҷон): Ойбар?! Қариб нашиносам! Хилъати роҳибона пӯшидаӣ?

ОЙБАР (Худро ба оғӯши Куруш афканда): Усули пинҳонкорӣ водор намуд, шоханшоҳ. Посбонони Набонид ҳамаи гузаргоҳҳои Бобуло печонида касеро раҳо намесозанд.

КУРУШ: Ту чӣ гуна омадӣ?

ОЙБАР: Аз бераҳаҳои биёбон гузаштам.

КУРУШ (Бо дилсӯзӣ): Дер кардио хавотир шудам, ки мабодо ба ҷанги душман афтада бошӣ.

ОЙБАР: Бо ёрии саррӯхонии ибодатхонаи Эсагил бо азобе аз дарвозаи баста раҳидам.

КУРУШ: Саррӯхонии ибодатхона?

ОЙБАР: Бале. Мехоҳад бо шоханшоҳ созиши нихонӣ бубандад, то ки ҳангоми ҷанг ба ибодатхонаи Эсагил осебе нарасад...

КУРУШ: Хеле хуб! Мо ба беҳатари рӯҳониёну ибодатхонаҳо кафолат медиҳем. Авзон Бобул чӣ гуна аст?

ОЙБАР (Бо лабханди самимӣ): Бобул расидани шоханшоҳро ниҳон аст.

КУРУШ: Мухобот макун, Ойбар!

ОЙБАР: Сокинони шаҳр аз ҷабру ситами Набониду Валтасар дилгир шудаанд. Бенавоёну гуломон аз ихтиёри хоҷаҳо раҳида, ба касе ҷаҳт наменамоянд.

КУРУШ: Набонид чӣ омодагӣ дорад?

ОЙБАР: Сипоҳашро ба самти шарқини руди Дачла оварда, ҳамаи гузаргоҳҳоро бастааст.

КУРУШ (Меҳканда): Маро гӯл пиндошта мехоҳад ба дом афтад?...!

ОЙБАР: Воқеан, саррӯхонии ибодатхонаи Эсагил паём фиристонд, ки аз пули Дачла гузаштан хатар дорад. Зеро Набонид дар самти шарқини убуғроҳи руд шинак гирифта, ба лашкари шоханшоҳам зарбани ҳалокатбор задан мехоҳад.

КУРУШ (Баҳам наме сукут): Набонидро бо усули худаш гӯл

мезанем. Акибгоҳи лашкари мо дар соҳили дигари руди Дачла хиргоҳ зада, худро машғули дамгирӣ вонамуд месозад. Набонид сипоҳи моро дар соҳили муқобил дида интизори набард мегардад. Ва мо биёбонро чарх зада, аз акибгоҳи Набонид мебароем.

ОЙБАР: Накшаи хубест! Вале убури биёбони беоб барои лашкар хатар дорад.

КУРУШ: Пайкор таваккалро меписандад, Ойбар! Роҳбаладону дастаи машқобхоро пештар фиристода, водор месозем, ки дар фосолаҳои муносиби роҳ об захира намоянд.

ОЙБАР: Дигар ҷои даранг нест, волоҳазрат! Соате пеш азми роҳ кардан ба суди мост...

* * *

Садои табула нақора ва хуруши буқу қарнай аз болои қӯхтеппаи соҳил танин меандохту фазои руди ғурталотуми Дачларо пахш қарда, ба пахнои лашкароҳи Набонид мерасид. Сарлашқарону сипоҳиёни пешсафи Набонид, ки аз интизории тӯлонӣ дилғир шуда буданд, аз расидани пайки лашкари Қуруш қадре барошӯфта, бо рӯҳбаландӣ омодаи набард мегаштанд.

Набонид аз лағнар задани лашкари Қуруш дар болои қӯхтеппа қаноатманд метофт. Ё ҳаймаҳои барафрӯхтаи соҳили муқобилро шумурда, аз миёни онҳо саропардаи бошукӯҳи арғувониро бошишгоҳи Қуруш мепиндошт. Сарбозони ӯ аз дидани ғавҷи дуру аланғаҳои оташи теппаҳои рӯ ба рӯ ба ҷунбӯҷиш афтада, зиреху ҷавшан ва ғайраҳои ҷангиашонро ба муқориба омода мекарданд.

Аммо савораҳои Қуруш майли набард надоштанд, аспҳояшонро дар тавила баста, даме осудану ҳастагии роҳро аз тан баровардан меҳостанд. Форигболии сипоҳи душман ба сарбозони Набонид низ асар мекард. Онҳо ҳанӯз дур будани оғози пайқор ва дертар аз дарё гузаштани сипоҳи Қурушро пай мебарданду шитобзадагӣ дову тозашон қамтар мегашт.

Ғавҷи савораҳои Қуруш ин соат ба домани регистони ғур аз буттаҳои газ ва саксағул расида, аз сардобаи ҷоҳи зеризаминӣ бо навбат об менӯшиданду ташнагиашонро мешикастанд. Машқобҳои

чобукдаст ба ҳар кадом даҳсолори саворон машку кадуҳои пуроб
дода, онҳоро ба фосилаи роҳи навбатӣ хидоят мекарданд.

Куруши Кабир либосҳои оддӣ сабуки чангӣ бар тан савори
аспи саманд ҳамроҳи Ойбар, Гаубру, Крез, Пармис ва дигар сар-
лашкарон ба бошишгоҳи амонатии машкобҳо канори сардобаи
зеризаминӣ расиданд. Машкоби солдидае ба эҳтироми Куруш таъ-
зимкунон пеш омада, дар шахкосаи зарҳалине барояш об дароз
намуд. Вале шоханшоҳ ба шахкосаи зарҳалин ва иззату эҳтироми
машкоб эътиное надода, сӯи Крез, Ойбар ва Гаубру рӯй овард, ки
аз ғояти ташнагӣ лаб мелесиданд.

КУРУШ (Бо итоби тамасхуромез): Дар биёбон ҳам шахкосаи
заррин?! Кӣ инро фармуд?

МАШКОБ (Бо тарсу ҳарос): Кадҳудон пазириш, волоҳазрат!

КУРУШ (Ба Крез нигариста): Аз пазириҳои набарҷо дилгир шу-
даам, Крез. Ҳама азобу ранҷи набардро шоханшоҳу сипоҳӣ бояд як-
сон бикашанд. Зеро шамшерӣ хунрез миёни онҳо фарке намегузорад.

КРЕЗ: Зихӣ, шоханшоҳ! Пайкор дабдабаю худпарастиро намепарварад!

КУРУШ: Машкро бидех!

Машкоби музтарибҳол машки пуроберо пеш овард. Куруш аз
дахани пӯсти ошдодаи ғӯсфанд чанд култ об нӯшиду аспашро
махмез зада, сӯи регистони паҳновар шитофт. Ҳамсафони ӯ низ
машкро осемасар ба даҳон бурда, раҳорах об менӯшиданду аз дум-
боли шоханшоҳ асп метозонданд. Роҳбаладону сарбозони хайрат-
зада аз паси Куруш ва сарлашкарони ӯ бо ҳавас менигаристанду ба
шоҳкосаи заррини рӯи рег фитода эътиное намедоданд. Сарбози
шӯҳе шахкосаи ханӯз обдоштаре аз рӯи рег рабуду ба сари ҳамса-
фи андешамандаш ниҳод. Оби шахкоса ба сару гардани сипоҳии
ғафлатзада мерехту хандаи ҳозирон авҷ мегирифт.

* * *

Дами табар бошаст ба беҳи дарахти баланду мавзунқомат фаро-
мада, дар пахноии дарёбод садон фосилалоре меафканд. Як дастан
сарбозон ба буридани шоҳаҳо, суфтаю рост кардани тани ғулаҷӯб
ва онҳоро қатор гузошта ба сохтани амад машғул буданд. Дар

соҳили руди пахновари Дачла аллақай чандин амад саф баста, ба убури дарё омода мегаштанд. Набонид дар назари сипохиёнаш худро оромӣ бепарво вонамояд ҳам, як гӯшаи дилаш аз дер кашидани ҳамлаи лашкари Куруш хавотир буд. Рӯзи чорум фаро мерасид, вале аз ҷӣ бошад, лашкари душман ба гузаштани руди Дачла шурӯъ намекард. Убури руди пурталотум барои лашкар хатар дошт.

Набонид барои сохтани сафинаҳои ҷангӣ ва амадҳои боркаш амр дода, боз каме сабр карданро муносиб мешумурд. Дар миёни лашкари харду соҳил изтиробу хавотирӣ меафзуд, аммо ҳеҷ яке аз онҳо нахустин шуда ба гузаштани дарё ҷуръат намекарданд...

Дар шохроҳи тӯлонии Бобул бошад гардунаҳои қатор ва аспу улавҳои боркаши озукарасон дар ихотаи посбонони саворан бобули сӯи бошишгоҳи Набонид мешитофтанд. Оҳанги якнавохти нолаи ҷарҳи гардунаҳо ва садои суми аспу барзаговҳо як эҳсоси хобовару хастакунандаеро дар вучуди саворон меангехт.

Баногоҳ савораҳои Куруш аз паноҳгоҳи ду тарафи роҳ хурӯш ангехтаю асп тозонда, дастаи посбонон ва ходимони боркаши Набонидро ихота намуданд. Аспҳои тӯрида худро ба роҳу бераҳа мезаданд, гардунаҳо чанде частухез карда, аз девонавор тохтани улавҳо чаппагардон мешуданд. Посбонҳои ғафлатзада аз ҳамлаи ногаҳонӣ саргаранг шуда, бетартибона муқобилият мекарданду ба ҷаҳор самт фирор менамуданд.

Фурсате нагузашта савораҳои Куруш посбонхоро торумор намуда, гардунаҳои боркашро бо маводи озукӯя лавозимоти ҷангиашон ғанимат гирифтанд. Шохроҳи Бобул ва роҳҳои асосии корвонгард ба ихтиёри онҳо гузашт. Танҳо ҷанд посбони сарсаҳти Набонид, ки тақоварҳои ҷобукпой доштанд, аз таъкиби сарбозони Куруш бо азобе раҳида, аз ҷашм нопадид гаштанд.

Посбони фирорие бо аспии хастахолу арақшораш қарибиҳои беҳохирӯз ба лашкарҳои Набонид расид. Аз хабари ногаҳонӣ дар сафи лашкари Набонид ошуфтагию парешонӣ роҳ ёфт. Посбонро бо амри шоҳи ҳашмигин кашолақунон бурданд, аммо изтиробу ошуфтаҳои сипохиён аз хабари дар ақибгоҳ пайдо шудани лаш-

кари Куруш торафт бештар меафзуд.

Сарбозони самти муқобил расидани фурсати муносибро пай бурда, бо шӯру фиғон аз талу теппахо фуруд меомаданду ба соҳили муқобил тирандозӣ мекарданд. Ба лашкароҳи Набонид пайконҳои нафтандудаю хадангҳои шӯълаафшон меборид. Селаи тирҳои фурузон аз фазои тирашаб ба сари аспҳои тӯридаю сарбозони ошӯфта рехта, изтиробу парешонии онҳоро дучанд меафзуд.

Оташи чанг боло мегирифт ва хаймаву хиргоҳҳои мӯхташам ягонягон месӯхтанд. Шӯълаҳои нахустини набарди Бобул аланга зада, аз бохти Набонид башорат меод.

* * *

Набарди Бобул се рӯз боз идома дорад. Гаубру чун шери ҳашмин худро ба ҳар тараф зада, тирандозони се қатор сафбастаро водор мекард, ки аз фосилаи дур пайконҳои оташан дударо сӯи бурҷу тиркашҳо ва муҳофизони болои қалъа афкананд. Дар ҷавоб аз тори деворҳои қалъаи Бобул ба сари онҳо низ ғавҷи тирҳои ҷоншикоф борида, шасти сарбозони ҳамлаварро мекоҳонд.

Ғатҳи қалъа бо зинаҳои дуқатора ва расанҳои чангақдор низ муяссар намегашт. Сангҳои гарони манҷаниқҳо ба тани девору дарвозаҳои фулузин бархурда, садои ҳавлангезе меангехт. Аммо шаҳристони Бобул бо қалъаи устувору рахнанопазир ва дарвозаҳои ҳафткабатаи мисбандиаш чун кӯҳ баланду побарҷо меистод.

Куруши Кабир аз бебарории ҳамлаҳои Гаубру хавотир гашта, пай мебурд, ки бо зӯри сипоҳу набарди ошкоро ғатҳ кардани қалъа басо мушқил аст ва талафоти гарон мекоҳад. Ӯ ба ҷасади оғушта ба хуни сарбозон, ки дар остони девори қалъа болои ҳам мекоҳиданд, бо эҳсоси ҳамдардӣ менигаристу намедонист чӣ чора андешад. Ӯ бо ситезу қадал дар пешорӯи қалъаи мӯхташами Бобул асп меронду эҳсос мекард, ки дар тӯли солҳои дарози лашкаракиаш бори нахуст очизу бечора мондааст.

КУРУШ (Монологи ботинӣ): «Ҳамлаҳои беоқибатро идома диҳам ё боздорам? Беҳтараш атрофи қалъаро печонаму сокинони Бобулро гирифтори ташнагию гуруснагии азиятовар наоям. Охир

дами дарёи пурталотуми Фуротро бастан магар осон аст? Кадом одами оқил азми бастанӣ дари дарё мекунад!.. Ёфтам!.. Бо мадади Ҳурмузди накурӣ ёфтам!.. Магар шохбону Нитокрис дари дарёи Фуротро баста, кӯпуки машхури Бобулро насохта буд?!»

Куруш аз ғояти ҳаяҷон лаҷоми тақоварашро сахт кашид. Асп аз силтави ногаҳонӣ ҳез гирифта сари ду по рост шуд.

КУРУШ: Ёфтам!.. Рӯди Фуротро лаҷом хоҳам зад!

Фурсате нагузашта аспӣ арақшори шоханшоҳ дар баробари Гаубру қарор гирифт. Сарлашқари ошӯфта аз хушҳолии ғайриҷашмдошти Куруш рамуз бардошта, бо ҳайрати ошқоро сӯяш менигарист. Вале Куруш ин лаҳза аз бозёфташ ботинан меболид.

КУРУШ (Нафас рост қарда): Гӯш кун, Гаубру! Ба маҷрои дигар гардонидани оби дарёи Фуротро ёд дорӣ?!

ГАУБРУ: Бале. Оби дарёро бо амри малика Нитокрис ба ҳавзи бузурги самти биёбон гардонда буданд.

КУРУШ: Ҳавз ҳоло ҳам бокист?

ГАУБРУ: Бокист, вале обаш хушқидаст, ҳазратам.

КУРУШ: Дарғоту ҷӯйҳои обпарто барҷой мондаанд?

ГАУБРУ: Тарҳашон менамояд, вале онҳоро ҷоҷо ҳок пӯшондааст.

КУРУШ: Садсола шавӣ, Гаубру! Роҳбаладери ба ман ҳамроҳ куну тирандозию сангафканиро идома деҳ! Аммо маҷрои резишгоҳи дарёро ба даруни шаҳр зерӣ назорат бигир. Ҳамин ки сатҳи оби Фурот дар резишгоҳ паст фурумад, аз маҷрои пастоб ба шаҳр зада бидарой...

Куруш нақшаи тозаи фатҳи Бобулро шарҳ меоду рӯди Фурот сар ба соҳил қуфта бо наъраю талотум вориди обмурӣ бузурги қалъа мегашт. Куруш интизори посух нашуда, қад-қадӣ соҳил ба самти муқобили маҷро раҳсипор шуд. Қўҳамавҷҳо печутоб хўрдаю ҳез гирифта, ҳаёле сӯяш ҳамлавар мегаштанд. Аммо ӯ аз шўру гиревӣ рӯди пурталотум ва тугёни мавҷҳои мардафкан ҳаросе надошт.

* * *

Шоми 16 моҳи октябри соли 539 фаро мерасид ва офтоби дари гуруб партави хирасўзашро аз печухами соҳили дарёбод ва дўши

мавҷҳои дартоз меғундошт. Шасти Фурот кохида, сатҳи маҷрои дарё ноаён мефуромад. Гаубру аз фаро расидани торикшаб ботинан меболид, ки кохидани оби рудро ниҳон медорад. Сарбозони шалпару хоболуди Гаубру таъя бар дӯши ҳамдигар дода, дар гирди гулхани хирасӯз меосуданд. Ситораҳо дар осмони баланд асроромез чашмак мезаданду шаби сарди тирамоҳ тани озурдаи посбонони урдугохро ба оғӯши хоб меҳонд.

Валтасар аз болои бурҷи марказии қалъа ба вусъати лашкароҳи орамидаи Куруш хавотиромез менигаристу эҳсос мекард, ки хастагии бардавоме ҷисми афсурдаашро сусту лакот кардааст. Соате нагузашта Валтасар дар ҳарамсарои ҳосааш андаруни тоси бузурги пур аз оби ширгарму гиёҳҳои хушбӯӣ ёзида будо ҳодимаҳои мавзунпайкари чобукдаст аз ду тарафи тос нишаста сару сина, дасту пой ва мушакҳои бадани ӯро меомолиданд.

Шустушӯйи масҳ анҷом ёфт ва тани урёни Валтасарро бо шолӣ нафиси мисрӣ печонида, ба сари хони кабобу шароб оварданд. Валтасар тановулро аз нӯшидани шароби рӯҳафзо шуруъ кард. Дӯшизаи нимбараҳнае синаҳои тарангашро ба тани ӯ сонда ба чомаш шароб мерехтӯ ишваомез сурич мечунбонид. Хастагӣ аз тани шоҳӣ ширамаст мерафт ва ӯ беҳудона даст ёзонда, миёни раққосаро ба оғӯш мекашид.

Аз ҳаракати рамуздори шоҳ қандилҳои бузург хомӯш гаштанд. Дар ғӯшаи ҳарам чанд шамъи хирасӯз партав фиканда, нолишҳои ширини дӯшиза ва тапиши ду пайкари бо ҳам печидаро аҳёнаҳён намудор месохт.

Дар ин торикшаби хилвату сокит як даста сарбозони яккачин бо роҳбаладии Гаубру аз паҳнои камоби Фурот пеш омада, панҷараи обмурич бузургро шикастанду ноаён вориди қалъаи Бобул гаштанд. Сарбозони пешоҳанг қадқади соҳили беоби дарё ҳам шуҷаю худро ба тани ҳарсангу бораҳо чафс карда, ба паси дарвозаи нахустини қалъа наздик омаданд.

Чанд сарбози чобукхези талояи пешоҳанг худро ба пушти дарвозаи бузург расонид, ду посбони нимаҳобу нимбедори бар де-

вори калъа такъазадаро чобукона корд заданд. Дарвозаи нахустини калъа кушода шуд ва сарбозони савораю пиёдаи Гаубру бе ягон мамониат воридаи Бобул гаштанд. Дар ин нимашаби сокиту беодам сокинони хастачони шаҳри кӯҳан дар хоби гарон монда, аз фатҳ шудани калъаи овозадор гумоне намебурданд.

Валтасари махмуру нимуруён, ки рӯи рахти хоб ғофилони

хуфта буд, ҳатто аз садои гоми сарбозон ва нидои ҳавлангези посбонони ҳарам бедор нагашт. Гаубру бо ҳайбати тамои чанд посбони дахшатадаро сар бурида, ба хонаи хоби Валтасар даромад. Шоҳи пакару мадхуш аз зарби пои Гаубру чашм кушода, шамшери душманро дар гулӯяш диду лаҳзае қарахт монд. Ҳеҷ ақлаш намегирифт, ки дар болои сараш Гаубру истодаасту қасди ситонидани ҷонашро дорад. Беҳудона тақоне хӯрда, чашмашро дубора молиду бо ҳашму ситеза пурсид:

ВАЛТАСАР: Ту аз кучо пайдо шудӣ, шумкадам? Чаро бе рухсат ба ҳарамӣ ман даромадӣ?!

ГАУБРУ: Ман бароят пайки аҷал овардам!

ВАЛТАСАР: Пайки аҷал? Гум шав аз чашмам!

ГАУБРУ: Дод мазан, сағбача! Вагарна саратро аз бех меситонам!

ВАЛТАСАР: Сарамро меситонӣ? Номаткул кардӣ!

ГАУБРУ (Нӯги шамшерро зер карда): Давру давронат гузашт! Ҳеҷ аз ҷоят, ҳаромзода!

ВАЛТАСАР (Беҳудона ҷаста меҳезад): Ҳаромзода худат! Гапатро шумурдаю баркашида зан!

ГАУБРУ: Шумурдам, баркашидам ва оқибат дарёфтам, ки сар аз танат ҷудо мешавад!

ВАЛТАСАР (Даст ба шамшери канори бистар мебарад):

Сари ту ё сари ман?!

ГАУБРУ (Аз қасди шамшергирии Валтасар барошuftа): Сари бемағзи ту, ки неку бадро фарқ намекунад!

Валтасар ханӯз фурсати рабудани силоҳ наёфта, Гаубру шамшерашро бардошта, бошаст ба буни гардани рақибаш зад. Ҷасадӣ нимаҷони ӯ метаварду перохани шабпӯшиаш гарқи хун мешуд.

Гаубру дами хунолуи шамшерро қаноатмандона лесиду онро ба наём андохт.

Баногоҳ ғигони гӯшхароше аз канори дигари қаср бархоста, фазои ҳарамсарои нимторикро фаро гирифт. Шохбону Нитокрис бо мӯйҳои парешону хилъати шабпӯш тохта омада, худро ба бо-лои пайкари бечони писараш афканд. Чашмони нимаваи Валтасар сард гашта, дар кунчи лабонаш лахти хун карахш баста буд.

Гаубру аз дидори шахбонуи дахшатада ба ҳолати нугувор афто-да, ба эҳтироми ӯ нимтаъзими кард. Аммо Нитокрис ин дам ақлу хушашро бохта, хангомаи атрофашро дарк намекард. Ӯ дар пахлӯи часади оғушта ба хуни писари ягонааш ба зону зада, бо дастони ларзон сари ӯро палмосиду навҳаи талхе аз ниҳодаш берун рахид.

НИТОКРИС: Вой бачамоӣ! Бачаи ҷавонмарги бетахту бахту-мооӣ!...

Гаубру дар вазъи ноҳинҷор монда, оҳиста сӯи дари баромади ҳа-рамсарой раҳсипор гашт. Сарбозонаш низ аз думболи ӯ бесадо гом ниҳода, дар толори нимторик нопадид шуданд. Вале навҳаи талху фосиладори шохбону дар сақфи қаср акси садо дода, сарбозони раҳидаи Гаубруро таъкиб мекард.

VIII

Шаҳри Бобул ба пешвози шоханшоҳи ғолиб омода мегашт. Дар пешгоҳи дарвозаи бошукӯҳи Иштар қолини якқад густурда, дар ду тарафи роҳ рӯҳониёни бонуфуз, аёну ашроф ва асилзодаҳои сарватманд саф ораста буданд. Дӯшизаҳои хушлибос ва ҷавонони навхат, бар даст сабадчаҳои гул ва навдаҳои тару тозаи нахл, бе-токато ба шохроҳи серодам менигаристанд.

Куруши Кабир савори тақовари сиёҳмушкин дар иҳотаи чанд тан сарлашкаронаш аз пахлӯи Ойбар асп меронд. Ӯ дар зоҳир аз ҳамсафронаш тафовуте надошта бошад ҳам, солорию тамкини шохона ва нигоҳи гирои рамуздор салобату сиёсаташро меафзуд.

Нахуст ба истикболи Куруш сипаҳсолори пирузааш Гаубру пар-чами ғолибият бар даст пеш омад. Аз паси ӯ се тан бону фузтарин ашрофони бобули саррӯҳони маъбади Эсагил, сарвари маркази

тичоратии Эгбӣ ва заминдори сарватманди мулк пешвои хонадони Мурашу дар лаълии заррине калиди дарвозаи Иштар, тоҷи чавахирнишон ва шашпари салтанатро меоварданд. Аз остони дарвоза ба пеши пои аспи Куруш ва ҳамсафони ӯ пошидани гулбаргҳои тару тоза ва шоҳҳои сабзи нахл шуруъ гардид.

Ойбар каме кафотар аз Куруш асп меронду ба чапу рост нигариста, аз миёни анбӯҳи одамон симоҳои барояш ошноро мечуст. Аммо аз Сароё ва кохинони шинос асаре намедид.

Хиёбони Айбаршабум интиҳо меёфт ва Ойбар торафт бетоқат шуда, нишони изтиробу хавотирӣ дар симояш паид меомад. Окибат ӯ ба паҳлӯи Куруш рост шуда, сӯяш гӯшакиё намуду бо дастан саворонаш роҳи куншти яҳудиёро пеш гирифт. Маҳаллаи камбағалонаи яҳудиён аз ҷӣ бошад, холию беодам менамуд. Дар чанд ҷой ҳасади бечони одамӣ ва кулбаҳои валангору нимсӯхта ба чашм мерасид. Сағи лоғару тулакзадае дар болои ҳасади соҳибаш ништа нӯла мекашид. Ойбар ошуфтаҳолаи тақоварашро маҳмезаду сӯи ибодатхона раҳсипор гашт.

Аҷабо, аз равзанаи панҷарабанди ибодатгоҳ дудғӯлаи ғализ меҳесту даромадгоҳи куншт ба чашм намерасид. Ойбар аспашро ронда, ворида нимаёвон шуду ҷои даромадгоҳро бо нигоҳ ҷену андоза карда, бо кафи даст палмосид. Дари даромадро канда, ба ҷояш баробари саҳи девор хишт чида буданд. Аз даруни куншт садои сулфаҳои пай дар пай ва нолаи фосиладори зане ба гӯш мерасид. Аз паси нола овози гиряи боалами тифле садои сулфаро пахш мекард.

Ойбар камандашро аз қоши зин рабуду тоб дода ба сарсутуни айвон афканд. Каманди пашминабофт бар нӯги сутун гирех бафт. Саворони пешсаф ҳадафи сарварашонро пай бурданду сечор каманди дигар паси ҳам ба чанд ҷои тани сутун печид. Нӯги камандҳоро аз пешинаи асп гузаронда, бар қоши зин бастанду бо имои Ойбар тақоварҳоро маҳмез заданд.

Сутуни бузург таконе хӯрду аз лаби боми куншт хок рехт. Баъди силтави сеюм сутун аз сакф чудо шуда, яккад афтод. Дастан сарбозони пиёда сутунро бо танобҳои печидааш бардошта, бо

шаст ба тани хиштдевори навчида заданд. Девор аз зарби гарони сутун садои кунде ангехту хиштпораҳош шикаста ба замин рехт. Аз сӯрохиҳои девор дудгулаи тунд ғаввора мезад. Дақиқае нагузашта анбӯҳи марду зани дахшатзада худро ба берун фиканданд. Аз тундии дуди ғализ онҳо чашм пӯшидаю нафасгардон шуда ме-сулфиданд. Издиҳомӣ пешсаф дар беруни нобоварона ба саворони силоҳдор менигаристанду намедонистанд, ки воқеан раҳо ёфтаанд ё сарнавишти мудҳиштаре онҳоро интизор аст.

Баногоҳ Сароё аз паси одамон нидои шодиёнае ангехту пайкари бемадорашро кашолақунон сӯи Ойбар шитофт. Дар чашми ҳозирон нури умеду хушҳолӣ дамид. Марду зан худро сӯи дастаи сарбозони Ойбар зада, онҳоро ба оғӯш мекаши данду аз дидагонашон ашки шодӣ мерехт. Дуди ғализи куништ ҳамоно аз равшанӣ сурохиҳо ғаввора зада, дар фазои ниландудаи Бобул пароканда мегашт.

* * *

Шоҳбону Нитокрис, ки дар як ҳафтаи баъди фатҳи Бобул ранги рӯяш коҳидаю захир гашта, ба ғавҷи мӯяш сафедӣ фитода буд, мусибати ба сараш омадаро лаҳзае фаромӯш карда наметавонист. Ӯ бо сару либоси мотамӣ чун шабаҳе дар кунҷи нимторики қасраш орамида, нақшаи қасос ситонданро аз кушандаи писараш меандешид.

Гаубру беҳабар аз кори қазо бо қадамҳои вазнини сипоҳиёна аз остонаи хонаи Нитокрис гузашта, сӯи бошишгоҳи Валтасар ме-рафт, ки қасри ӯро Куруш барояш тақдим намуда буд. Шоҳбону аз садои гоми Гаубру таконе хӯрду бесадо назди тиреза омада, гузаштани ӯро нигарон шуд. Дар як нафас мушакҳои рӯяш кашиш хӯрда, аз қарахтии назарфиреби андомаш асаре намонд. Пайкараш чун тани бабри омодаи ҳамла таранг шуда, чашмони кинабораш шарар гирифтанд ва ҷангалҳои беҳтиёр гирех бастанд. Ӯ нақшаи куштани Гаубруро садҳо бор андешида, қайҳо ба қарори қатъӣ омада буд.

Гаубру чун соҳибхона ба утоқи ҳосаи Валтасар ворид гашт. Ӯ ханӯз ҷавшанашро аз тан набароварда, зебосанае хиромон сӯяш омаду бо лабханди гуворое ба кушодани чоринаи пешсинаву

халқаҳои зиреҳи пушташ пардохт. Нигоҳи молмоли шубҳаи Гаубру андоми нозуку қомати мавзуни зебосанамро мепазмосиду аз кучо омадани ӯро дарк карда наметавонист.

ГАУБРУ: Ту кистӣ, эй санам?

ЗЕБОСАНАМ (Бо нозу ишва): Ман бонуи ҳарамсарои шумо ва канизи вафодори волоҳазратам. Номам Нинея.

ГАУБРУ (Нармтар шуда): Канизи ман? Наход, Нинеяи нозанин каниз бошад?

НИНЕЯ (Бо ҳасрату андӯх): Тақдири бад, волоҳазратам. Нозанини шумо аз ранҷу озори Валтасар ҳоли зоре дошт!..

ГАУБРУ (Тасмабанди шамшерашро кушода): Ман ҳам аз дасти он палид овораю саргурез шуда, ҳама сармояву дороямро бохтам...

НИНЕЯ (Бо садоқату ишваангезӣ): Хайрият, волоҳазрат Бобулро фатҳ карду мани бечора раҳидам...

Гаубру дастони нозуки Нинеяро бо кафҳои бузургу шахшӯлаш сила намуда, бо қамоли мафтунӣ ба чашмони шахло, руҳсораҳои гулгун, лабони нафис ва гардани мавзуну расояш менигарист. Нинея ҷунбидани рағи меҳри сарлашқари дурушту тундмичозро пай бурда, ишваомез чашм ба зер афканд.

ГАУБРУ: Дигар туро касе озор нахоҳад дод, Нинея! Ту бо нуи ҷонувони қасри ман хохӣ шуд!

НИНЕЯ: Сипосгузорам, ҳазрат! Хидмат кардан ба бузурғтарин сарлашқари замон бароям шараф аст.

ГАУБРУ: Ман ин ангуштони зеборо пур аз ангуштарини гаронбаҳо хоҳам кард! (Даст ба гардани дӯшиза бурда) Ин гардани нозуку расо зеби зару зевари шоҳона дорад!..

НИНЕЯ (Бо ишваю ноз): Каме сабр кунед, ҳазратам! Шумо ҳаста шудаед, пешхизмат бароятон шаробу кабобу гулоб овар дааст.

ГАУБРУ: Аз ҷони лабони ту нӯш хоҳам кард.

НИНЕЯ: Ҷонам фидо! Аввал таому шароб, баъд оғӯши ёр!..

ГАУБРУ (Ночор розӣ мешавад): Майлаш, биёр, дилам шароби мардафкан мебоҳад!

Нинея сари миз рафта аз ҷони гулгун ба ду қадаҳ шароб рехту

нигинаи ангуштаринашро ноаён боло карда, ба яке захри ҳалохил афканд. Сипас қадаҳҳо бар даст назди Гаубру омаду барои рафъ сохтани шубҳаи ӯ аз қадаҳи дасти чапаш чуръае шароб нӯшид.

НИНЕЯ (Бо ҳаловату сархушӣ): Воқеан, майи кӯҳнаву мардафкан будааст!..

ГАУБРУ: Не, азизам, майи мардафкан чоми лабони туст!..

Гаубру аз лабони нозуки Нинейя бӯсае ситониду сипас шаробро то катраи охирин нӯшида, беихтиёр калавид. Якбора нафасаш ба дарун афтоду чашмони даҳшатзадааш аз косаҳона часта баромаданд. Қадаҳи холии шароб аз дасташ афтод.

Ӯ ҳақиқати ҳолро аз нигоҳи ғолибонаю тамасхуромези Нинейя дарёфта, чун даррандаи захмине сӯяш ҳамлавар гашт. Аммо

баъди ду-се қадам чанголҳои кинаҳоҳаш дар ҳаво муаллақ монду печутоб хӯрдаю наъра кашида ба рӯи фарш афтод. Ва ҳамон лаҳза шохбону Нитокрис чун пайки аҷал дар болои сараш пайдо шуд. Шохбону гӯё модабаври чирадасте буд, ки қасоси фарзанди нокомашро аз душмани бадкин ситонида, аз азияту чонканин ҳарифаш ҳаловат мебурд. Гаубру дар талвосаи чон метапиду дасту по мезад ва аз даҳонаш кафку хун мерехт. Ӯ дар лаҳзаи охирини чонканин эҳсос мекард, ки кафи пой гарону қасосҷӯи маликаи сиёҳпӯш гулӯяшро мефишораду аз синааш раҳидани нафаси вопасинро бозмедорад.

* * *

Куруши Кабир аз рӯи ҳазонбаргҳои қиравбастан Боғи муаллақ андешамандона қадам мезаду муаммони марги Гаубруро кушода наметавонист. Аз рӯи сухани ҷосусону хабарчинон Гаубру қарибни шом ба қасраш сихату саломат ворид гашту субҳ ҷасадашро дар рӯи фарш сарду бечон ёфтанд.

Андешаҳои азиятовар ва ҳаёлҳои бесарунӯг, ки аз шаб боз дар замири Куруш талотум дошт, дар ин гӯшаи сокиту беодам аз нав авҷ мегирифт.

КУРУШ (Монологи ботинӣ): «Не, дар куштани Гаубру одами зираку дурандеше даст дорад. Охир, кист ӯ? Мард аст ё зан? Дӯст

аст ё душман? Ва ин куштори мохиринаю пурмуаммо барои ҷи рух дода? Шояд барои сарват? Не, ӯ фурсати ғундоштани сарвати кирои наёфта буд. Шояд аз ҳисси касосу интиком? Аҷаб нест, касе барои ситонидани хунбаҳо ба ин куштори мохиринаю пурмуаммо даст зада бошад...»

Куруш аз садои хиширроси ҳазонбаргҳо ба худ омада, хавоти-ромез ба пас нигарист. Посбонсолор расми таъзимро ба ҷо оварда, боэҳтиёт сӯи ӯ меомад. Куруш пай бурд, ки ягон хабари таъчи-лист, вагарна ӯро дар ин лаҳзаҳои танҳои безобита намекарданд. Шоханшоҳ бозистод ва суолomez сӯи посбон нигарист.

КУРУШ: Чӣ гапи нав?

ПОСБОНСОЛОР: Набонид ба даст афтод ва малика Нитокрис ба дидори волохазрат расидан меоҳад.

КУРУШ (Ҳайраташро нухуфта): Набонид? Магар ӯро асир гирифтанд?

ПОСБОНСОЛОР: Не, шоханшоҳам. Худаш дишаб омада ихти-ёран таслим шуд.

КУРУШ (Норозиёна): Барои ҷӣ маро шаб огоҳ накардед?

ПОСБОНСОЛОР: Ин ҳангома нимашаб рӯй дод. Ҷуръати касе нарасид, ки шоханшоҳро бедор кунад.

КУРУШ: Нитокрис кай омад?

ПОСБОНСОЛОР: Соате пеш.

КУРУШ: Ҳайратовар!.. Нитокрис дар дафни Гаубру ҳузур дошт ё на?

ПОСБОНСОЛОР: Ҳамроҳи ду канизаш омаду дастагулери ба рӯи тобут гузошта рафт.

КУРУШ (Андешамандона): Аҷиб! Марги Валтасар, марги Га-убру, таслим шудани Набонид ва бор пурсидани Нитокрис! Хайр, бирав, бигузор Нитокрис ба боғ биёяд.

Нитокрис бо сару либоси мотамӣ дар гӯшаи боғи ҳазонрасида намудор шуд. Куруш ба истикболи шохбону омада аз паси шоҳаҳои урёни дарахтон саропои ӯро ноаён аз назар гузаронд. Шохбону ба назар ором метофт ва аз киёфаи ҷиддию батамкинаш рамузе бар-дошта намешуд. Танҳо таровати рӯяш коҳида, каме лоғару рангта-

рида менамуд. Дар таҳти нигоҳи орому беозораш заковати фитрию неруи бузурги ботиние нухуфта буд, ки аз иродаи устувори ӯ башорат меод. Куруш лабханди гуворое намуда бидуни риояи расми дарбор шохбонуро самимона пазирай кард.

КУРУШ: Хуш омадӣ, шохбону! Умедворам, ки ҳамдардӣ ва узри маро барои марги нобаҳангоми Валтасар мепазирӣ! Нитокрис, ки чунин илтифоту ҳамдардии самимонаро чашмдор набуд, лабони баҳамфишурдааш ноаён ларзиду оромияи тамкини авваларо набохта, хост аз ин суханон ҳадафи Курушро дарёбад. Куруш ҳамоно босалобату ором метофт ва дар нигоҳаш эҳсоси ҳамдардияи самимият хувайдо буду бас.

НИТОКРИС (Баъд аз каме сукут): Аз ҳамдардии шоханшоҳ сипосгузорам, вале нӯшдори баъд аз марг суде надорад.

КУРУШ: Ҳамон дасте, ки ба сари Валтасар боло шуд, оқибат оғуштаи хуни худ гашт.

НИТОКРИС: (Бо солории шохона) Доғи фарзандро бо хун шустан маҳол аст, Куруш!

КУРУШ: Гаубру солҳо боз қасос ситондан меҳост ва оқибат гирифтори қасоси мудхиштаре шуд.

НИТОКРИС (Бо оромии хунсардона): Гумон намекунам, ки шоханшоҳ маро ба қасосситонӣ гунаҳкор мекарда бошад.

КУРУШ: Шохбону на танҳо хунбаҳои фарзанди ягонаашро ситонид, балки рақиби ояндаи маро низ аз сари роҳам бардошт!

НИТОКРИС (Хунсардиро набохта): Каромат кардӣ, Куруш! Метарсам, ки бо ин гуфторат мани мусибатзадаро ба кунчи зиндон меафканӣ!

КУРУШ: Мудхиштарин зиндон рӯҳи туро шикаста наметавонад, шохбону! Бигӯй, чӣ ниёзе туро ба боргоҳи ман овард? Куруши Кабир ва Нитокрис аз болои фарши хазонпӯши фасли тамуз андешамандона қадам мезаданд. Шамоли сарди тирамоҳ ягонагон барғҳои зардшудаю пажмаридааро аз шоҳаҳо рабуда, дар фазо каме бозӣ медоронду сипас ба замин меафканд. Пайкори зиндагӣ ҳатто дар бардорзани боди саргардон ва афту дарафти вопасин барғҳои

хазонрасида эҳсос мегашт.

НИТОКРИС: Худ огоҳӣ, ки Набонид таслим шуд, Куруш. Душманони собиқаш меҳоханд ўро ба зиндон афканданд. Аз ту хоҳиш мекунам, аз хуни шоҳи бадбахт бигзару ўро бираҳон!

КУРУШ: Қазияро насанҷидаю наозмуда?

НИТОКРИС: Некию бахшоиш волотарин фазилати шоханшохон аст, Куруш!

КУРУШ (Каме ба сукут рафта): Майлаш, шохбону! Ба эҳтироми ту аз хуни Набонид гузаштам. Аммо доварию ҳукми охиринро дар хаки ӯ ба худату ҳамдиёронат воmegузорам.

НИТОКРИС: Аз дасисаи рӯҳониёни фитнабоз андеша дорӣ?

КУРУШ: Не, шохбону, аз хунаш гузаштану аз зиндон раҳо наму-дан дар ҳукми ман аст. Аммо неку бади амали беш аз бистсолаи подшоҳиашро бояд рӯҳониёни Бобул ва волонасабони он қазоват кунанд.

НИТОКРИС (Бо эҳтирому нигаронӣ): Ту аз пиндори ман зирактар будай, Куруш! Тавалло мекунам, шоҳи пири шикастаҳолро ба пеши пойи шағолони ташнаи интиқом маяфкан!

КУРУШ (Рамузгирона далел меорад): Охир дар Бобул паноҳ додани Набонид аз қудрати ман берун аст, шохбону! Инро танҳо рӯҳониёни бонуфуз ва ашрофони соҳибэҳтироми Бобул ҳал карда метавонанд.

НИТОКРИС: Ў то машварат намерасад, Куруш! Қисмашро поропора мекунанд! Илоче кун, фидоят шавам!

КУРУШ: Ягона қоре, ки аз дастам меояд, ўро ба ягон музофоти дур фиристодан аст, шохбону.

НИТОКРИС (Таҳсиномез меҳандад): Маро боз бо дурандешию хирадмандиат мафтун кардӣ, Куруш! Бигузур, Набонид ба мулки дурдасте раваду дигар орзуи тахти шохӣ накунад.

КУРУШ: Ин амр танҳо ба хотири туст, шохбону!

НИТОКРИС: Сипосгузорам, Куруш! Ўро ба кучо мефиристӣ?

КУРУШ: Бигузур ҳокими яке аз музофотҳои Гиркания шавад, ки дар қисмати шарқини кишвар воқеъ.

НИТОКРИС (Бо нимтаъзим): Маро як умр қарздор қардӣ, Куруш!
КУРУШ (Бо нигоҳи холисона): Шохбону ҳам азми сафар до-
рад ё на?

НИТОКРИС: Не, Куруш. Ман бокии умрамро дар гӯшаи
оромгоҳи писари ҷавонмарғам ба сар мебарам.

КУРУШ: Набошад, Набонид ҳамин шаб сафар хоҳад қард. Шох-
бону метавонад рафта видоъ наояд.

НИТОКРИС (Оҳи сарде мекашад): Хазони умри ман фаро расид,
Куруш. Дигар мадори ўро дидану видоъ қардан надорам...

Дар ҳалқаи ҷашмони Нитокрис катраҳои ашк падида омад.

Ў охирин бор бо нишони сипосгузори сӯи Куруш нигаристу
нимтаъзими намура, бо солорию салобати шоҳона қафо гашт. Боди
сарди хазон рӯймоли сиёҳашро алвонҷ дода, аз тори сараш бар-
ғҳои зарду пажмарида ро мепошид.

* * *

Маҳаллаи ғақиронаи яҳудиён дар гӯшаи Бобул аз расидани
муждаи озодӣ воқеан хушҳолии ид дошт. Марду зан ва пиру ҷа-
вони яҳудӣ беҳтарин либосҳои навро пӯшида, ҳамдигарро барои
наҷот ёфтани аз зулми дерина табрик мекарданд.

Гӯшти гови қурбонӣ, ки аз маблағи аҳли ҷамоа харида, сахари
солехон кушта буданд, дар деғҳои бузург ҷӯшида, бӯи иштихоре
ба атроф меафканд.

Силсилаи воқеаҳои пайдарпае, ки як моҳи охир дар Бобул рӯй
дода буд, эътиқоди Эрон қохиро ба қаророти суҳанони Ирми-
ёи набӣ ва Дониёли набӣ қавитар менамуд. Эрон қохин одатан
баъди адои маросими ибодат беихтиёр ба вазъӣ шурӯъ мекарду
дастҳои лоғару панҷаҳои ҷангзадаашро дар ҳаво афшонда, анби-
ёсо аз фаро расидани озодии қавми Яҳудо ва гирифтори ҷазон
мудҳиш гаштани подшоҳони Бобул бо шӯру шавқи ҷунунвор ҳарф
мезад. Ҷашмонаш дар ин лаҳзаҳо нур мегирифт, ба руҳсараҳои
захираш хун медавид, гардани борику дароз ва риши сафеда то
сандуки сина ҳамадаш дар ҳавои ҳаракатҳои густохонаи ӯ якҷайл
тақон меҳӯрд. Ва қохини солхӯрда дар сари минбар худро таҳамта-

не мепиндошт, ки гӯё Валтасарро куштаю Набонидро асир гирифта, Бобулро ба хоку хун яксон карда бошад.

Фурсати ибодати имрӯза кайҳо гузашта, мардум дар назди даромадгоҳи кунӣшт бетокатӣ мекарданд. Эзрои коҳин худро серкор вонамуда, дар гирди дегҳои қурбонӣ қасдан чунбучӯл мекарду бо гӯшаи чашм хавотиромез сӯи роҳи Бобул менигарист. Аммо дар роҳи тӯлонӣ ва тангкӯчаҳои назарногири гузари яҳудиён аз Куруши Кабиру аҳли рикоби ӯ дараке набуд. Эзрои коҳин ба хотири афзудани шукӯҳу ҷалоли оши хайри маросими озодӣ дирӯз ба хонаи Сароё рафта, бо илтиҷоиҳои зиёд Ойбарро розӣ кунонд, ки шоҳаншоҳи Порсро ба кунӣшти онҳо даъват намояд. Вале интизорӣ тӯл мекашиду аз шоҳаншоҳи соҳибзафар пайке намерасид. Такводорони калонсолу дӯкандорони бонуфуз аз омадани Куруш умедашонро қанда, бе рухсати коҳин ворида кунӣшт мегаштанд.

Коҳини пир ночор ба ниёиш шурӯъ намуда, чашм аз даромадгоҳ намеканд. Ӯ аз он таассуф меҳӯрд, ки баъди лаҳзае вазъгӯии сеҳрангезаш дар сакфи кунӣшт садо дода, овои гираву ашки чашми ҳозиронро меангезаду Куруши Кабир аз дидани ин манзараи риккатовар маҳрум мегардад. Ниёиш анҷом пазируфт ва овози баланду кашишдори Эзрои коҳин, ки лабрези андӯх буд, дар сакфи ғолор танин афканд.

ЭЗРО: «Эй қавми гумроҳи ман! Оё медонед, ки имрӯз интиқоми Худованд фаро расид ва подшоҳони Бобул гирифтори ҷазои мудҳиш гаштанд! Худованд барои начоти қавми мо Курушро барангехт ва ӯ бо лашкари сершуморааш қалъаи Бобулро фатҳ кард. Фарҷоми қори Бобул ва озодии қавми Яҳудо фаро расид!

Эй қавми гумроҳи ман, ки аз дами шамшерҳои хунрез раҳо ёфтаед! Биравед, маистед! Бигузур меҳри Иерусалим дар дили шумо зинда шавад. Бобулро тарк кунед ва гириякунон Худои худро биҷӯед! Ва хонаи харобгаштаи Худовандро обод намоед!...»

Ҳанӯз овози коҳин дар сакфи кунӣшт фуру нанишаста, посбонони пешсаф ворида ибодатгоҳ гаштанд ва аз ду тарафи дари даромадгоҳ саф бастанд. Куруши Кабир пешопеш ва Ойбар аз дум-

бол дар остони минбар бозистоданд. Куруш аввал ба коҳини пир ва сипас ба ибодатгарони ҳайратзада рӯ оварда, бо оҳанги нарму самимӣ барояшон дуруд гуфт.

КУРУШ: Маросими озодӣ ва ниёиш ба қавми азияткашидаи Яхудо муборак бошад!

ЭЗРО: Дуруд сипоси бепоён ба Куруши Кабир, ки бо мадади Худованди мо Бобулро забт кард ва бандаҳои гирифтори асоратро начот дод!

КУРУШ: Ман пайрави ройи додгустарӣ, ростӣ ва наққорӣ ҳастам. Гуфтори нек, пиндори нек ва кирдори нек маниши мост.

ЭЗРО (Бо густоҳии анбиёвор): Эй шоҳаншоҳи волонасаб! Ёд дорӣ, ки аз ғуломии подшоҳони Бобул озод кардани асирони бани Исроилро қавл дода будӣ?!

КУРУШ (Густоҳии Эзроро нодида мегирад): Бар қавлам устуворам, Эзрои коҳин. Ман, Куруш, шоҳаншоҳи Порсу Мод ва ҷаҳор самти олам ба қавми бани Исроил мерасонам, ки ҳамаи асирони ба Бобул овардаи Навоҳудоносор бо амри ман саросар озод шуданд. Ва ман бо инояти худоён ба ҳазинадорам Митрадош фармудам, ки тамоми ғаниматҳои рабуда сутунҳои мисин, деғҳо, ҳокандозҳо, кордҳо, косаҳо, қошукҳо, пиёлаҳо, мичмару дӯлчаҳоро, ки аз мис, нуқра ё тилло буданд, ба ибодатхонаи Иерусалим бозгардонад!

Эзрон коҳин солории анбиёвораширо бохта дар пешорӯи Куруши Кабир беихтиёр ба зону зада, домани хилъати зарбофти ўро мебусаду ба дидаҳояш мемолад. Ҳозирон низ аз шунидани паёми озодӣ ба эҳтироми шоҳаншоҳи начотбахш рӯ ба сачда меоранд. Дар андоми пиру барно эҳсоси шодмонӣ медамид, дар чашмонашон нури умед падида меомад ва даст сӯи Куруш бардошта, изҳори шукру сипос менамуданд.

ЭЗРО: Шукру сипоси беҳад ба даргоҳи Худованди мо, ки дар симои Куруши Кабир қавми бани Исроилро аз асорат раҳонида, бо шамшерӣ сипоҳи ӯ подшоҳони Бобулро сарнагун сохт!

КУРУШ: Ҳар касе, ки азми Ватан дорад, бигузори роҳи Иерусалимро пеш гирад! Ба қасони бечораю бенаво аз ҳазинаи шоҳан-

шоҳй харчи роҳ ва улаву астар дода хоҳад шуд.

ЭЗРО: Мехрубонӣ ва саховати Куруши Кабир дасти хайру саховати Худованди меҳрубони мост! Ў Курушро паёмбару раҳнамон худ қарор дода, шуморо, эй қавми ман, барои ободонии хонаи харобаштаи ҳудои бани Исроил меҳонад!

КУРУШ: Ман Куруш, шоҳаншоҳи бузург, аз дудмони Ҳахоманиш, аз насаби ориёӣ. Фармон додам, ки ибодатхонаҳои харобаштаро обод созанд, дари дайру маъбадҳои бастаро бикушоянд. Боз фармон додам, ки ҳамаи мардуми каламрави салтанати ман дар парастии ҳудои худ озод бошанд. Ва Мардуки олитабор аз қирдори ман шод гашта, дили мардуми Бобул ва кулли ҳудоёнро сӯям моил сохт ва онҳо қудуми маро ба шодмонӣ пазируфтанд.

ЭЗРО (Бо ҷунуни анбиёвор): Эй Куруши Кабир! Худованди мо тӯро васию наҷотбахши қавми бани Исроил хондааст.

Аммо ҳудои бобулиёни ҷафопеша Мардукро ситониш карда, ба ҳудоёни дигар низ эҳтиром меғузорию аз Худованди меҳрубону бахшояндаи мо ёде намекунӣ!

КУРУШ: Ман ба ҳамаи ҳудоён эҳтиром меғузорам, Эзрои коҳин. Аз ҷумла ба ҳудои қавми ту ҳам. Дар тӯли солҳои салтанатам ман ягон хонаи муқаддасро поймол накардаам, пайкараи ягон ҳудоро сарнагун насохтаам ва аз қурбонӣ қардан ба ягон маъбад рӯй натофтаам. Ва қавмҳои сершумори мулки паҳноварамро аз парастии ҳудои ҳадашон бознадоштаам.

Барои ҳамин кулли ҳудоёни олам маро азиз медоранд ва ёварию пуштибонӣ мекунанд.

ЭЗРО (Ҷунунаш авҷ мегирад): Ҳудои халқи ман ба ту мартабаи баланд ато карда, дар миёни пайambarону роҳнамоёни қавми писандидааш ҷой додааст. Думболи дигар ҳудоёнро раҳо қуну дасту дил ба Худованди бузургу наҷотбахши мо бидеҳ, Куруш!

КУРУШ (Аз густоҳии коҳин барошӯфта): Аз ҳад мағузар, Эзро! Ту маро водор месозӣ, ки танҳо ҳудои яҳудиёнро бипарастаму аз ҳудоёни дигар рӯй гардонам! Не, ин хилофи адолат, мании нек ва ростист! Дар каламрави паҳновари ман кешу мазҳа-

бо хо зиёда нд ва ба рои арчгузо риву афзал до нис та ни ди не ху ку ки маъ на вӣ на до рам. Ман чу н шо ҳи шо ҳон на ме гу зо рам, ки аҳ ли як кеш бар ди га ре ну фуз ё ба д ва пай ра во ни маз ха бе ро бо ба ҳо на и ба дкеш и би ё зо ран д! Дар қа ла ма ра ви мулки ман кул ли мар ду мон дар пай ра ви маз ха б ва па ра сти ши ҳу до и худ озо дан д ва ка се хад на до рад, ки пай ра ви ои не ро ба қа бу ли ке ши худ маҷ бу р со за д, ё бе ди но нро би ё зо рад!

Ам ри ман ба ро и кул ли со ки но ни мул кам во чи б ва ои ни ман а до ла ту рост ӣ ва ма ни ши нек аст!

Ку руш ас па шро ма ҳ ме з за да бо ши то б аз ку ни шт дур шуд. И бо да тга ро н, ки ба ро ба ри та ш ри фи шо ҳан шо ҳ ва рас и да ни на ви ди озо дӣ ба зо ну за да бу дан д, чу рӯ та и аз ҷой хе стан на до шт ан д. Эз ро и ко ҳин низ аз ҳар фу ҳи чо мон да, ди га р ё ро аз дум бо ли Ку ру ши Ка бир ба ро ма дан на до шт.

* * *

Да ри иш ра тса ро и и бо да тхо на и Иш тар дар ма вси ми ома да ни ба ҳор ба рӯ и дӯ ши за ҳо и бо ки ра и бо бу лӣ ку шо да буд.

Бо зар го но ни ҳу ш ли бо с, ки ак сар аз рӯ и ки ё фа мар ду ми му со фир бу дан д, ба па зи ро ии рӯ ҳо ни ён са ро се ма вор по су х до да, гу ё аз сав до и суд ба х ше қа фо ме мон да бо ш ан д, бо ши то бу ча дал во ри ди маъ ба д ме шу дан д. Ку ру ши ни ко бпӯш аз бо зар го ни си ё ҳ чу р да и сол ҳӯр да, ки ба ҳу ш бо ши ии рӯ ҳо ни ён эъ ти но е на до да, о се ма сар ба маъ ба д ме да ро ма д, ча шм на кан да аз Ой ба ри ни ко бпӯш пур сид.

КУ РУШ: Дар ин пе ш то зи ю ши то би бо зар го но н ҷӣ ас ро ре ни ҳон бо ш ад?

ОЙ БАР: На ме до нам, шо ҳан шо ҳ. Шоя д аз ма ро си ми бо шу кӯ ҳи и бо да те қа фо мон дан на ме хо х ан д.

КУ РУШ: Ба зо хи р бо зи ии рӯ ҳо ни ён фи ре ф та ма шав, Ой бар! Ин то и фа эъ ти ко ду имо ни ҳе ш ро ба со о сон ме фу рӯш ан д.

ОЙ БАР: На ход эъ ти ко ду имо нро фу рӯш ан д?

КУ РУШ: Ху дат ан де ша ю ки ё с ку н, Ой бар. Дар Бо бу л на ди дам ко ҳи не ро, ки ғай ри кешу ои ни ху да ш ке ши ди га ре ро су ту да бо ш ад. Ҳат то ко ҳи ни чу ну н за да и ку ни ш ти я ҳу ди ён, ки аз зул му асо ра ти

дерина бо амру инояти ман раҳид, меҳоҳад кешашро бипазираму аз дигар кешҳо волотар гузорам.

ОЙБАР (Бо дудилағӣ): Ба пиндорам дархости коҳини яҳудиён аз ғояти меҳр аст, на ғарази судҷӯӣ.

КУРУШ: Пиндорат хатост, Ойбар! Агар шоханшоҳ кеши яҳудиёро бипазирад, пас нуфузи онҳо аз ҳамаи худоёни мазҳабҳои бобулиён афзалтар хоҳад шуд!

ОЙБАР: Пайравии кеше бар шоханшоҳ вочиб аст, вагарна мардум ба бадкешию беҳудой мегараванд, волоҳазрат!

КУРУШ: Кешӣ ман додгустарӣ, ростӣ ва нақӯроист, Ойбар! Ва дар мулки паҳноварам ҳамаи қавму қабिलाҳо дар пайравии кеш ва парастии худои худ озодаанд...

Куруши Кабир ва Ойбари никобпӯш асои мунаққашӣ зарҳаландудаашонро намоиш дода, бо тамкину солории ҳоси ашрофзодаҳои ворида маъбади Эсагил шуданд. Толори баланду нимторики маъбад бо зинаҳои мрамрину роҳрави барҳавои равоқбандиаш онҳоро сӯи ҳарамсарои ҳосаи Мардуки олитабор хидоят мекард.

Аз қаъри нимторикӣ дар пешорӯи онҳо симои нуронии худои худоён БелМардук бо викору салобати қудсиёнааш падидор шуд, ки аз рӯшании шабақаҳои равшаносои гунбази сақф нур мерабуд. Тарҳи андоми тиллоии мучассама тарзе сохта шуда буд, ки кас дар қадам гӯшаи толори барҳавои ниммудаввар набошад, мепиндошт, ки худои волотабор бо чашмони нурпалои фирӯзарангаш маҳз сӯи ӯ менигарад.

Дар даромадгоҳи толор роҳибони пазирай лаълии зарандудро сӯи Курушу Ойбари никобпӯш дароз намуд. Куруш ҳамёни чарминашро кушода сикқаҳои тиллоиро ба рӯи лаълӣ рехту чашмони роҳибон ҳамоно нур гирифт. Бо имои онҳо хонуми болобаланди синаурёне, ки авраташро бо матои тунук пӯшонида буд, Куруш ва Ойбарро сӯи маснади ҳосаи толор раҳнамоӣ кард. Меҳмонони олиқадр ханӯз ғурсати нишастан наёфта, дӯшизаҳои қатори нимурён машғале болои даст аз паси мучассама берун омада, ҳар қадам қандили бар сутуну бурҷҳои девор устуворро ғурӯзон на-

муданд.

Якбора хуруши карранойу зарби осмонкафи духул танингангехт ва паёми шодбошӣ дар сақфи бархаво аксандоз гашт. Дар чаҳор манқали бузург якбора оташ аланга зад ва дӯшизаи олиҳасимои саропо урёне дар пешорӯи худон олитабор БелМардук ба зону зада дар ҳавои алангаи оташ ба ниёиш пардохт:

ДӢШИЗАИ НИЁИШГАР (Бо чашмони нимапӯши хуморанду-да): «Аё Мардуки олитабор! Чонам фидо, чисмам фидо, руху равонам фидоят! Тани отифа, исмати пок ва бакорати дӯшизаворам фидоят! Аз нафаси пок ва каромати қудсиат маро сарфароз намой! Бахтам бубахш, рахти бафайзам бубахш, то аз ҷавҳари покат ялони шерафкану дӯшизаҳои нозанин насибам гардад!...»

Дӯшизаи урён тани поку нуқрафомашро ба ронҳои баланди Бел-Мардук месонду аз гармии оташи манқалҳо ба рӯяш арақ метаровид. Чашмони фирӯзафои худон волотабор аз алангаи оташ нур мерабуду чило медод. Ба руҳсораҳои дӯшиза аз ғояти ҳаяҷон сурхӣ медавид, синаҳои тарангу дамидааш тез-тез пасту баланд мешуд. Пайкари урёнаш чун мор мепечид, гардани расо, миёни борик, суринҳо ва пойҳои мавзунаш хаму рост мешуд, меларзиду тақон меҳӯрд. Бистари оҳарӣ дар тағи пояш ғичим мегашт ва печутоби дӯшизаи хуморию мадҳӯш дар ҳавои зарби духулу навои мусикии тарабафзо авҷ мегирифту як майлу рағбати шахвониеро дар вучуди ҳозирон меангехт.

Баногоҳ дар партави алангаи машғалҳо суроби ҷавони зебои навхате падидор шуд, ки бар тахти равон нишаста пеш меомад. Ҷавон перохани тунуки оҳарие дар тан ва асои мунаққашӣ зарҳалқорие бар даст дошт, ки дар қуббаи он сари олиҳа Иштар чило медод.

Куруш аз дидани симои ошнои писари калонаш Камбучия бе-ихтиёр тақоне хӯрду чашмонаш аз паси ниқоб дурахшид. Ларзае ба пайкараш фитод, дилаш сик заду дарде ба синааш афканд ва ӯ кафи дастонашро аз ғояти ҳаяҷон фишурду қадаме ба пеш ниҳод. Аммо нерӯе изтиробӣ ногаҳониашро пахш карду тамкину хунсарди-ро пеша намуд. Ойбари ошуфтаҳол низ аз оромии Куруш рамуз

бардошта нигарони оқибати ин хангома гашт.

КУРУШ (Овозаш аз изтиробу ҳаяҷон сахл меларзид): Наход, Камбучия бошад!

ОЙБАР (Ҳайратомез): Монандие ба ӯ дорад.

КУРУШ (Бо таассуфу надомат): Гумонам рост баромад, Ойбар! Ин рӯхониёни макқору тазвирпеша дар миёни мо тарҳи душманий афканда писарро зидди падар меангезанд!..

Тахти равон бар дӯши ғуломони таҳамтани ҳабаш мавзунона такон хӯрда сӯи ҳайкали мӯхташами Бел-Мардук меомаду сафи роҳибони баландмартабаи асодор онро аз ду тараф ҳидоят мекарданд. Камбучия дар партави рӯшании машғалҳо каме рангпаридаю лоғарандом намояд ҳам салобати ҳосаи шоҳона дошт. Ғуломон тахти равонро дар пешорӯи мучассамаи Мардук ба замин ниҳоданд. Саррӯхонии ҷиддисимои ибодатхонаи БелМардук асои бузургашро намоишқорона ба замин кӯфта ба истиқболи Камбучия омад.

Камбучия сӯи пешвои ибодатхонаи Бел-Мардук нимтаъзиме карду аз тахти равон берун омад. Саррӯхонӣ дасти ӯро дошта назди ҳайкали ҳудои ҳудоёни Бобул овард. Мусиқӣ дар ҳавои дигар авҷи тоза гирифт. Алангаи оташ низ беихтиёр афзуда, дӯшизаҳои нимурён дар гирди манқалҳо бо ҳаракати тезу тунд ба рақси маҷзубонае пардохтанд.

Мучассамаи зарҳалини БелМардук аз шӯълаи афзудаи оташи манқалҳо ҷилваи тозаи асроромезе рабуда, ҷашмони бузургу нурониаш ҳаёле Камбучияи дар пешорӯяш истодаро меозмуд. Саррӯхонӣ аввал оини сачдаю ниёишро бо эҳтирому тавозуи тамом ба ҷо оварда, сипас дасти Камбучияро ба қафи бузурги БелМардук ниҳод. Панҷаҳои борику ларзони Камбучия дар қафи дасти калони ҳудованди Бобул чун дасти тифле бар сапали таҳамтани афсонавӣ метофт.

Се рӯхонии волонасаб бар рӯи се ташти заррин тоҷи начандон калони гавҳарнишон, шашпари салтанат ва ливои шохиро оварда ба қафи дасти холии ҳудованди Бобул ниҳоданд. Ойбар маънидорона сӯи Куруш рӯ овард, вале ӯ ором буд ва амали рӯхониёнро бо

нигоҳи хунсардона таъкиб мекард. Саррӯҳонӣ маросими сачдаро ба поён расонида, бо тамкину салобат сари по хесту тоҷи гавҳарнишонро аз қафи Худованд гирифта ба сари Камбучия ниҳод, сипас шашпарӣ салтанат ва ливои шоҳиро ба дасти рости чапаш дод.

САРРҶҲОНӢ (Бо оҳанги пандомез): Шоҳи ҷавонбаҳо! Тоҷи гавҳарнишон, шашпарӣ салтанат ва ливои шоҳиро аз дасти БелМардуки волотабор бипазир ва кешӣ поку муқаддаси моро ҳамвора пос бидор! Мардуки ҳомии тахту тоҷи Бобул овард туро паёми шоҳӣ ва башорати салтанат. Сарат сабуз шамшерат хунрезу тақаварат кишваркушою ҳазинаат пур аз тиллою дуру гавҳар бод! Шафақи Мардуки олишону рӯҳониёни Бобулро то абад пос бидор!..

Камбучия аз ин суҳанон ба рикқат омада, бо қамоли ҳакирию фӯрӯтанӣ дасти саррӯҳонию бӯсиду ба дидаҳояш молид. Сипас сӯи ғуломони ҳабаш ишорае намуду онҳо сандуки гаронеро аз ҷаҳор ғӯшааш бардошта, ба пеши муҷассамаи БелМардук оварданд ва сарпӯши онро кушоданд. Сиккаҳои тиллоӣ ва сангҳои гаронбаҳо дар партави оташи манқалҳо ҷило дода, ҷашми ҳозиронро мебурд.

Саррӯҳонӣ аз партави ҷашмрабои зару зевари даруни сандук ҳаёле шукуфта, таҳсиномез китфи Камбучияро навозишкард ва ӯро сӯи муҷассама ҳидоят намуд. Камбучия бо тавозӯю фӯрӯтанӣ дар пешгоҳи БелМардук ба зону зада, пойҳояшро бӯсид ва сар ба пояш соида, ҷун очизону бечораҳолон ашк бар андом ба сукут рафт.

Куруш бо қамоли нафрат асои дасташро фишурда, аз замин дусе ваҷаб бардошту беҳудона майли афкандан намуд. Ойбар азми ногаҳонии ӯ сӯи Камбучия афкандани асои гаронро пай бурда, ҷубуқона бозуи дӯсташро сахт дошт. Куруш якбора ба худ омаду бо охи ҷигарсӯз ҷашмонашро пӯшид.

Аҳли толор аз ашқи дидаҳои Камбучия ба рикқат омада, аз қаҳру ҳаяҷони ногаҳонии Куруш беҳабар монданд. Танҳо Ойбар сар ба зер афканда бозуи Курушро бо ҷанголҳои тавонояш ҳамоно зер мекарду дандон ба дандон месонд. Ҷашмони саррӯҳонӣ аз ғояти фараҳи шодмонӣ медурахшид. Ҷуссаи ғунҷазадаю назарногири Кам-

бучияи тоҷ бар сар, шашпару ливо бар даст дар пеши пой худованди таҳамтан, бузург ва тавоноии Бобул басо ҳакиру нотавон метофт.

Фурсате нагузашта ҷаҳор ходимаи нимурён пеш омаданд ва аз дасти Камбучия гирифта, ўро ба айвони нимторики панчарабанд оварданд, ки дар фаршаш колинҳои мунаққашӣ паташ баланд густурда шуда буд. Аз дари муқобили хучра дӯшизаи ошноӣ перохани оҳариӣ нимкушода дар тан сӯи тахтакати сафеда аз обнусу оч ва устухони фил ороёфта меомад. Қандили нахустини кунҷи хучра хомӯш гашт ва дӯшизаи нозанин қабои дарози оҳариро дар нимроҳ аз дӯш афканд. Дӯшизаи урён ба истикболи Камбучия хиромида пеш меомадӯ эҳсоси шахвати даррандаворе дар нигоҳаш барқ мезад.

ДЎШИЗА (Бо оҳанги нарму ҳаяҷонбахш): Ай шохзодаи ҷавонбахт! Ту ин соат дар қаламрави олиҳа Иштар қарор дорӣ! Ин маснади муқаддас бо ҳидояти Мардуки волотабар ва Иштари нозанин тухми ҳаёт ба бор меорад ва насли одамиро мефизояд. Омода бош, ай шохзодаи ҷавонбахт, ки аз насаби ориёӣ, хонадони Ҳахоманиш ва камари Куруши Кабир рӯидаӣ! Олиҳаи Иштар ин соат дар тимсоли ман, аз раъзаи биҳишт ба рӯи замин тухми ҳаёт, фаровонҳосилию файзу баракатро меорад ва қулли сокинони Бобулро шодком мегардонад!

Дӯшизаи ҳам шуда, думбаи тарангу мавзунашро намоишқорона дамонда зангӯлаҳои пояшро кушод. Хуни ҳозирон аз дидани синаҳои таранг, камари борику мавзун ва думболи дамидаю фиребои дӯшиза ба ҷӯш омада, дар вучуди мардҳо рағи шахват ва эҳсоси ишқварзиро бедор мекард. Ҳама нафас нақашида, бо майлу ҳаваси беинтиҳо давомӣ сухану амали дӯшизаи афсунгарро нигарон буданд.

ДЎШИЗА (Бо ҳаяҷони мафтункунандаю сеҳрангез): Биё, ай шохзодаи хунгарми ориёӣ, андар ин тахтакати оч тӯро биҳишти нақд интизор аст! Ба оғӯши гарми биҳишт биё ва аз неъматӣ ҳаётбахши Иштар ҳаловат бубару ком биситон!..

Дӯшизаи афсунгар синаҳои тарангашро ба бадани Камбучия ҷафс намуд. Камбучия миёни борики дӯшизаро пеш кашид ва беҳудона лаб ба нордони синаҳояш ниҳод. Дастҳои дӯшизаи ташнаи

ком, ки аз мучассамаи сарду тиллоии худоён баҳрае набурда буд, ба гардани расои шоҳзода печиду пайкари мавзуни пур табуто-баш чун мурғи нимбисмил ба тапидан даромад. Чанголи беамони шахвату эҳсоси вачдовари комситонӣ дар рағу пайи онҳо давида, олиҳаи самовию бандаи заминиро аз хангомаҳои зиндагию гирудори ин маъбади пурасрор фориғ мекард.

Қофилаи рӯхониён аз тамошои ин манзараи нишотангез ҳаёле илҳом гирифта, ҳар кадом аз дасти дӯшизаи нимурёне дошта, дар ҳавои мусикии вачдовар ба ракси маҷубонае пардохтанд. Сар-рӯхонӣ асои бузургашро ба замин кӯфта, назди пешвои хонадони Эғиби омад. Пешвои сарватманд дар қадамҳои Мардук аз бағал ду ҳамени чарминро бароварда сиккаҳои тиллоиро нисор намуду дасти дӯшизаи урёни дар канори манқалҳо орамида ро гирифта ба ҳучраи шафати Камбучия раҳсипор гашт. Навбати Куруши никобпӯш панҷум расид. Ӯ низ ҳамени зареро ба рӯи қолин рехта ду ҳучра канортар аз Камбучия ҷой гирифт. Дӯшизаи урён нигарони оғӯш ва бўсу канор буд, вале Куруш рӯ ба девор оварда, нико-бро рабуду ҷабини арақшорашро пок кард. Оқизию бечораҳои писараш дар назди рӯхониёни маккор ва дӯшизаи афсунгар ҳашму ғазаби ўро дучанд мекард.

Аз паси панҷара шарфеи пой ва садои ба замин бархӯрдани асои саррӯхонӣ баланд шуд. Куруш ба ҳучра ворид шудану дар остонаи дар бозистодани саррӯхониро пай бурда, дандон ба дандон мефишурду ҳашми аз ниҳодаш сарзадари фурунишондан меҳост. Вале саррӯхонии беҳабар аз қори қазо овозашро қашидаю лаҳни фораи дода, «меҳмони» дасткушоду саҳопешаро шодбош мегуфт.

САРРҶХОНӢ: Шодқому пирӯз бошед! БелМардуки волотабор бароятон рабудани бақорати дӯшизаро вочиб фармудааст.

КУРУШ (Ҳашмашро бо азобе фуру нишонда): Шумо магар бо дасти Худои ҳеш мазҳабфурушӣ мекунед?

САРРҶХОНӢ (Овози Курушро шинохта лаҳзае қарахт мешавад): Куруши Кабир?! Худовандо!.. Бубахшӣ ... Ман амри ғайбро ба ҷо овардам...

КУРУШ (Никобашро рабуда): Амри ғайб? Кирдори зишти худро бар дӯши худоён мефиканӣ?

САРРҶҲОНӢ (Пандомез): Тундзабонӣ макун, Куруш! Ман бо хости Худои Бобул Камбучияро ба тахт нишондам.

КУРУШ: Дар қаламрави кишвари ман пайравони панҷоҳ кешу мазҳаб ва аҳли ҳафтоду ду забон умр ба сар мебаранд. Магар онҳо хости худои туро мепазиранд?

САРРҶҲОНӢ: Амри Худованди волотабор Бел-Мардук ба ҳама вочиб аст!

КУРУШ: Пайравони дигар кешҳо худои худро аз Мардук волотар медонанд.

САРРҶҲОНӢ (Барошuftа): Не! Касе ҳад надорад аз амру найҳи Мардуки соҳибкирон сар бипечад!

КУРУШ: Иштибохи бузург мекунӣ, чаноб! Ин пиндори туро ҳатто пайравони панҷоҳу се ибодатхонаи шаҳри Бобул намепазиранд!

САРРҶҲОНӢ: Офтоб дар ақсои фалак ягона асту ситораҳо бешумор. Ва ҳеҷ гоҳ ситорае ҷои офтобро гирифта наметавонад!..

КУРУШ: Лаҳзаи ғуруби офтоби ту фаро расидааст, чаноб! Куруши Кабир бо қадамҳои устувор берун баромад. Саррӯҳонӣ сӯи дӯшизаи урён лолу ҳайрон монда, асои гаронашро норозиёна кӯфту аз думболи Куруш шитофт. Куруш лаҳзае ба манзараи ишқварзии Камбучия ҷаҳм дӯхту аз оқизона ба зону задану домани хилъаташро бўсидани саррӯҳонӣ ғофил монд. САРРҶҲОНӢ (Таваллоомез): Шоҳаншоҳо, маро биёмурз!

КУРУШ (Домани хилъаташро аз дасти ӯ раҳо карда): Туро худо биёмурзад!..

Камбучия баногоҳ овози падарашро шинохта дӯшизаи бағалашро бо даҳшат тела доду осемасар хилъати тунукашро пӯшид. Ӯ чашмони лабрезии ғазабу нафрати падарашро дида, беҳолона ба зону афтоду забонаш гирифт. Куруш ба гулӯи писараш ҷанг андохта, ӯро аз замин бардошт ва рост ба қаъри чашмони даҳшатзадааш нигарист. Камбучияи беҳолу қарахт нафасгир шуда дар ҷанголи падар метапиду аз чашмонаш беист ашк метаровид. Точи фиребон

шохӣ аз сараш ғелида ба рӯи дӯшизаи урён афтоду тоб хӯрда дар
пеши пой Куруш қарор гирифт.

Куруш охи сарде кашида ба рӯи Камбучияи мадхӯш туф қарду
чанголи тавонояшро кушод. Ҷасади лоғару беҳоли писараш дукат
шуда ба рӯи фарш афтод ва ӯ мадхӯшона рӯ ба пой падар ниҳода
амон хост. Куруш бо дарду ҳасрат пояшро аз бағали писар рабуда
бо овози ларзону пурҳаяҷон хитоб

КУРУШ: Ту бо амри ман подшоҳи Бобул мешавӣ! Аммо фа-
ромӯш макун, ки поят дар занҷиру пояи тахтат бар чанголи ин
рӯҳониёни маккор афтодааст!

КАМБУҶИЯ (Аз ҷояш меҳезаду дасти падарашро бўсида ашк
мерезад): Валенеъмато! Писари осиятро бубахш! (Сар ба сини пад-
дар ниҳода, навҳаро сар медихад).

КУРУШ (Нафраташро базӯр дошта): Дареғи фарзанди нохалаф!

* * *

Рӯзи Соли нав фаро мерасид. Куруши Кабир азм намуд, ки ба
иди Соли нави бобулиён шукӯҳу ҷалоли Наврӯзи ориёиро фузуда,
рӯҳониёни мағруру ашрофони ишратзадаи ин шаҳри қўҳанро са-
баки муносибе диҳад.

Қурси хуршед дар домани осмон ханӯз як қадӣ найза надавида,
хурӯши қарранойу таблу духул баланд гашту посбонони таҳамтан
дарвозаи бузургу мунаққаши қасри шохиро кушоданд. Аз дарво-
за ҷаҳор қатор говҳои якранги бар гарданашон зангӯла берун шу-
данд, ки шоху пешони онҳоро гулу сабзаҳои навруста оро меод.
Аз думболи сафи говҳо қатори аспҳои сафеди безину афзор падид
омаданд, ки бар гардани ҳар яки онҳо гулчанбаре аз шохҳои нахлу
ғунҷаҳои навшукӯфта овезон буд. Аз паси ҷавҳи гову аспҳои якка-
чин, ки мебоист ба шарафи худоён қурбонӣ мекарданд, ҷаҳор қат-
тор муғҳои сафедпӯш машғал бар даст қадам зада, ба шодбошии
Наврӯзу Ҳурмузди нақурой дуруду ниёиш мефиристоданд.

Саранҷом Куруши Кабир савори гардунаи бошукӯҳе падидор
шуд, ки онро аспҳои саропо сафеди афзорҳояшон зарин мекаши-
данд. Ӯ тоҷи тиллоии ҷаҳоҳирқорӣ бар сар, қабои аргувонӣ бар

тан, камарбанди пур аз дуру гавхар ва чавахироти нодир дар миён дошт, ки ба чамоли модарзоди ӯ хусни тоза меафзуданд. Дар камарбанди шоханшоҳ ханчари ғилофаш бо чавахир оростае овезон буд, ки ба рӯи рони рост хобида, барояш салобату шукӯҳи мардона мебахшид.

Баробари падида омадани Куруши Кабир хурӯше дар майдон бархост. Соате нагузашта дар толори бузурги пазирай маросими тоҷгузории Камбучия баргузор гардид. Дар ин маросими бошукӯҳ меҳтарону ашрофони бонуфузи дарбор, рӯҳониёну коҳинони кешу мазҳабҳои мухталиф, сарлашкарону сипаҳбодони размовару қорозмуда ва чанде аз сафирону меҳмонони олирутбаи хориҷӣ ҳузур доштанд.

Камбучия дар пешгоҳи толори баланду барҳаво дар нишемангоҳи шоханшоҳӣ рӯи тахти муассасе нишаста бошад ҳам, чандон бовар намекард, ки ӯро шоҳи Бобул эълон мекунанд. Ӯ бо сару либоси ғоҳира шубҳае дар ниҳод сӯи ҳозирон мени гаристу аз ҳолати падар рамуз бардоштан меҳост.

Куруш зоҳиран ором буд ва сафедии мӯйҳои баногӯш ба симои дилкашаш нуру сафо мебахшид. Ӯ дар маросими тоҷгузорӣ бо салобату тамкини ҳосае бар тахти ҳамешагӣ нишаста, адои расмӣҳои маъмулиро бурдборона назора мекард.

Оқибат зарби табулу духул ва навои шайпуру сурнай дар фазои сақф танин андохту сипаҳбади сипаҳбадон парчами давлатро болои дастон барафрошта ба гомҳои якмарому устувор сӯи тахти Камбучия раҳсипор гашт. Аз думболи ӯ тоҷи шоханшоҳӣ, шашпарӣ салтанат ва шамшери фатҳу нусратро артишдорони мавзунқомату хушлибос ба рӯи лаълии зарандуде ниҳода ба ҳузури Куруши Кабир оварданд.

Рӯҳониёну меҳтарони бобулӣ, ки ба тоҷгузории аҳли тақво ва коҳинони олирутба одат карда буданд, аз падида омадани сарсипоҳу артишдорон қадре ҳайрону бесаранҷом шуданд. Ва ҳайрату ошуфтагии ҳозирон аз он бештар гашт, ки бо дастури Куруш пири дайри муғон мубади қўҳансол тоҷро аз рӯи лаъ лии заррин гирифта

ба сари Камбучия ниҳод. Точи шохӣ, ки бо ҳамдастии заргарону ҳаққокон ва ҷавоҳирнишонони мумтоз сохта шуда буд, ба андоми лоғару рангаш коҳидаи шоҳи ҷавон нуру сафо меафзуд.

Саррӯхонии маъбади Эсагил, ки ниҳодани тоҷро муносиби худ мепиндошт, аз дастури ғайриҷашмдошти Куруш таконе хӯрду дар қаъри ҷашмонаш шарорае падида омад. Куруш мисли он ки ҳолати нуговори саррӯхониро пай бурда бошад, супурдани шашпарӣ салтанатро ба ӯ воғузошт. Саранҷом роҳиби ҷунонӣ шамшерӣ фатҳу нусратро ато намуд ва маросими шодбошию табриқот оғоз ёфт. Курушӣ Кабир солорона барҳесту парчаи давлатро, ки ба рӯяш тимсоли зарҳалини паррандаи соҳибқирони тезҷанғол сабт шуда буд, ба писар дода ӯро оғӯш намуду самимона шодбош гуфт. Камбучия ба эҳтироми шоханшоҳӣ бузург нимтаъзиме қарду зонуи ростро ба замин ниҳода, домани хилъати падарро бўсид. Куруш аз дасти писараш бардошта ӯро ба тахташ хидоят намуд ва сипас дар ҳавои мавҷи қарсаки ҳозирин ба ҷои ҳеш баргашт.

Маросими тоҷгузорӣ дар толори қасри пазирайи поён меёфт.

Шаҳри ишқу ишрат ва сеҳру ҷоду ба ҷои Валтасар шоҳи ҷавонбахт Камбучияро ба маснади ҳеш нишонда, ба Соли нав шукӯҳу ҷалоли тоза мебахшид.

Поёни қисми дуюм

Ишқи хуношом

(Қисми сеюм)

I

Мунодиён дар растаҳои савдогарон ва бозорҳои серодами Бобул чор андохта, паёми нави Куруши Кабир Ёломиёи озодибахшро ба мардум мерасонданд. Овози марғуладори онҳо дар фазои шаҳр танин афканда, сафи шунавандагону хангоматалабонро дар гирдашон меафзуданд.

«...Фармон медиҳам, ки мардум дар парастии Худои худ озод бошанд ва бединонро наёзоранд... Фармон медиҳам, ки ибодатхонаҳои баста ва вайронро бикӯшоянд ва таъмир кунанд. Ҳама Худоёни ин маъбадхоро ба ҷойҳои худ баргардонданд ва дар манзарогоҳи поядор ҷой диҳанд. Фармон медиҳам, ки ҳамаи сокинони шаҳрро бозгардонанд ва хонаҳои харобшудаашонро аз нав созанд ва ба онон бозпас диҳанд. Ман тинчиву амонӣ ва сулҳу осониро ба тамоми мардуми қаламравам ато мекунам»...

Рӯҳониёни дигар ибодатхонаҳои Бобул аз васоати саррӯҳонии маъбади якқачини Эсагил раҳида, дари маъбадҳояшонро мекушоданд. Паёми озод будан дар парастии Худои ҳеш, озор надодани бединон, обод кардани маъбадҳои вайронаю харобшудаи собиқа қавмҳои гуногунзабон ва гуногунмазҳаби Бобул ва дигар шаҳрҳои қаламрави Курушро ба иттиҳоду сулҳу созиш меовард.

Аз пойгоҳи ибодатхонаи Эсагил худоёнро ба гардунаҳои хурду бузург бор карда, ба маъбадҳои ҳосаашон оварда ҷой меододанд. Кинаҳои дерина аз миён мерафт ва ба назар чунин мерасид, ки Куруши Кабир на танҳо ба бошандагони Бобул, балки ба қулли Худоёни гирифтори асорат раҳой бахшида.

* * *

Фатҳи Бобул барои Куруш хурсандии пирӯзӣҳои пешинаашро наовард. Ӯ баъди беморӣ ва марги ногаҳонии ҳамсараш Касандона

худро дилшикастаю танҳо мепиндошт. Куруш соатҳо дар толори мўхташамӣ қасри худ дар ихотай сутунҳои баланди мрамрин қадам мезадӯ низомӣ идораи мулк ва мушкилотӣ давлатдориро андеша мекард. Ягона эҳсосе, ки дили Курушро чун пештара ба таҳрик меовард ва ҳуни шарёнашро меангехт, ёди Томирис буд.

Ба мӯи мушкини Куруш солҳои охир сафедӣ фитода, дар чабиниаш чочо тури ожангҳо медамид. Ў ба хотири раҳидан аз хузнӯ андӯҳ ва эҳсоси мағшуши танҳои ба нақшаҳои меъмории ободонии қаламрави паҳновараш ошно мешуд. Бунёди роҳҳои тичоратӣ, қорвонсарою бошишгоҳи тоҷирон, алалхусус таъмиру васеъ ва сангфарш намудани роҳи бузурги шӯҳаншӯҳӣ, ки аз Шуш то Сард тӯл мекашид, ўро ҳафтаҳои моҳҳо машғул медошт.

Боре ба Бобул аз мулки Финикия сафорати бошукӯҳе омад. Финикиёни маккор дувоздаҳ духтари мавзунқомати олиҳаандомро ба шӯҳаншӯҳи мубталои зиндагии мучаррадона подош оварданд. Аз шумори тӯҳфаҳои гаронбаҳо тоҷи нодиру хилъатҳои зардӯзӣ ва матӯҳҳои зарҳалбофти беназир таваҷҷӯҳи ҳозиронро ба худ мекашид. Пешвои сафирон аз рағбати аҳли дарбор рӯҳ гирифта, гӯё дар омади гап шарҳ медод, ки дар Миср наҳи зарҳалин аз наҳи қатон арзонтар аст ва аз фаровонии тилло ҳатто мардуми миёнаҳол либосҳои зарҳалбоф мепӯшанд. Ў ҳангоми намоиши қамарбанди ҷавохирнишон меафзуд, ки ҳар як шиновари беҳунари мисрий метавонад, аз тағи дарёи Нил дуру гавҳар ва ҷавохироти нодирро берун орад ва дар гирди хилъату қамарбандаш баҳадӯзӣ намояд.

Куруши Қабир муҳобот будани суханони сафирро пай мебард, аммо ҳадафи ниҳони ўро дарқ қардан муяссараш намегашт. Ў ҳанӯз ба ҳулосае нарасида, шаш нозанини юнонитабор кӯзаҳои минони қоринфӣ ва қомҳои тиллоии мунаққаш, ки бар танашон сурати манзараҳои ишқварзӣ сабт шуда буд, болои даст падида омаданд. Ҳусну қамоли модарзод миёни борик, суринҳои дамида, синҳои таранг, абрувони ҳилол ва қашмони шӯҳу бебоки дӯшизаҳо набзи ҳастаи Курушро ба шӯр меовард. Қашмонаш нур мегирифт, дилаш қатони қорам меҳӯрд ва ў пай мебард, ки қайҳо боз табу

тоби ишқ ва навозиши тани занро пазмон шудааст. Ў шӯру ғалаёни хунашро бо камоли хунсардӣ фуру менишонду аз фаросати фитрӣ ҳадафи ниҳой ва муроди сафиронро дармеёфт. Кишвари овозадори роҳзанҳои баҳрӣ меҳодад ҳарифони тавонояш Мисру Юнонро бо дасти ӯ шикаст диҳад.

Соате нагузашта бо амри Куруш зиёфати бошукӯҳе оростанд. Душизаҳои нозанин беиба мераксиданд. Ҷомҳои шароб паси ҳам ҳолӣ мешуд, сарҳа метафсид ва гиреҳи забонҳо кушода мегашт. Куруш бо ширинзабонию хушсуханӣ ва ақли бедору зиракии модарзод, дили сафирони аҷнабиرو мерабуд.

Пас аз фурсате сарвари сафирон иқдор шуд, ки ӯ шохзодаи валиаҳд аст ва бо амри падар ин дӯшизаҳоро подош оварда, бо шоханшоҳи олам паймони дӯстию аҳди ҳамсоягӣ бастан меҳостааст.

Паймони дӯстӣ низ дар сари мизи зиёфат бе таъхир баста шуд. Финикиён пуштибонию васояти Куруши Кабирро эътироф намуда, чун як мулки мустақил ба ҳайати қаламрави ӯ ворид гардиданд. Роҳҳои тичоратии калонтарин шаҳрҳо Шуш, Бобул ва Эқбатана ба рӯи онҳо кушода шуд. Амниятро осоиши тоҷирон дар ҳамаи роҳҳои тичоратӣ ва макони будубошашон қарорат дода мешуд.

Ҷониби финикиҳо дар навбати худ ӯҳдадор гардиданд, ки даҳяки судашонро аз савдо ба ҳазинаи давлат месупоранд ва киштиҳои тичоратиро сафинаҳои ҳарбиашонро дар мавриди зарурат ба ихтиёри Куруш воҳеғзоранд. Дар айни ҳол шоханшоҳ ба финикиҳо амр дод, ки ду ҳазор ҷавони машқдида ва се ҳазор сарбози яккаҷиҳои обварзро хунари маллоҳию киштиронӣ омӯзонанд ва ба муҳорибаҳои баҳрию набарди сафинаҳои ҷангӣ омода наоянд.

Сарвари сафирон аз барори қораш хушҳол буд. Ў бо ин осонӣ ҳал шудани мушкилот ва забон ёфтани ӯ бо Куруши Кабир интизор набуд. Ў дар паноҳи Куруш ҳудро тавоноӣ шикастнапазир медид ва тахмин мезад, ки шоханшоҳи ҷаҳор самтиолам бо сафинаҳои ҷангӣ сипоҳи баҳрии омодаи набардаш дер ё зуд ба Миср ҳамла меорад.

* * *

Боре Томирис дар яке аз шабҳои фасли зимистон савори таковари сафед, мӯи мушкинаш парешон, хандае ширин андар лаб, нури меҳрбору фиребоне дар чашмони бодомӣ ба хобаш даромад. Ӯ дар домани дашти сабзпӯше асп метозонду бо дастафшония хандаҳои гуворо Куруши савори самандро сӯяш меҳонд. Куруш бо тундӣ пеш шитофта ба таковари Томирис наздик меомад.

Баногоҳ ҷавоне савори аспӣ сиёҳмушкин шамшери урёне болои сар аз пешорӯяш пайдо шуд, ки шамшераш дар нури офтоб медурахшид. Куруш аз ин ҳамлаи ғайричашмдошт дасту по бохта фурсати шамшеркашӣ наёфт. Сипари дар бозуяш ҳамоилро осемасар ба рафъи зарба бардошта самандашро бериҳа ронд. Шамшери ҳариф гӯшаи сипарашро ҷок карда, ба ҷисми Куруш таконе фиканду бозуяшро хуншор намуд.

Ҷавони таҳамтан ба сипари ҷоку бозуи ҳунафшони Куруш ғолибона нигариста, шамшерашро ба наём андохту аз думболи Томирис дар васати дашти фарох дур шуд.

Томирис ҳамоно меҳандиду сӯи Куруш даст меафшонд ва пайкари мавзунаш дар ҳавои ҷаҳорҳези таковар алвонҷ меҳӯрд. Сиёҳмушкин чун бод ба таковари сафед расид ва Томирис ҳам шуда аз ҷабини ҷавон бӯсае заду сӯи Куруш нигоҳи ғолибонае афканда охирин бор даст афшонд.

Куруш нимаҷаб дар ҳарамсарои хобаш ғарки обу арақи сард бедор шуд. Дилаш бошиддат метапид, бозуи рӯсташ зери бори бадан бемадору қарахт гашта, ангуштонаш аз ҳаракат монда буд. Ӯ аз бистари хоб хесту банди бозуяшро молида, дар толори нимторики ҳарамсарой ба пешу пас рафтаи шуруъ намуд. Хоби нугувор ва ғустоҳии Томирис ӯро ба андеша вомедошт.

Куруш дар таъбири хоби дидааш очиз монда, дар бистари нарма аз паҳлу ба паҳлу мегашту намедонист барои таскини дил чи ҷорое андешад. Дарди хуфтаи ишк бедор шуда, дар ниҳонхонаи дилаш шуру шарар меағхаст. Куруш чун ҷавонони гирифтори ишк бедорхобӣ мекашиду ёди ёри қайсару номехрубон мекард.

Ӯ дар миёни эҳсоси ишк ва кашиши меҳри ёри ноошно дармонда намедонист ҷӣ тадбире андешад. Баъди солҳои дарози ҷудой ва ба

ишки ӯ посух надодани Томирис боз ба сари ин савдои кӯҳна бозгаштан барояш муносиб наметофт. Аммо аз тақопи эҳсоси ишк дар гӯшаи дилаш равшание аҳнаҳён дурахшида, ӯро аз барори ишки дерафтода умедвор месохт. Ҳафтае пас Ойбар ба Пасаргад омаду Куруш аз дидори ошнои дерина хеле шод гашт. Расидани Ойбар хотираҳои кӯҳнаро бод дода, майли хостгорию дар замири Куруш афзуд. Ӯ баъди каме осудану хастагии роҳро аз тан баровардани Ойбар дар сари дастурхон чурӯҳои шаробро ошомида ҳадафи омадани дӯсташро фаҳмидан хост.

КУРУШ: Аз дидорат шодам, Ойбар! Камбучия тинчу осуда ҳаст?

ОЙБАР: Ба падари бузургвораш дуруду сипос гуфта, аз омодаи набард будани сафинаҳои ҷанги Финикиён изҳори умед мекунад...

КУРУШ (Суоломез): Умеди набард бо Миср?

ОЙБАР: Бале, волоҳазрат.

КУРУШ: Аз ҷавоне, ки чун айёшони бобулӣ ҳино бастану чун занони ишвабоз шалворҳои гулдӯзи пӯшидано меписандад, фатҳи Мисро ҷашмдор будан магар равост?

ОЙБАР (Каме ноҳинҷор гашта): Сарлашкарони корозмуда дорем, шоханшоҳ. Сарбозони кирои ҷунонӣ низ моро ҳамроҳӣ мекунад.

КУРУШ: Мебинам, ки майли шӯҳратҳои Камбучия афзудааст. Аммо дар набард шӯҳратро бо шамшери дигарон ба даст намеоранд.

ОЙБАР: Ёигузори шоханшоҳи олам сарвари лашкарро бар дӯш гираду Камбучияро сабаки набард диҳад.

КУРУШ (Лаҳзае ба сукут рафта): Фатҳи Миср, ба пиндори ман, ҳам аз самти биёбону ҳам аз тариқи баҳр басо сахту хатарнок аст.

ОЙБАР (Маънидорона): Эҳтиёткор шудай, Куруш. Ба ҷои ҷасорату бебокии ҷавонӣ, хираду дурандеши ёрат гаштааст.

КУРУШ (Бо лабҳанди нарму самимӣ): Бебокиҳои ҷавонӣ аз гармии хун меҳест, Ойбар.

ОЙБАР (Нобоварона): Ҳанӯз ҳам ҷавонию неруманд. Фақат ташвишҳои афзуни кишвар қадре хастаат кардааст.

КУРУШ (Бо шӯру шавқи ҷавонӣ): Ёд дорӣ, Ойбар! Ману ту дар саисхона орзу мекардем, ки озод бошем. Аммо баъдтар фаҳмидам,

ки озодӣ ҳатто шоҳаншоҳи кишварро гирифтори завлона мекарда-
аст. Гирифтори завлонаи тоҷу тахт, завлонаи шӯҳрат, ҳатто завло-
наи ишқи бебарор...

ОЙБАР (Бо нигоҳи рамузгир): Наход ишқ ҳам завлона бошад?

КУРУШ (Охи талхе кашида): Ишқ касро бе занчиру завлона аси-
ри худ мегардонад...

ОЙБАР (Бо лабханди маънидор): Метарсам, ки шоҳаншоҳ ба дӯ-
шизаи нозанине дил бохтаасту аз камина таманнои хостгорӣ дорад...

КУРУШ (Лаҳзае ба андеша рафта): Иштибоҳ накардӣ, Ойбар.
Худат медонӣ, ки волотарин орзуи ман таҳти як парчам гирд овар-
дани Эрону Тӯрон аст. Кулли ялону кишваркушоёни Эрону Тӯрон
дар муттаҳид кардани ин кавмҳои парокандаи ҳамхуну ҳамзабон
очиз монданд...

ОЙБАР (Ҳадафи Курушро бо фаросат дарёфт): Хусумати миёни
онҳо азалист, шоҳаншоҳам.

КУРУШ: Мо тоифаҳои парокандаи ориёиро таҳти як парчам
муттаҳид сохтем. Аммо қабилаҳои тӯронии он сӯи Яксарт ханӯз
аз мо ҷудост...

ОЙБАР (Андешамандона): Аз тӯронӣни яғмопешани канори
Яксарт некиро интизор шудан хатост!

КУРУШ: Худро ба гӯлӣ зада, бори хостгориро аз дӯшат ма-
яфкан, Ойбар! Омода бош, пагоҳ ба кишвари массагетҳо меравӣ...
Ба хостгории маликабону Томирис...

ОЙБАР (Бо ҳайрати ошкоро): Хостгории Томирис? Гумон до-
штам, ки шоҳаншоҳ ин бевазани макқору кинаварзро кайҳо фа-
ромӯш кардааст!..

КУРУШ (Таассуфомез): Ягона эҳсосе, ки маро то ханӯз таскин
мебахшад, ишқи ҳамин бевазан аст..

ОЙБАР (Бо ноумедӣ ва афсӯс): Дареғи ишқ! Акаллан ба хостго-
рии дӯхтари фиръавн Амасис мерафтам, дилам чандон на месӯхт...

КУРУШ (Бо оҳанги омирона): Мепиндорӣ, ки бо ин доронию
қудрати беинтиҳо ман хушбахтам, Ойбар? Ҷаҳонро бо ҷонбозиҳо
зери нигин овардаму аз писари худ хиёнат дидам! Чӣ суд аз ин мас-

нади шоҳаншоҳӣ, ки маро як умр дар пояи тахт занҷ ирбанд карда-
асту дар посухаш кинаю ҳасад, хиёнату бадбинӣ ва тамаллуку фи-
реб мезояд. Кошкӣ шоҳаншоҳӣ кишваркушоӣ намешудаму ҷӯпони
оддӣ мемондам!..

ОЙБАР (Лаҳзае лолу ҳайрон монда): Маро бубахш, волоҳазрат!
Ҳеҷ гумон надоштам, ки дар дили шоҳаншоҳам ин қадар дарду
алам нухфтааст...

КУРУШ: Вонасин орзуи ман пурсидани дасти Томирис ва аз
миён бардоштани хусумати деринаи Эрону Тӯрон аст...

Бигузор дар ин роҳ қурбон шавам, вале аз азмам намегардам...

Сӯҳбати онҳо то поси шаб идома ёфта, қадаҳои шароб пасиҳам
ҳолӣ мешуду сарҳу метафсид ва талхию шириниҳои айё ми ҷавонӣ
ба ёд меомад. Аз равзанаҳои қасри мӯхташам нафаси сармо вази-
да, забонаи фӯрӯзони қандилҳоро саҳл тақон меоду сояҳои тира-
фом дар тани девор меҳазиданд.

II

Аҳли қорвон омодаи сафар шуда, бо ҳидояти Ойбар роҳи Яксар-
тро пеш гирифтанд. Онҳо аз ҳазинаи шоҳӣ ба уштурони якқачину
тақоварони хушхиром тӯҳфаҳои гаронбаҳо, матоъҳои нафису сару
либоси фоҳира, зару зевари занонаю дигар подошҳои муносибро
бар карда бо сару сурати бозаргонон ба роҳ баромаданд.

Куруш дар остонаи дарвозаи қаср бо Ойбар видӯ намуду ба пе-
шайвон барои аз думболи қорвон дурудароз чашм дӯхт. Қофи-
лаи қорвон ба самти шарқ рӯ оварда, оғӯшта ба анвори хуршеди
дами субҳ торафт пеш мерафту ба назар хурдтар метофт.

Куруш дар васати боғ шитоб накарда гом мениҳоду гӯё манзараи
зебо ва рикқатовари барфи ба нури офтоб оғӯштаро эҳсос наме-
кард. Ҳама ҳушу ёди ӯ ин соат аз думболи қорвон ба парвоз омада,
бурду боҳти умри рафтаро дар мизони андеша бармекашид.

Дар ин боғи хилвати барфпӯш оғӯи сеҳрангези нолаи най ҳаёле
дар гӯшаш садо дода, ҷумлаи дарду доғи ишқашро мегиристу ёди
Томирис дар дили ӯ ноаён боло мегирифт.

* * *

Ойбар руди яхбасти Яксартро убури намуда ба сарзамини массагетҳо ворид шуд. Шамоли сард вазида ба ҷони мусофирони ба ҷомаю пустинҳо печида ларза меафканд.

Роҳбаладони сақой, ки аз Мароқанд бо онҳо пайваста буданд, бошишгоҳи аниқӣ массагетҳоро намедонистанд. Онҳо аз рӯи ода-ти бодиягардон тахмин мезаданд, ки сақоихо дар фасли сармо бо ҳидояти пешвои худ дар дараҳои мусоиду шомолпаноҳ маскан ме-гирифтанд.

Оқибат баъди сарсонҳои зиёд дар ғӯшаи дараи фароҳи бар халқайи кӯхҳо орамида хаймаи бузурги Томирис намудор гашт. Давродаври ҳошияи хаймаи Томирис баробари як қадри одам аз на-мади сиёҳ ва нимаи дигари он бо боми гумбазшак лаш аз намади сафед буда, ба назар хеле хуштарху зебо меофт.

Гумоштаҳои Томирис сафирони роҳкӯфтаи аҷнабири дар хай-маи бархавои шафати малика пазируфта, дар гирди ду сандалини гарму бароҳат ҷой доданд. Аввал дар ҷомҳои калони зарҳалин бӯ-заи гуворю таскинбахш доданд, ки ба тани сар мокашидаи Ой-бар ва ҳамсафонаш гармӣ фиканда барояшон марҳами ҷон шуд. Сипас дар табакҳои калони тиллоӣ нахуст барои Ойбар ва баъд барои ҳамсафарони дар гирди сандалини дигар ништаааш ғӯшти серравғани ғӯсфанд ва қабоби танӯрӣ оварданд.

Соате нагузашта Ойбарро ба хузури малика хонданд. Ойбар бо мадади пешхидматону надимони малика сандуқу халтаҳои ҷармин ва хӯрчину ҷуволҳои тӯхфаро даровард. Хаймаи бузургу фарроҳи малика пур аз матою кола, либосҳои зарбофту зарҳалдӯзӣ ва газ-ворҳои нафиси бобуӣ гардид. Сандуқҳои болокушодаи зару зевар ва ҷавохирот бо рангҳои муҳталиф ҷило дода ҷашмро мебурд.

Аммо Томирис бо шукӯҳу салобати ҳосае бар тахти зарандуд ни-шаста, бастан матоҳои нафису пурҷило ва зару зеварҳои нодир эъ-тиние намедод. Ҳанӯз ҳиссаи аввали подошу тӯхфаҳоро накушода Томирис бо амри қифоят даст бардоштумирони пурсид:

ТОМИРИС: Аӣ марди худо! Ту кистӣ ва ҷикорай? Дар ин сармон қахратун, ки гург ёрои лонаашро тарк кардан надорад, ҷӣ ҳоҷате

туро ба ин роҳи дур афканд?

ОЙБАР (Сари таъзим фуруд оварда): Эй маликаи бузурги массагетҳо, дуруду паёми Куруши Кабирро бипазир! Хурмузди нақӯроӣ туро нерӯи доноӣ, биноӣ ва адлу ростӣ диҳад.

ТОМИРИС (Хандае ба лабаш дамида): Аз расидани паёми-шоҳаншоҳ шодам, ай марди худо! Вале ин ҳама подошу тӯҳфаҳои бешумор, ки аз хирочи ҳафт мулк гаронтар аст, аз баҳри чист?

ОЙБАР (Бо ҳамон оҳанги хушгуфторӣ): Ай маликаи бузургвор! Ҳафт сол аст, ки ҳамсари Куруши Кабир аз ҷаҳон рафта ва ишқи дерина сабру қарори шоҳаншоҳи оламро рабуда. Камина бо ин тӯҳфаҳои хоксорона ба хостгорӣ ва пурсидани дасти шоҳбону омадаам.

ТОМИРИС (Бо ҳайрату тааҷҷуб): Хостгорӣ? Барои ман?!(Самимона меҳандаду баъди лаҳзае ором гирифта бо ҷиддият мепурсад). Магар барои ин гуна ҳавасҳои даргузар дер нашудааст?

ОЙБАР: Азми шоҳаншоҳи олам басо қатъист! Меҳоҳад ҳатто рафтаи тақдирро дер бошад ҳам ислоҳ намояд.

ТОМИРИС: Қорест нораво, Ойбар! Хате, ки офаридгор ва тақдирсози азал дар толеӣ мо кашида, ислоҳи он басо гарон меафтад!

ОЙБАР (Аз шинохтани шоҳбону каме ҳайрон шуда): Куруши Кабир дасти мубораки маликаи нозанинро бар ивази ҷон бошад ҳам харидор аст.

ТОМИРИС (Бо тааҷҷуби сохта): Наход?! Айёми ҷонбозиҳо дар роҳи ишқ барои Куруш кайҳо гузаштааст, Ойбар. Дар фасли ҳазони умр орзуо ҳавасҳои ҷавонӣ намезебад!

ОЙБАР (Лаҳзае дармонда посух меҷӯяд): Ишқ атои илоҳист, шоҳбону!

ТОМИРИС (Бо лабҳанду ҳаёломез): Атои илоҳӣ бо парвози қудсиёнааш ширин аст, Ойбар. Онро ба домани хок кашидану бо ҳавою ҳавасҳои заминӣ олудан раво нест...

ОЙБАР: Куруши Кабир азм дорад, ки бо паймону аҳду вафо ба ишқи қудсиёна парвози волотаре ато кунад.

ТОМИРИС (Симояш нур мегирад): Ба Куруш бирасон, ки аз коми дил ва ҳавою ҳавасҳои ҷавонӣ бигзарад!..

ОЙБАР (Таҳсиномез механдад): Муроди шоханшоҳи олам аз паймони ишқ адовати деринаро аз миён бурда Эрону Туронро тахти як парчам овардан аст...

ТОМИРИС (Бо зиракии омирона): Ин аллақай ишқ нест, Ойбар! Дарди бедавои кишваркушоист! Шоханшоҳ ба ман не, ба сарзамини массагетҳо дил бастааст...

Аз паси пардасаройи пашмибофти хайма Сипаргапис ноаён берун омад. Чашмони молмоли хашму ғазабаш дар нимторикӣ чун чашми гурги кинадоре медурахшид. Даст ба қабзаи шамшер ниҳода, пайкари тарангу омодаи ҳамлаашро бо душворӣ медошт. Овози дурушту хашмбораш аз ғӯшаи хайма баланд шуд.

СИПАРГАПИС: Мебинам, ки савдои ишқу савдои кишвар басо дар авҷ аст! Куруши маккор дили маликаро бурда, сарзамини аҷдоии массагетҳоро бо подошу симу зар рабуданист!..

ТОМИРИС (Лаҳзае лолу хайрон монда): Сипаргапис! Дар кучо будӣ?! Тундӣ мақун, писарам!

СИПАРГАПИС (Бо хашму ситез пеш омада): Ба савдои ишқи ниҳонӣ ҳалал расондам? Дилам гувоҳӣ медод, ки дар сармои шадид омадани ин сафир ҳеҷ бебало нест!..

ТОМИРИС (Бо омирию ҷиддият): Мулк бе сиёсату давлат, бесафорат намешавад, Сипаргапис. Биншину ба сафири Куруши Кабир посух бидеҳ!

СИПАРГАПИС (Бо тундию дуруштӣ): Ба Куруш бирасон, ки савдои ишқу савдои кишвари массагетҳоро аз сар бадар кунад. Вагарна сарашро дар ин роҳ барбод медиҳал!

ОЙБАР: Куруши Кабир бо сулҳу созиш мепохад хусумату душмани миёни Эрону Туронро аз беҳу бун барканад!

СИПАРГАПИС (Шамшер аз наём кашида): Дар ҷое, ки хун рехта шуд, аз хунбаҳо ҳарф мезананд, на аз ишқу сулҳу созиш! Хунбаҳои падарам бар гардани Куруш қарз аст! Бо шамшери тақдими кардаш то сарашро наситонаму хунашро наошомам, дар ду дунё таскин нахоҳам ёфт!

ТОМИРИС (Бо изтиробу парешонӣ): Ором шав, Сипаргапис!

Марди оқил шери жаёно бо ҳарфи ширин асир мекунад!

СИПАРГАПИС (Шамшерашро бардошта): Шамшери тез беҳ аз панди бесуд аст, модар! Ман ташнаи хуни Курушам! Орзуи ягона-ам дар косаи сари ӯ нӯшидани бўзаи модииён аст!

ОЙБАР (Хашмашро бо азобе фурӯ нишонда): Куруши Кабир шоҳаншоҳи тавоною сафшикан аст, фақат ба хотири дӯстӣ марз-шиканию яғмогарихои туро нодида мегирад...

СИПАРГАПИС: Агар хуршед гавҳари тоҷаш ва замин фарши тахташ бошад ҳам, Куруш имрӯз аз шери пири хастаю ранчуре беш нест! Бо ҳиллаю тадбир маликаи хушбоварро ба дом афтонда, аз қасосу хунбаҳо раҳиданист!

ТОМИРИС (Бо таассуфу надомат): Яздони пок ниғаҳбонат бошад, писарам! Аз модарат бадгумон мабош!

ОЙБАР: Дӯғу дағоро бигзору оқибати посухатро андеша кун, Сипаргапис!

СИПАРГАПИС: Ба Куруш бирасон, ки хунро бо хун мешӯянд! Агар тақдирам баландӣ кунад, косаи сари Куруш нодиртарин ҷоми ман хоҳад шуд!..

* * *

Баҳор меомад, баҳори соли 530 то мелоди масеҳ. Ин баҳори оғози соли бистунухуми подшоҳии Куруши Кабир бо дастаҳои сипоҳи пиёдаю савора дар сафари тўлонии роҳи дарозу хастагиовари самти Мароқанд мегузашт.

Ҳаво тираю абролуд буд. Кӯҳамавҷи бузурги абрҳо дар васати осмон шитофта, аз расидани борон паём меод. Тундар гоҳгоҳе табли чангиашро навохта, дар паҳнои дашт гулгула меафканд. Хаданги барқ шамшери рахшонашро ҷавлондода, аз миёни кӯҳаи абрҳо аҳёнаҳён берун меҷаҳид. Борон донадона меҷакиду боз ором гирифта, дар ҷомаи ғализи абрҳо меосуд. Куруши Кабир савори таковари саманд бо викору салобати шоҳона дар калби сипоҳ асп меронд. Ӯ аз болои либосҳои сафарӣ пўстини яккади чармин пўшида буд, ки домани он пушти аспашро мепошонд. Ӯ дар ихотаи сарлашқарон сафи сипоҳи пиёдаю савораро кафо гузошта, гӯё аз

тахдиди борону гулгулаи раъду барқ парвое надошт.

Аммо ӯ дар зоҳир орому батамкин метофт, вагарна дилаш чун осмони тираю абролуд моломоли хузну андӯх буд. Сабзаҳои навдамида, гулу гиёҳи канораҳои дашт ва буттаҳои бодомӣ шукуфтаи канори теппаҳо, ки аз расидани баҳор мужда меовард, дар чашмаш наметофт. Хаёлаш беихтиёр сӯи Томирис мерафт ва дилаш чун осмони шӯридаи фасли баҳор талотум мекард.

КУРУШ (Андешаи ботинӣ): «Оҳ Томирис, Томирис! Боз дархости деринаи маро рад кардӣ?! Ман, Куруши Кабир, дунёро бо ҳама бару пахнонаш фатҳ намудам! Садҳо лашкаркашону зӯрваронро шикастам! Ҷаҳони пахновар бо ҳафтоду ду қавми мухталифзабону гуногунонаш таҳти фармони ман омад. Аммо ту ҳамоно якравию гарданкашӣ дорӣ!

Ман дар хузури Яздони пок ҳама тадбире, ки аз салоҳи хирад ва накурӣ буд, барои ту андешидам. Дарево, ки бароям ҷуз ороستانӣ сипоҳу рафтан ба пайкор дигар чорае намонд. Шояд дарди бедавои ишқ маро ба ин роҳи норавои хунрезӣ хидоят кард. Ишқе, ки дар ниҳод хунрезӣ дорад, ишқи хуношом аст. Оре, ишқи хуношом! Вале ман худро бо он таскин медиҳам, ки поёни ин роҳи хунполо моро ба иттиҳоди қавмҳои эронӣ тӯронӣ мерасонад ва хусумати деринаро аз миён мебарад...

Бигузур писари кинаварзу пархошҷӯи ту бо ман дар майдони набард рӯ ба рӯ гардад! Ӯ ташнаи хуни ман аст ва орзу дорад, ки аз косаи сарам ҷоми шароб созад! Агар худоён ёвараш гарданд, бигузур хуни олуда ба ишқи маро то шикастани ташнагиаш биошодад. Вагарна ман сар медиҳаму аз қасди ишқи дерина бознамегардам...»

Тундар гулдурӯс мезаду хаданги барқ дам ба дам чаҳида дар пахнои дашти сабзапӯш рӯшанӣ меафканд. Қатраҳои борони баҳор аз қабати абрҳо рехта, торафт шиддат мегирифт.

Осмони сиёхпӯш бори гарони дилашро ҳолӣ карда, гӯё ба ҳоли Куруш мегирист. Сипоҳи анбӯҳи савораю пиёда аз болои сабзаҳои тар ва кӯлмакчаҳои навдаидаи васати роҳ ҳамоно пеш мешито-

фт. Аз асари борон нолиши чархи гардунаҳои боркаш афзуда, аз таги пойи аспҳо чарахсаҳои лой мепарид. Вале боридани борон ва гулгулаи раъду барк гӯё дар пеши иродаи оҳанини Куруш очиз буд.

Аз дуродур аз паси тӯри риштаҳои борон деворҳои баланди шаҳристоне намудор гашт, ки ба дилу дидаи сипоҳиёни хаста ҳолумеди лаҳзае осудан меафканд. Куруш ба девори яклухту паҳновари шаҳристони ношинос андешамандона менигаристу хастагии бардавомашро акнун эҳсос мекард.

Аз дарвозаи шаҳр як дастаи саворон берун омада, ба истикболи лашкари Куруш шитофтанд. Саворон дар фосилаи тиррас ба эҳтироми Куруши Кабир аз асп пиёда шуданд. Пешопеши ҳокимону ашрофони бонуфуз чавонмарди болобаланди хушқаду баст ва зебоандоме меомад, ки мӯи сиёҳи бар дӯш хамида, бинии тегадори мавзун ва рӯи каме дарози лоғарнамо дошт. Куруш писари хурдаш волии Бохтар Бардияро шинохт ва аз ин дидори ногаҳонӣ басо шод шуд. Бардия ба истикболи падар даст меафшонду Куруш пай мебурд, ки меҳри навозишомезе дар дилаш боло мегирад.

БАРДИЯ (Бо таъзиму пазирии самимона): Аз расиданишоҳаншохи олам ба сарзамини Суғд басо шоду сарфарозем! Хоки кадамашон болои дида!..

.. КУРУШ (Бо ҳаяҷону хушҳолӣ): Бардия! Писари чигарбан дам! Дар ин солҳои чудой чавонмарди зебою баркамоле шудай! (Хам шуда Бардияро ба оғӯш мегирад ва аз чабинаш мебӯсад).

БАРДИЯ (Аз ҳаловати оғӯши падар ба рикқат омада): Лутфу инояти падари бузургвор ҳамеша ниғахбону роҳнамоям буд...

КУРУШ: (Бо кафи даст шонаҳои Бардияро навозишомез молида): Сарбаланд бош, писарам! Ба пазиroy омаданатро дар ин дурихо чашмдор набудам...

БАРДИЯ (Даст пеши бар ниҳода): Меҳри падари бузургвор маро се рӯз пеш аз Бохтар овард. Хавотир будам, ки шоханшоҳ аз борону тундхезихон баҳор озурда мегарданд...

КУРУШ (Аз болон таковараш аввал ба умки чашмони Бардия ва сипас сӯи шаҳристон рамузгирона нигариста): Устухони пада-

рат дар гармию сардиҳои лашкаркашӣ саҳт шудааст, Бардия! Ин шаҳристони пешорӯ ба ҷашмам аҷиб менамояд.

Чӣ шаҳрист он?!

БАРДИЯ: Онро Афросиёб ном аст...

КУРУШ: (Бо изтиробу ҳаяҷони ошкоро) Афросиёб?! Ҳамон Афросиёбе, ки бо Эрон ҷангу пайкорҳои тӯлонӣ дошт?

БАРДИЯ: Бале, ҳамон Афросиёби бедодгар, ки баъди ҷиштани Манучеҳр дувоздаҳ сол дар Ориёвӣ подшоҳ шуда, ҳамин шаҳристонро бунёд ниҳодааст.

КУРУШ (Лаҳзае ба сукут рафта): Аҷабо! Ман ин қиссаро шунида, ба ҳақиқаташ ҷандон бовар надоштам. Акнун якинам ғашт, ки қиссаҳои кӯҳан ва рӯзгори пурҳангомаи мардуми эронӣ тӯронӣ сарнавишти воқеист...

Бардия савори тақовараш аз паҳлуи падар асп меронд. Лашкари пешгард ва сарони талоя бо амри Куруш ворида шаҳристони Афросиёб мешуданд. Дар симони сарбозони савораю пиёда хушҳолӣ падид омада, ба дили Куруш асар мегузошт. Борони баҳор аз боридаи монда, дар ғӯшаи осмон аз қабати абрҳои пароканда офтоб нур мепошид. Аз самти муқобил рангинкамони дамида як ғӯшааш дар канори шаҳристони қадима ва ғӯшаи дигараш дар сари тепаи шафат орамида, бо ҷандин ранг ҷилва мекард.

III

Сипоҳи савораю пиёдаи Куруш се ҳафта дар шаҳри Афросиёб ва ғӯшаю канораҳои Мароканд баросуда, афзори ҷангӣ ва аспу улави роҳқўфташонро ба муҳориба омода мекарданд. Аз миёни лашкар якҷанд дастаи устоҳою ҷўбтаршонро бо сарвари муҳандисони бобулию ҷунӣ ба канори Яксарт рафта, дарахтони муносибро барои амаду сафинасозӣ меафтонданд. Баҳори сабзапӯши поёни моҳи фарвардин дар авҷи нумӯю шукуфӣ буд. Ба соки алафҳои хуни сабз давида, тақоварони ҷангӣ мадору нерӯи тоза мегирифтанд. Аз ғӯшаву канораҳои дашти паҳновари Мароканд шӯҳи тақоварони маст дамба дам ба ғӯш мерасид.

Баҳор бо нафаси тозаю ҷонбахшаш ҳастагиро аз тани сарбозон

рабуда, азми размхохию майдондориро дар замири онҳо бедор мекард. Набардҳои тан ба тан ва машқҳои шамшерзанию асптозонӣ соатҳо идома ёфта, сафи довталабон рӯз то рӯз меафзуд.

Куруш фарорасии вақти роҳфарсоии лашкарро эҳсос намояд ҳам, кундии кори киштисозон ӯро аз азмаш бозмедошт.

Оқибат рӯзи нахустини моҳи урдубиҳишт² амри азми сафар бастанӣ лашкар расид. Сипоҳи анбӯҳи савораю пиёда аз роҳу бераҳо пеш шитофта, оқибат ба канори руди Яксарт омад. Қалъаи Курушкада аз асари ҳамлаи тӯронӣён хароб шуда, аз дур боми иморатҳои нимсӯхтаю ҷӯкидааш манзараи ҳузноваре дошт.

Куруш ба ин шаҳри сӯхтаю бесоҳиб даромаданро барояш муносиб надид. Ӯ қадқади рӯди Яксарт асп меронду дарду алами кинаолуде дар ниҳодаш боло мегирифт. Оби дарё аз асари борону обшавии яхҳо чанд қадӣ найза боло хеста бо талотумаш ба дилҳо ваҳму ҳарос меангехт. Шоханшоҳ савори тақовари саманд ба оби хурушонӣ руд менигаристу тадбири аз он гузаштанро меандешид.

Куруш саранҷом пастоберо дар соҳили руд интиҳоб намуду амр дод, ки аз қили аспу пашми буз арғамчинҳои сахту дарозе тофта, сафинаҳоро тан ба тан бубанданду аз онҳо кӯпрук созанд.

Ҳазорон ҷӯбтарошонро корфармоён ба сохтани кӯпрук шуруъ намуданд. Куруш дар баландии соҳил андаруни пардасаройи бузурги абрешимин орамида, ба рафти кор назорат мекард. Сафинаҳои қатор дар пастоби нисбатан ороишӣ руд тақон меҳурданду кӯпрукҳои наҷандон паҳну дарозе аз болои дарё тӯл мекашид.

Ҳафтаи дуҷум дар соҳили муқобил дастаи анбӯҳи савораҳои тӯронӣ падидор шуданд, ки аз ду тараф гардунаеро ҳидоят мекарданд. Аз гардунаи мӯхташам, ки онро тақоварони сафед мекашид, маликаи миёнақади сабзпӯше бар сараш тоҷишохӣ фуруд омад. Малика дар ихтоси савораҳо муддате ба гирумони кӯпруксозон зехн монду ба домани кӯхтеппаи рост ҳамидаи соҳил омад. Дар рӯ ба рӯи ӯ хиргоҳи бузурги абрешимини Куруш аз насими форамии баҳор тақон хӯрда, бо мавҷҳои ҷилдораш ҷашмиро мебурд. Томирис қобуқона қаҳида ба тақоваре савор шуду онро ба фарози

ростхамида тозонд. Савораҳо аз думболаш шитофтанд ва такова-
рон дар як миҷча задан ба болои кӯхтеппа расиданд.

Куруш маликаро аз дур шинохт ва изтиробе ба ниҳодаш рох
ёфта, дилаш беихтиёр ба тапидан фитод. Малика бо кафи даст
пеши нури офтобро гирифта, ба вусъати соҳили муқобил мени-
гарист ва сипоҳи савораҳо пиёдаи Курушро аз назар мегузaronд.
Бо амри Томирис савори таҳамтане пешонабандашро кушода, дар
болои сар каме афшонду тире ба камон ниҳода бо шасти тамом
афканд. Тири пайкон муддате дар ҳаво ҳуштак кашада, парвозку-
нон ба тани хиргоҳе бархӯрд. Фурсате нагузашта хаданги пайкон-
ро ба ҳузури Куруш оварданд. Дар тани хаданг лавҳаи чарминеро
печонда бо зеҳи саҳт баста буданд. Бо амри Куруш зеҳро бурида
лавҳаи чарминро кушоданд ва Ойбар онро хонд:

«Эй Куруш! Чаҳор самти олам ва ҳафт иқлими замин имрӯз
таҳти васояти ту қарор дорад. Аммо мебинам, ки ханӯз чашмад
аз ҳангомаи ҷаҳонгирӣ сер нашудааст. Бо заҳмати гарон аз болои
руди Яксарт пул мебандаӣ ва қасди кишвари массагетҳо менамояӣ!
Намедонам азми дӯстӣ дорӣ ё қасди душманӣ!..

Агар азми дӯстӣ дорӣ, ин қадар сипоҳи бешумор оварданат аз
баҳри чист? Ва агар қасди душманӣ дошта бошӣ, ба коми дил на-
хоҳӣ расид!

Панди маро бипазирӣ, даст аз мулки мо кӯтоҳ куну ба сарзамини
хеш бозгард! Агар ин панд писандат наояд, аз пули соҳтаат бигзару
бе ҳеч тарсу ҳарос серӯза рох пеш ой! Он ғоҳ дар майдон набард
рӯ ба рӯ хоҳем гашт.

Малика Томирис».

Ин паёми мухтасар ва густохона ба Куруш нафорида. Ҳозирон
аз тундрии оҳанги он дар шигифт монда, сару садои шоханшоҳро
нигарон буданд. Куруш ором менамуд. Заҳрханде бар лабонаш да-
мида, нигоҳи ҳаёлолудаш сӯи савораҳои дартоз мерафт, ки дар паҳ-
нои соҳили муқобил торафт дур мегаштанд.

КУРУШ (Маломатомез): Бодиягарди бадбахт!

ОЙБАР: Густохиашон ҳад надорад!

ПАРМИС: Шерро хуфта пиндоштааст! Майдондориашро хоҳем дид!
КУРУШ (Рӯ ба Крез оварда): Ту чӣ андеша дорӣ, Крез? Бозгар-
дем ё пеш равам?

КРЕЗ (Андешамандона): Тадбирест, ки сакоиҳои нобаладро ме-
тавон бо он гирифтور намуд...

КУРУШ (Маънидорона сӯи Крез менигарад): Чӣ тадбирест,
Крез?

КРЕЗ: То чое ки огоҳам, сакоиҳо аз ошомидани шароби ангурӣ
бенасибанд ва бӯзаи модииро меписанданд. Шоханшоҳ баъди
паймудани фосилаи роҳи серӯза дар мавзеи чашмрасе бо баҳонаи
дамгирии лашкар зиёфат ораста, даҳони хумҳои шаробро мекушо-
яд. Шубҳае нест, ки писари тундхӯи малика аз бепарвоии лашкари
шоханшоҳ истифода бурда шабохун мезанад. Онҳо баъди пирӯзии
хеш рӯ ба хони ораста ва хумҳои шароб оварда, баъди соате масту
махмур мегарданд. Ва пирӯзии воқеӣ оқибат насиби шоханшоҳ
мешавад.

КУРУШ (Пас аз лаҳзае андешидан): Маслиҳати оқилона! Соате
дар сохтани кӯпрӯк таъхир накунад, Ойбар!

ОЙБАР: Фармонбардорам, шоханшоҳ!

КУРУШ (Омирона аз тахти сафарӣ бархоста): Як рӯз пештар
янҷом додани пулбандӣ моро ба пирӯзӣ наздиктар месозад...

* * *

Фарҷоми моҳи урдубиҳишт сипоҳи савораю пиёда аз пули бо-
лои руди Яксарт гузашта ба сарзамини ғӯрониҳо ворид гаштанд.
Куруш дар сафи даҳҳазораи яккачинаш ба соҳили дигар гузашт.

Дар соҳили муқобил саворае аз сипоҳи душман ба чашм наме-
расид. Фақат аз болои теппаҳои дуродур дуд меҳест ва чун сутуни
ларзоне то домани абрҳо мерасид. Ин тадбири дастаи дидбонҳои
Томирис, ки аз омадани душман хабар меоданд, аз назари Куруш
ниҳон намонд.

Сипоҳи Куруш шитоб накарда, дар дашти пахновари Яксарт пеш
мерафт. Аз ҳавои камборони қариб як моҳи охир алафҳои дашту
хомун ҳамагӣ як вачаб қад кашида, саросар сӯхтаю зард шуда бу-

данд. Гармои сӯзони тобистон бармаҳал расида, аз соку барги ги-
ёҳҳои ташнаком охирин қатраҳои намиро мечабид. Дар бошиш-
ҳои массагетҳо низ оромии пешина барҳам хӯрда, парешонию
ошғуфтаҳои ҳукм меронд. Хабарӣ убури лашкари Куруш аз руди
Яксарт Томирисро бесаранҷом намуда буд. Пешвои қабिलाҳо ба
қароре омаданд, ки қулли сипоҳро ба се ҳисса тақсим мекунанд.
Сипоҳсолорӣ ҳиссаи аввали лашкарро Сипаргаписи рамавар
бар душ мегираду ду ҳиссаи сипоҳи боқимондари маликаи Томирис
сарварӣ менамояд.

Сипаргаписи ҷавшан бар тан, қулоҳи пӯлодини нӯгтез бар сар ва
шамшерӣ хунрез дар миён дар мобайни лашкари анбӯхаш шитоб
накарда ба истикболи сипоҳи Куруш мерафт. Рӯзи дуҷуми сафар
талояи пешгарад барояш хабар овард, ки сипоҳи Куруш аз домани
дашт бошитоб пеш меоянд. Ҷосусонаш дами бегоҳ паём расонданд,
ки қисми пешгаради сипоҳи савора ва лашкари пиёда аз ғояти гар-
мию ташнагӣ ҳаста шуда, дар ғӯшаи дурдасти дашти Яксарт лағгар
задад ва расидани сипоҳи қафмондари интизорӣ мекашанд.

Сипаргис фурсати муносиби ҳамла оварданро эҳсос намуд. Ӯ
дар фарози кӯхтеппа худро ба панӯҳи харсанге қашид ба домани
дашт менигарист. Дар урдӯҳои Куруш тақоварониҳастаҳои бе-
савора дар тавила пасу пеш рафта хори мағелон ва алафҳои бармаҳал
ҳазонгаштаро мечариданд. Ҳалқаи сарбозони ташнаком дар гирди
сардоба афзуда, косою чалақҳои об даст ба даст мегузафт. Аз ғӯ-
шаи хаймаҳо дуд бархеста, дар чанд ҷой қорвои навқуштаро пӯст
меканданд ва хӯроқи шомро омода менамуданд.

Дар шафати пардасароӣ бузург, ки ба ҷашм чун бошишҳои
шоханшоҳ мӯхташам метофт, дастурхони зиёфат густурда, аз қор
ғӯшааш ҷаҳор гулхани баланд афрӯхта буданд.

Ҷанговарони ҳастаҳол силоҳу афзорҳои ҷангиашонро аз танме-
кашиданду рӯ ба нону хӯрок меоварданд.

Пардаи шом ноаён рӯи дашти тафсидаро мепӯшонд ва ситораҳои
яғонӣ дар гунбази осмон мешукуфтанд. Сипаргапис сарони

сипоҳашро пеш хонда, аз баландӣ нақшаи шабохун заданро мекашид. Хучум мебоист якбора аз се самт шуруъ мегашт, аз қаноти чапу рост ва самти маркази сипоҳи душман. Ва ҳар сеи сарлашкарон ҳарифони ғофилмондари ба таври нимҳалқа печонида дар қўтохтарин фурсат сар мезаданд. Ҳамлаи сарбозони Сипаргапис аз рӯи нақша шуруъ гашт. Сипоҳи нимаҳоби нимбедори Куруш аз шабохуни ногаҳонӣ дар ғафлат монда, чандон набарду истодагарӣ накарданд. Парда саройи шоханшоҳ ҳолӣ бошад ҳам, дар мобайни он дастурхони пурнӯшу неъматӣ густурдае меистод. Рӯи қабобу пораҳои гӯшти чӯшондаю бирёнро пӯшониди, ба чомхо шаробу шарбатҳои гулгун рехта, расидани шоханшоҳро интизорӣ мекашиданд. Яке аз ҳамсафони солхӯрдаи Сипаргапис тоқат накарда даст ба чоми гулгун бурд ва онро ошомид:

МАРДИ СОЛХҶРДА: Шароб! Оби ангур, ки ашрофони юнонӣ нӯшиданаширо меписанданд!

СИПАРГАПИС (Норозиёна): Эҳтиёт шавед! Душмани маккор ба чомхо захр наафканда бошад?!

МАРДИ СОЛХҶРДА (Бо хушҳолӣ): Шароби меваи токтанро ба вачду сурур оварда, ба кас ғайрату ҳасрат мебахшад.

СИПАРГАПИС (Нобоварона): Ғайрату ҳасрат мебахшад?!

МАРДИ СОЛХҶРДА: Шабехи шири офтобхӯрдаи модӣён аст, вале аз он қавитару форамтар! (Чоми сеюмро аз дастурхон гирифта менӯшад).

СИПАРГАПИС (Омирона): Базми пирӯзӣ ороед! Бигузор раҳмоварони мо ба набарду пирӯзӣҳои оянда омода гарданд! Базму нишоти пирӯзӣ оғоз ёфт. Гулханҳои нимсӯхта аз нармадор гирифта, алангаи онҳо майдони базму тарабро чун рӯз рӯшан мекард. Сарбозони хушҳол ҳумҳои бузурги шаробро кушода, ин нӯшобои гуворои маҳмуркунандаро бо чалаку коса ва ҳатто тоскулоҳҳои мисини худ менӯшиданд. Дар болои оташи гулхан қабоб мепахтанд ва бӯи гӯшти нимсӯхта ва шароби тунд ба машом расида, сари ҳуморолуди сарбозонро ба гардиш меовард. Соате нагузашта посбонон низ ба айшу ишрат дода шуданд ва гирду гӯшаи бошиш-

гоҳи шабона қариб бесоҳиб монд. Чанде аз посбонон бар асари шароб маст шуда, чашмашонро ғубори хоб тира мекард.

Нимашаб Куруш бо сипоҳи даҳҳазораи яккачинаш ҳамла оварда, бошишгоҳи рабудаи Сипаргаписро ихота намуд. Задухӯрд чандон тӯл накашид ва сарбозони ба муқовимат хеста аз дами тег гузаштанд. Сарбозони масту гирифтори хоби ғафлат чӣ гуна таслим шуданашонро пай набурданд. Ҳанӯз рӯз равшан нашуда, Сипаргаписи мадхушу беёдро асир гирифта, дар рӯи реги маҳин аз дасту пойхош чаҳорбанд карданд. Шохзода чун паланги ба дом афтода, дасту по мезаду аз қайди тасмаҳои чармини чаҳорбанд раҳидан мехост. Ӯ ба тақдир тан намедод. Аз ғояти силтаванӣ чашмони хунгирифтааш аз косахона берун часта, рағҳои гарданаш чун нарангушт медамид.

Оқибат дар тағи офтоби сӯзон сусту лакот шуда, оғӯшта ба чангу хок каме ором гирифт. Аз силтаву дасту по заданҳои беҳуда мадори танаш коҳида, аз сару рӯи хоҳолудаш беистарақ мешорид. Вале чашмони кинаборааш ҳамоно медурахшиду чун чашмони паланги ташнаи қасос шарар меафканд. Куруш пас аз коҳидани гармин офтоб ба болои сари шохзодаи асир омад. Сипаргапис сояи одамонро дар болои сараш дида, беҳолона чашм кушод. Лабонаш хушида, сару рӯяш пур аз рег, навмедие ба ниҳодаш роҳ ёфта буд.

КУРУШ (Оромона): Чӣ ҳол дорӣ, шохзода?

СИПАРГАПИС (Бо ҳашму ситез): Аз нанги асорат марг бароям авлотар аст!

ОЙБАР (Тамасхуромез): Ту хуни шоханшоҳро дар косаи сараш ошомидан мехостӣ, Сипаргапис! Чӣ шуд, ки ба талабимарги хеш фитодӣ?

СИПАРГАПИС (Бо таассуфу надомат): Ман набарди рӯёруӣ мехостам, Куруш! Аммо аз макри тақдир асир афтодам. Дар онни мо сазои сарбози асир танҳо марг аст...

КУРУШ (Ба умқи чашмони асир рамузгирона нигариста):

Марги писари ягона ба маликабону басо гарон меафтад! Агар шохзода шартӣ моро бипазирад, ба озодӣ хоҳад расид!

СИПАРГАПИС (Безътиноёна): Озодии баъди асорат бадтар аз марг аст!

КУРУШ (Ҳолати рӯҳии асирро мушоҳида карда): Ин озодӣ ба коми дилат хоҳад шуд, Сипаргапис! Агар розӣ шавӣ, ман маликабонуро мебараму ту подшоҳи қаламрави массагетҳо шуда, бокии умратро дар сулҳу озоиш мегузаронӣ ...

СИПАРГАПИС (Ҳашмомез): Меҳохӣ, ки маликабону ҳамсарат гардаду мулки моро тахти васояти хеш дарорӣ?! Аз ин ҳаёли ботил бигзар, Куруш!..

КУРУШ (Насихатомез): Тундхӯй макун, Сипаргапис! Аз хунхохию набардҳои тӯлонӣ мо ба ҷое намерасем.

СИПАРГАПИС (Бо нигоҳи кинадор): Маро дар ҷаҳормех баста ба сарам меситезӣ, Куруш! Дар тариқи ҷавонмардон ин гуна хор доштани подшоҳзода раво нест...

КУРУШ (Бо лабханди омирона): Ин тadbир танҳо ба хотири пешгирии густоҳиҳои ту буд, шоҳзода!

СИПАРГАПИС (Бо ғашму ситез дасту по зада): Маро ё сар бигзан, ё аз банд раҳо кун, Куруш! Тоқати ин нангу ор надорам!..

ОЙБАР (Бо заҳрханда): Агар ман асир меафтадам, навозишам намекардӣ, Сипаргапис. Бигузор ин рӯз бароят сабаки якумра гардад!..

КУРУШ (Ба посбонон рӯ оварда): Аз ҷаҳорбанд раҳо созед! Бигузор посухи маро бо дасту пой кушода диҳад!..

СИПАРГАПИС (Дар ҳалқаи посбонон дастҳояшро молида): Посухи маро ғӯш кун, Куруш! Сипоҳам аз даст рафт, худам шармандовар асир афтадам! Акнун меҳохӣ, ки модарамро бароят пешкаш намояму тахти итоати ту қарор гирам?! (Ҳанчари посбонеро ҷанг зада мерабояд). Не! Аз ин пастию бешарафӣ марг бароям авлотар аст! (Ҳанчарро ба дилаш мезанад).

КУРУШ (Аз ҷасади оғӯшта ба хуну ҳолати ҷонкании шоҳзода ҷашм наканда): Дареғо, ки фалак ба коми мо нагашт!..

Сипаргапис калавида ба рӯи рег афтад. Ҷасади хунолудаш метапиду аз сандуки синааш хун ғаввора мезад ва реги ташнаком хуни ғализро меҷабид. Табиби шоханшоҳ дартоз омада ҷароҳати

кордро муоина карду навмедона сар афшонд. Фурсате нагузашта часад ором гирифт ва хуни ғализи хокандуда дар сандуки синаи шохзода карахш баст. Субҳи дигар часади шохзодаро бар гардунаи чаҳораспае ниҳода, бо ҳидояти сарбозони асирафтодаи тӯронӣ сӯи бошишгоҳи Томирис фиристоданд. Гардуна нолишкунон аз рӯи реги маҳин дур мешуду хузу андӯҳи ногуворе дили Курушро мефишурд. Гӯё дар тобути рӯи гардуна ҳарифи хуношомаш не, балки нафари барояш азизе орамида будо аз рафтани ӯ хасра те дар дилаш боло мегирифт. Гардуна мерафту шамшери урёни Сипаргапис, ки ба рӯи сандуки синааш барқад ниҳода буданд, дар партави офтоби субҳгоҳӣ медурахшид.

Пас аз нимарӯз чанге дар гӯшаи дашт хесту дастаи сафирони хастаҳол парчами сафедро болои сар афрошта бошитоб сӯи саропардаи Куруш меомаданд. Сарвари сафирон дар пойгоҳи саропарда аз таковари раҳкӯфтаю ғарки аракаш пиёда гашту номаи лӯлапечро бардошта, рухсати ба хузури шоханшоҳ расиданро пурсид. Куруш шитоб накарда номаро кушод, ки дар он мӯҳри Томирис нақш баста буд, вале оҳанги дурушту размҷӯёнаи нома дилро меҳарошид:

«Куруши хунхор! Ба пирӯзиат фирефта машав! Ту писари маро бо чанги мардона не, макру найранг асир гирифтӣ. Бароят хушдор медиҳам, ки писари маро зиндаву саломат бозгардон ва аз сарзамини мо осудаю бегазанд бирав! Агар дархости маро напазирай ва боз азми набарду хунрезӣ кунӣ, ба номи Офтоби оламафрӯз қасам меҳӯрам, ки тӯро аз хун сер хоҳам кард!...»

Куруш дар болои тахти сафарии ҷавохирнишон чашмонашро пӯшида лаҳзае ба сукут рафт. Гӯё хобе дошт ба бедорӣ ва сафирони нигарони посухро намедид. Ҳайбати Куруши зоҳиран орому ҳаёлманд сафиронро ноаён пахш мекард. Оҳанги дурушти номаи Томирис онҳоро ба ҳолати ногуворе фиканда аз шоханшоҳ посухи тундери нигарон буданд. Аммо Куруш ҳамоно хомӯш менишаст ва эҳсос менамуд, ки вопасин торҳоимеҳр миёни онҳо гусаста, байнашон вартаи бузурге падида омадааст.

Нури офтоб мекоҳид ва дар домани уфуки ғуборандудаи поёни
дашти Яксарт шафаки хунполо доман меёзонд ва аз паҳнои дашти
ташнаком бӯи хун меомад.

* * *

Ҳузну андӯхи Томирис поён надошт. Ӯ дар тӯли як шаби азо-
дорӣ саропо коҳида, ба мӯйи анбӯхи сиёҳаш торатора сафедӣ фи-
тода буд. Чашмонаш нур бохтаю фуру рафта, ҳалкаи тираи гирди
пилкҳо, рухсораи пажмурдаю харошхӯрда ва андоми лоғараш аз
беҳобию азияти рӯҳии ӯ гувоҳӣ меоданд.

Қисми бечони Сипаргапис рӯи тобут орамида, ба назар он қадар
зебою нуронӣ метофт, ки гӯё ба ҳоби гарон рафта, аз ҳузну андӯхи
чигарсӯзи модар оғаҳие надошт.

Тобутро бардоштанд ва Томирис фарёде аз чигар кашиду ҷаҳон
дар чашмаш тира шуд. Пас аз лаҳзае ба худ омада, гиребон ҷок кар-
ду сару рӯй харошид ва зайли модашери захмхӯрда фиғон кашид:

ТОМИРИС: Номӣ Куруши хунхор аз ҷаҳон гум бод! Писари ди-
ловарам! Нури чашму мадори дилам! Туро кӣ ба ин ҳолафканд?!

Дар лашкароғх хуруше бархост. Сарони сипоҳ ба рӯи тахти за-
рандуди Сипаргапис ҳоки сиёҳ афшонда, дар болои тобутаи пар-
чами мотамро барафроштанд. Томирис бо мӯи парешону рӯи ха-
рошидаю хуншор тани бечони Сипаргаписро ба канор гирифта
ҳамоно меҳурушид.

ТОМИРИС: Ай яли ҷавонмаргам! Теги кадом номарде ба танат фуру
рафт! Оҳ Куруши бадкин! Сарат оғуштаи хуну дастат бурида бод!..

Сипоҳиён тобутро бардошта ҳама пиёда ба сӯи даҳмаи аҷдодӣ
рахсипор шуданд. Пешвоёни қабила ҷома ҷок карда, ба марги шоҳ-
зодаи ноком мегиристанд. Дар дидаҳо ҳашму дар дилҳо кинаю қа-
сос ҷӯш мезад. Марги шоҳзодаи ҷавонмарг ҳама хусумату адовати
собикаро барангехта, кулли лашкари тӯронихоро ба набардҳои ша-
диди зидди Куруш омода мекард.

Фавҷи сипоҳиён бо ҷасади Сипаргапис видоъ намуда, савори
таковарони сабукпой ба майдони набард мешитофтанд. Аҳли аёл
ва зану фарзандони онҳо хаймаҳоро ғундошта, бошитоб кӯч ме-

бастанд. Соате нагузашта боишишгоҳи массагетҳо ҳолӣ гашт ва пиру ҷавон ғалаи аспу рамаи ғусфандонашонро пешандоз карда рӯ ба биёбон оварданд.

Томирис ҳам шуда, охирин бор аз ҷабини писараш бўсиду мӯбадони тӯронӣ ҷасади ӯро дар шафати турбати падараш ба оромгоҳи аҷдодӣ ниҳоданд. Малика шитоб накарда ҷомаи ҷанг

пӯшиду ҳафтону камарбанд баст. Сипас шамшеру найза бардошт, камону тир ба зин овехт ва ғесувонашро тағи қулоҳи ҷангӣ ниҳон карда, тақоварашро маҳмез зад. Зирехи ҷангӣ ва ҷавшанаиш дар партави хуршед медурахшид. Ӯ рӯ ба самти шарқ оварда, сӯи курси нурполии офтоб мерафт.

Тақовари сиёҳмушкинаш ҷаҳоргома метохту офтоби дами субҳ ба истикболи малика мешитофт. Фавҷи лашкари Қуруш дар самти дашти Яксарт торафт ақиб мемонду савораҳои туронӣ рӯ ба паңоҳи офтоб ва паңоҳи биёбон меоварданд.

IV

Ғармсел мевазид, ғармсели нафасгиру тоқатфарсо ва дар пешорӯи сипоҳи савораю пиёдаи Қуруш биёбони паңновари регистон доман мегустурд. Аз думболи сипоҳ ҷанги ғализе хеста ғӯшаи осмонро мепӯшонд.

Офтоби сӯзони тамуз биёбони беобу ғиёхро метафсонд. Реги маҳин дар зерӣ суми тақоварони ҷангӣ ва ҷарҳи ғардунаҳо ғичиррос зада, бо оҳанги яқнавохташ ғӯшро меҳарошид. Сипоҳиёни пиёдаи вазнинсиро аз асари ғармон офтоб шамшеру

сипар ва найзаҳои дарозашонро кашола карда, аз рӯи реги сӯзон базӯр пеш мерафтанд. Ҷавшанҳои фулузину қулоҳи ғарони онҳо аз шиддати офтоб тафсида баданро месӯзонд. Аспҳо аз ҳайбати биёбон, буттаҳои ғелон ва ғирдбодҳои даргузар тӯрида, ҳавотиромез фириккос мезаданд.

Қуруш ҳомӯшу андешаманд дар ихотаи дастаи даҳҳазораи мағлубнопазираш дар паңнон биёбон як ҳафта боз асп меронд. Асари нуговори марғи шоҳзода аз дили ӯ ҳанӯз берун нарафта буд.

КУРУШ (Монологи ботинӣ): «Ай Куруши тирабахт! Ҳангомаи ишқат оқибат анҷом пазируфт. Дигар бо лутфу бахшоиши Томириси тундхӯйу гарданкаш умед мабанд! Магар дили занеро, ки шавҳару чигарбанди ягонаашро куштаӣ, моили ишқ карда метавонӣ?! На, ҳаргиз на! Ишқи ҳуношоми ту акнун барои тӯрониҳои хунхоху кинаварз боз баҳонаи муносибе гардид. Дарего, ки баъди марғи Сипаргапис хусумати дерина авҷи тоза мегираду оташи душманӣ боз аланга мезанад...»

Куруш ғарки андеша асп меронду регистони беинтиҳо аз нафаси гармсел чун баҳри беканор мавҷ мезад ва реги маҳинро рӯфта, ба рӯи ҳомаҳои бешумори биёбон тал менамуд. Аз вазидани боди биёбон шутурхору гиёҳҳои хушкидаи мағелон печутоб хӯрда ба самти муҳолиф мерафт.

Субҳи дигар сипоҳиёни роҳкӯфтаю хастачон бо азобе аз хоб бархестанд. Офтоби сахар биёбонро метафсонд ва гармсел ҳомаҳои регро рӯфта бо оҳанги якнавохташ сукути регистони паҳноварро мешикаст. Фавҷи лашкари савораю пиёда пасодумбол ба роҳ дармаданд. Сипоҳиён дар ҳолигоҳи миёни заминро осмон, чун сафи мурчаҳо ҳазида ба самти шарқ мерафтанд. Биёбони паҳновару нопайдоканор бо ҳайбати асрорангезаш ба дили онҳо ваҳму ҳарос меафканд. Ташнагии аҳли лашкар соат ба соат фузуда, мадори танашон мекоҳид ва аспҳои дамсӯхташон ягонагон рӯи рег афтада чун медоданд.

Биёбон, биёбони беобу гиёҳ ва киёми офтоби мардкӯш ҳама ҷабру ҷафо ва бераҳмиашро акнун нишон медод. Размоварони вазнинсилоҳ бо сару рӯи ҷанголуду лабҳои аз беоӣ қафиди, охириин нерӯи танашонро ғундошта ҳуссаашонро кашолақунон пеш меҳазиданд. Ҳама дар ғами ҷони худ буд ва ба сарбозони фитода касе мадад намекард. Заҳираи об тамои шуда, ба ниҳоди сипоҳи гаронбор нағмедӣ роҳ меёфт.

Роҳбаладони сӯғди пешопеши лашкар рафта, наздик будани ардоба ва ҷоҳҳои обро пешгӯӣ мекарданд. Аз сари роҳи лашкар ҷо-ҷо устухони офтобсӯхтаи ҷорпоён ва косаи сари одаи падид

омада, ба дилҳо ваҳму ҳарос меангехт. Куруш худро зоҳиран орому ботамкин вонамояд ҳам, дар андеша монда буд. Ў сарвари роҳбаладонро ба ҳузураш хонду ҳамроҳи Ойбар андаруни гардунааш сӯҳбати ҳосае орошт.

КУРУШ (Рамузгирона): То сардобаи навбатӣ роҳ ҳанӯз дураст?

РОҲБАЛАДИ СУҒДӢ: Чандон не, волоҳазрат. Бояд то шом бирасем.

КУРУШ (Андешамандона): Дар ин гармои чигарсӯз! Об он ҷо фаровон аст?

РОҲБАЛАДИ СУҒДӢ (Бо оҳанги дилпуруна): Хеле зиёд аст, волоҳазрат. Пеш галаву рамаи массагетҳо аз ҳамон сардоба об менӯшиданд.

КУРУШ (Бо каноатмандӣ): Бисёр хуб! Роҳбаладон бо сипоҳи яккачини Ойбар сӯи сарчашмаи об биширобед. Лашкари боқимонда аз думбол мерасад.

РОҲБАЛАДИ СУҒДӢ (Таъзим намуда): Фармонбардорам, шоханшоҳ! (Аз гардунаи ҳосаи шох берун меравад).

ОЙБАР (Андешамандона): Қатрае об дар ин биёбони ташнаком аз ҳалтаи тилло ҳам баҳои гарон дорад.

КУРУШ (Ойбарро ба оғӯш кашида): Зудтар бишироб, Ойбар! Соате таъхир кунӣ, ҳазорон размоварон ҷон хоҳанд бохт..

Куруш либосҳои фоҳираашро кашида, аз гардуна фурумаду найзаашро асо қарда пешопеши пиёдасипоҳон ба роҳ даромад. Мӯзаи чарминаш то банди пой ба рег ғӯтида, ғичирроси ҳазине меангехт. Сарбозони ваҳшатзада, ки дар ҳасрати об

нур аз чашмашон pariда буд, аз дидани шоханшоҳи пиёда мадори тоза мегирифтанд.

Сипоҳиёни ҳастаҳол ҷуссаи бемадорашонро бо азобе кашида пеш мерафтанду сарҳои тафсидаю гаронашон дар ҳасрати об чарх мезад. Аз ташнагӣ фитодану дар рӯи реги тафсон дасту по зада ҷон бохтани сарбозон ҳар нафас меафзуд.

Оқибат дар самти шарқ аз миёни биёбони ғуборандуда тарҳи хиран теппакӯхе намудор гашт. Куруш ба асои дасташ такяи зада,

лаҳзае ба хати парвози паррандаҳо сӯи теппакӯҳ нигаристу дилаш мадор гирифт ва ба рӯи реги равон устувортар гом ниҳод.

Дар фарози кӯҳтеппаи регандуда ўро Ойбар ва роҳбалади суғдӣ иктикбол гирифтанд. Дар андоми хоқолоду арақшор ва чашмони фурурафтаи онҳо асари навмедӣ нақш баста буд. Дар болои теппаи ҳамвор хокистари гулханҳои хомӯшгашта, кӯзаҳои шикаста ва машҳои хушкидаи об ба чашм мерасид.

КУРУШ (Бо азобе нафас рост карда): Косае обам дихед!

Аз ташнагӣ мемирам!..

ОЙБАР (Навмедона чашм ба зер афканда): Об нест, шоханшоҳ!..

Куруш гӯё путки гароне ба сараш фитода бошад, таконе хӯрду дар таъия асояш худро базӯр нигоҳ дошт. Ойбар калавидани шоханшоҳро пай бурда, дартоз пеш омад ва аз банди бозуяш бардошт. Куруш бо азобе нафас рост карду дубора барошuft.

КУРУШ: Об нест?! Оби сардобаю чашмаҳо кучост?..

ОЙБАР (Гунаҳкорона): Туронӣён ба сарчашмаи об рег пур кардаанд, шоханшоҳ...

КУРУШ (Лаҳзае лолу карахт монда): Рег пур карданд?! Регро кашида дами обро накушодед!..

РОҲБАЛАДИ СУҒДӢ: Сардобаро кофтем, волоҳазрат! Аз таги хомаҳои рег сарчашмаи об пайдо нашуд ...

КУРУШ (Лаҳзае андеша карда): Дигар мадори пеш рафтан ё бозгаштан надорем. Нафарони қорамударо ҷудо карда кофтани сарчашмаро идома бахшед!..

РОҲБАЛАДИ СУҒДӢ: Баъди регбандӣ сари об гум зада ба тахти замин мешинад, волоҳазрат.

КУРУШ (Бо ҳашму ситез): Баҳона мачӯед! Зарур бошад, ҳоки кӯҳтеппаро саропо ба поён кашонед!..

ОЙБАР (Бо қатъият): Мекашонем, шоханшоҳ! Агар дар дили кӯҳ як коса об монда бошад, онро мебарорем...

КУРУШ (Хастаҳолона ба рӯи рег нишаста): Хурмузди нақӯрой гиреҳи бахти баргаштаи моро бикӯшад!..

* * *

Куруш то дергоҳ ба ниёиш нишаст. Моҳи нима чун сипари ши-
кастае ба гӯшаи дури биёбон фитода, дар паси хомаҳои регистон
фуру мерафт. Лашкари ташнакому хастаҳол дар гирди кӯҳтеппа
орамида, дар ҳасрати косаи обе ба ғанаб мерафтанд. Гулханҳои
посбонон дар васати дашт аланга зада шӯълаҳои бемадорашон но-
аён хомӯш мегашт.

Куруш охирин ояи ниёишро бори дигар хонду рӯ ба осмони пур-
ситора оварда, аз ҷумлаи худоён мададу ёварӣ пурсид.

Якбора ҳазорон ситораҳои фурузон чун мӯъҷизаи қудсии фалак
дар паҳнои осмон хати рӯшане кашида, ба рӯи кӯҳтеппа фуруд
меомаданд. Ё ба чашми хеш бовар накард ва пиндошт, ки саробе
дар тирашаб ба назараш намудааст. Оташпораҳои нахустин ба рӯи
ҷодари шоханшоҳ расиду пардасаройи нафиси абрешимин аланга
зада ба сӯхтан даромад. Аз думболи он ҳазорон тирҳои пайкони
оташандуда ба рӯи лашкари хуфтаю беёд рехта ба ҷисму ҷони онҳо
меҳалид.

Сарбозони мадхушу ҳоболуд аз расидани тири пайконҳои фуру-
зон бар тан ҷаҳор тараф метохтанд. Лашкар дар домани биёбон па-
решон мегашт ва сипоҳиёни захмин афтону хезон бо ҳам бархӯрдаю
фитода чун машғали зинда месӯхтанд. Куруш бонге заду аз парда-
сарой сипару шамшерашро рабуд ва ҷобукона ба таковараш нишаст.
Ойбару Пармиси ошuftаҳол ҳамоно дар бари ӯ рост шуданд.

КУРУШ (Осемасар): Тӯронӣ аз ҷаҳор тараф тир меанзозанд!
Ҳама бо сипоҳиёнаш омодаи ҳамла гарданд.

ПАРМИС: Аз кадом самт меравем?!

КУРУШ: Ба қафо меравем, ба самти офтобшин! Аз он ҷо тир
камтар меҳезад!

ОЙБАР: Рафтем! Савораҳо пешопешу пиёдаҳо аз думбол!

КУРУШ: Фурсат танг аст, Ойбар! Бо савораҳои яккачинат би-
шитоб!

Ойбар бо савораҳои яккачинаш сӯи тирандозон ҳамла овард. Са-
вораҳои ӯ ба размоварони пешсафи тӯронӣ расиду дар дили торик-
шаб набарди шадид оғоз ёфт. Набарди тан ба тан хеле тӯл кашида,

дар торикӣ шинохтани худию бегона душвор буд.

Фавчи массагетҳо аз фишори ногаҳонии савораҳои яккачини Ойбар ва размоварони Куруш ақиб нишаста, ба ҳалқаи сеқабатаи онҳо раҳна мефитод.

Размоварони Куруш аз ақибнишинии душман рӯҳбаланд шуда, савораҳои тӯрониро таъқиб менамуданд. Таковарони ҳамлавар ва савораҳои ташнаи набард, дар шаби салқини биёбон хастагии бардавому ташнагиро фаромӯш карда, боли заифгаштаи лашкари ракибро думболагир менамуданд. Савораҳои макқори тӯронӣ камон бар даст дар сари този асп дам ба дам қафо гашта, ба самти чапу рост тир меафканданду сафи савораҳои Курушро камтар мекарданд.

Ҳангоми субҳидам лашкари савораю пиёдаи Куруш талафоти гарон дода, аз ихота баромад ва теппақӯҳи фалокатборро тарк намуд. Ақибнишинии бардавом суде надошт, зеро аспҳои тозадаму тирандозони чобуксавори тӯронӣ метавонистанд бо ҳамлаҳои ногаҳонӣ сипоҳи ташнакому хастаҳодро аз сари нав ба ихота гиранд. Аён буд, ки размоварони ташнаю чигарсӯхта ва аспу улавҳои чанд рӯз боз обро начашида, дар роҳи дарозу пурмашаққати биёбон чандон дер намероянд.

Куруш ночор амр дод, ки размоваронаш аз ақибнишинӣ бозистода, дар пешорӯи лашкари тӯронӣҳо саф ороянд. Сипоҳи Томирис низ, ки дар набарди тезу тунди субҳидам низомашро бохта буд, машғули сафбандию ба тартиб овардани дастаҳои саворон шуд. Офтоб аз паси ҳомаҳои рег сар мекашиду сипоҳиёни ҳар ду ҷониб дар фосилаи ним фарсанг дур аз ҳамдигар ба набарди навбатӣ омода мегаштанд.

Парчами сиёҳи Томирис, ки рамзи мотаму интиқом буд, дар қалби лашкари савора ба чилва омада, аз фарорасии набард башорат меод. Куруш аз болои ҳафтон зирех пӯшиду гурзу тиркашро ба фитроки зин овехт ва шамшер дар миёну камон бар даст аз сафи пеши савораҳои мағлубнопазираш ҷой гирифт. Мухорибаи навбатӣ аз тирборони дутарафа оғоз ёфт. Хадангҳои тундрафтор аз

ду чониб хуштак кашида ба фазои ғуборолуда мехесту чун пайки ачал ба рӯи размоварони муқобили ҳам истода мерехт. Куруш бо лабони хушкидаю парсингбаста самандашро сӯи сипохи Томирис ронда, пай мебурд, ки ҳар ду сипоҳ дар майдони набард нерӯи тақрибан баробар доранд.

Аммо бо таассуфу надомат дарк мекард, ки даҳшати ташнагӣ аз даҳшати марг ҳам афзунтар аст ва бе теғу шамшер дар ин гармои чигарсӯз ҳазорон размоварони ӯро ба ҷанголи марг месупорад.

Об! Об! нидо мехест аз миёни савораҳои ташнакоми Куруш. Об! Об! лабҳои хушкида ва забони шахшулу қафидаашро лесида, дар рӯи рег ҷон меод сарбози ҷавони сару рӯйшхоколуде. Об! Об! фиғон мекашиданд размоварони ваҳшатзада ва аз тангии ҷон силоҳашонро партофта мисли гумроҳе ба рӯи рег мегелиданд. Аспу улаҳои ташнаю хастаҳол низ дигар мадори дар пой истодан надоштанд. Тақоварони ҷангӣ сар ба замин афканд, аз оғози набард ва ниҳеби размхӯнаи аспҳои пешорӯяшон парвоя надоштанд.

Куруш пай бурд, ки лаҳзае бозистодан охирин азму иродаи сипоҳиёнашро шикаста, ӯро ба бебарорӣ дучор мекунад. Да рӯҳи амр дод, ки табли ҷангро навозанд ва савораҳои боқимондаи мағлубнопазираш омодаи ҳамла гарданд. Ӯ бо ғаризаи ботинӣ эҳсос мекард, ки ин набард набарди охиринаш ҳоҳад буд.

Садои таблу табaira ва бўёку карнай дар биёбон танин анҳехту хуруше аз миёни савораҳои якҷаҳини Куруш бархост.

Шоҳаншоҳ саманди ташнаю хастаҳолашро маҳмез заду савораҳои якҷаҳинашро ба ҳамлаи вопасин хидоят намуд. Савораҳои якҷаҳин чун тӯфони тунди биёбон ҳоку ҷанг ҳезонда, ба сари сипоҳи Томирис рехтанд. Ҷақоҷаки шамшеру зарби табар, садои гурзу ҷарангоси сипарҳо, шихаи аспону тапотапи суми тақоварон, наъраи размоварону нолиши ярадорон пахнои биёбонро пахш мекард.

Куруш дар сафи пеши савораҳояш дутарафа шамшер мезад. Аз ҳамлаҳои тезу тунд ва ногаҳонии ӯ ягонягон ҳарифони пешорӯяш бо азобе ҷон ба саломат мебуданд. Шоҳаншоҳ гӯё ташнагиро фаромӯш карда бошад, ҷобуқона ҳамла овардаву наъра кашида, аз

миёни савораҳои ҷафси душман роҳ мекушоду сафи парешони куштаҳо ва захмиёни нимаҷон аз думболаш меафзуд.

Офтоб ба нимаи осмон расида киём мекарду аз ҳаври тафсони биёбон нафас ба дарун мезад. Савораҳои яккачини Куруш, ки ба калби сипохи душман фонавор раҳна зада буданд, аз ғояти ташнагию гармон чигарсӯзи офтоб мадори танашон мекоҳид. Таковарони дамсӯхта дар айни набард якбора калавида меафтоданду ҷашмони камнуру бефуруғашонро пӯшида ҷон медоданд.

Куруш ҳамоно шамшер мезаду пеш мерафт. Ӯ хуб медонист, ки роҳи қафо ғаштану лашкарро ба вартаи ноумедӣ афкандан барояш баста аст. Аз думболи ӯ Ойбар ва се-ҷор тан ялони гурдафкан бебокона разм ораста, ба дастаи посбонони яккачини Томирис ва парчами мотамии ӯ торафт наздик меомаданд.

Баногоҳ Томирис Курушро дар сафи пеши размоварон дида, фарёди кинахоҳонае кашиду хандангери ба зехи камон ниҳода бошаст афканд. Хаданги алмоспайкон ба пешсинаи саманд бархӯрду таковар аз ҳавли ҷон сари ду по хест. Пайкони дуюм

низ аз думбол омада, ба таги синаи асп болотар аз шикам халид.

Саманд ниҳеби ҷонкоҳе кашиду мувозинатро бохта якпахлӯ ба рӯи рег афтод. Куруш ҷун паланги аз дом раҳидае аз пушти асп ҷаҳида, рӯи реги нарм як ғел хӯрду ҷашмони хоҳолудаширо беихтиёр пӯшид.

Ӯ ҳанӯз фурсати аз ҷой хестану қоматашро рост кардан наёфта буд, ки савори таҳамтане аз пасаш расиду гурзи гаронро ба сараш кӯфт. Куруш аз зарби ҷонкоҳи гурз калавиду дар такияи шамшер бо азобе худро аз фитодан нигоҳ дошт.

Томирис, ки ҷашмони кинаварзашро аз пайкари ҳамидаи Куруш намеканд, дарҳол нишон гирифту хаданги сеюмро аз камон сар дод. Пайкони марговар поёнтар аз китфи ҷап ба сандуки дили Куруш халиду аз таги зиреҳаш хун ғаввора зад.

Куруш нолаи ҷонкоҳе кашиду ҷашмони регандудай нимапӯшашро ба осмон дӯхт.

Офтоб дар ҷашмаш сиёҳ метофт. Биёбон ба коми торикӣ фуру

рафта, аз қаъри зулмоти беинтиҳо хурӯшу ғиреви размоварон, чакочаки шамшеру нигеби таковарони хастачон аҳён-аҳён ба ғӯшаи меҳрасид. Танаш дигар дардро эҳсос намекард ва дилаш аз сӯзиши ошное ширинширин фишор меҳӯрд. Ба сӯзиши гуворон ишқ шабохате дошт ин дард ва аз асари он чисмаш карахт мешуду чонаш меосуд.

V

Маҳтоб чун қачқорди шикастаи бесохибе аз ғӯшаи осмон рӯшани хирае меафканд. Томирис шамшери урён бар даст, перохани сиёҳи мотамӣ бар тан, аз майдони набард эҳтиёткорона пеш меорафт. Мӯи парешонаш ба рӯи шонаҳо амида, лаби перохани дарозаш аз думбол регро меҳӯфт. Се тан посбони яккачинаш машъал дар даст аз паси ӯ ба рӯи ҷасади размоварони ҳалокгашта ҳам шуда, касеро меҷустанд.

Боди муҳолифи шабҳангом реги равнро ба бунӣ тани бе чони размоварон ғарам зада, пуштаҳои нави ҷасадҳои регандударо меафзуд. Пардаи туноқи рег ҷисми сарбозони ба ҳоби абад рафта ноаён менӯшониду биёбони носерам тӯмаҳои навбатии ба комаш фитодаро коҳилона фуру мебард. Селаи қарғасҳои серу форигболи пинакрафта, ки ҷашмони нимапӯшашон дар партави машъал ҷило меод, аз дидани Томирис безобита гашта, худро канортар мекашиданд.

Томирис машъал бар даст аз миёни ҷасадҳои регандуда бо дили лабрез аз ғуссаи андӯх гом мениҳоду аз руҳсораҳои беихтиёр ашк мешорид. Марғи ҳазорон размоварони фидой ба мусибати ханӯз таскиннаёфтаи фарзанди ягонааш ғаму андӯхи нав фузуда, оташи кинаю адоваташро доман мезад. Ӯ ашк мерехту аз қаъри дилаш наваҳи моломоли дарду алам ва ғаму ғуссаи таскиннопазир беовоз метаровид.

ТОМИРИС (Монологи ботинӣ): «Оҳ, Куруш! Дудаву дудмонат бихушқад! Ному насабат дар олам намонанд! Ту маро зинда ба зинда куштӣ! Писари ягонаамро рабудию банди чигарамро кандӣ. Ҳама дову давлат ва зодбуму хонадонат оғӯшта ба хун бод!

Ай худоёни олитабор! Магар шахсе, ки дар дил муҳаббате дорад ва дар кафаси синааш қалби саршори ишқ метапад, ба марги чигарбанди дилдодааш азм мекунад?! Не, ҳаргиз!.. Не!..

Ох, Куруш! Куруши хунхор! Дар ин нимашаби зулмонӣ тани оғӯшта ба хуну ҷасади мурдоратро мечӯям. Охир ту солҳо боз лофи ишқ мезадию дасти маро мепурсидӣ, ҳама чоҳу ҷалол ва шукӯҳи давлати паҳноваратро пеши поям нисор кардан мехостӣ! Мани соддадилу хушбовар ба лофҳои ишки дурӯғинат фирефта мегаштам. Ҳайфи ишқу ҳайфи ҷавонмардӣ!

Ман акнун туро аз хун ва васвасаҳои ишки хуношом серҳоҳам кард, Куруш! Саратро ба машки хун хоҳам афканд!

Бигузор сари пур аз савдои ишки дурӯғин ва васвасаҳои хуношомат андаруни машки пурхун таскин ёбад! Бигузор машки пурхун ташнагии ишки хуношоматро бишиканад!...»

Томирис ногоҳ ба ҳомаи дамидае пешпо хурду сарнагун рафт. Машғали дасташ парида ба замин афтод. Тани хастаашрӯи ҷасади оғӯшта ба рег лаҳзае баросуду ҳаросон аз ҷояш хеста дар бари пайкари бечони дами роҳаш нишаст. Сари ба хоку хун чулида ва рӯю абрувони регандудайи размовар барояш ошно метофт. Дастан машғали фурузонро ба хоки нарм халониду ҷасадро аз таги рег берун кашид.

Аҷабо, дар пеши пойи ӯ ҷасади Куруши Кабир бо оромии сукути шоҳонае мехобид. Фарқи сараш аз зарби гурз қафида, мӯи дарози то сари китф ҳамидааш оғӯштаи хун буд. Ба сари дилаш низ пайкони тири Томирис халида, нерӯи вопасини ҳаётро аз тани ӯ рабуда буд. Томирис аз дидани ҳоли табоҳи Куруш таконе хурду панҷаояш сушт шуд ва ҷасади гарон аз дасташ раҳида боз ба рӯи рег афтод.

Биёбони хастачон пас аз набарди тӯлонӣ ба сукут рафта, моҳи танҳоро ба паси ҳомаҳои рег мегуселонид. Томирис аз сари ҷулидаи Куруш ҷашм нақанда, беихтиёр даст ба камарбандаш бурду қачқордашро аз наём берун кашид. Ӯ қорд дар даст беҳудона ба мӯи дарози Куруш даст расонду эҳсос намуд, ки мадори танаш

хушкида, саропои вучудашро табларзаи шадиде фаро мегирад. Ӯ беҳудона ҳам шуда, аз пешонаи Куруш бўсид. Качкорд дар партави машъал медурахшид ва Томирис чуръате надошт, ки дами теғро ба гулӯи Куруш ниҳад.

Моҳи коҳидаи гардун низ чун качкорде ба гӯшаи осмон фитода аз ин хангомаи шигифтангези нимашиб чашм намеканд. Сукути хилвати биёбонро танҳо садои тапидани дили пуризитироб ва ларзаи вучуди Томирис мешикаст. Качкорд ҳамоно дар болои сари Куруш чило медоду моҳи коҳида дар паси хомаҳои рег ниҳон мегашт, то манзараи мудҳиши буридани сари шоханшоҳро набинад.

* * *

Офтоб майли ғуруб дошт ва қурси оташфомаш чун ташти пурху-не ба рӯи теппаи дашти пахновар фуруд омада, ноаён ранг мебохт. Тӯрониён дар паҳнои дашти Яксарт хайма зада, омодаи чашни пирӯӣ ва маросими қурбонӣ кардан ба шарафи худоён мегаштанд.

Томирис дар ин рӯзи бошукӯҳ либоси сиёҳи мотаминашро кашида, пирӯҳане аз абрешими сафед пӯшида буд. Дар сараш тоҷи шоҳонаи орошта бо дурру гавҳар чило медод ва тарҳи андоми коҳидааш ба назар дилработар метофт. Аммо дар умқи чашмони фурурафтааш ҳамоно дарду андӯҳи бепоён ҳувайдо буд.

Тӯрониён, ки бо амри Томирис дарзаҳои хезумро болои ҳам ғарам зада, аз рӯи одати қадима дар миёнаҳои он роҳраве мегузоштанд. Ин роҳрав қадамгоҳи қурбонии бузург зеботарин дӯши-заи қабилა буд, ки ўро солҳои пеш ба худоён назр мекарданд. Аз рӯи пиндори мардуми бодиягард ҷисми дӯшиза андаруни алангаи оташ месӯхту рӯҳи ӯ ба арши худоён рафта, пиндору армонҳои де-ринаи қабиларо ба онҳо мерасонид ва аз Яздони пок ёварӣ меҳост.

Қурси офтоб ба сари теппа расиду муғону оташпарастони са-федпӯш маросими дуруду ниёиши шомгоҳиро оғоз намуданд. На-хуст аспӣ сафедеро пеш оварданд ва Томирис бо як зарби шамшер гулӯи тақовари қурбониро чок намуд. Хуни тақовари қурбониро дар таште гирифта ба миёнаҳои ғарами хезум афканданд.

Офтоб гӯшаи вопасини курсашро ба паси теппа кашиду Томи-

рис амр дод, ки аз ҷаҳор самти ғарами бузург оташро биафрӯзанд. Ҳезуми хушк аввал каме дуд карда, сутуни кабудашро ба фазо афросту аз думболаш забонаҳои оташ алангазад.

Кӯҳаи оташ ғағона задаю садо ангехта, дашти шомхӯрдаро рӯшан мекард. Томирис худро ноаён ба маросими қурбонӣ омода мекард. Дар ин дунёи рӯшану пурҳаводис дигар дилбастагӣ надошт. Ҳама умеду орзуҳояш барбод рафтанд ва ғайри сӯхтани якмароми дил, ки шабеҳи лаҳчаи зери хокистар ё дарди кӯҳнае буд, дигар эҳсосе ӯро ноором намекард. Эҳсоси ишқ буд ин эҳсос ё дарди ҷудой аз фарзанд, ӯ чандон фарқ намекард.

Моҳи ҳилол аз гӯшаи дигари осмон сар кашида, партави шир-полаяшро бар паҳнои дашти шомхурда мерехт. Томирис чашмаш ба ҳолаи моҳи коҳида ниёиши воқасинро ба поён расониду эҳсос намуд, ки аз дилаш наваҳаи олуида ба ниёише метаровад. Навҳае, ки чун ояҳои яздонӣ моламоли тавбаю надомат буду изтиробу пушаймонӣ ва аз худоён омурзиши гуноҳҳои кардаю нокардаашро меҳост.

«Эй моҳи захиру коҳида! Ниёишу тавбаҳои маро мешунаӣ?

Ман ҳам мисли ту танҳоям! Ту дар гардуни Осмон танҳову ман дар рӯи Замин!

Эй Яздони пок! Ман, Томирис, подшоҳи бузурги массагетҳо ба номи моҳи ягонаи осмон савганд медиҳам, ки муъҷизае ато куну рӯҳи маро ба рӯҳи Куруш биёмез! Ишқи поке, ки дар ин ҷаҳони фиребо бароям ато кардӣ, аз қазой тақдир насибам нагашт. Он ишқи поку беолоиши руъёиро ман дар ҷаҳони минӣ истиқбол хоҳам кард...

Ай оташи поки яздонӣ! Маро ба оғушат бигир! Пайкари бо пирохани арӯсӣ оростаамро бо забонаҳои покхезат таскин бубахш! Бигузор колбадам хоку хокистар шавад! Ва рӯҳи ман дар он ҷаҳони минӣ бо рӯҳи тавонои Куруш бипайвандаду зиндагӣ дар олами қудсӣ аз с ар оғоз гардад!...»

Томирис ба шӯълаҳои покхези оташ лаҳзае андешамандона ни-гаристу ояи ниёиш бар забон бе ҳеч биму ҳарос ба оғуши кӯҳаи

оташ шитофт. Забонаҳои оташ перохани сафеди абрешимашро ле-
сида, ноаён ба пайкари мавзуни ӯ мепечид.

Хуруше аз миёни тӯрониён хест. Касе чашмдор набуд, ки шох-
бонуи нозанин либоси мусибаташро кашада, бо перохани сафеди
идона ба коми оташ меравад худро қурбон мекунад.

Қўҳаи оташ аланга мезаду забонаҳои поку муқаддасаш саро пои
маликаро фаро мегирифт. Ў бо оромии солории шохонае аз миёни
шўълаҳои оташи анбӯх гом мениҳоду андаруни роҳрави танӯро-
сои оташҳез осебе надида пеш мешитофт. Фавҷи оташи рӯшану
чашмгир пайкари ўро печонида, гўё дар ихотаи забонаҳои поку
муқаддасаш аз офати сўхтан эмин медошт. Моҳи коҳида дар до-
мани осмон се қадӣ найза боло рафта, сӯи Томириси оғӯшта ба
анбӯҳи оташи яздонӣ дуруд меғуфт.

Шаби торику зулмони дашт фаро мерасиду моҳи танҳои осмон
ба пардаи ҳарири абрӯи печида, ҳаёле ба ёди Томириси ба ҷаҳони
минӯй рафта мотам мегирифт.

Поёни қисми сеюм

Солҳои 2008-2011

ш. Душанбе

САРЧАШМАҲО ВА АДАБИЁТ

1. Алиев И. История Мидии. Баку, 1960.
2. Арриан. Поход Александра. Перевод с древнегреч. М.Е. Сергиенко. М., Л. 1962.
3. Баёт Н. Тӯрониён. Техрон, 1367.
4. Балъамӣ Абӯалӣ. Таърихи Табарӣ. Душанбе, 2001.
5. Бартольд В.В. Таджики. Исторический очерк. Сочинения. Т. II (часть 1). М., 1963.
6. Бартольд В.В. Несколько слов об арийской культуре в Средней Азии. Сочинения. Т. II (часть 2). М., 1964.
7. Бартольд В.В. Ещё о слове «сарт». Сочинения. Т. II (часть 2). М., 1964.
8. Бартольд В.В. Историкогеографический обзор Ирана. Сочинения. Т. VII. М., 1971.
9. Бартольд В.В. К истории персидского эпоса. Сочинения. Т. VII. М., 1971.
10. Баҳор М. Пажухише дар асотири Эрон. Техрон, 1362.
11. Беленицкий А.М., Бентович И.Б., Большаков О.Г. Средневековый город Средней Азии. Л. 1973.
12. Берунӣ А. Осорулбокия, Душанбе, 1990.
13. Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета. М., 1999.
14. Бичурин Н.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии. В 3х томах. М., 1950-1953.
15. Бонгард Левин Г.М., Грантовский Э.А. От Скифии до Индии. М., 1974.
16. Вайнберг Б.И., Ставиский Б.Я. История и культура Средней Азии в древности. М., 1994.
17. Гафуров Б., Цибукидис Д. Александр Македонский и Восток. М., 1980.
18. Гече Г. Библейские истории. М., 1990.
19. Геродот. История в девяти книгах. Пер. с греч. Г.А. Стратоновского. Л., 1972.

20. Герои Греции в войне и мире. История Греции в биографиях Г.В.Штолля. Перевод с немецкого. М., 1992.

21. Грантовский Э.А. Ранняя история иранских племен Передней Азии. М., 1970.

22. Гумилев Л. География этноса в исторический период. Л., 1990.

23. Дандамаев М.А. Иран при первых Ахеменидах. М., 1963.

24. Дандамаев М.А., Луконин В.Г. Культура и экономика древнего Ирана. М., 1980.

25. Джалилов А. Из истории культурной жизни предков таджикского народа и таджиков в раннем средневековье. Душанбе, 1973.

26. Дорошенко Е.А. Зороастрийцы в Иране. М., 1982.

27. Дьяконов И.М. История Мидии от древнейших времен до конца IV в. до н.э. М.Л., 1956.

28. Дьяконов М.М. У истоков древней культуры Таджикистана. Сталинабад. 1956.

29. Дьяконов М.М. Очерк истории древнего Ирана. М., 1961.

30. Ефремов И.А. Таис Афинская. Душанбе, 1989.

31. Ибн ал-Балхй. Форснома. Душанбе, 1989.

32. Иванов М.С. Очерк истории Ирана. М., 1952.

33. Илясов Я. Согдиана. Душанбе, 1987.

34. Искусство народов Востока. М., 1986.

35. История Ирана. М., 1977.

36. История таджикского народа. Т.1. Душанбе, 1998.

37. Катибаи Доро дар Бехистун. Садои Шарк. 1982. №7.

38. Китоби мукаддас. Аҳди қадим ва ҳадид. Стокгольм, 1999.

39. Кленгел Брандт Э. Путешествие в древний Вавилон. М., 1979.

40. Ковалев С.И. Александр Македонский. Л., 1937.

41. Корномаи Ардашери Бобакон. Фарҳанги Эрони бостон. Душанбе, 1994.

42. Косидовский З. Библейские сказания. М., 1975.

43. Кристенсен А. Каёниён. Техрон, 1367.

-
44. Ксенофонт. Греческая история. Перевод, вступительная статья и комментарий С., Лурье. Л., 1935.
45. Ксенофонт. Анабасис. Перевод М.И.Максимовой. М. Л., 1951.
46. Ксенофонт. Киропедия. Перевод М.И.Максимовой. М. Л., 1951.
47. Кузьмина Е.Е. В стране Кавата и Афрасиаба. М., 1977.
48. Куликан У. Персы и мидяне. М., 2002.
49. Курций Руф Квинт. История Александра Македонского. М., 1963.
50. Литвинский Б.А. Древние кочевники Крыши мира. М., 1972.
51. Литвинский Б.А. Храм Окса в Бактрии. М., 1999.
52. Луконин В.Г. Культура Сасанидского Ирана. (Иран в III-IV вв. Очерки по истории культуры). М., 1969.
53. Луконин В.Г. Искусство древнего Ирана. М., 1971.
54. Луконин В.Г. Древний и раннесредневековый Иран. М., 1987.
55. Мавлоно Абдулкаломи Озод. Куруши Кабир. Зулқарнайхо. Тарҷумаи Бостони Поризӣ. Техрон.
56. Масперо. Древняя история народов Востока. М., 1911.
57. Мифы народов мира в 2х томах. М., 1994.
58. Муин М. Маздаясна ва адаби порсӣ. Техрон, 1338.
59. Мухаммад Чаводи Машкур. Эрон дар аҳди бостон. Таърихи ақвом ва подшоҳони пеш аз ислом. Техрон, 1367.
60. Мэри Бойс. Зороастрийцы. Верования и обычаи. М., 1987.
61. Нафисӣ Саид. Ба дӯстони тоҷики ман. Тоҷик, тоҷдор, тоҷвар. Душанбе, 1990.
62. Нафисӣ Саид. Сарзамини поки ниёгонам. Тоҷик, тоҷдор, тоҷвар. Душанбе, 1990.
63. Негматов Н. Таджикский феномен: теория и история. Душанбе, 1997.
64. Негматов Н. Давлати Сомониён. Тоҷикон дар асрҳои IX-X. Душанбе, 1989.
65. Неру Джавахарлал. Взгляд на всемирную историю. Т.1-2. М., 1977.
66. Неру Джавахарлал. Открытие Индии. Кн.1., М., 1989.
67. Низомулмулк. Сиёсатнома. Душанбе, 1988.
68. Оранский И.М. Введение в иранскую филологию. М., 1960.
-

-
69. Пигулевская Н.В. Города Ирана в раннем средневековье. М. Л., 1956.
70. Пирниё Ҳасан. Таърихи Эрони бостон. Техрон, 1375.
71. Пирниё Ҳасан. Эрони бостонӣ ва дostonҳои кадимӣ Эрон. Техрон, 1362.
72. Пичикян И.Р. Культура Бактрии. Ахеменидский и эллинистический периоды. М., 1991.
73. Плутарх. Сравнительные жизнеописания. В трех томах. М., 1963.
74. Плутарх. Знаменитые греки. Жизнеописания выдающихся деятелей древней Греции, составленные по Плутарху. М., 1968.
75. Пури Довуд Иброҳим. Яштҳо. Ҷ.12. Техрон, 1347.
76. Пьянков И.В. Борьба Кира II с Астиагом по данным античных авторов. ВДИ. 1971. №3.
77. Пьянков И.В. Древний Самарканд в известиях античных авторов. Душанбе, 1972.
78. Пьянков И.В. Средняя Азия в известиях античного историка Ктесия. Душ., 1975.
79. Пьянков И.В. Массагеты соседи индийцев. М., 1977.
80. Пьянков И.В. Бактрия в античной традиции. Душанбе, 1982.
81. Пьянков И.В. Средняя Азия в античной географической традиции. М., 1997.
82. Пьянков И.В. Осиёи Миёна дар номаҳои бостон. Душанбе, 1991.
83. Рахмонов Э.Ш. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён. Китоби I. Лондон, 1999.
84. Рот С. История евреев. Иерусалим. 1978.
85. Саймиддинов Д. Адабиёти пахлавӣ. Душанбе. 2004.
86. Саймиддинов Д. Истилоҳоти идории Сосониён. Душанбе. 1994.
87. Саймиддинов Д. Истилоҳоти вожашиносии Эрон. Душанбе. 2000.
88. Скарча Чанроберто. Охангҳои туронӣ ва хамосаи ирониён. Аз италиявӣ, тарҷумаи Б.Бобоҳон. Душанбе, 1999.
88. Смирнова О.И. Очерки из истории Согда. М., 1970.
90. Сорбон. Достони писари худо. 12 Душанбе, 2005.
91. Страбон. География. М., 1994.
-

-
- 92.Тарн В. Эллинистическая цивилизация. М., 1949.
- 93.Тимахович Ю.Н. Персидские цари. Минск, 1999.
- 94.Толстов С.П. По древним дельтам Окса и Яксарта. М., 1962.
- 95.Точик, точдор, точвар. Гирдоваранда Мирзо Шукурзода. Душанбе, 1990.
- 96.Турсунов Акбар. Вклад таджиков в общеиранскую и мировую цивилизацию. Вклад иранских народов в развитие мировой цивилизации: История и современность. Душанбе, 1992.
- 97.Уилер М. Пламя над Персеполем. Перевод с англ. М., 1972.
- 98.Улуғзода С. Фирдавсӣ. Душанбе, 1991.
- 99.Улуғзода. Достонҳои «Шохнома», 1986.
- 100.Фирдавсӣ Абулқосим. Шохнома. Иборат аз 9 ҷилд. Душанбе, 1987-1991.
101. Флавий И. Иудейские древности. М., 1993.
- 102.Фрай Р. Наследие Ирана. М., 1972.
- 103.Фрай Р. Наследие Центральной Азии. Перевод с англ. Душанбе, 2000.
- 104.Ханныков Н.В. Андешаҳо роҷеъ ба таҳқиқи мардуми Эрон. Душанбе, 1992.
- 105.Шахермайр Ф. Александр Македонский. М., 1986.
- 106.Шифман И.Ш. Александр Македонский. Л., 1988.
107. Шишкин В.А. Варахша. М., 1963.
108. Шофман А.С. Восточная политика Александра Македонского. Казань, 1976.
109. Эббот Д. Дарий Великий, М., 2003.
- 110.Ян В. Огни в курганах. Собрание сочинений в четырёх томах. Т.1., М., 1989.
- 111.Якубшох Юсуфшох. Точикон (пиромуни этногенез) Душанбе, 1995.
112. Якубов Ю. Религия древнего Согда. Душанбе, 1996.
- 113.Яъкубов Ю. Таърихи қадими халқи тоҷик. Алмаато, 2000.
114. Ғафуров Б. Точикон. Душанбе. 1998.

115. Губор Мирғулом Мухаммад. Афғонистон дар масири таърих. Кобул, 1346.

116. Ҳиравӣ Ҷавод. Ирон дар замони Сомониён. Тарихи Сомониён аз оғоз то салтанати Насри Дуввум. Душанбе, 1998.

117. Ҳотам М. Орётҷикон: 18 ҳазор сол пеш. Душанбе, 2004.

118. Ҷамшедов П. Аз Пешдодиён то Сомониён. Душанбе, 1999

Куруши Кабир. Мусаввараи асри XIX.

Мучассамаи рӯйсангии Куруши Кабир дар Пасаргод. Тақрибан соли 530 то мелод.

Макбараи Куруши Кабир дар Пасаргод. Соли 530 то мелод. Ҳаробаҳои боқимондаи шаҳри Пасаргод дар замони мо.

Навоҳудоносӣ фарзандони Сидкиёро мекушад.

Мусаввараи Г. Доре. с. 1864-1866.

Томирис сари Куруши Кабирро ба ташти хун меафканад.

Мусаввараи П. Рубенс. Лувр. солҳои 2030 асри XVII.

Базми шӯҳи Бобул Валтасар. Мусаввараи Г. Доре. с. 1864-1866.

Каъбаи Зардушт

дар Нақши Рустам.

Асри V то мелод.

Ашрофони порс ва

мидиягӣ. Персепол.

Асри VI то мелод.

Устувонаи Куруши Кабир. Тақрибан с. 538 то мелод.

Куруши Кабир зарфҳои маъбади яҳудиёро бозмегардонад.

Мусаввараи Г. Доре. с. 1864-1866.

Курши Кабир. Мусавваран асри XIX.

Мумасаман рӯйсанини Куруши Кабир дар Пасаргод.
Тақрибан солҳои 530 то милод.

Макбараи Куруши Кабир дар Пасаргод. Соли 530 то мелод.

Харобадон боқимондаи шаҳри Пасаргод дар замони мо.

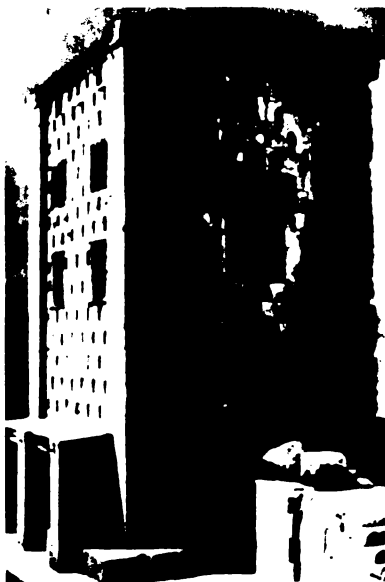

Бавоҳу доносор фарзандони Сидкиро мекушад.
Аҳмадқари Г. Дорэ. с. 1864-1866.

[illegible]

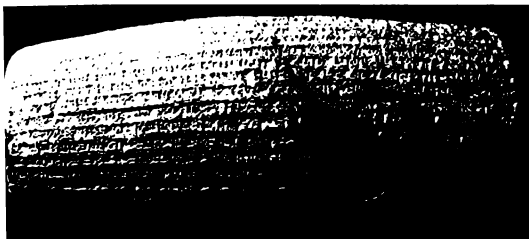
Баъми шоди Бобул Валтасар. Мусавваран Г. Доре. с. 1864-1866.

Қазбан Зардушт
дар Нақши Рӯстам.
Асри V то мелод.

Ашрофони порс ва
мидиягӣ. Персепол.
Асри VI-V то мелод.

Ступонаи Куруши Кабир. Тақрибан с. 538 то мелод.

Куруши Кабир — тарфҳои маъбади ҷуддиро бо имогардонаи.
Мусавваран Г. Доре с. 1864-1866

ИСКАНДАР ВА СПИТАМЕН

* * *

РУХШОНА

(Киноромани таърихӣ
ибораи аз ду қисм)

—

ИСКАНДАР ВА СПИТАМЕН

(Қисми якум)

ХИДОЯТЕ БА ТАҲИЯГАРОН

Навиштани асар аз сарнавишти фоҷиабор, рӯзгори пурҳангома ва лашкаркашию кишваркушоиҳои тӯлонии Искандари Мақдунӣ (тав. 356 то мелод, шаҳри Пелла ваф. 323 то мелод, шаҳри Бобул) орзуи деринаи камина буд. Шояд ба ҳамин хотир тайи даҳ соли охир чандин рисолаҳои таърихӣ, тадқиқотҳои илмӣ, асарҳои бадеӣ ва дигар маводҳои мансуби рӯзгори Искандари Мақдуниро омӯхта, оқибат кинороман ё худ филми бадеии таърихӣ рӯи варак овардам.

Метавон гуфт, ки аз сездҳа соли умри подшоҳию лашкаркашиҳои Искандар дар Мағрибу Машрик, алалхусус се соли он, ки дар ҷаҳти Бохтару Суғд (Осиёи Миёна) гузаштааст, барояш басо саҳту сангин ва пур аз парҳошу набардҳои гарон буд. Искандари Мақдунӣ дар ин айём ба синни 26 расида, дар се муҳорибаи шадиду тақдирсози зидди шоханшоҳи Порс Дорой Ш (Граника, 334; Исса, 333; Гавгамел, 331) ғалабаҳои пайдарпай ба даст оварда буд ва мепиндошт, ки дар сари роҳи ҷаҳонгирии ӯ дигар монеаи ҷиддӣ намондааст. Вале тақдир ўро бо лашкаркаши зираку фидойи Спитамен (Спантамона) рӯ ба рӯ сохта, солҳои 330-327 то мелод дар мулки Бохтару Суғд басо овораю саргардон намуд ва барояш сабақҳои хотирмон дод. Спитамени сафшикан қаҳрамони воқеии миллати тоҷик аст, ки парчами меҳанпарастӣ ва истиклолхоҳиро афрошта, ду соли тамом бо лашкари бешумору шикастнопазири Искандари Мақдунӣ пайкорҳои шадид ва муборизаҳои беамон бурдааст ва ба таҳсину ситоиши таърихнигорони ҷунонӣ мушарраф гаштааст. Баъди марги Спитамен муборизаҳои ниҳониро ҳамсафи ӯ Катан дар каламрави Бохтар идома дода, дар муҳорибаҳои нобаробар асир меафтад ва қушта мешавад.

Маҳз дар ҳамин давра шахсияти Искандари Макдунӣ бо тамоми пахлухоҷаш таҷассум ёфта, ба ғочии ботинии ҳоси лашкаркашонӣ ҷаҳонгирон рафта мерасад.

Рухшонаи духтари Вахшуварт бошад, мувофиқи далелҳои аднопазирӣ таърихӣ баъди марғи шавҳараш Искандар ба тахти подшоҳӣ нишаста, бо вучуди муқовимату бадҳоҳҳои рақибони сарсахташ қисмати бузурғи империяи макдуниҳоро таъи дувоздаҳ сол идора мекард. Ё бо ҳусни тадбир ва зиракӣ чанде аз сарлашкарони соҳибнуфузи макдуниро зерӣ итоат нигоҳ дошта, робитаҳои судмандро бо қаламрави Бохтар, Суғд, Марғиён ва Порт қавитар менамояд. Вале рақибони оштинопазир аз афзудани шӯҳрати эътибори Рухшона ва писараш Александрион ҳаросида, оқибат онҳоро мекушанд. Рухшона аз ҷумлаи он занону духтарони фидокорест, ки дар лаҳзаҳои душвортарини таърих бо муроҷи мадуро талошҳои истиқлолхоҳӣ бурда, дами шамшерӣ хунрези аҷнабиёнро қундсохт ва бо ҳасорату матонат ва зиракиву фаросати фитрӣ зимомӣ давлатдориро ба даст овард. Баъди марғи Рухшона роҳи ёро Апамаи духтари Спитамен ва писараш Антиоҳи I идома дод.

Ноғуфта намонад, ки киноромани «Искандар ва Спитамен» дар заминаи драмаи таърихӣ « Ҳатои Искандари Макдунӣ» (2001) ва киноповести «Шамшер ва ишқ»¹ (2002), киноромани «Рухшона» бошад, дар заминаи ғочии таърихӣ « Рухшона» (2004) бо тафсилоту иловаҳои тоза, тезутунд сохтани воқеаҳо, амиктар кушодани симои қаҳрамонон ва ба назар-ғирифтани имкониятҳои филмофарӣ дубора эҷод шудаанд. Ҳамаи воқеаҳои ба қалам омада, аз номӣ сарлашкарону қаҳрамонҳо сар қарда, то рӯйдоду ҳангомаҳои ҳурду бузурғи зикршуда асосӣ таърихӣ дошта, дар заминаи риоҷӣ солнома ва асноди рисолаҳои эътимодбахши илмӣ оварда шудаанд. Дар айни ҳол номӣ баъзе персонажҳои дуҷумдараҷа амсоли Сиёваҳш, Ориёваҳш, Арсақ, Беҳрӯз дар сарчашмаҳои таърихӣ зикр нашуда бошанд ҳам, ба ҷараёни воқеияти таърихӣ ҳилоф нестанд ва ҷун симои ёридиҳанда истифода шудаанд.

Дар айни ҳол ба хотири осон гардидани таҳияи филм пешниҳод

намудани эзоҳоти таърихии нақшҳои асосӣ, ҳислату ҷанбаҳои воқеии характери қаҳрамонон, инчунин илова намудани сарчашмаҳо ва адабиёти дастрасшуда мувофиқи матлаб доништа шуд. Азбаски муроди муаллиф тадқиқоти мӯйшикофонаи илмӣ нест, ҳар андешаи муфиде, ки ба беҳшавии мазмуну мундариҷаи киноромани мазкур мусоидат намояд, бо қамоли мамнунӣ пазируфта мешавад. Дар охир меафзоям, ки матни андаруни қавс ҷопшуда аслан эзоҳест ба рои таҳиягарону филмофарон ва аз рангу бори адабӣ ҷандон бархӯрдор нестанд.

Бароти АБДУРАҲМОН

НАҚШҲОИ АСОСИИ ФИЛМ

бо тафсиру эзоҳоти мухтасари таърихӣ

ИСКАНДАРИ МАҚДУНӢ - шоҳи Мақдуния ва лашкаркаши бузурги аҳди қадим (336-323 то мелод), ба назар 25-26 сола ме-намояд. Ба сарзамини Порс дар синни 22солагӣ ҳучум карда, хан-гоми 33солагӣ дар Бобул ғавтидааст. Тарбияи ҷунонӣ гирифта, аз Аристотел низ сабақ омӯхтааст. Дар намуд баландтар аз миёнақад, фарохсина, бақитфу бозу, гарданаш рӯсту варзида. Ҷиддисимою босиёсат, мӯяш зардинаи ба сиёҳӣ моил, биниаш рӯсту теғадор, чашмаш мӯътадили кабуду каме сабзтоб, нигоҳаш тезу расо ва ра-музгир. Романтикаи корнамоиҳои таҳамтанони асотириӣ ва азми ҷаҳонгирӣ дар замираш нухуфта.

Камғуфтор, вале суҳандон, лабонаш тунук, дандонҳояш сафеду ҷафс, зираку одамшинос ва дар дилаш ба касе эътимод надорад. Хунгармӣ ва бадҷаҳлӣ низ барояш бегона нест ва дар сари қаҳр ба ҳар амал қодир аст. Дар назари аввал аз шох дида ба лашкар-каш шабоҳат дорад. Дар ҷанг ҷун шер ҳамлавар мешавад ва тарсе аз марг надорад. Иродааш басо қавист ва ба зафарҳояш эътимоди қомил дорад. Худпарастию ғурур барояш бегона нест, ситоиширо меписандад.

СПИТАМЕН - сарвари савораҳои суғдию бохтарӣ дар лашкари саворанизоми Дории Ш. Яке аз қаҳрамонони беҳамтои мубори-заҳои зидди истилогарони мақдунӣ.

Марди тануманди қоматбаланд, фарохсина, ялгардану бокитфу бозу, тақрибан 24-25 сола. Далеру тунднигоҳ, аз марг намеҳаросад. Ҷангозмудаву ҷобуксабор, тирандозу шамшерзани бекиёс, лашкар-каши зираку қавиירוида. Бо пешонабанди ҷармина мӯйи сиёҳи то китф ҳамидаашро бастааст. Чашмони калони нурафшону тез, би-нии теғадори ростҳамида, пешонии васеъ, риши кӯтоҳи сипоҳиёна ва мӯйлаби сиёҳи каме ҳамоил дорад.

Дар тори абруӣ чапаш нақши шамшер боқӣ монда. Нангу номуси баланд ва ҳисси бузурги ватандӯстӣ дорад. Аз бехунарии лашкаркашони Порс ва фирорҳои пайдарпайи Дорони Ш ва Бессҳои нави Ҳахоманишӣ дар дил алам дорад. Яке аз рақибони та-вонотарини Искандари Мақдунӣ, ки таърихнигорони юнонӣ ва-танпарастиву часораташро ситоиш кардаанд.

ДОРОИ Ш - шоханшоҳи Порс (335-330 то мелод) , аз шохан дури хонадони Ҳахоманишиён. Қаблан волии вилояти Армани-стон буд. Дар 44 солагӣ баробари Искандари Мақдунӣ ба тахти шохӣ нишаст. Ҳангоми лашкаркашиҳои Искандар 46 сол дошт ва дар таги панҷоҳсолагӣ аз ҷониби муқаррабонаш кушта шуд. Мар-ди зебою қадбаланд, дар симояш фарру шукӯҳи шохона дорад. Табиатан орому ботамкин, риши мошубиринҷ ва тоҷишоханшоҳӣ барояш мезебад. Дар лашкаркашӣ ҷанг ҷандон балад нест, вале далерӣю часорат дорад. Азбаски ҷандин шохони пешгузашташро заҳр дода кушта буданд ва талошҳои зиёде барои тоҷи тахти шохӣ рӯй меод, нобоварию тарсӯй дар замиранш нухуфтааст. Бештар ба сарлашкарони хонадони шоханшоҳӣ ва ҷанговарони зарҳариди юнонӣ, ки муқобили Искандар мечангиданд, тақия мекард. Хоҳа-раш Статираро ба зани гирифта, аз ӯ се духтар ва як писари хурд-сол дошт.

ГЕФЕСТИОН - дӯсти наздик, ҷӯраи овони кӯдакӣ ва ҳамрози деринаи Искандар. Яке аз сарлашкарони мақдунӣ, тақрибан 22–23 сола. Дар қаду қомат аз Искандар каме баландтар, хушсурату зе-босимо. Эллинии асил, зираку мавридшинос, маъракаорою хуш-сухан. Ҳолати рӯхӣ ва ҳислатҳои Искандарро басо хуб медонад. Аз танқид ва носазогӣ дар ҳақи Искандар ҳазар дорад ва ба муро-ди дили ӯ сухан мегӯяд. Аз рӯи қаробаташ бо Искандар рақибони зиёд пайдо кардааст, алаҳусус бисёр сарлашкарони мақдунӣ ӯро нағз намебинанд. Ҳангоми бозгашт аз кишваркушониҳои Ҳинд оғо-зи баҳори соли 323 то мелод дар шаҳри Эқбатана аз асари майза-дагӣ ғайиб шуд.

РУХШОНА - зани қонунии Искандари Мақдунӣ, духтари Окси-

арт, такрибан 18-20 сола. Яке аз зеботарин душизаҳои Суғду Бохтар. Искандар ўро хангоми забт намудани қалъаи Хуриёни Суғд дида сахт ошӣк мешавад. Дар ҳусну ҷамол аз Статираи ҳамсари Доро, ки зеботарин зани Осиё будааст, бартарӣ дошт. Дар сурат мавзунҷомат, дорои ҳусну ҷамоли нотақрор ва фаросати фитрӣ. Сақфи синааш баланд, гарданаш расою чун гардани кӯза моил, лабҳояш нозук, абрувонаш камоншакли сиёҳ, мижгонҳояш дароз, гунаҳояш арғувонӣ. Дар миёни сарлашкарони Искандар нуфузи калон дошта, ҳатто баъди марги ӯ низ чандин сарлашкарони тавоно Антигон, Пардикка, Эвмен ва дигарон Рухшона ва писарашро пуштибонӣ намудаанд. Дар Мақдуния хангоми ба 13солагӣ расидани писари валиаҳдаш Александри IV Кассандр ўро ҳамроҳи писараш пинҳонӣ нобуд мекунад.

ТАИСИ АФИНӢ - маҳбуба ва дӯсти овони ҷавонии Искандар, яке аз гетераҳои машҳури аҳди лашкаркашиҳои мақдунӣ, тақрибан 22-23 сола. Сафедпӯсти нозукпайкар, қаду қоматаш миёна, синааш тарангу дамида, миёнаш борик. Ҳамчун раққосаҳо ҳаракати печону дилрабо дорад. Дар зоҳир як дӯшизаи фаттону бепарвост, худро хушбахту розӣ аз тақдир вонамуд месозад, вале заҳми ишқи бедавои Искандар дар замираш нухӯфта. Шояд умедвор аст, ки рӯзе оташи дили Искандар аз Барсинаву Рухшона сард мешаваду ёди ишқи ҷавонӣ мекунад.

БАРСИНА - Ҳамсари бевамондаи Мемнон, духтари Артабазии Порс ва ашрофзани юнонӣ аз қазирҳои Родос. Дар ҷангҳои Искандари Мақдунӣ ба дасти сарлашқари ӯ Парменион асир афтод. Тақрибан 24-25сола, зани зебою оқила, донишманду тарбиядида. Қаду қомати расо, миёни борик, мӯи дарози шабранг, рухсорай арғувонӣ, ҷашмони калони сиёҳ, андоми сафеди дилрабо дорад. Ӯ бо ҳусну ҷамол ва ақлу заковати худодод дили Искандарро рабуда, ҳамчун зани ғайриқонунии ӯ дар миёни муқаррабони шӯҳи мақдунӣ нуфузи калон ёфт.

Баъди он ки Искандар ба таври расмӣ Рухшонаро ба занӣ гирифт эътибори Барсина коҳид. Гурури баланди порсӣ дошт ва аз

фархангу тамаддуни юнонӣ комилан бохабар буд.

БЕСС - волии Бохтар, яке аз ҳешовандони Дорои Ш, ки баъди марги ӯ ба тахти Ҳахоманишиёни Порс бо номи Ардашери IV нишастааст. Аз ғояти беҳунарий ва муқобилияти ҷиддӣ нишон дода натавонистан ба асорати Искандари Мақдунӣ меафтад ва оқибат кушта мегардад. Тақрибан 50 сола, қадбаланди пуррапайкар, риши каме чингилаи хинобаства дорад.

Макқору худпараст, дар куштани Доро сарварӣ намудааст. Ба ғалаба бовар надорад ва муқобилияти ҷиддӣ низ нишон намодааст.

ОЛИМПИИДА - модари Искандари Мақдунӣ, зани қонунии Филиппи II, маликаи соҳибшӯҳрат ва боғурури Мақдуния. Ҳангоми лашкаркашии Искандар ба Порс тақрибан 42–45 сола. Сурати зебо, қад миёна ва тарҳи андоми ҳоси юнонихоро дорад. Табиатан қайсар, боғурур ва зирак буда, аз қабилӣ занҳои хуштарбияву ботадбири эллинист. Писараш Искандарро басо дӯст медорад ва аз далерия шучоати ӯ ифтихор менамояд. Вале қонаш барои писараи ягонааш меларзад. Бо Антипатр хусумати дерина дорад ва баъди марги Искандар аз қониби рақибонаш ҳабс ва сангсор мешавад.

НАБАРЗАН - Яке аз сарлашкарони тавонои Дорои Ш, ки аз муқорибҳои нахустини Искандар сарфармондеҳии лашкари ғайриюнонӣ бар дӯшаш буд. Аслан аз хонадони шоҳаншоҳону асилзодаҳои Порс. Қаду қомати расо, тану тӯши сипоҳиёна ва захми шамшери бар пешона дорад. Тақрибан 50 сола.

Риши сиёҳи наҷандон дарозаш чингила, ангиштарини даст ва сару либоси зарандулаш аз нуфузи ӯ гувоҳӣ медиҳад. Баъдтар бо Бесс ва Барзиент забон як қарда ба Дорои Ш сӯйқасд намудаанд. Дертар аз қониби Искандари Мақдунӣ боздошта ва кушта мешавад.

БАРЗИЕНТ - Волии Арахозия ва Дрангиана, тақрибан 55-сола. Дар ҷанги Искандар бо дастаҳои ҷанговарони вилояташ ширкат варзидааст. Ҳамроҳи Бесс ва Набарзан дар куштани Дорои Ш даст дошт.

МЕМНОН Сарлашқари зархариди Дорои Ш, аслан юнонист.

Такрибан 36-38сола. Ба лашкари зархариدي юнониён, ки аз чониби шоханшоҳони Ҳахоманишӣ киро шудааст, сарварӣ мекунад. Додарзани Артабази Порс буда, ҷияни худ Барсианаи нозанинро ба занӣ гирифтааст. Шахси табиятан мочарочӯӣ, шӯҳратпараст ва далеру соҳибтадбир. Дар ҷангҳои Эфес, Тир, Милет ва Миср ҳамчун сарлашкари Дорон III ба муқобили Искандари Мақдунӣ ҷангидааст. Вале аз ғояти нобоварии порсҳо дар ин ҷангҳо ҷандон барор накард. Бо сесад киштии ҷангӣ барои муҳосираву забт кардани Юнон азм намуд, то Искандари Мақдуниро ба бозгаштан водор намояд.

Вале дар яке аз муҳорибаҳо кушта шуд ва қори ўро шогирд ва ҷиянаш Фарнабаз писари Артабази Порс идома дод. Фарнабаз дар ҷанги баҳрӣ бо мақдуниён, ки ба флоти онҳо Никанори писари Парменион сарварӣ мекард, мағлуб гардид ва кушта шуд.

ЗАРЕМА - Ҳамсари Спитамен, зани ҷасуру зебо, аз сокинони таҳҷои Суғд, тақрибан 22-23сола. Падараш дар дарбори шоханшоҳони Порс хизмат мекард. Дар ҷангу пархош, аспсаворӣ ва тирандозӣ балад буд. Ҷасорату зӯрзмонӣҳои Спитаменро дида ба ў дил бохтааст. Аз Спитамен духтари қадрасе бо номи Апама дорад, ки дар Киропол ба дасти мақдуниён асир афтодааст. Дар набардҳои зидди мақдуниён ҳамроҳи Спитамен иштирок мекард. Ба ривояте ўро фирефта, дар ёфтани куштани шавҳараш истифода намудаанд. Ба қавле аз Спитамен се фарзанд дошта, дертар духтари калони асир афтодааш Апамаро Искандар ба сарлашкари худ Селевк ба занӣ додааст.

ФИЛОТ - Яке аз сарлашкарони тавонои Искандари Мақдунӣ, писари Парменион, тақрибан 24-25сола. Аз ҷӯраҳои овони наврасии Искандар. Ба дастаи савораҳои яккачини гетейро сарварӣ мекард ва дар миёни сарлашкарон эътибори зиёде дошт. Ҷавонмарди хунгарму ҷасур ва тундмичозу ҳақгӯӣ. Дертар аз тарафи Искандар бо баҳонаи шарик будан бо сӯйқасдчиён кушта мешавад.

ПАРМЕНИОН - Сарлашкари тавонои Искандари Мақдунӣ, ҳамсафи падараш Филиппи II, лашкаркаши пуртаҷриба ва набардоз-

муда, тақрибан 55-56сола. Дар бари рӯяш заҳми кӯҳнаи шамшер нақш баста. Ҷиддисимо, босиёсат, камсухан.

Ҳамроҳи писаронаш Филот, Никанор ва Асандр дар миёни лашкари сершумори Искандар нуфузи калон дошта, сарфармондеҳи олий буд. Баъди ба марғ маҳкум гардидани писараш Филот аз ҷониби қосидони махфии Искандар дар Эқбатана кушта мешавад, то бо дастгирии сипоҳиёнаш ошӯб нахезонад. Табиатан марди ботамкин, дурандеш ва пуртаҷриба, хулку атвор ва ҳислатҳои Искандарро хуб омӯхта, нисбати ӯ эҳтироми хоса ва садоқат дорад.

АНТИПАТР - Яке аз ҳамсафони Филиппи II, дар лаҳзаҳои ба тахти шохӣ нишастани Искандар садоқати хоса нишон додааст. Тақрибан 60 сола. Ҳангоми лашкаркашиҳои Искандар ба Осиё ҳамчун ҷонишини император идоракунии Мақдунияро ба ӯҳда дошт. Ҷанговари пуртаҷриба, сиёсатмадори варзида, ҳокими саҳтгиру ботадбир. Писаронаш Иолай ва Кассандр аз ҳамсафони Искандар буданд. Иолай ҷошнигир ва соқии хосаи Искандар буда, Кассандр дар Мақдуния ба падар мадад мерасонд. Дертар пас аз парокандашавии империя ва сар задани кашмакашҳои дохилӣ Кассандр яке аз кушандаҳои писари Искандари Мақдунӣ Александри IV ва модари ӯ Рухшона мегардад.

КЛИТ - Яке аз сарлашкарони тавоно ва дӯстони овони кӯдакии Искандар, бародарзодаи дояш Ланика, тақрибан 28-30 сола. Ба Искандар садоқати хоса дошта, ҷони ӯро дар чанд муҳориба, аз ҷумла муҳорибаи Граника ва Гавгамел ҳаридааст. Ӯ нотарсу ҳақгӯй буда, ба Искандар ҳамчун дӯсти қарин муомила мекард ва оини порсхозону зада бӯсидани заминро дар назди шох рӯя намекард. Барои мӯйи сиёҳ ва пайкари паҳлавонона доштаниш ӯро Клити сиёҳ меномиданд. Дертар ҳангоми бахсу гапгузаронӣ аз ҷониби Искандар дар Суғд кушта мегардад.

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ - Яке аз сарлашкарони тавонои Искандари Мақдунӣ, дӯсти айёми наврасии ӯ, тақрибан 25-26 сола. Лашкаркаши ҷасуру дурандеш, оқилу ботамкин. Ба муқобили раъйи Искандар намебаромад, супоришҳои бекамӯ кӯст ба сомон мерасонд.

Ба қавле гузаштаҳои ӯ аз Миср ба Юнон омада буданд. Ҳангоми машқу набардҳои навҷавонӣ Искандар бештар бо ӯ қувваозмӣ мекард. Ба ҷидааскарони вазнинсилоҳ фармондеҳӣ мекард, баъди сари Филот савораҳои яккачини гетейро ба ихтиёри ӯ гузашт. Пас аз марги Парменион иҷрои супоришҳои вазнинтарини ҷангӣ бар дӯши ӯ меафтод. Баъди сари Искандари Мақдунӣ ҳамчун подшоҳи Миср ба сулолаи Птолемейҳо бунёд гузошта, ба хотираи дӯшташ Бурчи Искандарияро бино намуд. Ба қавле ӯ ҳасади мумиёкардаи Искандарро дар даҳмаи шишабандӣ андаруни мақбараи бошқӯҳе дар Искандария нигоҳ медошт. Яке аз лашкаркашони камчини Искандар аст, ки бо марги табиӣ фавтидааст. Дар бораи кишварқушоҳои мақдунӣ ва қорнамоиҳои Искандар таърихномае низ навиштааст.

КРАТЕР - Яке аз сарлашкарони тавонои Искандари Мақдунӣ, ки дар набардҳои Филипп ширкат варзидааст. Тахминан 40–45 сола. Дар дастаи Искандар ба фалангаи ҷанговарони вазниняроқ сарварӣ мекард. Марди ҷангозмуда, босиёсат ва қавиירוда. Дар марги Филот ҳамчун айбдоркунандаи асосӣ буда, нуфузаш дар назди Искандар меафзояд. Дар фатҳи Бохтар ва Ҳинд қорнамоиҳо нишон додааст. Ҳангоми бозгашт ба ветеранҳои мақдунӣ сарварӣ мекард.

АРТАБОЗИ ПОРС - аз аҷдоди сатрапҳои Геллеспонти Фригия дар аҳди шоҳаншоҳони Ҳахоманишӣ, ки якҷанд пушт ин мулкро идора мекарданд. Ӯ бо зани юнонӣ аз қазираи Родос ҳонадор шуда, бародарони занаш Ментор ва Мемнонро ба хизмати Ардашери II ва Дорон III овард. Ӯ аз зани юнонаш соҳиби II фарзанд шудааст. Дертар ҳангоми лашкаркашиҳои Искандар, ки духтари ӯ Барсиноро ба занӣ пазируфта буд, бо дастгирии фарзандон ба шӯҳи мақдунӣ хидматҳои зиёде кард.

Ӯ бар подоши хидматҳояш муддате ба ҷои Бесс волии Бохтар буд. Марди босалобату солдида, ботамкину зирак ва ҳушсухану ботавозӯ. Забони юнониро хуб медонист ва аз фарҳангу шинуҳе-зи ашрофони юнонӣ огоҳ буд. Пешомади дурахшони Искандари Мақдуниро пай бурда, аз Дорон III ҳудо шуд ва ба ин лашкаркаши

зӯровару кишваркушо пайваст.

ОКСИАРТ - падари Рухшона, яке аз ҳокимони бонуфузи музофоти Вахши Бохтар, тақрибан 50-55 сола. Аввал дар мухорибаҳои зидди Искандар ширкат дошт. Ҳамроҳи ҳамсафонаш дар қалъаи Ҳуриёни Суғд паноҳ бурда, ба душман муқобилият нишон доданд. Вале баъди ба аруси пазируфтани Рухшона бо Искандар созиш баста, чун ҳокими музофот дар фуру нишондани ошӯбҳои Суғду Бохтар кӯмак намуд. Ба қавле дар дастгир намудани Спитамен сарм доштааст.

ДАТАФАРН - Яке аз ҳокимони аҳди Ҳахоманишӣ ва ашрофони бонуфузи бохтарӣ. Ба ошӯбҳои халқӣ ҳамроҳ нашуда, бо Искандар созиш мебандад. Аз ҳамсафони Оксиарт, марди умрдидан тақрибан 55-60 сола, фарбеҳу пуррапайкар. Дар доштани Спитамен ҳамдастӣ намулдааст.

АРИМАЗ - Яке аз ашрофони бонуфузи Суғд, аз ҳамсафон ва муқаррабони Оксиарт. Дар муқовимату муборизаҳои зидди Искандар ширкат доштааст. Баъди ғатҳи шоҳи Суғд дар қатори фидоӣ-ни ошӯбгар бо амри Искандар кушта мешавад.

САТИБАРЗАН - волии Арся (Ҳирот), яке аз муборизони зидди Искандари Мақдунӣ, падари Ориёваш. Чуссаи паҳлавона дорад, тақрибан 50-сола. Дар набарди зидди Искандар бо хиёнати Артабазӣ Порс аз ҷониби сарлашқарон Каран ва Кратер набуд қарда мешавад. Ҳангоми шабоҳун ва набарди шадиди тан ба тан бо душманон кушта шудааст.

ОРИЁВАШ шоғирди Спитамен, писари Сатибарзан, тақрибан 21-22сола. Яке аз дилдоҳҳои Рухшонаи нозанин. Ҷавони қоматбаланди рехтапайкар, зебоандом. Хунари размоварӣ, аспсаворӣ ва тирандозиро аз Спитамен омӯхтааст. Дар набардҳои зидди мақдунӣ-ҳои ҳамроҳи устодаш ширкат варзидааст.

Ҳангоми муқосираи қалъаи Ҳуриён, аз ҷониби сарлашқарон Искандар захм бардошта, сипас ҷон медиҳад.

СИЁВАХШ - Деҳқони соддадилу бекинаи паҳлавонсурат, тақрибан 28-30 сола. Рухсоран офтобсӯхта, абрувони ғафси сиёҳ, чаш-

Ба қавле гузаштаҳои ӯ аз Миср ба Юнон омада буданд. Ҳангоми машку набардҳои навҷавонӣ Искандар бештар бо ӯ қувваозмод мекард. Ба пиёдааскарони вазнинсилоҳ фармондеҳӣ мекард, баъди сари Филот савораҳои яккачини гетейро ба ихтиёри ӯ гузашт. Пас аз марги Парменион иҷрои супоришҳои вазнинтарини ҷангӣ бар дӯши ӯ меафтод. Баъди сари Искандари Мақдунӣ ҳамчун подшоҳи Миср ба сулолаи Птолемейҳо бунёд гузошта, ба хотираи дӯшташ Бурчи Искандарияро бино намуд. Ба қавле ӯ ҳасади мумиёкардан Искандарро дар даҳмаи шишабандӣ андаруни мақбараи бошукӯҳе дар Искандария нигоҳ медошт. Яке аз лашкаркашони камчини Искандар аст, ки бо марги табиӣ фавтидааст. Дар бораи кишваркушоиҳои мақдунӣ ва қорнамоиҳои Искандар таърихномае низ навиштааст.

КРАТЕР - Яке аз сарлашкарони тавонои Искандари Мақдунӣ, ки дар набардҳои Филипп ширкат варзидааст. Тахминан 40–45 сола. Дар дастаи Искандар ба фалангаи ҷанговарони вазнинроқ сарварӣ мекард. Марди ҷангозмуда, босиёсат ва қавиירוа. Дар марги Филот ҳамчун айбдоркунандаи асосӣ буда, нуфузаш дар назди Искандар меафзояд. Дар ҷанги Бохтар ва Ҳинд қорнамоиҳо нишон додааст. Ҳангоми бозгашт ба ветеранҳои мақдунӣ сарварӣ мекард.

АРТАБОЗИ ПОРС - аз аҷдоди сатрапҳои Геллеспонти Фригия дар аҳди шоҳаншоҳони Ҳахоманишӣ, ки якҷанд пушт ин мулкро идора мекарданд. Ӯ бо зани юнонӣ аз ҷазираи Родос хонадор шуда, бародарони занаш Ментор ва Мемнонро ба хизмати Ардашери II ва Дорон III овард. Ӯ аз зани юнониаш соҳиби II фарзанд шудааст. Дертар ҳангоми лашкаркашиҳои Искандар, ки духтари ӯ Барсиноро ба занӣ пазируфта буд, бо дастгирии фарзандон ба шӯҳи мақдунӣ хидматҳои зиёде кард.

Ӯ бар подоши хидматҳояш муддате ба ҷои Бесс волии Бохтар буд. Марди босалобату солдида, ботамкину зирак ва хушсухану ботавозӯ. Забони юнониро хуб медонист ва аз фарҳангу шинӯҳе-зи ашрофони юнонӣ огоҳ буд. Пешомади дурахшони Искандари Мақдуниро пай бурда, аз Дорон III ҷудо шуд ва ба ин лашкаркаши

зӯровару кишваркушо пайваст.

ОКСИАРТ - падари Рухшона, яке аз ҳокимони бонуфузи музофоти Ваҳши Бохтар, тақрибан 50-55 сола. Аввал дар муҳорибаҳои зидди Искандар ширкат дошт. Ҳамроҳи ҳамсафонаш дар қалъаи Ҳуриёни Суғд паноҳ бурда, ба душман муқобилият нишон доданд. Вале баъди ба арӯсӣ пазируфтани Рухшона бо Искандар созиш баста, чун ҳокими музофот дар фуру нишондани ошӯбҳои Суғду Бохтар кӯмак намуд. Ба қавле дар дастгир намудани Спитамен саҳм доштааст.

ДАТАФАРН - Яке аз ҳокимони аҳди Ҳахоманишӣ ва ашрофони бонуфузи бохтарӣ. Ба ошӯбҳои халқӣ ҳамроҳ нашуда, бо Искандар созиш мебандад. Аз ҳамсафони Оксиярт, марди умрдидан тақрибан 55-60 сола, фарбеҳу пуррапайкар. Дар доштани Спитамен ҳамдастӣ намуфтааст.

АРИМАЗ - Яке аз ашрофони бонуфузи Суғд, аз ҳамсафон ва муқаррабони Оксиярт. Дар муқовимату муборизаҳои зидди Искандар ширкат доштааст. Баъди ғатҳи шоҳи Суғд дар қатори фидоӣ-ни ошӯбгар бо амри Искандар кушта мешавад.

САТИБАРЗАН - волии Арҷа (Ҳирот), яке аз муборизони зидди Искандари Мақдунӣ, падари Ориёваш. Ҷуссаи паҳлавонона дорад, тақрибан 50-сола. Дар набарди зидди Искандар бо хиёнати Артабазӣ Порс аз ҷониби сарлашқарон Каран ва Кратер нобуд карда мешавад. Ҳангоми шабоҳун ва набарди шадиди тан ба тан бо душманон кушта шудааст.

ОРИЁВАШ шогирди Спитамен, писари Сатибарзан, тақрибан 21-22 сола. Яке аз дилдодаҳои Рухшонан нозанин. Ҷавони коматбаланди рехтапайкар, зебоандом. Ҳунари размоварӣ, аспасаворӣ ва тирандозиро аз Спитамен омӯхтааст. Дар набардҳои зидди мақдунӣ ҳамроҳи устодаш ширкат варзидааст.

Ҳангоми муҳосираи қалъаи Ҳуриён, аз ҷониби сарлашқарон Искандар захм бардошта, сипас ҷон медиҳад.

СИЁВАХШ - Дехкони соддадилу бекинаи паҳлавонсурат, тақрибан 28-30 сола. Рухсоран офтобсӯхта, абрувони ғафси сиёҳ, чаш-

мони бузурги бекина, мӯйлабҳои дароз ва дастони калонкалони пуробила дорад. Одатан таёки гурмдори дароз бар даст, нимтанан чармини тағаш пашми ғусфанд пӯшида мегардад. Табиатан инсонӣ наққор, вале дар сари қаҳр касеро намебахшад.

РАВШАНДУХТ - зани Сиёваҳш, тақрибан 22–24 сола. Хурдҷуссаи серҳаракат ва ҷобук. Ситорааш гарм, вале бори зиндагӣ ва машаққати рӯзгор дар симояш ранҷу азиятро ҷой додааст. Шавҳараширо хеле дӯст медорад ва тамоми умеду ҳаваси зиндагиро дар симои ӯ мебинад. Модари якҷанд фарзанд, сару либосаш оддӣ омиёна.

АРСАК - яке аз ҳамсолону дӯстони Ориёваҳш. Насабаҳш ба бранхидҳои юнонии ба Боҳтар бадағғашуда мерасад. Падараш ашрофи милатӣ ва модараш аз асилзодаҳои ба асоратафтаҳои юнонӣ. Ҷавони хушқаду қомат, ранги рӯяш заҳирнамо, мӯи зарди сиёҳфомаш ба пушти гардан мерасад. Зоҳиран хушсухану меҳрубон, вале ботинан кинагиру сиёҳдил. Дертар ҷосуси нихони Искандари Макдунӣ дар сафи ҷанговарони боҳтарию суғдӣ. Ба дӯстаҳи Ориёваҳш ҳасад мебарад, вале зоҳир намекунад.

ОЗАРКЕШ - яке аз дӯстони Ориёваҳш, додари зани Спитамен. Ҷавони часур, ҳақгӯй ва адолатпеша. Ба апааш Зарема каме монанд аст. Қаду қомати баланду варзида, гардани расо ва китфу шонаҳои паҳлавонона дорад ва мӯи сиёҳи зебоаш тосари китф мерасад. Аз ҳамсолон Арсакро табиатан нағз намебинад. Ориёваҳш рақобати ду дӯсти ҷониашро тезу тунд шудан намегузорад ва дар миёни онҳо созиширо нигоҳ медорад.

КАЛЛИСФЕН - воқеанигори юнонӣ, ҷияни Аристотел, зиндагиномаи Искандари Макдуниро дар ҷараёни лашкаркашиҳо ба рӯи ҷараён меорад. Қади миёна, рӯи пурраи каме сергӯшт, чашмони хурди зирак, пешонаи васеъ ва риши мошубиринҷи кӯтоҳ дорад. Тақрибан 40–45 сола менамояд, вале аз зоҳир солашро муайян кардан мушкул аст. Ғояи эллинизмро меҷарварад ва ба тамаддуну расмиятҳои шарқӣ эҳтиромнадорад.

КАРТАСИС - пешвои сақоӣҳо, тақрибан 32–35-сола. Дар ибти-

до ҳамроҳи бародари калонаш Сатрак ба мукобили Искандар дар Киропол муқобилият нишон медиҳад. Вале баъдтар бо ашрофзодаҳои маҳаллӣ забон як карда бо ташвики Артабаз Спитаменро мекушад, то ки Искандар ба мулки сақонҳои ҳамдигараш натозад. Сару тани сақоиёна дорад, ришаш анбӯх, мӯяш дароз ва чашмонаш каме танги хунбор. Раҳму шафқат барояш бегона аст.

ЛИСИПП - ҳайкалтарош ва меъмори бузурги юнонӣ. Дар сафарҳои ҷангии Искандар ӯро ҳамроҳӣ намуда, ҷандин ҳайкалҳои нодири Искандари Макдуниро офаридааст.

ПИРИ МЎБАДОН - пири оташкадаи зардуштӣ, ниғаҳбони оташи муқаддас. Симои нуронӣ, риши сафед ва мӯи дарози бо ҷарми тоҷмонанд баста дорад. Тоҷвораи ҷармини сараш меҳробшакл аст. Аз болои қабои оҳариаш миёнбанде дорад. Тоҷвора ва миёнбанди нӯғаш ҳамоил расми ҳатмии мӯбадони зардуштӣ буд.

МЎБАДИ I - ҷавони навхати 18–19 сола, аз пири мӯбадон сабак меомӯзад.

МЎБАДИ II - ҷавони тануманди 23–25 сола, дастёр ва шогирди бовафои пири мӯбадон.

АНДРОНИК - сардори дастаи сарбозони савораи пешоҳанг дар қӯшуни Искандари Макдунӣ. Аз ҷанговарони дастаи муттаҳидаи юнониён, ки мутобиқи аҳдномаи Корифн дар кишваркушонҳои макдуниён ширкат меварзид. Аслан аз Афина, бештар дар сафи пешоҳанг ба таҳқиқи авзои лашкари душман ва таҳия намудани ғизои лашкар ва аспҳои ҷангӣ машғул аст.

БЕҲРЎЗ - деҳқони сугдӣ, 2426 сола. Сару либоси кишоварзон ва таёки дарози гурмдор дорад. Мӯи дарозаш бо пешонабанд баста шудааст. Паҳлавончуссаю хушқаду комат, китфонаш васеъ ва муштҳои бузургу гарон.

ЭРИГИЙ КЕН - Сарлашкарони Искандар.

МЕНАДЕМ КОФ - писари Артабазӣ Порс ва сарлашқари Искандар, дар фатҳи шаҳи Ҳуриён миёнаравӣ кардааст. Дар набардҳои охтару Ҳинд қорнамоиҳо нишон дода, ба сафи муқаррабони Искандар ворид мешавад.

**Посбонону ҳимоятгарони Искандари Мақдунӣ.
Посбонону муқаррабон ва ҳочибони Дорон Ш.
Хидматгорон ва ходимони қасри Искандар.
Хидматгорон ва надимони Дорон Ш.
Дидбонҳо ва ҷанговарони мақдунӣ.
Посбонону сарбозону муқаррабони Бесс.**

ИСКАНДАР ВА СПИТАМЕН (Қисми якум)

ЭПИГРАФ

«Туро аз Зулқарнайн мепурсанд.

Бигӯй: ин хабар бар шумо мехонам.

«Ўро ҳама мулки Замин додем...

То ба ғурубгоҳи хуршед расид...»

(Куръон, сураи Каҳф, оятҳои 83,84,86).

I

Манзараи кӯҳи боҳашамат (Чилдухтарон) дар фасли баҳор. Аз паси шоҳаи ғарқи гули бодом сангхайкалҳои бузурги шабеҳи мучассамаҳои одамон ҳангоми фарорасии субҳи содиқ яке аз дигаре баландтару боҳашаматтар менамояд.

Дар тегаи кӯҳ, аз болои сари сангхайкали бузурге партави шафақи субҳгоҳӣ нур мегирад. Овози фосиладоре аз дуродур баланд мешавад, ки ба дуою ниёиш шабоҳат дорад. Ва акси садои ин овоз ба сангхайкалҳо бархурда, яккафарёди най ва оҳанги лабчангро, ки мужда аз омади баҳор медихад, пахш мекунад.

ОВОЗ: (аввал паст баъд баландтар садову акси садо медихад) Дурууд... Дурууд ай рӯзи неек! Ҳамдуу саноо, ай Офтооб! Наврӯз мубоораак! Наврӯз мубоораак!

Акси садои фосиладори яккафарёд ё овози пурҳаяҷони ниёиш тани сангхайкалҳоро лесида, дар оғӯши дара танин меангезад ва аз гулгулаи садо сангхайкалҳо гӯё тақон хӯрда аз сукути шабона бедор мешаванд.

Хуршед аз паси кӯҳ сар мекашад, аввал як гӯшааш, сипас нисфаш ва ниҳоят ҳолаи нурафшону ҳаётбахш чун тоҷи нурафшон дар тори сари мучассамае падиҳор мегардад.

Аз нишебини кӯҳу камар савораю пиёда, пиру ҷавон, марду зан пайроҳаҳои хурду бузургро паймуда, сӯи майдони идона мешитобанд.

Мусикии наврӯзӣ, ки рӯҳи ҳаётбахши идона дораду эҳёи табиатро тараннум месозад, ҷои навои лабчангро пахш мекунад. Манзараи пазироии Иди Наврӯз дар рӯзгори кӯҳан. Дар пешгоҳи аҳли маъракаи наврӯзӣ дар маснади бошукӯҳи идонае ҳокимону лашкаркашони Бохтару Суғд Оксиарт, Спитамен, Датафарн, Сатибарзан, Армаз ва дуртар аз онҳо бо либоси размию саворӣ Ориёваш, Сиёваҳш, Арсак, Озаркеш ва дигар пахлавонону размоварон омодаи хунарнамоӣ, зӯрозмоӣ ва машқҳои наврӯзианд. Дар атрофашон аҳли дарбор ва ашрофзодаҳои Порс, Бохтару Суғд интизори саршавии қувваозмоианд. Дуртар аз онҳо Рухшона ва Апама дар ихотаи дугонаҳо гоҳ сӯи саворону гоҳ сӯи ашрофзодаҳо менигеранд.

Ҳокими яке аз музофотҳои Бохтар Оксиарт аз курсии идона бархоста ба ҳозирон рӯй меорад.

ОКСИАРТ: (Рӯ ба офтоб қадаме пеш ниҳода, ба издиҳоми тамошобинон мурочиат мекунад). Шукру сипос ба Яздони пок, ки дар фарорасии Наврӯз ба сарачдоди мо Ҷамшед тоҷу тахти зарандуд ва оини подшоҳиро бахшид!

САТИБАРЗАН: Ҳурмузди накурӣ ба қавми озодманишу росткирдори мо боз юғу сипор, найзау тир ва ҷоми гетинамо подош дод!

СПИТАМЕН: (Камони зеҳаш саҳт ва найзаро болои сар бардошта) Юғу сипор барои кишт намудани замини муқаддас! Найзау тир барои пешгирии ҳамлаи душман ва гирифтори гуломию бандгӣ нашудан!

ДАТАФАРН: (Ҷоми зарандудро болои дастон дошта) Ҷоми гетинамо рамзи шодкомиҳои мо ва пазироии Наврӯз дар ҳалкаӣ ёру дӯстон аст!

ОКСИАРТ: (Ба ҳозирон рӯ оварда даст ба истиқболи офтоб мебардорад) Хуш омадӣ Наврӯзи фархундапай! Қадамат неку пур аз ғайз бод! Ҷамшеди нақуин нахуст говҳои ваҳширо ром кард ва пешаи деҳқониро бунёд гузошт!

СПИТАМЕН: (Рӯ ба довталабон оварда) Ба бузургдошти Иди

Наврӯз ва пешаи деҳқонӣ кувваозмонро бо гови ваҳшӣ эълон ме-
кунем! Кист он паҳлавоне, ки бо зӯри сарпанчааш бар гардани
буккагови ваҳшӣ юғ ва ба пушташ зин мезанад! Родмарди кави-
бозу таҳамтан соҳиби беҳтарин замини кишт ва ҷуфти барзагов
хоҳад шуд!

Гови ваҳшӣ кутоси бадҳайбате дар сахни майдон ёлҳояшро аф-
шондаю заминро бо сумаш куфта, довталабона пеш меояд ва дав-
родаври майдон метозад. Аз дидани ин кутоси бузургҷусса ба дили
хозиرون ваҳм меафтад. Вале Сиёваҳши кавипайкар нимтанаи чар-
минашро кашида, остин бармезанад ва довталабона сӯи майдон
мешитобад. Ногоҳ, аз миёни занон ҳамсари ӯ Равшандухт тохта
мебарояд ва ба пой Сиёваҳш часпида, ӯро аз кувваозмояи боздо-
штани мешавад.

ЗАНИ СИЁВАҲШ: (Аз домани Сиёваҳш мекашад) Кучо меравӣ,
ландахури худо! Ё аз ҷонат сер шудию меҳояи сағераҳота дарди
сари ман кунӣ?

СИЁВАҲШ: Ой, дамта гир, қадбону! Ё ягон каламушти обдорат
мефора? Сар деҳ, шасти маро нагардон!

РАВШАНДУХТ: Аввал маро мекушию баъд меравӣ, қадхудо!

СИЁВАҲШ: Барои ман куштани ин буккагов осонтар аст! Сар
деҳ, қахрамро нахезон!

РАВШАНДУХТ: Ой, хонасӯхта, маро бева мондан меҳоя? Не,
мемураму сар намедиҳам!

СИЁВАҲШ: (Ҳам шуда занашро болои даст мебардорад ва ба
рӯи поғундаи баланди ҷои нишастии тамошобинон мешинонад)
Дахон бипӯшу қатори мардум хунари маро тамошо кун! Манзараи
даҳшатноку пуризиториби ба муқобили яқдигар омадани буккагови
ваҳшӣ ва Сиёваҳши ба набард омода.

Кутос сарашро ҳам карда, бошаст сӯи Сиёваҳш метозад. Сиё-
ваҳш қобуқона чапғалат дода, боз ба набард омода мешавад. Чан-
ги тан ба тан, Сиёваҳш аз шоҳи кутос дошта, тоб медиҳад. Кутос
гардани серпашму ёлҳояшро ҳам карда, Сиёваҳшро тела мекунад.
Сиёваҳш қобуқона чапғалат андохта, бо як ҷаҳиш ба кутос савор

мешавад ва аз ёлҳояш сахт медорад.

Кутос хеле часту хез мекунад, медавад, сар меафшонад, вале Сиёвахшро афтонда наметавонад. Кутос оқибат ором мегирад ва мутеи савор гашта, дар майдон чарх мезанад. Сиёвахш ҳамсари лолу қарахтмондаашро аз баландӣ ҷобукона гирифта, ба пешаш мешинонад ва хандаю доду ғиреви хушҳолонаи амошобинон баланд мегардад.

Бо ишораи Оксиярт ду тан хидматгузор ҷоми бузурги заранду-дро ба Сиёвахши савори кутос медиҳанд. Ё аввал ҳамсарашро фу-роварда, сипас шароби ҷомро дам мекашад ва чанд катраи боки-мондари ба ёли кутос мерезад.

СПИТАМЕН: Зихӣ, Сиёвахш! Нони деҳқонӣ ҳалолат бод!

Акнун навбати найзаафканию тирандозӣ! Саворони найзадори тирандоз саф бандел! Нишони аввал сари Аҳримани бадкин аст. Нишони дуум сари Заҳҳоку ҳарду аждаҳои дӯшаш.

Ҳар таҳамтане ғолиб ояд, ба тоҷи ҷавоҳирнишон соҳиб хоҳад шуд! Кист он ҷавонмарде, ки тоҷи ғолибият насибаш мегардад?

СИЁВАХШ: (Савори кутос ба сафи довталабон меояд).

Рухсат диҳед савори буккагов кувваозмӣ намоям! (Тамашоби-нон аз омадани Сиёвахш завқ мебаранду меҳанданд).

ОКСИАРТ: Шарт савори асп найзаву тир андохтан аст.

СИЁВАХШ: Магар Фаридун ба ҷанги Заҳҳок савори буккагов нарафта буд? Бо ин баҳона маро аз кувваозмӣ бозмадоред! (Ҳозирон боз меҳанданду завқ мебаранд. Спитамен ўро таҳсин меҳонад). Манзараи аспдавонӣ ва найзаафканин Озаркеш. Найзаи афкандаи ў як гӯшаи китфи Аҳриманро лесида мегузарад.

Сипас, Арсақ асп тозонда найза меандозад. Найзаи ў болотар аз сари Аҳриман гузашта хато меҳӯрад.

Ниҳоят, навбат ба Ориёваши шогирди Спитамен мерасад.

Найзаи дар сари дави асп афкандааш ба ҳадаф расида сари ове-зони Аҳриманро сарнагун месозад. Бо ҳамон шасти тохтани асп аз ҷояш нимхез шудаю мӯзаи соқбаландашро ба рикоб таранг ниҳода, аз камон пай дар пай се тир меафканад. Тирӣ нахустин сари Заҳҳок

ва тирҳои боқӣ аждаҳои болои китфаширо ба замин меафканад.

Садон қарсаку хушҳолӣ ва нидои таҳсиномези тамошобинон ба-
ланд мегардад. Спитамен тоҷи гавҳарнишони ғолибиятро ба сари
Ориёваш ниҳода, ўро ба оғӯш мегирад.

Нигоҳи саршори меҳри Рухшона аз миёни духтарон ба Ориёваш
дӯхта шудааст. Чашми Ориёваш ба Рухшона меафтад, ки аз дур
сӯяш хушҳолона даст меафшонад. Ориёваш ба Спитамен ва шӯрои
доварон нимтаъзим мекунаду сӯи Рухшона асп тозонда, дар рӯ ба
рӯи ӯ қарор мегирад. Нигоҳҳои лабрезии меҳр ба ҳамдигар мепечад
ва шарораҳои ишқ дар ин нигоҳҳо шӯъла мезанад. Ориёваш тоҷи
ғолибиятро ба сари Рухшона мениҳад. Рухшона аз ғояти шодмонӣ
шукуфта ба сари Ориёваш чанбараи аз гулҳои наврӯзӣ бофтаашро
мегузорад.

Нигоҳҳои лабрезии ишқи Рухшона ва Ориёваш аз чашми Арсак
пинҳон намонда. Арсак ду чашм аз Рухшона наканда аз ғояти
рашқу ҳасад месӯзад.

Офтоб нур мепошаду дунё сабзпӯш аст. Ва сангҳайкалҳои кӯҳи
Чилдухтарон дар зери навои мусикии наврӯзӣ гӯё давраи тӯёна
оростаанд.

II

Сарзамини Макдуния дар соли 334 қабл аз мелоди масеҳ.

Толори ҳоби Искандари Макдунӣ бо сутунҳои эллини, мучасса-
маи паҳлавонони мифологӣ ва ҳайкалчаи сари Гомер ороста шуда-
аст. Китоби қушодаи «Иллиада» дар рӯи курсии чаҳорпояи хурд
истодааст.

Партави қандили фурузон бар дами шамшер расида ҷило ме-
диҳад. Шӯълаи партав ба як рӯи Искандари Макдунӣ низ меафтад,
ки ними рӯяш торик асту нимаш рӯшан. Дар болои миз либосҳои
чангини Искандари Макдунӣ тоскулоҳи зарандуди фаркаш дорои
мӯинаи сурх, ҷавшани баргустувон, сипари зарандуд, найза ва
шамшер ҳобидаанд. Искандар шояд аз асари ҳоби ноговоре ҷаста
меҳезаду бо чашмони ҳоболуду тани нимурён аз миёни лавозим-
оти чангӣ шамшерашро бардошта, ба шӯълаи қандил наздиктар

меорад. Нури кандил дар андоми чиддӣ ва молмоли часорати Искандар бозӣ мекунад. Пардаи рахти хоб саҳл кушода мешавад ва пайкари Таис аз кати васеи хобравӣ намудор мегардад. Нигоҳи Таис аз шамшери пурчило ба китфони рехтаву варзидаи Искандар мелағжад.

Овози форами Таис аз хонаи нимторики хоб Искандари ғарки андешаро ба худ меорад.

ТАИС: (Парешонҳолона) Чӣ гап шуд, базилевс, дар дастат шамшер мебинам?

ИСКАНДАР: Бедорӣ, Таис. Хоби ачибе дидам...

ТАИС: Чӣ хоб?

ИСКАНДАР: Хоб дидам, ки Ахилл шамшерашро ба ман дода.

ТАИС: Ахилли размовар? Худоё!..

ИСКАНДАР: Шамшери пурчилояш дар дасти ман медурахшад. Ва Ахилл аз фарози Пелла самти тулӯи офтобро бароям нишон медиҳад.

ТАИС: (Бо хавотирӣ меҳезад) Самти баромадани офтоб? Худоё! ниғаҳбонат бошанд, базилевс.

ИСКАНДАР: Офтоб аз пушти укёнуси зарандуд боло хазид ба домани осмон мебарояд. Ва нурҳои пурчилои он ба шамшери дасти ман мерезаду дар саросари Мақдуния шӯъла мепошад...

ТАИС: Мебинам, ки шамшери фӯлодин дилатро рабудаву туро сӯи майдони набард меҳонад, базилевс.

ИСКАНДАР: Дар миёни дӯсту душман мисли ин шамшери чавҳардор ёри беғарази якрӯю якзабон ёфтан мушкил аст, Таис.

ТАИС: На, базилевс. Шамшер курбонӣ меҳаҳад ва аз хун серӣ надорад. Хоҳ шамшери Ахилл бошаду хоҳ шамшери ёри меҳрубони ман, Искандар.

ИСКАНДАР: Низоми ин ҷаҳонро бо кудрати шамшер ниҳодаанд, Таис!

ТАИС: Хато мекуни, Искандар! Ҷаҳон бо кудрати шамшер не, аз нерӯи ишқу муҳаббат пайдор аст.

ИСКАНДАР: (Нигоҳашро аз теги пурчилои шамшер нақанда

лабханд мезанад). Ишк? Боз киссаҳои деринаро бод медихӣ?!

ТАИС: Магар ба қудрати ишк бовар надорӣ, Искандар?

ИСКАНДАР: Бигузур, олиҳаи ишк гуноҳамро бубахшад! Такдир маро барои лашкаркашию кишваркушоӣ офаридааст, на ишқу ошиқиҳои пурсӯзу гудоз...

ТАИС: Дар назди қудрати ишк, ҳатто Офаридагор очиз аст, Искандар!

ИСКАНДАР: Ҷаҳони ишқ бо ҳама зебоияш бароям тангӣ мекунад, Таис. Сарнавишт маро барои қорнамоиҳои бузургтаре офаридааст. (Искандар шамшерашро болои сар бардош та меафшонад).

ТАИС: Ишқ атои илоҳӣ ва эҷозии рӯҳи инсон аст ва шабоҳате ба оташи Прометей дорад. Метарсам, ки шамшер рӯзе тахту бахт ва сари сабзатро ба бод медиҳад!

ИСКАНДАР: (Шамшерро рӯи миз гузошта аз ду китфи Таис дошта меҳезонад). Такдир маро дар сари дуруҳае вогузошта аст, Таис. Яке роҳи пурҳаловати ишқ асту дигаре роҳи хатарноки ҷаҳонгирию кишваркушоӣ. Ман аз савдои ишқ гузашта, сарамро дар роҳи ҷаҳонгирӣ ба гарав мениҳам.

ТАИС: Дареғи сари сабзат, Искандар, ки ба шамшер гарав мондай! Вале теғи ишқ аз дами шамшер ҳам буротар аст...

ИСКАНДАР: Ишқ ё шамшер? Ин нидои ман не, нидои Худоён ва тақдирнависи азал аст, Таис! Дар дами ин шамшер ба ғайр аз тақдири ман тақдири Эллада нуҳуфтааст, ки маро дар ҳобу бедорӣ ба фатҳи сарзамини Порс ва пахноҳои Осиё меҳонад!

ТАИС: Аз Худоёни Эллада илтиҷо мекунам туро ниғаҳбон бошанд, ёри азиз! Акнун, охирин хоҳишамро гӯш бидех! Маро ҳамроҳат бибар, Искандар! Розиям, ки канизаки дарат бошаму чун камтарин сарбоз дар сафи лашкари ту кадам ниҳам...(Гирья гулӯ-гираш мекунад).

Таис меравад. Искандар аз думболи ӯ лаҳзае андешаманд мениград. Субҳ медамад ва аз тирезаи рӯ ба рӯи Искандар нури офтоб мерезад. Ва ба толори равшану сақфаш баланди хонаи ҳоби Искандар Олимпиада мебарояд. Искандар ҳанӯз ҳам ҷашм ба шамшери пурчило дорад.

ОЛИМПИАДА: Шодам, ки имшаб нозанини нозанинон Таис меҳмони ту буд, Искандар. Гумон доштам, ки ту баръакси падарат аз дӯшизаҳо канора мечӯӣ.

ИСКАНДАР: (Модарро истикбол гирифта мебӯсад). Хуш омадӣ, модар! Таис азми сарзамини Порс дорад ва меҳоҳад дар сафи лашкари ман бошад.

ОЛИМПИАДА: Сарзамини Порс! Наход Макдуния бароят тангӣ кунад, Искандар? Барои набарди Порс ҳоло барвақт аст...

ИСКАНДАР: Соаташ расид, модар. Имшаб хоб дидам, ки Ахилл шамшерашро ба ман дода...

ОЛИМПИАДА: Сарзамини Порс бузургу паҳновар аст ва шоҳони макқору ботадбир дорад, Искандар. Магар порсҳо набуданд, ки ба ҳокимону Афинаву Спарта пинҳонӣ мададрасонда, онҳоро бар зидди мо шӯронданд, то дар миёни юнониён боз тухми кинаю ни-фок ангезанд.

ИСКАНДАР: Ҳар шаҳрдоре паймон шикаст, ба сазояш расид, модар! Аҳдномаи Коринф барҷо монд ва ман ба ҷои падар подшоҳ ва стратеги бузурги кулли лашкари Юнонзамин интиҳоб шудам.

ОЛИМПИАДА: Душманони зиёде дар камин хуфтаанд, Искандар! Вакту соати аз Макдуния рафтани туро интизоранд.

ИСКАНДАР: Шоҳбонуи оқилу зирак дар Макдуния монда, ҳама гуна душманро сарқӯб хоҳад кард!

ОЛИМПИАДА: (Ботинан меболад, вале зоҳир намесозад) Шодам аз бовариат, базилевс! Бахти фарзанд бахти ман аст... (Искандарро ба оғӯш гирифта мебӯсад). Шер бо ҳама тезчанголию зӯрварӣ боз ба насиҳати модар ниёз дорад...

АРИСТОТЕЛ: (Ба қасри Искандар ворид шуда, сӯи шоҳбону бо эҳтиром сар ҳам мекунад). Поянда бод меҳри модар! Ба шоҳи ҷавонбахт ва шоҳбонуи дуруд меғӯям!

ИСКАНДАР: Аз дидорат хеле шодам, устод! Чандест, ки туро дар миёни муқаррабони худ намебинам?

АРИСТОТЕЛ: Узрамро бипазир, Искандар! Ҳафтаест, ки аз рӯи супориши базилевс ба мушоҳидаи сайёраҳо ва низоми ҷирмҳои

фалак машғулам. Паёми нек овардам, пасфардо соати муносиби сафар фаро мерасад!

ИСКАНДАР: Дидӣ, модар! Ҳатто Худоёни Эллада бароям хайр-хоҳӣ мекунамд ва изни сафар медиханд!

* * *

Толори қасри шоҳи Макдуния, ки бо усули меъмории юнонӣ оро ёфтааст (толори Театри опера ва балети ба номи С.Айни ва қаба-ти дуҷоми онро метавон ба сифати толори қасри эллиний ва хонаи хоби хосаи Искандар истифода намуд). Дар поғундаҳои зинаи ва-сеъ аз ду тараф муқаррабони шоҳ мувофиқи синну сол ва мартаба рӯ ба рӯ саф бастаанд. Парменион ва Антипатр, Филот ва Гефести-он, Клит ва Птолемей Лаг, Кратер ва Каллисфен, инчунин дигар ашрофони шаҳри Пелла рост истода, интизори омадани Искандари Макдунӣ мебошанд.

Искандари Макдунӣ ин дафъа бидуни одат бо сару либоси ҷангӣ сӯи тахт меояд. Аз қанори ростӣ ӯ модараш Олимпиада ва аз қанори чап устодаш Аристотел қадам мезананд. Искандар дар шафати тахти шоҳӣ қарор гирифта, рӯ ба ҳозирон меорад ва аз рӯи расми юнониён дастӣ росташро бардошта салом меғӯяд.

ИСКАНДАР: Хайре!

ЧАНД КАС БАРОБАР: Хайрете!

ГЕФЕСТИОН: Зихӣ, базилевси ҷавонбахт!

ПАРМЕНИОН: Давлатат пойдору тахту бахтат поянда бод!

ИСКАНДАР: Соати муносиби лашкар қашидан ба сарзамини Порс фаро расид. Устои ман Аристотел аз рӯи ҳолати ситораҳо фоли нек гирифта, барон сафар руҳсат дод. (Ба Парменион рӯ меорад) Бигузур, стратеги бузурги лашкар Парменион аз омодагии сарбозон ба набард гузориш диҳад!

ПАРМЕНИОН: (Қадаме ба пеш ниҳода аз рӯи расми сарлаш-қарон кӯтоҳу бурро сухан меғӯяд). Тамоми лашқари Эллада дар ҳолати омодабош қарор дорад! Сӣ ҳазор лашқари пиёда ва панҷ ҳазор лашқари савора нигарони фармон мебошанд. Захиран ҳӯро-ки қўшун қамобеш ба як моҳ мерасад. Дар ҳазинаи лашкар ҳамагӣ

хафтод талант нукра боқӣ мондааст, ки барои эҳтиёҷи ногаҳонӣ нигоҳ доштаем...

АНТИПАТР: Ҳафтод талант? Филипп бо хафтод талант ҳатто бо кишвари ҳамсоя азми ҷанг намекард!

ГЕФЕСТИОН: (Нигоҳи тунде ба Антипатр афканда) Чунки Филипп ба нерӯи лашкар эътимод надошт. Вале Искандар ба ғалаба боварӣ дорад!

ИСКАНДАР: (Бо қатъияту боварӣ) Агар ғалаба кунем, баъди ғалабаи нахустин хазинаи лашкар аз сарвати порсҳо пур хоҳад шуд, Антипатр. Вале агар мағлуб шавем, ҳамин хафтод талант ҳам аз сарамон барзӣд аст!

ФИЛОТ: Рост, базилевс! Касе ки ба ғалаба боварӣ надорад, бигузур дар сафи лашкар набошад!

ИСКАНДАР: Не Филот! Мо дар ҳаққи стратегҳои ҷангозмудай падарам Филипп безҳитромӣ нахоҳем кард. Бигузур Антипатр дар шаҳри Пелла ҳамчун сарлашкар бимонад ва ҳамроҳи шоҳбону Олимпиада тахти Мақдуния ва ғаниматҳои ҷангии лашкари моро нигоҳбонӣ намоянд!

АРИСТОТЕЛ: Ҳолати бурҷҳои фалак аз пешомади неқ ва ғалаба башорат медиҳанд. Ситораи Искандар дар даври афлок муниртарин ва собиттарин ситораи қабокиби сайёр аст. Ин нишонаи толеъи неқ ва ғалаба бар порсҳост!

ГЕФЕСТИОН: Зихӣ, император! Зихӣ ғалаба!

ФИЛОТ: Поянда бод Эллада ва шонӣ ҷавонбахти кишвар кушӣ!

Саҳни қасри Искандари Мақдунӣ. Дар саҳни майдон издиҳомӣ ҷанговарони найзадору сипарбадаст баромадани Искандари Мақдуниро интизорӣ мекашанд. (Ба сифати саҳни майдон метавон саҳни театри опера ва балети ба номи С.Айний, зинаҳои ду шафати иморат ва сутунҳои пешгоҳи онро, ки бо услуби меъморӣ классикӣ ғарб оро ёфтааст, истифода намуд).

Чаҳор дӯсти наздики император Филот ва Клит, Гефестион ва Птолемей Лаг аз ду тараф тахти Искандарро болои китфон бардошта, аз даромадгоҳи мӯхташамӣ қаср берун меоранд. Мукарабҳо

ни император аз думболи Искандар бо хушхолой ва рӯхбаландии тамом наъра мезананд:

ХОРИ ОВОЗИ МУҚАРРАБОН: Дуруд ба император! Дар ҷавоб нидои осмонгири ҷанговарони берун баланд мешавад ва акси садон он ба сахни майдони қаср, сарсутуну бошаҳо ва боми бо услуби меъмории эллиний ороёфта мепечат:

ХОРИ УМУМИИ НИДОИ ҶАНГОВАРОН: Зинда бод, император! Искандари Макдуниро аз зинаҳо ба минбари баланди вазъгӯй мебароранд ва Гефестион қадаме пеш ниҳода наъра мезанад.

ГЕФЕСТИОН: Ба сарзамини Порс! Ғалаба ё марг! Тамоми лашкар найза ва шамшерҳоро болои сар бардошта беҳудона наъра мезананд.

КУЛЛИ ҶАНГОВАРОН: Ғалаба ё марг! Ғалаба ё марг! Таис дар ихотаи сарбозони шамшеру найза болои сар. Пайкари Таис дар пешорӯи ҷанговарони ташнаи ҷанг басо ҳақиру танҳо ба ҷашм мерасад. Искандар аз дур, аз баландии пойгоҳи минбар ҳар ду дасташро ба осмон бардошта, издиҳами лашкарро ба ҳомӯшӣ даъват мекунад. Нерӯи ҷавонӣ, боварию эътимод ва шукӯҳу ҷалали давлат қаду қомати расои бо зиреху ҷавшани ҷилодор ороस्ताшро басо босалобату пурҷозиб ва намурад месозад.

ИСКАНДАР: Зинда бод, лашкари тавоно ва мағлубнопазири Эллада!

МУҚАРРАБОН ВА ҶАНГОВАРОН: Урраа! Урраа! Уррааа!

ИСКАНДАР: (Шамшер аз наём кашида) Ин рӯз дар таърихи Эллада абадан сабт хоҳад шуд! Зеро Худоёни Эллада ин рӯзро оғози ситонидани қасос ва гирифтани хунбаҳои қурбониёни ҷанги порсҳо муқаррар кардаанд! Соати ситонидани қасос фаро расид! (Искандар шамшерро бо ду даст мебардорад. Шамшер аз нури офтоб ҷило медиҳад). Ин шамшери ман не, шамшери тамоми мардуми ҷафокашидаи Юнон аст! Ин шамшери ман не, шамшери тамоми сарбозони мағлубнопазири Эллада аст! Ба пеш, ба сарзамини Порс! Қасри овозадори Куруши Кабир ва ворисони ӯро аз беҳу бун хоҳем барканд!

САРБОЗОН: (Шамшеру найза бардошта) Ба Порс! Ба Порс! Ға-

лаба ё марг! Ғалаба ё марг!

Искандар шамшер дар болои сар аз миёни фавчи сарбозони никор-талабаш гузашта, ба аспии сиёҳмушкини пешонакашқаш Бусефал савор мешавад. Теғи шамшери ӯ дар дами офтоб чило медихад.

Таис чашмони пурашқашро аз Искандари Макдунӣ, ки савори Бусефал ба роҳ даромадааст, намеканад. Қатраҳои ашк аз чашмони Таис ба рухсорааш метаровад.

Аспҳо метозанд, шамшерҳо чило медиханд. Таис бо мӯи парешо-ну рухсораҳои лабреси ашк аз думболи сарбозон қадаме чанд ме-ниҳад. Аз дами шамшери пурчилои Искандар гӯё хун метаровад ва аз қатраҳои сурхи хунчакон сарҳарфҳои номи филм падида меояд:

«ИСКАНДАР ВА СПИТАМЕН»

Манзараи набард ва ҳамлаи ҷангӣ. Убури дарё ва фатҳи Геле-спонт (гулгоҳи Дарданел). Искандар нахустин шуда ба Осиё най-за меафканад ва савори Бусефал ба фавчи ҷанговарони рӯ ба рӯ ҳамла меорад. Аспҳо ва пиёдааскарон сӯи якдигар аз ду самт мето-занд. Садои шихаю такопӯи аспон, ҷақҷақи шамшеру ҷарангоси сипарҳо, бархӯрдани найзаву фитодани саворон. Аз миёни гарду ғубори майдони набард як лаҳзаи даҳшатноки муҳориба дар назар ҷилвагар мегардад.

III

Бохтар ва Суғд ба мадади Дорон III омодагӣ мебинанд. Савораҳо азми ба ҷанг рафтан доранд. Спитамен ва Ориёваш, Озаркеш ва Арсан савори асп омодаи сафар шудаанд. Ба сафи онҳо шогирдо-ни дигари СпитаменКатану Австан аз Бохтар ҳамроҳ мегарданд. Чашмони Рухшона ғарқи об аст. Ӯ ангуштарини дасташро гирифта ба ангушти Ориёваш меандозад.

Ориёваш қорди зебои дасташ хотамкориро, ки шакли салиб-рамзи сувастии зардуштихоро дорад, ба гардани ӯ меовезад. Рухшо-на қорди хурдакаро гирифта нарангушти худ ва нарангушти Ори-ёвашро ҷоқ мекунад ва хунҳоро бо рамзи садоқат омезиш медихад.

Спитамен ҳам шуда пешонаи Заремаро мебӯсад, духтараш Апа-маро ба оғӯш мегирад ва ҳамроҳи Озаркеш, Арсак, Катан ва дигар

чанговарони савораи омодаи сафари чанг асп метозонад. Рухшона токат накарда даст ба гардани Ориёваш ҳалка мекунад ва ҳамроҳи ёри маҳбубаш видоъ менамояд. Мучассамаҳои сангини Чилдухтарон низ ҳаёле онҳоро ба чанг меғуселонад.

СПИТАМЕН: (Ба дастаи ғуселкунандагон рӯ оварда) Алвидоъ!.. Чон месупорему як каф хоки Ватанро ба душман намедихем!..

Сиёваҳш савори кутос, гурзи бузурги говсаре бар дӯш ва таёки дарозу сараш гурмдори заранг дар таги рон аз ҳама охир меояд. Кӯдаконаш ба пояш овезон, занаш бар гарданаш часпида. Сиёваҳш зӯр зада аз оғӯши занаш мераҳаду кутосро маҳмез зада аз думболи саворон метозонад. Мусикии ғамангези лаҳзаи видоъ садо медахад.

* * *

Толори қасри бошукӯҳи Дорони III дар Персопол пойтахти давлати Порс. (Ба сифати қасри Дорони III метавон айвону зинаҳо, ошёнаи якум ва дуёми чойхонаи «Рохат» ё «Наврӯзгоҳи пойтахт»-ро бо кам ороиши изофӣ чун толори Қасри сафеди Персопол истифода намуд). Дорони III марди 46-47 солаи қадбаланд, зебоандом, ришаш сиёҳи каме чингила, чашмонаш сиёҳу чиддӣ бо шукӯҳи шаҳомоти шоҳона бар тахти аҷдодии Ҳахоманишиён нишастааст.

Маълумотномаи таърихӣ

Дорони III баробари Искандари Макдунӣ ба тахти шохӣ ба ҷои Арсас писари хурди Ардашери III омад. Ӯ ҳанӯз сарҳисоби пурра ба низом овардани мамлакат ва лашкарро наёфта, Искандари Макдунӣ ба Порс лашкар кашид. Дар лашкари Дорони III ва дигар шоханшоҳони собиқаи Порс чанговарони кироӣи юнонӣ ва стратегҳои онҳо мақоми сазоворе доштанд.

(Мақоми чанговарони кироӣи юнониро метавон бо мақоми сарбозони турк дар аҳди Сомониён баробар шумурд). Сарвари лашкари кироӣи юнонӣ - Мемнон, ки аслан зодаи ҷазираи Родос буд, дар дарбори Дорони III нуфузи хеле зиёд дошт. Мемнон додарарӯси Артабазӣ Порс буда, яке аз духтарони зебои ӯ Барсиннаро ба занӣ гирифта буд. Баъди убури гулӯгоҳи Гелеспонт

**Искандари Мақдунӣ баҳори соли 334 пеш аз мелод ба забт на-
мудани сарзамини Порс шурӯъ намуд. Дар канораҳои Баҳри
Миёназамин шаҳрҳои Сард, Эфес ва Милет ватани юнониёни
Осиёи Сағир муҳорибаҳои шадид мерафт. Воқеаи поёни дар
хамон шабу рӯз рӯй додааст.**

Дар ҳузури Дорой III аҳли дарбор ва сарлашкарони Порс На-
барзан ва Мемнони юнонӣ, волиён Артабаз, Бесс, Барзиент, Са-
тибарзан ва дигар ашрофони олирутба ва муқаррабони шоханшоҳ
машварат доранд. Спитамен аз ҳама қанор дар ҷои ашрофони ну-
фузаш пасттар истодааст, ки бо мӯи дарозу тасмабанди ба пешона
бастааш аз дигарон фарқ мекунад.

Мемнони юнонӣ бо сару либоси ҷангии сарлашкарони юнонӣ, қу-
лоҳи ҷангиаш дар даст. Маълум, ки Дорой аз ҳучуми Искандари
Мақдунӣ ба ташвиш афтада, машварат ороштааст, то тадбире анде-
шанд. Дар рӯи девори шафати тахт харитаи пӯстиговӣ бо тасвири
Империяи Порс овозон аст.

ДОРОЙ III: Гумон доштам, ки марги Филипп ҳаёли хоми забт
намудани Порсро аз сари лашкаркашони юнонӣ берун кардааст.
Вале ин ҷавон бо густоҳиаш аз ҳама ҳаёлпарастон гузаронд! (Дорой
аз тахт хеста, аз зинаҳои қолинфарш андешамандона мефарояд
ва дар пеши сипоҳсолори кулли лашкар Набарзан истода, рост ба
ҷашмони ӯ менигарад). Ту чӣ андеша дорӣ, Набарзан, ин ҷавон
ақли солим дорад ё на?

НАБАРЗАН: (Сару либоси нимаашрофони ва нимҷангӣ дорад).
Аз як сарбози хунгарми шӯридасаре беш нест, шоханшоҳи олам!
Ҷосусон хабар оварданд, ки ҳангоми убури Гелеспонт нахустин
шуда ба ҳоки Порс найза афканду ҳудоёни юнонӣ Зевсу Ахиллу
Геракло ҳомии ҳеш эълон кард.

ДОРОЙ III: Ин ҳудобеҳабар забти сарзамини Порсро саҳл пин-
доштааст! Тавнотарин лашкаркаши Афина Патрокл ҳатто ҷуръа-
те надошт, ки ба ҳоки Порс қадам ниҳад.

МЕМНОН: (Тосқулоҳи ҷангии юнониаш болои даст ним таъ-
зиме мекунад) Искандар ҷавон бошад ҳам, аз кулли душманони

шоҳаншоҳам хатарноктар аст. Ҳамлаҳои барқвору ҳашми шерона дорад.

ДОРОИ III: (Бо сукути озмоишкоруна сарпои Мемнонро аз назар мегузаронад) Бо ситониши ҳариф нархи лашкари кироиятро афзудан меҳаҳӣ, Мемнон?

МЕМНОН: Не, шоҳаншоҳам. Фақат огоҳ мекунам, ки сарлашкарони Порс Искандарро бо ҳашми кам набинанду ҳарчӣ зудтар омодаи ҷангҳои саҳту тӯлонӣ шаванд.

НАБАРЗАН: (Бо тундӣ қадаме пеш ниҳода) Воҳима нақун, Мемнон! Ҳар шағоли гуруснаро ҳам шер машумор!..

ДОРОИ III: Шуд, Набарзан, чӣ талбир андешем?

НАБАРЗАН: (Таъзимро ба ҷо оварда) Дар даромадҳои дарёи Граница ҷанговарони савораю пиёдаи Осиёи сағирро гирд оварда Искандарро сарқуб хоҳем қард, шоҳаншоҳам.

Агар ӯ сарсаҳтӣ кунад, аз вилоятҳои дуру наздик лашкари тавоное гундошта, ҷанговарони боқимондашро муҳосира менамоем; саросар нобуд месозем.

ДОРОИ III: Ту чӣ андеша дорӣ, Бесс?

БЕСС: Дар ҳар сурат Искандар ба лашкари сершумору тавонони шоҳаншоҳи олам қудрати муқовимат қардан надорад.

ДОРОИ III: Ту чӣ тақлиф дорӣ, Мемнон?

МЕМНОН: Нерӯи асосии Искандар фалангаи ҷанговарони вазнинтар аст. Дар муқобили ӯ ҳилаи ҷангии сақонҳо ақиб нишастани хангоми таъқиби душман якбора баргашта ҳамлаи барқвор овардан беҳтарин усули ҷанг аст. Бо ин усул талафоти қарон навода душманро ба қарунтари мамлакат мебарем. Дар айни ҳол флоти ҷангири омода намода, аз қафо робитаи баҳрии қунонихоро мебандем. Агар ин нақша моҳирона татбиқ шавад, Искандар дар ҳалқаи марғвар дармонда, дигар на имқони пеш рафтани меёбаду на қоран қафо гаштан.

ДОРОИ III: (Нигоҳаш ба Спитаменӣ мӯйаш то қитфони ҳамида ва пешонабанди қарминаи ӯ меафтад). Ту аз қабори сақонҳои мағар?

СПИТАМЕН: Не, шоҳам. сарвари саварасипоҳони сугдию бохтариям.

ДОРОИ Ш: Ҳамроҳи волии Бохтар Бесс омадӣ?

СПИТАМЕН: Бале, шоҳам.

ДОРОИ Ш: Ба таклифи Мемнони юнонӣ чӣ мегӯӣ?

СПИТАМЕН: Қаламрави Порс паҳновар аст, шоҳам. Агар душманро ба самти Мозандарон ё мулки сахтқӯхи Арман кашида, сипас роҳи баҳриашонро бубандем, Искандар ночор таслим хоҳад шуд.

ДОРОИ Ш: (Рӯ ба Набарзан меорад) Савораҳои пархошгари суғдию бохтарӣ ва сақой чанд аст?

НАБАРЗАН: Тағи якуним ҳазор, шоҳам. Тахти фармони Спитамен қарор дорад.

ДОРОИ Ш: (Доро писхандомез меҳандад ва рӯ ба рӯи Мемнон қарор мегирад) Бо сад ҳазор сипоҳи савораю пиёдаи омодаи ҷанг дар сарзамини ҳудамон ақиб равам, Мемнон? Ин ба кадом ақл рост меояд?!

НАБАРЗАН: Ақиб нишастан ба шаъни шоҳаншоҳи олам намебад? Ту Мемнон, дидаю доништа мартабаи порсҳоро дар пеши як кӯдаки худсари юнонӣ паст мезанӣ!

ДОРОИ Ш: Шуд, Набарзан! Ба муҳорибаи Граница омода шав! Ба Искандар паём расон, ки беҳуда орзуи ғатҳи кишвари Порсро накунад. Густоҳиашро мебахшам, зеро кӯдак асту чӣ будани оқибати амалашро намефаҳмад. Барояш як ҳалта тилло, як шамшер ва чанд ҷуфт бучул мефиристам. Бигузор тиллоро барои эҳтиёҷаш сарф кунад, чунки ҳаштсад талант қарздор асту аз ночорӣ ба дарғоҳи шоҳаншоҳони Порс омадааст. Бо шамшер машқ кунад, зеро ҳанӯз расми шамшерзанию кишварқушоиро намедонад. Бо бучул машғули бозӣ бошаду дигар орзуи ба даст овардани сарзамини Порсро дар дил на парварад.

IV

Искандари Мақдунӣ дар сафи пеши набард савори Бусефал аз дарё гузашта дутарафа шамшер мезанад ва аз пешорӯяш сарбозони Порсро яке паси дигар сарнагун месозад.

Овози ровӣ ва сатрҳои маълумоти мухтасари таърихӣ тавассути навори дугона (двойное наложение) дар сахни майдони набард ҷилвагар мешавад:

Бахори соли 334 то солшумории мелодӣ Искандари Мақдунӣ аз гулӯгоҳи Геллеспонт (Дарданели ҳозира) ба Осиёи Хурд гузашта, ба муқобили империяи абарқудрати Порс ҷанг эълон кард. Қушунӣ Искандар бо ҳамлаҳои барқосӣ ва набардҳои шадид дар муқоробаҳои назди дарёчаи Граника ва Исса пай дар пай ғолиб омад. Дорон III бо вучуди якҷанд қарат лашкари афзун доштан дар набарди Исса ҷангро бохта рӯ ба фирор ниҳод...

Дар навори пеш харитаи империяи паҳновари Порс. Дар саҳни кафо тавассути навори дугона лаҳзаҳои тезтунди набард ҷилвагар мегардад. Саҳнаҳои оммавии убури дарё, аз ҷанг самт фуруд омадани лашкар, ба муқобили якдигар тохта бо ҳам омехтани ғавҷи савораю пиёдаҳо. Овози ровӣ зимни мусиқии фоҷиавӣ садо медиҳад:

Искандари Мақдунӣ муқобилияти саҳти соқинони шаҳрҳои Милет, Галикарнас, Тир ва Сардро шикаста, ҳазорҳо ғимоятгаронро аз дами шамшер гузаронд. Қаламрави Миср ва шаҳри овозадори Мемфис ғатҳ гардид, ки қадами ягон сарлашкар ва императори юнонӣ ба ин кишвари дурдаст нарасида буд. Вале дар пеш боз муқоробаи халқунандаи Гавгамел меистод...

Тирамоҳи соли 332 қабл аз мелод. Нишмангоҳи харбии Искандари Мақдунӣ баъди рӯзҳои ғалаба дар Исса. Базму тантанавӣ пирузӣ гузашта ва якҷанд рӯз аст, ки сарбозон дар домани дашт истироҳат мекунанд ва ҳастагии ҷангу роҳи бардавомро аз тан мегардоранд. Искандар аз ҳалок шудани рақиби тавонояш Мемнон ва ба даст овардани асирону ғаниматҳои зиёди ҷангӣ рӯҳбаланд шуда, савори Бусефал ҳамроҳи сипахсолораш Парменион ғаниматҳои ба дастомадаро аз назар мегузаронад. Дар бари гардани Искандар захиҳои хошонидаи теге аён аст, ки як қисмаш аз тағи ҳафтони ҷангӣ наменамояд. Аз гирду гӯшаҳо дуд меҳезад ва дар пешорӯи Искандар як дастан сарбозон тани ғусфанди бар ҷӯб ҳамонлоро дар оташ тоб дода мепазанд. Искандар андешаманд аст ва аз нигоҳи тезу ҳамабини ӯ сарбозону ғаниматҳои ҷангии навомада ниҳон наменоманд. Парменион аз паҳлӯи Искандар асп ронда, ӯро ситониш мекунанд.

ПАРМЕНИОН: Пирӯзӣ ҳалолат бод, базилевс! Таърихи Эллада ин гуна ҷанги шадиду ғалабаи бузургро ёд надорад!

ИСКАНДАР: Хидмати сарлашқарон ва сипоҳиёни далер хеле бузург аст. Вагарна Дороро дар сарзамини худаш ба фирор водор кардан осон нест.

ПАРМЕНИОН: Дар ҳар сурат ин бузургтарин ғалабаи император буд!

ИСКАНДАР: Ин оғози ғалабахост, Парменион... (Нигоҳи Искандар ба қатори асирон меафтад). Дар миёни асирон зани сияхлӯшро мебинам?

ПАРМЕНИОН: Меғӯянд, ки зани Мемнон аст ва ба марги шавҳараш азо гирифта.

ИСКАНДАР: Мемнон басо саҳт меҷангид. Агар аз юнонии зарҳарид буданаш ҷашм бипӯшем, яке аз тавонотарин лашқарқашони Доро буд. Марги ӯ барои мо боз як пирӯзист.

ПАРМЕНИОН: Ҳамсараш духтари Артабази Порс аст, базилевс. Расму оин ва забони моро хуб медонад.

ИСКАНДАР: (Андешамандона) Арабази Порс!.. Амр диҳед ўро ба пардасароӣ ман бубаранд! Бигуздор лашқар биосояд. Набарду ғалабаҳои бузург дар пешанд...

* * *

Пардасароӣ бошукӯҳи Искандар, ки аслан аз Дорост, бо шукӯҳу шаҳомоти шоҳона ороста шудааст. Ҳайкалчаи хурди нимтанаи Гомер, китоби «Иллиада» ва шамшери ҳосаи Искандар дар шафати кати хоб менамояд. Дар гӯшаи пардасароӣ чанд сандуқи бузургу мунаққаш ботартиб чида шудаанд, ки ғаниматҳои гаронбаҳои Доро андаруни онҳо нухуфтааст. Барсинаи сиёхлӯш дар як гӯшаи пардасароӣ дар нимторикии шамъи хирасӯз аз оқибати тақдираш андеша дорад ва нигоҳи ваҳмолудаш ба сӯи шамшери зарандуд меравад. Ногаҳон дари пардасароӣ кушода мешавад ва Искандар ҳамроҳи Гефести он ворид мегарданд. Асираи сиёхлӯш дар гӯшае рост истода, аз омадани онҳо хавотир мешавад. Искандар бепарвоёна ба асира мениград ва савол медиҳад.

ИСКАНДАР: Ту барои марги Мемнони ҷунонӣ аз ӯ доштаӣ, бонӯ?

БАРСИНА: Дар ҷанг боз ду бародарамро бохтам ва аз падари бузургворам ҳам хабаре нест, шоҳзода.

ИСКАНДАР: Меғҷанд, ки духтари Артабази Порс хастӣ, бонӯ? Падарат муддате дар Мақдуния паноҳ бурда буд.

БАРСИНА: Бале, шоҳзода. Гумон дорам маро фаромӯш накардаӣ...

ГЕФЕСТИОН: (Бо итӯбу норозигӣ) Шоҳзода не, шоҳаншоҳ! Давраи шоҳзодагӣ кайҳо гузашт!..

БАРСИНА: (Табассуми ноаён дар лабонаш медамад) Уз ме-хоҳам! Солҳое, ки ман ёд дорам, ўро шоҳзода меномиданд.

ГЕФЕСТИОН: Бонуҳои шаркиро фаҳмидан душвор аст, император! Гуфторашон мисли саройҳои тирашон пурасрору ноошно ба гӯш мерасад.

БАРСИНА: Рухсат диҳед ҷароғҳои саройро бифарӯзам. (Шамъи хирасӯро гирифта мавзунона пой мениҳад ва кандилҳои бузурги саройро меафрӯзад. Ҳичоби рӯаш низ ноаён кушода мегардад).

ИСКАНДАР: Бифармо, Гестиион! Акнун сарой ҳам рӯшан шуду дилу дидан мо ҳам.

ГЕФЕСТИОН: Ва нуре дар торикистони Шарк падид омад. БАРСИНА: (Рӯи урёни худро дар партави ҷароғ қасдан намоиш дода пеш меояд). Худон равшанроӣ шоҳаншоҳи ҷавонбахтро шодкому давлаташро поянда дорад!

ИСКАНДАР: (Бо хайрату тааҷҷуб) Барсина, наҳод ту бошӣ?! Ҳеч гумон надоштам, ки тӯро дар сарзамини Порс дучор меоям!

БАРСИНА: (Дар симон зебои аз хусни хубрӯёни ҷунонию порсӣ бархурдори ў лабханди ширине медамад). Вале ман медонистам, ки рӯзе ту меоӣ, шоҳам. Аз қазон тақдир ҳоло асиру бандан туям.

ИСКАНДАР: Ту аз ҳамин соат озоӣ. Барсина! Таассуф меҳӯрам, ки дар ҷанг бародаронатро бохтаӣ. Ман туву бародаронатро хуб дар ёд дорам. Падарат Артабази Порс ва модарат Катинани нозанин аз хотирам нарахтааст.

БАРСИНА: (Бо нимтаъзим сар меафканад) Басо сипосгузорам шохи чавонбахт! Овони кӯдакиам дар Макдуния бехтарин лаҳзаҳои умрам буданд. Он вақт дӯсти ман Искандар аз мулки Порс ва расми шоханшоҳони он суолҳои зиёде меод. Ва мегуфт, ки рӯзе мерасаду Наврӯзро дар Қасри садсутуни Персопол истикбол мегирам.

ГЕФЕСТИОН: Он рӯз чандон дур нест, бону.

ИСКАНДАР: Аз дидорат шодам, Барсина! Мебинам, ки аз Еленаи соҳибчамоли духтари Пиндар! ҳам зеботар гаштай...

БАРСИНА: (Ботинан меболад) Муҳобот шуд, шохам. Еленаи нозанин кучою мани ғамзадаву паршикаста кучо.

ГЕФЕСТИОН: Воқеан, шохам шаршинос аст. Хусни дӯши заҳонюнонию порсро дар андомат мебинам, бону. Фақат перохани сиёхро тарк гуфтан лозим меояд...

ИСКАНДАР: Рост мегӯяд, Барсина. Ёди рафтаҳо бахайр...

БАРСИНА: Охир ман аз ғирифтаам ва ҷуз ин либоси мотамӣ перохане надорам...

ИСКАНДАР: (Болопӯши яке аз сандукхоро мебардорад) Пеш ой, Барсина, матарс пеш ой!.. Ҳама колову ганҷҳои Дороро ба ихтиёрат мегузорам... Барсина ҳанӯз ҳам бо дудилағӣ ба сандукҳои пур аз ганҷу либосу матоъ менигарад. Искандар болопӯши чанд сандукро кушода, матоҳои абрешиму деборо ба пеши пой Барсина меафканад. Матоҳои рангоранг дар назди Барсина ғарам мезанад ва Искандар ба Гефестион эътино надида, аз тори сари Барсинаи сиёхпӯш сиккаҳои тиллоиро мерезад. Нигоҳҳои пур аз меҳри Искандар ва Барсина бо ҳам мепечанд. Барсина низ аз сандуки пурганҷ зар ғирифта ба болои сари Искандар мепошад. Ва дар партави кандилҳои фурузон нигоҳҳо роз мегӯянду дилҳо метапанд ва лабҳои бӯсачӯӣ бо ҳам наздик меоянд.

* * *

Пардасароии амонатии Дорой Ш дар шаҳри Арбела. Дар як канои пардасарой гардунае менамояд, ки аспҳои ба сафар омодадоранд. Даромадҳои пардасарой ва атрофи онро якчанд қатор пос-

бонон нигоҳбонӣ менамоянд. Андаруни пардасарой болои тахти зебою мурассаъ Дорои Ш андешаманд ништааст. Дар андоми ӯ парешонӣ хувайдост. Дар рӯ ба рӯяш Артабаз зону задаю сар ба зер афканда ба суханони Доро гӯш медихад.

ДОРОИ Ш: (Номаи чарминаи лӯлапеч дар даст) Аз миёни ҳамаи волиёну сипаҳбадон ба ту умед бастаам, Артабаз. Огоҳам, ки забону расми душманро хуб медонӣ. Бо ҷарбзабонию нармағфторӣ Искандарро ба сулҳу созиш хидоят намоӣ. Агар товони ҷангро биафзояду тиллою нақдинаи афзунтар хоҳад, бипазир. Корё бикун, ки аз ҷанги ӯ модару ҳамсар ва фарзандонамро бираҳон! Дар ин нома ман Искандарро ба домодӣ хоста, духтарам Статираро барояш номзад фармудаам. Агар ӯро ба занӣ пазирад, шеро ваҳширо дастомӯз хоҳем кард. Аз асорати Искандар раҳонидани Барсинаро ҳам фаромӯш макун, Артабаз! Бирав, дар берун туро гардунаи сафарӣ интизор аст. Ҳурмузди олитабор ва ҳамаи эзидони нақӯроӣ ниғаҳбонат бод!

АРТАБАЗ: (Номаро гирифта замин мебӯсад ва бо таъзим пуштноки меравад) Ба ҷашм! Дар адои амри шоҳаншоҳи олампаҳо ҷон бохтан бароям шараф аст!

V

Шабҳангом. Як гӯшаи акибгоҳи ҳарбии Искандари Мақдунӣ. Дасти маҷрӯҳон дар гирди гулхане давра оростаанд. Сардиҳои тирамоҳ фаро мерасад. Таиси ғамгину музтарибҳо аз гулхани ярадорон дур шуда аз рӯи ҳазонбаргҳои таги дарахтон парешонҳолона кадам мениҳад.

Ноғи ду ҷашми тезу хунгирифта ва минкори қачу баднамое аз нимторикӣ сӯи Таис менигад. Таис аз дидани махлуки ношинос ҳаросида лаҳзае меистад. Аз қаъри торикӣ сару гардани каммӯи қарғасеро мебинад, ки дар болои ҳасади ҷанговаре ништа, ғурсати муносиби ба ҷисми ҷавшанпӯши ӯ нӯл заданро мепояд.

Симон Искандари масти висол ва Барсини нимурғ пешо назари Таис ҷилвагар мегардад. Дар оғӯши Искандар рӯи бистари ҳарири ишк бонун дигаре хуфтааст. Ишқи поку бео лониши собика аз

ёд рафтаву поймолу хору забун гашта. Таис аз ёдоварии ин манзараи мудҳиш чашмонашро бо кафи даст пӯшида ба самти муқобил калавидаю пешпо хӯрда мегузезад.

Пояш ба оби сард мерасад. Даст аз рӯи чашмон мегирад. Мебинад, ки моҳ андаруни оби ороми руд алвонч меҳӯрад. Акси пурраи моҳ дар об равшану банур метобад ва сахл лаппидаву нарм алвонч меравад. Мусикии ғочивай мадор мегирад. Таис музтарибҳолона ба осмон менигарад. Аз фарози осмони софу нилобӣ ҳолаи бузурги моҳ сӯяш дуруд мегӯяд. Қатраҳои ашк аз руҳсораҳои Таис метаромад ва чашмони ғарқи андӯхашро аз маҳтоб намеканад. Мусикӣ изтиробӣ ботинӣ, ҳолати парешону ғочивай рӯҳии Таисро ифода мекунад. Ӯ ба моҳи танҳои осмон роз мегӯяд ва дарду андӯҳи дилашро ҳолӣ мекунад. Шуру исёни ишк чун рози дарунсӯзе аз ниҳоди Таис бармеҳезад.

РУЦӢИ БОТИНИИ ТАИС: (Монологи ботинӣ бо навори ишқварзини Искандар ва Барсина) Дареғи ишк, ки фидои як зани шарқии сабукпӯву ишвабозе гардид! Дареғи тақдирӣ носозгору фиребо, ки оқибат ҳама орзуву умедҳоямро ба боди фано дод! Ай дасти ҳуношоми тақдир, маро бикӯшу ба ҳокам супор, то гиряҳои талхамро Искандар набинад!..

Хохарам, маҳтоб! Медонам, ки Искандар соҳибқудрату зебост! Охир ӯ ба чои ишк шамшерро писандиду парвози кӯтоҳи ишқи мо фарҷом пазируфт. Акнун бо шамшери урёнаш яккатози олам аст ва аз фатҳу зафархояш меболаду ишқи ~~на~~хусти ҷавонӣ ҳатто ба ёдаш намерасад.

Алвидоҳ ишк, алвидоҳ ёри бевафо! Ту хуштарин таронаи дили ман будӣ! Вале дареғо, ки ишқи покамо фидои як бонуи ишвабозии шарқие кардӣ!.. Хохари азизам, маҳтоб! Гилаҳои маро бубахш! Охир аз хангомаи ишқи ман танҳо ту хабар дорӣ ва гиряҳои маро борҳо дидаӣ! Бубахш ва маломатам макун, маҳтоб!»

Машғале аз пеш намудор мегардад. Таис ашқи чашмонашро пок карда, парешонхотирона сӯи равшанӣ меравад. Аз дур гетераи машхури ҷунонӣ Фаида намудор мегардад, ки ду сарбоз ӯро ба

хаймааш мегуселонанд. Фаида дар партави машғал Таисро мебинад ва оғӯш кушода сӯяш меояд.

ФАИДА: (Таисро хохарвор ба оғӯш мегирад) Азизам, Таис, бо ин канорачӯиҳоят диламро хун мекуний! Ҳусну ҷамоли худододат ҳатто базилевсро ғуломи халкабаргӯш месозад. Ту бошӣ, ақаллан ба шабнишиниҳо намеой.

ТАИС: (Изтиробашро фуру нишонда) Аз дидорат шодам, Фаида. Мебинам, ки Птолемей Лаг ва Клит аз ту тоқати ҷудой надоранд.

ФАИДА: (Бо оҳанги ифтихор) Гетераҳо шамъи ҳама маҳфиланд, Таис. Онҳо шавку рағбати мардро бедор мекунанд, ҳастагиро аз вучудашон мерабоянд, меҳру шафкатро дар замирашон мепарваранд, зебӣ ва эҳсоси ҳамидаро барояшон ато месозанд.

ТАИС: (Чашмонаш медурахшад) Аз ман гетера мебарояд, Фаида?

ФАИДА: Ба шарте майлу хоҳиш дошта бошӣ. Ҳар дӯшизаи нозанине, ки аз хунари ракс, маҳорати сухангӯиву шеър хонӣ, эҳсоси ишқварзӣ ва дигар пешан олиҳаҳои нафосат огоҳ бошад, гетераи олиҷанобе шуда метавонад.

ТАИС: (Бо оҳанги қатъӣ) Қасам ба номи олиҳаҳо Афина, Венера ва Афродита, ки агар устодам шавӣ тарикати гетера ҳоро пеш хоҳам гирифт!

ФАИДА: (Таисро дубора ба оғӯш мекашад) Туро табрик мегӯям, Таис! Зеботарин гетераи маҳфили мо хоҳӣ шуд. Ва ҳудӣ император бо ҳама гуруру назарбаландӣ боз ошики шайдоят мегардад.

ТАИС: (Андешамандона сӯи маҳтоб менигарад) Сад дарег, ки мардҳои кишваркушои тобу тоқати кашидани риёзати ишқро надоранд...

VI

Бошишгоҳи ҳарбии Искандари Мақдунӣ. Искандар бо либоси ҳарбӣ ва қабон сурх аз пешгоҳи хайма нишастааст. Ҳамсафони донмини ӯ Гефестсион, Филот, Клит, Птолемей Лаг, Каллисфен ва Кратер ҳастагин ҷангро бо шаробнӯшӣ мебароранд. Пардаи хайма кушода мешавад ва Парменион мебарояд.

ПАРМЕНИОН: (Бо хушҳолӣ) Вакили порсҳо Артабаз бо пеш-

ниходи сулҳ омадааст, император. Доро ҳозир аст, ки даҳ ҳазор талант тилло товони чанг пардозад. Қаламрави Бобул, Миср ва Осиёи Сағирро низ аз худуди дарёи Фурот ба ихтиёри мо мегузорад. (Ба Искандар маънидорона нигариста) Ба болои ин зеботарин духтари худ шоххонум Статираро ба Искандар номзад фармудааст.

ГЕФЕСТИОН: Табрик шоҳи чавонбахт! Пирӯзӣ болои пирӯзӣ меояд!

ИСКАНДАР: (Писхандомез) Ҳайронам, ки соле пеш Доро бароям бучул фиристод. Акнун маро ба домодӣ меҳоҳад ва ба каминаи мӯҳточу гирифтори қарз сармояву мулк подош доданист.

КАЛЛИСФЕН: Даҳ ҳазор талант тилло ба гуфтан осон! Ягон императори Юнон дар ҳазинааш ин қадар нақдина надошт!

ФИЛОТ: Доро ҳанӯз ҳам ҳасисӣ кардааст. Ҳазинаи шоханшоҳони Порс дар Суз, Персепол ва Эқбатана аз фузунии тилло ба кафидан расидаанд.

КЛИТ: (Ба Парменион нигариста) Бар ивази сулҳ чӣ шартҳо гузоштааст?

ПАРМЕНИОН: Озод қардани модару зану фарзандонаш. Ва гуфтааст, ки Искандар метавонад духтари ўро ба ҳамсарӣ пазируфта, ҳамчун домод ҳукмрони як қисми Осиёи Шавад.

ИСКАНДАР: (Бо тамасхур) Осиёи Сағирро Бобулу Миср бе подоши Доро ҳам дар ихтиёри мост! Ҳилаю найранги шарқиён акнун оғоз меёбад, Парменион. Бо чангу пайкори рӯ ба рӯ нашуд, акнун маро бо расанҳои духтари Доро асир қардан меҳоҳанд!

ПАРМЕНИОН: Дар ҳар сурат ба ихтиёри мо гузаштани Осиёи Сағир ва Миср маънои ҳукмрони муштақи Баҳри Миёназамин шудани Юнонро дорад. (Бо оҳанги махсус) Агар ман ба ҷои Искандар мебудам, бечуну чаро сулҳ мебастам.

ИСКАНДАР: Қасам ба номи Зевси Баррок, агар ман ҳам ба ҷои Парменион мебудам, ҳатман сулҳ мебастам. Вале сад дарег, ки Искандарам!.. (Лаҳзае андешамандона қадам мезанад) Бигузур вакили Доро дарояду посухи маро бишнавад!

АРТАБАЗ: (Бо таъзиму тақрим медарояд) Аз шоханшоҳи олам Дорой олинасаб ба Искандари чавонбахт дуруду сипоси бепоён!..

ИСКАНДАР: (Бо ишораи даст Артабазро аз сухангӯӣ боз ме-

дорад) Ба Доро бирасон! Сарзамини Осиё барои ду подшоҳ танг мекунад! Агар ихтиёран таслим шавад, аз хунаш мегузарам ва тамоми ниёзу дархостҳояшро ба ҷо меорам. Вагарна, ба ҷанг омода бошад. Тақдири ман баландӣ мекунад ё Доро ин ҷо шамшеру майдони набард доварӣ хоҳад кард. Агар дар набарди вопасин ман мағлуб шавам, боке нест, зеро Доро бар як кӯдаки бучулбозе пирӯзӣ меёбад. Вале агар Доро мағлуб шавад, вой дар ҳоли шоханшоҳони овозадори Порс, ки аз дасти харифи шамшер наозмудае завол меёбанд! Вассалом!

(Артабаз ва ҳамсафони Искандар аз ин посухи ногаҳонӣ лаҳ зае хайрон мемонанд).

ИСКАНДАР: (Баъди фурсате рӯ ба Гефестион меорад) Артабазро ба хаймаи ман бубар, Гефестион. Бигузор вакили Доро меҳмони хосаи шоханшоҳи нави Осиё шавад!

* * *

Оғози муҳорибаи тақдирсози Гавгамел. Ибтидои октябри соли 331 қабл аз мелод. Дар фазои осмон ҷуссаи бузурги қаргасе бо болҳои ёзидан дарозу чашмони хунполо ва сару гардани каммӯй намудор мегардад. Гӯё дар тимсоли ин қаргас мурғи аҷал дар фазои майдони набард бол афшонда кийгоси шодиёна меангезад. Селаи қаргасҳо дар осмони губорандуда ҷарх мезананд ва нигоҳи тезу ваҳмангези онҳо тӯмаҳои навбатин ҷангро мечӯянд.

Пардасаройи бошукӯҳи Дорой III дар сари теппаи начандон дур зебою назарфиреб менамояд. Ӯ дар пешгоҳи пардасарой ба рӯи тахти боҳашамати шохӣ нишастааст. Дар сар тоҷи шоханшоҳони Порс ва дар дасти рост шашпари салтанат (жезл) дорад. Бо либоси фоҳиран нимҷангӣ аз баландӣ ба майдони набард менигарад. Дар ду паҳлӯи тахташ сарлашкарони ӯ саф бастаанд: Фарнабаз, Бесс ва Барзиент аз паҳлӯи чапи Доро, Набарзан, Сатибарзан, Аминта ва дигар сарлашкарон аз тарафи ростӣ ӯ ҷой гирифтаанд. Спитамен сарвари савораҳои бохтарию сугдӣ аз ҳама охир истодааст.

ДОРОЙ III: (Рӯ ба офтоби субҳгоҳӣ оварда муноҷоту ниёиш мекунад ва мубади мубадон ниёиши шохро ҳамроҳӣ менамояд). Ай

Ахурамаздо! Ай, ниғаҳбони тоҷу тахти шоҳаншоҳони Порс! Мададу ёвариатро аз мо дарег мадор! Ба лашкари ман қудрату нерӯи шикастнопазир ато фармой то ҳасми бадкиро мағлуб намоям шуҳрати оламгири ниёғонро барқ арор созам!

МЎБАДИ МЎБАДОН: Рӯ ба паноҳи ту меорем, ай Хурмузд, мададгору пуштибонамон бош!

Доро рӯ ба сарлашқарон оварда, шамшер аз наём мекашад ва болои сар мебардорад. Лашкари афзуни савораву пиёда ва гардунасаборони ӯ дар домани кӯхлораи начандон васеъ саф оростаанд. Духули ҷангӣ садо медиҳад, қарнаю табула табира бонги набард мезананд. Сипоҳи макдунӣён дирафши зард болои сар дар фосилаи ду тирпартоб омодаи набард гашта буданд. Искандари Макдунӣ савори Бусефал пешопеши лашқар асп метозонад ва дастаи якқачини гетейрхоро сӯи саворони Доро ба ҳамла мебарад. Ду дастаи саворон селосо бо ҳам бармехӯранд.

Садои шихаву тақопӯи аспон, ҷарангоси найзаву шамшерҳо, бархӯрдани сипару гурзҳо аз миёни ғубори гарду хоки майдони набард бо нолаи маҷрӯҳону заҳмдорони ба ҳоку хун чулида даромехта, як лаҳзаи даҳшатноки муҳорибаи Гавгамел дар назар ҷилвагар мегардад. Искандари Макдунӣ дар сафи пеши набард шамшер мезанад. Дар муқобили ӯ лашкари сипаҳсолори савораи Доро Набарзан майдондорӣ мекунад.

“ Сипоҳи бешумори Доро чун мӯру малах пеш омада, дар тангнои кӯҳӣ роҳи якдигарро бурида, бо ҳам меомезанд ва чун гирдоб ҷувозак гашта, дӯстро аз душман фарқ намекунанд. Дар ин набардгоҳ хун ба ҳоку об омехта, гарду ҷанги анбӯҳи майдон ҳолаи Офтобро мепӯшонанд. Рӯзи маҳшар ғӯё фаро расида, сипоҳӣ бо сипоҳӣ набарди беамон мебаранд, шамшер ба шамшеру сипарҳо ба сипар бармехӯранд.

Искандар ба сӯи теппае ҳамла меорад, ки пардасароӣ Доро паравшон аст. Дорон гардунасабор, ки як сару гардан аз дастаи посбонону саворони атрофаш баландтар аст, аз набарди беамону ҷасорати Искандари ҳамлавар ҷашм намеканад. Ба родари шоҳан-

шоҳ Оксафр бо ишораи Доро сӯи дастаи саворони Искандар тохта, онҳоро ба ҳалқа мегиранд. Искандар чун шеро хашмин сарбозони яккачини Дороро аз пой меафтад ва ба гардунаи шоханшоҳ то-
рафт наздик меояд. Посбонони пешсаф аз зарби шамшеру сипари Искандар кушта мешаванд. Тири пайкони оташдоре ба хиргоҳи Доро меафтад. Хиргоҳ месӯзад аланга мезанад. Дасти саворони Искандар бо ҳамлаи тезу тунд ба гардуна наздик меоянд. Тири хаданге аз дур омада ба синаи яке аз сарлашкарони Доро мехалад. Дорон Ш аз дидани хиргоҳи оташгирфта ва найзаи ба гардуна ҳа-
лида ба ваҳм меафтад. Найзаи бошаст афкандаи Искандар зиреҳи китфи Дороро лесиди мегузарад.

Дорон музтарибҳол аз болои сараш паридани тирҳои пайкон, афтодани боз як сарлашқари дигар ва дутарафа шамшер зада ба гардуна наздик омадани дасти саворони Искандарро дида азми фирор мекунад. Фирори Дорон Ш. Гардунаи чаҳораспа чангу хок ҳезонда метозад. Дорон Ш гардунадори захминро поён афканда худаш аспҳоро меронад. Аз думболи Доро муқаррабон ва сарони лашқар асп метозонанд.

Баногоҳ Спитамен бо дасти чанговарони саворааш расида, пеши роҳи Искандарро мебандад. Манзараи чанги шадиди Ис-
кандари Макдунӣ ва Спитамен, ҳамлаҳои тезу тунд ва шамшерзанӣ ду ҳарифи тавоно. Аспҳо бо пешсинаи якдигарро кӯфта, яккад ҳез мегиранд. Шамшерҳои Искандар аз зарби Спитамен ба замин ме-
афтад ва ӯ бо ҳолокии барқворе найзаро ба синаи Спитамен рост карда асп метозонад. Нӯги пайкони оҳанини найза ба сипари Спи-
тамен бархурда қадре меғутад ва ногоҳ дасти ҷӯбинаш мешика-
над. Шамшерҳои Спитамен ба сари Искандар боло шуда, чун теғи аҷал фуруд меояд.

Искандар аз шикастани найза мувозинат бохта, фурсати сипар бардоштан намасбад. Нигоҳи ғарби даҳшати ӯ ба шамшер фитода,
расидани марғро яқин мебинад. Вале Клит, ки дар паҳлӯи Иска-
ндар буд, аз рӯи асп ёзида бо сипар дами шамшерҳои Спитаменро ме-
гардонад ва худ ба замин афтода гел меҳӯрад. Шамшерҳои Спитамен

ба дами сипар расида, моил меравад ва ба китфи Искандар бархӯрда, баргустувони чавшани китфаширо чок мекунад. Искандар охи бадарде кашида, китфи ӯгуштаи хунаширо мепазмосад.

Лахзаи фоҷиабор Клити сипараш шикастаи дар замин хобида, Искандари дахшатзада ва Спитамени зарби шамшераш хатохӯрда. Мусикии фарогири дахшату мусибатҳои ҷанг танин ангехта, манзараи дар болои ҷасади нимачоне талош кардани каргасҳо падид меояд. Каргаси бузурге бо минқори хунолуд ба ҷуссаи захмини ҷанговари зирехпӯш нул мезанад ва лукмаи гӯштро ҳарисона фурӯ мебарад. Селаи каргасҳо бо частухези хушҳолона ва кийғоси пайдарпай гӯё дар майдони пур аз ҷасадҳои бесоҳиб тӯй оростаанд. Ҷасади аспону сарбозони бешумори мақдуниву порс дар ҷаҳор самти майдони набард хобидаанд. Тавсанҳои бесоҳиб ёл афшондаву ҷуфтак зада, аз набардгоҳ мегузаранд.

Аз тағи суми аспҳои ҷангӣ ҳамоно ҳок меҳезад. Сиёваҳш дар ҷабҳаи ҷанговарони пиёдаи суғдӣ савори кутос гурзи бузургаширо болои сар тоб дода, мақдуниҳоро яке паси дигар аз болои аспашон меафтаонад.

Дасти савораҳои сершумори Филот расида, бо ҳамлаи ногаҳонӣ Спитамен, Ориёваҳш, Озаркеш, Арсак, Катан ва дигаронро таъкиб мекунад. Аспи бодпои Спитамен ҷағалат андохта ба самти кӯҳ мешитобад. Спитамен аз болои асп як паҳлу гашта, ба сӯи таъкибгарон аз камон тири хаданг меафканад. Тири нахустинаш зиреҳи ҷанговари наздик омадаи мақдуниро шикӯфта, ўро сарозер меафтаонад. Тири дуюмаш ба китфи ҷанговари дигар меҳалад ва ў ҳам шуда, бо ду даст аз ёли аспӣ дар тозаҳ медорад. Ду савораи таҳамтани мақдуние баногоҳ найза бар даст аз пешорӯи Спитамен мебароянд ва якеаш кулоҷ кашида найзаро меафканад. Спитамен якпахлаҳам шуда найзаро дар ҳаво медорад ва бо шаст тоб дода, сӯи таҳамтани ошуфта меандозад. Найза сипари ҷанговарро шикӯфта, ба синааш меҳалад. Ва Сиёваҳш бо шасту ситез аз дур гурзаширо афканда савораи дуюмро меафтаонад ва шамшери ў дар ҳаво муаллақ мемонад. Сиёваҳш ҷаҳида ба аспӣ ў савор мешавад ва аз думболи Спитамен мешитобад.

Искандари Мақдунӣ китфу бозуаш оғуштаи хун ва дасти рошташ бар тасмае ҳамоил, чанги Спитаменро бо сарбозони Филот мушохида мекунад. Аз қафои Искандари Мақдунӣ Клит ва Гефестион савори асп расида меоянд. Спитамену ҳамсафонаш аз таъкиби саворони мақдунӣ раҳида, дар миёни гарду ғубори домани кӯҳ нопадид мегарданд. Клит сипари шикастаашро чун соябон бардошта, ба суроби аз миёни гарду хок аҳён-аҳён намудори Спитамен бо ҳашму ғзаб менигарад.

КЛИТ: (Дандонҳояшро бо ҳам соида). Раҳид, нобакор! Ҳай дарег...

ИСКАНДАР: (Бо оҳанги таҳсин). Бисёр часур будааст! Аспаш ҳам аз Бусефали ман камӣ надорад. Аз кадом тоифаи чанговарони Доро бошад?

КЛИТ: (Бо кинаю нафрат) Аз барбарихои Бохтар ё Сугд аст! Хаёлам ба ҳазор савораи вахшисурат сарварӣ мекард. Баъзеаш ҳатто савори буққаи вахшӣ ба чанг омадаанд. Аспҳои арақшор шасти давиданашонро сушт карда, бо оҳанги ҷаҳоргом тохтанро идома медиҳанд. Савораҳои зирехлӯшу тоскулоҳдор дар фосилаи дуртар таъкиби лашкари Дороро идома дода, аз миёни чангу ғубор асп метозонанд. Искандар чашм аз ғавҷи савораҳои дартоз нақанда, Бусефалро маҳмез мезанад. Шояд хатари марги муфочо ва шамшери болои сарашро ҳанӯз ҳам ҳазм накардааст.

ИСКАНДАР: Аз тамоми лашкари Доро маҳз саворони ӯ мукобилияти саҳт нишон доданд. Агар инҳо пеши роҳи саворони қаноти ростро намедоштанд, ба осонӣ раҳо ёфтани фирор кардани Доро дар гумон буд.

КЛИТ: Барбарихои аз низоми чанг беҳабаранду бас! Ҳатто пай набурданд, ки муқаррабони Доро хатари муҳосираро фаҳмида, рӯ ба фирор оварданд.

ИСКАНДАР: Иштибоҳ мекунӣ, Клит. Онҳо дидаву доништа чун сипаре дар муқобили савораҳои ман истоданд, то ки шоханшоҳи ғафлатзада тadbире андешад.

ГЕФЕСТИОН: (Савори асп аз қафо мерасад). Ғалабаи сеюм аз болон порсҳо муборак бошад, император!

КЛИТ: (Клит аз болои асп ҳам шуда Искандарро ба оғӯш мекашад) Ин шарафи бузург ба ягон лашкаркаши Эллада то ҳол муяссар нашудааст, Искандар!

ИСКАНДАР: (Бо камоли самимият) Ташаккур, бародари азиям, Клит! Чони маро хариданат бароям шарафи болотар аст. То вақте зиндаам, ин хидмататро фаромӯш нахоҳам кард.

КЛИТ: (Бо ифтихору мамнунӣ) Мо фарзандони Эллада ҳама бародарем, Искандар. Умри ту бақои умри ман асту умри ман бақои умри дигар бародарони ҳамнабарду ҳамсангар.

ИСКАНДАР: Барои Эллада ба пеш!

ГЕФЕСТИОН: Ба пеш! Мурғи зафар дар болои сари мо парафшон аст!

Ҳар се аспхоро маҳмез зада, дар оғӯши чангу губор ғайб мезананд. Каргасҳо пасттар хамида, ба ҷуссаи ҷанговарон нул мезананд ва кийғоси шикваомезу фосиладори онҳо дар майдони ҷанг аксандоз мегардад.

VII

Манзараи Персепол аз дур. Аз оғози ҷанги Порс чор сол сипарӣ гаштааст. Пешопеши ғавҷи савораҳо Искандари Мақдунӣ савори Бусефал таҳти навои шайпури зафар аз дарвозаи шаҳр ворид мегардад. Дар тан либоси ҷангӣ, дар сар тоскулоҳи зарандуд ва дар китф қабои сурхи назаррабо дорад. Парчами зарди Искандар дар болои сари сипоҳиён парафшон аст. Аз оҳанги гоми сипоҳиён ва андоми хушҳолонаи онҳо тантанаи пирӯзӣ ҳувайдост.

Искандар бо сару либоси шоҳаншоҳони Ҳахоманишӣ дар ихтотай муқаррабон Гефестион, Филот, Парменион, Клит, Птолемей Лаг, Каллисфен, Кратер, Пердикка ва дигар сар лашкаронаш ба толори бузурги қасри Персепол ворид мегардад. Ба истиқболи онҳо Артабазӣ Порс ва хазинадори Дорон Ш Тиридат пеш омада замин мебӯсанд. Артабаз калидҳои хурду бузурги хазинаҳои Персеполро дар рӯи лаълии зарандуд болои даст бардошта ба Искандар пешкаш менамояд.

ИСКАНДАР: (Беэътинона) Ин чист?

АРТАБАЗ: (Таъзимро ба ҷо оварда) Калиди хазинаҳои Персе-

пол, шоханшоҳи олам!

ИСКАНДАР: Дидӣ, бозии қисматро, Гефестион! Доро бо дах хазор талант қариб ҳамаи моро фирефта буд. Акнун волию хазинадораш бо ду дасти адаб калиди хазинахоро пешкаш мекунамд. (Дар саҳни сутунҳои қаср андешамандона кадам мезанад ва бо нигоҳи тунде аз Артабаз мепурсад) Худи Доро кучост?

АРТАБАЗ: Ба сӯи Эқбатана фирор намуд.

ИСКАНДАР: Кай?

АРТАБАЗ: Ҳафтае пеш.

ИСКАНДАР: Ту ҳамроҳаш нарафтӣ?

АРТАБАЗ: Ман бо аҳли аёл ва фарзандон ба хизмати шоҳи ҷапонбахт камар бастам.

ИСКАНДАР: Хеле хуб. Мо хизмати қасони содиқро кадр мекунем. Гефестион, хазинадори лашкар Гарпалро пайдо куну хазинаҳои Дороро як-як дида мӯҳр занед! Бе руҳсати ман қасе майли кушодани хазина намоёд, сар аз танаш ҷудо созад!

* * *

Нимторикии шаб. Сутунҳои Персепол дар партави кандилҳои фурузон баланду мӯхташам менамоёнд. Садои қадамҳои якмароми фалангаи вазнинтарок, садои суми аспҳои бешумор ва шикани тавсанҳои ҷангӣ аз дур ба гуш мерасад. Овози хушхолонаи сарбозони ширамаст дар саҳни иморат, поғундаву дахлезҳои барҳаво ва толорҳои васеъ аксандоз мегардад. Толори бошукӯҳи зиёфат дар Персепол аз нури машғалҳои бар тани сутун устувор фурузон аст. Мизи зиёфати шоҳона, ки дар гирди он муқаррабони масту аз ҳумори галаба хушхал Гефестион, Филот, Клит, Птолемей Лаг, Кратер, Эригий, Менадем, Кен, Каллисфен, Лисипп ва дигарон давра орошта ништастанд. Искандари Мақдунӣ ба расми шоханшоҳони Порс ҳамроҳи малика Барсина дар тахти мурассаъ, болотар аз аҳли зиёфат дар гирди мизи ҷудогонае ҳузур доранд. Филот дар даст ҷоми шароб ба сару либоси Искандар писханд мезанад. Дар паҳлӯи ӯ Гефестион ништаста, ки мисли Искандар сару либоси порсхоро пӯшидааст. Кӯзаҳои шароб ва ҷомҳои зарандуд беист ҳолӣ мешаванд.

ФИЛОТ: (Ҷоми шароб дар даст махмур аст) Бо ин сару либоси булачаб ба надимони дарбори Доро монанд шудай Гефестион!

ГЕФЕСТИОН: Дар Шарқ либоси шарқиена пӯшидан айбе надо-
рад, Филот.

ФИЛОТ: Медонам, ки ту дӯсти наздики императорӣ, Гефестион. Вале намефаҳмам, ки чаро худро ба ачнабиёни Порс басо осон мефурӯшӣ?

ГЕФЕСТИОН: Таҳқир макун, Филот! Ин суханонат танҳо ба ман не, ба шоханшоҳи ҷавонбахт ҳам дахл дорад!

ФИЛОТ: Бигузор пири ҷанговарон ҳакам бошад. Бо ин сару ли-
боси ачнабиён ба Мақдуния баргаштан равоаст магар, Кратер?

КРАТЕР: Бо сарат бозӣ макун, Филот! Ман либоси сарбоз не,
зарби шамшери ўро қадр мекунам!

ФИЛОТ: Не, Кратер, мо мардуми озод ва сарбаландем! Чун шарқи-
ёни пастфитрат дуқат шуда замин бўсидан бароямон намезебад!

ГЕФЕСТИОН: Аз худ марав, Филот! Ин ҷо қаламрави Порс аст,
на Мақдуния! Искандар шоханшоҳи ҷаҳор самти олам ва писари
худоеӣ олитабор Амон, Мардук ва Ҳурмузд аст!

ФИЛОТ: (Мастана механдад) Бовар кун, Гефестион, Искандар дар
чашми ман аз шоханшоҳ дида, ба волиёни Доро монандтар метобад!

Аз шунидани суханони Филот абрӯи Искандар мепарад. Гефе-
стион сӯи ӯ маънидорона табассум мекунад. Баногоҳ навои резан
'мусикии рақсии шарқӣ баланд мешавад. Зеботарин раққосаҳои
Доро бо перохани дарозу миёни борик суринҳоро ларзонда ба рақ-
су пайкарафшонӣ мепардозанду Искандар ғазабашро фурӯ меба-
рад. Сарлашқарони ҷунонӣ аз рақсу ҳаракатҳои печони раққосаҳо
ба вачд омада, ба истикболи онҳо меҳезанд, калавида даст меаф-
шонанду пой меқўбанд, миёни раққосаҳоро ба оғӯш мегиранд ва
ҷомҳои шаробро болои ҳам менўшанд. Фақат Искандар ба тахти
бошукӯҳ така дода, бо хунсардӣ ҳаракати раққосаҳоро муоина ме-
намояд ва ҷуръачуръа шаробро оромона меошомад.

Яқбора садои литавр ё мусикии зарбии ҷунонӣ танинандоз ме-
гардад. Аз ду қаноти зинаҳои рӯ ба рӯ дар партави машғалҳои

фурӯзон Таис ва Фаида чуфти шамшери чилодор болои сар бо ҳаракатҳои рақсии мавзун сӯи якдигар меоянд. Онҳо аввал лавҳаи дилчаспи тараннумкунандаи ишқро мераксанд.

Сипас перохани тулуки хешро тарк намуда, аз рӯи тариқати гетераҳо бо саропои урён, фақат синабанду тахлуши тулуки занона бар тан ба рақси шӯҳе мепардозанд. Рамзан рақси он ҳоро «Ишқ ва шамшер» номидан мумкин аст. Бо ҳаракатҳои чусту чолок ва мавзун дудасти амали шамшерзаниро бо печутоби рақс омешиш мелиҳанд, ба якдигар ҳамла меоранд, зарбаҳои шамшерро мегардонанд, пасу пеш мечаҳанд, хатари маргро рӯ ба рӯ мебинанд.

Фаида нӯти шамшерро ёзонда бо ҳаракати тезу тунде синабандани Таисро ҷудо мекунад ва ба миёнаҳои толор мепартояд. Таис низ дар ҷавоб синабанди Фаидаро мерабояд. Дар ҳавои шӯру фиғони хушхолонаи ҷанговарон ҳарду синаҳоро ларзондау печутоб хӯрда чун олиҳаҳои зебӣ қадре мераксанд. Сипас бо ҳавои ҳаракати шамшер тахлуши поёниро низ аз тан афканда бо тани саропои урён «Рақси шамшерро» ба авҷи аъло мерасонанд.

Таис бо чолокии ҳосае шамшерро ба пеши тахти Искандар мениҳад ва бо нимтаъзим қафо гашта ду машъали фурӯзонро аз тани сутунҳо мерабояд. Сонияе чанд машъал дар даст ҷобукӯна мерақсад. Сарлашкарону муқаррабони Искандар низ машъалҳои фурӯзонро рабуда бетартибона мераксанд ва пасу пеш мераванд. Таис пайкари мавзунашро ларзондау печутоб дода, машъалҳои фурӯзон дар даст назди Искандар меояд.

Искандар ба истикболи Таис меҳезад ва Таис яке аз машъалҳои фурӯзонро ба дасти Искандар медиҳад ва рӯ ба сарлашкарони мадхуш оварда хитоб мекунад:

ТАИС: Оташ мезанем! Персеполро аз беҳу бунёдаш месӯзонем! Нест бод қасри шоханшоҳони Порс!

ИСКАНДАР: (Бо як даст машъал ва бо дасти дигар ҷомии шаробро бардошта) Ҳамду сано ба Таис, зеботарин раққосаи Эллада!

ТАИС: Ҳар касе худро фарзанди Эллада шуморад, қасри Дороро оташ мезанад! Бигузур Искандари ҷавонбахт, вориси ягонаи шам-

шери Ахилл нахустин шуда оташ афрӯзад!

САРЛАШКАРОНУ МУҚАРРАБОН: (Бетартибона фарёд мезананд) Оташ мезанем! Аз беҳу бун месӯзонем! Зинда бод, император!

ТАИС: Қасосҳои деринаро меситонем! Нест бод қасри Куруши Кабири Дорои ҷаҳонгир!

САРЛАШКАРОН: (Машғал дар даст бетартибона пасу пеш мераванд) Қасос! Қасос! Нест бод шоханшоҳони Порс! Оташ! Оташ!..

Искандари Макдунӣ ҷомаи дарози зардӯзӣ бар тан дар як даст машғалу дар дасти дигар шамшер ҳайрон мондааст. Аз гӯшае алангаи оташ баланд мешавад. Сарбозон машғал дар даст пасу пеш метозанд. Таис бо лабханди каноатмандонае аз дур ба Искандари ҳайрону ошӯфтаҳол менигарад.

Шӯълаҳои гулхан забона мезанад. Қасри Персепол месӯзад.

VIII

Гармои чигарсӯзи биёбон. Дорои Ш аз Эқбатана фирор намуда, савори гардунае гирифтори яъсу ноумедӣ дар ихотаи сипоҳиёни парокандаву хастаҳол ва сарлашкарони саворааш Набарзан, Барзиент ва Бесс сӯи Мидия ва баҳри Хазар (Каспий) меравад. Ногоҳ аз дур ҷанг меҳезад ва ду савор асп тозонда сӯи онҳо меоянд. Гардуна меистад ва сарлашкарони ду қаноти гардуна низ қарор мегиранд. Савораи нахустин, ки роҳбалад аст дартоз аз асп фуромада, дар пеши гардуна замин мебӯсад ва арз мекунад:

РОҲБАЛАД: (Сару рӯяш арақшор ва нафасгириаш бошиддат) Ҳочасарои шохбону, Тесей омадааст. Хоҳиши дидани шоханшоҳи оламро дорад.

ДОРОИ Ш: Тесей? Ҳочасарои шохбону? Бигузор зудтар ояд. (Доро аз гардуна ба истикболи Тесей меҳезад).

ТЕСЕЙ: (Ба пеши Доро афтада, пояшро мебӯсад ва ҳоки пояшро ба дидаҳо молида мегиряд) Вой, шоханшоҳам! Ин чӣ рӯзи бад аст?..

ДОРОИ Ш: (Аз китфи Тесей дошта меҳезонад) Тесей туй? Барҳез! Аз кучо омадӣ?

ТЕСЕЙ: (Ашки чашмонашро пок карда) Аз бошишгоҳи Искан-

дар фирор намудам, шоханшоҳам.

ДОРОИ Ш: (Бо изтиробу парешонӣ) Шохбону чӣ ҳол дорад? Модару духтаронам чӣ?

ТЕСЕЙ: (Ба зону афтода) Аз хунам бигзар, шоханшоҳам! Хабари нохуш овардам...

ДОРОИ Ш: Хабарҳои нохуш он қадар зиёданд, ки сарҳисобашро гум кардам... Қасри Персеполро оташ заданд, Диги навиштаҳо ва Ганчи шойгонро саросар сӯзонданд. Ҳазинаи шоханшоҳони Порсро ба даҳ ҳазор гардуна ва бист ҳазор аспу ушгӯ бор карда ба Макдуния бурданд. Боз чӣ хабари талхтару нохуштар аз ин монда...

ТЕСЕЙ: Барои хабари шум маро бубахшӣ, шоханшоҳам! Шохбону Статирани сари фарзанд рафт...

ДОРОИ Ш: Вой, ҳок бар сарам!.. Ҳамсари азизу меҳрубонам, Статирани! Кӣ ба расми шоханшоҳони Порс туро ба манзили охираи ғусел мекунад?... (Доро Тесейро ба оғӯш кашида бар мотами занаш нола мекунад. Сарлашкарони ӯ Набарзан ва Бессу Барзиент дуртар аз онҳо дар ғӯшаи машварат меоянд).

ТЕСЕЙ: Ҷӯро ба расми шохбонҳои Порс дафн карданд, шоханшоҳам. Дахмаашро ҳайкалтавоши Искандар Лисипп оро дод.

ДОРОИ Ш: (Аз меҳрубонӣ ва лутфу марҳамати Искандар ба шубҳа афтода) Туро ба номи Ҳурмузд қасам медиҳам, ростӣ гапро бигӯӣ. Тесей! Наҳод, душмани қаттолӣ ман Искандар ба ҳарамии шохбону рафтуо мекард?

ТЕСЕЙ: (Пои Дороро ба оғӯш мегирад) Аз гумони ботил бигзар, шоханшоҳам! Искандар ба зану духтарони валинӣматан чашми бад надишт.

ДОРОИ Ш: (Бо оҳанги шубҳаомез) Ақлам намегирад! Ё барои Искандар ишқу ҳавасҳои заминӣ бегона аст?

ТЕСЕЙ: Ӯ духтари Артабаз Барсинро писандидааст ва фурсати бо занҳои дигар ишқ варзидан надорад.

ДОРОИ Ш: Барсинаи ҳамсари Мемнони ҷӯноӣ?

ТЕСЕЙ: Бале. Артабаз на ин ки писаронашро ба хидмати Искандар овард, балки Барсинро ҳам ба бистари ӯ ҷой дод!

ДОРОИ Ш: Ҳай, дарег! Артабаз бо ҳамсари юнонию фарзандони дурагааш оқибат балои чонам шуд!

Сарлашкарони Доро Набарзан, Бесс ва Барзиент ба назди Доро ва Тесей меоянд. Набарзан лӯлаи печондаеро ба Доро дароз мекунад. Доро аз дидани вачоҳати чиддӣ ва нигоҳи таҳдидомези муқаррабонаш хавотир мешавад. Сир бой надода лӯлаи ҷармиро мекушояду ҷашм медавонад.

ДОРОИ Ш: Ин чист?

НАБАРЗАН: Амри шоханшоҳ дар бораи вориси худ таъин намудани Бесс.

ДОРОИ Ш: (Барошuftа) Бесс вориси ман? Ин густохӣ аз кӣ сарзад?!

НАБАРЗАН: Сарлашкарону волиён аз мусибати шоханшоҳ андӯхгин буда, қарор доданд, ки подшоҳиро муваққатан ба волии Бохтар Бесс супоранд.

ДОРОИ Ш: Касе ҳуқуқ надорад шоханшоҳиро аз ман ситонад! Ин нофармонию сӯикасди рӯирост аст! Чаллод! Доред, ин нобакоронро!

БЕСС: (Таҳдидомез) Давру давронат гузашт, Доро! Имзакунӣ, ҷонат мераҳад, вагарна ҷасади бесоҳибат насиби қаргасу шағолон мегардад!

ДОРОИ Ш: Палид! Нобакор! Разил! Мурдаи ту насиби шағолон мегардад! Чаллод! Доред ин хиёнаткорро!

ТЕСЕЙ: Исёни рӯирост бар зидди шоханшоҳи олам! Хиёнаткорони намакносивос!

Бесс нахустин шуда аз пушти Тесей қорд мебардорад. Бо ишораи ӯ Набарзан ва Барзиент ҳар ду баробар аз ду пахлуи Дорои Ш ханҷар мезананд. Доро меафтад ва гардуна чаппа мешавад. Муқаррабони Доро аспҳои гардунаро мекушоёнд ва ду қаси афтодаю захира тарк намуда, ба самти офтобшин асп метозонанд.

Ҳолаи сурхи офтоб чун ташти хунполое дар паси қуллаи кӯҳ фуру меравад. Мусикии ғочиваӣ танин меангезад.

* * *

Искандар савори Бусефал ҳамроҳи Гефестион дар ихотаи сар-

бозони савораи яккачинаш аз домани дашти беоб асп метозонад. Дар гармои тафсони тамуз аз дур тархи гардунае намудор мегардад. Искандар сӯи гардунаи Доро асп меронад. Гардунаи Дорои Ш чаппагардон аст ва каргасе дар болои чархи гардунаи нагунсор нишастааст. Дуртар аз чархи гардуна, ки гардиши нофарчоми фалакро ифода мекунад, Дорои Ш чон додааст ва Тесеи нимаҷон дар болои сари ӯ нишаста ашк мерезад. Искандар лаҷоми Бусефалро кашада аввал ба гардунаи нагунсор, сипас каргаси гурусна ва ниҳоят ба ҳасади бечони Доро чашм меӯзад.

ИСКАНДАР: Ин кист, ки огушта ба хоку хун хуфтааст?

ТЕСЕЙ: (Беҳолона чашм мекушояд ва сар мебардорад) Як замоне шоханшоҳи олам Дорои Ш ном дошт ва аз хайбаташ замин меларзид... Ҳоло... холо... ҳакиртарин банди ҳокист, ки аз дасти муқаррабонаш кушта шуду ҳасади бешӯибаш дар биёбон монд...

Искандар аз Бусефал фурумада, ба болои ҳасади Дорои Ш ҳам мешавад ва заҳми қордхоро муоина намуда аз Тесей мепурсад:

ИСКАНДАР: Зинда дарёфтӣ?

ТЕСЕЙ: Бале. Дар рӯи дастонам ҷон дод.

ИСКАНДАР: Ба ман паёме дошт ё на?

ТЕСЕЙ: Гуфт ба Искандар бирасон, ки қасоси маро аз кушандаҳоям Набарзан, Бесс ва Барзиент биситонад. Ва боз бирасон, ки шоистатар аз Искандар ба тахти шоханшоҳони Порс қасе нест...

Искандар бо қаноатмандӣ аз ҷой бархоста қабон зарбофти сурхрангаширо ба болои ҳасади Доро мепартояд ва амр мекунад.

ИСКАНДАР: (Ба Гефестион ва Птолемей Лаг рӯ оварда) Ёро бо шукӯи шохона дар Персепол ба ҳок супоред! Бигузор порсҳо бубинанд, ки Искандар ба Доро аз бародар ҳам меҳрубонтар аст...

IX

Пардасароии ҳарбии Искандар. Андаруни пардасарой ҷанге аз сарлашқарон ва дӯстони доимии ӯ Гефестион, Кратер ва Клит бо симон ҷиддӣ ва ҷеҳраи андешаманд нишастаанд. Дар ин ҷамъомади махфӣ масъалаи ба сӯиқасди ҷидди Искандар шарик будани Филот муҳокима мешавад.

ИСКАНДАР: «Агар Парменион намебуд, Филиппи якчашма ба чое намерасид! Агар Филот намебуд, Искандари лофзан дар остони дарвозаи Порс сарқӯб мегашт!». Ин суханони нешдору густохиҳо-яш кам буд, ки ӯ боз бо сӯикасдчиёни чони шоҳ забон як кардааст!

КЛИТ: Сӯикасдчиёни чони шоҳ? Боварам намеояд, ки Филот ба ин амал қодир бошад!

ГЕФЕСТИОН: Чаро ба суханони шоҳаншоҳ шубҳа дорӣ, Клит? Шахсан ман чандин бор шоҳид будам, ки рӯирист олам паноҳро таҳқир мекард. Ҳамин тавр буд ё не, Кратер?

КРАТЕР: Шояд аз ғояти мастӣ бошад, ки ба расми порсҳо носазо мегуфт.

ИСКАНДАР: Не, Кратер. Баъзе дӯстони кӯрнамак аз худ рафта-анд! Вагарна чаро хабари сӯикасдро дидаву доништа се рӯз боз ба ман нарасондааст? (Дари хайма кушода мешавад ва Филоти сараш чодарпечу дастонаш ба пушт бастаро Птолемей Лаг ва посбонони тела дода меорад).

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Бо амри шоҳаншоҳ аз бистари хобаш дошта овардем!

ИСКАНДАР: (Теги нигоҳашро ба Филот медӯзад) Душмани рӯ ба рӯ хатарнок аст, ё душмани дӯстнамо, Филот?

ФИЛОТ: (Бо оромӣ) Ҳардуяш Искандар. Чаро маро баста ба назди ту оварданд?

ИСКАНДАР: Чунки ту душмани дӯстнамо ҳастӣ, Филот. Душмани рӯ ба рӯро ё нобуд мекунӣ, ё аз теги ӯ нобуд мешавӣ. Вале душмани дӯстнаморо шинохтан мушқил аст.

ФИЛОТ: Ман ба Искандар ҳеҷ гоҳ сари душманӣ надоштам, на-дорам ва нахоҳам дошт. Ин тӯҳматро кӣ бофтааст?

ГЕФЕСТИОН: Набошад чаро ба чони шоҳаншоҳ майли сӯикасд доштани Димн ва ҳамроҳонашро се рӯз боз ба император нарасондӣ?

ФИЛОТ: Бовар надоштам, ки аз дасти Димн коре ояд. Ме боист асли воқеаро таҳқиқ карда, сипас ба Искандар мерасондам.

ГЕФЕСТИОН: Искандар не, шоҳаншоҳи олам! Ё ба гуфтан забонат намепечад, Филот?

ФИЛОТ: Маро сабақ медихӣ, Гефестион!

ГЕФЕСТИОН: Не, Филот! Фақат огоҳ мекунам, ки аз думболи густохӣ сар задани сӯикасд низ аҷобате надорад!

ИСКАНДАР: (Аз ҷой бархоста) Ман дар мурофии Филот иштирок карданро барои худ салоҳ намебинам. Бигузур, Кра теру Гефестион ҳаками одил бошанд. Хоҳишмандам, тақдири талхи Дороро, ки аз дасти сарлашкаронаш кушта шуд, фаромӯш накунад...

ФИЛОТ: Бигузур маро ҳукми қатл диҳанд, вале суҳанони охиринамро бишнавар, Искандар! Намесазад, ки марди озодманиши мақдунӣ барои тоҷу тахт расми гуломонаи шарқинро парастаду онни дӯстиро пушти по занад...

ИСКАНДАР: (Аз остони хайма) Бо ман биё, Птолемей. Бигузур тақдири дӯсти мо Филотро бе ману ту ҳал кунанд... Торикии шаб. Аз дур гулхане месӯзад ва шӯълаи он дар чашми Искандар акс меёбад. Искандар аз бозӯи Птолемей Лаг дошта рост ба қаъри чашмони ӯ менигарад. Рушани гулхан ба нисфи рӯи Искандар меафтад ва як бараши сурх метобаду диғараш сиёҳ.

ИСКАНДАР: (Овозашро саҳл паст карда) Ба ту як супориши комилан махфиро бовар мекунам, Птолемей. Мана ин рухсатнома ва амри шох! Бо сесад савори яккачин фавран роҳи бошишгоҳи Парменионро пеш мегири! Қабл аз ҳангоми Филотро фаҳмиданаш сари ӯро аз тан ҷудо месозӣ. Фармондеҳии қўшунҳои Парменион бар дӯши ту вогузур шудааст. Фаҳмо?!

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Фаҳмо! Ягон шӯру ошӯб ҳеҷда чӣ?

ИСКАНДАР: Ошӯбгаронро бераҳмона сар мезанӣ! Ва мегӯӣ, ки Парменион ва Филот бо сӯикасдчиёни ҷони шох забон як кардаанд...

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Амри шоханшоҳи олам воҷиб аст!.. Субҳ медамад. Партави офтоб ба ҷӯби дор меафтад, ки дар он ҳасади бечони Филот овезон аст. Искандар аз пешгоҳи хаймааш ба ҳасади овезон андешамандона менигарад. Лашкар азми роҳ дорад. Искандар ҷаҳида ба Бусефал савор мешавад. Асп метозад ва ҳасади бесоҳиби Филот алвонҷ хӯрда ақиб мемонад ва ба назар торафт хурд метобада.

Х

Ақибгоҳи лашкари Искандари Мақдунӣ. Хаймаву пардасарой-

хои хурду бузургро меғундоранд. Халтаҳои вазнину ашёҳои рӯзгорро ба аспу аробаҳо бор мекунанд. Чанд тан сарбозони савораву пиёдаи макдунӣ подаи гову рамаи ғусфандонро аз дур пешандоз карда мебаранд. Барсина бо либоси сафарӣ рӯйпӯши зардӯзии плашмонанд, рӯймоли яккандози пурнакш ва кафшҳои пошнадорӣ заррин аз пардасаройи Искандар берун меояд. Нигоҳаш ба Таис бармехӯрад, ки начандон дур аз ӯ азми ба гардунаи болопӯшида савор шудан дорад. Эҳсоси ҳамдардӣ дар чашмони Барсина акс меёбад ва лабханди нарме дар тарҳи рӯи зебоаш мешукуфад. Пойҳояш беихтиёр ӯро сӯи гардунаи Таис меоранд.

БАРСИНА: Салом, хоҳарам Таис! Ҳамроҳи ту ба гардуна ат нишнам, майлаш?

ТАИС: Ох, Барсинаи нозанин! Наход аробаи хоксоронаи ман аз гардунаҳои бошукӯхи шоханшохӣ афзалтар бошад?

БАРСИНА: Кайҳо боз меҳостам бо зебосанам Таиси дилрабо сӯҳбати маҳрамонае дошта бошам...

ТАИС: Басо шодам аз меҳрубонии маликабону! Бифармояд! Таис бо нимтаъзим Барсинаро ба гардуна таклиф мекунад ва ҳарду рӯ ба рӯ мешинанд. Гардуна ба роҳ медарояд ва ду хонуми нозанин фурсате хомӯш монда, озмоишкорона сӯи якдигар менигаранд.

БАРСИНА: (Нерӯи ботиниашро ғундошта бо душворӣ сухан меғӯяд) Ман аз ҳангомаи ишқи ту огоҳам, Таис. Ва афсӯс меҳӯрам, ки боиси нокомии ту гаштам.

ТАИС: Нокомӣ? Намефаҳмам, маликабону?

БАРСИНА: (Бо оҳанги самимонаи таассуфomez) Магар нокомие бештар аз ишқи барбодрафта мешавад? Ишқи марде чун Искандари мағруру худком!

ТАИС: (Ларзае ба андоми ӯ меафтад, рангаш мекоҳад, аммо зуд худро ба даст мегирад) Маликабону иштибоҳ мекунанд! Мо гетераҳои эллиний орзуи ишқи дастнорасро намекунем. Шоҳи оламгир кучою гетераҳои бадномшуда кучо!

БАРСИНА: (Бо меҳру самимият) Ҳангомаи ишқи туро бо рӯи шундаам, Таиси нозанин. Вале афсӯс, ки шарораҳои сӯзони ишқ

ба дили Искандари гирифтори ҳавои ҷаҳонситонӣ асаре надорад.

ТАИС: (Ба ҷағри чашмони Барсина нигариста) Пас, маликабону эътимод доранд, ки ишки ягон дӯшизае дар дили шоҳи олам пойдор намемонад?

БАРСИНА: Оре, Таис! Пойдор нахоҳад монд! Ман акнун фаҳмидам, ки мо дӯшизаҳои гумроҳ барои шоҳони худҳо ӯ кишварситон ҷуз бозичаи дилхушиё беш нестем... (Гиря гулӯтираш мекунад).

ТАИС: (Бо дарёғу таассуф) Ва ҳар лаҳза метавонанд ишқро басо осон поймол кунанду моро чун хӯсаҳои сари роҳ фаромӯш созанд...

Қатраҳои ашк ба руҳсори Таис мешорад. Бугз гулӯтираш мекунад ва суҳанони ногуфтааш дар сина гиреҳ мебандад. Худро ба оғӯши Барсина меафканад, Барсина ашкӣ шашкатор дар бари рӯи сари Таисро хоҳарвор навозиш менамояд.

XI

Аз дурудур алангаҳои оташ забона мезананд. Фавҷи дуду сӯхтор аз домани кӯҳу водихон пахновар ба чашм мерасанд.

Дар баландии соҳили ростхамидан дарёи Ому чанд тан сарлашкарони Порсу Бохтар Набарзан, Барзисент, Сатибарзан ва Спитамен дар ҳузури шоҳаншоҳи нави Порс Бесс, ки бо номи Ардашери IV ба тахт нишастааст, машварат доранд.

Шоҳаншоҳи навқирон сару либоси шоҳона дар тан, тоҷи зарандуд Доро дар сар ва шамшери ғилофаш зарҳалқорӣ бар миён дорад. Сарлашкарон бо зиреҳи пурчилои ҷангӣ ва кулаҳхӯди зарандуд шукӯҳу салобати ҳосе доранд. Спитамен бар тан нимпӯстини палангина пӯшидааст, ки аз тағаш ҷавшани ҷангӣ метобад. Дар миёнаш шамшер ва дар китфаш камону тиркашу пайконҳои ҳадангӣ овезон аст. Бесс ба тахти сафарӣ тақя дода, дасти росташро бо худнамой рӯи зону ниҳодааст. Ангуштарини Доро дар ангушти ӯ медурахшад.

БЕСС: (Бо худситой заҳрханде бар лаб) Тамоми марзҳои ободи Бохтару Сугдро дар фосилаи роҳи ҳафтрӯза оташ задем. Бигузор, Искандари гумроҳ дар миёни оташу ҳоку ҳокистар сарсону саргардон шуда, ба Юнон бо дасти ҳалӣ бозгардад!

НАБАРЗАН: Ҳатто барои аспҳои чангии макдуниён як каф ҷаву як дарза каҳбеда намонд!

СПИТАМЕН: Искандар гумроҳ нест. Гумроҳ касест, ки хонумонашро бо дасти худ оташ зада, халки бечораро сарсонӣ саргардон кардааст!

НАБАРЗАН: Ба тадбири андешидаи шоханшоҳи навкирон Ардашери оқилу хирадманд магар шубҳа дорӣ, Спитамен?

СПИТАМЕН: Пеши роҳи Искандарро танҳо бо сипару шамшер метавон гирифт. Оташу сӯхтор ва қалъаҳои устувору деворҳои баланд дигар садди роҳи ӯ шуда наметавонанд!

БЕСС: Аз ҳад магузар, Спитамен! Фаромӯш макун, ки ту як артишсолори оддӣ ҳастию ман шоханшоҳи қаламрави Порс, ки ҳукмаш ба бисту ду вилоят воҷиб аст!..

СПИТАМЕН: Бисту ду вилоят буд! Сад дареғ, ки имрӯз аз дах нӯҳ ҳиссааш ба ихтиёри Искандари Макдунӣ гузашт.

БЕСС: Қасам ба номи Аҳурамаздо, агар хидматҳои содиқонаат намебуд, амр меодам, ки забонатро бибуранд!

СПИТАМЕН: Сарам фидои Ватан бод! Дарди меҳани забуну поймолгаштаро шунидан гарон аст!

НАБАРЗАН: Фурсат танг аст, Спитамен! Дар Навтоқи Суғд сипаҳсолорону артишдорон гирд меоянд. Сарвари сақоҳои Қартасис низ мерасад. Лашкарро ба тартиб меорему дар тангҳои Суғд сангар мегирем.

СПИТАМЕН: Бохтар аз даст меравад! Дах ҳазор савораи бохтари, ки дар рикоби шоханшоҳанд, аз гурезогурези пай дар пай кайҳо хаста шудаанд.

БАРЗИЕНТ: Дах ҳазор дар муқобили лашкари дусадҳазораи Искандар соате намеояд! Лашкари Доро дар қорзори Гавгамел аз ҷанговарони душман се қарат афзун буд, вале пирӯзӣ насибаш нагашт.

СПИТАМЕН: Сарлашкарони Доро аз ҳоли сипоҳ дида, ба ҳарамсарои занҳои хеш овора буданд. Магар бо лашкари бенизому сипаҳсолорони тарсу ва шоханшоҳи ваҳмзада пирӯзиро ҷашмдор будан равоаст?

НАБАРЗАН: Фаромӯш макун, ки ту низ дар Гавгамел артишдори дастаи саворони суғдио бохтарӣ будӣ, Спитамен...

СПИТАМЕН: Шукри он бинамо, ки ҳазор тан саворони ман пеши роҳи Искандарро баст. Вагарна, ба доди Дорою сарлашкаронаш Яздони пок ҳам намерасид!

БЕСС: Фурӯмоягию тундзабонӣ кофист, Спитамен! Бо дастан саворонат омодаи сафар бош, субҳ надамида ба роҳ мебароем!

СПИТАМЕН: Шоханшоҳо, даҳ ҳазор савораи бохтарӣ ва ҳафт ҳазор савораи суғдӣ омодаанд дар соҳили Ому сангар бигиранд.

БЕСС: Не, Спитамен, сангар гирифтани тадбири ҳатост! Шояд Искандар аз нимароҳи Бохтар бозгашта, азми Ҳиндустон кунад. Бехтараш дар Суғд ҳафтае меосоему омодаи ҷанг мешавем.

СПИТАМЕН: Метарсам, ки Искандар пеш аз мо ба Суғд мерасад. Ҷосусҳо хабар доданд, ки сарбозони пешоҳанги Птолемей ва Эригий роҳи якҷузро дар ҷаҳор соат мепаймоянд.

САТИБАРЗАН: Бо лашкари гушнаю ташна? Бо аспҳои ҳастаи нимҷону бемадор? Ин аз ақл берун аст!..

СПИТАМЕН: (Рӯ ба Сатибарзан оварда) Моҳе қабл Артабазу писаронаш аз сақоиҳои тиграҳӯд ҷандин ғаллаи асп хариданд. Лашкари пешоҳанги мақдунӣ аспҳоро иваз карда беист пеш меоянд.

БЕСС: Оҳо, Артабази ланг!.. Кошкӣ дар ҳузури Доро изни гуноҳашро пурсида, уро аз марг намерахонидам ...

СПИТАМЕН: Сар ба тег медихему намегузорем, ки як сарбози Искандар аз дарё гузарад! Охир, Ому дарвозаи Бохтару Суғд аст, олампаҳо! Наход, дару дарвозаи Ватанро ба рӯи душман кушода худ фирор намоем!

БЕСС: Дарёи Граникро ҳам дарвозаи Порс номида буданд, Спитамен. Меҳостанд, ки Искандарро дар остонаи ин дарвоза сарқӯб созанд. Вале шикасти нахустини Доро аз ҳамон дарвозаи дарёи наҳс оғоз ёфт.

СПИТАМЕН: Тамоми бохту бебарорҳои мо аз боварӣ надоштани ба ғалаба сар мезананд!

БЕСС: Ба Суғд бирасем, ҳунаратро нишон медиҳӣ, Спитамен!

(Каф ба каф меқӯбад, надим таъзимкунон медарояд) Хочасароёнро огоҳ кун, бонуи бонувон ва дигар шахбонуҳои ҳарамро офтоб набаромада ба гардунаҳо савор кунанд! Сипаҳсолорону артишдорон сари субҳ рахти сафар мебанданд!

СПИТАМЕН: Шоханшоҳо, ин охири ин имкон аст, ки бастанӣ роҳи душман осон муяссар мешавад!

НАБАРЗАН: Ман тӯро намефаҳмам, Спитамен. Чаро ин қадар якравӣ гарданшаҳӣ дорӣ?

СПИТАМЕН: Зеро тақдири давлати Куруши Кабир ва тақдири Бохтару Суғд маҳз дар соҳили ҳамин дарё ҳал мешавад.

БЕСС: (Бо заҳрханда) Ҳайронам, ки ба тақдири давлат ва райи шоханшоҳони Порс тӯро чӣ қор аст?

СПИТАМЕН: Метарсам, ки агар фирор ихтиёр кунӣ, давлати Порс завоҷ меёбад ва фочиаи Доро ба сарат меояд!

БЕСС: (Аз ғояти ҳашм дилашро медорад) Посбонсолор! Посбонсолор!.. Бигиред ин нобакорро! Сар аз танаҳ ҷудо созад!..

СПИТАМЕН: Ба ҳоли ту раҳмам меояд, Бесс. Ҳайфи тахти шоханшоҳӣ!.. (Спитамен бо як ҷастухез ба аспи дастомӯзаш савор шуда, дар паси кӯҳ ниҳон мегардад).

БЕСС: (Шамшер аз наём кашида бонг мезанад). Набарзан! Барзиент! Доред ўро! Дар ғулу занҷир баста пешам оред! Бо дастони худ пӯст меканам!

ХII

Нимторикии шаб. Бошишгоҳи ҳарбии Спитамен. Манзараи як ғӯшаи ҷарии ростҳамида ва кӯҳи душворгузар. Арсак дуртар аз алангаи оташ дар болои харсанге посбонӣ мекунад.

Чашмони хоболудаш нимапӯш мешавад. Хастагии рӯз танаширо беҳол қардааст. Чашмашро мепӯшад ва ҳамон лаҳза каманде бар гарданааш фитода, ўро сарозер ба даруни буттаҳо мекашад.

Сарвари савораҳои талоя Андроник ва ду сарбози макдунӣ, ки либоси чанговарони порсро пӯшидаанд, ба даҳони Арсак латтаеро ҳаста, дасту пояшро мебанданд. Ўро дарҳол бар гардани асп сарозер бор қарда, дар торикии шаб ғайб мезананд.

Арсак бо ҳарос чашм кушода худро дар хаймаи ҳарбии Искандар мебинад, ки дуртар аз ӯ Гефестион, Кратер, Клит ва Артабази Порс ништаанд. Искандар бо сару либоси шоҳонаи шарқӣ аз болои тахт ба Арсак озмоишкорона нигариста мепурсад:

ИСКАНДАР: Бесс кучост?

АРСАК: Фирор кард. Ба сӯи Тангнои Суғд.

ИСКАНДАР: Тангнои Суғд? Аз ин ҷо чӣ қадар дур аст?

АРСАК: Бо аспҳои тезтак тақрибан се офтобшин роҳ.

ИСКАНДАР: Чаро ту ҳамроҳаш нарафти?

АРСАК: Мо ҳамроҳи Спитамен мондем. Дастан ӯ аз Бесс ҷудо шуда азми муқовимат қардан дорад.

ИСКАНДАР: (Бо лабханди истехзоомез) Спитамен?! Ростӣ, ки ман ҷанги рӯ ба рӯро қайҳо пазмон шудаам. Таъкибу думболагир қардани лашкаркашони Порс ба дидам зад!

КРАТЕР: (Ба ҷомаш шароб мерезад) Бесс дар ғурехтан ҳар қадар пойбук набошад, оқибат чун сайде ба дом меафтад!

ИСКАНДАР: Домро қайҳо гузоштаем, дӯстам Кратер. Савораҳои Птолемей Лаг, Менадем ва Эригий аз доранд, ки Бессро зинда дастгир кунанд.

ГЕФЕСТИОН: Аз ғуфти ин бадбахт, Спитамен аз Бесс ҷудо шудааст. Дар ин қазия боз макре нӣҳон набошад, шоханшоҳи олам?

ИСКАНДАР: Не, Гефестион. Бесс табиатан тарсонҷак асту Спитамен лашкаркаши ҷасуру дурандеш. Ҷанги ӯро дар Гавгамел ёд дорам. Агар Клит зарби шамшери ӯро намегардонд, шояд писари Зевс имрӯз дар маҳфили шумо шароб наменӯшид.

КЛИТ: Зинда бош, базилевс! Наход, Спитамен бо савораҳои пойлӯчу деҳқонзодаҳои бекафани камшумора азми муқовимат дошта бошад?

ИСКАНДАР: (Ба Арсак рӯ меорад) Дар дастан Спитамен чӣ қадар ҷанговар ҳаст?

АРСАК: На камтар аз ҳазор савора ва се ҳазор сарбози пиёда. Ду ҳазор саворан Сатибарзан низ аз Бесс ҷудо шуда бо ӯ пайвастанданд.

КРАТЕР: Ақлам намегирад, ки Спитамен бо ин сипоҳи ночиз ба

лашқари мағлубнопазири мо сар ба сар шавад.

АРСАК: Магар Искандари чавонбахт бо сипоҳи панҷ карат камтар аз лашқари Доро ба сарзамини Порс наомада буд? Пирӯзӣ насиби кӣ гашт?

ИСКАНДАР: (Рамузгирона ба Арсак менигарад) Чавони зираку бохуш менамой. Аз мардуми Бохтарӣ ё Сугд?

АРСАК: Аслан аз юнониҳои Милетам.

ИСКАНДАР: Ҳаа, аз авлоди бранхидҳои юнониам бигӯй!

АРСАК: Бале. Падарам сарбози кироия Хашиёршоҳ буд, дар ҷанг ҳалок шудааст.

ИСКАНДАР: Дар ҷанги зидди Юнон! (Қадре ба андеша меравад ва ба Гефестион амр медиҳад) Дастонашро бикушо! Шароб менӯшӣ?

АРСАК: Нӯшидани шароби юнониро меписандам.

ИСКАНДАР: Хеле хуб. Ягон вақт ба Юнон рафтаӣ?

АРСАК: Афсӯс, ки Ватани аҷдодиро дидан муяссарам нагаштааст.

ИСКАНДАР: Ватани аҷдодӣ? Магар Юнон барои шумо ҳам Ватани аҷдодист?

АРСАК: Мо дар ғарибӣ ба қадри Ватан мерасем, шоҳам. Ҳеҷ чиз дунё ҷои Ватанро гирифта наметавонад...

ИСКАНДАР: Афсӯс, ки ин ҳикматро падарони шумо нафаҳмида рафтанд... Номат чист, чавони хуб?

АРСАК: Арсион. Мардуми инҷой Арсакам мегӯянд.

ИСКАНДАР: Аз ватандӯстиат шодам, Арсион. Умедворам, ки Артабази Порсро мешиносӣ?

АРСАК: Бале. Аз волиёни Доро буд, ҳоло дар хидмати шоҳаншоҳи замон аст.

ИСКАНДАР: Дар хондану навиштани хати юнонӣ балад ҳастӣ?

АРСАК: Аз модар алоқадри ҳол омӯхтам.

ИСКАНДАР: Ба дигарон рухсат, фақат Артабази Порс бимонад! (Ҳозирон нимтағзиме карда мераванд. Искандар гӯш ба садои қадамҳо дода, нигоҳи тезу рамузгирашро ба Арсак медӯзад). Дар пешорӯи ту ду роҳ аст, Арсион. Яке марг. Дигаре чун Артабази Порс

хидмат кардан ба Эллада. Дилам гувоҳӣ медиҳад, ки ту роҳи дуо-
мро интиҳоб мекуӣ.

АРСАК: Ба Ватанам Эллада хидмат кардан бароям шараф аст!
(Ба зону зада замин мебӯсад).

ИСКАНДАР: Хеле хуб! (Аз чайбаш тангаи тиллоии дорон
мӯхреро мебарорад). Ин нишони хоса ва руҳсатномаи ниҳо нии
ман аст барои ворид шудан ба қаламрави лашкари мақ дунӣён. Ха-
барҳои наватаринро дар бораи Бесс ва Спитамен ба мо мерасонӣ!
Фаҳмо?!

АРСАК: Дар хидмати шоханшоҳи олампаҳо сарамро фидо месозам!

ИСКАНДАР: (Ҳамаи зареро аз гӯшаи тахт гирифта ҳавола ме-
кунад). Мо ҷавонмардонии бовафоро кадршиносӣ мекунем! Арта-
баз, бо ин ҷавон маслиҳатҳои боқимондари бикуну ӯро ноаён ба
ҷояш бирасон!.. Бирав, Арсион ва бидон, ки Искандар ягон хиёна-
ту хаторо намебахшад!..

XIII

Пешайвони меҳмонхонаи Оксиарт дар тори кӯх. Дар пешай вон
Оксиарт, Датафарн, Аримаз, Мӯбади мӯбадон, Картасис, Спита-
мен, Ориёваш, Озаркеш ва Арсак нишаста, онди таклифи Спи-
тамен барои муқовимати якҷоя бар зидди Искандар машварат
доранд. Ҳолати Ориёваш парешону изтироболуд аст ва нигоҳаш
ноаён аз баландии айвон ба сӯи Рухшонаи нозанин меравад. Ни-
гоҳҳои ниҳонию пурмеҳри ду дилдодаро Арсак пай мебарад ва
чехраи аз хушҳолӣ шукуфтаи Рухшона кинаи ниҳониашро меан-
гезад. Аримаз диҷбони калъаи Бохтар суҳанаширо идома медиҳад:

АРИМАЗ: Муқовимати мо бар зидди Искандар суде надорад,
Спитамен. Дорон оламгир дар се ҷанги шадид пай дар пай шикаст
хӯрду оқибат кушта шуд. Шоханшоҳи навҷулус Бесс бо лашкари
боқимонда фирор намуд. Не, ҳимояи кишвар бо ин парешонию па-
рокандагӣ номумкин аст...

СПИТАМЕН: Ин суҳанон ба диҷбони далеру ҷангозмудои Бох-
тар намеэбад. Аримаз. Ҳатто нотававторин ҷонвар лонаву фар-
зандонаширо аз душман ҳимоя мекунад.

ДАТАФАРН: Зӯрии беҳуда миён мешиканад, Спитамен. Искандар ба ракибони сарсахташ раҳму шафқат надорад.

МҶБАДИ МҶБАДОН: Яздони пок нақӯкорону бахшояндагонро дастгирӣ хоҳад кард. Хуни беҳуда марезед! Куштору хунрезӣ кори Аҳриманзодагону бадманишон аст.

ОКСИАРТ: Мо қудрати ҷанг надорем, Спитамен. Бо аҳлу аёл кӯч баста дар қалъаи Хурони шуҳи Суғд паноҳ мебарем.

АРИМАЗ: Аз ҷангу хунрезии беоқибат дар шуҳи Суғд паноҳ бурдан авлотар аст! Девоҳони баланду ҷарии ростҳамидааш борҳо мардуми моро аз офати душман наҷот додааст.

СПИТАМЕН: Ихтиёр доред. Ҳимояи Ватан ҳам шараф асту ҳам қарзи муқаддаси фарзандӣ. Шарафу номуси ватандориҳо бар дӯши кас зӯран бор намекунад. (Сари зону меҳезад ва даст ба китфи Қартасис мениҳад) Қартасиси далер чӣ андеша дорад ?

КАРТАСИС: Мо сақоиёни бодиягард чун гург сайд меҷӯем ва фурсати муносиби ба он ҳамла оварданро мепоем. Худро дидаю доништа ба ҳатар задан пешаи мо нест.

ОКСИАРТ: Беҳтараш бо мо бош, Спитамен! Ба қалъаи шуҳи Суғд рафта камин мегирем, фурсати муносибро нигарон мешавем.

СПИТАМЕН: Ман на камин мегираму на сайд меҷӯям. Озодмардонро деҳқонзодаҳои Бохтару Суғд ба ҳимояи Ватан бархестаанд. Дар сафи онҳо ҷон бохтан бароям шараф аст! Спитамен, Қатан, Озаркеш ва Арсак ба аспҳо савор мешаванд. Рухшона дар паси харсанги бузурге даст ба гардани Ориёваш печонда аз лабонаш мебӯсад. Ориёваш лаҷоми аспро сар дода, пайкари нозуки Рухшонаро ба оғӯш мекашад.

Асп рамузгирона мӯйи парешони Рухшонаро мебӯяд. Садои суми резачорпо тохтани аспҳо ду дилдодаро ба худ меорад. Аз домани кӯҳ Спитамен, Қатан, Озаркеш ва Арсак асп тозонда дур мешаванд.

РУХШОНА: (Охири бӯсаро ситонда, дастҳояшро суғ мекунад) Хайр, Ахуро ниғаҳбонат бошад! Маро фаромӯш макун, Ориёваш!

ОРИЁВАШ: (Аз болои асп) Интизорам бош, Рухшона! Тирамоҳ тӯй хоҳем кард!,

РУХШОНА: Ҷонам фидоят! То абад интизорат мешавам! Ориёваш аз паси харсанг асп тозонда ба шариконаш мерасад. Савораҳо аз домани кӯҳ пеш мераванд ва сангхайкалҳо ҳаёле онҳоро мегуселонад. Дар таги чанори бузург дастаи савораҳои посбон, ки баргаштани Спитаменро интизоранд, аз думболи онҳо ба роҳ меафтанд. Мусикии ғочнавай оҳанги ҷудой ва парокандагии дастаҳои ашрофону халки заҳматкашро тараннум месозад.

* * *

Паноҳгоҳи ҳарбии Спитамен. Дастаи ҷанговарони навомада тахти назорати Катан ба варзиш ва машқи шамшерзанӣ машғуланд. Чанде аз камон тири пайкон афканда, қадуҳои бар сари ҷӯб нишондари ба ҳадаф мегиранд. Фалахмонандозон санги фалахмонро гирди сар тоб дода нишонро аз фосилаи дур заданӣ мешаванд. Аз сару рӯи найзаафканону шамшерзанон арак мерезад. Маълум, ки Катан қайҳо боз деҳқонзодаҳо ва ҷанговарони навомадари ба ҷанги ҳақиқӣ омода месозад.

Спитамен савори асп дар ихтотай Ориёваш, Озаркеш ва Арсак рафти варзишу шамшерзаниро муоина мекунад. Ҷанговари таҳамтане савори асп бо ду тан ҳарифаш шамшерзанӣ дорад, вале ҳарифон ӯро мағлуб карда наметавонанд. Спитамен ба назди онҳо омада каме тамошо мекунад ва ба муқобили шамшерзанӣ таҳамтан мебарояд. Ҷобуқона дусе навбат зарбҳои шамшер ва сипар раду бадал мешаванд. Спитамен бо ҳаракати ҷобуқонае шамшери ҳарифро аз дасташ афтонда, шамшери худро ба гулӯяш мемонад ва хандида ӯро раҳо мекунад. Савораҳо аз майдони машқ дуртар мераванд ва Спитамен ба Ориёваш ва Озаркеш нигариста андешаҳои ҷашро меғӯяд.

СПИТАМЕН: Хабар омад, ки Птолемей Лаг аз думболи Бесс афтодааст. Агар Бесс шикаст хӯрад, зарбаи душман хоҳу ноҳоҳ сӯи мо равона мегардад.

ОРИЁВАШ: Сад афсӯс, ки бехтарин ҷанговарони Доро, ҳатто падари бузургворам ба ваъдаҳои пучи Бесс фирефта шуданд.

СПИТАМЕН: Сатибарзан марди далеру ватандӯст аст. Хато-

яшро фаҳмид ва майли бо мо муттаҳид шудан дорад.

ОЗАРКЕШ: Кошкӣ, тезтар муттаҳид мешудем!

АРСАК: Баъд чӣ бояд кард?

СПИТАМЕН: Бояд пинҳонӣ ба мадади Бесс шитобем. Ҳамин ки Искандар ба дастаҳои Бесс ҳамла оварданд, мо аз қафои душман хучум мекунем.

ОРИЁВАШ: Бесс аз ин ҳадафи мо оғаҳ аст?

СПИТАМЕН: Бале, дируз сӯи Сатибарзан қосид фиристодам. Шумо барвақтар омода бошед! Туя Озаркеш пешпеш меравед. Мо баъди тулӯи моҳ ба роҳ медароем.

Офтоб майли ғуруб дорад. Арсак аз миёни буттаҳо бозҳтиёт берун омада, атрофро аз назар мегузаронад. Сипас лӯлапечеро ба таги сӯроҳии харсанг мениҳаду тири пайконеро ба зеҳи камон гузошта бо тамоми қувват сӯи бошишгоҳи ҳарбии Искандар меафканад.

* * *

Моҳ аз паси қуллаҳо сар мекашад. Аввал як ғӯшааш, сипас нисфаш намоён мегардад ва ниҳоят курси пуррааш аз қуллаи кӯҳ ба домани осмон меҳазад. Саворони пешоҳанги талоя (разведка) бо сарвари Ориёваш дар пайроҳаи хатарноки кӯҳӣ нопадид мегарданд. Аз думболи онҳо баъди ду фарсах савораҳо ва дастаҳои пидеаскарон ба роҳ медароянд.

Обканди начандон чуқур, вале нисбатан васеъ дуртар аз домани кӯҳ намудор мегардад. Дастаҳои савораи Эригий ва ҷанговарони пидеаи Кен аз рӯи паёми махфии Арсак андаруни обканд пинҳон шудаанд ва омадани сарбозони Спитаменро нигаронанд.

Нимторикии шаби маҳтобӣ. Ориёваш ва Озаркеш бо ду тансавора аз бераҳае пештар омада ба домани дашт менигаранд. Дар дашти васеъ қасе наменамояд, вале овози шихаи аспе аз дур ба ғӯш мерасад. Дар ҷавоб шихаи аспидигаре такрор мешавад.

ОРИЁВАШ: Шихаи аспидигаре шунидӣ?

ОЗАРКЕШ: Бале, аспидигаре посух гуфт.

ОРИЁВАШ: Дар васати дашт обканд аст. Метарсам, ки андаруни он душман камин гирифта бошад?

ОЗАРКЕШ: Хаёлам шихаи асп аз васати обканд омад.

ОРИЁВАШ: (Ба савори акибаш рӯ оварда) Бошитоб кафо раву
Спитаменро огоҳ кун, ки лашкарро боздорад. Бигӯй аз даруни об-
канди васати дашт шихаи аспи бегона ба гӯш мерасад.

Андаруни обканди васати дашт чанговарони Эригий ва Кен аз
интизорӣ дилгир шудаанд. Ҳарду сарлашкар ба назди дидбонҳои
дар паси буттае хобида меояд.

ЭРИГИЙ: Ягон кас менамояд ё не?

ДИДБОНИ I: Аз душман асаре нест.

ЭРИГИЙ: Бояд кайҳо меомаланд. Чаро дер карданд?

ДИДБОНИ II: Шояд бо ягон роҳи дигар рафта бошанд?

КЕН: Чосусе ба Артабази Порс хабар додааст, ки хатман аз ха-
мин дашт мегузаранд. Роҳи дигар надоранд.

ДИДБОНИ I: Ба порсҳо эътимод бастан хатост. Ба ман мебуд
аввал Артабазро мекуштам.

ЭРИГИЙ: Даматро гир! Магар намедонӣ, ки ӯ падари маликабо-
ну Барсина аст.

ДИДБОНИ II: (Бо овози нимғурма) Ҳамин бонӯҳои шарқӣ сари ба-
зилевсро вайрон карданд. Вагарна ӯ порсҳоро чашми дидан надошт.

* * *

Камингоҳи ниҳони Ориёваш ва Озаркеш. Спитамен низ дар
пахлуи онҳо бо шикам хуфта якҷоя нақшаи муҳорибаи дар пеши-
стодаро мекашанд.

СПИТАМЕН: Дар мобайни обканд сари найзаҳоро мебинӣ?

ОРИЁВАШ: Мебинам. Чун сари найҳои қамишзор қаторанд.

СПИТАМЕН: Фалангаи найзадорони вазнинсилоҳ дар байни
сипоҳ ҷойгиранду савораҳо аз қаноти чапу рост.

ОЗАРКЕШ: Садои шихаи аспҳо ҳам аз самти чапу рост меҳезад.

СПИТАМЕН: (Рӯ ба обканд оварда) Ту Ориёваш рост ба самти
найзадорон роҳ мепаёмой. Гӯё аз камин гирифтани онҳо огоҳ
стӣ. Аз рӯ ба рӯят пиёдагардони вазнинсилоҳ меоянд. Онҳо чашм-
доранд, ки савораҳои ту ба ҳучум мегузаранд.

Ҳамин ки ба ҳучум гузашти, аз самти чапу рост савораҳои онҳо

ба таври нимдоира чафс мешаванд ва роҳи қафо гаштани шуморо мебанданд. Фаҳмидӣ?

ОРИЁВАШ: Аз пеш сипоҳи пиёдаву обканди хатарнок, аз ду паҳлӯ савораҳои душман. Ҳадаф ба ихота афтондани мо!

КАТАН: (Пеш омада) Хеле нақшаи маккорона! Спитамен бо нӯги чӯб ба замин нақша кашида мефаҳмонад, ки Ориёваш ва Катан ба пиёдаҳои вазнинсилоҳи душман набояд ғавран ҳучум оваранд. Онҳо дастаи савораҳои тирандозашро пеш гузаронда, пиёдаҳои душманро бояд пайконборон намоянд. Ҳамин ки савораҳои душман аз самти чапу рост намудор шуданд, ғавран ба тарафи дара ақиб нишинанд. Барои фиреби душман дар остони дара Катан бо савораҳои мақдунӣ қадре задухӯрд намояду гӯё хатари мағлубшавиро пай бурда, онҳо қадқади дара рӯ ба ғурез оваранд.

Ориёвашу Катан қулоҳи ҷангӣ бар сар, шамшер дар миён, сипар дар қоши зин ва камону тиркаш дар китф пешопеши як қисми савораҳо ба сӯи обканд роҳ мепаймоянд. Ба истикболи ӯ аз даруни обканд фалангаҳои пиёдаи Кен думболи якдигар ҳашт қатор саф баста бо найзаҳои дароз пеш меоянд. Савораҳои тирандози Ориёваш ва Катан фосила гирифта аз камон пайконборон месозанд. Фалангаи пиёдагардон пеши рӯ ва бо лои сарашонро бо сипарҳои бузурги якқад пӯшонидаю бо ҳам чафс шуда, гашти худро сусттар месозанд. Аз самти майманаву майсарои пиёдагардон савораҳои Эригий асп тозонда азми бастани роҳи қафогардии савораҳои Катану Ориёвашро доранд. Ориёваш ба самти савораҳои душман ҳучум меорад. Задухӯрди шадид асосан бо шамшеру найзаҳо оғоз меёбад. Шумораи савораҳои Эригий хеле зиёд аст ва аз ақибнишинии Ориёвашу Катан рӯхбаланд шуда, ўро ба сӯи тангнои дара таъкиб мекунад. Ғавҷи пиёдагардони фалангаи вазниняроқ низ парчами зарди ғолибиятро афрохта, дар зери навои нақораҳо ба сӯи дара метозанд.

Спитамен ба Сиёвахшу Озаркеш ишора мекунад. Аз ду самти қӯҳҳои ростхамидаи дара камонварону фалахмонандозон аз камингоҳашон берун омада дастаи савораҳои душманро пайкону сангбо-

рон мекунад. Сафи пеши саворон меафтанд, бокимондаҳо акиб мегарданд. Дар миёни савораҳои макдунӣ парешонӣ ва бесарусомонӣ сар мешавад. Спитамен бо дастаи саворонаш аз камингоҳи ниҳонӣ баромада аз қафои савораҳои душман ҳамла меорад. Савораҳои Эригий дар тангнои дара ба муҳосира меафтад. Дар ин тангнои кӯҳӣ шамшер ба шамшеру сипар ба сипар бархӯрда садои ҳавлнок мебароранд. Задухӯрди шадид руҳ медихад, савораҳои макдунӣ мардонавор муқобилият мекунанду паси ҳам кушта мегарданд.

Ба сари саворони пешсаф сангҳои хурду бузург фитода аспу саворони макдуниро аз пой меафтонанд. Дар ҷанги тан ба тан аз зарби шамшери Спитамен Эригий ва чанд савораи таҳамтан кушта мегардад. Фалангаи вазниняроки Кен аз марги Эригий огоҳ шуда акибнишинӣ мекунад. Кен низ аз тири пайконе захмин мегардад. Торики фаро мерасад. Пуштаи ҷасади макдуниён оғушта ба ҳоку хун аст ва оху ғиғои ярадорон тангнои дараро пахш менамояд.

XIV

Бошишгоҳи ҳарбии Искандари Макдунӣ. Муқаррабони ӯ Гефестион, Клинт, Каллисфен дар бошишгоҳи шоханшоҳ ҳозиранд. Дар авзои Искандар каме парешонӣ хувайдост, вале ӯ сир бой надода вақтро дар маҳфили муқаррабонаш мегузаронад.

КАЛЛИСФЕН: Аз рӯи тафсири Аристотел кайҳо бояд канораи дунё, яъне Ойкумена оғоз меёфт. Вале дар паси Бохтару Сугд боз ҷандин кишвари васеъ доман афрохтааст.

ИСКАНДАР: Дар интиҳои ин кишварҳо Уқёнуси бузург воқеъ, ки нишемангоҳи офтоб аст, Каллисфен. Чашмаи оби ҳаёт аз кӯҳи баланди интиҳои Ойкумена ҷорӣ мешавад. Ба он чашма танҳо нафарони писандидаи Худо роҳ меёбанд...

ГЕФЕСТИОН: Афсӯс, ки роҳбаладҳои мо аз канораи Сугду Кирипол дуртар нафафтаанд. Вағарна, Писари Худо Бессро то Чашмаи оби ҳаёт думболагир мекард.

КЛИТ: Роҳи Сугду Кирипол дароз асту пурхатар, Гефести он. Магар бехтар нест, ки аз нимароҳи Сугд бо сари баланду рӯи сурх ба ватан бозгардем?

ИСКАНДАР: Не, Клит! Аспи дӯстдоштаи ман Бусефал аз дарёҳои Дачлаву Фурот ва Нилу Ому об нӯшидааст. Акнун вақти он омада, ки ба Киропол бирасад, оби дарёи Сирро ошомад!

КЛИТ: Метарсам, ки Бусефал баъди ошомидани оби Сир азми Укёноси канори Ойкумена мекунад...

САРПОСБОН: (Бо хушҳолӣ таъзим карда) Хабарӣ хуш, шоханшоҳи олам! Птолемей Лаг Бессро дошта овард!..

ИСКАНДАР: (Аз тахт бо ҳаяҷон меҳезад) Бессро овард?! (Ҳамёнашро сӯи посбон мебарояд). Шодиёнаро бигир! Бигузор, Птолемейи писари Лаг дарояд!

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: (Нимтаъзим намуда) Умри шоханшоҳи олам дароз бод! Рақиби сарсаҳти мо Бесс асир афтод! Сатибарзан кушта гардид!

ИСКАНДАР: Зихӣ, Птолемей! Хидмати туро мардуми Эллада фаромӯш нахоҳад кард! Спитамен мағлуб шуд ё на?

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Узрамро бипазир, шоханшоҳи олам! Спитамен аз чашмдошти мо макқору зирак баромад. Дар ҷанги тан ба тан бо ӯ Эргий кушта шуд, Кен захи миқдори вазнин бардошт.

ИСКАНДАР: Талафоти лашкар зиёд аст?

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Қисми зиёди савораҳои Эригий қаҳрамонона ҷон бохтанд. Боқимондааш ба савораҳои ман пайвастанд.

ИСКАНДАР: Ман ба ту эътимоди зиёдтар доштам, Птолемей! Биёред Бесси гурезпоро!..

Бессро аз миёни сафи сарбозони дуқатора сафбасти Искандар, ки шамшерҳои урёнро болои сар бардоштаанд, меғузaronанд. Дастҳои Бесс занҷирбанд, бар гарданааш низ завлонаи гароне овезон, либосҳояш даридаю хунолуд, сараш урён.

Аз шукӯху шаҳомоти пешина ягона ангуштарини шохӣ бар ангушти дасташ медурахшад.

ИСКАНДАР: Оқибат ба даст афтодӣ, Бесс! Хато накунам, ному насаби шоҳиат Ардашери IV буд?

ГЕФЕСТИОН: (Меҳандад) Бале, Ардашери IV. Лоф мезад, ки Дорой III аз ғояти тарсонҷаӣ номи Дорой Бузургро ба ҳок афканд.

Ҳайронам, ки Бесс барои пос надоштани шарафи се Ардашери аввал чӣ баҳонае меёфта бошад?!

ИСКАНДАР: Бесс, аз Доро чӣ бадӣ расид, ки ўро ночавонмардона ханчар зада, дар нимароҳ партофта рафтӣ? Ба хотири тоҷу тахт?

БЕСС: Ахурамаздо шохид, ман ханчар назадам! Аз сӯи касди Набарзан ва Барзиент беҳабар мондам! Вагарна, намегузоштам, ки тори мӯи Доро осеб бинад!

ГЕФЕСТИОН: Гумон мекуӣ, ки писари Зевс аз хиёнати ту беҳабар аст? Хочасарой Тесей сӯикаси ҳарсеи шуморо ба олампаҳо расонд.

ИСКАНДАР: Аз васияти охиринаи Доро хабар дорӣ ё на, Бесс?

БЕСС: Огоҳам, олампаҳо! Ин аст васияти ў: «Баъди сари ман ғайри Искандар касе тахти шоханшоҳони Порсро шоиста нест».

ИСКАНДАР: Набошад, чаро худро шоханшоҳ эълон кардӣ ва ба муқобили ман бархестӣ?

БЕСС: Аз гуноҳам бигзар, олампаҳо!

ГЕФЕСТИОН: Ту бадбахт, магар намедонистӣ, ки чамъи муғону ройзанон тоҷи Дороро ба сари Писари Худо ниҳода, ўро бар тахти зарандуди шоханшоҳони Порс нишонданд. Вале ангуштарини давлат...

БЕСС: (Бо шитоб ангуштаринро кашида, ҳазида пеш меояд ва пой Искандарро мебӯсад) Гунаҳкорм, олампаҳо! Аз хунам бигзар! Чун камтарин чокар ба даргоҳат хидмат мекунам, валинеъмат! (Ангуштаринро ба дасти Искандар мегузаронад).

ИСКАНДАР: Касе, ки ба валинеъмати нахустинаш хиёнат кард, аз ў чашми умедворӣ доштан хатост!

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Ин ҳабис лашкарро ба ҳоли худ гузошта, аз пайроҳаи махфие ҳазинаро бурданӣ буд, ки ба чанги мо афтод.

ИСКАНДАР: Ҳар амали неку бад посухи сазовор дорад. Бесс барои куштани Доро бояд мудхиштарин чазоро бинад.

БЕСС: (Бо ду даст пой Искандарро оғӯш мекунад) Худовандо! Бандаи пургуноҳатро бубахшой!..

ИСКАНДАР: Тозиёнаи сахти чармин биёред! Шиками равған-
баста ва дунбаи фарбеҳи Бесс зеби тозиёна дорад!

БЕСС: (Нолааш баъди зарбаҳои нахустин баланд мешавад) Вой
чоном! Чахонпаноҳо, хоки поят гардам, аз хунам бигзар! Зевс, Ам-
мон, Ахуро ба имдодам бирасед!..

КАЛЛИСФЕН: Мисли беваи мотамдор чӣ нола мекашӣ?! Сазо-
ят марг аст ва Худоён ба додат намерасанд!

ИСКАНДАР: (Рӯ ба Птолемей меорад). Ин ҳабисро ба бародари
Доро Оксафр бисупор! Бигузор қасоси бародарашро ситонад! Ав-
вал ғушу биниашро бибурад. Баъд дар ҳузури тамоми волиён пӯст
биканад.

ГЕФЕСТИОН: Порспорсро мекушад. Бесс Дороро кушт, бигу-
зор бародари Доро Бессро бикушад ва кинаю адоват миёни онҳо
авҷ бигирад!..

* * *

Пешайвони яке аз қасрҳои волии Бохтар (яке аз толорҳои пешку-
шодаи тарабхонаи «Роҳат» ё «Кохи Наврӯз»-ро метавон интиҳоб
кард). Искандари Мақдунӣ бо лисбои нимчангӣ тоҷи шоҳаншоҳӣ
бар сар ва ангуштарини давлат бар даст андар тахти мунаққашӣ
зарҳаландудае нишастааст. Дар назди ӯ Гефестион, Клит, Птоле-
мей Лаг ва Таис машғули истироҳату шаробнӯшианд. Пайдост, ки
дастгир шудани Бесс ва ба даст овардани ғаниматҳои тозаи ҷангӣ
Искандару ҳамсафонашро рӯҳбаланд намудаанд. Бесси сару рӯяш
варамид ва пероҳанаш аз хун қарахбаставу занҷирбандро аз пай-
роҳаи пешгоҳи айвон тела додаву лағадқуб карда мебаранд. Аз
пеши роҳи Бесси ҳакиру таҳқирдида Артабази Порс ва Спитамен
савори асп мегузаранд. Спитамен нимтанаи чармин ва ханчари
кӯтоҳи акинак дар миён дорад ва пешонаи фароҳу мӯи бар дӯш ҳа-
мидашро бо тасмаи чарминае бастааст. Ӯ лаҳзае дар ҳайрат мон-
да, аз паси Бесс мениград.

СПИТАМЕН: (Бо таассуф) Аз афташ Бесси бадбахтро ҷазо до-
данд. Вой бар ҳоли шоҳаншоҳи волонасаб, ки аз тахти баланд ба
ҳоки сиёҳ афтад!

АРТАБАЗИ ПОРС: (Тамасхуромез) «Чохкандаро чоҳ дар пеш!»
Қасоси Дороро аз ӯ меситонанд.

Посбонон дар пешгоҳи айвони қаср ба истиқбол омада, лаҷоми аспӣ Артабазро медоранд. Спитамен аз аспаш ҷаҳида мефарояд ва аспӣ ӯ ҳез зада посбононро наздик шудан намегузорад ва дар гӯшае интизори соҳибаш меистад. Шамшери Спитаменро посбонон мегиранд. Артабази Порс аз зинаҳои айвон боло баромада, таъзим-кунон пеш меояд ва замин мебӯсад.

АРТАБАЗИ ПОРС: Умри шоханшоҳи олам дароз бод! Бо амри ҷаҳонпаноҳ Спитаменро овардам.

ИСКАНДАР: (Аз тахт ба истиқболи Спитамен меҳезад) Кайҳо боз дидоратро орзу доштам, Спитамен. Хуш омадӣ!

СПИТАМЕН: Мебинам, ки тахти Бессро соҳиб шудай, Искандар. Ва тоҷу ангуштарини Доро ҳам дилатро рабуда аст.

ИСКАНДАР: (Қадре нороҳат мешавад) Васияти Доро маро водор кард, ки ҳам сарпарастии мулкро ба даст гираму ҳам аз кушандаҳои хиёнатпешааш қасос ситонам. Ҳоли зори Бесси гирифтори ғулу занҷир барои гарданкашону ситезачӯён сабаки хубе хоҳад шуд.

СПИТАМЕН (Дар курсии шафат нишаста) Дар пояи тоҷу тахт хатари марг нухуфтааст, Искандар. Бесси бадбахт акнун пай бурд, ки бо сӯикасду фитнаангезӣ тахти шоҳиро соҳиб шудан кам аст. Онро чун шерӣ ял ҷимоя бояд кард.

ИСКАНДАР: Қасе, ки аз шамшери тезу майдони набард меҳаросад, ҳақи ба тахт нишастан надорад, Спитамен.

СПИТАМЕН: Ба шарте, ки ин шамшер шӯру савдои ҷаҳонситонӣ ва хунрезҳои мудҳишро дар сари соҳибаш ҷой накунад.

ИСКАНДАР: (Бо заҳрхандаи ошкоро саропои Спитаменро муоина карда) Низомӣ ҷангу ҷаҳонситониро ману ту наофаридаем, Спитамен. Аз азал буд ва мемонад.

СПИТАМЕН: Рост, ҷаҳонситониро оғоз накардаӣ, Искандар. Вале оташи бузургтарин ҷанги оламо бо дасти хеш афрӯхтаӣ. Тухми одамай мисли селай мӯрҷаҳо дар зерӣ пой лашкари бешуморат нақши замин шуд, ҳазорҳо шаҳрҳои обод ҳоку ҳокистар гашт...

ИСКАНДАР: (Хашмашро фурӯ менишонад) Магар Дорои чахонгиру Хашиёршоҳи мағрур набуд, ки хоки Юнонзаминро бо ғалбер бохт? Ҳама кирдори носавоб посух дорад, Спита мен!

СПИТАМЕН: Ту ҳар се пойтахти Курушу Доро Бобул, Персепол ва Эқбатанаро кайҳо забт кардай, Искандар. Инак по ба Бохтару Суғд ниҳодӣ, вале ҳавову ҳаваси кишварситонӣ дар замират заррае нақоҳидааст.

ИСКАНДАР: Маро сабақ додан меҳохӣ, Спитамен?! Маълумат бод, ки ман аз бузургтарин донишманди юнонӣ Аристотел сабақ омӯхтаам.

СПИТАМЕН: Сабақ додан пешаи ҳақимон аст, Искандар. Ман бошам як марди сипоҳиям. Фақат хотиррасон кардан меҳоҳам, ки дар қаламрави мамлакатҳои забткардаи ту офтоб фурӯ рафтан надорад. Дар Мағриб офтоб наништа, аз Машрик сар мекашад.

ГЕФЕСТИОН: Барои ҳамин ёро Худованди баҳру бар ва шоханшоҳи олам меҳонанд. Тамоми Осиёро то канораи Ойкумена зери нигин оварда, дар рӯи замин адолату инсофро барқарор месозад.

СПИТАМЕН: Қаламрави Мисру Бобул, Мидияву Порс ва даҳҳо кишварҳоро ба даст овард, аммо аз адолату инсоф асаре надидам. Магар оташ задани Қасри Персепол ва сӯзондани нухси зарҳалкори «Авасто», ки дар дувоздаҳ ҳазор пӯсти гов навишта шуда буд, аз рӯи адолату инсоф аст?

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: (Бо ситезаву хашм) Ин ҷо маҳкама нест, Спитамен! Ту дар ҳузури Писари Худо қарор дорӣ. Гапатро андешида бизан!

ИСКАНДАР: Бигузур давом диҳад, Птолемей. Касони густоҳу кушодагӯро меписандам. Таис, ба ин нидои таърих чӣ посух мегӯӣ?

ТАИС: Персепол волотарин ифтихори шоханшоҳони Порс буд. Ҳамон шоханшоҳоне, ки ба Юнон лашкар кашида, шаҳри зебон Афина ва Спартаро ба ҳок яксон намуданд. Акрополро оташ заданд, маъбади Артемидаро сӯзонданд, ҳайкали Худоёни Элладаро шикастанд ва ҳазорон соқинони онро ба ғулумӣ бурданд. Ва ман Таис, як духтари назарногири шаҳри Афина, Персеполро овозадорро оташ зада, аз шоханшоҳони Порс қасос ситондам. Бигузур таъ-

рих дар ёд дошта бошад, ки Таис касоси тамоми юнониҳои чафо-
кашидаро ситонид!

ИСКАНДАР: Шунидӣ, Спитамен? Дар назди пиразоли таърих
мо харду очизем! Салоҳи қор ин аст, ки ману ту аҳду паймон бан-
дему ҳатон гузаштахоро ислоҳ намоем. Аз ин хотир туро ҳокими
Суғд мегузорам, ки чун бародар китф ба китф истода, адолату ин-
софро пуштибонӣ намоем.

СПИТАМЕН: Аҳсант ба зиракиат, Искандар! Меҳоҳӣ, ки бо масна-
ди ҳокимӣ дили маро басо осон бирабой?! Оини бародарӣ барои ману
ту аз сарҳади Бохтару Суғд бе ҷангу хунрезӣ хайрухуш қардан аст.

ИСКАНДАР: Меҳоҳӣ, ки аз нимароҳи Суғду Бохтар ба Мақду-
ния баргардам? Не, Спитамен, ин ҳаёли ҳомро аз сарат дур кун!

СПИТАМЕН: Роҳи Суғду Бохтар дароз асту пурхатар ва ҳоҷате
нест, ки беҳуда ҷон ба ғарав гузорӣ. Инак, Бесс охириин шоханшоҳи
Порс асири туст. Метавонӣ ба Персепол бозгардию осуда давру
даврон биронӣ.

ИСКАНДАР: Аз хатар боке надорам! Ба шарте, ки ту бароям дар
фатҳи Киропол ҳамдастӣ намоӣ.

СПИТАМЕН: Аз ман ҳамсафию пуштибониро умедвор мабош,
Искандар! Мо тоҷакони порсо мардуми озодем. Ба дӯст ҷон фидо
мекунем, вале бо душмани бадкеш то дами марг кина меварзем.

ИСКАНДАР: Аз муҳорибаи Гавгамал ба ту эҳтиром дорам,
Спитамен. Ба сафи муқаррабони ман ворид мешавӣ ва савораҳои
Филотро ба ихтиёрат мегузорам. Агар содиқона хидмат намоӣ,
баъди фатҳи Курушкада волии қомилхуқуқи Бохтару Суғд ва сар-
замини сақоиҳо хоҳӣ шуд. Қисмати шарқии империяи маро идора
хоҳӣ қард, Спитамен. Акнун андеша кун ва интиҳоб намо...

СПИТАМЕН: Мо аз азал тоҷдору тоҷварем, Искандар. Тоҷу тах-
ти азалии тоҷакон бар се аркон устувор аст: гуфтори нек, пиндори
нек ва рафтори нек. Ва мо ин рамзи тоҷдорию тоҷварии ҳешро бо
ягон сарвату мансаби дунё иваз намекунем.

ИСКАНДАР: Ман назарбаландии туро медонам, Спитамен. Ба-
рои ҳамин тақдири тоҷикони тоҷдори қаламрави Суғду Бохтарро

ба ихтиёрат мегузорам.

СПИТАМЕН: Аз он соате, ки бо ту бипайвандам, рӯхи озодӣ ва парчами истиклол моро видоё мегӯяд, Искандар! Мо дирафши ковиёниро, ки ғарқа ба хуни фидоӣни ватанпараст аст, дар пайкори Заҳҳок афрохтаем. Ва ҳаргиз намеҳохем, ки боз як Заҳҳоки тозадаме ба хоки поки мо битозаду игвою дасисаҳои нав ангезад...

КЛИТ: (Иzzати нафаш мекоҳад) Ба барбарҳои осӣё басо осон гузашт мекунӣ, Искандар. Даҳҳо стратегҳову сарлашкарони макдунӣ дар пахлӯят ҷонбозиҳо мекунанд, вале ба ҷунин илтифоту меҳрубонӣ сазовор намегарданд.

СПИТАМЕН: Бигузур, ин шараф ба сарлашкарони худат насиб кунад, Искандар. Озодӣ барои ман аз ҳама мартабаҳо афзалтар аст. Ҳатто як пора санги шикастаи Ватанамро аз ҳамаи шукӯҳу ҷалол ва таҳти шоханшоҳии ту боло медонам.

ИСКАНДАР: (Аз ғояти ғазаб меларзад) Доред, ин палидро! Худам пӯст аз танаш ҷудо мекунам!

СПИТАМЕН: (Аз соқи мӯзааш кордеро рабуда бо ҷаҳиши баркосое худро ба Искандар мерасонад ва кордро ба гулӯяш мегузорад) Начунбед! Аввал сари Искандар меравад, сипас сари ман!

ИСКАНДАР: (Худро ба даст мегирад) Бори дуюм маро дар ғафлат гузоштӣ, Спитамен! Озодӣ ҳалолат бод!.. (Рӯ ба Птолемей меорад) Бигузур биравад!.. Ман як рақиби ҷавонмардро аз сад дӯсти номард боло медонам...

СПИТАМЕН: Искандар ба ёд ор! Вақте ки ба сарзамини Порс лашкар мекашидӣ, дар ҳазинаи давлатат ҳамагӣ ҳафтод таланти нуқра доштӣ. Заҳиран хӯрокат базӯр ба як моҳ мерасид. Инак, ҳафт сол аст, ки ту фатҳу ғорат мекунӣ. Ганчи говсандуқҳои Мисру Бобул ва Шушу Эқбатанаро рабудӣ, ҳазинаю сарвати Персеполро ба Макдуния бурдӣ. Бо сиккаҳои тиллоии рабудаат метавонӣ саросари сарзамини Макдунияро тиллофарш кунӣ. Агар ҳоло ҳам ҷашмат сер нашуда бошад, алҳазар аз Искандар! Алҳазар аз Искандаре, ки ганчи оламо рабуду сер накард! Ман дигар сухан надорам, то боздид дар майдони набард!..

Спитамен бошитоб чаҳида ба аспаш савор мешавад ва аз пешгоҳи қаср нопадид мегардад. Садои гоми асп аз пушташ баланд шуда, Искандар ва муқаррабони лолу ҳайратзадаашро ба худ меорад.

ИСКАНДАР: (Бехолона ба тахт мешинад) Ана часорат! Ана нангу номус ва ғурури ватандорӣ! Бубинед ва ибрат гиред! Ман ҳозирам, ки барои ин гуна сарлашқар нисфи сарватамро бидихам...

XV

Оташкадаи баланду барҳавои зардуштӣ, ки дар байнаш ҷаҳор сутун устувор аст. Аз ҷаҳор самти сутунҳо ба саҳнаи баландтаре зинаҳо мебаранд, ки дар миёнаҷояш оташи муқаддас фурузон аст. Ду мӯбади ҷавон либоси дарозу озодаи сафед бар тан дар назди оташи қарор доранд. Ҳар кадом бар сар тоҷворе бастааст, ки ба тоҷи меҳробшакл шабоҳат дорад. Аз ҳамон матоъ миёнбанд ҳам доранд, ки се давр дар миён печондаанд. Пири мӯбадон ба алангаи оташи ҳазориспанд ва дигар ғиёҳҳои хушбӯиро меафканад.

ПИРИ МӯБАДОН: «Ай ҳастибахши ягона! Пурсише аз ту дорам. Ҳақиқату ростиро бароям ошкор кун! Ҳангоме, ки ду сипоҳи бадкин дар баробари якдигар саф ораста, ба ҳам метозанд, кадоме аз пируӣ бархурдор хоҳад шуд?.. Аз ту мепурсам, ай Аҳуро! Кист он марди далеру пирузманд, ки дар партави нерӯи эзодӣ моро аз душмани дун раҳой мебахшад?..»

МӯБАДИ I ВА II: «Ба кадом сарзамин рӯй оварем, ай Маздо! Ёрону ҳавохоҳони мо аз касду фитнаи душман кам мондаанд. Шахриёру фармонравоёни кишвар ба фиребу дурӯғ гаравидаанд. Ай ҳастибахши якто, аз шарру офати душмани моро паноҳ бидех!»

ПИРИ МӯБАДОН: «Ай, Худованди ҷону хирад! Ҳавохоҳони дурӯғ ва дурӯғвандон порсоёну парҳезкоронро аз амали хайр ва ростию нақӯкорӣ бозмедоранд. Эй Маздо! Дар партави фуруғи минуй моро ниғаҳбон бош ва ба «Авасто»и муқаддас умри ҷовидона бубахшой!..»

(Ба оташкадаи зардуштӣ Искандари Мақдунӣ, Гефестион, Птолемей Лаг, Каллисфен ва Артабази Порс ворид мешаванд).

ИСКАНДАР: Мана, Гефестион, Шарк бо ҳамаи найрангу аф-

сунхояш дар пеши пой мо қарор дорад! Қаллисфен ҳар қадар
донотарошӣ қунад ҳам, дар тафсири китоби пурасрори онҳо
очиз аст.

КАЛЛИСФЕН: Ин ҳӯсаҳои бадкеш фақат макру тазвир омӯхтаанд.
Аз фалсафаи Юнону ҷаҳор унсури табиат оғаҳие надоранд, шоҳам!

ПИРИ МҶБАДОН: Иштибоҳи азим мекунӣ, дурӯғвандо!

Дар кеши зардуштӣ ҷаҳор унсури табиат муқаддас аст ва ҳар
қадом эзаде дорад, ки онҳоро ҷун фариштаи олитабор мепарастем!

ИСКАНДАР: Магар қасе дар миёни донишмандони юнонӣ дар
хондану фаҳмидани китоби муқаддаси инҳо балад аст?

КАЛЛИСФЕН: Феопомп ном ҳақими юноние ҳамроҳи мост, ки
забону хати мӯбадонро то андозае медонад.

ИСКАНДАР: Гефестион, ўро меёбӣ ва амр мекунӣ, ки китоби
муғонро ба юнонӣ бозгардонад. Китобро ба ман бидеҳ!

ПИРИ МҶБАДОН: «Авасто»и муқаддасро?

ИСКАНДАР: Агар ин муқаддас бошад, бояд дар қоми оташ на-
сӯзад! (Китобро ба оташ афқандан меҷаҳад).

ПИРИ МҶБАДОН: Шоҳаншоҳо, маро ба оташ афқану ин қаломӣ
муқаддасро масӯзон. Ин ягона нусхаест, ки аз Зардушт дар оташқа-
даи мо ёдгор мондааст. Нусхаи зарнавишти дигараш дар дуводзаҳ
ҳазор пӯсти гов дар Ганҷи Шойғони Персепол маҳфуз аст.

ГЕФЕСТИОН: Умри Искандар дароз бод, лавҳаҳои тиллоӣ ва
пӯстҳои зарнавиштро ба Мақдуния фиристод. Ва осори боқимон-
даи Ганҷи Шойгон ва Диҷи Навиштаҳои Персеполро оташ зад!

ПИРИ МҶБАДОН: (Ба даҳшат меафтад) Наход!.. Наход!..
Аҳурамаздо, нобиноям кун, то симои зишти ин насли Аҳриману
Заҳҳокро набинам! Ай манҳус, ай палид! Ай деви бадсиришт! Ай
аждаҳои Заҳҳокниҳод! Ному нишонат аз олам гум бод!

МҶБАДИ I: Ай офаридгор! Ай ҳастибахши тавоно! Тун ягона до-
варе, ки Искандари Зулқарнайни девсириштро ба сазояш мерасонӣ!..

ИСКАНДАР: (Аз ғояти ғазаб ба танааш ларза меафтад ва ба Ге-
фестиону Птолемей амр медиҳад) Бигиред, ин палидонро! Зинда
ба зинда дар оташ афқанед! Тамоми китобҳоро сӯзонед, оташқа-

дахоро вайрон кунед! Ба чояш ибодатхонаҳои эллиний месозем.
Бигузор коҳинони мо ба ин барбарихои ваҳштабиат тамаддуни
эллиний омӯзонанд!

* * *

Офтоб аз уфук тулӯ мекунад ва домани осмон ранг мегирад.
Спитамен, Ориёваш, Катан, Озаркеш, Арсак ва дигар ҷанговарон
ба оташкадаи харобаю валангор омада бо нигоҳи пурандӯх часа-
ди Бузургмӯбад ва Сатибарзанро ба болои ғарами ҳезуми хушида
мегузоранд. Атрофи ҷасадхоро ҷанговарони Спитамен ва Сатибар-
зан печондаанд, вучуди онҳо аз бедодгарии душман лабрезӣ кинаю
касос гаштааст. Ориёваш бо чашмони пурашк машғали фурузонро
ба ғарами ҳезум мерасонад. Гулхан аланга мегирад, ҷасадҳои Са-
тибарзан ва Бузургмӯбад месӯзанд ва Спитамен руқъаи нимсӯхтаи
ҷармини «Авесто» бар каф рӯ ба офтоб оварда, дастҳояшро барои
дуою ниёиш мебардорад. Ориёваш ба паҳлӯи ӯ рост мешавад.

СПИТАМЕН: «Эй худованди ҷону хирад! Туи офаринандаи ростӣ
ва довари додгаре, то кирдори мардумони ҷаҳонро доварӣ кунӣ!..

ОРИЁВАШ: «Бо намозу ниёиш аз даргоҳат имдод меҷоҳам!
Моро роҳнамоӣ кун ва алорағми душманон ёвару пуштибон бош!»

СПИТАМЕН ВА ҶАНГОВАРОН:

«Мо Меҳро меситоем,

Меҳри баланду тобон.

Гузореи намоз ба сӯяш,

Бибарем ниёз ба сӯяш!

Спитамен ва дигар сарбозон бо дуою ниёиш дар оташкадаи
зардуштӣ ҷарх мезананд. Пораҳои ҳезуми рӯи ҷасадҳо аланга
зада месӯзанд. Манзараи оташкадаи сӯхтаю вайрона ва сутунҳои
чортоқи шикаста, аз ғӯшае мӯбади ҷавони нимаҷон бархеста, ни-
ёишро ҳамроҳӣ мекунад. Бод пораҳои ҷармини китоби мукаддаси
«Авесто»ро алвонҷ медиҳад. Қаҳру ғазаб дар гулӯи Спитамен ва
ҳамроҳонаш гирех бастааст. Вале онҳо сабуруна дуою ниёишро
идома медиҳанд.

СПИТАМЕН ВА ЧАНГОВАРОН:

*Мардҳои меҳани мо,
Ниғаҳбони меҳр бошанд.
Ба ҳавои разми душман,
Сӯи набард шитобанд!
Мо меҳрро меситоем,
Меҳри баланду тобон...*

XVI

Порае замини бари кӯх. Дехконе дар пеши чуволи чармини гандум ва чав истода, ба кишту қор ва пошидани тухмӣ омодагӣ мегирад. Аз фаро расидани баҳор шод аст ва рӯ ба осмон оварда, дуон кишоварзонро аз «Видевдот» и Авасто тақрор мекунад.

«Ай додори гетӣ! Ай офаридгори кишту варз! Ҳар он кас ки Замиро бо дасти рости дасти чап кишт кунад, Замин аз ӯ шодмон гардад ва барояш гӯяд: «Ай марде, ки маро бо дасти рости дасти чап кишт меварзӣ. Ман бароят ҳамвора ҳосил меорам, хирмане фаровон аз ҷаву гандум...»! Овози ниёиши деҳқонро садои суми аспҳои чанговарони мақдунӣ пахш мекунад. Дасти чанговарони Искандар дар баландии кӯх савори асп намудор мегарданд. Сардори дасти саворон Андроник шамшери урёнро болои сар бардошта ба чанговарон амр медиҳад.

АНДРОНИК: Нигоҳ кунед, деҳқонон дар ҳалтаҳо ҷаву гандум доранд. Аз дасташон кашида гиред! Раҳму шафқат накумед! Аспҳои мо аз гушнагӣ мадори тохтан надоранд. Вале дар пеш фатҳи Киропол истодааст!..

САРБОЗИ МАҚДУНӢ: Ғаллаи тухмиро рабудан раво нест, иларх! Ман деҳқонзодаам ва медонам, ки кишоварзон тухмиро то баҳор бо ҷӣ машаққатҳо нигоҳ медоранд.

АНДРОНИК: Бечигар! Агар аспам бимирад, дар фатҳи Киропол ба ту савор шуда мечангам. (Овози ханда). Биравед! Касе саркашӣ кунад, ҷазои саҳт мебинад! (Мағрурона дар ихотаи ду сарбоз ба пеши барзгари суғдӣ меояд).

БЕҲРӮЗ: Дуруд ба ту, ай марди Худо! Бо хидояти Додори пок

дар фасли Наврӯз ва айни кишту варз омадӣ. Қадамат неку ниятат
нек бодо!

АНДРОНИК: Дар халтаҳо чӣ дорӣ?

БЕХРӮЗ: Тухми чаву гандум овардам, ки ба замини кишт варзи-
да биспорам, то донае хуша ораду хушае хирман.

АНДРОНИК: Чаву гандумро ба ман месупорию саратро беосеб
гирифта меравӣ. (Сарбозе чанг ба халта меандозад).

БЕХРӮЗ: Ай марди Худо, ин тӯшаи замин аст! Вақти тирамоҳ
биё, чаву гандумро ба қадри тавоноият бубар!

АНДРОНИК: То тирамоҳ кӣ зиндаю кӣ мурда. (Рӯ ба сар боз
оварда, дӯғ мезанад) Чӣ истоӣ? Бардор халтаро!

БЕХРӮЗ: Гуноҳи азим мекуӣ, сипахсолор. Забини кишта инти-
зори дона аст. Халтаро бигзору бо хушӣ бирав!

АНДРОНИК: Ту таҳдид мекуӣ нобакор! Гум шав аз чашмам!

БЕХРӮЗ: Носазо мағӯӣ, марди худо! Аз силоҳу сипоҳат маноз!
Зарби асои деҳкониرو ханӯз наозмудай.

АНДРОНИК: (Бо шамшер ҳамла меорад) Доред ин лаънатиرو!
Сар бизанед!

БЕХРӮЗ: (Бо зарби асои заранг Андроникро аз асп афтонда
беҳуш мекунад) Ай марди худо, сухани нек асарат накардакнун
ба ҷарӣ меафканамат! (Сарбозони ба химоя омадаро низ зада ме-
афтонад. Баногоҳ аз дур Спитамен палангинае бартан бо дастаи
саворонаш меояд. Шамшераш урён аст ва ҷило медиҳад. Як даста
асирони захмину хастаҳоли мақдуниро аз думболаш ба дастҳои
баста меоранд).

СПИТАМЕН: Кучост сардори дастаи чанговарони мақдунӣ?

БЕХРӮЗ: Спитамен туй? Қариб нашиносам. Аз зарби асоям се
ноҳалаф беҳуш ҳоб аст. Шояд якеаш сардори даста бошад.

СПИТАМЕН: Офарин, Беҳрӯз! Агар дар пахлуи ман чун ту ҳазор
фидой бошад, Искандар дар Суғду Бохтар ҳеҷ гоҳ зафар намеёбад.

БЕХРӮЗ: Ғаллаи тухмиро рабудан меҳоханд ин худобехабарон!
Кучост инсофу адолат?

СПИТАМЕН: Вақти он аст, ки шамшер гирифта инсофу адолат

ва Ватанро химоя намоем.

БЕХРЎЗ: (Хам шуда шамшеру сипари Андроникро мегирад) Аз хамин соат дар паҳлуи туям, Спитамен. Тухмиро ба замин мепошаму бо дастаи ҳамдиёрон аз думболат мерасам.

СПИТАМЕН: Умрат дароз бод, Беҳрӯз! Мардони баору номус хар вачаб хоки Ватанро пос медоранд.

АНДРОНИК: (Андроник ба хуш меояд, сипару шамшер ва чавшанашро дар тани Беҳрӯз дида парешон мегардад). Ин чӣ беэҳтиромист дар ҳақи фармондеҳони Искандари Мақдунӣ?! Исён мебардоред? Сипару шамшерамро бо хубӣ бозгардон! Вагарна, хонумонатро месӯзам!

БЕХРЎЗ: Боз кундагурми асои заранг форадат. Ин дафъа хестанатро Додори пок медонад.

СПИТАМЕН: (Аз болои асп хам шуда) Ту кистӣ ва дар кӯхистони Суғд чӣ мекобӣ, эй мусофир?

АНДРОНИК: Ман илархам, на мусофир! Сардори дастаи саворони пешоҳанги Искандари оламгир! Мо бо амри шоханшоҳ барои сарбозон ва аспҳои чангӣ озука захира мекунем.

СПИТАМЕН: Аз ҳисоби ғаллаи тухмии деҳқонони бенаво? Мурдани тую Искандар авлотар аст, ки охири наонаи ки шоварзонро меситонед?

АНДРОНИК: Қонуни чанг ҳамин аст! Инҳо бандою ғулومӣ моянд.

БЕХРЎЗ: Мо деҳқони озодем, касе то ҳол моро бандаву ғулум накарда, ай бадбахт?

АНДРОНИК: Искандари оламгирро худоён Зевс, Аммон ва Ҳурмузд фарзанд хондаанд. Амри худованд ба ҳама бан дагонаш вочиб аст!

СПИТАМЕН: Номаякул кардӣ! Искандар аз як ғоратгари хонабардӯше беш нест.

АНДРОНИК: (Сахт барошуфта) Барои таҳқири шоханшоҳи олам ҷавоб мегӯӣ, эй палид!

СПИТАМЕН: Метавонӣ аз номи Спитамен ба Искандар бирасонӣ, ки писари Филиппи барбарӣ дар ғорату рабудан, шикастану сӯзондан аз падараш даҳ зина боло рафтааст!

АНДРОНИК: (Хайрон мемонад) Спитамен?! Ман чандин ракибони сарсахти Искандари ҷаҳонпанохро дидам, ки гардунаҳои ҷангии онҳоро ҳашт асп мекашид. Ҳеч кадоме аз он сарлашкарону шоханшоҳон дар муқобили Искандар напояданд. Ва хандаам меояд, ки ту, Спитамен бо чанд деҳқонзодаи хирасар ба Искандари мағлубнопазир меситезӣ?..

СПИТАМЕН: Дар ҳафт шаҳри водии Суғд ана ҳамин деҳқонзодаҳо ошӯб бардоштаанд! Ана ҳамин деҳқонзодаҳо саворони пешоханги Лисандр ва туро саросар куштанд ва асир гирифтанд. Бирав, Андроник, аз хунат гузаштам. Ба Искандари масти зафарҳои паёпай бирасон, ки мо азми гашта гирифтани Самарқанду Уструшану Кирополро дорем. Бигузур ба ҷанги шадид омода бошад!..

XVII

Харобаҳои нимсӯхтаву валангори қалъаи Курушкада. Искандари Макдунӣ захмин аст ва гардану китфи докапечаш аз тағи тоҷи шохӣ менамояд. Як рони нимурён ва бозуяш низ захм бардоштааст. Ҳамроҳаш Гефестион, Барсина, Таис, Кратер, Клит, Каллисфен, Лисипп, Артабаз, Датафарн ва Картасиси пешвои сақоиҳо нишастаанд. Таис ба ҷомҳо шароб мерезад. Дар гӯшае ғачу гил бо ҳокистару хок омехта, рангдонҳои сафолӣ шикаставу сарнагун ба ҷашм мерасад. Суратҳои наққошии дар тани девору рӯи пӯстҳо нигошта ва сугуну равзанаҳои қандакорӣ андаруни алангаи оташ ба дуд печида месӯзад, ки нишони ба тозагӣ анҷом ёфтани ҷанг аст.

ГЕФЕСТИОН: Таърихи башар чунин кишваркушоиву фатҳи оламро ёд надорад!

КРАТЕР: Барои ҷанговарони фидоие менӯшем, ки фатҳи охиринамони Куруши Кабирро бо ҷашми хеш надидаанд!

АРТАБАЗ: Зинда бод Худованди олам, ки Машрику Мағрибро тахти як осмон муттаҳид сохт!

ДАТАФАРН: Пояндаву бегазанд бод, қоимақоми ҳафт қабати заминро ҳафт табақи осмон, ки ибратомузи Худоёни олам гаштааст!

КЛИТ: (Бо овози пасттар) Аҷаб нест, ин маддохону ҷоплусон Худоёни гетиро аз маснадаш маҳрум сохта, дӯсти ман Искандарро

Худои ягонаи олам бихонанд...

(Артабазу Датафарн парешон мешаванд, Искандару Гефестион худро ношунанда вонамуд месозанд).

ИСКАНДАР: Ин қалъаи кӯҳанро аз рӯи шунидам Куруши Кабир дусад сол муқаддам сохтааст.

ГЕФЕСТИОН: Ба қавли Геродот Куруш ҳангоми бори дуюм лашкар кашидан ба ин қалъа ҳалок гардид!

БАРСИНА: Меғӯянд, ки маликаи массагетҳо Томирис дили Курушро рабуду ӯро ошиқи беқарори худ сохт. Ва Куруш сари худро дар роҳи ишқ бохт!

ТАИС: Ишқи воқасини Куруш зеботарин ҳангомаи ишқу ошикист, ки метавонад барои ҳар марди эллиний намунаи иб рат бошад. Масалан, барои Искандари олампаҳ, ки дар миёни бистари маҳбубааш Таису ҳамсари меҳрубонаш Барсина фарқе намегузорад!

ИСКАНДАР: Ман дар майдони ҷанг то ҳол ягон набардро набохтаам, азизам Таис. Барои ҳамин аз асири ишқи зан шудану бохтани дили худ метарсам.

КАЛЛИСФЕН: Ишқу ошиқиҳои пурсӯзу ғудоз ҳоси Шарқ аст, нозанинони беҳамтои Эллада. Дар Юнонзамин барои ишқу ошиқӣ монеае нест. Зеро мо табиатан мардуми озодем ва барои пардапӯш сохтани эҳсоси матлаби ҳеш ниёзе надорем.

ТАИС: Дар ҳар сурат ман ба бонувони шарқӣ ва хоҷаҳои бадрашқи онҳо ҳасад мебарам, Каллисфен.

ИСКАНДАР: Азизам Таис, агар майлу рағбати бо хоҷаҳои шарқӣ зистан дошта бошӣ, боқе нест! Дӯсти мо Датафарн бо камали хушнудӣ тӯро дар ҳарамсарояш ҷой медиҳад.

ДАТАФАРН: (Замин мебӯсад) Сухани шӯҳаншӯҳи олам воҷиб аст! Яке аз зеботарин қасрҳои ҳарамӣ худро барои Таис омода месозам.

ТАИС: (Бо нозу ишва меҳандад) Агар ҷавонтар мебуд, барқасди ту ба ҳарамсарояш мерафтам, олампаҳ. Вале бовар дорам, ки шӯҳаншӯҳи олам бароям қасри зеботареро тақдим месозад.

ИСКАНДАР: Кирополро аз беҳу бун барканда ба ҷояш шаҳри нав Искандарияи Эсхатаро бунёд хоҳем кард, Лисипп! Шаҳр бояд

тарҳи эллиний ва хиёбонҳои васею мӯхташам дошта бошад. Дар як пахлуи амфитеатр касри Барсина ва дар пахлуи дигараш касри Таис комат афрозад.

ТАИС: Дидӣ, химмати олампаҳо, Датафарн! Қариб буд маро фирефта ба ҳарамсарои пурмочароят мебурдӣ.

КЛИТ: Искандар дар валинеъматӣ шоҳаншоҳони Порсро сабак медиҳад.

БАРСИНА: Клит, ту маст шудай. Бирав чонам, осуда хоб кун!

КЛИТ: Дилам мекафад аз ин ҳушонадҳои дилбазани шарқӣ, Барсина! Дар миёни ин анбӯхи ситоишгарону чарбза бо-нон Эладаро пазмон шудаам!

ИСКАНДАР: Халал марасон, Клит! Бигузур нақшаи шаҳрро ба-рои Лисипп то охир баён кунам. Атрофи Искандарияи Эсхатаро бо бурҷҳои устувор, тиркашҳои раҳнанопазир ва деворҳои баланду мустаҳкам иҳота кунед. Он рӯз дур нест, ки сарзамини массагетҳо-ро забт намоем. Массагетҳои парҳочӣ, ки ба Курушу Доро итоат намекарданд, ба ман хироч хоҳанд дод!

КЛИТ: Лашкар ҳаста шудааст, Искандар. Дигар мадори пеш рафта надорад. Ба сухани ин мадҳон фирефта нашуда, аз сари инсоф қиёс бикун: фақат фосилаи бозгашт аз Киропол то Макду-ния дусола роҳ аст!

ИСКАНДАР: Чаро ин қадар инчӣ мекунӣ, Клит? Магар ту на-будӣ, ки фатҳнопазир будани Кирополро далел меовардӣ?

ГЕФЕСТИОН: Ва шоҳаншоҳи олам бароят посухи оқилонае дод, Клит! «Агар ғавҷи лашкар дармонад, ҳари ланге бо як хурчин тилло дарвозаи Кирополро мекушояд».

КЛИТ: Агар салобати Искандар набошад, бо ин саноҳони фи-ребоят, туро ба саисӣ ҳам роҳ намедиханд, Гефестиион!

ТАИС: (Ба назди Клит омада, чомашро лабреси шароб мекунад) Дӯстам, Клит, худатро ба даст бигир! Бинӯш, азизам, бинӯш!

ИСКАНДАР: (Картасис ва Датафарн даромада сӯи Искандар ме-оянд) Ба маҳфили мо ашрофзодаҳои бохтарӣ Датафарн ва пешвои сақоихо Картасис ташриф овардаанд. Картасису Датафарн омода-

анд, ки ҳамроҳи мо бар зидди Спитамен бичанганд. Мо дӯстони
бовафоро ҳамеша кадршиносӣ мекунем.

КАРТАСИС: (Чоргома ҳазида) Аз инояти шоханшоҳи олам хеле
сарфарозам!

ДАТАФАРН: (Ба зону мезанаду замин мебӯсад) Миннатдорам,
аз меҳрубонии худованди баҳру бар!

АРТАБАЗ: (Замин мебӯсад) Ду ҳазор сипоҳи савораи писарам
Ориёбарзан ва се ҳазор ҷанговари пиёдаи камина интизори амри
худованди оламанд!

ИСКАНДАР: Хидматҳои содиқонаи тую фарзандонатро кадр
мекунам, Артабаз! Барои ҳамин хидматҳо волигии Бохтарро баро-
ят тақдир медорам!

АРТАБАЗ: (Ҳазида пои Искандарро мебӯсад) Волоҳазрато! На-
возишат ҳаду канор надорад! Дар вафодорӣ сағи дарат бошаму бо
душманонат чун паланги хунрез ситезам!

КЛИТ: Дареғо, ки ҷои шер боз насиби шағоле гардид, Искан-
дар! Ва нафратам меояд аз ин тамаллуқҳои дурӯғин! Магар ҳамин
Артабазу Датафарн набуд, ки ба Дорою Бесс хиёнат карданд? Ва
имрӯз дар ҳузури Искандар қасами садоқат мефурӯшанд?..

КАЛЛИСФЕН: Маъюс машав, дӯстам. Рӯбоху шағол бо са-
доқатнамоиаш ҳеҷ гоҳ ҷои шеру палангро гирифта наметавонанд.
(Андроник бо сару рӯи қафида ва хуншор ворид мешавад).

АНДРОНИК: (Бо зону афтада) Исён! Ошӯб! Сарбозони савора-
ро нобуд карданд.

ИСКАНДАР: Исён? Кӣ чуръати дар муқобили ман исён кардан
дорад?

АНДРОНИК: Спитамен, олампаҳо! Мо барои аспҳо гандуму
ҷав меғундоштем. Баногоҳ савораҳои Спитамен моро ихота наму-
да, пайконборон карданд.

ИСКАНДАР: Шамшеру сипарат қучост? Ба сарбозони Лисандр чӣ шуд?

АНДРОНИК: Лисандр ва саворонаш дар ҷанги нобаробар ҳалок
шуданд...

ИСКАНДАР: Чаро ту ҳалок нашудӣ?

АНДРОНИК: Ман аз зарби гурз беҳуш афтодам... Баъд маро Спитамен рухсати бозгаштан дод, то ки пайғомашро ба шохан-шохи олам бирасонам.

ИСКАНДАР: Чӣ пайғом будааст?

АНДРОНИК: Дар ҳафт шаҳри водии Суғд ошӯбу исён хеста-аст... Спитамен азм дорад, ки Самарканду Устурушану Кирополро баргашта гирад...

ИСКАНДАР: (Механдад) Ошӯбгарон чанд нафаранд?

АНДРОНИК: Ба тахминам ошӯбгарони дараи Суғд аз 50 ҳазор зиёдтаранд.

ИСКАНДАР: Мухобот накун! Боз чӣ гуфт?

АНДРОНИК: Дар ҳақки олампаҳо суханони носазою... зишт зад...

ИСКАНДАР: Чӣ гуфт, пинҳон макун!

АНДРОНИК: Ғоратгари хонабардӯш... гушнаҷашми носерам...

ИСКАНДАР: Сафсата махон, Андроник! Барои аз даст додани шамшеру сипар ҷанговари эллиниро чӣ ҷазо интизор аст?

АНДРОНИК: (Чоргома меҳазад ва пои Искандарро мебӯсад) Аз хунам бигзар, олампаҳо!

ИСКАНДАР: Омодаи марг бош, Андроник! Ман ҳуқуқи таому-ли эллиниҳоро шикастан надорам! (Шамшерашро бошаст ба си-наи Андроник меҳалонад).

КЛИТ: (Аз ҷонканиву тапидани Андроник чашм нақанда) Ман ба ҷои Искандар мебудам, аз гуноҳи як макдунии кулфатзада ме-гузаштам.

ИСКАНДАР: Гунаҳкор Ватан надорад, Клит! Хоҳ макдунӣ бо-шаду хоҳ порс!..

КЛИТ: Ман туро то охир нафаҳмидам, Искандар! На эллини комилию на шаркии мутлақ! Дар миёни ду кишвар кайҳо роҳгум задай!

ИСКАНДАР: Бо ақли кӯтоҳе, ки ту дорӣ, аз пеши поят дуртарро намебинӣ, Клит!

КЛИТ: Гумон намекунам, ки навозиши як доя туро даҳо созаду маро ҷоҳили гузаро.

ГЕФЕСТИОН: (Бо захрханд) Сухан дар чавҳари асл аст, Клит. Искандар аз насаби Гераклу Олимпиада аст, вале ту аслатро пеши рӯ овар!

КЛИТ: Каромот кардӣ, Гефестион! Аз каромотҳои то ҷудой миёни мо дӯстону бародарони собиқ меафзояд. Филоти далеру падараш Парменион қурбони ҳамин дурӯғзанию каромотҳо гардид! Акнун навбати ман аст?..

ТАИС: Ба раӣи шоханшоҳ хилоф варзиданат оқибати неқ надорд, Клит! Биё, азизам туро то хаймаат гусел мекунам...

ИСКАНДАР: Модарони Эллада фарзандони хоину тарсуяшро намебахшанд. Алвидо, Андроник! Бигузур марги то боиси ибрати дигарон гардад! (Андроник ором гирифта, чашмашро мепӯшад ва гӯшаи лабонаш хун метаровад).

САРПОСБОН: (Медарояд ва таъзим мекунад) Олампаҳо, аз ҳузури Птолемей қосид омадаст. Номе овардааст фаврӣ. (Номаро медихад).

ИСКАНДАР: Аз Птолемей хавотир будам. (Рукъаро ба Гефестион медихад) Бихон, Гефестион!

ГЕФЕСТИОН: (Рукъаи лулапечро мекушояд) «Паёму дуруд ба шоханшоҳи олам Искандари ҷаҳонкушо!

Мо ошӯбгаронро дар се шаҳри Суғд сарқӯб кардем. Дар ҷангҳои шадид бисту ду ҳазор шӯришгарон кушта шуданд.

Бокимондаи онҳо ба шуҳи Суғд фирор намурад, ки қалъаи хеле устувор дорад. Савораҳои якқачини ман аз нисф бештар нобуд шуданд. Спитамен Самарқандро барқосо забт намуда, ду ҳазор савораи якқачини Фарнӯх ва се ҳазор нуқрасипаро ни Қаранро нобуд кард. Қаран кушта шуд, Фарнӯх асир афтод. Ҷосусҳо хабар оварданд, ки Спитамен азми Қиропол дорад. Ман барои пешгирии ҳамлаи Спитамен сӯи Уструшан мешитобам. Аз шоханшоҳи олам илтиҷо дорам, ки савораҳои мағлубнопазири Қратер ва қулли ҷанговарони эҳтиётиро ба муқобили Спитамен равона созад. Птолемей Лаг.»

КРАТЕР: (Лаҳзае ба суқут меравад) Наход, лашкарқаши бо-

таҷрибаю чангозмудан мо Каран нобуд шуда бошад?

БАРСИНА: Аз рӯзе, ки ба ин мулки наҳс по мондем, Худоён аз мо рӯ тофтаанд, Искандар.

ГЕФЕСТИОН: Баъди сарқӯб сохтани Спитамен барои Худоён қурбониҳои зиёде хоҳем кард.

ИСКАНДАР: (Хашмашро фурӯ нишонда омирона) Субҳ панҷ ғавҷ шуда, ба сӯи Уструшан мешитобем! Ғавҷи аввалро Кратер, ғавҷи дуюмро Менадем, ғавҷи сеюмро Гефестион, ғавҷи чорумро Эвмен ва ғавҷи панҷумро ман фармондеҳӣ мекунам. Аз кӯдаки ҳафтсола то пири ҳафтдосола сар бизанед! Ягон деҳаи обод намонд, аз катаки мурғ то лонаи қабӯтар оташ занед! Барои як сарбози мақдунӣ ҳазор касро қурбон кунед! Баъди пирӯзӣ барои Худоёни Эллада назру ниёзи зиёде нисор хоҳем кард.

КЛИТ: Ба шарте, ки пирӯзӣ муяссар шавад...

ИСКАНДАР: Ту ба пирӯзии ман шубҳа дорӣ, Клит?

КЛИТ: Ғалабае, ки бо қурбониҳои бузург ба даст меояд, дар ҳисоби бохт аст, Искандар!

ИСКАНДАР: Набошад чӣ кор кунем? Интизор бошем, ки лашкари Спитамен то Киропол бирасад?

КЛИТ: Ягона қори оқилона бозгаштан аст, Искандар! Сипоҳиён ватани аҷдодӣ ва зану ақраборо пазмон шудаанд!

ИСКАНДАР: Ба мулке, ки пои аспи ман расид, барои мақдунӣён ватан аст, Клит!

КЛИТ: Оре, Искандар, барои балеғӯёну ҷоплусони атрофат, ки сармоя болои сармоя меғундоранд!

ИСКАНДАР: Ту магар аз муқаррабони ман нестӣ, Клит? Сармоят то ҷое расида, ки ба пошнаи қашшаат наълу меҳҳои тиллоӣ мезанӣ! Ҳаёл мекуни, ман аз гардунаҳои сарвати ба Мақдуния фириस्ताат огоҳ нестам? Агар эҳтироми доя ва меҳри бародархондагӣ намебуд, сарат қайҳо зеби ҷуби дор мегашт, Клит!

КЛИТ: Таҳқир макун, Искандар! Агар ман як гирифта бошам, ту сад рабудаӣ!

ИСКАНДАР: Падарам меғуфт, ки сарват ҷанговари далертарин-

ро тарсончаку буздил мекунад! Акнун тарсуии туро дида ба ро-
стии суханони ӯ бовар кардам!

КЛИТ: (Шамшерашро кашида ба Искандар ҳамла меорад. Ге-
фестион бо сипараш зарби ӯро мегардонад). Теғи забонат маро
мекушад, Искандар! (Ўро медоранд) Сар дихед! Ман дигар тоқат
надорам... Бигузор бубинем, ки тарсончак кист?

ИСКАНДАР: (Ба ҳашм омада даст ба шамшер мебарад). Бо са-
рат бозӣ мекуни?

КЛИТ: (Тела дода мебаранд) Искандар, ман қасдамо аз ту ме-
ситонам!

ИСКАНДАР: (Бо азобе механдад) Бовар надорам, ки бо ин бено-
мусию тарсончакият бо ман сар ба сар шавӣ!

КЛИТ: Охир ҳамин тарсончак буд, ки дар Гавгамел чони туро
харид, Искандар! Вагарна, аз зарбаи теғи Спитамен кайҳо мемур-
дию порсҳо дар рӯи қабрат ҳар субҳ мешошиданд!

ИСКАНДАР: (Аз ғояти ғазаб хурушида, ихтиёр аз даст медиҳад
ва шамшер афканда Клитро мезанад) Оҳ, нобакор! Талхтарин
тахкирро бароям раво дидӣ?..

КЛИТ: (Синаи шамшерхалида ва ғарки хунашро дошта меаф-
тад). Оҳ, очачон! Маро душман не, бародари худам кушт!..

ИСКАНДАР: (Шитобон ба болои сари Клит меояд). Клит! Ба ту
чӣ шуд? Бихез, додарам!

КЛИТ: Ман мемирам, Искандар... Сад дареғи умри кӯтоҳ!..

ИСКАНДАР: Не, Клит! Табибҳоро чеғ занед! Чӣ истодӣ, Гефе-
стион?

КЛИТ: Алвидоҳ, Искандар, ман мемирам!..

ИСКАНДАР: Оҳ, фалаки қачрафтор! Додари чонамро бо шам-
шери худ куштам!.. (Бо нафрат тоҷи зарҳалинашро ба замин ме-
партояд).

КЛИТ: Алвидоҳ, Искандар... Маро бубахш!.. Ба модарам са-
лом расон... Нағӯй, ки маро куштӣ... Бигӯй Клит дар Кирополи
Суғд зиндаву саломат аст. Якчанд қаср дораду канизу гуломони
бисёре... Бигӯй, писарат ҳатман меояд... Бароят куртаи абрешиму

рӯймоли зарбофти суғдӣ меорад ... Оҳ, мемирам! Дар он дунё дигар озорат нахоҳам дод, бародари дӯсткуш!.. (Ҷон месупорад).

ИСКАНДАР: Клит! Клит! Додари ҷонам, Клит! (Искандар шамшерро аз замин бардошта ба синан худ задан меҷоҳад.

Дасташро Гефестион, Картер ва Барсина медоранд). Ба модари зорат ҷӣ ҷавоб мегӯям, Клит!.. Худоён маро ҷазо доданд!.. Эӣ Зевси бадкин! Эӣ Аммони кинатӯз! Эӣ Ҳурмузди ҷафопеша! Ман қасосамро аз Спитамен меситонам... Қасосамро аз Спитамен меситонам!.. (Авҷи олии мусиқии фочивай).

XVIII

Бошишгоҳи ҳарбии Спитамен. Ҷанговарони савораву пиёда ба муҳорибаи навбатӣ омодагӣ мебинанд: дами шамшерхоро тез мекунанд, ҷавшану зиреҳхоро бар тан мепӯшанд, зехикамонхоро мезомоянд.

Сиёвахш савори кутос гурзи говсарашро болои сар тоб дода ба тани санги бузурги дар лаби ҷарӣ овезоне мезанад. Санг аз зарби гурзи вазнин лағжида поён меравад ва аз думболаш сели сангхоро рӯфта дар оғӯши кӯҳи нишеб ғулғулае меафта над.

Спитамен ҳамроҳи Катан, Ориёваш, Озаркеш ва Арсак дар гирди хонтахтаи пастаке нишафта машваратдоранд. Ҳамсари Спитамен Зарема ба онҳо хидмат мекунад. Симои Спитамен хеле ҷиддист, рағҳои гардан ва пешонааш ҷаста баромадааст, вале ӯ худро орому ботамкин вонамуд месозад.

СПИТАМЕН: Дар пеш муҳорибаи тақдирсози Курушкада истодааст. Мо ё ғолиб мебароем ё саросар нобуд мешавем!

ОРИЁВАШ: Аз ин зиндагӣ марг авлотар аст! Ҳазорҳо занону кӯдакони бегуноҳро мекушанд! Оташкадаҳои муқаддасро ҳароб месозанд, шахру деҳаҳои ободро саросар оташ мезананд!

ОЗАРКЕШ: Агар куштору қатли ом бо ин ранг рафта гирад, дар Суғд ягон одами зинда намонанд!

СПИТАМЕН: Фурсати ҷанги рӯ ба рӯ ва мардона акнун расид! Мардум кӣ будани Искандарро шинохт. Ошӯбу балвоҳо рӯз то рӯз дар Суғду Бохтар авҷ мегирад.

АРСАК: Бо балвогарони парокандаву интикомҷӯёни шӯридасар сипохи чангозмудаи Искандарро шикастан осон нест, Спитамен!

СПИТАМЕН: Бохти мо аслан дар парокандагист, Арсак. Агар Бессу Сатибарзан, Оксиарту Аримаз ва Сисимитру Австан аз аввал якдилу якзабон мебуданд, хоки Искандарро кайҳо мебехтем!

ОЗАРКЕШ: Дареғо, ки хиёнаткорону ватанфурӯшон ва ҷосусону мансабгадоёни бешуморе ба хидмати Искандар камар баста, дар миёни мо ҷудой меандозанд.

СПИТАМЕН: Соати дӯстро аз душман шинохтан расид, Ориёваш! Маслиҳат ҳамин, ту ба қалъаи шуҳи Суғд меравӣ.

Оксиарту Аримаз ва дигар пешвоёно ба ҷанги якҷоя меҳонӣ. Бигузур Аримази далер бо се ҳазор сипоҳаш ба қароргоҳи мо бирасад. Катан ба шуҳи Бохтар рафта Сисимитри диҷбон ва Австанро бо ҳамсафонаш меорад. Бо сипохи муттаҳидаи Бохтару Суғд Курушкадаву Самарқандро аз дасти Искандар меситонем!

ОРИЁВАШ: (Чашмонаш аз ёди Рухшона нур мегирад) Кай ба роҳ бароем, устод!

СПИТАМЕН: Ҳамин соат. Бигузур Озаркеш бо ту равад! Катан ҳам омодаи роҳ гардад!..

Ориёваш ва Озаркеш ҳамроҳи сечор савор асп тозонда мераванд. Дертар Катану ҳамроҳонаш раҳсипор мегарданд.

Спитамен аз баландии кӯҳе сӯи онҳо даст меафшонад. Сипас ӯ ба рӯи харсанге нишаста ба андеша меравад, гӯё нақшаи муҳорибаи навбатиро дар сараш мекашад. Офтоб поён мефарояд ва Спитамен мебинад, ки саворе асп тозонда ба самти муқобил мешитобад. Ӯ аз дур аспи песаи (алои) Арсакро мешиносад ва шубҳае ба дилаш роҳ меёбад.

* * *

Манзараи қалъаи кӯҳии Суғд дар шаби маҳтобӣ. Ҷарии ростхамидаи осмонгир ва пайроҳаи борику ноаёне, ки касро ба тори қалъаи баланду дастнорас мебарад. Мувофиқи ривояти таърихшигорон баландии шаҳи Суғд на камтар аз 4 километр будааст. Ориёваш дар як ғӯшаи аз чашмҳо дури қалъа паси харсанги бузурге бо

Рухшона мулоқот дорад. Манзари бўсубӯсии Рухшона ва Ориёв-аш дар шаби маҳтобӣ. Ишқварзии маҳрамона ва зебоии манзараи маҳтобшаб. Номзадо дар партави ширмаҳтоб дар оғӯши табиати кӯхистон ба висоли якдигар мерасанд. Бӯсубӯсӣ, оғӯшириӣ ва комситонӣ. Шояд дар ҳамин шаб онҳо заминаи зиндагии ояндаро мегузоранд.

Субҳ меамад. Рухшона бо тани урён дар оби чашма танаширо мешӯяд. Қатраҳои об аз нӯги мӯи сиёҳу дарозаш ба сари сина ва сурињояш меҷаќад. Ориёваш дар партави субҳи маҳтобандуда ќаду ќомати мавзун, пайќари зебо ва андоми фариштаосои Рухшонаро бо ќамоли мафтунӣ тамошо дорад.

РУХШОНА: Нигоҳ наќун, Ориёваш! Ман шарм медорам...

ОРИЁВАШ: Ту фариштаро мемонӣ, Рухшона. Ба ќамоли фариштаҳо ниѓаристан савоб аст!

РУХШОНА: Модарам меѓуфт, ки духтари ќадрас бояд танаширо аз чашми моњи осмон ҳам нишон кунад!

ОРИЁВАШ: (Тоќат наќарда меҳезад ва пайќари тару урёни Рухшонаро ба оғӯш меѓирад) Ту ёри ҳалолу фариштаи манӣ! Ту моњи ягонаи манӣ! Ман туро аз ҳамаѓуна чашми бад эмин хоҳам дошт!..

Баногоҳ тири пайќоне ҳуштак ќашида ба девори санѓи бармеҳӯрад ва ѓашта ба поён меафтад. Рухшона либосҳояширо саросема мепошад. Ориёваш хавотир шуѓа шамшерашро ба даст меѓирад ва аз лаби чарии ќалъа ба поён мениѓарад. Ду ќосиди Искандар аз пайраҳаи борик то ними чарии ќалъа баромада, ба баландӣ тир меафќананд. Дар таѓи чарӣ дар фосилаи беҳатар фавчи сипохи савораи Искандар ба назар хеле хурд метобанд. Ориёваш пайќонро дар зехи ќамон ниҳода сӯи ќосидон фарёд мезанад:

ОРИЁВАШ: Эй бадбахт! Аз чонат сер шуѓай?

ЌОСИД: (Матои сафедеро аз баѓал бароварда алвонч меѓиҳад) Сабр кун, тир наандоз! Мо ќосиди Искандарем!

ОРИЁВАШ: Чӣ меҳоя? (Посбонону муҳофизони ќалъа аз шунидани овоз дар лаби чарӣ чамъ шуѓдан меѓиранд).

ЌОСИД: Ба диљбони ќалъа Аримазу Оксиарт пайѓом дорем!

АРИМАЗ: (Бо хавотирӣ ва шитоб аз миёни сарбозон роҳ кушода ба поён менигарад) Чӣ пайғом дорӣ, гап зан!

ҚОСИД: Аримаз туй. Ман Кофи писари Артабазам! Барои машварат омадем!

АРИМАЗ: Машварат? Чи хел машварат?

КОФ: Искандари оламгир таклиф мекунад, ки бе чангу хун резӣ таслим шавед! Ҷонатон дар амон ва молу мулкатон барҷой хоҳад монд!

АРИМАЗ: Мо ғайри сипару шамшер чизе надорем! Ҳама молу мулкамон ба ғорат рафт.

КОФ: Агар таслим шавед, молу мулк ва мансабу мартабаатонро гашта мегиред! Фарзандонатон дар лашкари Искандар макоми муносибе хоҳад ёфт!

ОРИЁВАШ: Озодиро бо симу зар намефурӯшанд! Дафъ шав, вагарна сари як тир хоҳӣ рафт!

КОФ: Ин қадар дӯғу даранг макун, Ориёваш! Марги падарат Саттибарзан бароят сабақ нашуд?

ОРИЁВАШ: Хоин! Ватанфурӯш! (Тири пайконро меафканад, ҳаданг ба китфи Коф мехалад, вале Кратер ўро аз афтидан нигоҳ медорад).

КРАТЕР: Барои ин густоҳӣ ҷавоб хоҳӣ гуфт! Мо фатҳи қалъаро шуруъ мекунем!

ОЗАРКЕШ: Бо сарбозони болдор?

САРБОЗИ I : (Хандидаву масҳараомез) Искандар сарбозони болдор дорад?

САРБОЗИ II: Ё худаш канот мебарораду париди ба тори қалъа мешинад! (Ҳозирон механданд).

Сарбозон аз болои сари Кратер ва Кофи захмин мешошанд. Лой-обаву нафти сиёҳ ва партовҳои чиркинро ба сарашон мерезанд. Мусикии шӯҳи фочиаолуд ҳолати рӯҳии ҷанговаронро ифода мекунад.

XIX

Кофи захмин ва Кратери сару рӯяш олудаи нафту чирку партоб ба ҳузури Искандар меоянд. Птолемей Лаг, Гефести он ва дигар

сарлашкарон ба қалъаи баланду дастнорас бохашму кина назар мекунад. Вачоҳати Искандар тира, вучудааш пур аз қахру ғазаб, вале бардошту тамкинро аз даст намедихад.

ИСКАНДАР: Мо сарбозони болдор меёбем, Кратер!

ГЕФЕСТИОН: Нохалафон! Бо Писари Худо ситеза мекунанд!

ИСКАНДАР: Гӯш кун, Птолемей! Ҳамроҳи Кратер як даста кӯхнавардонро интиҳоб менамоям. Фатҳи ҷарино дар шуҳи дигар шабу рӯз машқ медиҳӣ! Ва амри маро ба сарбозони кӯхнавард мерасонӣ! Касе, ки ба қалъаи кӯҳии Суғд якумин шуда барояд, 10 талант тилло мукофот мегирад. Ба фотехони охиринаи қалъа яқталанти подош мукаррар шудааст.

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Фармонбардорам, шохам! Дар кӯтоҳтарин муддат ҷанговарони кӯхнавардро омода месозем!

Лаҳзае аз машқи сарбозони кӯхнавард. Сарбозон аргамчиную шеҳҳои оҳанӣ дар миён ба шуҳе ҷаспида мебароянд. Онҳо баробари шамшеру либоси ҷангӣ инчунин зинаҳои ресмонӣ, бандҳои нӯғаш ҷангакдор, поймонакҳои оҳанӣ ва дигар лавозимоти кӯхбарой доранд. Аз сару рӯяшон беист арақ мерезад, рағҳои гардан ва дасту бозувонашон ҷаста баромадаанд. Ҷанговаре аз тани харсангҳои урён дошта боло меҳазад. Аз тағи пояш санге хато хӯрда поён мегелад, сангрезаву шағал ва сангҳои хурду калонро ба сари ҷанговарони пасаш мерезонад. Сарбозе аз тани суфтаи шуҳ дасту пояш гечиди ба поён мегелад. Ҷангаки зинаи бандии таранге аз сӯроҳи харсанг мебарояд ва сечор сарбози кӯхнаварди овезон дар талвосаи ҷон алвонҷ меҳӯранд.

Манзараи машқи кӯхнавардӣ ва ҷаспида баромадан ба ҷариҳои ростҳамида пайваста идома дорад. Кратер ва Птолемей Лаг яке дар поён ва дигаре дар болои ҷарӣ ба рафти машқ назорат мекунанд. Сарбозе бо азобу машаққат ба куллаи ҷарӣ наздик меояд. Птолемей Лаг ва ҳамсафонаш дар болои ҷарӣ нақши муҳофизони қалъаи Суғдро адо карда, сарбози нахустинро ба поён мегелонанд. Ӯ ба харсанге ҷаспида, худро ба паноҳи ҷарӣ мекашад ва аз кулбори пушташ найзаро гирифта ба пой муҳофизе мезанад. Ҷаспу талош

ва набарди нобаробар дар қуллаи чарии ростхамида авҷ мегирад.

Муסיкии рӯҳбаландкунанда ва тараннумгари разму талошҳои нотаи танин андохта, муборизаи рақибони оштинопазир Искандар ва Спитаменро ифода месозад. Матни (субтитрҳои) анҷоми филмнома тавассути навори дугона аз болои манзараи фатҳи ҷарӣ ва набардҳои тан ба тани болои кӯҳ паси ҳам мегузаранд.

Поёни қисми якум

РУХШОНА

(Киноромани таърихӣ қисми дуюм)

Рухшона

(қисми дуюм)

ИШТИРОКЧИЁНИ ФОЦИЯ

Сарнавишти таърихии иштирокчиёни кинороманро мутобики рӯйдодҳои замон ва тақдири воқеии қаҳрамонҳо овардаем, то ки таҳиягарону хунаrpешаҳо ва хонандагони мӯхтарам аз ҳаводиси даврони онҳо огоҳу баҳравар бошанд. Вале фазои фочиаи таърихӣ дар атрофи тақдири қаҳрамони асосии асар

Рухшона маҳдуд нашуда, бештар лаҳзаҳои тезутунди ҳаёт ва ҳангомаҳои хотирмони рӯзгори Искандари Мақдунӣ, Спитамен, Пердикка, Олимпиада, Кассандр ва дигаронро фаро мегирад ва бори ғояи эҷодиро мекашад.

ИСКАНДАРИ МАҚДУНӢ: - Шоҳи Мақдуния ва лашкаркаши аҳди қадим, ки қаламрави давлати Ҳахоманишиён ва қисми зиёди сарзамини Осиё, аз ҷумла Бохтару Сугдро забт намуда, баъди Куруши Кабир дуюмин империяи бузурги ҷаҳониро бунёд гузоштааст. Ҷавонмарди тақрибан 29–30 солаи болотар аз миёнақад. Дар зохир варзидаю фарохсина, ба китфу бозу, мӯяш зардинаи ба сиёҳӣ моил, биниаш рӯсту теғадор, нигоҳаш тезу рамузгир. Ҷиддисимою босиёсат, камгуфтору дурандеш, вале макқору сухандон. Табиатан зираку одамшинос, гуфтору рафтораш самимию боварибахш, аммо дарниҳод ба қасе эътимод надорад. Разму пархошҳои паёпай сабру тамкинашро афзуда бошад ҳам, хунгармию бадҷаҳлӣ то ҳол дар сиришташ нухуфтааст. Ҷасорату далерӣ ва макру тадбири бекиёи лашкаркашӣ дорад ва ҳангоми набард аз забунӣ марғ намеҳаросад. Иродааш басо қавист ва эътиқоду боварӣ ба пирӯзӣ дар гуфтору рафтораш ҳувайдост. Худпарастию ғурур ва сархушию бодапаймоӣҳо низ барояш бегона нест, ситоишу ҷарбзабонии ҳамсафронашро меписандад. Зебоиписанду фарҳангшинос, дастовардҳои тамаддуни эллинизоволотарин дастоварди башар мешуморад. Аммо ҳамвора базму нишастҳои шоҳонаи шарқӣ, русуму таомул ва либосу ҷихози ашрофони порсро мепазирад.

СПИТАМЕН: - сарвари савораҳои суғдию бохтарӣ дар лашкари саворанозомии Дорои Ш. Яке аз қаҳрамонони беҳамтои мубори-заҳои зидди истилогарони мақдунӣ. Марди тануманди қоматба-ланд, фарохсина, ялгардану бокитфу бозу, тақрибан 28 сола. Дале-ру тунднигоҳ, аз марг намехаросад.

Чангозмуда, тирандозу шамшерзани бекиёс, лашкаркаши зираку кавиירוда. Бо пешонабанди чармин мӯйи сиёҳи то китф ҳамида-ашро бастааст. Чашмони калони нурафшону тез, бинии теғадори ростҳамида, пешони васеъ, риши кӯтоҳи сипоҳиёна ва мӯйлаби сиёҳи каме ҳамоил дорад. Дар тори абрӯӣ чапаш нақши шамшер боқӣ монда. Дар муҳорибаи Гавгамел ширкат варзида, сарвари са-вораҳои суғдиву бохтариро бар дӯш дошт. Аз усули чанг ва ни-зоми лашкаркашии юнониҳо хуб огоҳ аст. Нангу номуси баланд ва ҳисси бузурги ватандӯстӣ дорад. Аз беҳунарии лашкаркашони Порс ва фирорҳои пайдарпайи Дорои Ш ва Бесс шоҳи нави Ҳаҳо-манишӣ дар дил алам дорад. Яке аз рақибони тавонотарини Искан-дари Мақдунӣ, ки ҳасорату набардҳояшро таърихнигорони юнонӣ ситоиш кардаанд.

РУХШОНА: - Духтари ҳокими Вахшонзамин Оксиарт (Вахшу-варт). Тақрибан 20-22сола, яке аз зеботарин дӯшизаҳои Бохтару Суғд. Муаррихони юнонӣ ҳусну ҷамоли ўро аз Статираи ҳамсари Дорои Ш, ки зеботарин зани Осиё буд, афзунтар шумурдаанд. Ис-кандари Мақдунӣ ҳангоми ғатҳи қалъаи кӯҳии Суғд дар шаҳи Ҳу-риён Рухшонаро дида ошиқ мешавад ва ўро расман ба занӣ мепа-зирад. Дӯшизаи табиатан ватанпарвар буда, истиклолияту озодии кишварашро ниҳону ошкоро пуштибонӣ мекунад ва ба ин хотир ҳусни модарзод ва фаросату заковати занонаашро истифода ме-намояд. Дар намуд каду қоматаш мавзунӣ мӯътадил, сақфи сина-аш расою дилқаш, гарданаш баланд, чашмонаш шахлою маҳмур, абрувонаш қамоншакли сиёҳ, мижгонҳояш нафису дароз, гунаҳо-яш ҷаззобу аргувонӣ. Фаросату зиракӣ ва ҳасорату ҷобукии фитрӣ дорад. Расму одат ва таомули юнониёно бо осонӣ аз бар меку-над ва ҷун ҳамсари қонунии Искандар нуфузи қалон пайдо мена-

мояд. Баъди марги Искандар чандин сарлашкарони ӯ Пердикка, Антигон, Евмен ва дигарон ба пуштибонии Рухшона ва писараш Александри IV (Александрион) кӯшида, барои пайдории мақоми онҳо дар маснади давлатдорӣ заҳмати зиёде мекашанд. Рухшона ва Александри наврас аз дасти яке аз рақибони воқасини Искандар ва дертар даъвогари тахту тоҷи Мақдуния Кассандр кушта мешаванд.

КАССАНДР: - Яке аз лашкаркашони ҳангомаҷӯи мақдунӣ, ки пас аз парокандашавии империяи Искандар ва оғози муборизаҳои қудратталабӣ баъди муҳорибаи Ипс худро шоҳи мутлақи Мақдуния эълон мекунад. Писари дуҷуми Антипатр. Аз ҷумлаи ҳамсолон ва дӯстони овони наврасии Искандар. Тақрибан бо Искандари Мақдунӣ ҳамсол буда, ҳангоми лашкаркашиҳои ӯ ба Шарқ дар шаҳри Пелла мемонад ва ба қору бори падараш Антипатр, ки гумашта ва ҷонишини Искандар дар Мақдуния буд, мадад мерасонад. Дар сурат қадбаланду лоғарандом, ҷашмони ноороми сабзранг дорад, заҳми шамшере дар манаҳаш нақш бастааст. Боғуруру худписанду худ намошт, бештар дар либоси ҷангӣ гаштанро меписандад. Барои расидан ба мақсади ниҳонӣ аз ягон ҷиноят рӯй наметобад.

Табиатан сангдилу бераҳм буда, ҳарифонашро бо мақру тадбирҳои нораво бартараф месозад. Шаҳси нифоқангезу мансабпараст, дар замири майлу иштиёқи расидан ба мартабаҳои баландро мепарварад. Аз ҳайбати Искандар ҳарос дорад, вале зоҳиран худро ҷасуру нотарс вонамуд месозад. Душмани ҷонӣ ва оштинопазири Рухшонаю Александриони ворисултаҳт ва ҳомии онҳо Олимпиада. Аввал Олимпиада, сипас Александриону Рухшона ва чандин рақибони сарсахташро нобуд мекунад ва оқибат ба маснади подшоҳии Мақдуния мерасад. Баъди ғавти падараш Антипатр Никанори муқаррабашро сардори отряди посбонӣ таъин мекунад ва ғавран душманони тавоноии худро нобуд сохта, мавқеашро дар Мақдуния устувор менамояд. Дертар Рухшонаро аз тоҷу таҳт маҳрум месозад ва то лаҳзаи марг дар ҳабси ниҳонӣ нигоҳ медорад. Ба хотири устувории тоҷу таҳт ва қаробату ҳамхунӣ бо император хоҳари угаӣ

Искандари Мақдунӣ Фесалоникаро ба занӣ мегирад.

АНТИПАТР: - Сарлашқари ҷангозмудай Филиппи II ва Искандари Мақдунӣ, тақрибан 65-70 сола. Ҳангоми лашқаркашиҳо ба Шарқ ғумошта ва ҷонишини Искандар дар Мақдуния. Ҳокими саҳтиру ҷорасоз ва сиёсатмадори варзида.

Муносибаташ бо модари Искандар Олимпиада ҷандон хуб нест. Дар поёни подшоҳии Искандар ба таҳдиду бадғумониҳои император гирифтор шуда, ба сараш омадани фочиаи ногувореро эҳсос мекунад ва барои пешгирии он тадбирҳо меандешад. Ба андешаи баъзе муаррихони аҳди атика бо мадади писараш Иолай ба Искандар заҳр нӯшондааст. Ӯ зоҳиран симои ҷунонӣ ва рафтори сипоҳиёна дошта, бештар қабои фарсуда ё либосҳои низомӣ мепӯшид, то худро дар ҷашми аҳли дарбор хоксору фурутан вонамуд созад. Марди зираку дурандеш, эҳтиётқору макқор ва ботамкину соҳибтадбир. Дар ниҳод аз Искандар метарсад ва ба сараш омадани тақдирӣ фочиабори Парменион ва писари ӯ Филотро эҳсос мекунад. Баъди марги Искандар дар овони подшоҳии муштараки Арридей ва Александри IV ҳамчун стратег ва ҳукмрони умумии империяи Мақдуния дар маснадаш мемонад. Ӯ дар арафаи фарорасии маргаш (соли 319 то мелод) Полисперхонтро стратеги қулли лашқар ва ҷонишини худ таъин карда, ба писараш Кассандр унвони хилиархро (шахси дуҷуми давлат) медиҳад. Антипатр дар ҳимояи Рухшона ва писараш Александри IV зоҳиран қўшишҳо карда, барои нигоҳ доштани давлати мутамаркази Искандари Мақдунӣ ва дубора муттаҳид сохтани он заҳмати бебарор кашидааст.

ИОЛАЙ: - Писари хурдии Антипатр, қошнигир ва сарвари сокиёни Искандари Мақдунӣ. Ҳангоми зиёфатҳои бошукӯҳ ва базму шабнишиниҳои Искандар, ҳамчун шахси эътимоднок ба қадаҳи ӯ шароб мерехт ва ба хурду хўрокаш назорат мекард. Дар нишастҳои ҳосаи ғайрирасмӣ ҳамқадаҳ ва ҷосуси ниҳони Искандар буд. Симои ашрофона, ҳаракатҳои мавзуну шинам ва лаҳни форами гўшнавоз дорад. Зираку мавридшинос ва дилёбу суҳандон, ҳолати рўҳӣ, шину ҳез ва ҳислату одатҳои Искандарро басо хуб омўхтааст.

Ба қавли баъзе муаррихони юнонӣ бо ҳидояти падараш Антипатр ва бародараш Кассандр ба Искандари Мақдунӣ дар ҳолати мастиаш заҳр нӯшондааст. Пас аз марги Искандар кушта мешавад ва сабаби маргаш номаълум аст. Модари Искандар Олимпиада аз Иолай чун кушандаи писараш бадгумон шуда, баъдтар амр медиҳад, ки устухонҳои ӯро аз қабр берун оварда сӯзонанд.

ОЛИМПИАДА: - Зани қонунии Филиппи II ва модари Искандари Мақдунӣ. Маликаи соҳибшӯҳрат ва боғурури Мақдуния. Тақрибан 52-55сола, табиатан қайсару боғурур ва зирак буда, аз қабилҳои занҳои хуштарбияву ботадбири эллинист.

Сурати зебо, қад миёна ва тарҳи андоми ҳоси юнониҳоро дорад. Писари ҷгонааш Искандарро басо дӯст медорад ва аз далерии шучоати ӯ ифтихор менамояд. Баъди марги Искандар келинаш Рухшона ва наберааш Александрионро тахти ҳимояи худ гирифта, бо душманони онҳо муборизаи оштинопазир мебарад. Барои куштани Арридей ва ҳамсари шаттоҳаш Евридикка ӯро рақибонаш ба маҳкама кашида, бо сарвари Кассандр сангсор менамоянд.

ПЕРДИККА: - Яке аз сарлашқарони бозътимоди Искандари Мақдунӣ. Тақрибан 40-45сола. Марди таҳамтани симояш спартанӣ. Дар чанд ҷои рӯяш заҳми шамшер аён аст. Ба дастаи гетейрҳо ва лашқари пиёданизоми мақдуниён дар Ҷиндустон сарварӣ карда, баъди Ғафестион ба ҷои ӯ ҳилиарх таъин мешавад. Пас аз марги Искандар стратегӣ кулли лашқар интиҳоб шуда, Рухшона ва писараш Александри IVро тахти ҳимоят мегирад. Барои нигоҳ доштани давлати мутамаркази мақдуниён муборизаҳои зиёд мебарад ва чандин рақибони Рухшонаро шикаст медиҳад. Оқибат дар оғози яке аз набардҳои нобаробари зидди Птолемей дар қанои Нил бар асари сӯйқасд аз ҷониби Пилон ва ҳамсафонаш кушта мешавад.

ЕВМЕН: - Дабир ва котиби ҳосаи Искандари Мақдунӣ. Аслан юнонист, бо ҳидояти Филипп, ки ҷанги тан ба тани ӯро ҷангоми хурдсолӣ дида мафтун шуда буд, ба доираи дӯстону муқаррабони Искандар ворид мешавад. Тақрибан 30 сола, симои ашрофона до-

рад ва тарбияи мактаби юнонихоро гузаштааст. Ҳангоми кишвар-
кушоӣ ва юришҳои ҳарбӣ ҳамчун котиб ва дабири ҳоса ба танзими
амру фармони шоханшоҳ ва кори дабирхонаи сафарӣ назорат кар-
да, дар ҳалтае ҳамроҳаш давоту варакҳои ҷармин мегардонад. Дар
набардҳо низ ширкат меварзид, ҷасорату қорнамоӣ нишон медод
ва истеъдоди лашкаркашиашро аён месохт. Бо тақозои Искандар
ба ҳохари Барсинаи духтари Артабазӣ Порс Артонида хонадор
шудааст. Оқилу дурандеш ва зирак, фаросати фитрӣ дорад.

Дар муомилаю муошират назокати баланд дошта, дар миёни сар-
лашкарони Искандар нуфузи зиёд пайдо кардааст. Дертар ҳамчун
сарлашқари тавоно ба дастаи ҷанговарони саворанизоми макдунӣ-
ён сарварӣ мекунад. Баъди марғи Искандар дар Бобул ба химояи
Рухшона ва писараш Александрион мекушад. Барои эмин мондан
ва ба тахту тоҷ расидани онҳо саҳми бевосита гузоштааст.

НЕАРХ: - Сарвари флоти баҳрӣ дар низоми лашқари Искандари
Макдунӣ. Дӯсти айёми наврасии Искандар, ки дар мактаби Ара-
сту якҷоя таълим гирифтаанд. Марди қадбаланди камгапу ҷидди-
симои тақрибан 30сола. Зоҳиран сурати ҷанговарони таҳамтанро
надошта бошад ҳам, бо ҷасорати фитрӣ ва иродаи қавиаш Искан-
дарро мафтун сохтааст. Дар баробари ҷанг тадқиқоти ҷуғрофию
кишваршиносӣ бурда, роҳҳои нави киштигардию тичорати баҳри-
ро ба Шарқ кушодан меҳост. Ҳангоми бозгашт аз набарди Ҳин-
дустон тавассути роҳи обии дарёи Инд, ҳалиҷи Уммон ва ҳалиҷи
Форс маҳорату хунсардии нотақрор нишон додааст. Пас аз марғи
Искандари Макдунӣ низ чанд гоҳе флоти ҳарбиро сарварӣ мекард.
Аз ҷангу ҷидоли дохилӣ ва кашмакашҳои сарлашқарони қудрат
талаб дилғир шуда, бо ҳамсафонаш сафари дарози баҳриро пеш
гирифт ва дигар бознагашт. Аз тақдири минбаъдаи ӯ маълумоти
кофие дастрас нест.

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: - Яке аз сарлашқарони тавонои Искандари
Макдунӣ. Дӯсти айёми наврасӣ ва ҳамсабаки ӯ дар мактаби Ара-
сту. Ба қавле гузаштаҳои ӯ аз Миср ба Юнон омадаанд. Ҳангоми
машқу набардҳои навҷавонӣ Искандар бештар бо ӯ қувваозмӣ

мекард. Тақрибан 30-35 сола, қаду қомати баланди паҳлавонона до-
рад. Лашкаркаши часуру дурандеш, окилу ботамкин ва эҳтиётқору
зирак. Ба муқобили раъйи Искандар намебарояд, супоришхояшро
сари вақт ва бекаму қост ба сомон мерасонад. Аввал ба пиёдааска-
рони вазнинилоҳ фармондеҳӣ мекард, баъди қушта шудани Фи-
лот савораҳои яккачини гетейрҳо ба ихтиёри ӯ гузашт. Пас аз марги
стратеги қулли лашкар Парменион иҷрои супоришҳои вазнинта-
рини ҷангӣ бар дӯши Птолемей ва Кратер меафтад. Баъди сари Ис-
кандари Мақдунӣ ҷонибдори ҳукмронии Шӯрои сарлашқарон буд
ва намехост тақдирӣ империяи бузург ба дасти Арридеӣи қамаклу
Александрони хурдсол афтад. Баъди ноқомӣ ва оғози қашмақашӣ
сарлашқарон худро подшоҳи Миср эълон намуда, дар ин кишвар
ба сулолаи Птолемейҳо бунёд гузошт.

Ба хотираи дӯшташ дар шаҳри Искандарияи Миср ва ҷазираи Фа-
рос Бурҷи мӯъҷизавии Искандарияро бунёд намуда, барои ӯ даҳма
сохт. Яке аз сарлашқарони қамқини Искандар аст, ки аз қазои тақ-
дир бо марги табиӣ фавтидааст.

КРАТЕР - Яке аз сарлашқарони тавонои Искандари Мақдунӣ, ки
дар набардҳои Филипп ширкат варзидааст. Тахминан 55–60 сола.
Дар дастаи Искандар ба фалангаи ҷанговарони вазниняроқ сар-
варӣ мекард. Марди ҷангозмуда, босиёсат ва қавиירוла. Дар мар-
ги Филот ҳамчун айбдорқунандаи асосӣ буда, нуфузаш дар назди
Искандар меафзояд. Ҳангоми бозгашт аз Ҳиндустон дастаи вете-
ранҳои мақдуниро ҳидоят мекард. Бо амри Искандар мебоист ба
ҷои Антипатр ғумоштаи император ва стратегӣ лашкар дар Мақ-
дуния шавад. Вале аз сабаби марги ногаҳонии Искандар ин ҳадаф
амалӣ нагашт ва Антипатр ӯро ба домодӣ пазируфта, иттифокӣ ва
шарики худ намуд.

СЕЛЕВК: - Яке аз сарлашқарони Искандари Мақдунӣ. Тақрибан
29–30 сола, мӯътадиландом, қавипайкар ва болобаланд. Ҳангоми
муҳорибаҳои Сугду Бохтар маҳорати хуби ҷангӣ нишон дода, ҳам-
чун лашкаркаши қобулу садшиқан шӯҳрат меёбад. Дар шикастани
муқовимати ошӯбгарони меҳанпараст ва таъқиби Спитамен қор-

намоиҳо нишон дода, духтари зебою кайсари Спитамен Апама (Обона)ро асир мегирад. Бо супориши Искандар, ки сиёсати бо занҳои шарқӣ хонадор кардани сарлашкарону сипохиёни макдуниро пеш гирифта буд, ба Апама хонадор мешавад. Аз қабилӣ сарлашкарони ҷудоноҳи макдунӣ буда, баъди марги Искандар каламрави шарқии империяро зер тасарруфи худ даровардааст. Аз Апама соҳиби Антиох ном писари зираку дурандеш шуда, ӯро хангоми камолот подшоҳи каламрави шарқии мулки паҳновар ва шарикӣ қонунӣ ҳокимияташ эълон меорад. Дар муҳорибаҳои шадидӣ байни сарлашкарони Искандар хангоми муҳосираи Макдуния қушта мешавад.

АПАМА: Духтари Спитамен ва дугонаи ҷонии Рухшона. Такрибан 22–25 солаи хушқаду пайкар, зебоандом, ҷобуку ҷасур. Мӯи сиёҳи мавҷдораш то пушти зону мерасад. Хангоми яке аз ақибнишиниҳои Спитамен дар ҷанги нобаробар ба дасти Селевк асир меафтад. Эҳсоси баланди меҳанпарастӣ ва ҷасорати фитрий дорад. Селевк баъди хонадор шудан ба ӯ меҳр мебандад ва эҳтиромашро ба ӯ меорад. Ба ӯси хоҷири ҳамсари дӯстдоштааш ӯ дар як қанори рӯди Дачла шаҳри Апамея ва дар қанори дигараш Селевкияро бунёд месозад, ки ин ду шаҳр дар аҳди қадим шӯҳрати беандоза доштаанд. Апама хангоми подшоҳии писараш Антиохи I борҳо ба Бохтару Суғд омада, дар ободонию таракқиёти шаҳрҳои харобегашта ва пуштибонии мардуми он саҳми зиёд мегузорад.

ТАИСИ АФИНИЙ - маҳбуба ва дӯсти овони ҷавонии Искандар, яке аз гетараҳои машҳури аҳди лашкарқашонӣ макдунӣ, тақрибан 27–28 сола. Духтари ягонаи сарватманди афинӣ Онасис. Сафедпӯсти нозукпайкар, қаду қоматаш миёна, синааш тарангу дамида, миёнаш борик. Ҳамчун раққосаҳо ҳаракати печону дилрабо дорад. Дар зоҳир як дӯшизанӣ ғайбатонӣ бепарвост, худро хушбахту розӣ аз тақдир вонамуд месозад, вале заҳми ишқи бедавои Искандар дар замираш нухуфта. Шояд умедвор аст, ки рӯзе оташи дили Искандар аз ҷаҳонгирию кишварқушоноҳо сард мешаваду ёди ишқи ҷавонӣ мекунад.

ЗАРЕМА - Ҳамсари Спитамен, зани ҷасуру зебо, аз сокинони таҳҷой ва ашрофзодаҳои Суғд, тақрибан 28–30 сола. Дар ҷангу пархош, аспасаворӣ ва тирандозӣ балад буд. Дар набардҳои зидди мақдуниён ҳамроҳи Спитамен иштирок мекард. Ба ривояте ӯро фирефта дар ёфтани куштани шавҳараш истифода намудаанд. Соҳиби се фарзанд, дертар духтари калонаш Апамаро Искандар ба сарлашқари худ Селевк ба занӣ додааст.

ОРИЁВАШ: - Яке аз ҳамсафони Спитамен, ки дар роҳи озодию истиклол ҷонашро фидо месозад. Писари Сатибарзани ҳокими Арея, ки ба Рухшонаи нозанин дил бохта, ҳарду азми хонадор шудан доранд. Ҷавони тақрибан 24–25 сола, қоматбаланду рехтапайкар, зебоандому хушсурат. Маҳорати баланди размоварию аспасаворӣ ва тирандозӣ дорад. Дар набардҳои зидди мақдуниён шучоату қаҳрамоноҳи нишон дода, баъди марғи Спитамен дар қалъаи кӯҳии Ҳурони Суғд паноҳ бурдааст. Ҳангоми муҳосираи ногаҳонии қалъа ба душман ҳамла оварда, аз ҷониби сарлашқарони Искандар кушта мешавад.

Ёди ёри нокомаш дар дили Рухшона нақш мебандад ва ӯро ба қорнамоиҳои бузурги меҳанпарастӣ ва ҳимояти мазлумон водор месозад.

ОКСИАРТ - (**ВАХШУВАРТ**): Падари Рухшона, яке аз ҳокимони бонуфузи музофоти Вахшонзамин, тақрибан 50–55 сола. Миёнақади пуррапайкар, нигоҳаш амиқу андешаманд. Симояш ашрофона, ба мӯяш сафедӣ афтада, риши кӯтоҳаш мошубиринчи назаррабо. Табиатан дурандешу эҳтиёткор. Аввал дар муҳорибаҳои зидди Искандар ширкат варзида бошад ҳам, дертар муковиматро беҳуда пиндошта, бо ҳамсафону муқаррабонаш дар қалъаи кӯҳии Суғд паноҳ мебарад. Баъди ҳамлаи ногаҳонии мақдуниён ба қалъаи Суғд ва Рухшонаро ба арӯсӣ пазируфтани Искандар бо ӯ созиш баста, чун ҳокими музофот барои оромии мулк ва фуру нишондани ошӯбҳо дар Суғду Бохтар ба истилогарон кӯмак мерасонад.

АРТАБОЗИ ПОРС: - Яке аз волиҳои бонуфузи аҳди Ардашери Ш ва Дорон Ш дар поёни давлатдории Ҳахоманишиён. Тақрибан

55–60 сола, мӯяш сафед, пайкари пурра ва рухсораҳои дамида до-
рад. Аз ачлоди волиҳои Геллеспонти Фригия, ки дар давраи шохан-
шохони Ҳахоманишӣ якчанд насл паси ҳам кишварҳои юнонии
канори баҳри Миёназаминро дар Осиёи Сағир идора мекарданд.
Марди босалобату солдида, ботамкину зирак ва хушсухану бота-
возӯ. Забони юнониро хуб медонад ва аз фарҳангу таомули ашро-
фони юнонӣ комилан огоҳ аст. Бо падари Искандар Филиппи II
шиносӣ дошт ва аз таъкиби Ардашери III фирор намуда, муддате
дар Мақдуния паноҳ бурдааст. Ё бо зани юнонии аз ҷазираи Родос
хонадор шуда, бародарони занааш ҷавонмардои сипоҳилеша Мен-
тор ва Мемнонро бо лашкари кирои юнониашон ба хидмати Ар-
дашери III ва Дорой III оварда буд. Мемнон яке аз сарлашкарони
зарҳаридаи Дорой III буда, дар ҷангҳои Эфес, Тир, Милет ва Сард
ба муқобили Искандари Мақдунӣ ҷангида, дар яке аз муҳорибаҳои
баҳрӣ кушта шудааст.

Артабоз аз зани юнониаш II фарзанд дошт, ки дертар Искан-
дари Мақдунӣ духтари асирфтода ва бевамондаи ӯ Барсиноро ба
занӣ пазируфтааст. Ҳамчунин Искандар якчанд хохари Барсиноро
ба сарлашкарони худ, аз ҷумла Евмен ва Птолемей Лаг ба занӣ ме-
диҳад. Артабоз ба Искандар дар ғатҳи давлати Порс ва истилои
Бохтару Суғд бо дастгирии писаронаш хидматҳои беназире кар-
дааст. Бар подоши хидматҳои муддате ба ҷои Бесс волии Бохтар
шудааст. Дар дарбори Искандар нуфузи зиёд дошт ва писаронаш
дар сафи сарлашкарони ӯ буданд.

БАРСИНА: - Духтари Артабози Порс, ҳамсари бевамондаи
Мемнон, ки Искандари Мақдунӣ ба ҳусну ҷамол ва ақлу заковатӣ
ӯ мафтун шуда, хангоми лашкаркашиҳои ба занӣ мепазирад.
Тақрибан 30-32сола, зани зебои окила, донишманду тарбиятди-
да. Қаду қомаи расо, мӯи дарози шабранг, рӯи сафеду рухсори
арғувонӣ, ҷашмони калони сиёҳ ва андоми дилрабо дорад. Ё гарчи
зани ғайрикунунии Искандар бошад ҳам, дар миёни муқаррабони
шох нуфузи зиёд пайдо мекунад. Аз Искандар соҳиби Геракл ном
писари ғайрикунунӣ шуда, барои ба тахту тоҷ расидани ӯ кӯшида-

аст. Писари ўро низ Кассандр кушта аз падидоии рақиби эҳтимолӣ ҳалос шуда аст. Баъди он ки Искандар Рухшонаро расман ба занӣ пазируфт, эътибори Барсина коҳид. Ў бо вучуди ишқи беандоза рашкашро фуру бурда, бештар узлатнишиниро ихтиёр мекунад. Аз расму русуми ашрофони юнонӣ комилан огоҳ буд ва дили мардонро бо осонӣ тахир карда метавонист.

АЛЕКСАНДРИ IV (АЛЕКСАНДРИОН): - Писари қонунии Искандар ва Рухшона, тақрибан баъди ду ҳафтаи марғи падараш дар Бобул таваллуд шудааст. Ҳангоми тифлӣ пас аз машварати тӯлоии сарлашкарони Искандари Мақдунӣ ҳамроҳи Арридей бародари Искандар ба тахти шарикии империяи Мақдуния мешинад. Ба ҷои онҳо аслан давлатро Антипатр ва Пердикка идора намуда, ҳомии шохзодаи ноболиғ, модараш Рухшона ва бибияш Олимпиада эътироф шуда буданд. Пердикка стратеги кулли лашкар интихоб шуда, Ҳимояи ҳуқуқҳои тифли навҷулус ба зиммаи ӯ воғузор шуда буд. Вале бар асари ихтилофу задухӯрди миёни сарлашкарони Антипатру писараш Кассандр аз як тараф ва Антигони яқчашиаю писараш Деметрий аз тарафи дигар, инчунин муҳорибаҳои байни Птолемей, Евмен, Лиссимак, Селевк ва дигарон давлати мутамаркази Искандари Мақдунӣ пароканда гардида, Александри IV оқибат соли 311 то мелод аз ҷониби Кассандр кушта мешавад.

Дар зохир ҷавони навраси рангпаридаю лоғарандом, вале нотарсу тундхӯй. Чашмони калону тарҳи рӯи асабинамо дорад, ки асари рӯзгори ноорому зиндагии пурҳангомааш мебошад. Ангуштонаш саҳл меларзанд, токи абрувон ва кунҷи лабонаш кашиш меҳӯранд. Аз тахтнишинӣ мепарҳезад ва ба ояндаи худ чандон эътимод надорад. Танҳояш ва кунҷи узлатро меписандад ва ягона каси наздику ҳамрозааш модараш Рухшона мебошад. Ҷасорату размҳои падар низ барояш бегона нест.

ГЕРАКЛ: - Писари ғайриникоҳии Искандари Мақдунӣ аз ҳамсараш Барсина. Тақрибан 8сола. Чашмони бузурги андешаманд, мӯи сиёҳ, абрувони кашида, руҳсораҳои лоғари ба ҳамфишурда ва қади аз синнаш баландтар дорад. Искандар ба писари худ будани Геракл

шубҳа намуда, ба ӯ чандон тавачҷӯху меҳрубонӣ зоҳир намекард. Баъди марги падараш бо пуштибонии Артабазӣ Порс ва модараш Барсина барои расидан ба тахту тоҷ ҳаракат кардааст. Дертар аз ҷониби Кассандр кушта мешавад.

АРРИДЕЙ: - Тахаллуси подшоҳиаш Филиппи III, бародари падаряку модарҷудои Искандари Мақдунӣ. Писари ғайри қонуни Филиппи II ва ҳетераи машҳур Филиппина. Бо майлу хоҳиши ғарзҷӯёнаи чанде аз сарлашкарони калонсоли ҳамсафи Филиппи II баробари Александри IV ба тахти подшоҳӣ мешинад. Аслан каме ақлаш коҳидааст ва нуқси ҷисмонӣ дорад. Ба қавли муаррихон аз асари иллати рӯхӣ гардану тарҳи андомаш қач буда, пояшро кашола карда мегаштааст. Ба ҷои ӯ ҳамсари шаттоху риёкораш Евридикка фармонфармой мекард, ки барои мочароангезию густоҳиҳо аз ҷониби Олимпиадаи модари Искандар кушта мешавад. Ин куштор барои Кассандр баҳонаи хубе мегардад ва ӯ Олимпиадаро ба маҳкама кашида ба сангсоркунӣ маҳкум менамояд. Кассандр бо баҳонаи ғимояи Арридей Олимпиадаро гирифтори марг карда, аз як рақиби тавоно раҳой меёбад.

АРСАК яке аз ҳамсолону дӯстони Ориёваш. Насабаш ба бранхидҳои юнонии ба Бохтар бадарғашуда мерасад. Падараш ашрофи милетӣ ва модараш аз асилзодаҳои ба асоратафтодаи юнонӣ. Ҷавони хушқаду қомат, ранги рӯаш заҳирнамо, мӯи зарди сиёҳфомаш ба пушти гардан мерасад. Зоҳиран хушсухану меҳрубон, вале ботинан кинагиру сиёҳдил. Дертар ҷосуси нихонии Искандари Мақдунӣ дар сафи ҷанговарони бохтарию сӯғдӣ. Ба дӯсташ Ориёваш ҳасад мебарад, вале зоҳир намекунад.

ОЗАРКЕШ - яке аз дӯстони Ориёваш, додари зани Спитамен. Ҷавони ҷасур, ҳақгӯй ва адолатпеша. Ба апааш Зарема каме монанд аст. Қаду қомати баланду варзида, гардани расо ва китфу шонаҳои паҳлавонона дорад ва мӯи сиёҳӣ зебояш тосари китф мерасад. Аз ҳамсолон Арсакро табиатан нағз намебинад. Ориёваш оташи рақобати ду дӯсти ҷониашро тезу тунд шудан намегузорад.

СИЁВАХШ - Дехқони соддадилу бекинаи паҳлавонсурат,

тақрибан 35-40сола. Аз ҳамсафони Спитамен. Рухсораи офтоб-сўхта, абрувони ғафси сиёҳ, чашмони бузурги бекина ва дастони калонкалони пуробила дорад. Одатан таёки гурмдори дароз бар даст, нимтанаи чармини тағаш пашми гўсфандӣ пӯшида мегардад. Табиатан инсонӣ наққор, вале дар сари қаҳр касеро намебахшад.

КАТАН: - Яке аз фидоӣни зидди Искандар, ки баъди марги Спитамен ошӯбу муборизаҳои озодихонаро дар Бохтар ҳамроҳи дӯсташ Австан идома медиҳад. Тақрибан 32-35 сола, қавипайкару болобаланд, ҳамроҳи Спитамен дар муҳорибаи Гавгамел ширкат доштааст.

ПОР: Роҷаи таҳамтану қавихайкал, аз водии Панҷоби Ҳинд. Тақрибан 35-40 сола, қавихайкалу болобаланд ва зӯровар. Баръакси роҷаҳои дигар Таксилгупта ва Абисар ба Искандар сар намефарорад ва бо филони ҷангию лашкари афзунаш дар соҳили рӯди Гидасп ба набарди мақдуниён меҳезад. Маҳз надоштани таҷрибаи кофии ҷангӣ бар муқобили аҷнабиён ва хуб надонистани усули набарду майдондорӣ онҳо боиси мағлубияташ мегардад. Искандар ҷасорату меҳанпарастии Порро кадр карда, хангоми бозгаштан ба Ватан ўро волии қаламрави муттаҳидаи Панҷоби Ҳинд мегузорад. Баъди марги Искандар истиқлолиятро соҳиб шуда, воливу гумоштаи мақдуниён Пилонро аз кишвараш меронад.

ТАКСИЛГУПТА: Роҷаи шаҳри Таксила ва музофотҳои атрофи он дар Панҷоб. Бо Пор хусумату душманӣ дорад. Ба истиқболи Искандар ба музофоти Кобул сафир мефиристад ва ўро сӯи Ҳиндустон ҳидоят менамояд, то ки бо дасти ў Пори таҳамтану якраврӯ шикаст диҳад. Искандар музофотҳои зердасти Таксилгупта ва Абисарро ба ихтиёри Пор дода ўро волии ҳеш дар Ҳиндустон таъин мекунад ва роҳи Бобулро пеш мегирад. Дертар дар муҳорибаи минбаъдаи зидди Пор барои ба даст овардани мулки рафтааш ҳаёқ мешавад.

СИСИГУПТА: - Сафири Ҳинд, ки аз Таксила ба истиқболи сарбозони Искандар подошҳо овардааст. Тақрибан 40-45 солаи сиёҳчурда, сару либосаш ҳиндӣ ва ба дар пешонааш холи сурх дорад.

МЕДИЙ: - Ашрофзодаи юнонӣ, яке аз дӯстони нави Искан

дар, ки баъди аз лашкаркашиҳои тӯлонӣ бозгаштанаш дар Бобул бо ӯ қаробат пайдо мекунад. Марди тақрибан 30–35 солаи хушсӯхбату маъракаоро буда, барои дилхушии Искандар зиёфатҳо ва нишастҳои майнӯшӣ меорост. Искандар дар симои ӯ дӯсти ҷавонмаргаш Гефестионро пайдо карда, зиёфату шабнишиниҳои бодапаймоии Медийро меписандид. Ба қавли баъзе муаррихон дар яке аз зиёфатҳои Медий ба ҷоми майи Искандар Илоай заҳри дера-саркунанда меомезад ва ӯ баъди се ҳафта ғайриҷашмдошти ҳама аз олам мегузарад.

МУНОДИ: - Марди миёнаумри ҷунонӣ. Рӯҳсораҳои дамида ва шиками калон дорад. Дар симояш нерӯи нафсонӣ ва шикампарастӣ хувайдост.

ПОСБОНОНУ ХОДИМОНИ ИСКАНДАР: дусе нафар ҷавонмарди дорон либоси ҳарбӣ ва хидматгузорӣ.

Канизону надимони ҳосан Рӯхсона, Барсина, Олимпиада ва Апама.

I

Фатҳи қалъаи шаҳи Суғд дар шаби хилвати маҳтобие оғоз меёбад. Сарбозон бо ёрии меҳҳо, ағамчинҳои зинамонанд, ҷӯбҳои нӯгаш чангақдор часпида боло мебароянд. Чандин кӯҳнавардон аз нимаи ҷарии кӯҳ сарозер меафтанд ва оқибат сарбози нахустин ба болои девори қалъа часпида мебарояд. Ӯ бандро овезон намуда, сечор сарбози дигарро ба рӯи девор мебарорад. Дастаи нахустини сарбозон бо ҳидояти Арсак аз пайроҳаи ниҳонӣ пеш рафта, посбонони ғўшаи роҳро бесадо корд мезананд.

Искандари савори Бусефал дар тағи шах бетокатона пасу пеш меравад. Субҳ надамида дар болои қалъа машғале фурузон мегардад ва парчаи зарди Искандар парафшонӣ мекунад. Ҷанговарони Искандар бо роҳбаладии Арсак аз пайроҳаи махфӣ шитобон ба остони дарвозаи сангини Шаҳи Суғд мерасанд. Тори деворҳои қалъаро лаҳзае нагузашта сарбозони тирандозу найзаафкани Искандар иҳота мекунанд. Аз қушода шудани дарвозаи қалъа Ориёв-аш, Озаркеш, Аримаз ва садҳо ҷанговарони суғдӣ оғоҳ шуда, дар

остони дарвоза ба чанги тан ба тан ва муқобилияти шадид шурӯ мекунанд.

Манзараи қалъачанг дар соати дамидани субҳ ва тулӯи офтоб. Чанговарони ба мадад шитофтаро найзаафканону камонварони Искандар аз болои деворҳо пайконбарон мекунанд.

Ориёвашу Озаркеш бо дастаи сарбозон дудада шамшер зада сафи душманро раҳна месозанд. Аримази савора ба мадад меши-тобад, вале аз тири ногаҳонии пайконе сарозер меафтад. Ориёваш Кофи писари Артабазро дида якчанд сарбозони ҷонниро афтонда ба сӯи вай ҳамлавар мегардад. Вале ба муқобилияти шадиди Пто-лемей Лаг, Кратер ва Гефестион дучор меояд ва аз зарби шамшери онҳо меафтад. Искандар аз баландие савори Бусефал фармондеҳӣ мекунад ва афтидани Ориёвашу захмин шудани Озаркеш аз чаш-маш ниҳон намонанд. Баногоҳ Рухшона ғиғони ҷонқоҳе кашида аз миёни чанговарон пеш метозад. Мӯяш парешон асту чашмони аз даҳшат калонкушодааш ғарқи об. Аз таги пероҳани сабуки ша-бпӯшӣ ронҳои зебо ва пой урёнаш метобад. Искандар аз дидани ҷамоли Рухшона ба ҳайрат меафтад ва бо қамоли мафтунӣ саропо ӯро муоина менамояд.

РУХШОНА: (Бо дарду алам) Оҳ, Ориёваш!.. Хонаат бисӯзад, Искандар!

ИСКАНДАР: (Бо ҳайрату шайғӣ) Ин дӯшизаи нозанин, ки хашми шерона дорад, аз қучо пайдо шуд?!

РУХШОНА: (Бо хашму ғазаб сӯи Искандар) Илоҳо оғӯштаи хун шавӣ! Аз қучо омадӣ, ай пайки ачал?!

ОРИЁВАШ: (Чашмонашро бо азоб қушода): Алвидоҳ, Рухшо-на!.. Ман мемирам!.. Маро бубахш!.. (Сукути марг дар андомаш нақш мебандад).

РУХШОНА: (Бо ҳасрату нағмедӣ) Маро тарк макун, Ориёваш! Ба ҷанголи ин дева дадон масупор!

Рухшона сари Ориёваши оғӯшта ба хунро ба бағал мегирад. Тани Ориёваш бемадор, нигоҳаш беҳолона аст ва чашмони кам-нурашро мепошад. Рухшона фарёди даҳшатноке мекашад ва шам-

шери дар пахлуяш хобидан Ориёвашро гирифта, бо чахиши тезу тунде ба Птолемей Лаг кушандаи Ориёваш ҳамла меорад. Нӯги шамшер чавшани Птолемейро сӯроҳ менамояд ва Кратеру Гефестион ба имдоди ӯ расида шамшерзанӣ мекунад. Коф аз қафо чобукона каманд афканда, Рухшонаро дар ҳалкаи банд мегирад ва кашола мекунад.

Шамшери Кратер боло мешавад ва Искандар Бусефалро маҳмез зада даст мебардорад.

ИСКАНДАР: Истед! Наход ба як дӯшизаи муштипар ситеза кунед!

КРАТЕР: (Шамшерашро фуруварда) Аз бабри тезчангол ҳам бадҳашмтар будааст!

ИСКАНДАР: Боке нест, ӯро ром хоҳем кард!

ГЕФЕСТИОН: Шоханшоҳам дар ром кардани бабрҳои саркаш устод гаштаанд!

ИСКАНДАР: Бубар, Гефестион! То расидани ман дар ҳабс нигоҳ дор! (Оксиарт аз гӯшае бошитоб омада дар назди Искандари савора ба зону мезанад).

ОКСИАРТ: Аз ҳунаш бигзар, олампаҳо! Ҳамагӣ як духтар дорам!

ИСКАНДАР: (Чашм аз Рухшона наканда) Ӯро ҷазои сахте интизор аст! Бехтарин сарлашқари ман Птолемейро захмдор кард!

РУХШОНА: Барҳез, падар! Бароям марг авлотар аст, аз зону задан дар пеши ин қотилон!

ОКСИАРТ: (Дарғоз барҳеста бо қафи даст даҳони Рухшонаро мепӯшад) Хомӯш бош, Рухшона! Бо аҷал бозӣ макун, духтарам...

РУХШОНА: (Бо нафрат) Аз асорату зиндагии бешарафона марг авлотар аст!

ИСКАНДАР: (Бо меҳру мафтунии ошқоро) Ох, дилам дӯшизаи саркашу дарандаҳӯй меҳаҳад!

РУХШОНА: (Бо ҳашму ситез) Ҳарифи чонат хоҳам шуд! Маро бикушу чонатро бираҳон, Искандар!

ИСКАНДАР: (Истеҳзоомез) Чони Искандарро чандин лашкар-

кашон рабудан мехостанд... Вале худашон ҷон бохтанд.

РУХШОНА: (Бо ашқи олудаи хашму ситез) Аз кинаи зан ҳазар кун, Искандар! Маро бикуш, вагарна пушаймон хоҳӣ шуд!..

ИСКАНДАР: Туро дастомӯз хоҳам кард, Рухшона! Баред ўро, аз хунаш гузаштам!..

Искандар бо ҳавои даст амри бурдани асираро медихад. Гефестион пешопеш ва сечор сарбози макдунӣ аз думбол Рухшонаи дастонаш бастаро кашолақунон мебаранд. Рухшона баргашта охири бор ба ҷасади бечони Ориёваш менигарад ва нигоҳаш бар ангуштарини тўхфанамудааш дармемонад. Дар гардани Рухшона корди салибшакли Ориёваш андаруни ғилофи хотамкорӣ аз силтавзании сарбозон алвонҷ меҳўрад.

Ангуштарини Ориёваш дар партави офтоб медурахшад. Искандар нигоҳи ба ангуштарин фитодаи Рухшонаро пай мебарад. Бо ишораи ў Кратер ангуштаринро аз дасти Ориёваш гирифта ба Искандар медихад. Мусиқии фоҷиавӣ авҷ мегирад. Ҷасади ҷанговарони фавтида дар сахни қалъа хуфтаанд ва дар паси пардаи дуду оташ задухўрдҳои охири идома доранд.

II

Бошишгоҳи Спитамен, сарбозон ба набарди Киропол омодагӣ мебинанд. Спитамен аз куллаи кўҳ ба дуродур менигарад. Дар паҳлуи ў ҳамсараш Зарема бо сарулибоси нимҷангӣ рост истодааст. Поёнтар Сиёвахш, Арсак ва Бехрўз аз интизорӣ хаста шудаанд.

СПИТАМЕН: (Бо хавотирӣ) Фурсат аз даст меравад, вале аз Ориёвашу Озаркеш хабаре нест.

СИЁВАХШ: Эҳтимол ба даст афтода бошанд!

СПИТАМЕН: Не, дилам гувоҳӣ медихад, ки Искандар аз ҳадафи мо огоҳ шуда, қалъаи Суғдро муҳосира кардааст.

(Арсак каме безобита мешавад).

АРСАК: Шояд мулоқотҳои ошиқона бо Рухшонаи нозанин тўл қашида бошад...

ЗАРЕМА: (Бо ҳасрату таассуф) Аз касофати ин ҷанг ишқу ошиқӣ ҳам фаромўш гаштааст.

СИЁВАХШ: (Бо ханда) Ношукрӣ макун, янга! Ману Спитамен аз бонӯҳои хеш тоқати як лаҳза ҷудой надорем...

СПИТАМЕН: Ту ба шаҳи Суғд бирав, Арсак. Чӣ будани асли воқеаро бифаҳму ба Киропол бозгард. Мо расидани лашкари Аримазу Оксиятро дигар интизор нахоҳем шуд. Ба фатҳи Киропол шуруъ мекунем...

ЗАРЕМА: Ақаллан то бозгаштани Арсак нигарон шавем...

СПИТАМЕН: Не, дер мешавад. Мо бояд Кирополро то баргаштани Искандар забт кунем...

* * *

Фавҷи лашкари савораи Спитамен ба роҳ мебарояд. Спитамен пешпеши лашкар савори асп рамузгирона ҳаракат мекунад. Лашкари пӣёдаро Сиёвахш савори кӯтоси ҷангиаш сарварӣ мекунад. Чехраҳо ҷиддӣ, нигоҳҳо саршори боварӣ ба пирӯзӣ. Аз дур деворҳои қалъаи Киропол намудор мегардад.

Спитамен бо фавҷи савораҳо сӯи қалъа асп тозонда наздик меояд. Пайкониҳои оташандудаи ҳадангӣ аз дур хуштак кашида посбониҳои ошуфтаҳои макдуниро аз болои қалъа сарозер меафтонанд. Шамшерҳо дар партави офтоб медурахшанд ва аз тағи пой тавсанҳои ҷангӣ ҳок меҳезад. Аз болои деворҳои қалъа оташ аланга мезанад. Дарвозаи қалъа кушода мегардад ва фавҷи сипоҳи Спитамен ҳамлакунон ворида ҳисори Киропол мешавад.

III

Қалъаи шаҳи Суғд. Як даста ҷавонмардони асирфтодаро, ки дар гардану дасту пой занҷир доранд, пешандоз карда ба лаби ҷарӣ меоранд. Ҷаҳми Озаркешӣ захмин, ки ҷуссаашро кашолакунон пешпеши асирон қадам мениҳад ба Арсак меафтад, ки дар миёни сарбозони макдунӣ дар паҳлуи Артабазу Коф, дуртар аз Искандар қарор дорад. Арсак худро ба қафои сарбозон мекашад, нигоҳи лабрезӣ нафрати Озаркеш ба ӯ дӯхта шудааст. Ҷаллод нахустин шуда Озаркешро ба лаби ҷарӣ меорад. Истинток шуруъ мегардад ва тани нимаҷони Озаркешро аз ҷарӣ ба пойи мепартоянд.

* * *

Хонаи хосаи Рухшона. Оинаи барқаде дар тани девор овезон. Дар болои мизи кандакорие орошоти занона шонаю зиреҳбанди тиллоӣ, гӯшвору гарданбандҳо ва ангуштарину бозубандҳои хушчило тӯҳфаҳои фиристодаи Искандар медурахшанд. Дар гӯшаи дигари хона якчанд сандуки даҳонкушода, ки пур аз матоҳон рангоранг аст, ба ҷашм мерасад. Рухшона ғамзадаю парешонҳол ба оина менигарад. Дар гардани ӯ ҳамон корди хурдакаки салибмонанд овезон аст. Маълум, ки ба зеваролоту тӯҳфаҳои фиристода даст нарасондааст.

Падари Рухшона Оксиярт дар сахни хона қадам зада духтарашро насиҳат мекунад, то ки ба арӯсии Искандар розӣ шавад.

ОКСИАРТ: (Таваллоомез) Якравӣ макун, Рухшона! Вагарна сарат барбод меравад!

РУХШОНА: Маро аз марғ матарсон, падар! Ман кайҳо мурдаам, ғакат ҳайкалам бокист!

ОКСИАРТ: (Насиҳатомез) Бахтатро пеши по мазан! Искандар хостгор фиристодааст. Маликаи олам хоҳӣ шуд!..

РУХШОНА: Не, падар, тахту бахти Искандар ба ҳудаш насиб кунад!

ОКСИАРТ: (Таваллоомез) Маро ба ғазаби Искандар гирифтор масоз, Рухшона! Шамшери ӯ дар фарқи сарам рост аст!

РУХШОНА: Наход, маро зӯран ба Искандар бидиҳӣ, падар?

ОКСИАРТ: (Таваллоомез) Искандар ба хотири ту аз хуни садҳо фидоиёни қалъаи Суғд гузашт. Ба ман молу мулк ва амаламро бозгардонд! Боз чӣ меҳохӣ?

РУХШОНА: Ба рӯбоҳбозиҳои Искандар фирефта машав, падар! Дар паси ҳар лутфу қарами ӯ макре нухуфтааст...

ОКСИАРТ (Ба зону зада) Тавалло мекунам, Рухшона! Маро ба мусибат гирифтор масоз!

РУХШОНА: (Нармтар шуда падарашро меҳезонад) Бирав, маро осуда гузор, падар! Дилам аз ғаму ғусса мекафад!

ОКСИАРТ: (Бархеста азми рафтан мекунад) Искандар ба дидорбинӣ меояд, нури ҷашмам! Боз беаклӣ карда, маро мубталоӣ

марг масозӣ!..

Оксиарт аз хучраи Рухшона меравад. Ду машшота Рухшонаро дар назди оинаи барқад шинонда мӯйи шабранги ӯро оро медиханд, рӯяшро ғозаю упо мезананд. Аз дари хучра се канизак думболи ҳам лаълии заррин болои даст ворид мегарданд ва лаълиҳоро дар назди Рухшона мегуздоранд. Дар лаълии аввал тоҷи малика, дар лаълиҳои дуюму сеюм гарданбанду гӯшвор ва дастмонаҳои зебои чавҳарнишон гузошта шудаанд. Баъди рафтани канизону машшотаҳо Искандар бо чомаи зарандуду либосҳои шарқӣ тоҷи шоҳаншоҳӣ дар сар ба хучра мебарояд.

ИСКАНДАР: Дуруд ба Рухшона!

РУХШОНА: (Оҳиста вале оромона меҳезад) Салом...

ИСКАНДАР: Бехтарин заргарони Уструшану Мароқанд барои маликаи оянда тоҷи гавҳарнишон сохтанд!

РУХШОНА: Бехуда заҳмат кашидӣ, Искандар...

ИСКАНДАР: (Даст ёзонда тоҷро мегирад ва ангуштарини Ориёваш ба чашми Рухшона меафтад) Рухсат фармо, тоҷро ба сари бонуи писандидаам гузорам...

РУХШОНА: (Нигоҳаш ба ангуштарини ошнои дасти Искандар меравад) Худоё!...

ИСКАНДАР: (Ба тани Рухшона чафс шуда тоҷро ба сараш ме-
ниҳад) Муборак бошад!

РУХШОНА: (Ангуштаринро аз наздик мешиносад) Ангуштарини Ориёваш?!..

ИСКАНДАР: (Бо лабханди зӯракӣ) Бале! Тӯхфаи хосаи Рухшона насиби мо гашт. Умедворам висолаш низ...

РУХШОНА: (Барошӯфта корди салибшакли ба гарданаш ҳамоилро мекашад ва ба Искандар ҳамла меорад) Не! Чои Ориёвашро касе гирифта наметавонад.

ИСКАНДАР: (Бо ҷолоқӣ банди дасти Рухшонаро дошта тоб медихад) Мо ҷои садҳо зӯроварону гарданкашонро гирифтаем, Рухшона! Зӯри беҳуда мазан!

Ашк аз чашмони Рухшона мешорад ва танаш сусту беҳол ме-

шавад. Нигоҳаш ба чашмони омирона ва хашмолуди Искандар тоб намеорад. Мусиқии фоҷиавӣ авҷ мегирад.

* * *

Пешгоҳи қалъа ё ҷои серодами шаҳи Суғд дар партави офтоби субҳ. Мунодие бар тан ҷомаи зарбофти ғаниматтирифта ва либосҳои нимюнонӣ, амри Искандар андар даст пасу пеш рафта ҷор меандозад. Аз ду паҳлӯи мунодӣ ҷор сарбози мақдунӣ найзаҳои дарозро бардошта қадам мезананд.

МУНОДӢ (Бо овози баланди фосиладор): «Эй мардуми

Бохтару Суғд! Шоханшоҳи олам ба хотири Рухшонаи нозанин аз хуни асирон гузашта, танҳо сӣ нафар ошӯбгари саркашу бадкинро ба марг маҳкум намуд! Бидонед ва огоҳ бошед, ки Искандари Кабир Рухшонаи нозанинро ба ҳамсарӣ хоста тӯйи бошукӯхе меорад. Сарлашкарони таҳамтану размовари мақдунӣ бо амри ӯ дӯшизаҳои дилрабои қаламрави Шарқро ба занӣ мепазиранд. Шоханшоҳи волотабор азм дорад, ки размоварони мағрибу нозанинони машриқро хонадор карда сулҳу оромиро дар саросари олам пойдор намояд...

IV

Қалъаи Киропол. Як даста сарбозони асирафтодаи Искандар бо сари урён, ҷавшанҳои ҷоку хунолуд ва пой луч оқибати тақдири худро нигаронанд. Дар тағи ду сутуни ҷӯбини ҳамшафат ду сарлашқари Искандар Менадем ва Павсанийи ҳокими қалъа бо дастони баста истодаанд. Спитамен дар пешгоҳи

издиҳоми ҷанговарони бохтарию суғдӣ ва сокинони Киропол тақдири сарлашкарони мақдуниро ҳал мекунад. Сиёваҳш, Бехрӯз ва Арсак низ дар паҳлуи Спитамен рост истодаанд.

СПИТАМЕН: Имрӯз мо Кирополро аз истилогарон озод кардем. Бедодгарҳои Искандар моро водор месозад, ки ба хотири озодӣ ва ҳифзи Ватан аз оини аҷдодӣ берун равем. Искандар сарлашқари ҷасури мо Ориёваширо кушт ва Озаркешро аз ҷарӣ сарозер афканд. Барои ситонидани қасоси Ориёвашу Озаркеш амр медиҳам ду сарлашқари мақдунӣ Менадем ва Павсанийро ба дор кашед!

СИЁВАХШ: Марг ба истилогарон! Зинда боз озодӣ!

ЧАНГОВАРОН: Поянда бод ғалаба!

Халкаи дор бар гардани сарлашкарони Искандар мепечат. Онҳо дар зери фарёди издиҳоми чанговарон дасту по мезананд ва ҷон мекананд.

* * *

Нисфи шаб. Хиргоҳи ҳоби Спитамен. Ё дар раҳти ҳоб чашмонашро пӯшида хуфтааст. Партави хиран шамъе лапида месӯзад ва равшании бемадораш ба рӯи Спитамен меафтад. Спитамен ҳоб мебинад ва дар пешонааш донаҳои арақ дамидааст. Манзари ҳоби дидаи ӯ паид меояд. Офтоб сабз асту домани кӯҳи Чилдухтарон сабз ва мучассамаҳои сангини бадҳайбат сабз метобад дар чашм. Саворе аз дур ба муқобили ӯ асп тозонда меояд, ки дар сар тоскулоҳи душоҳа ва дар даст найзаву сипар дорад. Спитамени омодаи набард Искандар ва аспӣ ӯ Бусефалро мешиносад ва ҷилави самандашро сар дода, камону хадангҳои пайконири мегирад. Паёпай се тир меандозад, гӯё Искандар не, Заххоку ду аждаҳои дӯшашро ба нишон гирифта бошад. Тирҳо бошаст ба сипар бархӯрда, шараре меафкананду уреб мераванд. Аз фосилаи дуртар Искандар найза меафканад. Найза ба сипари Спитамен бархӯрда қафо мегардад.

Аспҳо сар ба сар меоянд ва шамшерчанги Искандару Спитамен оғоз меёбад. Аспҳо ҷарх мезананд, сипарҳо зарби шадиди шамшерҳоро бармегардонанд. Баноғҳ аз зарби гарони шамшери Спитамен шамшери Искандар мешиканад. Искандар дастаи шикастаи шамшер ва сипарашро партофта аз асп мефурояд, ки рамзи ба ҷанги тан ба тан хонданро дорад. Спитамен низ ба ҷанги тан ба тан омода мегардад. Набарди ду сарлашкар оғоз меёбад. Ҳарифон лағад меандозанд, мушт мезананд ва ба истикболи якдигар омада, аз китфу миён фишор меоранд. Хафтонҳои чармин ва тасмабандҳо аз зарби ҷанғол задану кашидан медаранд. Искандар фурсати муносиб ёфта, қачқорди нӯгтезиро аз банди соидаш кашида ба гардани Спитамен мехалонад. Спитамен аз зарби ҷонкоҳи корд бедор шуда, як қад парида меҳезад. Шарфаи бозхатиёи пой ва суробе дар

паси даромадгоҳи хиргоҳ намудор мешавад. Спитамен худро бесадо қафо кашида ниҳон мегардад. Марди сияҳпӯш қачқорди ҷилдоре дар даст ба бистари хоби ӯ наздик меояд. Спитамен аз қафо ҷаҳида дасти ӯро дошта тоб медиҳад ва кордашро рабуда, ҳарифро ба замин пахш мекунад. Ҳариф ором мегирад гӯё мурда бошад. Спитамен ниқоби сари ӯро мебардорад ва лаҳзае ҳайронӣ қарат мешавад. Дар пеши пой ӯ шогирдаш Арсак хобидааст. Изтиробӣ нафратолуде вучуди Спитаменро фаромегирад.

СПИТАМЕН: Аҷабо!.. Наход...

АРСАК: (Бо оҳанги пушаймонӣ) Бикуш, Спитамен! Ҷонамро бираҳон!

СПИТАМЕН: (Ба худ омада) Арсак туй?

АРСАК: Мурданам беҳ! Бикуш маро!

СПИТАМЕН: Туро Искандар фиристод?

АРСАК: Бале... Тавалло мекунам, маро бикуш!

СПИТАМЕН: (Худ ба худ) Наход инсон то ҳамин дараҷа пасту бешараф бошад... (Қордо сӯи Арсак дароз мекунад ва сарашро фуруд меорад) Барои сари ман омадӣ? Бурида бибар!

АРСАК: (Худро ақиб мекашад) Не... Не!.. Маро азият мадеҳ! Бикуш меғӯям...

СПИТАМЕН: (Даст ба сари Арсак мениҳад) Бирав, Арсак! Бирав, туро набинам!

Арсак бошитоб мебарояд ва савори асп дар коми торикӣ нопадид мегардад. Мусиқии фоҷиавӣ авҷ мегирад.

* * *

Боргоҳи Искандари Мақдунӣ. Искандар бо либоси ғоҳираи шарқиена бар тахт нишастааст. Дар паҳлуаш Гефестион қарор дорад. Арсак дар пеши шоханшоҳ ба зону зада, бо сари ҳам хомӯш истодааст.

ИСКАНДАР: (Истехзоомез) Ба Юнон рафтаи мехоҳӣ? Ҳаёл мекуни, ки Эллада ватанфурӯшонро мепазирад?

АРСАК: Намедонам.

ИСКАНДАР: Бранхидҳои хиёнатпеша дигар ҳуқуқи ба Юнон

по мондан надоранд, мефаҳмӣ ё не?

АРСАК: Олампаҳо, гуноҳи падаронро бар дӯши мо назанед!

ГЕФЕСТИОН: Барои хиёнат ба Эллада ҳафт пушти бранхидҳо бояд ҷазо бинад!

АРСАК: Тавалло мекунам, шоханшох! Ман дигар дар ин улк зиста наметавонам. Тадбире андешед!

ИСКАНДАР: Бехтарин тадбир марг аст! Баред ўро! (Арсак лолу карахт мешавад ва ду тан сарбоз ўро кашолакунон мебаранд).

ГЕФЕСТИОН: Оре, бехтарин тадбир марг аст!

ИСКАНДАР: Ба ҳамаи сарлашкарон бирасон, Гефестион! Саҳар бо сипоҳи пиёдаву савора ҳама омодаи роҳ бошанд! Бо лашкари муттаҳида Кирополро аз нав ғатҳ хоҳем кард!

ГЕФЕСТИОН: Акнун навбати Спитамен аст. Қасоси Менадему Павсанийро аз ў меситонем!...

V

Бошишгоҳи нихонии Спитамен. Харсанги бузург, буттаҳои ҷафс, пайроҳаи ноаён. Садои хавотиромез ва фосиладори ҷуғзе ба гӯш мерасад. Аз дур қуллаи баланду ростфаромада намудор аст. Маълум, ки Спитамен ба кӯҳи дуру дастнорас фирор кардааст. Оксиарт, Датафарн ва Картасис бо эҳтиёту хавотирӣ пеш меоянд. Аз паси буттаҳо Зарема аввал озмоишкорона сар кашида, сипас хушхолона ба истикболи Оксиарт мебарояд.

ЗАРЕМА: Умрат дароз бод, Оксиарт! Шодам, ки туро сихату бегазанд мебинам.

ОКСИАРТ: Дуруду осоиш ба хонадонат Зарема. (Аз пешонаи Зарема мебӯсад). Аз дидори хешдустар ва тухмаи падарбузургии хеш ба даргоҳи офаридагор сипосгузорам.

ЗАРЕМА: Рухшонаи нозанин чӣ ҳол дорад?

ОКСИАРТ: Рухшонаи ҷавонбаҳт аз калъаи Суғд фуруд омад ва акнун дар паноҳи Искандар аст.

ЗАРЕМА: Дар паноҳи Искандари бадниҳод?

ОКСИАРТ: Искандар сари оштиҳои дорад, Зарема. Рухшонаро ба занӣ хостааст. Меҳоҳад тӯй кунаду бо мо бипайвандад.

ДАТАФАРН: Ба арӯс ва хешу ақрабони ӯ тӯҳфаҳои муносиб фармудааст.

ОКСИАРТ: Ба номи ту ҳам ҳадяҳо расид, Зарема. Аз он ачабам омад, ки Искандар қаробати хешовандиатро бо Рухшона пай бурдааст.

ЗАРЕМА: Метарсам, ки дар паси ҳадяҳои назарфиреб ва арӯсҳои макри тозае ниҳон бошад!

КАРТАСИС: Ман ҳам ҳамин гумонро доштам. Вале навозиш ва додгустарии Искандар гумонамро ботил сохт!

ЗАРЕМА: Туро нашинохтам, ай марди нек!

КАРТАСИС: Ман пешвои қабилаи сақонҳо, додари Сатраки баҳодурам!

ЗАРЕМА: Спитамен ба Сатрак эҳтироми зиёд дошт!

ОКСИАРТ: Мо ҳар се пеши Спитамен омадаем, Зарема. Тӯйи Рухшона фурсатест муносиб. Меҳоҳем Искандарро ғофилгир намоем!

ЗАРЕМА: Ғофилгир қардани Искандар осон нест!

ОКСИАРТ: Имкони набарди ошкоро аз даст рафт.. Бояд машварат созеку тадбири андешем... Ин хилъату ҳадяҳои тӯёнаро бигир, Зарема!

ЗАРЕМА: (Бо дудилағӣ бастваи тӯҳфаҳоро, ки аз гӯшааш матон зарбофт намоён аст, мегирад). Метарсам, ки Спитамен меранҷад!

ОКСИАРТ? Акнун моро ба пеши Спитамен роҳнамоӣ кун, Зарема. Худат медонӣ, ки атроф пур аз суҳанчину ҳосус аст!

ЗАРЕМА: Маро бубахш, Оксиярт, Спитамен касеро намепазирад!

ОКСИАРТ: Ту нақшаи моро мешиканӣ, Зарема! Мо бояд тадбири шабохун задан ва дар айни базми арӯсӣ нобуд қардани Искандарро маслиҳат кунем!

ЗАРЕМА: Спитамен заҳмдор аст ва касеро намепазирад!

ОКСИАРТ: Наҳод, баъди ин қадар оворагӣ моро аз остони дарат пас гардонӣ, Зарема!

КАРТАСИС: Спитамен ҳафтае пеш сӯи ман қосид фиристода буд. Нақшаи муттаҳид сохтани сипоҳи ҳуду сақонҳоро доштааст.

ЗАРЕМА: Оксиярт, ба дили хастаю ранҷурам ғам маяфзоя! Би-

рав, тӯйи арӯсии Рухшонаро пеш бигир. Бигузор, хоҳарзодаам бахт ёбад!..

ОКСИАРТ: Нақшаро ба бод мадеҳ, Зарема! Худро ба ғазаби Хурмузду Анохити Ардвисур гирифта масоз!

ЗАРЕМА: Ҳар чӣ бодо бод! Рафтем!

* * *

Чаҳор тан аз миёни буттаву каламхорҳо ва пайраҳаи пурпечухами кӯҳи боло мебароянд. Ҷуғз ҳамоно хавотиромез нола мекашад. Бистари хоксоронаи Спитамен. Китфи захиринаш латтапеч аст. Авал Зарема, баъд Оксиарт, Датафарн ва Картасис медароянд.

СПИТАМЕН: (Бо гилаву итоб) Чаро аҳдро шикастӣ, Зарема?

ЗАРЕМА: Оксиарт бегона нест, Спитамен! Барои машварате пешат омадааст.

СПИТАМЕН: (Бо дарду андӯх) Ман аз бегонаҳо боке надорам, Зарема! Ин чароҳати танам зарби шамшерӣ касони худист, на бегона!

ОКСИАРТ: Додори пок ба захмат шифо бахшояд, Спитамен! Мо ҳам аз ту камтар наҷангидаем, дӯстам. Худат медонӣ, ки охирином умеди мо қалъаи Суғд буд. Ақли касе намегирифт, ки онро Искандар фатҳ карда тавонад! Ҳатто парранда дар паймудани он очизӣ мекашид!

ДАТАФАРН: Вале субҳидам аз дидани сарбозони тори деворҳои қалъа ба даҳшат афтадем. Пиндоштем, ки Искандар воқеан сарбозони болдор овардааст!

СПИТАМЕН: Қалъаро сарбозони Искандар не, сиккаҳои тиллои Доро фатҳ кард. Ё барои кӯҳнаварди нахустин даҳ талант ва барои кӯҳнаварди охирином як талант тилло мукофот гузошта буд. Ва дар миёни химоятгарони қалъа хоинону ҷосусон низ кам набуданд!

ОКСИАРТ: Ҳар чӣ буд, паси саршуд, Спитамен. Искандар сари оштихоӣ дорад. Ба чандин ашрофони бохтарию суғдӣ амали муносиб дод. Духтари ман Рухшонаро ба занӣ хоста, ба қавму ақрабо подоши зиёде нисор намуд. Ба ту ҳам хилъат ва як аспӣ тезтак бо зину афзори тиллоқорӣ фармудааст.

КАРТАСИС: Ман аспатро дидам, Спитамен. Дар тамоми галаи ин диёр чунин аспи зебою хушрафтор ёфт намешавад.

СПИТАМЕН: Ту ҳам ба ситоиши Искандар гузаштӣ, Картасис? Фаромӯш кардӣ, ки ӯ бародари баходурат Сатракро бо чӣ азобҳо кушт?!

ОКСИАРТ: Аз чангу хунрезихои пурфочиа суде нест, Спитамен! Дар саросари Суғду Бохтар ягон деҳкадаи обод намонд!

Аз ҳасади мардуми бепаноҳу гуреза кӯху пуштаҳо бӯ гирифтааст! Заминҳо нокишта, боғу роғ поймол, хонаҳо бесохибу валангор...

ДАТАФАРН: Худи ту овораву саргардон, зану кӯдаконат як шаб хоби осуда надоранд! Магар беҳтар нест, ки бо нӯги забон ба ҳарифи тавоно изҳори итоату созиш намуда, аз паи зиндагии осуда бишавӣ!

ОКСИАРТ: (Даст ба китфаш ниҳода) Биё, Спитамен, сари оштӣ ихтиёр намоем! Бархез, хилъати тўёнаро бипӯшу бо Зарема роҳи тўйхонаро пеш гирем!

ЗАРЕМА: (Дудила шуда) Искандар пеш аз ин ҳам борҳо туро ба боргоҳаш хонда буд, Спитамен! Магар аз ин сарсонӣҳо дар хидмати ӯ бошӣ, беҳтар нест?

СПИТАМЕН: (Бо ҳашму норизой ва гилаомез) Ту ҳам ба сангари рақибон гузаштӣ, Зарема? Ягона такаҷоҳам, умеду мадори дилам будӣ!..

ЗАРЕМА: Аз ман маранҷ, Спитамен! Дилам ба ҳоли тую фарзандон месӯзад. Духтарам Апама асир афтод. Ҳамсафонат нобуд гаштанду Катан сӯи Бохтар рафт. Ману ту бошем, аз таъкиби ҷосусону рақибони сарсаҳт соате осоиш надорем!

СПИТАМЕН: Меҳохӣ, ки тавқи бандагӣ ба гардан овезаму ба пойбӯсии Искандар биравам? Ватанро фурӯшам? Тақдири диёри аҷдодиро ба дасти макдунӣ бадкеше бидихаму фарзандонамро ба хидмати ӯ воғузoram? Не, кирдори зишти Оксиярту Датафарни палид ва Катарсиси беномус аз дасти ман намеояд!..

КАРТАСИС: (Бо ҳашму ситез) Рафтан нахоҳӣ, саратро болои дастон бардошта мебарем! (Чолокона аз паси Спита мен ханҷар

мезанад). Искандар ба ивази сари ту аз фатҳи кишвари сақонҳо даст хоҳад кашид!

ЗАРЕМА: (Ба дахшат афтода) Вой, Спитамен! Чӣ коре кардам!

СПИТАМЕН: (Гулӯи Картасисро мефишорад ва аз зарби ханчари Датафарн беҳол мешавад) Оҳ! Боз ханчари як дӯсти номарде диламро сӯроҳ кард! Эй Ватани бесохибу ҷафокашидаи ман! Ай мардуми парешони гирифтори зулми аҷнабиён! Эй рӯҳи поки гузаштаҳо! Маро бубахшед!.. Алвидоъ... Зарема!..

Мо меҳрро меситоем...

Меҳри баланду тобон...

Ба пирӯзӣ мон меояд...

Ба пирӯзӣ мон меояд...

ЗАРЕМА: Ай, дӯстқушони бегонапарвар! (Ба сӯи Картасис ҳамла меорад).

СПИТАМЕН: Бо ин парешонию парокандагӣ... озода аз даст меравад... Ватани азизамон поймоли душман мегардад!.. Алвидоъ, модар! Алвидоъ, Ватан!.. Маро бубахшед!...

ЗАРЕМА: Спитамен!.. Акнун гуноҳамро бо чӣ мешӯям?.. Картасис ва Датафарн ба ғиғони Зарема аҳмият надода сари Спитаменро аз тан ҷудо месозанд. Зарема аз дидани сари ҷудогаштаи Спитамен ба дахшат меафтад.

ЗАРЕМА: Вой, дод!.. Ман душманони ҷонатро ба наздат овардам, Спитамен! (Ва кордеро аз замин бардошта Карта сисро заданӣ мешавад, вале Оксиарт дасташро медорад) Сар дех! Қасос меситонам!.. Оҳх, Спитамен, туро бо дасти худ куштам... (Очизона худро ба болои ҷасади бесари Спитамен мепартояд).

Ай гурди сар аз тан ҷудо!

Бар маҳри душман мубтало!

Садҳо дареги ин ғалак,

Чои вафо кардам ҷафо!

Во ҳасрати, во ҳасрати...

Қурси офтоби сурхчатоб чун ташти хуне ба ғуруб меравад. Абрҳои қуллаи кӯҳ аз партави ғуруб ранграбуда, гӯё оғуштаи хуни

Спитамен гаштаанд. Чуғз бо изтиробу парешонӣ нола мекашад. Навои мусикии фочиаӣ авҷ мегирад, ки аз мусибати гарони Зарема ва марги Спитамен фиғон меангезад.

VI

Толори қасри Оксиарт. Омодагӣ ба тӯии арӯсии Искандар ва Рухшона соли 327 то милод дар канори руди Вахш идома дорад. Рухшона бо сару либоси арӯсӣ аз рӯи расми қадим ва Искандар бо либоси шохонаи шарқӣ паҳлӯ ба паҳлӯ нишастаанд. Навои мусикии тӯёна баланд мешавад. Барсина дар гӯшае ғамгин нишастааст, Таис ба назди ӯ меояд. Барсина ва Таис дуртар аз ҳозирон дар сояи дарахти канори руд сӯхбат доранд.

ТАИС: Азизам, Барсина, туро табрик мекунам. Барои Искандари ҷавонбахт арӯси нозанине ёфтаӣ!

БАРСИНА: (Хузноме) Шоханшоҳи олам бо ҳама бузургӣ дар пеши эҳсоси рағбати мардона очиз аст! Чун оташи шавқаш фурӯ нишинад, боз ба оғӯши ман меояд.

ТАИС: Ба тақдир тан додан намеҳоҳӣ, Барсина?! Ситораи ишк дар фалак ҳамеша поянда нест!

БАРСИНА: Не, азизам Таис! Боварам намеояд, ки ситораи ишқи ман хомӯш гашта бошад!

ТАИС: (Меҳандад) Тири аз камон частаву ишқи раҳида дигар бознамегардад, чонам, Барсина!..

БАРСИНА: (Ашк дар чашмонаш медамад) Гумон мекуний, ки Искандар маро фаромӯш мекунад...

ТАИС: Дигар ҷои гумону яқин нест, хоҳарам Барсина. Сарнавишти мани тирабахт ба сарат омад...

БАРСИНА: Наход!.. Не, не!.. Ӯ ба чонам баробар аст! (Ашқи чашмашро пок мекунад).

ТАИС: Меғуфтанд, ки зеботарин зани сарзамини Шарқ зани Дост. Вале хусни Рухшона аз ӯ болотар аст. Миёни борик, гесувони дароз, чашмони шахло ва рухсораҳои арғувониаш дили ҳар марди порсоро мебарад!

БАРСИНА: Ба захми синаам намак мапош, Таис! Дилам гувоҳӣ

медихад, ки ишки Искандар ба ин дӯшизаи дилрабои шарқӣ поянда нест!

ТАИС: Хато мекуни, Барсина! Искандар ба ману ту аз рӯи ғаризаи мардӣ дил баста буд. Рухшонаро диду бо як нигоҳ ошики шайдо гашт!

БАРСИНА: Медонам, ту аз сӯхтанам лаззат мебарӣ, Таис. Акнун пай бурдам, ки вақти бохтани Искандар чӣ қадар азият кашидаӣ...

ТАИС: Худро беҳуда обу адо макун, хоҳарам Барсина! Ишки ягон марди олам поянда нест!..

ГЕФЕСТИОН: (Қадах дар даст ба миёни толор мебарояд) Арӯси нозанин муборак, ай писари оламгири Зевс! Ҷаҳонпахлавон Гераклу Ахилл ба ту ҳасад мебаранд!

ИСКАНДАР: Ман шарафи бо нозанинони шарқӣ хонадор шу-данро дар танҳои чашидан намеҳоям! Дӯстам, Гефестион, омода бош, ту бо духтари Доро издивоҷ хоҳӣ кард!

ГЕФЕСТИОН: Умри шоханшоҳи олам дароз бод!

ИСКАНДАР: Зарро дареғ мадор, Гефестион! Фардо дар тантанаи бузурги тӯёна сарлашкарони зафарпешаи ман бо духтарони шоханшоҳ ва волиёни бонуфузи Машрикзамин издивоҷ хоҳанд кард! Барои ин чашни арӯсӣ ҳазор гов, ҳазор асп ва ҳазор гӯсфандро сар бизанед!

ПТОЛЕМЕЙ: Зинда бод, олампаҳо!

КРАТЕР: Поянда бод, давлати шоханшоҳи ҷавонбахт!

ТАИС: (Ба пеши пой Искандар ва Рухшона гул мепояд). Муборак бод, арӯси нозанин!

(Ба толор Оксиарт, Датафарн ва Картасис медароянд. Дасти За-рема бастаю мӯяш парешон аст).

ОКСИАРТ: Бахту тахти шоханшоҳи олам безавол бод ва душма-нонаш забуну бечораву хор!

ДАТАФАРН: Ба олампаҳо тӯхфаи тӯёна овардем, ки вазни сад халта тиллоро бармезанад!

КАРТАСИС: (Лаълии заррини рӯйпӯшидаеро пеши Искандар мегузорад, ки хунолуд аст). Сари Спитамен фидои Искандари

олампаҳо бод!

ОКСИАРТ: Рақиби сарсаҳти шоҳаншоҳ Спитамен ба хуни худ оғушта гашт.

ИСКАНДАР: (Сари бечони Спитаменро, ки оғуштаи хун аст, аз замин мебардорад) Спитамен?! Наход, Спитамен бошад? Боварам намеояд!...

КАРТАСИС: Спитамен аст, олампаҳо! Сари ин паланги ҷангалистони Суғдро оқибат аз тан ҷудо кардем!

РУХШОНА: (Мадхушона пеш меояд ва даст ба мӯи хунолуди Спитамен мерасонад). Худоё, ҷӣ дахшатест! Зарема, ин гурди ялро кӣ кушт?

ЗАРЕМА: Тӯй дорӣ, Рухшона? Тӯят муборак! Сари Спитамени маро бароят тӯёна оварданд! (Зарема ба зону мезанад ва дар болои сари Спитамен навҳа меангезад).

Ай гурди сар аз тан ҷудо!

Бар мақри душман мубтало!

Ҷои вафо қардам ҷафо!

Во ҳасрато, во ҳасрато!

РУХШОНА: (Бо нафрат сӯи қотилон) Сари буридаи Спитамен аз ин зиндаҳои ватанфурӯш болотар аст!

ЗАРЕМА: (Бо дарду ҳасрат нола мекашад) Илоҳо, хонаат бисӯзад, Искандар! Тӯйхонаат мотамсаро гардад! Тахту бахтат сарнагун равад! Ин тӯдаи хоинони рӯсиях бо амри ту сари Спитамени маро рабуданд!

ОКСИАРТ: (Бо қаҳр тела медиҳад) Даматро гир, қанҷик! Вагарна сари бемағзи туро ҳам мерабоям!

РУХШОНА: (Пеши роҳи падарашро мегирад) Падар! Ҷӣ хел дастат ба сари Заремаи очизу паршикаста баланд мешавад?

ОКСИАРТ: Ақлатро ба сар гир, духтарам! Ба гапи ин девона гӯш мадеҳ! Дар ҳузури шоҳаншоҳ густоҳӣ қарданат раво нест!

РУХШОНА: Дареғо, ки аз камари ту рӯидаам, падар! Бори нанги хиёнатат оқибат маро мекушад!

ИСКАНДАР: (Худро маҳзун вонамуда, бо ҳамдардӣ Заремаро аз

замин мебардорад) Гиря макун, Зарема. Марги Спитамен ғалаба аст! Ҳалолаш бод часорату қаҳрамонӣ!

РУХШОНА: Ўро кӣ кушт? (Ба кушандағони Спитамен рӯ меорад). Наход, ту кушта бошӣ, падар?!

ИСКАНДАР: (Хунсардона) Ин шери ялро чигуна ғофил гир кардед? (Рӯ ба кушандағони Спитамен меорад) Канӣ, бишнавам, кӣ сари Спитаменро бурид?

КАРТАСИС: (Бо ифтихор замин мебӯсад) Ғуломи камтарини шоханшоҳи олам! Бо ҳамин шамшери аҷдодии пешвоёни сақоиҳо! (Шамшерашро ба даст мегирад).

ИСКАНДАР: Ба ман бидеҳ шамшери аҷдодиатро, Картасис! (Искандар шамшерро мегирад). Касе, ки Спитаменро куштааст, ҳақи зистан надорад!

КАРТАСИС: (Бо даҳшат афтода шикаммол меҳазад) Чаҳонпа-ноҳо! Раҳм кун! Сари тавонотарин рақибатро овардам!

ИСКАНДАР: (Бо лабханди маккорона) Падарам, Филипп маро панде дода буд, Картасис! Касе, ки ба Ватану ҳамсафони худ хиёнат намояд, ҳеч гоҳ ба ту вафо намекунад. Сазои ту марг аст! (Барқвор шамшер ба синаи Картасис мезанад) Бигузур рӯхи Спитамен ором бихобад!

Ҳозирон аз ин рафтори ғайриҷашмдошти Искандар лаҳзае ба даҳшат меафтанд. Картасис дар наъзи чондихӣ дасту по мезанад, дар андоми Датафарн ва Оксиярт гарсу хароси ногаҳонӣ нақш мебандад. Искандар ба рӯяш эҳсоси ҳамдардӣ фузуда, китфи Рухшонаро навозиш мекунад.

ЗАРЕМА: (Рӯ ба осмон меорад). Сипосгузорам, Офаридгоро ба даргоҳат! Акнун навбати ман аст, Искандар! Мани бадбахтро ҳам сар бизан! Дар ҳақи Спитамен хиёнати бузург кардам!

ИСКАНДАР: (Бандҳои дасту оринҷҳои Заремаро мекушояд) Ту озодӣ, хоҳарам Зарема!

ЗАРЕМА: Маро бубахш, Рухшона! Токати дар тӯят истодан на-дорам! Сари Спитаменамо бурда ба даҳмаи кӯҳӣ месупорам.

ИСКАНДАР: Сабр кун, Зарема! Лисиппро пеши ман бихон, Ге-

фестион! (Сари хунолуи Спитаменро тамошо мекунад).

ЗАРЕМА: Илтичо мекунам, Искандар! Сари Спитаменамро бидех! Охирин қарзи ҳамсариамро бояд адо кунам...

ЛИСИПП: (Бо шитоб медарояд) Зевси олитабор ниғаҳбонат бод, Искандар!

ИСКАНДАР: Лисипп, дӯстам. Ту нусхаи тиллоии сари Спитаменро офарида метавонӣ?

ЛИСИПП: Умедворам, бо мадади олиҳаи санъат ин кор бароям муяссар мегардад!

ИСКАНДАР: Ман дар бисотам ду ёдгории гаронбаҳо дорам, Лисипп! Якеаш шамшери Ахилл асту дигараш тоҷу ангуштарини Доро! Шабехаи тиллоии сари Спитамен ёдгории сеюм хоҳад шуд!

ЛИСИПП: Қаҳрамонҳо намемиранд, шоҳаншоҳам! Рухсат диҳед, биравам. (Меравад)

ИСКАНДАР: (Рӯ ба Оксиарту Датафарн меорад) Шумо ҳамроҳи сад сарбози нуқрасипар рафта тани Спитаменро биоред! Ёро бо шукӯху ҷалоли шоҳона дафн менамоем!

ГЕФЕСТИОН: Рақиби тавоноро қадр кардан нишони ҷавонмардӣ ва қаҳрамонист, Волоҳазратам!

ИСКАНДАР: Марги Спитамен марг не, пирӯзӣ буд, Гефестион! Пирӯзӣ аз болои Искандари мағлубнопазир!..

VII

Деворҳои қалъаи Балх аз дур намоён мешавад. (Метавон Қалъаи Ҳисорро истифода кард). Искандар савори Бусефал аз қанори қиштзорҳои сӯхта ва хонаҳои валангор дар паҳлӯи Гефестион, Кратер ва Птолемей Лаг сӯи пойтахти Бохтар шаҳри Балх меши-тобад. Аз думболи савораҳо Каллисфен ҳалтаи ҷармини давоту олотӣ хатнависӣ бар гардан ҳамроҳи Лисипп паҳлӯ ба паҳлӯ модӣ-ёнҳои арақшори худро меронанд.

Дасти сарбозони пиёдагард бо сарвари Кен ва Кофи писари Артабаз низоми роҳгардиро нигоҳ дошта, хастаҳолна гом мениҳанд.

ЛИСИПП: Дареғо, ки шаҳри овозадори Балх ва рустоҳои ободи

атрофаш саросар сӯхтаву хароб шудаанд.

КАЛЛИСФЕН: Сипаҳсолор Селевк аз тӯл кашидани набарду шабохунҳои паёпаи Катану Автани бохтарӣ ба танг омада, аз рӯи дастури Искандари ҷаҳонпаноҳ сӯзондану оташ задани Балхи ҳазоршаҳро пеш гирифт.

ЛИСИПП: (Таассуфомез) Сӯхтан осону сохтан басо мушкӣ аст, дӯстам. Қасру кӯшкҳои овозадори Персеполро бист ҳазор ҳунарманд дар тӯли панҷоҳ сол бунёд намуданд. Ва заҳмати панҷоҳсолаи шаҳрсозону меъмори беназир дар як шаб тӯмаи оташ гашт.

КАЛЛИСФЕН: Кӯшкҳои мунаққашу кандакории Мароканду Кирополро намегӯй! Оташкадаи навбаҳор чӣ? Мо эллиниҳо гумон доштем, ки дар паҳнои Бохтару Суғд барбарихо зиндагӣ мекунанд. Вале мардуми озодманиши ин кишвар аз мо эллиниҳои худпараст фарҳангу ҳикмати волотаре доранд.

ЛИССИП: Кошкӣ зудтар бозмегаштем. Ҳашт сол тӯл кашид ин ҳангомаи ҷаҳонгириву набардҳои бешумор.

КАЛЛИСФЕН: Мегӯянд Селевк пешвои ошӯбгаронро дастгир кардааст. Шояд Искандари оламгир азми бозгаштан кунад...

ЛИСИПП: (Ба самти даромадгоҳи қалъа нигариста) Асиронро меоранд! Асирони ошӯбгарро!

Асирони гардану дасту пояшон занҷирбастаи қатор думболи якдигар меоянд. Пешопеши онҳо Катан бо нимтанаи баргу стувонпӯшӣ чанд ҷояш ҷоку аз хун қарахшбаста, вале ҷашмони ҷилдорӣ пур аз ҳашм ва сари баланд гом мениҳад. Бист қадам пештар аз асирон Селевки сипоҳсолор, аз пас чанд тан фармондеҳони савори асп ва аз ду тарафи асирон ҷанговарони пиёдаи шамшерҳои урёнашон болои сар бо пирӯзӣ пеш меоянд. Волии Бохтар Артабазӣ Порс ҳамроҳи Оксарт, Датафарн ва дигар ашрофони бохтарӣ дар пешорӯи дарвозаи қалъа ба истикбол баромада, сари таъзим фуруд овардаанд. Ду сафи дӯшизаҳои зебоандом шохқосаҳои зарандудӣ пур аз гулбаргҳои тару тоза рӯи даст зери қадами Бусефал гул нисор мекунанд.

СЕЛЕВК: (Аз асп фуруд омада дар гӯшаи фарш сари як зону

таъзим мекунад) Пирӯзӣ муборак, олампаҳо!

ИСКАНДАР: (Дасти ғолибият бардошта) Зихӣ, Селевк! Пешвон ошӯбгарон Катану Австан кучост?

СЕЛЕВК: Австан дар набард кушта шуд. Катан пешопеши асирон меояд.

ИСКАНДАР: (Сӯи Катан рамузгирона нигариста) Пеши ман оред!

Чор чанговари пиёдаи макдунӣ бо имои Селевк Катани занҷирбандро аз қофилаи асирон ҷудо карда, кашолақунону телазанон сӯи Искандар меоранд. Катан бо чашмони лабрези хашму адоват ва сари баланд ба Искандари савори Бусефал менигарад.

СЕЛЕВК: (Аз паси гардани Катани занҷирбанд зер карда) Дар ҳузури ҷаҳонпаҳо ба зону бизан, оқипадар!

КАТАН: (Бо силтави сар гарданаширо раҳонида) Оқипадар Искандари хонабардӯш аст, на ман!..

АРТАБАЗИ ПОРС: (Бо хашму ситез пеш меояд) Дар ҳузури Худованди баҳру бар густоҳӣ макун, палид!

КАТАН (Бо хандаи нафратомез) Писари ҳаромии Филипп аз кай боз Худо шудааст?..

ГЕФЕСТИОН: (Аспашро маҳмез зада пеш меояд ва тозиёнае ба сари Катан мефарорад) Ба мартабаи Искандари оламгир шак наёр, худобеҳабар!

КАТАН: Худои оламгир!.. (Қоҳқоҳ меҳандад). Искандари хунхор аҳриманзода ҷуз ғоратгари қафангадое беш нест!

ИСКАНДАР: (Аз ғояти ғазаб шӯрида) Пайрави Спитамен! Дар ҷӯби дор баста забонаширо бибуред! Катанро задаву лағадқӯб карда, ба таги ҷӯби дор мебаранд. Аз каноре Рухшона бо перохани дарози якқад ва пешсинаи баланд мерасад.

РУХШОНА: (Ба сару рӯи қафидаву хуншори Катан бо ҳамдардӣ нигариста) Узр бихоҳу ба зону бизан, Катан! Шоҳаншоҳ аз хунат мегузарад!

КАТАН: (Бо нафрати ошкоро) Аз ин иблис ҳаргиз узр намеҳоям. Дар роҳи озодии Ватан ҷон бохтан бароям шараф аст!

ИСКАНДАР: (Бусефалро бошаст ронда назди Гефестион меояд) Бирав, Рухшона! Кордор машав! Чаллод! (Ду тан тохта меоянд) Ҳарду пояшро аз зону бибуред!

Катанро меҳобонанд. Ду пои буридаву хунчакони ӯ дуртар аз сутуни дор хобидааст. Катан бар тақияи сутуни дор дар пеши пои аспи Искандар зону задааст. Ӯ дардро беғиғон фуру мебарду бо дастони занҷирбанд хуни аз зонувонаш захида ро гирифта, ба рухсораҳояш меомолад. Искандар аз ин амали ғайриоддии ӯ ба ҳайрат афтада, маънӣ мечӯяд. Гефестион аз ҳоли ҳақиқонаи Катан ҳаловат бурда хитоб мекунад.

ГЕФЕСТИОН: (Бо ғолибияту қаноатмандӣ) Оқибат дар пеши Худованд ба зону задӣ?

КАТАН: (Дардро фуру нишонда) Иблисро Худо пиндоштан раво нест, Гефестион.

ГЕФЕСТИОН: (Бо заҳрханда) Набошад чаро паиҳам сачда карда, хунатро ба рухсораҳо меомӯӣ?

КАТАН: (Истеҳзоомез меҳандад) Дурӯғвандо, рафтори маро сачда пиндоштӣ?! Хуни молида зардии рӯямро бурда, рухсораҳоямро сурх ва сарамро дар пеши Искандари иблис баланд нигоҳ хоҳад дошт!

ИСКАНДАР: (Бо ҳашму ситез) Ба дор биовезед ин палидони ҳудоношиносро! Бигузор ҷисми овезонашон ҳафтаҳо дар ду тарафи роҳ монда барои ёғиёну ошӯбгарон сабақ гардад. Искандар тозиёнае зада Бусефалро чаҳоргома метозонад ва дар ихотаи сарлашкарону ашрофзодаҳо ворида дарвозаи Балх мегардад. Аз талотӯби аҳли рикоб шохкосаҳои гул аз дасти чанд духтар фитода ба рӯи фарш меғелада. Искандару ҳамроҳони ҳашмзадааш гӯё аз ҳароси Катани рухсораҳояш оғушта ба хуну пойҳояш бурида фирор мекунамд. Муסיкии фоҷиаомези авҷаш моломоли рӯҳбаландиву пирузӣ танинандоз мегардад.

* * *

Ба шарафи бозгашти Искандар ба Бохтар андаруни чорбоғи сабуз дилрабое баъзи пирузӣ оростаанд. Сарлашкарону сипаҳсолоро

рони чангозмудаи макдунӣ ҳар яке аз рӯи мартаба дар зери дарах-
тони сояфкан гирди мизи зиёфати бошукӯҳ чой гирифтаанд. Дар
пахлуи рости Искандар дар тахти нисбатан хоксоронае Рухшона
нишастааст. Моҳи анғубини тӯйи арӯсӣ кайҳо гузашта бошад ҳам,
Искандар илтифоту меҳрубониरो аз Рухшона дарег намедорад.
Дар ғӯшае дастаи навозандаҳо бо таблу доира ва созҳои гуногу-
ни торӣ базмо метафсонанд, раққосаҳои миёнборики хушхиром
печутоб хӯрдаву даст афшонда мераксанд. Базм метафсад, чомҳои
шароб бонавбат ҳолӣ мешаванд, Илоай дар пушти сари Искандар
истода боэҳтиёт чомро лабрес мекунад. Рухшона каме гирифтахо-
тиру парешон аст ва бо ғӯшаи чашм сафири аз сарзамини Ҳинд
омадаро муоина мекунад, ки дар паҳлуи Пердикка нishастааст.
Сафири сиёҳчурда Сисигупта, ки ба расми рочаҳои ҳиндӣ либос
пӯшида, дар баногӯш ғӯшвори сангаш ёқут ва ду ангуштарину
дастпонаи хушсохти дорои сангҳои гаронбаҳо дорад, дар ин базми
шаробнӯшиҳои паёпай худро чандон осуда наменддорад. Кал-
лисфен дар паҳлуи Лисипп, дуртар аз Гефестион чуръаҳои шаро-
бро шитоб накарда фуру мебарад. Аз вачоҳаташ хувайдост, ки ба
дили ин таърихнигору файласуфи ҷунонӣ базму зиёфатҳои яқранг
кайҳо задааст, вале ба ғайр аз хомӯшиву андешаҳои ниҳонӣ чорае
надорад. Гефестион қадаҳи шароб дар баст беихтиёр ба болои сари
Каллисфени гирифтори андешаҳо меояд.

ГЕФЕСТИОН: Ай устои суханвар! Имрӯз пирӯзии макдунӣ-
ёбро ситоиш макун! Фақат бигӯй, ки Искандари олампаҳо дар
қатори Дионису Зевс ва Гераклу Ахилл Худо хондан равоист ё на?!

Каллисфен аз ин саволи таҳдори ногаҳонӣ лаҳзае хомӯш мемо-
над ва қадаҳи шароб бар даст аз чой меҳезад. Чандин хангомаҷӯй
каф мекубанд, хозирон аз нӯшидану хӯрдан бозистода, ғӯшу хуш
ба ҷониби Каллисфен медиҳанд. Ҳатто бо ишораи Артабази Порс
раққосаҳои хушхирому навозандаҳои чирадаст ором мегиранд.

КАЛЛИСФЕН: Искандари олампаҳо сазовори ситоишу ниёи-
ши бузург аст. Корномаҳои ҷангӣ ва кишваркушоиҳои шоханшоҳи
оламгиро ягон Худову Эзади самовӣ ба сомон нарасондааст. Ва

шояд барои ҳамин кулли Худоёни Юнонзамину каламрави Осиё
ӯро писар хондаанд.

Кафқубии аҳли зиёфату нишастӣ шоҳона дар вусъати чорбоғи
соярез баланд мешавад. Гефестион маккорона фурсати хомӯш шу-
дани кафқубиро нигарон мегардад.

ГЕФЕСТИОН: Ай ҳакими хирадманд! Ба саволам посух на-
гуфтӣ. Искандари олампаҳо Худо хондан равост ё на? Пахнои
боғи соярезро боз сукути гарону дахшатноке фаро мегирад. Гӯё
тақдирӣ минбаъдаи империяи паҳновари Искандар аз ин савол во-
баста бошад. Ҳатто офтоби сари кӯҳ, ки аз паси чанори бузург ба
ғуруб меравад, ҳаёле дар қафаси шоҳаҳои анбӯҳ афтода, гӯш ба
посуhi Каллисфен медихад.

КАЛЛИСФЕН: Искандар дар мақому мартаба аз Худоёни самовӣ
болост. Вале зоти башар аст ва аз камари падараш Филипп рӯида.

ИСКАНДАР: (Бовикорона) Лофу газофро гузору чоми заррини
Геракло бишом, Каллисфен!

КАЛЛИСФЕН: (Пеш омада) Зихӣ, Искандар!

Ӯ чоми шаробро то охир нӯшида, чоми холиро ба Илоай сар-
соқӣ ва чошнигири Искандар месупорад. Аз тӯи таомул мебоист
Каллисфен баъди нӯшидани чоми Геракл дасти Искандарро бўси-
да таъзим намояду сипосгузорӣ кунад. Аммо ҳакими сархуш ин
таомулро фаромӯш кард ё дасти ёзидаи Искандарро қасдан нодида
гирифт, ки бепарвоёна сӯи нишастгоҳаш раҳсипор шуд. Ин рафто-
ри нугувор ҳашми Искандарро овард, аммо худро дошта довтала-
бона афзуд.

ИСКАНДАР: (Худро самимӣ ва ҳақиқатчӯӣ вонамуда) Аз рӯи
расми суҳанваронаи эллиний айбу нуксонро низ дарёфтани ҳунар ва
ҳатто ҷурму хатоҳои Худоёно рӯшидан раво нест. Меҳоҳам ту аз
ситонишу ҷарбзабонӣ бигзариву ҳама айбу нуксонҳои Искандарро
ошкоро бигӯӣ!

КАЛЛИСФЕН: (Каме ба андеша рафта) Аз рӯи таълими усто-
ди мо Аристотел ҳақиқат аз ҳамаи меъёрҳои писандидаи инсонӣ
волотар аст. Аз ин хотир ман аз ситониши Искандар гузашта айбу

иллатҳои ӯро якҷа мешуморам. Аввалан, Искандар ба қадру манзалати падараш Филипп нарасид ва ниёишу дуои неки ӯро нагирифт. Касе, ки қадру манзалати падари бузургвораширо пос надошт, ба қадри муқаддасоти дигар низ намерасад...

Сарлашкарону аҳли зиёфати шохонро хавотириву ҳаяҷон ва ошуфтагӣ фаро мегирад. Рағҳои андом ва мушақҳои кунҷи лабони Искандар беихтиёр кашиш меҳӯрад ва оташи ки наи ниҳоние дар тахти ҷашмони ӯ падида меояд. Вале Каллисфен худро оромӣ бепарво вонамуда суҳанашро давом медиҳад.

КАЛЛИСФЕН: (Оромона) Дуюм ин, ки Искандар нуфузу мартабаи Худоёни Элладаро пос надошт. Коҳинони Мемфис ӯро писари Аммон, рӯҳониёни Бобул ӯро писари Мардук, мӯбадони зардуштӣ ӯро писари Хурмузд хонданду ӯ расму таомули аҷнабиёро писандид ва ба Худоҳои ғайр назру қурбонҳои зиёде кард. Ба пиндори ман касе, ки мартабаи падар ва мартабаи Худоёни азалиашро пос надоштааст, сазовории таҳсину ситоиш нест...

ИСКАНДАР: (Бо заҳрханда хашмашро фуру бурда кинояомез сӯи Гефестион меғӯяд) Ҳақиқатгӯро биомӯз, Гефести он! Ту бошӣ, Искандари хушбоварро ба мартабаи Худоён мерасонӣ...

КАЛЛИСФЕН: (Аз ғояти сархушӣ суҳанони Искандар ба гӯшаи намедарояд) Сеюм, касе, ки ин ду муқаддасотро пос надошт, ба ҳулку атвораш зиёдаравӣ ва худпарастӣ роҳ меёбад. Марги Филот, Парменион, Клит ва дигар дӯстону ҳамнишинони содиқ яке аз бузургтарин хатоҳои Искандар буд, ки дар миёни мақдунӣ ҷудойафканд ва нуфузи аҷнабиёро бо сачдаву ситоишҳои дурӯғинашон афзуд...

Гефестион дар ҳолати ногувор монда, намедонад чӣ тадбир андешад. Ҳозирон аз қушодагӣ ва ҷасорати ғайриоддии Каллисфен ба даҳшат меафтанд. Птолемей Лаг хатари ба сари

Каллисфен омадаро пешгирӣ кардани шуда сӯи ӯ меояд.

ПТОЛЕМЕЙ: (Ангушт ба лаб ниҳода) Устодо, кофист! Забони сурх сари сабз медиҳад барбод!..

КАЛЛИСФЕН: (Бо густоҳии ҳақимона) Шунидани ҳақиқатга-

рон аст, вале гуфтани он гарантар! Чорум, касе, ки ба қадри падар, Худоёни тоифа ва дӯстони содиқаш нарасид, Ватани азизашро низ фаромӯш месозад. Инак, ҳашт сол аст, ки Искандар пай дар пай набарду кишваркушой мекунад ва қабри бесоҳиби ҷанговарони диловари мақдунӣ дар Мисру Бобул, Порсу Гиркания, Парфияву Ориёно, Суғду Бохтар баланд мешавад, вале баргаштан ба Мақдуния ва Юнонзамин боре ба ёдаш намерасад...

ИСКАНДАР: (Аз ғояти ҳашм ҷоми майро ба сари Каллисфен меафканад) Дафъ шав, палид, вагарна ҳукми маргатро содир мекунам!

КАЛЛИСФЕН: (Оромона) Маро аз марг матарсон, Искандар! Дар паҳлуи қабрҳои бешумори мақдунӣён боз як қабри дигар меафзояд!..

ИСКАНДАР: (Омирона) Ҳабс кунед ин ҳарзагӯйро! Аз сад душмани беруна як душмани худӣ хатарноктар аст! Каллисфенро ҷаҳор посбони Искандар кашолакунон мебаранд. Сарлашкарону аҳли нишастӣ шоҳона бо ҷеҳраҳои гирифта ба андеша мераванд. Онҳо ёди Ватан ва зану фарзандони дурафтода мекунанд. Искандар ҳолати ногувор ва андешаҳои сарлашкарони дар ёди Ватан сӯхтаро пай бурда, аз рӯи лаёқати сухангӯӣ ва фаросати фитриаш тадбире меандешад, ки нуфузашро дар миёни сипаҳбадон нигоҳ дорад.

ИСКАНДАР: (Ҷоми бузурги заррин дар даст) Ватани мо имрӯз аз худуди Мақдуния фарохтар гашта, каламрави Порс ва саросари Осиёро фаро мегирад. Магар лашкари шикастнопазири мақдунӣён набуданд, ки сипоҳи се қарат афзунӣ Дороро дар рудбори Граника, Исса ва Гавгамел шикаст доданд? Магар ҳамин сарлашкарони ҷасур ва зафарпешаи мо набуданд, ки қалъаи рахнанопазири Куруши Кабир ва истеҳкомҳои кӯҳии Суғду Бохтарро фатҳ намуданд? Ин ҷоми Гераклро барои онҳое менӯшем, ки роҳи дарозу пурхатари пирӯзихоро паси сар карда, ҷаҳор самти оламо зерӣ нигинӣ Мақдуния оварданд! Зинда бод родмардони Мақдуния, ки шӯҳрати оламгир ёфтаанд!..

Сарлашкарон ва аҳли зиёфати бошукӯҳ ҷомҳои лабрез болон

даст меҳезанд, танҳо ҷои Каллисфен дар паҳлӯи Лиссипи ҳайкал-тарош ҳолӣ мондааст. Ҷои ҳузну андешаро дар симои сарлашқарон рӯҳбаландиву хушҳолӣ фаро мегирад. Искандари маккор, бераҳм ва мавридшиносу рамузгир, ки ҳамеша аз паи ҳадафи ҷаҳонгирӣ буд, фаро расидани фурсати муносибро дарк карда ба Пердикка рӯй меорад.

ИСКАНДАР: Пердикка, подошҳои аз Панҷоби Ҳинд расидаро пеш овар! Бигузор сарлашқарони диловари ман сарвати бешумори мулки Ҳиндро бо ҷашми хеш бубинанд!..

Сафири музофоти Таксила аз Панҷоби Ҳинд ду сандуки қанда-кориӣ бузургро, ки пешхизматон ба миёнаҷои қушоду барҳавои қорбоғ меоранд, бо калиди тиллоие мекушояд. Андаруни сандуки аввал ниғинаҳои гаронбаҳои алмос, ёқут, зумуррад, ақиқ, лаъл, фирӯза, лочувард ва дигар сангҳои нодир бо чандин ранг медурахшанд. Ҷашмони Гефестион, Кратер, Птолемей ва дигар сарлашқарони Искандар аз ғояти ҳайрат бузургтар гашта, ҳаёле нур мегирад. Дар ин фурсат сафир сарпӯши сандуки дуҷомро мебардорад. Сандук аз гарданбанд, дастпона, камарбанд, ангуштарин ва дигар зеваролотҳои заргарӣ, ки бо сангҳои гаронбаҳо ниғинакориву ҳаққоқӣ шудаанд, пур аст. Искандар шитоб накарда ба болои сандуқҳои лабрезии подоши гаронбаҳо меояд ва бо ҳарду даст сангҳои нодирро ашёҳои пурҷилои заргарони ҳиндро пош медиҳад.

ИСКАНДАР: (Омирона) Сарват дар сарзамини Ҳинд аст... Он чӣ то имрӯз ғанимат гирифтем, дар киёси ганҷҳои қабат ба қабат ҳобидани мулки Ҳинд ночиз аст. Мо бояд ба қаронаи олам, нишемангоҳи Оғтоб ва ҷашмаи Оби ҳаёт бирасем. Дар ҷаҳор самти Ҷашмаи Оби ҳаёт пуштаҳои бесоҳиби симу зар ва хирвори сангҳои гаронбаҳо медурахшад. Сарвати дунёест дар мулки Ҳинд, ки пойи бегонае ба он нарасидааст... Ва шумо ин сарвати бешуморро ба сафинаҳо бор карда, сӯи Макдуния раҳсипор хоҳед шуд...

ПЕРДИККА: (Бо оҳанги садоқату вафодорӣ) Поянда бод давлати паҳновари Искандари ҷаҳонгир! Мо ба интиҳои Ойкумена ва Ҷашмаи Оби ҳаёт хоҳем расид!

ИСКАНДАР: (Бо меҳру сипосгузорӣ) Зихӣ, Пердикка! Ту дар фатҳи Кобул ва канораҳои он корнамоиҳои шоистае нишон додӣ. Сафири рочаи Таксиларо низ ба ҳузури мо овардӣ ва ба роҳи самти Панҷоб ошно шудӣ. Амр медиҳам, ки дар тайи ду ҳафта бист ҳазор дастаҳои пиёдаи сабуксилоҳ ва даҳ ҳазор ҷанговарони савораро омода карда, пешопеши лашкар ба сӯи Панҷоб раҳсипор гардӣ. Рочаи Таксила майли бо мо тифок бастан дорад. Сафир роҳбалад шуда, лашкари моро ба Панҷоби Ҳинд ҳидоят хоҳад кард...

САФИР СИСИГУПТА: (Аз рӯи расми ҳиндуҳо ду даст ба пешонӣ бурда таъзим мекунад) Муроди волоҳазратро адо кардан ба-роям шараф аст!..

ПЕРДИККА: (Таъзим намуда) Агар шоханшоҳ розӣ бошанд, аз ҳисоби сақоиҳои пархошҷӯӣ ва бохтариёну сӯғдиёни ҷангозмуда дастаи даҳҳазораи тозанафас таъсис медиҳам, ки пешопеши лашкари макдунӣ ҳаракат мекунад.

ИСКАНДАР: (Бо қаноатмандӣ) Бигузор сафи лашкари мағлубнопазири мо аз фидоиёни шарқӣ дучанд афзояд! Мо сарзамини Ҳинд, нишемангоҳи Хуршед ва Чашмаи оби ҳаётро фатҳ хоҳем кард!..

Мусикии мутантан садо медиҳад. Сарлашкарони макдунӣ ва аҳли нишаст аз наштаи пирузиҳо ва ҷомҳои бардавоми шароб хушҳолӣ мекунад. Танҳо Рухшона ба андеша рафтааст ва дар андоми зебову умқи ҷашмони шахлояш ҳузну андӯх падид меояду беихтиёр оҳ мекашад. Искандари масту махмур баъди нӯшидани қадаҳи навбатӣ аз пушти Рухшона гарданабро оғӯш мекунад ва аз бари руҳсораш бўсае меситонад. Қатраи ашк ба рӯи Рухшона метаровард ва ҳолати нуговори уро дар миёни аҳли базми шоҳона танҳо Лисиппи танҳову ғарибмонда пай мебарад.

* * *

Қўтали дарозу душворгузари қаторкӯҳи Хайбар, ки дар домани силсилакӯҳҳои баланди Ҳиндукуш вокест, саросар барфпӯш аст. Як ҳафта боз беист барф меборад ва аспҳои роҳ қўфтаву сарбозони бемадор то зону ба барф ғўтида, бо азобе ҷисми сармохӯрдашонро кашола мекунад. Сарлашкарони сармозада ва сипоҳиёни пиру

бемадор гашта, охирин мадори танашонро ғундошта бо азобе пеш мераванд.

Гардунаҳои сарнагунгашта, аспу сутурони афтода, сандуку қолаҳои бастаи зер барфу ях монда ва гулханҳои аз шиддати тундбод хомӯшгашта гӯё дар чашми Искандари ғарқи андеша намена-мояд.

Искандар савори Бусефал ба кӯрпаи ғафсе печида ва сарашро бо рӯймоли пашмине баста аз паҳлӯи ҷасадҳои яхбастаи сутуруну мурдаҳои бесоҳиби сарбозонаш бо сари хаму вачоҳати гирифта мегузарад ва аз болои қуллаи навбатӣ ба сӯи силсилакӯҳи беохири барфпӯши Ҳиндукуш менигарад.

Замин барфпӯш, осмон барфпӯш, қуллаҳои бар дӯши ҳам тақязада барфпӯш ва гӯё ин арзу самои барфпӯш интиҳое надорад. Аз баландӣ уқёуси беканори қуллаҳо сар афрохтаанд ва дар ин ву-сътбоди беохир сиёҳие ба чашмаш намерасад.

Баногоҳ Бусефал лаҷоми яхбаста ва ёлҳои қиравирифтаашро афшонда шиҳае кашид. Искандар хавотир шуда ба пеш ва ду паҳлӯяш нигарист. Аз даруни гардунаи сарнагунафтаодаи панҷарабанд махлуқи зиште, ки бар дастонаш завлона дорад, ҳазида берун меояд. Ё афтону ҳезон сӯи Искандар гом мениҳад, ришаш расидаву мӯяш парешон, андомаш аз ғояти сармо сиёҳ гаштаву пойҳояш варамида, пӯсти дастону оринҷояш хорошида, ақлаш коставу ҷунуне дар чашмони ваҳшатзадааш ҳувайдо.

ИСКАНДАР: (Аз рӯёи сафеди барфин бо азобе ўро мешиносад) Каллисфен, ту ҳанӯз зиндаӣ!

КАЛЛИСФЕН: (Бо хандаи талхи ҷунуномез сӯи қуллаҳои барфпӯш ишора мекунад). Дидӣ, Искандар? Уқёуси бекаронро дидӣ? Офтоб кучост?! Чаро аз паси Уқёуси интиҳои олам сар намекашад?

ИСКАНДАР: (Нигоҳаш ба калзоғи сиёҳи болои дастони ҳақим меафтад). Дар болои дастат чӣ нишастааст?

КАЛЛИСФЕН: (Хандаи ҷунунолудаш авҷ мегирад) Мурғи ачал, Искандар!

ИСКАНДАР: (Таачубомез) Мурғи ачал?! Чй кор оядат ин мурғи шумкадам?

КАЛЛИСФЕН: (Ба минкори качу чашмони хунполои калзоғ ишора карда) Чун ману ту чон бохтем, чашмонамонро шикоят мағзи сарамонро меҳӯрад. (Хандаи тӯлонии ваҳши ёнае мезанад).

ИСКАНДАР: (Бо кинаву нафрат) Ҳаками костахирад будӣ ва аз сафсатагӯӣ намондӣ, Каллисфен?!

КАЛЛИСФЕН: (Барошӯфта) Костахирад манам ё ту, Искандар? Кӣ даъвои маснади Худоён мекунад, ки аз махлуки шӯҳратгадое беш нест?.. Кучост каромоту мӯъҷизахоёт, ки ин мақдунӣ-ни овори гирифтори мусибату бадбахтихоро бирахонӣ?.. Кучост интиҳои Оламу Укёуси бекарон? Кучост нишмангоҳи Офтобу Чашмаи Оби Ҳаёт? Кучост хирвори симу зар ва ниғинаҳои гаронбаҳо?! Ҳаа, хааа, Ҳааа... (Хандаи талху фосиладоре мекунад). Чун саги бесоҳиб мемуриву тўмаи мурғи ачал мегардӣ... Ҳаа... хаа... хааа...

Искандар аз ғояти ин густоҳӣ ба дахшат меафтад. Тундгӯфторӣ ва хандаҳои талхи Каллисфен ба дилаш чун корд мехалад. Аз шиддати ҳашм дандон ба дандон совида, хурӯши шеронае меангезаду беҳудона найзаи кӯтоҳдастаро рабуда сӯи Каллисфен меафканад. Тани Каллисфен сушт мешавад, чашмонаш аз ғояти дарди қонгудоз бечо гашта аз хонааш медамад, бар танаш ларза меафтад. Аз беҳи найзаи ба синааш ғӯтида хун метаровад. Калзоғ аз фитодани часадӣ соҳибаш кӣғоси бадхашмонае кашида рост ба рӯи Искандари ҳашм зада ҳамла меорад. Искандар, ки ин ҳамлаи ногаҳонии мурғи ачалро чашмдор набуд, зуд ба рӯи ёли Бусефал хобида, аз минкори качу чанголҳои тези он худро мерахонад.

Аз думбол Рухшонаи савори асп расида, аз ин манзараи дахшатнок лаҳзае ҳайрону ошӯфта мемонад. Ў сӯи Искандар маломатомез нигариста бо шитоб аз модиинаш меҷаҳаду худро ба болои сари Каллисфен мерасонад. Қисми Каллисфен дар ҳолати наъзи қон метапад ва аз танаш хун таровида кӯрпабарфи қирабастаро аргувонӣ мекунад. Ў охири бор пилқҳои бемадори чашмонашро

мекушояд. Калзоғ ҳамоно бол меафшонаду кийғос мезанад ва дар чашмаш чун нуктаи сиёхе дар вусъати осмони сафеду бекарон нопадид мегардад.

КАЛЛИСФЕН: (Сӯи Рухшона лабханди дардолуде карда пичиррос мезанад) Мурғи ачал... Алвидоъ... (Охи гароне кашида чон медихад).

Рухшона зӯр зада дастони занчирбанди ўро раҳо карданӣ мешавад ва ашк аз чашмонаш метаровад. Занчири яхбаста ба дастонаш мечаспад, боди сарди зимистон риши расида ва мӯи дарози Каллисфенро бод медихад. Ягонягон барфрезаҳо ба рӯи гулгуну абрувони қиравбастаи Рухшона мешинад. Аз зери қулоҳи нӯғдарози гирдаш мӯинадор рӯймоли сарашро гирифта ба болои часади Каллисфен мепартояд. Искандар бо сари ҳам Бусефалро маҳмезада, рӯ ба нишебии навбатӣ меорад.

Калзоғи бесоҳиб ҳамоно дар болои сари Искандар чарх зада, кийғоси довталабонае мекашад.

VIII

Қасри роҷаи шаҳри Таксилаи музофоти Панҷоб Таксилгупта дар домани кӯҳи қуллаҳояш барфпӯши Кашмир воқеъ (ба сифати қасри роҷа метавон дарвозаи боғи Ирам, яке аз қасрҳои муҳташами қандакории ин боғро истифода намуд). Искандар савори Бусефал ҳамроҳи сарлашқарон аз дарвозаи бошукӯҳи қаср ворид мегардад. Аз думболи онҳо сафи гетейрҳои савораи яккачин парчами ғолибиятро меоранд, ки дар рӯяш ҳолаи Офтоби шӯълаафкан разми худо Гелиос ё худ Зевси барроқ чилвагар аст. Қасри бошукӯҳу дуқабатаи роҷа пешайвонҳои сутункорӣ, нақшу нигори назаррабо ва услуби ҳосаи меъмории ҳиндӣ дорад, ки аз нигоҳи тезу рамузгирӣ Искандар дур намеронад. Дар рӯи гулгашти қаср ва хиёбони зебову назаррабо дар даҳҳо лаълиҳои бузург ва сандуқҳои мунаққаш матоъҳои рангоранг, симу зар ва сангҳои гаронбаҳо тӯҳфаҳои ашрофону бораҳманҳо ва роҷаҳои Ҳинд ба хушбошии Искандар оламгир паси ҳам чида шудаанд, ки ба чашми сарлашқарон нур мефизояд. Роҷаи бузург ва ҳокими Таксила Таксилгупта пешопеши

аъёну ашроф ва барахманхову асилзодаҳо аз болои қолину пойандоз таъзимқунон ба рикоби Искандар меояд.

ТАКСИЛГУПТА: Хуш омадӣ ба сарзамини Ҳинд, баҳодури бедорбахт Искандари оламгир!

ИСКАНДАР: (Бо вачоҳати гирифта ва норозигӣ) Чаро рочаҳои бадбахт Пор ва Абисар ба истикбол наомаданд?

ТАКСИЛГУПТА: (Парешону музтар гашта) Абисар барои шоханшоҳи олам аспу афзор, ғуломону канизон ва симу зари афзун фиристод!

ИСКАНДАР: Ба ғуломон ва симу зари ӯ маро ниёзе нест? Густоҳии ин худобехабаронро намебахшам!

ТАКСИЛГУПТА: (Узромеъ) Абисар то нимаҷӯз ба хидмати Худованди оламгир ҳоҳад расид. Аммо Пори саркаш... фиристодаи маро рондааст. Гуфтааст гургу ғӯсфанд ҳаргиз дӯст нашаванд...

ИСКАНДАР: (Рамузгирона) Азми набарду парҳош дорад?

ТАКСИЛГУПТА: (Фурсатро барои бараңгехтаи Искандар муносиб ёфта) Гуфтааст ман аҷнабиеро, ки зану духтарамро рабояд, писарамро ғулом қунад, молу мулкамро ситонад, ҳаргиз пешвоз намегирам. Боз гуфтааст то вақте ман зиндаам макдунӣёни худсар ҳаёли ба мулки Ҳинд соҳиб шуданро аз сарашон берун қунанд...

ИСКАНДАР: (Бо заҳрҳанда сӯи Пердикка рӯ оварда) Шунидӣ, Пердикка? Пеши роҳи лашкари кишварқушои Искандарро Мисру Бобул, Порсу Мод, Бохтару Суғд гирифта натавонист. Акнун баъди расидани пойи Бусефал ба рудбори Ҳинд, Пори ақлбохта худро ҳомии мулк мешуморад...

ПЕРДИККА: Пори бадбахт бо пилҳои чангиаш манозад!

Сипоҳи чангозмудаву размовари Искандари оламгир ҳам гардани Пор ва ҳам гардани пилҳояшро ҳоҳад шикаст...

ИСКАНДАР: (Омирона сӯя сарлашқарон) Баъди ҳафтае омодаи набард шавед! Сарзамини Ҳинд ба ҳама паҳновариаш барои ду император тангӣ мекунад!..

* * *

Офтоб майли ғуруб дорад. Сарпардаи муҳташами Искандари

дурӯгин дар пешгоҳи майдони набард дар сари баландие ба чашм мерасад. Атрофи саропардари дидбонҳои зиёде аз дастаи яккачини гетейрҳо печондаанд. Дар ҷаҳор самт гулханҳои дидбонӣ меафрӯзанд. Искандари дурӯгини савори Бусефал бидуни одаташ дар ихотаи посбонон майдони набардро аз назар мегузаронад. Дастаҳои савораҳову пиёдаҳои расида намоишкорона лангар партофта, ба шабгузарониву дамгирӣ омода мегарданд. Дар доманкӯҳи паҳновар ва теппаҳои чашмрас ба таври доираи бузурге гулхан афрӯхта, дастаҳои секатори посбонҳо дар дами фарорасии шом худнамоёна гашту гузор менамоянд.

Рочаи гарданкашу мағрур Пори таҳамтан аз тахти равони пушти пили кӯхпайкар ба манзараи лангар задани лашкари Искандар ва афрӯхтани гулханҳо рамузгирона назар меафканаду кадре хотирҷамъ мегардад. (Манзараи набардро метавон бо нақшофарӣ ва дизайни компютери издиҳомӣ ҷанговарон сохт). Тақовари овозадори Искандар Бусефал ба чашми ӯ дар қиёси пили ҷангиаш ҳакиру назарногир менамояд. Ӯ лабҳанди худписандонае мезанад, сӯи аспӣ сиёҳмушқини пеши саропада ва фуруд омадану дар ихотаи посбонон вориди хаймаи шоҳона гаштани Искандари дурӯгин нигариста, каме ором мегираду аз пили ҷангӣ поин омада оҳанги шабгузаронӣ мекунад.

Вале дар асл Искандари ростини набардозмудаву таҷрибадор хатари бузурги пилони кӯхпайкарро эҳсос намуда, усули нави раҷро кашид ба ҳақ. Ӯ дар атрофи саропардаи мӯҳташамаш дидбонҳои зиёд гузошта, ҷанговари дар қаду қомат, сурату намуд ва либосҳои ҷангӣ ба худаш, яъне Искандар монандро ба қароргоҳаш ҷой медиҳад, то ҳарифи тавоноро ба ғафлату гумони ботил андозад. Воқеан, Пор ба ин макри назарфиреби «худнамоиҳои Искандар» гирифта шуда, зиракии ҷангиро аз даст медиҳад.

Искандари ростин бошад, дар шаби хилвати боронӣ ҷандин фарсах болотар шоҳоби руди Гидаспро убур намуда, бо роҳбалади нафарони Таксилгупта аз ақибгоҳи Пор мегузарад. Он шаби боронии пурдаҳшат раҷд меғуриду барқ ҷароғак мезад ва оби шоҳоби

Гидасп дамида убури маҷроро душвор мекард. Борону раъду барк нимашиб ором мешавад. Ҳанӯз офтоб набаромада, рочаи саркашу таҳамтан Пор пилони ҷангири саф ораста, азми сӯи саропардаи бошукӯҳи Искандар ҳамла овардан мекунад. Сарлашкарони савораи мақдунӣ Пердикка ва Кратер бо дастаҳои савораашон саф ораста, омодаи ҷанг мешаванд. Искандари дурӯғин савори аспи сиёҳ мушқин дар пешорӯи саропардааш дар ихотани гетейрҳо бо посбонони яккачин гӯё аз дидани сафи пилҳои ҷангӣ каме ҳаросида, ҳамлаи савораҳоро кашол меод.

Пори болидаву мағрур ва ҳамсафонаш бар тахти ҷангии пилҳои кӯҳпайкар менишаст ва дар қаноти рости ҷап пилҳои ҷангӣ қатор шуда, хартумҳои дароз, гӯшҳои сипармонанд ва зангӯлаи бузурги гарданашонро афшонда, дови ҷанг металабанд. Аз паси девори анбӯҳи пилҳо дастаҳои пиёдагардону найзадорон ва ниҳоят дастаҳои саворони яккачини Пор саф орастаанд. (Аз имкониятҳои наворсозии компютерӣ метавон истифода кард).

Аз думболи савораҳои Кратер ва Пердикка сафи ҷанговарони сабуксилоҳи тирандозу найзадор омодаи набард мегаштанд. Тақоварони ҷангии дастаҳои Пердикка ва Кратер аз ҳайбати пилҳои ноошно рамида, худро нороҳату ваҳшатзада ҳис мекунанд.

Пори таҳамтану саркаш аз таъхир намудани ҳамлаи савораҳои Искандар бетоқат шуда, амри сӯи лашкари душман тоҳтан медиҳад. Пили бузурги рочаи сафшикан Пор дар қатори дуом бадхашмона хартум афшондаву пешсина дамонда, дастаи пилони таҳамтани сафбастаро ба ҳамла мебарад. Ба назар чунин мерасад, ки девори баланду паҳновари пилҳои ҷангӣ чун қалъаи равшан бошитоб пеш омада, ҳамин замон ё замони дигар савораҳои Пердикка ва Кратерро пахшу парчини замин месозанд. Аспҳои ҷангии мақдунӣ аз дидани пилҳои таҳамтан ва садои дахшатноки зангӯлаҳо рамида, худро ақиб мезаданд.

Саворони Пердикка пили нахустинро ихота намуда, ба танаш найза меҳалонанд. Тири пайкони савораи сақон ба ҷашми пили пешсаф меҳалад ва савораи дигаре бо шамшер хартумашро ҷудо

мекунад. Пили чангӣ аз шиддати дард шӯридаву хурӯшида сафро вайрон мекунад ва девонавор худро ба қафо мезанад. Саворае дар ин лаҳзаи муносиб танобҳои тахти чангиро мебурад ва тахту тахт-саворон аз пушти пил сарнагун меафтанд. Аз чашми пили бесавора хун метаровад ва ӯ сафи лашкари пиёдаи Порро пахш намудаву рахна зада рӯ ба фирор меорад. Роҷаи таҳамтан Пор тахлукаву парешонии лашкарашро пай бурда, пили кӯхпайкарашро бо шитоб пеш меронад ва ба ҷои пили фирорнамуда девораи дартози филонро ба ҳамлаи навбатӣ ҳидоят мекунад. Тирандозони савораи сақоӣ ва найзаафканони мақдунӣ чашми пилонро ба нишон мегиранд.

Чандин тири пайкону найзаҳо ба ҳадаф мерасанд, аммо даҳҳо тирандозону найзаафканҳои фитода дар зери суми гарони пилҳо пачақ мешаванд.

Дар ҳамин лаҳзаи набарди шадид ва ғурӯҳи саворони якҷаҷини Искандари ростин хурӯш ангехтаву наъра зада аз ақибгоҳи лашкари Пор рахна мезананд. Аз ин ҳамлаи ногаҳонӣ ва ғайричашмдошт дар ақибгоҳи сипоҳи Пор саросемагиву парешонӣ ва ошуфтаҳои сар зада, дастаҳои савораву пиёда бо ҳам меомезанд. Искандари размовар ва чангозмуда қалби сипоҳи душманро аз пас фонавор рахна зада бо шитобу чадал савораҳову пиёдахоро афтондаву пахш карда ба сафи пилҳо наздик меояд. Вале пилсаворон бо ҳидояти Пор ба савораҳои Пердикка ва Кратер фишор оварда, онҳоро ба ақибнишинӣ водор менамоянд. Пори таҳамтан бо найзаи дарози тезпайкон ва бо ғурӯҳи гарони говсараш дудафта ҳамла оварда, савораву пиёдаро нақши замин мекард. Пили чангиаш гоҳ бо сум, гоҳ бо хартум ва гоҳ бо дандонҳои дарози ашк размоварони сари роҳашро пахшу пачақ мекард, мефишурду ҳаво медод.

Фурсате нагузашта Искандар бо саворони пешоҳангаш ба думболи Пор расид ва пили чангии ӯро ихота карда, найзаву пайконборон намуданд. Дастаи пилҳо пароканда шуданд ва чанговарони савораву пиёдаи Искандар онҳоро дар танҳои миёнагир намуда, ҳадафи найзаву пайкон ва шамшер қарор медоданд. Аз ҳамлаи ногаҳонии Искандар пилҳои захмину шӯрида тирандозонро аз пушт

афканда, рӯ ба фирор меоварданд ва сипохи хешро поймолу пароканда месохтанд. Искандар Бусефалро ба сӯи пили захмини Пор ронд, то бо шамшер хартумашро кӯтоҳ намояд. Пор шояд Искандарро шинохт, ки сӯяш бошаст найза афканд. Аз қазо Бусефал сари ду по хест ва найзаи тез чанд вачаб ба таги синаи ӯ ғӯтид. Пилсаворони дигар низ сӯи Бусефали захмин ва Искандари хашмзада найзаву тири пайкон афканданд. Чанд тири пайкон ба тани Бусефал ва найзаи дастакӯтоҳе ба тахтапушти Искандар халид.

Искандару Бусефали захмин якпахлӯ афтоданд ва пили шӯридаи Пор рӯ ба онҳо овард. Искандар аз пушти асп ғелида суми пилро болои сараш дид. Бошаст якпахлу гашту ба ҷанобҳои тани пил шамшер зад. Тахт сарнагун афтод. Зарби шамшер тани пилро як вачаб чок кард ва пили захмини бесавора аз думболи сипохиёни афтону гурезони Пор рӯ ба фирор овард.

Саворони Искандар бо хидояти Пердикка ба мадад расиданд ва Пору сипохиёни ўро ба ихота гирифтанд. Бо амри Пердикка ҳасадӣ захмини Искандарро ба болои ду сипари чаҳоркунҷаи ба рӯи найзаҳо устувор гузошта, ба самти саропардаи болои теппа бурданд. Аз синаву тахтапушти Искандар хун метаровид ва ӯ дардро фуру бурда, аз болои сипар нимҳез мешуду интиҳои муҳорибаро мушоҳида мекард. Пор ҳамоно дудасти гурзу шамшер мезад ва аз ҳалқаи танги ҷанговарони Искандар раҳидан меҳост. Баногоҳ ҳалқаи каманди саворае ба гарданаш печид ва ӯ мувозинатро бохта якпахлу афтод. Размоварони пиёдаи Искандар чолокона худро ба болои ӯ афканданд ва лаҳзае нагузашта Пори асирафтодаро кашолақунон ба сӯи саропардаи болои теппа бурданд.

IX

Тани Искандар дар бистари оҳарӣ аз ғояти таб меларзад ва пешонаву сару гарданаш дам ба дам арақ мекунад. Рухшона дар болои сари ӯ нишаста, бо абрешими нафиси чинӣ арақи рӯяшро пок менамояд. Искандар ҳаёле беҳуш аст ва аз ташнагӣ комак мезанад. Танаш беҳол асту чашмонаш пӯшида ва чароҳати латапечи синааш аз хуну хилт шушабаста. Табиби ҳосаи Искандар Филипп ба гирди

чароҳат доруи обакиеро мемоладу бошитоб берун меравад. Рухшона низ ҳаёле таб дорад ва дар пешонааш қатраҳои арақ медамад. Дар нигоҳи андешаманду хузнолудаш дудилағӣ падида меояд, ҳаёли ғафсушу азиятангез дар сараш чарх мезананд. Ў дар ин лаҳзаи муносиби танҳои ва фурсати расида бо худ ботинан мубориза мебарад. Ҳаёли нуговори ситонидани қасос ва қуштани Искандари нимаҷон ўро ором намегузорад.

РУХШОНА: (Монологи ботинӣ) Ту бояд бимирӣ, Искандар! Бимириву ҷони сарлашкарону сипоҳиёни овора ва мардуми кишварҳои ҳанӯз забтнамударо бираҳонӣ!

Ту мубталои дарди бедавой, Искандар! Дарди бедавои шӯҳрат, хунрезӣ ва ҷаҳонситонӣ! Зинда монданат ба ҷони ҳазорон одамон ҳатар дорад. Охир ту худ пайки аҷалӣ! Нӯҳ соли тамои шуд, ки фатҳ мекуниву ҷон меситониву одам мекушӣ!

Ва имрӯз соати муносиби маргат фаро расида. Ай духти зебо, Ардвисураи Ахшо! Ба ман нерӯю мадор бубахш! То ин заҳри ҳаҷоҳили мардафканро ба Искандари оламсӯз бинӯшо наму ҷони садҳо ҳазор мазлумонро аз дами шамшери хунрези ӯ бираҳонам!..

Алвидо, Искандар! Рухшонаи нозанинтро бубахш! Аз қазои тақдир сар ба болинат ниҳодаму туро аз роҳи хунрезиву кишварситонӣ боздошта натавонистам!.. Марги ту осоише барои зиндаҳо ва раҳо ёфтани заминро замони ҳунафшон хоҳад шуд!

Рухшона ҳокаи заҳро бо об меомезад. Искандари мадҳушу беёдгӯ ба пешвози марг мешитофта бошад, комак зада лабҳои хушкдаашро мелесаду пилҳои чашмонашро бо азоб мекушояд.

ИСКАНДАР: (Мадҳушона) Об!.. Об!.. Месӯзам... Геракл!.. Геракл!..

Рухшона бо дастони ларзон косаи оби заҳрандударо пеш мебарад. Искандар беихтиёр даст меафканад ва аз қазо дасташ ба косаи об расида онро меафтонад. Косаи нафиси ҷинӣ ба замин зада пора мешавад ва дар ҷои оби рехта доғи гулгуне боқӣ мемонад.

ИСКАНДАР: (Хушёртар шуда) Кучой, Геракл!..

Рухшона аз хушёр шудани Искандар то ҷое меҳаросад, вале меҳру навозиши занонааш эҳсоси тарсро мепаӯшонад. Ў сари Ис-

кандарро каме бардошта донаҳои арақи чабинашро пок мекунад ва бо оҳанги самимӣ сухан менамояд.

РУХШОНА: Сипос ба даргоҳат, Зевси арчманд! Гераклро пурсидӣ, ӯро биёранд!

Искандар ба худ омада охи бадарде мекашад ва суханони Рухшонаро то охир дарк накарда бо оҳанги ризоият сар меафшонад. Сипас бо ҳайрату парешонӣ чашм ба зарфҳои хурду бузурги адвияҷот ва доруҳои Филипп медавонад. Нигоҳи бемадораш ба косаи шикаста мефитад.

ИСКАНДАР: (Бо нигоҳи парешон) Шароб биёр!.. Рухшона ӯро ба тақия лулаболиште менишонаду косаи шикастаро меғундорад ва сӯи дари саропарда шитофта амр медиҳад.

РУХШОНА: (Арақи чабинашро пок карда) Геракли писари Барсинаро биёваред! Искандар мепурсад.

Сарлашкарони мақдунӣ Гефестион, Кратер, Птолемей Лаг, Пердикка, Неарх, Селевк, Артабази Порс, Коф ва дигарон, ки берун аз саропарда интизори паёми марг ё зинда мондани Искандаранд, аз ин суханҳои ногаҳонӣ рамуз бардошта пеш меоянд. Артабази Порс барои овардани наберааш Геракл мешитобад. Сарлашкарону муқаррабон, ки бо амри Филиппи табибсароии беморро тарк карда буданд, дархости Рухшона онҳоро аз гумони фарорасии марги Искандар ва васияти вопасини ӯ бештар ошуфтаву парешон кард.

ГЕФЕСТИОН: (Рост ба қаъри чашмони Рухшона нигариста) Искандар чӣ ҳол дорад?

РУХШОНА: (Оромона ва омирона) Лаҳзае пеш ба худ омад. Аваз Гераклро пурсиду сипас шароб хост...

ГЕФЕСТИОН: (Рӯ ба осмон оварда) Сипосу дуруд ба даргоҳи Худоён! Император шифо меёбад! Рухшона шитоб накарда ворида сароӣи Искандар мегардад. Ӯ овози сарлашкаронашро шунида нимҳез мешавад, ҳаёле мадор мегираду хун ба андомаш медавад ва дар тақия болишт менишинад. Воқеияти захмин шуданашро дарк карда, чароҳати синаашро бо нӯги ангуштон мефишорад. Ва гӯё дар як лаҳза нерӯи рафтаи ӯ барқарор мегардаду сӯи Рухшона амр медиҳад.

ИСКАНДАР: Бигузор, сарлашкарони ман дароянд!

РУХШОНА: Филипп ба касе рухсати даромадан намедихад.

ИСКАНДАР: (Бо қатъияту яқравӣ) Номатқул кардааст, Филипп!
Шароб низ оваред! Барои таскини табларза ва ши фои захми шам-
шер беҳтар аз шароб доруе нест...

* * *

Геракли қариб ҳаштсола ҳайрон аст: ба хангомаи дар гирдаш парвона шудану даву този канизон, бошитоб шустани сару тан, шонаву хушбӯиҳо задани мӯйи чафсу сиёҳ, пӯшонидани сару либоси тозаи юнонӣ ва кафши нав (сандал), тасмапеч кардани банди пой то зону хавотиромез менигарад. Аз ҳама бештар бобояш Артабози Порс бетоқатӣ мекунад ва модараш Барсина низ ба орову торои худ машғул аст. Ӯ зеботарин перохани бо усули нимюнонӣ нимҳиндӣ дӯхтаашро мепӯшад, миёнашро танг мебандад ва суринҳои дамидаву синаҳои тарангашро гаштаву баргашта дар оинаи барқади ҳиндӣ тамошо мекунад. Вале ин соат Искандар дарди захми ҳанӯз шифонаефтааш ро фуру нишонда, андаруни саройи хоб дар ҳалқаи дӯстону сарлашкаронаш шароб менӯшад. Онҳо аз қазияи ба хуш омадану шаробнӯшии Искандар воқеан шоданд ва шодкомӣ мекунанд. Соқии хоса ва чошнигири шоҳаншоҳ Илоай ба чомҳо шароб мерезад ва Филиппи табиб аз худсарии Искандар ва ҷуръачуръа шароб нӯшидани ӯ ночор монда азият мекашад.

Рухшонаи танҳо аз ҳалқаи сарлашкарон дуртар нишаста, майлу талошҳои тозаи Искандарро баҳри набарду ҷаҳонситонӣ ҳомӯшона гӯш мекунад ва ҳеҷ бовараш намеояд, ки соате пеш император беҳду мадхуш буд ва ӯ барояш азми нӯшонидани шахди марғро дошт.

ИСКАНДАР: (Ҷуръаи навбатии шаробро эҳтиёткорона фуру бурда) Бунёди истехкоми Искандарияи Ҳинд дар чӣ ҳол аст, Гефестион?

ГЕФЕСТИОН: (Қадре ноҳинҷор мешавад) Каме ба таъхир афтод, олампаҳо!

ИСКАНДАР: Чаро, дӯстам?

ГЕФЕСТИОН: (Розеро пӯшидан хоста) Устоҳову меъмориҳои юнонӣ қоршиқанӣ қарданд...

ИСКАНДАР: (Рамуз бардошта) Коршиканӣ? Барои чӣ?!

ГЕФЕСТИОН: Ба Ватан баргаштан мехоҳанд. Чандин нафарашон аз асари газидани мору каждум ва ғундаи сиёҳ чон доданд...

КРАТЕР: (Фурсатро муносиб шумурда) Ветеранҳои макдунӣ ҳам дар ин кишвари пурифат чангидан намехоҳанд. Дар миёни сипоҳиён бемории табларзаву вараҷа авҷ мегирад, ҳар рӯз садҳо сарбозон чон медиҳанд, аспу улавҳо афтада мемиранд...

ИСКАНДАР: (Андешамандона) Сабабашро аз табибон напурсид?

ФИЛИПП: (Пештар омада) Пизишкону табибони юнонӣ дар илоҷи табларзаи ҳиндӣ очизанд, зеро табиат ва боду ҳавои ин кишвар дигар аст... Хатари авҷ гирифтани вабо ҳам ба ҷашм мерасад...

ПЕРДИККА: Интизоми лашкар низ рӯ ба коҳиш овардааст. Ҷанговарони қаторӣ ба фармондеҳон итоат намекунанд. Рӯзе чандин ҳодисаи куштани лату кӯб кардани гиппарҳо сар мезанад...

ИСКАНДАР: (Қадре барошӯфта) Ин чӣ бетартибист, Гефестион?! Ту дасти ростии император ва сарвари воқеии лашкар ҳастӣ! Чаро худсарону гунаҳкоронро ҷазо надодӣ?!

ГЕФЕСТИОН: (Бо оҳанги узромеъ) Баъди захмин шудани олампаҳо овозае хест, ки империяро ба ларза афканд... Ва аз асари ҳамин овоза низоми лашкар шикаст, ғуломон бар зидди хоҷаҳо шӯриданд, чандин волиёну сипоҳсолорони мо дар Суғду Бохтар кушта шуданд...

ИСКАНДАР: (Омирона) Сарбаста ҳарф мазан, Гефестион! Ягон овозаи ин ҳангомаҳоро барангехта наметавонад!..

ГЕФЕСТИОН: (Дар ҳоли ногувор монда) Аз хунам бигзар, олампаҳо!.. Баъди захмин шудани ҳафтае беёд хобидани император овозаи ба олами бақо сафар кардани ӯ паҳн гардид...

ИСКАНДАР: (Заҳрхандае дар лабонаш падида меояд) Овозаи марги Искандар!.. Наход, империяе, ки ҳар фарсахаш бо шамшер ғатҳ гардидааст, аз асари овозаи дурӯғине ба ларза афтад...

КРАТЕР: Сипоҳсолорон Антигон ва Пифон бо дастаҳояшон аз урдуи лашкар ҷудо шуда, худсарона роҳи Ватанро пеш гирифтанд. Ветеранҳои макдунӣ ҳам кайҳо рахти сафар бастаанд ва видӯи кар-

данро бо император интизоранд...

ИСКАНДАР: (Захмин буданаширо лаҳзае фаромӯш мекунад) Фатҳи водии Ганг чӣ мешавад? Тамоми сарвату дорони роҷаҳо он қост!

ПЕРДИККА: (Ҷасорату нерӯяширо ғундошта) Гӯши сухан шунав намондааст, шоханшох! Лашкар пораву пароканда шуда, ба Ватан баргаштан мецоханд...

ИСКАНДАР: (Барошuftа) Мақдуния бо ҳама арзу тӯлаш нисфи лашкари маро ғунҷонида наметавонад!.. Касе хоҳад, бигзор бозгардад, вале ман водии Гангро фатҳ карда, сӯи Укёнузи бузург пеш хоҳам рафт...

Сарлашкарон лаҳзае сӯи ҳамдигар нигариста чӣ тадбир андешиданаширо намедонистанд. Искандари аз дами марғ раҳида, боз азми ҷаҳонгирӣ дошт. Сукути гароне ба миён афтод. Касе ҷуръат намекард, ки ҳавову ҳаваси ҷаҳонгирӣ ва кишваркушоиро аз дили ин шоханшоҳи густоҳу якрав берун созад. Кратер худнамоёна ҷоми шаробро ба рӯи миз гузошту бо густоҳӣ аз ҷо бархост.

КРАТЕР: Аз ҳамин лаҳза ман вақолати сарлашқариамро месупорам, Искандар! Қудрати бо ветеранҳои мақдунӣ сар ба сар шудан надорам!.. Дар тани онҳо як ваҷаб ҷои сикат нест, захи теғу пайкону найза ҷисмашонро ҷоку сӯроҳ кардааст. Онҳо ҳатто ба зинда будани ту бовар кардан намецоханд... Искандар аз ин густоҳии Кратер дандон фишурд, аз ғояти заифӣ ва дарди захмаш намедонист чӣ посух гӯяду чӣ гуна ройсозӣ кунад. Ӯ танҳоиашро пай бурд ва имдодҷӯёна сӯи Гефестион нигарист. Гефестион мадори сар бардоштан надошт ва ҷун пештара Искандарро ҷонибдориву ёварӣ карда наметавонист. Тани Искандарро араки сард пахш кард, табларзаи ногаҳонӣ аз нав ба ҷисмаш роҳ ёфт. Аз асари табларза ё коҳидани мадори пайкараш ҷоми шароб аз дасташ фитод. Рухшона ҳолати ўро пай бурда, ба ёрӣ шитофт ва китфонаширо дошта, ба бистар хобонидан хост. Аммо Искандар тамоми иродаву ихтиёрашро ғундошта, худро ба даст гирифт ва пай бурд, ки дар ин лаҳза тундравияу хашму ситез суде надорад. Бо лабҳанди зӯракии дардолуде рӯ ба Рухшона овард.

ИСКАНДАР: Рухшона, чӣ андеша дорӣ? Искандар ба фатҳи во-
дии Ганг биравад ё ба Ватан бозгардад?

РУХШОНА: (Лаҳзае ба сукут рафта) Ваки ба Ватан баргаштан
расидааст, шоханшоҳ! Чашми модари дурафтода ва Ватан дар роҳи
фарзанди ҷаҳонгираш чор аст...

Баногоҳ аз дари сарой Артабози Порс ва Барсина аз ду дасти
Геракл дошта таъзимкунон пеш меоянд. Ҳам Искандар ва ҳам сар-
лашқарон аз ин ташрифи ногаҳонӣ ба ҳайрат меафтанд. Геракли
хурдсол ба андоми сипоҳиён кунҷковона нигариста, аз миёни онҳо
хаёле падарашро меҷӯяд.

АРТАБОЗИ ПОРС: (Бо таъзиму хушзабонӣ) Умри шоханшоҳ
дароз бод! Геракл ба хидмат омад...

ИСКАНДАР: (Қадре ҳайрон шуда) Геракл! Кадом Геракл?!

БАРСИНА: (Бо шитобу ҳаяҷон) Вориси шоханшоҳ шохзода Геракл...

ИСКАНДАР: (Шубҳаомез) Шоханшоҳ аллакай ворис пайдо
кард!.. Пиндоштед, ки Искандар мурдаву тахт бесоҳиб аст?!

БАРСИНА: (Аз гуфтааш пушаймон гашта) Худоё, Геракли кӯдак
кучову тахти шоханшоҳӣ кучо!.. Амр расид, ки ўро ба ҳузури Ис-
кандар биёварем...

ИСКАНДАР: (Ба қаду баст ва чашмони кабудӣ писараш зехн
монда) Геракл хеле қад кашидааст. Ман дар соли ӯ Бусефали ваҳ-
широ дастомӯзу саворӣ карда будам... Пеш биё, Геракл, шамшерат
кучост?

Геракл аз гуфтори дурушти Искандар ҳаросида, худро ба тани
модар ҷафс мекунад ва бо ҳайрати ваҳмандуда сӯи император ме-
нигарад. Артабоз аз дасти наберааш дошта, ўро сӯи Искандар хи-
оят мекунад.

АРТАБОЗИ ПОРС: Бирав, Геракл, дасти падаратро бибӯс!.. Ге-
ракл бечуръатона сӯи Искандар меояд ва дуртар аз ӯ меистад. Ӯ
ҳаяҷонзадаву ошуфтахотир аст ва намедонад дар ҳалқаи сарлаш-
қарони падараш чӣ кор кунад. Искандар ўро рӯҳбаланд кардани
шуда мепурсад.

ИСКАНДАР: Шамшер задаву найза афканда метавонӣ?

ГЕРАКЛ: (Бечуръатона сар афшонда) Не...

ИСКАНДАР: Асптозониро омӯхтӣ?

ГЕРАКЛ: (Бо сари ҳам) Не, тозонда наметавонам...

ИСКАНДАР: (Норозиёна) Чӣ кор аз дастат меояд?

ГЕРАКЛ: (Каме чуръат пайдо карда) Ба даргоҳи Худоён ниёиш мекунаму омӯрзиш мецоҳам...

ИСКАНДАР: (Тамасхуромез) Барои кадом гуноҳат омуризиш мепурсӣ?..

ГЕРАКЛ: Барои куштору хунрезии падар... Ранги рӯи Барси-на мецоҳад ва теги нигоҳи Искандар ба рӯи ӯ қарор мегирад. Арта-бози аз қарда пушаймон худро ба замин афканда бахшиш мецоҳад.

АРТАБАЗИ ПОРС: Маъзураш бидор, олампаҳо! Тифли гӯша-гиру узлатнишн аст...

ИСКАНДАР: Бубаред ўро! Диогени файласуф ҳам узлатнишин буд ва пиrhoҳане надошт, ки бар танаш бипӯшад!..

БАРСИНА: (Гилагомез) Дури аз падар ва тахту тоҷ ўро ба ин ҳол афканда...

ИСКАНДАР: Аз тухмаи шер, бешак шери ял мерӯяд. Агар фар-занди ман бошад, тахту тоҷи падарро на бо ниёишу риёзат, балки бо зӯри бозуву дами шамшер меситонад...

РУХШОНА: (Пеш омада, аз чабини Геракл мебӯсад) Меҳрубониро аз писарат дарег мадор, Искандар...

ИСКАНДАР: Меҳрубонӣ?.. Ўро ба умеде Геракл ном ницоҳам, ки чобуксавору шамшерзан бошад ва мулкҳои фатҳнамудаи падар-ро соҳибӣ қарда тавонад... Бубаред, ин кӯдаки риёзаткашро, дигар дар чашмам нанамояд...

ГЕРАКЛ: (Дар остони сарой ба осмон нигариста) Ин дунёи гуза-рон, кирии чангу хунрезӣ намекунад, Искандар... Геракл ҳамроҳи бобо ва модараш берун меравад ва Искандар лаҳзае ҳайрон мемо-над. Сарлашқарони чангозмудаву солхӯрда аз асари суҳанони ин кӯдак мутаассир гашта, маънидорона сӯи якдигар менигаранд.

ИСКАНДАР: (Қадаҳи шаробро бардошта, гӯё ҳеҷ воқеае рӯй наодода бошад). Барои ветеранҳои диловари макдунӣ менӯшем! Ба Қратери родмарду вафодор амр медиҳам, ки ветеранҳоро омодаи

бозгаштан намоёд! Пагоҳ ба ҳузури лашкар мебароям. Аз миёни тақоварон аспи сиёҳмушкине шабеҳи Бусефал пайдо кун, Гевестион! Ва аз Рухшонаи нозанин ҳам дархосте дорам. Бигузур, бароям вориси арзандае ба дунё орад!..

* * *

Рӯзи дигар дар баландии чашмраси теппае, ки ҷаҳор самташро размоварону фармондеҳони Искандар печонида, бетартибона рафтуо мекарданд, саропардаи ҳосаи шоханшоҳро афрохтанд. Дар пешгоҳи саропарда бо кабои сурх ва сару либоси ҷангӣ Искандар бар тахти равон нишаста, сӯи дастаҳои сарбозони савораву пиёдааш даст меафшонд. Дар ду каноти тахт сарлашкарони бонуфузи макдунӣ Гевестион, Кратер, Птолемей Лаг, Пердикка, Непарх, Селевк, Евмен ва ҳамчунин Артабозу Таксилгупта ва дигар гетейрхovu размоварони номдор аз рӯи мартаба қарор доштанд. Дар пахлуи Искандар маликабону Рухшона менишаст ва табиби ҳосаи шох Филипп аз рӯи эҳтиёт дуртар аз онҳо меистад.

Искандар дарди ҷароҳатро фуру нишонда, аз рӯи тахт бархест ва ба китфи Рухшона таъя намуда, як дасташро сӯи лашкари сафбаства меафшонад. Дар миёни аҳли сипоҳ ҷандон хушҳоливу ҳамовозӣ эҳсос намегашт, баръақс баъзе дастаҳои савораву пиёда ба сӯи саропардаи мӯхташам, тахти равон ва дастафшониҳои Искандар бо як нобовариву адовати ошқоро менигаристанд. Барои бозгашти онҳо ба Ватан ин соат ҳақиқати зинда будани Искандар не, балки хабари дуруғини марги ӯ афзалтар метофт.

Искандари рамузфаҳму мавридшинос рӯҳияи размоваронашро пай бурда амр дод, ки аспи сиёҳмушкинро ба назди тахти равон оранд. Искандар дастаи тахтро дошта, бо эҳтиёт бархест ва шитоб накарда сӯи сиёҳмушкини бо зину афзори ҷангӣ ораста раҳсипор гашт. Чашмони Филиппи табиб аз ин густоҳии Искандар ҷаста ба-ромад ва норозиёна сӯи ӯ шитофт, то аз азма савор шудан ба тақовар боздорад. Табиби ошуфтаро Птолемей ва Пердикка дошта, ноаён қафо тела доданд ва дарҳол ба аспҳояшон савор шуданд.

Искандар аз шиддати дард лабҳояшро газида, бо ёрии Гевести-

он ва Кратер ба сиёҳмушкин нишаст. Аз думболи ӯ сарлашкарон ва гетейрҳои яккачин асп ронда, сӯи дастаи пешоҳанги ветеранҳои макдунӣ раҳсипор гаштанд. Дастаи ветеранҳои пешоҳанги макдунӣ, ки аз рафтани солҳо мӯяшон сафед ва чабинашон пурӯжангашта, сару рӯй ва китфу гардани варзидаашон пур аз захми шамшеру чароҳати кӯҳна мебошад, сӯи Искандар бо нобоварию сукути довталабона менигаристанд. Ҳатто баъзе ветеранҳои густох даст ба қабзаи шамшер бурда, дар пешорӯи сарлашкарон ва гетейрҳои яккачини нуқрасипар омодаи разму пайкор гашта, кинаву хусуматашонро ниҳон намедоштанд. Искандар сиёҳмушкинашро маҳмезада, дар баландии пуштаи барҷастае қарор гирифтубо оҳанги самимии лабрэзи садоқату эҳтиром ба суҳангӯи шурӯъ кард.

ИСКАНДАР: Ай ветеранҳои размовари Эллада! Шамшери кишваркушои шумо буд, ки Искандар дар тайи даҳ сол чор самти олам ва тамоми паҳнои Осиёро тасхир кард. Шумо родмардони таҳамтан ва гурдони ростине ҳастед, ки китф ба китф ниҳодаву сина сипар карда арзу тӯли ҷаҳонро фатҳ кардед. Кишварситониву пирӯзҳои беназири шумо ба ягон лашкаркаш ва императори размовари Эллада муяссар нагаштааст. Шумо будед, ки парчами пирӯзии Элладаро дар Искандарияи Миср ва Манораи Бобул парафшон кардед! Шумо будед, ки ҷон ба каф гирифта дар муҳорибаҳои хунини Граника, Исса ва Гавгамел ба Дорони лашкараш сечанд афзун сабаки набарду майдондорӣ додед. Шумо будед, ки садди қалъаи Курушкадаву шаҳи осмонии Суғдро шикастед, қуллаҳои касмагузар ва вартаи чарихҳои бетаги қаторкӯҳҳои осмонбӯси Паропамис ва Ҳиндукушро паси сар гузошта, то рудбори Панҷобу дарёи паҳновари Ҳинд расидед. Шумо будед, ки дами найзау шамшерҳоро бо сипару синаҳои хунҷаконатон боздошта, бар гардани сипахбадону размоварони ростин ва шӯҳаншӯҳону ҷаҳондорони худситой ғулу занҷир задед! Корнаоииву пирӯзҳои беамсоли шумо дар таърихи пуршарафи Эллада бо ҳарфҳои заррин сабт гардид ва наслҳои оянда бо номи ҳар қадоми шумо ифтихор хоҳад кард! Поянда бод корномаи безавол ва пирӯзҳои беҳамтои ветеранҳои Эллада!

ВETERАНҲОИ МАҚДУНӢ: (Бо хурушу ҳаяҷон ва каме бетартибона) Зихӣ, император! Поянда бод Ватан! Эладда фарзандонашро интизор аст!..

Аз суҳанронии самимӣ ва пурҳарорати Искандар эҳсоси ҷанговарони солхӯрдаи мақдунӣ ба хуруш меояд, ашки надомату пирӯзии руҳсораҳои ришаш дамида, пурожангу офтобсӯ хта ва ҷочо захишамшер бардоштаашонро мешӯяд. Онҳо боз гирифтори сеҳри суҳан гашта, таҳсиномез сар меафшонанд, даст ёзонида тани Искандар ва аспашро мепапалмосанд, гӯё бовар кардан меҳаҳанд, ки дар пешорӯяшон сарлашқари дӯстдоштаи зафарпеша ва ҳидоятгари қорнамоиҳояшон Искандар истодааст. Вале онҳо умед доранд, ки Искандари ростин онҳоро ба Ватан ҳидоят хоҳад кард. Даҳ соли умри онҳо дар ҷангу кишваркушоиҳо гузашт, бисёр дӯстону ҳамсангаронро бохтанд, қисмашон маъҷубо захмин гаштанд, дигар тоқати пеш рафтани фатҳ кардани мулкҳои фаросӯи рӯди Ҳинд ва водии паҳновари Гангро надоранд. Фақат қаломии деринтизори бозгаштан ба Ватан ба онҳо рӯҳу равони тоза баҳшида, ҳама нағмедиву нерӯи рафтаашонро ҷони дубора дамидаву эҳё карда метавонад. Искандари рамузгир дурандеш авҷи сарлашқарону дастаҳои сафбасти сарбозони савораву пиёдаашро ҳуб медонист ва ин лаҳза ғайри ба муроди дилу майлу хоҳиши беинтиҳон онҳо ҳарф задан, дигар ҷорасе надошт.

ИСКАНДАР: (Пас аз каме фуру нишастани хуруши издиҳом ва нидои таҳсиномези ветеранҳо) Имрӯз фурсати бозгаштан ба Ватан расид! Эладда родмардони диловарашро интизор аст!.. (Хурушу фарёди таҳсиномези ҷанговарон дубора баланд мегардад).

Лашқари бешумори мо ба се ҷабҳаи бузург тақсим мешавад. Қратер бо се ғавҷи ветеранҳои мақдунӣ ва дастаи филсаворон аз роҳи Сиистон ва биёбонҳои Қирмон ба самти резишгоҳи Фурут ҳаракат мекунанд. Сарвари флотии баҳрии мо Нсарх бо сафинаву киштиҳои ҷангӣ аз тариқи дарёи Ҳинд ва баҳри Араб сӯи халиҷи Порс раҳсипор мегардад. Ҷабҳаи асосии сипоҳи савораву пиёда қадқади дарёи Ҳинд ва биёбони Гедросия бо сарвари ман сӯи ҳа-

личи Порс мешитобад!...Зихй, родмардони оламгири Макдуния!
Пояндаву бегазанд бод, Ватан!..

Хурӯши осмонгире ба фазо хест. Кулоххӯду сипарҳои ҷангӣ
ба осмон мепариданд. Сарлашкарону размоварони қаторӣ ҳам-
дигарро ба оғӯш кашида ашк мерехтанд, қадқад мечаҳиданд, му-
аллақ мезаданд, фарёд мекашиданду беҳудона механдиданд. Дар
як лаҳза аз сарбозони хомӯшу сукутварзида ва нигоҳашон пур аз
ҳасрату андӯх ва ваҷоҳаташон довталабона асаре намонд.

Искандар беҳол шуда, аз шиддати дарди ҷонқоҳ сар ба буни гар-
дани тақовар ниҳод ва бо дасташ аз ёли асп дошт, то ки аз бемадорӣ
наафтад. Ҳолати ӯро пай бурда, табибаш Филипп пеш шитофт.
Дарҳол Искандарро ба тахти равон шинонда сӯи саропарда бур-
данд. Издиҳомӣ сарбозони шодкому болидарӯх сарлашқари зафар-
пешаашонро аз ҷаҳор тараф печонида, гусел мекарданд.

Муסיқии рӯҳбаландқунандаву фочиаомез садо медиҳад ва ҳола-
ти издиҳому сарлашқари беҳолгаштаро тараннум месозад.

* * *

Ҷангалзорҳои душворғузар ва бешазорони анбӯх ҳаракати бо-
низомӣ лашқарро ҳалалдор менамоянд. Даррандаву хазандаҳо, ғо-
либан бабрҳои банғоливу морҳои печон ногаҳон ҳамла оварда, дар
миёни аҳли сипоҳ ҳаросу парешонӣ меафкананд.

Боронҳои пайдарпайу раъду барқҳои даҳшатафкан, пайраҳаҳои
саргуму пурпечухам сарбозону тақоваронро ҳаставу дилгир ме-
қунанд. Қофилаи беинтиҳои лашқар бо сари ҳаму ваҷоҳати ги-
рифта ва ҷашмони ғамзада роҳ мепаймуданд. Дастаи сипоҳиёни
хастаҳои макдунӣ қорвони роҳғумзада ва қофилаи парешону то-
роҷгаштаро мемонд. Искандар баъди беморӣ ва захиҳои азиятангез
захиру лоғар гашта, пештар аз гандунаи Рухшона бо сари ҳаму
сари моломоли андешаҳо асп меронд.

Сипоҳиёни савораву пиёдаи Искандар парчамҳои ҷо-ҷо дарида-
ро бардошта, аз дашту биёбонҳои Гедросия сӯи сарзамини Порс
мераванд. Аз думболи Искандар Гефестион ва дигар сарлашқаро-

ни савора андешамандона мешитобанд.

Тавассути навори дугона дар фони юриши сарбозон маълумоти таърихӣ намудор мегардад. Ровӣ аз паси кадр меҳонад: **Искандари Мақдунӣ баъди ғатҳи водихон Панҷоб, Таксила ва Индикибат соли 326 то мелод бо дархосту истодағарии сипоҳиёнаш ночор роҳи бозғаштро пеш гирифт. Бо фосилаи роҳи тӯлонӣ дувоздаҳ соли умри Искандари Мақдунӣ дар ҷангу пайкор ва ҷаҳонгирию кишваркушонҳо гузашт.**

Биёбонҳои тафсони пахноҳои Гедросия дар қисмати ҷанубии сарзамини Порс. Искандари ҳастаҳол дар гармои тамӯз пешопеши лашкар асп меронад. Лабҳояш хушкидаву парсингбаста, мӯяш парешону хоқолуд, ришаш расида ва нури ҷашмонаш коҳида. Аз думболош ғавҷи сипоҳи савораву пиёдаи ташнаком парчамҳои даридаву хоқолудро базӯр бардошта бетартибона гом мениҳанд. Гармои биёбони беинтиҳо мадори пойи онҳоро костааст. Баъзе сарбозон аз беҳолӣ меафтанд, аспҳои ташна ҷон медиҳанд ва гардунаву аробаҳои болопӯш бесоҳиб мемонанд. Касе ба афтадоҳо эътибор намедиҳад, ҳама ҷони худро кашола мекунанд. Дар болои сари лашкар дар осмони баланд селани каргасҳо ҷарх мезананд ва шикваомез қийғос мекашанд.

Биёбон интиҳо меёбад ва аз дур ҳаробаҳои шаҳри вайронае бо сутунҳои шикаста, хиштҳои фитода, деворҳои валангору ба ҳок яқсон мебарояд. Дар фосилаи се тирпартоб марқади ҷаҳоркунҷаи Куруши Кабир намудор мегардад, ки хиштҳои ҷортарошашро кандаву намои умумиашро ҳароб кардаанд.

Искандари Мақдунӣ аз дидани вайронаи марқади Куруши Кабир аз асп мефарояд ва нигоҳи пурандӯҳашро аз даҳмаи бесоҳибу валангор нақанда, беҳудона сӯи қабр меравад. Пояш ба косаҳои сари одаме бармеҳӯрад ва ҳам шуда косаи сарро мебардорад. Аз сӯроҳиҳои хонаи ҷашм ҳок мерезад. Искандар шамшерашро аз наём кашада ба замини нарм мезанад ва нӯги шамшер то нисф ба ҳок меғӯтад. Ва ӯ дуртар аз турбати Куруши Кабир косаи сар дар даст ба суқут ва андешаи тӯлоние меравад. Гӯё ӯ ба косаи сари

шоҳаншоҳи кайхо аз олам рафта хомӯшона рози дил мегӯяд.

Фавчи лашкари савораву пиёда думболи ҳам омада, дар харобаҳои шаҳр (Пасаргод) ва атрофи марқади Куруш қарор мегиранд. Сарлашкарони хастаҳол ба якдигар менигаранд ва ҳама аз ҳолати парешону ҷасовари Искандар ҳайрон мондаанд. Касе ҷуръат наме-soзад, ки сукуту андешаи тӯлонии ӯро ҳалалдор намояд. Оқибат Рухшона аз асп ғурумада пеш меояд ва даст ба китфи Искандар мениҳад. Искандар сар мебардорад, ки ба ҷашмони ғамзадаву мо-ломоли андӯҳаш об давидааст. Косаи сар аз дасташ рӯи хок меафтад. Ӯ шитоб накарда аз ҷой меҳезад ва рӯ ба сарлашкарон меорад.

ИСКАНДАР: Ёздаҳ сол пеш аз Пасаргад гузаштано ёд доред? Он вақт ҳамроҳи мо Филот буду Клит, Парменион буду Каллис-фен, Менадем буду Эригий, Каран буду Павсаний. Ва боз бисёр сарлашкароне, ки хангоми кишваркушоӣҳо ба шарафи Эллада ҷон бохтаанд. Катибаи рӯи қабри Куруши Кабир дар ёдатон ҳаст? (Дар вақти суханронии Искандар як порча аз манзараи ёздаҳ сол пеш падида меояд. Сарбозони ҷавону болидарӯи Искандар аз пеши турбати Куруш савори асп мағрурона мегузаранд. Дар тани турбат катибае бо ҳуруфи меҳӣ сабт шудааст. **Овозе аз даруни турбат меҳезад, гӯё овози Куруши Кабир аст, ки ба Искандару сарбозони аз ғалаба сархушаш равона шудааст.** Ва ин овози шинос баъди ёздаҳ соли ҷангу лашкаркашиҳо ҳаёле тақроран дар гӯши Искан-дар садо медиҳад).

«Эй шоҳи ҷаҳонгир! Медонам, ки рӯзе ба сари турбати ман меоя! Огоҳ бош, ки манам Куруши Кабир, саромади шоҳан-шоҳони Порс! Замоне ҷун ту шоҳаншоҳи ҷаҳор самти олам будам. Ва оқибат дар ҷанд вачаб замини сард осудам. Илтиҷо-дорам, ки ба қабри хоксоронаи ман ҳасад набар ва турбатамро хароб масоз! Вағарна ба лаънату нафринам гирифта ҳохӣ шуд!»

Ман амр дода будам, ки касе ба ин турбат даст нарасонад! Вале бубинед, ки оқипадарон марқадро ба ҷӣ ҳол афканданд?..

(Ба Лисипп рӯ меорад) Лисипп, дӯстам! Марқади Курушро ҷун

намуди аслаш барқарор кун ва катибаашро ҳам нигоҳ дор! Вагарна ин фалаки лўъбатсоз ба писари Худо Искандари чахонгир низ заррае раҳму шафқат нахоҳад кард!

Х

Сарбозони мақдунӣ дар шоҳроҳи Бобул. Дастаи саворони савора ва пиёда саф баста бо низоми муайян гом мениҳанд.

Аз ду канори роҳ сокинони шаҳри Бобул ба истиқбол баромада ба пеши пойи аспӣ сиёҳмушкини Искандар ва сарлашқарони ӯ гул мерезанд. Симои Искандар ҷиддист, дар ҷавоби хушҳолии истиқболгирандагон ҳомӯшона сар меафшонаду якмаром роҳ мепаймояд. Дарду андӯхи марғи ногаҳонии Гефестион ҳанӯз аз дилаш на-рафтааст. Аз дур деворҳои қалъаи мўхташам ва дарвозаи баланду овозадори Бобул менамояд.

Толори мўхташами зиёфат. Дар пешгоҳи толор дар тахти боҳашамат Искандари Мақдунӣ бо сару либоси шоханшоҳони Порс ва дар паҳлӯи ӯ Рухшона нишастаанд. Сарлашқарони Искандар ва ашрофзодаҳои Порсу Бобул тантанавӣ ғалабаро ҷашн мегиранд. Раккосае бо ду шамшер маҳораташро нишон медиҳад ва оқибат бо дами шамшер синаашро сўроҳ карда меафтад ва тахти қарсаки ҳозирон меҳезад. Искандар андешаманду ором аст, ҷуръачуръа шароб менӯшад. Ҷудой аз Гефестион гӯё зиндадилӣ ва хандаҳои самимонаи ӯро бебозгашт бурдааст. Оқибат ӯ меҳезаду бо нигоҳи омирона, вале лабрези ғаму андӯх қадаҳро бардошта, лаҳзае сукут меварзад.

ИСКАНДАР: (Бо оҳанги лабрези таассуфу надомат) Барои дӯсти ҷавонмарғамон Гефестион менӯшем! Бигузур руҳаш дар олами Худоён биосояд!..

Симои орому каме захири Гефестион андаруни бистари марғ пеши назараш меояд. Искандар муҳорибаи ду таҳамтанро тамошо мекард, ки ӯро ба сари болини Гефестиони мадҳуш меҳонанд. Бошитоб расида мебинад, ки ӯ аллакай ҷон бохтааст. Худро ба болои ҷасади дӯсти ҷавонмарғаш меафканад ва кўдақвор фиғон ангехтаву оғуш карда гиря мекунад. Сипас шубҳаомез меҳезаду сӯи таби-

би хосаи Гефестион Главк бонг мезанад:

ИСКАНДАР: (Бо хашму ситез) Ўро кӣ кушт?

ГЛАВК: (Сар афшондаву аз тарс ларзида) Аз асари нӯшидани шароби афзун хун партофту чон бохт, волоҳазрат!

ИСКАНДАР: Ту чаро табобат накардӣ?

ГЛАВК: Табобат кардам, вале марг дастболо шуд...

ИСКАНДАР: (Андешамандона) Мурғи ачал дар болои сари мо бол мезанад... Шояд ба ӯ заҳр дода бошанд?..

ГЛАВК: На, шоханшоҳ!.. Иллоти шароб аст... То сиёҳмаст шудану афтодан менӯшид...

ИСКАНДАР: (Хашмашро фурӯ нишонда) Ту чаро ўро нӯшидан мегузоштӣ?..

ГЛАВК: (Ранги рӯяш коҳида) Ман қудрати ўро боздоштан надовштам...

ИСКАНДАР: Касе ҳамқадаҳаш набуд?

ГЛАВК: На, шоханшоҳ! Вақтҳои охир танҳо шароб менӯшид...

ИСКАНДАР: (Бо оҳанги молмоли қасос) Ў менӯшиду табиби хосааш тамошо мекард... Баред ўро!.. Дар чорсуи бозори Экбатана ба дор овезед!..

ИСКАНДАР: (Бо изтиробу ҳаяҷон дар болои тобути зарҳалин) Дастҳои Гефестионро аз тобут бароред ва шамшерашро дар болои синааш гузоред! Ва сари тобуташро кушода то Бобул расонед... Бигузур мардуми олам бубинанд, ки Искандару Гефестион саросари ҷаҳонро фатҳ карданду дӯсти ҷавонмаргаш бо дасти ҳолӣ аз дунё меравад...

Сарбозон тобути Гефестионро болои дӯш бардошта суи Бобул мебаранд. Ҷасади мумиёи Гефестион андаруни тобути зарҳалин орамидааст ва аз ду гушаи тобут кафи дастони ҳолии ӯ овезон аст. Шамшери урёнаш дар қафаси сина ба дарозии тобут гузошта шулдааст.

Дами шамшери дар болои ҷасади бечон ҳобида аз партави офтоб мекурахшад. Пешопеши қофилаи лашкар Искандар бо мӯйи парешону ҷӯлида, риши анбӯху кайҳо расида, ҷашмони пурандӯху

фурӯрафта ва катраҳои ашки надомат бари рухсора асп меронад. Аз думболи ӯ Кратер, Селевк, Пердикка, Антигон ва дигарон тобут бар дӯш роҳ мепаймоянд. Барсина ва писараш Геракл аз канори чапи тобут ва Рухшона аз гӯшаи рости он савори гардуна ба андеша рафтаанд. Нигоҳи Рухшона ба тобуту шамшері рӯи часад дӯхта шудааст ва даст ба болои шиками дамидааш ниҳода, тифли ҳанӯз нозодаашро навозиш мекунад. Мурғи аҷал дар болои сари онҳо кохилона бол афшонда, қофилаи лашкарро бо қийғосу бонги довталабонааш меғуселонад. Сафи сарбозони савораву пиёда дар пахнои дашт роҳ мепаймоянд ва торафт дур шуда дар домани уфук нопадид мегарданд.

Мусиқии ғочивави тараннумкунандаи талоши ҷовидонаи ҳаёт ва марғ аз думболи тобути торафт дуршаванда навои дилошӯб меангезад.

* * *

Чорроҳаи бозори Бобул серодам аст. Мунодии Искандар андаруни раставу хиёбонҳои шаҳри овозадори Бобул дар ихотаи чор побони найзадор қадам ниҳода чор меандозад. Ӯ ба расми шарқиён хеле дигаргун шудааст: риши мӯътадили ҳинодида, қулоҳи мудаввару дарозрӯяи пешонааш гавҳарнишон, куртаи яккади зарбофт ва кафши хиромӣ нав дорад. Ӯ ба расми бобулиён ришу мӯяшро чингила карда, дар ангуштони фарбехаш чанд ангуштарин андохтааст. Сарбозони Искандар низ ба ҷои либоси ҷангӣ ҷомаҳои зарбофти дароз ва ангуштарин доранд.

МУНОДӢ (Кохилона пой монда): Эй мардуми шарафманди Бобул! Искандари олампаҳо тамоми қаламрави Осиёро то каноҷҳои Ойкумена ва сарзамини дурдасти Ҳиндустон ғатҳ карда, бо пирӯзӣю ғолибият бозгашт. Ба шодбошии Худованди ҷаҳор самти олам сафирони зиёде аз билдохои Маширику Мағрибу бо тӯхфаҳои гаронбаҳо омадаанд. Бидонед ва огоҳ бошед, ки имрӯз Искандари оламгир ва Рухшонаи нозанин сафиронро мепазираанд...

Аз пешорӯи мунодӣ шиноси деринааш Кассандри писари Антипатр падид меояд, ки сару либосаш пурра аз рӯи таомулиониён

аст. Мунодӣ аз дидани Кассандр лаҳзае бозистода бо ҳайрат сӯи ӯ менигарад.

МУНОДӢ (Баъди лаҳзае сукут): Кассандр? Наход ту бошӣ?!

КАССАНДР (Тамасхуромез ба ӯ зехн монда): Леонид! (Ба истикболаш меояд). Бовар кун, нашинохтам. (Меҳандад). Саропо дигар шудай! Ба савдогарони бобулию порс шабоҳат дорӣ...

МУНОДӢ (Бо оҳанги озурдаҳолӣ): Аз кучо пурсем?

КАССАНДР: Ҳафтае пеш аз Макдуния омадам. Бо супориши падарам Антипатр сафорати расмӣ дорам.

МУНОДӢ: Имрӯз императори олам сафиронро мепазирад. Умедворам дидорбиниат хуб мегузарад...

КАССАНДР: Хайр то дидор! Беш аз даҳ сол шуд, ки аз ҳам дур афтода, лаҳзаҳои ҷавониҳо ёд кардаем..

МУНОДӢ: Қасри ман дар шафати манораи Бобул аст. Пурсӣ, нишон медиҳанд. Аз омаданат шод хоҳам шуд...

КАССАНДР: Саломат бошӣ! То боздид!.. (Ҳарду ба самти муқобил раҳсипор мешаванд).

Қасри пазирии Искандар дар Бобул. Искандари Макдунӣ бо сарулибоси шохони Порс ҷомаи яккади зарбофт, тоҷи пурчилои шоханшохӣ ва асои салтанат (скипетр) болои тахти бошукӯҳ нишастааст. Дар паҳлуи ростӣ ӯ шахбону Рухшона бо либосҳои фоҳираю хусну ҷамоли нотақрор ҳузур дорад. Дабири ҳосаи Искандар Евмен ду зина поёнтар аз тахти шохӣ қаламу давоҷ бар даст интизори сабт кардани амру фармонхост. Дар ду тараф, аз дасти чапу ростӣ шоханшоҳ сарлашкарону ашрофон Пердикка, Птолемей Лаг, Селевк, Нейрх, Кратер, Артабози Порс, Барсина, Медий ва дигарон саф орастаанд. Сечор нафар сафирон, ки дар миёни онҳо Кассандр низ ҳаст, бо либосҳои дарозу кӯтоҳи гуногун аз миёни аҳли дарбор гузашта, расми таъзимро сӯи Искандар ба ҷой меоранд. Нахустин шуда сафири волии Шуш ба зону зада сачда меорад ва зонумол пеш омада, бари домани ҷомаи фоҳираи Искандарро ба дидаҳо мемоланду пояшро мебӯсад. Дар ин лаҳзаи расмияти пазирии Июлай сокии ҳосаи Искандар ба ҷоми Рухшона шарбат

мерезад. Нигоҳи Кассандр, ки аз думболи сафири Шуш истодааст, ба чашми бародараш Июлай бармехӯрад ва аз ин расмияти барояш бегона дар лабонаш беихтиёрханда медамад.

САФИРИ ШУШ (Гӯё дар назди худо сачдаю ниёиш мекарда бошад): Худовандо! Волохазрато! Олампаҳо! Сатрапи собиқи Шуш Абулити мусибатзада! изхори садоқату вафодорӣ намуда, ба шарафи пируӣ ва фатҳу зафарҳои беҳамтои Худованд ҳазор таланти сиккаи шоханшохӣ, сад тақовари хушзот, сад гуломи яккачин ва сад дӯшизаи зебою ҳунармандро чун подоши як банди ҳақир фиристодааст. Ў аз даргоҳи Олампаҳо меҳрубонию банданавозиро ҷашмдор аст!..

ИСКАНДАР (Ўтиромез даст бардошта): Банданавозӣ?! Вақте ки сипоҳиёни ман дар биёбонҳои Гедросия ва Дашти Кабир аз гушнагию ташнагӣ афтада ҳалок мешуданд, Абулити бефаросат аз дасти писари ғустоҳаш се ҳазор талант сиккаи шохӣ фиристодааст. Магар вай намедонист, ки дар биёбонҳои тафсонӣ бедӣ як қатра об аз як талант тилло волотар аст! Пас аз ин хиёлати рӯиристаш боз изхори садоқату вафодорӣ менамояд?! Магар писарашро ба қатл расонданам ба ӯ сабақ нашуд?! Сазояш марг аст, марг!... (Рӯ ба Евмен оварда) Амр мекунам: ҳамаи молу мулкаш фавран мусодира карда шавад! Худашро ба зиндон афканда, то омадани ман таҳти назорати саҳт гиранд...

Сафир ранги рӯяш канда, зонумол ақиб меравад ва ҷомаи дарозаш ба пой печида рӯи фарш меғелад. Кассандр, ки аз паси ӯ интизори навбат буд, беихтиёр меҳандад. Искандар хандаи ноҷои ӯро дида, базӯр қаҳру ғазабашро фуру менишонад.

ИСКАНДАР (Теги нигоҳашро аз рӯи Кассандр наканда): Чаро меҳандӣ, Кассандр?

КАССАНДР (Ғустоҳиашро ниҳон накарда): Ба ин таъзимусачдакуниҳои ноҷои шарқиёна, ки ба дарбори император роҳ ёфтааст.

ИСКАНДАР (Худро ором нигоҳ доштанӣ мешавад): Таъзиму сачдаҳои шарқиёна чӣ ҷои ханда дорад?

КАССАНДР (Бо оҳанги самимона): Барои мо фарзандони Элла-

да ин таомул бегона аст.

ИСКАНДАР (Қаҳру ғазабаш ноаён боло мегирад): Ту ҳоло дар кучо хузур дорӣ, Кассандр? Дар Эллада ё қаламрави Шарқ?

КАССАНДР (Бо ғустоҳӣ): Чӣ фарқ дорад, Искандар!.. Мо шарафи эллинии худро ба таомули ин барбарӣён иваз накунем...

ИСКАНДАР (Барошӯфта аз ҷояш меҳезад): Оре, барои тую падарат Антипатри маккор чон ба каф гирифта хун рехтану ҳазорон сарбозонашро бохтани Искандар фарқе надорад!..

Ғустоҳӣ то ҷое расидааст, ки шумо овозаи марги Искандарро пахн карда, ҳатто модараш Олимпиадаро аз шаҳри Пелла рондаед!..

КАССАНДР (Суст шуда): Ба тӯхмату игвоҳо бовар макумед, император!

ИСКАНДАР (Аз мӯи сари Кассандр дошта сарашро ба девор мекубад): Наход ман ин роҳи дарозу пурмашаққати ҷангиرو барои он паймудам, ки ба тую падарат тӯхмат занам?! Фурсати неку бад ва сиёхро аз сафед ҷудо кардан наздик аст, Кассандр!..

КАССАНДР (Аз шиддати дард ба танг омада): Ақаллан, дӯстии овони наврасиро рӯи хотир кун, Искандар!

ИСКАНДАР: Агар поси хоҷири ин дӯстӣ намебуд, сари бемағзат кайҳо дар пеши поят меҳобид!

РУХШОНА (Хавотиромез сӯи онҳо омада аз бозуи Искандар медорад): Дӯстонро ранҷондан раво нест, шоханшоҳи олам!..

ИСКАНДАР (Дасти Рухшонаро аз бозуаш афканда): Вале хиёнат варзидану сӯиқасд кардани дӯстон равоист магар? Гарпал бехтарин дӯсти ман чӣ кор кард, Рухшона? Тамоми ҳазинаи давлат дар ҷиҳтироаш буд... Акнун шаш ҳазор талант тиллоро ғорат намуда, дар таги бинии Антипатр ба муқобили ман лашкар меғундорад...

РУХШОНА (Дубора даст ба китфи Искандар ниҳода): Искандар, азизам, Кассандр аз Макдуния дуруду паём овардаст!..

ИСКАНДАР (Дасти Рухшонаро фишурда): Медонам, Рухшона! Рӯбоҳи пир аз бозгаштани ман ба талвосаи чон афтода макрҳои нав метанад... Майлаш, ба хоҷири ту фазлфурӯшиҳои Кассандрро мебахшам! Аммо ғустоҳию бедодгарӣҳои падару писар дар Мак-

дуняя барояшон гарон меафтад... (Ба Кратеру Евмен нигариста) Кратер, панҷ ҳазор ветеранҳои калонсолро ҷудо намуда, роҳи Макдунияро пеш мегири! Ба ҷои Антипатр ҳокими мухтор мешавӣ. Бигузор Антипатри маккор се ҳазор ҷанговари нав ғундошта, сӯи Бобулро ояд! Ҳунари ӯ ва Кассандрро дар фатҳи Карфаген ва мулкҳои арабҳои барбарӣ мебинем...

РУХШОНА (Оҳи сабуке кашида): Аз банданавозии шоҳам сипосгузорам...

КАССАНДР (Бо нимтаъзим, вале кинаи ниҳонӣ): Бубахш, Император! Расму таомули шаркиёни барбариро аз бар хоҳамкард!

ИСКАНДАР (Бо заҳрханда): Узри бадтар аз ғуноҳ! Бо пайғому сафоратат аз пеши чашмам гум шав, Кассандр! Вагарна боз як суҳани бечо саратро барбод медиҳад...

XI

Ҳучраи ҳосаи дамгирии Искандари Макдунӣ дар Бобул. Дар ғӯшаи девори ҳучра сипару шамшер, ҷавшану найза, тоскулоҳу зиреҳбанд ва дигар лавозимоти ҷангии шоханшоҳ овезонанд. Муҷассамаи начандон калони ҷанговари савораи шамшердор дуртар аз олотҳои ҷангӣ дар партави рӯшании ҷароғ чун рамзи пайқору пирӯзиҳо ба чашм мерасад. Искандар хилъати сабуки намзада бар тан, пас аз гармобаи бароҳат рӯи курсии тақядори нарм ништа, ҳамроҳи дӯсташ Неарх омодаи мӯҳрабозӣ мешавад. Дар қанори тахтаи мӯҳра рӯи миз кӯзаҷаи мунаққашӣ шаробгирӣ ва ҷомҳои лабреси май ғузошта шудаанд. Искандар ҷуръаи майро бо ҳаловат меошомаду донаҳои мӯҳраро довталабона рӯи тахта мекарояд. Рухшонаи нозанин аз ғӯшаи ҳучра сачоки патдоре бар даст бо шиками дамида пеш меояду мӯи ханӯз ҳам тар ва рухсорай арақшори Искандарро пок мекунад.

РУХШОНА (Чашм аз рӯи арақшори Искандар наканда): Гармоба роҳати ҷон шуд?!

ИСКАНДАР (Бо меҳр сӯи шохбону нигариста): Саломат бошӣ, шохбону! Беҳтарин рағмолону маҳсгарони бобулиро пайдо кардай. Хаёлам даҳ сол ҷавон шудам.

НЕАРХ (Чавобан мӯҳра афканда): Умри шоханшоҳ дароз бод!
Гармобаи мӯътадил хастагии набарду пайкорхоро аз тан мебарорад.

ИСКАНДАР (Чашм ба тахтаи мӯҳра миёни Рухшонаро наво-
зиш мекунад): Зиндагии бароҳат барои мо ҷанговарон бегона аст,
Неарх. Маро андаруни бистари нарм ҳумори ҷанг мегирад.

НЕАРХ (Бо лабханди ризоият ва сарафшонӣ): Рост мегӯӣ,
шоханшоҳ! Ман ҳам кайҳост, ки насими баҳру такони киштиҳои
ҷангӣ ва сафинаҳои сафбастаро ёд кардаам.

ИСКАНДАР (Бо мароқу кунҷқобӣ): Сафинаҳои садшикан ва
киштиҳои бузурги ҷанги дар ҷӣ ҳол аст, Неарх?

НЕАРХ (Донаҳои мӯҳраро ҳаво дода): Беш аз чорсад сафинаи
нави садшикан дар бандарҳои Дачлаю Фурот, сесад киштии бу-
зурги боркашонӣ дар бандарҳои Тиру Сидон ва таги ҳазору дусад
киштиҳои собиқи таъмиршуда дар бандарҳои Искандарияву Порс
омодаи сафари ҳарбианд.

ИСКАНДАР (Мӯҳра дар даст бо хушҳолӣ): Сохтани гептера- са-
финаи тундрави дорои ҳафт қатор белҳои киштиронӣ анҷом ёфт ё на?

НЕАРХ: Шохтиру суконҳои қабати сеюми гептераро насб меку-
нанд. Ҳафтаи пешомад онро дар васати баҳр меозмоем.

ИСКАНДАР (Қаноатмандона): Офарин, Неарх! Ба андешаи ту
ҳачми бузурги гептера дар муҳорибаҳои баҳрӣ ҳалал намерасонад?

НЕАРХ (Бо дилпурӣ): Не, шоханшоҳ! Аввалан гептера суръа-
ти басо тез дорад. Сониян, манҷаниқҳои гулулаафкану шохтирҳои
рахнакунандааш киштиҳои ҷангии душманро наздик омадан наме-
ғузорад. Ниҳоят, қабати нишебрӯи болояш онро аз осеби пайкону
гулулаҳои нафти сӯзон ва зарби манҷаниқҳо эмин медорад.

ИСКАНДАР (Андешамандона мӯҳра меафканад): Дови ман! Оё
ин киштӣ қалъаю саддҳои баҳриро шикаста метавонад?

НЕАРХ (Мӯҳраҳоро ғундошта): Албатта! Девоҳҳои ғафсиаш то
ду оринҷро бо шохтиру сангҳои гарон рахнаву хароб месозад.

ИСКАНДАР (Сӯи Неарх нигариста): Дови туст, Неарх! Акса-
ри набардҳои ояндаи мо набардҳои баҳрӣ хоҳанд шуд. Ҷазираҳои
Пириней, Пойгоҳи Геракл ва канораҳои Европаро забт карда, си-

пас сӯи Осиё ва Укёнуи бузург бозмегардем. Инчунин кушодани рохҳои нави тичоратӣ аз тариқи баҳрдар пеш аст...

НЕАРХ: Инро дар назар дорем, шоханшоҳ. Онесикритро вази-фадор кардам, ки дастаи чуғрофидонону сайёҳонро омодаи сафар намояд.

ИСКАНДАР: Аз мушоҳидаҳо ва омӯхтани фосилаи арзу тӯл бароям аён шуд, ки Аристотели пиракӣ оид ба тарҳи замин ва ин-тиҳои Ойкумена бароям сафсатаҳои зиёде хондааст...

НЕАРХ (Бо лабханди маънидор): Хангоми бозгашт аз тариқи баҳр ман ҳам пай бурдам, ки устои мӯйсафеди мо аз муҳобот ҳа-зар надоштааст...

ИСКАНДАР (Нафаси сабук кашида): Хайрият сохтани сафинау киштиҳои ҷангири ба сомон расондай, Неарх. Вагарна аз дилтангӣ намедонистам сарамро ба кучо занам.

РУХШОНА (Бо изтиробӣ ботинию лабханди рӯякӣ): Вой ба ҳоли зори ин лашкаркашон, ки дар қасри мӯхташам ва боғи овоза-дори Бобул ёди майдони ҷанг мекунанд.

ИСКАНДАР (Таскиномез): Аз ҳӯи норавои мо маранҷ, азизам. Роҳати бардавом хуни моро сарду танамонро кохил месозад. Май-дони набард бароямон мадору ғайрати тоза мебахшад.

РУХШОНА (Бо оҳанги маломатомез): Хун рехтану куштан, оташ задану хароб кардан магар ба дилатон назадааст?!

ИСКАНДАР (Донаҳои мӯҳраро андешамандона партофта): Ҷан-гу хунрезӣ азалист, Рухшона. Набарду кишваркушоиҳо як василаи солим доштани ҷомеа ва ба таҳрик овардани хуни одамон аст.

РУХШОНА (Тамасхуромез): Фарзияи аҷиб! Шогирди Аристо-тел буданатон дарҳол аён мегардад. Вале дар таомули мо ҳатто мурчаро озор додан раво нест!

НЕАРХ (Аз мӯҳрабозӣ истода ҳаёломез сӯи Рухшона менига-рад): Фалсафаи шаркиён ҷомеаро аз ҷунбишу тақонҳои инқилобӣ боздошта, мағзу хунро қарахт месозад, шахбону! Ба пиндори ман империяҳои хурду бузург мисли баҳру укёнусхост, агар талотуму хуруш надошта бошад, иктидору салобаташ мекоҳад.

РУХШОНА (Эътирозомез): Иштибоҳ мекунӣ, Неарх! Ҳама гуна зӯрию зӯроварӣ оқибати мудҳише дар камин дорад. Ва талотумҳонӣ чомеа низ чун тӯфонҳои даҳшатноки баҳр садҳо зимомдорону талотумангезонро ба коми худ фуру мебарад.

ИСКАНДАР (Бучулро безътиноёна афканда): Дови ман!

Таваккал, рафтам! Оҳоо! Олчӣ! Дидӣ, Рухшона! Зиндагӣ мисли ҳамин бозӣ аз таваккал сар мешаваду бо таваккал анҷом мепазирад. Ман саросари ҷаҳон ва қулли давлатҳои оламро дар қаламрави як империя муттаҳид месозам. Ин аст мароми зиндагӣ ва ҳадафи пайкори ман, ки Худоён бароям муносиб доништаанд... (Чашмони Искандар медурахшад ва нерӯи илҳомбахше аз саропои вучудааш метаровад).

РУХШОНА (Бо ҳаросу изтироб): Худоё, аз офати ҷангу хунрезӣ ниғаҳбон бош!.. Ба дили бандагонат раҳму шафқат ангез!..

Ба ҳучра Медий бо сару либоси озодаи ашрофони юнонӣ ва табассуми шинаму гуворое ворид мегардад.

МЕДИЙ: Дуруд ба Искандари оламгир, Рухшонаи нозанин ва пири баҳрнаврдону сафинаҳои ҷангӣ Неарх!

ИСКАНДАР (Ҳамроҳи Неарх ба истикболи ӯ меҳезанд): Аз дигарат шодам, Медий. Ҳафтае тӯро надида пазмон шудам.

МЕДИЙ: «Боди муносиб дер вазид, киштиам дар соҳили зиндагӣ дармонда буд». Намедонам ин сатрҳо аз Гомер бошад, ё Эсхилу Софокл, ки ба ҳоли камина мувофиқ афтодааст.

ИСКАНДАР (Қадаҳи шаробро сӯи Медий дароз карда):

Фурсати лангар бардоштани сафинаҳо ва навохтани таблҳои ҷангӣ фаро мерасад, Медий. Ин қадаҳро ба шарафи вазидани боди муносиб менӯшем. (Қадаҳро хушҳолона меошоманд). МЕДИЙ (Чашм аз тахтаи кушода ва мӯҳраҳои пахну парешон нақанда): Мебинам, ки мӯҳрабозӣ кайҳо ба дилатон задааст ва аз ҷангомаҳои якнавохти шаҳри Бобул хаста шудаед?!

ИСКАНДАР (Тааҷҷубомез): Ростӣ, ки чун Гефестион ғайбдон шудай, Медий. Ба ҳавои дили мо ҳарф мезанӣ.

МЕДИЙ (Бо лабҳанди самимона): Ман кучову Гефестиони зин-

даёд кучо! Медонам, ки Худои чанг шуморо дер ё зуд ба майдони набард меҳонад. Аз ин хотир ба шарафи шоханшоҳи

олам ва сарлашкарони зафарпешааш шабнишинии хоксоронае оростаам.

ИСКАНДАР (Бо камоли мамнунӣ): Зиҳӣ, Медий! Ту дар ин набардҳо ба ҷои Гефестиони ҷавонмарг дӯсти азиши ман хоҳӣ шуд.

МЕДИЙ (Бо нимтаъзим): Аз лутфи император сипосгузорам. Аз шохбонуи нозанин хоҳиш мекунам, ки ба зиёфати хоксоронаи банда қадам ранҷа намоянд.

РУХШОНА (Парешонҳолона): Каме нотобам, Медий. Узри маро бипазир!

ИСКАНДАР: Ман ҳам хастаҳолам, Медий. Вале ҳамроҳи шохбону хатман ба шабнишинӣ меоем!

МЕДИЙ: Умратон дарозу давлататон зиёда бод! Дар миёни ашрофзодаҳои бобулию порс аз шарафи дӯстӣ бо Искандар ифтихор хоҳам кард.

РУХШОНА (Ночор бо оҳанги духӯра): Месазад, ки бароишоханшоҳи олам дар хиёбони Тантанани Бобул ҳайкали мӯхташаме бисозед...

МЕДИЙ (Чашм аз ҳайкалчаи аспсавор нақанда): Месозам...

Ҳайкале месозам император савори Бусефали овозадор ва олам дар зерӣ пойи онҳо...

Мушиқии мунтангани ғолибият садо медиҳад ва сахна торик мешавад.

* * *

Оғози фарорасии шом. Рухшона бо пирохани нафису хушдухти ҷунонӣ қабл аз рафтан ба шабнишинӣ дар кунҷи қасри шоханшоҳӣ маросими ниёишу намози шомгоҳиро адо мекунад. Аз тағи пирохани якқад асари ҳомиладорӣ ва шиками дамидааш хувайдост. Ӯ аз эҳсоси нишотангеши тифли ҳафтмоҳааш ҳаловат мебарад ва меҳри модарӣ дар замираш бедор мегардад. Вале азми лашкаркашии Искандар ва гуфтугузори чанде пеш рухдода дар дили ӯ як хузуи андӯх ва ҳисси ғашовареро меангезад. Рухшона дар ҳоли

дуруду ниёиш рӯ ба самти офтобшин оварда, шӯру исёни қалб ва нидои таскиннопазири замирашро ба Худои худ хомӯшона изҳор мекунад. Монологи ботиниаш дарду ормонҳои ноғуфтаи ӯро дар ниҳод дорад.

РУХШОНА (Бо оҳанги пурэхтиросу аламнок): «Ай олиҳаи пок Ардвисураи Ахшо! Дуруду ниёишамро бипазир! Мани хастачону танҳо ва тифли кучакамро аз ҳама балою офатҳониғаҳбон бош!

Искандар боз азми тохтутозу ҷаҳонгирӣ дорад ва дар қаламрави як империя муттаҳид сохтани олам ӯро шабу рӯз ором намегузорад. Чӣ тадбир андешам, ай олиҳаи чорасоз! Ба тақдир тан диҳаму хунрезияи кишварситониҳояшро бипазирам... Не!.. Не!.. Аз ин шери хуношом қасос хоҳам ситонд!..

Вагарна Аҳримани бадкин бо дасти Искандар ҷаҳонро ғарқоби хун месозад...»

Садои гом ва гулӯафшоние ба гӯш мерасад. Рухшона сарашро печонида хавотиромез худро ба кунчи девор мекашад. Аз самти муқобил бародарон Кассандр ва Иолай бо эҳтиёт пеш омада, дар кунчи дигари девор қарор мегиранд. Ба ҷаҳор тараф ҷашм давонда, сипас бо овози паст машваратро сар мекунанд.

КАССАНДР (Бо ҳашму ситез): Ҷони мо дар ҳатар аст, Иолай! Шамшерии Искандар дар фарқи сарамон истодааст...

ИОЛАЙ (Парешонҳолона): Тадбире бояд андешид, вагарна Искандар моро чун Филоту падараш Парменион нобуд хоҳад қард.

КАССАНДР: Падарам Антипатр ин ҳатарро эҳсос мекард. Искандар кинаи деринае дар ниҳод доштааст...

ИОЛАЙ: Вактҳои охир бадгумонӣ кинаварзиаш афзудааст. Ҳатто ба ҷосусону суҳанчинонаш эътимод надорад.

КАССАНДР: Мо дар пешорӯи марғ қарор дорем, Иолай. Бурду бохтамон аз ту вобаста аст.

ИОЛАЙ (Суолomez): Аз ман? Чи хел аз ман вобаста будааст?

КАССАНДР: Падарам бароят ангуштарине фиристод. Дар тағи ниғинааш ҳокаи тақдирӣ мо ниҳон аст...

ИОЛАЙ: Хокаи тақдир? Суҳанони сарбастваатро чандон наме-

фаҳмам, Кассандр!

КАССАНДР: Аз ошкоргӯй сари мо барбод меравад, Иолай! Падарам фармуд, ки ин хокаи тақдирро ба чоми шароби Искандар биомезӣ...

ИОЛАЙ (Бесаранҷом шуда): Ба чоми Искандар биомезам?!

Не... не!.. Аз сад ҷон як ҷонамон намераҳад, Кассандр...

КАССАНДР: Ин хокаи захр якбора не, дертар асар мекунад, Иолай... Шабнишинии Медий бехтарин фурсат аст.

ИОЛАЙ (Изтиробмез): Метарсам, Кассандр! Искандар дар ҳама ҷо чашму гӯши эътимоднок дорад...

КАССАНДР: Ин охирин имкон аст, Иолай! Кратер ҳамроҳи ҷанговаронаш сӯи Мақдуния раҳсипор гашт. Дилам гувоҳи медихад, ки бо амри ниҳонии Искандар имрӯз ӯ фардо падарамро мекушанд... Сипас навбати ману ту мерасад...

ИОЛАЙ: Наход, маро ҳам бикушад?!

КАССАНДР: Тақдири бадфарҷом ба касе раҳм надорад, Иолай! Соате дер мондан дахшати марг меорад!

ИОЛАЙ (Ангуштаринро ба ангушташ андохта): Фурсати андеша нест, Кассандр! Ё пешдастӣ мекунем, ё марг гиребонгири мо мегардад!

КАССАНДР (Бародарашро оғӯш карда): Тақдири мо дар дасти туст, Иолай. Бирав, ҳарчӣ бодо бод!

Бародарон чизеро пайҳас накарда мераванд. Рухшона аз ғояти хаяҷону изтироб беҳолона мекалавад ва бо ҳар ду дасташ деворро дошта дар ҷояш мешинад. Даст ба ниёиш бардоштаву ба зону зада, бо дудилағни парешонӣ рӯ ба осмони шафакандуда меорад.

РУХШОНА (Бо овози начандон баланди пуризтироб): Магар дуоям мустасҷоб шуд, ай олиҳаи начотбахш! Не!.. не! (Даст ба рӯи шикамаш ниҳода) Наход, тифли яғонаам ятиму бепадар монад!.. Бе ӯ ҳоли ману тифлакам чӣ хоҳад шуд?!..

Рухшона ниёишро воғузошта парешонҳолу осемасар сӯи шабнишинӣ мешитобад. Муסיқии изтиробангезу фоҷиабор садо медахад.

Шабнишинии Медий, ки ба шарафи Искандар ва сарлашкарони фотеҳи ӯ оростааст, идома дорад. Искандар бо шукӯху салобати шохона дар пешгоҳи мизи оростае ништааст. Дар паҳлӯи ӯ чои шохбону Рухшона холист. Сарлашкарони номдори ӯ Пердикка, Неарх, Птолемей Лаг, Селевк, Евмен, инчунин Артабози Порс, Медий ва дигарон аз рӯи мартабаю мақоми хеш ҷойгир шудаанд. Искандар ҷоми шароб бар даст азми суҳангӯй мекунад. Рухшонаи парешону шитобзада дар гӯшаи толори зиёфат падидор шуда лаҳзае нафас рост менамояд ва гӯш ба суҳанронии Искандар медиҳад.

ИСКАНДАР (Бо самимияту рӯҳбаландӣ): ...Империяи паҳновари мо аз Искандарияи Эсхата то Искандарияи Эллада, аз Искандарияи Ҳинд то Искандарияи Миср доман афрохтааст. Тақоварони ҷангии мо оби дарёҳои хурушони Иссаю Нил, Дачлаю Фурот, Оксу Аракс ва Гангу Ҳиндро ошомида ба Уқёнуси Бузург расиданд. Парчами нусратбахши Эллада аз нишемангоҳи тулӯи офтоб то ошӯи ғуруби он парафшонӣ мекунад. Вале аз ин пирӯзиҳои беназир душманони ниҳонӣ ва макқори мо ҷандон шод нестанд. Онҳо ҷун заҳрпечак хуни моро мемаканд ва хиёнатӣ намакносивосӣ мекунанд...

Искандар бо нигоҳи шарарбор сӯи ҳозирон менигарад. Рухшона аз нигоҳи ӯ ба изтироб афтада, бо гӯшаи ҷашм Илоайро меҷӯяд. Илоай, ки аз паси Искандар дар гӯшаи мизи зиёфат машғули шаробрезист, аз ин суҳанон таконе хӯрда, ранги рӯяш меканад. Вале Искандар баъди лаҳзае суҳанашро давом медиҳад.

ИСКАНДАР (Гӯё андешаи Илоайро меҳонад): Онҳо рӯзу соат мешуморанд, фурсати муносиб меҷӯянд, то ҷун мори заҳрнок ноаён неш зананд. Аммо иштибоҳи бузург мекунанд.

Сарлашкарони вафодору сафшикани мо ҳама гуна душманро сарқӯб қарда метавонанд. Мо аввал ошӯбгарону дӯстони на макносивосро ба сазояшон мерасонем. Сипас ба фатҳи Карфаген, нимҷазираи Пиреней ва пойгоҳи Геракл шурӯъ менамоем. Мо саросари Осиё, воҳаҳои Арабистон ва сарзамини паҳновари қавми сиёҳпӯ-

стро то Укёнуси Бузург фатҳ намуда, кулли чаҳонро ба никоҳи Эллада мебарорем.

Ин қадаҳро барои Эллада ва фарзандони силаҳшӯри ӯ менӯшем! Бигузур Эллада шохсутуни арзу тӯл ва оғозу анҷоми олам бошад! Бигузур Эллада ҳама мардуми оламро дар қаламрави як империяи бузург муттаҳид сохта, ба ҷангу хунрезӣ ва зулму бедодӣ хотима гузорад!

МЕДИЙ (Қадаҳро бардошта): Ҳамду сипос ба Искандари олам-паноҳ, ки бо фатҳу нусратҳояш ҷаҳор самти замин ва ҳашт бурҷи саморо ба ихтиёри мо фарзандони Эллада медихад!

САРЛАШКАРОН (Аз ҷой хеста): Ҳамду сано! Зихӣ император!

ИСКАНДАР (Шаробро меошомадӯ нигоҳаш ба Рухшона меафтад): Оҳо! Шохбонуи азизи мо Рухшона меояд! Ҷомхоро пур кунед, барои шохбону менӯшем!

Қадаҳи лабрезӣ шароб бар даст Искандар сархушона ба истикболи Рухшона мешитобад. Рухшона изтиробу ҳаяҷонашро фурӯ нишонда, табассуме дар гӯшан лабонаш сӯи сарлашкарон ва аҳли дарбор дуруд мегӯяд. Ӯ бо ҳидояти Искандар то роҳаткурсии ҳолӣ расида, бо ҳавои сар сӯи сарлашкарон таъзими мекунаду ҷоми шаробро бардошта меафзояд.

РУХШОНА (Бо оҳанги самимӣ): Ҳамду сипос ба сарлашкарони соҳибшӯхрати Эллада!

МЕДИЙ (Ба сифати мизбон расми пазирай ва таъзиму тақримо адо карда): Умри шохбону дароз ва давлати шоханшоҳ поянда бод!

ПЕРДИККА (Бо самимияти каме сархушона): Аз илтифоти шохбону басо шодем! Пешвои мо Искандар оқилтарин ва тавонотарин сарлашқари олам аст. Тақлиф мекунам ин ҷоми шаробро ба шарафи сарлашқари беназири мо Искандар бинӯшем!

САРЛАШКАРОН (Ҷомхоро бардошта): Барои шоханшоҳи оламгир ва сарлашқари беназири мо! (Менӯшанд).

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Ба сӯи Искандар андешамандона нигариста): Мо аз Макдуния тахти парчами Искандар бо як сипару шамшер берун омада, кулли оламро фатҳ намудем. Дар ҳама пайкорҳои

шадид, сарлашкару ҳидоятгари пирӯзиҳоямон маҳз Искандари қавирӯху оҳанинирода буд.

Имрӯз шоханшохи олам азми сарқӯб қардани душманону ошӯбгарони хиёнатпешаро дорад. Шахсан ман боз сипару шамшерамро гирифта, чун як сарбози қаторӣ дар сафи сипоҳи ӯ пайкор хоҳам қард! Барои дӯсту бародари мо Искандар ва лашкари зафарпешаи ӯ!

ИСКАНДАР (Ба истикболи Птолемей омада ӯро оғӯш мекунад): Барои Птолемей менӯшем! Барои бехтарин дӯсти ҷавонии ман, ки ҳамеша садоқату вафодорӣ нишон медиҳад! Бигузур Птолемей ва дигар сарлашкарони ман омодаи набард бо шанд. Сипоҳи савора ва пиёданизоми мо баъди чор рӯз ба роҳ мебарояд!

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо шодию нишот): Ураа! Ба шодбошии сафари ҷангӣ!

САРЛАШКАРОН (Аз ҷой хеста): Ураа! Барои пирӯзиҳо!

НЕАРХ (Пеш омада): Ҳамаи сафинаҳои ҷангӣ омодаи набарданд! Гептера ва триерҳои нав аз озмоиш гузаштанд!

ИСКАНДАР (Аз ғояти сархушию ҳаяҷон Неархро оғӯш намуда махмуруна): Ҷоми Гераклро лабрезии шароб кунед! Илоӣ кучойи, зуд бош?!

Илоӣ ҳокаи тағи нигини ангуштаринашро ба ҷоми Геракл метақаду онро лабрезии шароб намуда бошито ба назди Искандар меорад. Рухшона безобита шуда сӯи Искандар мешитобад. Искандар бо як даст қардани Неархро оғӯш намуда, бо дасти дигар ҷомро болои сар мебардораду бар тақии дӯсташ эълон медорад.

ИСКАНДАР: Флоти баҳрӣ охири ҳафта шино мекунад! Ману Неарх савори гептера сафинаҳоро ҳидоят мекунем. Ин ҷоми Геракли таҳамтанро барои кушоиши сафарҳои нави ҷангӣ менӯшам! (Ҷомро дудафта дошта нӯшидан мегирад. Рухшона осемасар расида ба ҷом ҷанг мезанад).

РУХШОНА (Бо изтиробу ҳаяҷон): Нанӯшед, шоханшоҳ! Истед!

Искандар бо бозуяш Рухшонаро тела дода нӯшиданро идома мебахшад. Рухшона калавида ақибнокӣ мераваду ҷашмони аз ғояти дахшат кушодашро аз ҷоми дасти Искандар намеканад. Сарлаш-

карони масту мадхуш хушхолона каф меқубанд.

САРЛАШКАРОН (Лаҳзаи қариб ҳолӣ шудани чоми Геракл):
Ураа! Ур аа а! Зинда бод, Искандар!..

ИСКАНДАР (Мувозинатро бохта мекалаваду чоми ҳолӣ аз дасташ меафтад ва аз қаъри дил наъраи девонаворе мекашад):
Ооо! Оох!.. Ваах!..

Ҷуссааш калавида қадаме сӯи Неарх мениҳад ва мадхушона ба бағали ӯ меафтад. Сарлашкарон фиғони ҷонкоҳи Искандарро аз асари мастию шароби афзуни чоми Геракл мепиндоранд. Онҳо пайкари тапидаистода ва рашъафкани Искандарро болои дастонашон бардошта, бо ҳаракатҳои мастонаю хушҳолӣ шабнишиниро тарк мекунанд. Рухшона ашки надомату изтироб дар бари руҳсора бо як даст шиками дамидаашро дошта, аз думболи сарлашкарон раҳсипор мегардад. Оҳанги мусикии ғочивӣ авҷ мегирад.

ХII

Искандар андаруни хонаи ҳосааш болои тахти хоб ёзидаст. Танааш таб дорад ва дар пешонааш донаҳои арақ дамидаанд. Дар пешорӯ ва атрофи ӯ Неарх, Пердикка, Евмен ҳузур доранд. Рухшонан дучон дар болои сараш истода, бо докаи нам сару рӯи арақшо-ри Искандарро пок мекунад. Искандар аз ғояти табларза ва дарду азияти бардавом қадре коҳида бошад ҳам, бо нерӯи иродаи кавиаш ранҷу азоби ҷонкоҳро фуру нишонда, худро солиму боқувват вонамуд месозад. Аммо аз арақи сарди пешонӣ, кашиши мушакҳои рӯй, соиши дандонҳо ва лабҳои тарангу боҳамфишурдааш хувайдост, ки бо ҷӣ мушкилиёс дардро ниҳон месозад. Рухшона дар зарфе доруо дармони обакиро пеш оварда ба Искандар нӯшондан меоҳад.

ИСКАНДАР (Бо карохат зарфи доруру дур карда): Ин чист? Дору дармони табиби хирасарам Филипп?!

РУХШОНА (Илтиҷоомез): Бинӯшед, шохам! Позаҳру адвияи таскинбахш аст! Сӯзиши дарун ва тасфи баданро мешиканад.

ИСКАНДАР (Норозиёна): Гум кун заҳру позаҳратро! Асари шароби мардафкан аст ё табларзаи Ҳиндустон, ки баъди соате мегузарад...

РУХШОНА (Бо меҳрубонию нармӣ): Охир таб дорӣ! Чашмонат сурх шуда, дилат бошиддат метапад... Шояд шароб иллоте дошт, шоҳам?

ИСКАНДАР (Бо якравии пешина): Шароби бобулии тунду дерсоле буд. Чун оташ дарунамро сӯзонда поён таровид. Ҷоми Гераклро нӯшидаму беҳуд шудам.

НЕАРХ: Наъраи шеронае кашидӣ, ки замини замон ларзид!.. ИСКАНДАР (Дарду сӯзиши дарунро фурӯ бурда): Пиндоштам, ки синаамро чок мекунам. Шаробҳои юнонии мо дар қиёси он гуворои сабук аст. Боз қадаҳе бирез, Неарх!..

НЕАРХ (Бо дудилағӣ даст ба суроҳӣ бурда): Шояд қадре биосой, Искандар. Бодапаймоии афзун тани касро лакоту хаста месозад...

ИСКАНДАР: Бирез, сӯзи синаамро таскин мебахшад! Бодбонҳои гептера омода шуд?

НЕАРХ (Бо қаноатмандӣ): Дирӯз охирин бодбонҳоро устувор кардем. Матояшон аз абрешими холис буда, сабуку тӯфон бардор ва нармазанд.

ИСКАНДАР (Ҷуръае майро ошомида): Нақшаи сафар тағйир намеёбад. Пасфардо сипоҳи савораю пиёда ба самти Финикия раҳсипор мегарданд. Пердикка, омодагиро хуб аст?

ПЕРДИККА (Ба расми низомӣ ба барҳаста): Омодаем, олампаҳо!.. Лекин... Лекин сипоҳиёи каме парешону ошуфтаҳоланд...

ИСКАНДАР (Шубҳаомез сӯи Пердикка нигариста): Чаро парешону ошуфтаҳоланд?!

ПЕРДИККА (Каме бечуръатона): Меҳроҳанд қабл аз сафар бо император идорбинию хайрухуш намоянд.

ИСКАНДАР (Бо азобе меҳанда): Аз ҳоли ман хавотиранд?

ПЕРДИККА: Идорбинӣ бо шумо иродаашонро қавитар месозад, олампаҳо!..

ИСКАНДАР (Қаноатмандона рӯ ба Евмен меорад): Бигузори аспу лавозимоти ҷангии маро субҳи дигар ҳозир кунанд. Дастаҳои савораю пиёда дар хиёбони Тантана бо ман видӯ карда, аз роҳи Шуш пеш мераванд.

ПЕРДИККА (Бо нимтаъзим): Сипосгузорам, шоҳам! Субҳи оянда омодаи сафар хоҳем шуд!..

ИСКАНДАР (Дардро фурӯ нишонда сӯи Евмен менигарад): Аз Кратер паёме ҳаст?

ЕВМЕН: Бо сипоҳаш шаҳри Арбеларо гузашта, сӯи Гавгамел мешитобад. Суръати ҳаракаташ дусад стадий дар як шабонарӯз аст.

ИСКАНДАР (Бо азобе механдад): Пирию хартозӣ! Аз Антипатри маккор чӣ хабаре расида?

ЕВМЕН: Аз қазияи Кассандр оғоҳ шуда ўро маломат кардааст. Ба шоҳбону Олимпиада тўҳфаҳои муносиб ғаристода, омуризиш хостааст.

ИСКАНДАР (Бо оҳанги кинадор): Пирӣ аблаҳ! Эҳсос намекунад, ки як қатра ашқи модар аз ҳама пештозию хидматгузориҳои ӯ афзалтар аст... Кассандри ғустоҳу кӯтоҳандеш кучост?

ЕВМЕН: Се рӯз пеш бо дастаи савдогарон роҳи шаҳри Сардро пеш гирифт.

РУХШОНА (Бо хавотирию изтироб): Нобакор! Аллақай раҳид?!

ИСКАНДАР (Бо заҳрханди дардолуд): Аз ҷанги ман намераҳад! Ўро дар нимроҳ ба ҳабс мегиранд...

РУХШОНА (Каме ором гирифта): Илоайи хонини бадқирдор чӣ?!

ИСКАНДАР (Таскиномез): Осуда бош, шоҳбону! Ҷосусон ҳар қадами онҳоро назорат мекунам. Илоайи бадмастро аз шаробхонае кашола карда оварданд...

РУХШОНА (Бо қажру итоб): Бадмасти худозада!..

Искандар аз асари дарди ногаҳонӣ ҷаста нимҳез мешавад. Аз даҳонаш лахталахта хун меҷарояд ва ранги рӯяш коҳида нафасаш мегирад. Сандуки синаашро дошта печутоб меҳӯрад ва аз даҳонаш кафки хунолуд метаровад. Неарх, Пердикка ва Евмен ба имдоди ӯ шитофта, ҷуссаи тапидаистодаашро медоранд.

ИСКАНДАР (Бо ҷашмони аз ғояти даҳшат калонкушода наъра мекашад): Ооҳ!.. Вооӣ! Дилам метаркад! Нафасам тангу ҷашмам тира мешавад!.. Оташе чигарамро месӯзонад!..

Шамшерам кучост?! (Ба шамшери Пердикка ҷанг андохта, онро

мерабояду боло бардошта ба синааш задан мецоҳад. Пердикка ва Евмен банди дасташро тоб дода шамшерро мерабоянд).

РУХШОНА (Дасту по хӯрда): Искандар! Азизам... ором шав!.. (Дору ба ёдаш расида бошитоб мецоҳад) Позаҳро диҳед!..

ИСКАНДАР (Бо фиғони имдодхоҳона ва овози канда-канда): Оох! Модар!.. Ман мемирам!.. Кучоянд сарлаш... каро... ни ман? (Дар лаҳзаи сакароти ҷон метапад). Меоянд...

Филот... Парменион... Клит... Гефестион... Каллисфен... Оҳ...

Мурғи ачал... Кишее!.. Ме ми ра ам!.. Рухшонаа! Пердиккаа! (Овозаш пурра мегирад ва мадхушона рӯи болин меафтад).

РУХШОНА (Дору ба лабаш бурда): Бинӯш!.. Бинӯш, азизам! (Искандар мадхушона даст меёзонад ва зарфи дору меафтад).

ИСКАНДАР (Бо даст шиками дамидаи Рухшонаро мепалмосад): Рухшо.. Пер... (Овозаш мегираду нафасаш танг мешавад ва дар назъи ҷон ангуштарини давлатро аз ангушташ бароварда осемасар дасти Рухшонаро меҷӯяд).

РУХШОНА (Бо фиғони чигарсӯз): Моро танҳо магузор, Искандар!.. Тифли нокоматро сағир макун! (Даст ба осмон бардошта ниёиш мекунад) Ай Аҳримани бадхоҳу кинату! Ай олиҳаи Ваҳши бешафқат! Ёру ёвари ягонаамро наҷот бахшед!

Искандари мадхуш дасти Рухшонаро наёфта, қабл аз нафаси вопасин ангуштаринро ба кафи Пердикка мениҳад. Чашмони ошуфтаи Неарх ва Евмен аз рӯи берӯху каме оромгирифтаи Искандар ба ангуштарини дасти Пердикка мелағжанд.

Пердикка ба ҳасади Искандар таъзими сипосгузронае мекунад бо камоли дилпурӣ ангуштарини давлатро ба ангушт мегузаронад. Рухшона ду даст дар ҳаво ашки надомат мерезад.

Муסיкии фоҷиаангези моломоли мотаму дард ҳолати рӯҳии ҳозиронро тараннум месозад. Нури хирае ба тарҳи рӯи ором гирифтаю берӯҳи Искандар партав меафканад, ки нисфаш сиёҳу нисфаш сафед менамояд..

ХIII

Хонаи ҳосаи Искандари Макдунӣ намуди азою мотам дорад. Ҷа-

сади мумиёкарда ва зардчатоби Искандар андаруни тобути сиёҳи хушсохте, дар гӯшаи ростии сахна орамидааст.

Дар гирди тобут аз чор тараф шамъҳо месӯзанд ва партави он дар рӯи китоби «Илиада»и Гомер, хайкали чанговари савори асп, шамшеру сипар ва чавшани искандар ва дигар силоҳи чангии ӯ меларзад. Дар болои сари Искандар Рухшонаи сиёҳпӯши мусибатзада бо гесувони кушода, мӯи парешону чашмони пурандӯх нишастааст. Пилкхояш аз шиддати ғияра варамида, дар даври чашмонаш халкаи сиёҳе пайдо шудааст. Барсина дуртар аз ӯ дар пахлуи падараш Артабози Порс бо шубҳаю бадгумонӣ сӯи Рухшона менигарад. Сарлашкарони Искандар Птолемей Лаг, Пердикка, Неарх, Евмен, Селевк ва ҳамсараш Апама пахлуи ҳам истодаанд. Онҳо хомӯшона ба сукут рафтаанд, гӯё чӣ шудани тақдири ин империяи пахноварро баъди сари Искандар меандешанд. Фақат нолаи ҳазини Рухшона хомӯширо ҳалалдор месозад.

РУХШОНА (Бо овози гирифтаи ғамангез): Вооӣ, сари бесоҳиӣ-бам! Вооӣ тахту бахти сарнагунам!

АПАМА (Бо дилсӯзию меҳрубонӣ): Худатро обу адо макун, Рухшона! Аз марги Искандар се ҳафта гузашту шабу рӯз нола мекуний!

РУХШОНА (Бо оҳанги ҳазин): Вооӣ давлати бе подшоҳам!..

АПАМА (Зарфи обро ба лаби Рухшона бурда): Ба чони сӯхтаат раҳм кун!.. Ақаллан дусе катра об бинӯш!

БАРСИНА (Бо дарду андӯх): Ҳайфи шоҳаншоҳи чавонмарг! Акнун ҳоли мо бе ӯ чӣ мешавад?!

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Дареғи дӯсти ягона! Афсӯс, ки лаҳзаҳои воқасини умр дар ҳузураш набудам.

БАРСИНА (Нигоҳи шубҳаомезашро аз Рухшона нақанда): Кӣ ҳамроҳаш буд?

ПЕРДИККА (Бо таассуфу надомат): Ману Неарху Евмен ва Рухшона. Омодагии сафарҳои чангири машварат доштем. Якбора наърае кашиду хун партофта ҷон бохт!

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Васият чӣ шуд? Киро ба ҷои худ пешниҳод

кард.

ПЕРДИККА (Ба ангуштарини дасташ нигариста): Фурсати васият кардан наёфт. Марги муфочо якбора ўро ғофилгир намуд. Факат ангуштаринашро ба дасти ман дод...

НЕАРХ (Сарашро надоматомез афшонда): Касе гумон намекард, ки маргаш фаро мерасад. Бехудона ангуштаринро ба кафи Пердикка ниҳоду чашм пӯшид.

БАРСИНА (Бо таачҷуби ошкоро): Худоё! Искандар ворис дорад! Магар писараш Гераклро аз ёд бурдаед?!

АРТАБОЗИ ПОРС (Суханони Барсинаро қувват дода): Геракл ифтихори чавонони шаҳри мо шудааст. Аз устодони юнионаш разму набард, аспасаворӣ ва шамшерзанӣ меомӯзад.

РУХШОНА (Бо нигоҳаш Барсинаро таъкиб мекунад нолаашро меафзояд): Воӣ, давлати беворисам!

АПАМА (Бо қаҳру ситез): Мотам як сӯю тақсими давлат!.. ЕВМЕН (Чашм аз Барсина нақанда): Геракл вориси қонунӣ шуда наметавонад...

БАРСИНА (Бо ҳашму изтироб): Аз ту касе ҳакам шуданро дархост нақардааст, Евмен!

НЕАРХ (Бо оҳанги самимият): Аҷабо, писар доштани Искандар аз ёди мо рафтааст!.. Воқеан ӯ ворис аст ...

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Ман аз ин қазия то чое огоҳам, Неарх. Аввалан, Искандар ўро писари ҳамхуни худ намешумурд. Шубҳа дошт, ки аз тухмаи Мемнон аст. Сониян Барсинаро ҳамчун зани қонуниаш эътироф нақардааст.

НЕАРХ (Бо соддадилӣ): Ба назари ман қабл аз боло гирифтани сару садоҳои ногувор ворисеро ба тахт нишондан муносибтар ме-намояд.

ПЕРДИККА (Норозиёна): Искандар ҳамсари қонунӣ дорад, ки имрӯз ё пагоҳ тавлид мекунад, Неарх. Ба гумони ман вориси ҳақиқӣ тифли оянда аст, ба шарте писар бошад!

АПАМА (Сари Рухшонаро дошта): Рост, рост! Тоҷу тахт ҳақи ҳалоли фарзанди Рухшона аст!

РУХШОНА (Нимхез шуда): Охх! Вориси бесохибамеёй! Вой!..
Воой чони ғарибаамей!.. (Миёнашро дошта мекалавад). Вооой,
мемурамеёй!..

АПАМА (Дилсӯзона): Аз афташ дарди тифл фаро расид!

ЕВМЕН (Сӯи дар шитофта): Филипп! Эй, Филипп! Кучой?! Зуд
биё! (Ба мадади Рухшона омада аз банди бозуи ӯ медорад).

АПАМА (Бо шитобу ҳаяҷон): Рафтем! Рафтем! Ба хонаи момо-
дояхо рафтем! (Апама ва Евмен аз таги оринчи Рухшона дошта,
ӯро берун мебаранд).

СЕЛЕВК (Аз паси Рухшона ҳаёломез нигариста): Дареги дунёи
бевафо! Шоханшоҳи оламгир се ҳафта пеш рафту тифли бадбахту
бетолаш акнун ба олам меояд...

БАРСИНА (Бо надомату таассуф): Чаро ҳукуки писари маро
эътироф қардан намохоед?

АРТАБОЗИ ПОРС: Ҳайронам аз ин хангомаи сарлашқарон! Ге-
ракл чун себи дукафон шабеҳи Искандар аст! Ҳамон сиккаю сура-
ти падар, ҳамон ғайрату неруи ботинӣ...

НЕАРХ (Бо хайрхоҳӣ): Боке нест! Агар аз тухмаи Искандар бо-
шад, тахти падарро соҳиб хоҳад шуд!

БАРСИНА (Каме барошӯфта): Аз якравию хидматгузориҳои
Евмен дар ҳайратам! Шояд миёни ӯ ва Рухшона сӯиқасде ба чони
шоханшоҳ нухӯфта бошад? (Ҳозирон аз ин ҳарфи ғайриҷашмдошт
ба ҳайрату тааҷҷуб меафтанд).

ПЕРДИККА (Норозиёна): Фитна маангез, Барсина! Шаҳбонуи
бечора гуноҳе надорад!..

НЕАРХ: Не, дасти Рухшона барои ин кирдори зишт пеш наме-
равад...

Баҳс анҷом наёфта ба хонаи мотамӣ Антипатр, Кассандр ва Ар-
ридей даромада меоянд. Антипатр либоси нимдошти якранг, Кас-
сандр ҷиҳози ҳарбӣ ва Арридейи китфхамидаю қачандом сару ли-
боси шоҳона дар бар доранд.

АНТИПАТР (Рост сӯи тобут омада ҷасадро оғӯш мегирад): Да-
реги ҷигарбандам Искандар! Дареги яли ҷаҳонгирам, Искандар!

Дареғи шоҳи шохону тоҷи сарлашкаронам, Искандар!.. (Оби чаш-
машро пок мекунад).

АРРИДЕЙ (Бо ишораи Антипатр пойи фалачашро кашолаку-
нон назди тобут меояд): Вой, акамей, акам! Акайи аз дову давлат
бенасибам!

КАССАНДР (Бо нигоҳи чиддию омирона касадро аз назар гу-
заронда): Ҳеч боварам намеояд, ки Искандари ҳахонпаноҳ фавти-
да бошад! Охир ӯ аз насли Худоён буд, шояд мо бандаҳои осию
пургуноҳро тарк карда, ба боргоҳи Эзадон рафта бошад! Алвидоё,
дӯсти азиз! Гуноҳи моро бубахш! (Ҳам шуда пешонаи Искандарро
мебӯсад).

СЕЛЕВК (Бо самимият): Воқеан, Искандар аз насаби Худоён
аст. Қасади мумиёаш чун зиндаҳо менамояд. Гӯё ба ҳоби дароз
рафта бошад...

АНТИПАТР (Бо хавотирӣ сӯи Селевк ва Пердикка нигариста):
Рост, шабеҳи зиндаҳост! Июлайро дар миёни шумо намебинам?!

ПЕРДИККА (Таассуфомез): Баъди бемории Искандар бадмасту
майзада шуд. Чанд ҳафта аст, ки ҳазён меғӯяду аз таъкиби арвоҳи
домангире шикоят мекунад.

АНТИПАТР (Бо зиракии модарзод): Шояд аз аламу ғусса рӯҳаш
коста бошад! Аз кӯдакӣ сустниҳоду савдоимичоз буд...

КАССАНДР (Бо таассуф): Бечора, Июлай! Искандарро чунун-
вор мепарастид!

АРРИДЕЙ (Нолаомез): Ман ҳам аз ғаму ғуссаи бародари ҷавон-
маргам қариб девона шудам.

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо истехзои духура): Аз девонаҳо ҳам гуза-
рондӣ, Арридей!..

АНТИПАТР (Бо чиддияту кордонӣ): То бад нагӯй, неқ намео-
яд! Баъди расидани овозаи марги Искандар дар чандин шаҳрҳои
Эллада ҷунбишу норозигиҳо авҷ мегиранд. Демократҳои Афина
стратегии худ Фокионро маҷбур кардаанд, ки сипоҳ ғундорад. Гар-
пал ҳам аз Кипру дигар қазираҳо шаш ҳазор ҷанговари кироя ҷамъ
карда ба ҷанги зидди мо ташвиқ мекунад. Дар Бохтару Суғд ҳам

аҳвол чандон хуб нест...

ПЕРДИККА (Чашм ба ангуштарини дасташ дӯхта): Мутаассифона, дар Бохтару Суғд пайравони Спитамен боз сар бардоштаанд.

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо густохию довталабӣ): Хӯш! Дар ҳоле, ки дӯсти ҷавонмарги ман Искандар ҳанӯз манзили охираташро наёфтааст, стратеги кулли лашкар Пердикка ва ҷонишини гумоштаи император Антипатр чӣ маслиҳат медиҳанд?!

АНТИПАТР (Бо посухи густохона): Фавран шахсоро аз насаби император ёфтану ба тахт нишондан даркор! На ман, на ту ва на Пердикка ҳамхуни Искандар нестем ва салоҳияти ба тахт ништастан надорем! Ягона номзади муносиб бародари ҳамхунаш Арридей аст!.. (Ҳозирон ба ҳайрат меафтанд).

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо ҳайрату изтироби ногаҳонӣ): Арридей?! Ҳамин махлуқи нимодам?! (Меҳандад). Наход, тақдири як империяи бузургро дидаю доништа ба ин нокисулақли худозада бисупорем! Инсофу адолат кучост, бародарон?!

АРРИДЕЙ (Бо ҳаяҷони хандаовар): Маро таҳқир мекунӣ?! Император шавам, онаи зоратро нишон медиҳам!..

ПЕРДИККА (Норозиёна): Аҷаб номзаде пайдо кардӣ, Антипатр!.. Ман то ҳамин соат туро окилу дурандеш мепиндоштам!..

АНТИПАТР (Бо оромии хунсардона): Дигар чорае надорем, дӯстам Пердикка! Тақозои қонуни ворисият ва расми хонадони шоҳаншоҳӣ чунин аст.

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо ҳашму ситези алангабор): Империяеро, ки дар тӯли сздаҳ сол бар ивази хуни садҳо ҳазор ҷавонмардонни Эллада доман афрохтааст, дар ҳафтае ба боди фано диҳем! Туф кардам ба ин расму оини аблаҳона!..

БАРСИНА (Шарораи умед дар нигоҳаш падид меояд): Насли солиму ҳамхуни Искандарро бихоҳед, марҳамат, писари ман, Геракл!

АНТИПАТР: Намешавад! Геракл аз никоҳи расмӣ нест!

БАРСИНА (Барошӯфта): Эй бандаҳои ношукр! Наход Гераклии ман аз ҳамин махлуқи зишт авлотар набошад?!

АНТИПАТР: Ором шав, Барсина! Номзадии Арридейро барои императорӣ Шӯрои куҳансолони Мақдуния ва кулли ҳамсафони Филиппи Бузург тасдиқ кардаанд. Мана ваколатномаи онҳо!.. (Ваколатномаро ба Пердикка медиҳад).

АРРИДЕЙ (Пешхезии хандаоваре мекунад): Ҳоо! Касе ғайри ман ҳақ надорад ба тахти Искандар соҳиб шавад!

АРТАБОЗИ ПОРС (Норозиёна): Ачиб дунёе! Киҳо барои пой-дории империя чон мекоҳонанду тахти муфту бароҳат насиби кӣ мегардад!

Евмену Апама табассуми гуворое бар лаб бо чашмони молмоли шодмонӣ даромада меоянд. Аз ҳаракату нигоҳи хушҳолонаашон хувайдост, ки хабари хуше меоранд. Ҳама гӯшу хуш шуда, сӯи онҳо менигаранд.

АПАМА (Ҳаяҷономез): Шодиёна диҳед! Паёми нек овардам!

ЕВМЕН (Бо шодмонӣ): Рухшона писардор шуд!

БАРСИНА (Таконе хурда): Писардор шуд?! Тифли шумқадам оқибат омад!.. (Беҳолона дар қояш мешинад).

АПАМА (Ба Барсина эътибор надода): Дардаш сабук гузашт! Кӯдак чунон бо алам мегиряд, ки гӯё аз марги падарашро боҳабар бошад!..

БАРСИНА (Бо тундхӯй): Толеъи нахсашро пай бурдааст! АПАМА (Шӯрида): Чӣ ин қадар неш мезанӣ? Ба тифли бегуноҳ ҳам қасд дорӣ, Барсина?!

СЕЛЕВК (Масҳараомез): Рақиби навро пазируфтани осон аст, магар? Чӣ гуфти, Арридей!

АРРИДЕЙ (Калонгирона): Арридейгӯй бас! Ман шоханшоҳам! Унвонам Филиппи III-и волотабор! (Чанде аз хозирон механданд).

СЕЛЕВК (Таъзими мазохкоронае намуда): Узрамро бипазир, Филиппи волонасаб! Ман каме кундию аблаҳӣ дорам. (Хозирон бештар механданд).

АНТИПАТР (Бо камоли чиддият): Масҳарабозӣ кофист, Селевк! Рухшонаю писараш аз тахту тоҷ бенасиб мемонанд!..

ЕВМЕН (Бо тамаскури довталабона): Қазовати даҳоёна!.. Чаро, Антипатр?!

АНТИПАТР (Бо ҳамон оҳанг): Ту дабири хосаи император будӣ, Евмен. Оё Искандар ягон васиятномае ба Рухшона ва тифли ояндааш гузоштааст ё на?

ЕВМЕН (Бо тундию ҳангомаҳоҳӣ): Аз фазлфурӯшиҳоёт аён аст, ки Арридейро ба сахнаи лухтакбозӣ кашида, фоҷиаи наvero меофарӣ, Антипатр!

АНТИПАТР (Лаҳзае мувозинати рӯҳиро бохта): Иштибоҳ мекунӣ, Евмен! Камина ҳамчун вакил азму иродаи Шӯрои куҳансолон ва ҳамсафони Филиппро ба шумо мерасонам. Ва қаблан огоҳ мекунам, ки ба инобат нагирифтани дарҳости онҳо боиси ҷудоии Макдуния шуда метавонад.

ПЕРДИККА (Суолomez): Боиси ҷудоии Макдуния?! Чӣ хел ҷудой?..

АНТИПАТР (Бо густоҳии лоуболона): Дар сурати император эътироф нашудани Арридей, Макдуния аз каламрави империя ҷудо гашта, ўро императори конунии худ мепазирад!..

(Ҳозирон лаҳзае лолу қарахт монда, аз оқибати ин амал меандешанд).

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо азобе хашмашро фурӯ бурда): Ин таҳдид аст ё найранги навбатӣ!..

АНТИПАТР (Бо қатъияту боварӣ): Ин изҳороти расмист, ки дар ваколатнома сабт шудааст, Птолемей! (Ваколатномаро нишон медиҳад).

ЕВМЕН (Бо захрҳандаи таҳсиномез): Найранги аз ин волота-реро ба ақл ғунҷондан маҳол аст! Аҳсант, ба макрҳои оқилонаат, Антипатр!

АНТИПАТР (Бо оҳанги ғолибона): Дузд дузд ро дар шаби тор мешиносад, Евмен! Фатво додан акун навбати туст!..

ЕВМЕН (Ба қайри чашмони Антипатр нигариста): Фатвои ман сулҳу созиш аст, Антипатр! Бояд ягонагии каламрави империя пойдор монад!..

НЕАРХ (Бо хастаҳолию дилтангӣ): Аз баҳсу кашмакашҳо дил-
гир шудем! Мурсою созиш тадбири оқилона аст...

ЕВМЕН (Ба ҳозирон рӯ оварда): Бехтарин роҳи пойдории им-
перия дар ин соат якбора ба тахт нишондани ду ворис Арридей ва
писари Рухшона аст. (Сарлашкарон ба ташвишу изтироб меоянд).

ПЕРДИККА (Нигини ангуштаринашро намоишкорона молида):
Якбора ду император! Як тахти Искандар барои ду даъвогар тангӣ
намекунад?!

ЕВМЕН (Андешаомез): Арридей дар Мақдуния ба тахт мешина-
ду Рухшонаю писараш дар Бобул. Ҳарду дар ҳамоҳангӣ қаламрави
ғарбию шарқии империяро идора мекунанд.

СЕЛЕВК (Бо тамасхури дарундор): Оҳоо! Валинеъматӣ кардӣ,
Евмен!.. Фақат Геракли бетолъ аз назарат берун монд!..

БАРСИНА (Бо ҳашму ғазаб): Тифли навзод соҳиби тахту, гурди
шерафкани ман бенасиб!

ЕВМЕН (Бо оҳанги таскинбахш): Геракл шояд волии вилояти
Гелеспонти Порс шавад!

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо ҳашми дарунсӯз): Ин чӣ худсарист, Евмен!
Ба ту ваколати тақсимои тоҷу тахтро кӣ дод? Искандар дар тобут
хуфтаасту мо чун сағони гурусна ба устухон дарафтодаем!..

ПЕРДИККА (Бо тундӣ): Беҳурматӣ! Густохӣ! Ҳатто аз ҳилиарх
ва стратеги кулли лашкар ҳарфе пурсиданро раво намебинанд?

ЕВМЕН (Бо нармию оромӣ): Камина роҳи ягонаи наҷоту паро-
канда нашудани империяи Искандарро дар ҳамин мебинам! Рад
'кардан ё пазируфтани он ба ихтиёри шумост...

Сарлашкарон лаҳзае ба андеша мераванд. Арридей шамъифурӯ-
зонеро аз ғӯшаи тобути Искандар канда, машъалвор болои даст
мебардорату пойҳои фалачашро кашолакунон гирди тобут чарх
мезанад. Нигоҳаш аз ғояти чунун медурахшад, аз ғӯшаи лабонаш
кафк метаровад, сару китфаш тақон хурда меларзад.

АРРИДЕЙ (Бо таҳдиди чунуномеъ): Ба ҷои Искандар импера-
тор манам! Танҳо ман! Касе нахоҳад, оташ мезанам, месӯзонам!..
Решакану кирр мекунам!..

КАССАНДР (Бо камоли чиддият): Азми мо қатъист! Танҳо ва танҳо Арридей! Вагарна, Макдунияро давлати ҷудогона ва му-
стакил эълон хоҳем кард!

ПЕРДИККА (Норозиёна): Ба ин савдозаҳо гап хайф аст!

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо сарафшонӣ): Рост мегӯй, Пердикка! Тах-
ти холию бесоҳиби Искандар аз ин чунунзаҳо барои мо авлотар
аст! Шахсан ман ба ҳеҷ кадомаш сари итоат фурувардану хидмат
кардан намехоҳам!..

ПЕРДИККА (Андешамандона): Чӣ тadbир андешем, Птолемей?

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо қатъияту дилпурӣ назди тахти холи ома-
да): Бигузур тахти Искандар холи монад! Зеро касе аз ворисон шо-
истаи он нест. Ин тахти баланду ялпарвар ба тавонотарин, зирак-
тарин ва размовартарин фарзанди Эллада мезебад.

АНТИПАТР (Бо адовати ошкоро): Андеша намо, Птолемей! На-
ход ҳукуки қонунии ворисонро инкор мекуӣ?

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Бо якраӣ): Бигузур тахт холи монад! Шӯрои
сарлашкарон дар лаҳзаҳои зарурӣ гирди ин тахти холи чамъ омада,
бо машварату ҳамфикрӣ мушкilotи давлатдориро ҳал менамоянд!

ПЕРДИККА: Яъне Шӯрои сарлашкарон ба ҷои император?!
ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ: Бале, Пердикка.

НЕАРХ: Андешаи оқилона!

СЕЛЕВК: Роҳи муносибтарини аз порашавӣ нигоҳ доштани империя!

КАССАНДР (Бо адовату пархошҷӯӣ): Мо аз ҳамин соат му-
стакилияти Макдунияро эълон медорем! Ҳама гуна робитаю му-
носибат ва рафтуо бо Бобул қатъ мегардад!

АНТИПАТР (Бо хунсардӣ): Ором шав, Кассандр! Дилу дасти
ман ба шикастани ин империяи бузург пеш намеравад!..Таклифи
Евменро бо баъзе тағйиротҳо пазируфтани муносибтар аст!..

ПЕРДИККА (Ба Кассандр нигариста): Тундию якраӣ оқибат-
ти нек надорад! Шояд баъди машварату маслиҳат бо Антипатр ду
ворисро ба тахт нишонем. Яке дар Бобул ва дигаре дар Макдуния
ҳукмронӣ мекунад.

ПТОЛЕМЕЙ ЛАГ (Ба ҳозирон нигариста): Ҳафтаи чорум шуд,

ки часади Искандар нигарони интиҳои баҳсу мунозираҳои мост. Бо рухсати шумо ман роҳи Мисрро пеш мегирам. Саравал ошӯбхоро пахш мекунам, сипас ба шарафи дӯстам дахмаеро дар Искандарияи Миср месозам. Ман даъвогари тахту тоҷ ва маснади шоханшохӣ нестам. Ҳар неку баде, ки дар Миср сар занад, посухашро мегӯям!..

НЕАРХ (Бо таассуфу надомат): Ман ҳам азми сафари Укёнуси бузург ва канораи Ойкумена дорам.. Дарего, ки Искандар чавонмарг шуду нақшаоям дар нимароҳ монд... Бигуздор ҳар ду ворис баробар ба тахт нишинанд...

Мусикии фоҷиавию ҳузнангез садо медиҳад. Арвоҳаке болу пас афшонда дар гирди шамъҳои фурузон мечарҳад. Шамъҳои гирди тобути сиёҳлӯши Искандар бо печутоб хӯрда месӯзанд ва дар тани девор сояҳо меҳазанд.

XIV

Равшании хираи равзана ба бошишгоҳи мучаррадонаи Пердикка фитода, китфу бозувони варзида ва чанд ҷояш захири шамшер бардоштаи ўро аён месозад. Бошишгоҳи хоксорона ва басо оддӣ ба унвони волои Пердикка хиллиарх ва стратеги кулли лашкар чандон мусоидат намекунад. Ў дар болои курсии дурушт ва мизи худсохти ҷўбине нишаста машғули кашидани симои нотамоми Рухшона аст. Пердикка аз рӯи одати рӯзҳои набард шамшеру сипарашро дар ҷои барояш наздику муносиб ба тақия миз гузоштааст. Ҷавшану зирех, қулоҳи мӯинадор ва ҷароинаи фулузқории ҷарминаш бар тани девор овезон аст. Мӯкалам дар дасташ мавзунона болою поин мелағҷад ва нигинаи ангуштарини тўҳфакардаи Искандар дар партави рўшанӣ гохгоҳ медурахшад. Ў суруди ишқиеро зери лаб бо овози дурушт, вале самимӣ замзама мекунад. Рухшона аз гўшаи бошишгоҳ намудор мешаваду овози пасти сурудхонии Пердиккаро шунида, худро ба тани сутун ҷафс мекунад.

Ў каме ҳароб шудаю ранги рӯяш коҳида бошад ҳам, хусну ҷамоли модарзодаш ҳаёле афзудааст. Ў лаҳзае аз дур ба сурудхонии сураткашии Пердикка назар мекунаду тасвири худашро шинохта

хайрон мемонад. Сипас худро ба даст гирифта бо назокати омиро-
на пеш меояд.

ПЕРДИККА (Бо овози дурушту самимӣ):

Ёди ширинат маро бетоб кард,

Чашми ғамгинат диламро об кард.

Мӯи мушкинат каманди ишк шуд,

Ҳасрати рӯят маро беҳоб кард.

РУХШОНА (Бо назокату дилчӯӣ): Салом, Пердикка! Умедво-
рам, ки стратеги кулли лашкар ва хомии тахти Александрион маро
мепазирад!

ПЕРДИККА (Ошуфтаҳолона меҳезад ва сурати нотамодро рӯ
ба девор мегузорад): Шохбону!.. Шодам аз дидорат! Александри-
он чӣ ҳол дорад?

РУХШОНА (Бо оҳанги сипосгузорӣ): Сихату саломат аст! Хо-
стам барои пуштибонӣ ба Пердикка изхори сипос намоям.

ПЕРДИККА (Каме хичолатомез): Намеарзад, Шохбону! То вақте
зиндаам пуштибони Шохбону ва Александриони хурдсол хоҳам буд!

РУХШОНА (Бо лабханди кунҷқобона): Саргарми сураткашӣ
будӣ, Пердикка. Ҳунари рассомӣ ҳам дорӣ?

ПЕРДИККА (Хичолатомез): Баъзан машк мекунам. Дар хурдсо-
ли шогирди рассом будам.

РУХШОНА (Бо меҳру хушзабонӣ): Чӣ расмест, рухсат медиҳӣ
бубинам?

ПЕРДИККА (Бо парешонхолию саросемагӣ): Не, ягон дафъаи
дигар... Кулбаам аз ҷамолат нур гирифт, Шохбону!

РУХШОНА (Бо нозу худнамоӣ ва оҳанги каме хузноме): Дар
ин гирудорҳои тахту тоҷ ҳама ҳусну назокатамро бохтам, Пердик-
ка! Кӣ медонист, ки Искандари олампадох мераваду сарнавишти
ману тифли нотаваонамро ба хангомаҳои тақдир ҳавола мекунад.

ПЕРДИККА (Дилсӯзона): Рӯхафтода машав, шохбону! Баъди чан-
де мушкилиҳо паси сар мемонаду бадхоҳон хору забун мегарданд!

РУХШОНА (Бо лаҳни имдодчӯёна): Баръакс Пердикка, хайр-
хоҳони мо торафт кам мешаванд. Маросими тоҷгузорӣ фаро мера-

сад, вале Антипатри маккор Кратерро гӯл зада мехоҳад қудратро ба даст гирад...

ПЕРДИККА (Андешамандона): Воқеан Антипатр кӯшиш до-
рад, ки духтараш Филаро бо Кратер хонадор намуда, як сарлашка-
ри тавоноро сӯяш бикашад.

РУХШОНА (Рамузгирона): Птолемей ҳам бо баҳонаи муқови-
мати ошӯбгарон ба маросими тоҷгузорӣ омадани нест.

ПЕРДИККА (Лахзае қадам зада): Забоняккунию машваратҳои
пасипардагӣ шуруъ шудааст, Шохбону! Птолемей майли ҷудои-
хоҳӣ дорад...

РУХШОНА: Сафирони ниҳонии Антипатр ба Миср рафта бу-
данд. Аз онҳо хабаре ҳаст ё на?

ПЕРДИККА (Аз огоҳии Рухшона ҳайрон шуда): Не, ханӯз по-
сухе нест... Птолемей то анҷоми маросими тоҷгузорӣ дар посух
додан шитоб намекунад.

РУХШОНА (Андешамандона): Хабарӣ марги Искандар дар қа-
ламрави Осиё ошӯбу қиёмҳо меангезад. Пору Чандрагупта якҷоя
шуда, Эвдемо дар Панҷобу Ҳинд танг мекунанд.

Аз сарлашқарон киро ба муқобили онҳо фиристем, Пердикка?

ПЕРДИККА (Каме ба ҳаёл рафта): Ба ҳаёлам Селевк ё Неарх
муносибтар менамояд. Зеро ҳарду мавзҳои Панҷобро хубтар ме-
донанд.

РУХШОНА (Рамузгирона): Неарх ба қорҳои мо чандон дасту
дили гарм надорад. Селевк бехтар аст... Аз Олимпиада паёме нест?

ПЕРДИККА (Бо хавотирию парешонӣ): Аз марги Искандар саҳт
барошӯфтааст. Гумон дорад, ки бо хидояти Антипатр ба писараш
заҳр нӯшондаанд.

РУХШОНА (Озмоишқорона): Кӣ заҳр дода бошад, медонад ё
на?

ПЕРДИККА: Аз инаш огоҳ наям, Шохбону!

РУХШОНА (Рамузгирона): Дар номаи фиристодааш зикр накардааст?

ПЕРДИККА (Хавотиромез): Нома?! Қадом номаи фиристода-
аш?!

РУХШОНА (Рост ба қаъри чашмони ӯ нигариста): Номас, ки ба унвони Пердикка аз дасти Никанор фиристодааст... (Табассумомез) Ва Пердикка низ ҳангомаҳои тозаро аз ӯ фаҳмидааст...

ПЕРДИККА (Бо лабҳанди таҳсиномез): Аҳсант, Шохбону! Маросими тоҷгузорӣ ҳанӯз фаро нарасида, аз ҳама ҳангомаҳои дарбор оғайи дорӣ!..

РУХШОНА (Бо табассуми маънидор): Хайр, ситоишро монӣ бигӯй, ки пешниҳоди Олимпиадаро мепазирӣ ё на, Пердикка?

ПЕРДИККА (Боз бештар дар тааҷҷуб монда): Қадом пешниҳод? Метарсам, ки маро гунаҳкор мекуӣ, Шохбону!..

РУХШОНА (Самимона меҳандад): Клеопатраи хоҳари Искандарро аз рӯи пешниҳоди Олимпиада ба занӣ пазируфтани магар гуноҳ аст?

ПЕРДИККА (Ночор монда меҳандад): Аз ин қазия ҳам бохабарӣ, Рухшона?! Қасам ба ҷонам, маро қоиладардӣ!..

РУХШОНА (Бо лабҳанди макромез): Розӣ шав, Пердикка! Бахт ба рӯят хандидааст! Домоди Олимпиада мешавӣ ва ба хонадони император қаробат пайдо мекуӣ!.. Оғӯши гарми Клеопатра на ба ҳар кас насиб мекунад...

ПЕРДИККА (Бо ҳаёли рикқатомез): Клеопатраи таннозу ишвабоз маро хуш намеояд. Дилам побанди нозанини дигарест...

РУХШОНА (Бо кунҷқобии ҳайратомез): Аҷабо, кӣ будааст он нозанини хушбахт?

ПЕРДИККА (Аз ғояти ҳаяҷон дасту по хӯрда): Душизаи беҳамтоест, ки солҳо боз меҳри ӯро дар дил мепарвараму номашро ҷуръати ба забон овардан надорам...

РУХШОНА (Бо оҳанги гӯшнавозу форам): Худоё! Ҳеҷ гумон надоштам, ки дар синаи Пердиккаи дағал як дили лабрезӣ меҳре метапад...

ПЕРДИККА (Бо нигаронию самимият): Наҳод ман дағал бошам, Рухшона?! Садоқати самимию бериёму бипазирӣ!.. То чон дар рамак дорам намегузорам, ки осебе ба ҷисми нозукат бирасад!... (Ба зону зада дасташро мебӯсад).

РУХШОНА (Бо виқору тамкини шоҳона): Аз садокатат сипосгузорам, Пердикка! Подоши меҳру вафо рӯзе муяссар хоҳад шуд...

Рухшона дасти дурушти Пердиккаро бо кафи нафису нармаш дошта меҳезонад. Нигоҳи ӯ ба ангуштарини Искандар афтода, лаҳзае ба дасти Пердикка ҳаёломез менигарад. Пердикка аз ин сукути ҳаёломези Рухшона рамуз бардошта, ангуштаринашро бо лутфу садокат сӯи Шохбону дароз мекунад.

ПЕРДИККА (Бо садокату меҳри самимона): Ангуштарини давлати Искандар ба Шохбону мезебад. Меҳру вафои Рухшона бароям кофист!..

РУХШОНА (Бо ҳаячону самимият): Меҳру вафоятро бо чон харидорам, Пердикка! Вале гирифтани ангуштарин рӯзи тоҷгузорӣ муносибтар менамояд...

ПЕРДИККА (Дасти Рухшонаро бўсида): Сипосгузорам, Шохбонуи меҳрубон! Шарафи дастбӯсӣ бароям волотарин подош аст... (Бори дигар бо ҳарорату эҳсоси хоси ҷавонон дасти Рухшонаро мебӯсад).

Баногоҳ овози имдодчӯнаи канда канда ва хастаҳолонae ба гӯш мерасад. «Мадад кунед! Воой дод!» Садои суми тақовар ва гурехтану калавиданҳои роҳгузаре Пердиккаро ба худ меорад. Ӯ ошуфтаҳолона шамшерашро аз таъии миз мерабояду Рухшонаро бо ишораи даст ором намуда, эҳтиёткорона пеш меравад. Дар гӯшаи дар Илоаи масту шаробзадаро мебинаду қадре ором мегирад. Сару либоси Илоай даридаю чиркин, ришаш расида, чанд ҷои рӯйш вараму қарахшбаста аст. Пероҳанаш низ хунолуду аз зарби шамшер ҷок менамояд.

ПЕРДИККА (Бо ҷиддияту оромӣ): Илоай?! Чаро ошуфтаӣ?! Чӣ мечӯӣ дар пушти хонаи ман?..

ИОЛАЙ (Бо оҳанги хастаю нолишомез): Паноҳ мечӯям, паноҳ! Маро аз таъкиби савори кинатуз начот бидех, Пердикка!

ПЕРДИККА (Зиракона ба гирду атрофаш нигариста): Саворе намебинам! Кучост он?

ИОЛАЙ (Бо ҳаросу имдодчӯӣ): Аз думболи ман!.. Шамшераш

дар фарки сарам медурахшад...

ПЕРДИККА (Шамшерашро хавотиромез бардошта): Ҳарзама-хон, Иолай! Ғайр аз худату соя шумат касе нест!..

ИОЛАЙ (Бо якравию тундӣ): Хубтар нигоҳ кун! Савораи сафед-пӯш аст, шабеҳи Искандар! Аз дидаҳояш шарар мерезад, аз ҳашму ниҳебаш замин меларзад...

ПЕРДИККА (Кохишомез): Ҳуш дорӣ ё на? Ба марғи Искандар се моҳ шуд!..

ИОЛАЙ (Бо нолишу ниҳеби мастона): Искандар намурдааст, Пердикка! Маро шабу рӯз таъкиб мекунаду, куштан мецоҳад... Наҷот диҳед!.. Ох....х!.. Найзааш ба синаам халид! (Меафтаду чун захмхӯрдагон метапад).

РУХШОНА (Ба болои сари Иолай меояду ба рӯи арақшор ва та-пиданҳои ӯ зеҳн монда): Барҳез, Иолай! Ин чӣ ҳол аст?!

ИОЛАЙ (Овози Рухшонро шинохта имдодхоҳона пойҳои ӯро мебӯсад): Маро раҳо кун, Шохбону!.. Искандар нафасе оромам на-мегузорад!.. Аз захи шамшеру найзаи ӯ сад бор мемираму зинда мешавам... Қасос меситонад, қасос!..

РУХШОНА (Ҳашму адоваташро бо азобе фурӯ нишонда): Чаро қасос меситондааст, Иолай?! Магар ба ӯ хиёнатеро раво дидӣ?..

ИОЛАЙ (Дастҳои ларзонашро боло мебарад): Мапурс, Шохбо-ну! Ҳарфе нагуфта мурданам бех!..

РУХШОНА (Ба ангуштарини шинос чашмаш фитода): Ан-гуштарини Антипатр?! Туро ба ҳамаи балою бадбахтиҳо ҳамин ангуштарин гирифтор кардааст, Иолай!

ИОЛАЙ (Лаҳзае ҳайрону бадғумон шуда): Ин ангуштаринро аз кучо мешиносӣ, Шохбону!..

РУХШОНА (Бо викору тамкини омикронаю рамуздор): Аз хо-каи наҷотбахши тахти нигинааш, Иолай! Аз ҳамаи соате, ки ин ангуштаринро Кассандр ба ту дод, толеъи наҳси тую заволи тахти Искандар фаро расид!..

ИОЛАЙ (Боз ҳам ошuftаю парешонтар шуда): Дареғи толеъи шуму тақдири носоғзгор!.. Шохбону! Мани гумроҳ дар қазои тақ-

дир очиз мондам...

РУХШОНА (Кохишомез): Гунохи худро бар дӯши такдир ҳаво-
ла макун, Иолай!.. Агар заҳри марговарро ба чоми Искандар наме-
афкандӣ, ҳолат чунин табоҳу рӯзат сиёҳ намегашт!..

ПЕРДИККА (Бо ҳашму ситез): Заҳри марговар дар чоми Искан-
дар? Пас гумони Олимпиада асос доштааст? (Аз гиребони Иолай
дошта гулӯяшро мефишорад) Нобакор! Хоин! Кӯрнамак! Ҷонатро
меситонам!..

ИОЛАЙ (Бо мутею нотавонӣ): Зудтар биситон, Пердикка! Аз
ҷонам сер шудам...

РУХШОНА (Аз банди дасти Пердикка дошта): Сар деҳ, Пер-
дикка! Дастро ба хуни нопоки ӯ олудан раво нест...

ИОЛАЙ (Таваллоомез): Маро бикушед! Аз ин зиндагии пурази-
ят марг авлотар аст!..

РУХШОНА (Даст ёзонда): Ангуштаринатро бидех! (Ангушта-
ринро гирифта мебинад) Оҳоо! Хокаи начотбахш! Туро аз азобу
машаккатҳо начот хоҳад бахшид!..

ИОЛАЙ (Худро ба кунчи девор ҷафс карда): Боз омад! Маро аз
шамшери Искандар начот диҳед!.. Воой. Доод!

РУХШОНА (Бо оромӣ сӯи Пердикка): Ҷоми Гераклро биёр!..
(Ҷоми калонро аз таги миз мебарорад) Шаробро бирез, Пердикка!

ПЕРДИККА (Итоаткорона мерезад): Марҳамат, Шохбону!

РУХШОНА (Ангуштаринро ба шароб афканда): Хокаи ин ан-
гуштарин бароят заҳри ҳалоҳил хоҳад шуд! Интиҳоб кун, Иолай!
Марг ё зиндагии бадтар аз марг!

ИОЛАЙ (Беҷуръатона даст ба ҷом бурда): Фарҷоми ҳарду якест.
Марг!.. Ҳар чӣ бодо бод! (Ҷоми Гераклро меошомад ва ғигоне ка-
шида меафтад). Вооой! Заҳри ҳалоҳилл!

РУХШОНА (Ҷашм аз ҷасади тапидаистода наканда): Бигузор
ин асрор ниҳон бимонад, Пердикка! Вагарна ҷангу ошӯбҳои гӯш-
ношунид меҳезад!..

ПЕРДИККА (Бо оҳанги рамузҷӯёна): Қасос ва пурсу посух чӣ
мешавад, Шохбону!

РУХШОНА (Бо диъпури): Соати бозпурсӣ дертар фаромерасад,
Пердикка!..

Садон баръалои суми таковар дар ҳавои оҳанги мусиқӣ торафт
паст шуда, дар коми торикӣ оқибат ҳомӯш мегардад.

* * *

Маросими тоҷгузорӣ фаро мерасад. Дар тахти зарандуде Арри-
дей (Филиппи Ш) тоҷ бар сару асои давлат (скипетр) андар даст бо
қаноатмандию хушҳолӣ ништааст. Антипатр дар паҳлуи ӯ либо-
си якрангу фарсудаи ҳамешагиаш бар тан ботавозӯю хоксорӣ рост
истодааст. Аммо ҷашмони таҳ ба таҳ лабрези мақру андешааш
нозуктарин ҳаракати шоҳи навҷулусу ҳозирони атрофашро бо зи-
ракӣ муоина менамояд. Кассандр лавозимоти наву пурҷилои ҷангӣ
дар тан ҳаёле худро сарлашқари таҳамтану шикастнопазири Фи-
липпи Ш (Арридей) мепиндорад. Тахти Рухшона ҳанӯз ҳолист ва
дар мобайни ду тахт ҳилиарх ва стратеги кулли лашқар Пердикка
чун каси эътимодноки императори собиқ, ангуштарини давлат дар
даст қарор дорад. Дар шафати тахти ҳолӣ Неарх, Евмен, Селевк
ва Апама расидани Шохбонуро интизорӣ мекашанд. Садон духу-
лу шайпур ва дигар олотҳои мусиқӣ зарбию нафасӣ аз омадани
Шохбону мужда медиханд.

МУНОДӢ (Пешопеш ҷор меандозад): Шохбону меояд!..

Шохбону меояд!.. Дуруду паёми ӯ ва вориси шоханшоҳи олам
паноҳ Александри IVро бипазиред!..

Аз думболи мунодӣ се рӯҳони воломакоми юнонӣ, зардуштӣ
ва бобуӣ шамшери амният, тоҷи шоханшоҳӣ ва асои давлат болои
даст сӯи тахти ҳолӣ қадам мениҳанд. Александ риони тифло ан-
даруни тахти равоне ҷаҳор доя аз ҷаҳор гӯшаи тахт бардошта ме-
оранд. Аз ду тарафи фарши қолинпӯш ду дӯшизаи сафедпӯш зери
қадами Рухшона гулбарг нисор мекунанд. Рухшона чун олиҳаи
назоқату зебӣ аз болои гулбаргҳо хиромида, бо шукӯҳу салобати
шоҳона сӯи тахти ҳолӣ меояд.

Ҳозирон бо эҳтирому самимият сӯяш сари таъзим фуруд мео-
ранд. Арридей низ аз салобати шохонаи Рухшона дасту по хурда

беихтиёр таъзим мекунад. Сипас саросемавор хеста дар пахлӯи Пердикка рост меистад ва шоҳаншоҳ будани худро аз ёд бурда, сӯи Рӯхшона ба тарзи хандаоваре пай ҳам таъзим кардан мегирад. Рӯхшона бо омирию назокати шоҳона дар тахти ҳолӣ мешинад. Рӯҳониён тахти навои мусиқии рӯҳафзо аввал шамшер, сипас тоҷи ҳосаи Искандар ва ниҳоят асои давлатро ба ӯ месупоранд. Ӯ аввал шамшерро ба Пердикка медиҳад ва Александрионро болои даст бардошта сӯи ҳозирон таъзими ҷавобӣ мекунад ва аз рӯи расми мавҷуда қасам ёд менамояд.

РУХШОНА (Бо салобату омирии шоҳона): Савганд ёд мекунам, ки бо шамшери Искандари олампаҳо амнияти давлат ва марзу буми империяи паҳноварро аз ҳама гуна душманону бадхоҳон ҳифз мекунам ва тоҷи хираду накукорию адолатро поянда медорам! Савганд ёд мекунам, ки бо асои доварию додгустарӣ ҳукуку манзалат ва шарафи сокинони қаламрави империяро аз поймолшавию ҳорӣ эмин медорам! Савганд ёдмекунам, ки шаҳри Пелларо нахустпойтахти империяи Эллада эътироф намуда, шоҳи ҷавонбахтро дар шаҳри Бобули овозадор ба камол мерасонам ва ҳангоми даҳсолагӣ тоҷи тахтро ба ихтиёраш вомегузорам! Ман ба ин савганди худ рӯҳониёни волотабору бонуфузи империя ва ҳамаи шумо шохсутунҳои аркони давлатро қafil мегирам ва аз ҳамин соат ба адои масъулияти шоҳаншоҳӣ шурӯъ мекунам... (Қасами ӯро Евмен сабт менамояд).

ПЕРДИККА (Зонуи ҷапаширо ба замин ниҳода шамшер болои ду даст): Ҳилиарх ва стратеги кулли лашкар итоат карданро ба Шохбонуи волотабор вочиб мешуморад ва ҳама амру фармонҳои ӯро бечунучаро ба ҷой меорад!

РУХШОНА (Бо эҳтирому самимият): Сипосгузорам, Пердикка! Искандари олампаҳо хидматҳои содиқонаи ҳилиарх ва стратеги кулли лашкарро қадр мекард. Ворисони ӯ низ аз садоқату вафодорӣ ӯ сарфарозанд!..

ПЕРДИККА (Аз ҷой хеста ангуштаринашро мебарорад): Иҷозат фармоед, чун рамзи ихлосу эътиқод ангуштариини давлатро ба

Шохбонуи волотабор тақдир намоям!

АНТИПАТР (Бо изтиробу ҳаяҷон): Ангуштарини Искандар!..

КАССАНДР (Тамасхуромез): Аҷаб ихлосу эҳтироме!

АПАМА (Бо самимияту шодмонӣ): Табрик, Шохбону! Бигузор тахту бахтат поянда бошад!..

РУХШОНА (Сӯи ҳозирон нимтаъзим намуда): Ангуштари ни Искандари олампаҳо масъулияти моро дар ин маснади баланд даҳчанд меафзояд!

СЕЛЕВК (Сари як зону истода, бо нимтаъзим): Барои қудрату тавоноии империя ҷон фидо мекунам!

НЕАРХ: Пойдории империя волотарин мароми мост!..

РУХШОНА (Бо хушҳолӣ): Аз пуштибонию дастгирии сарлашқарон басо шодам!.. Дар иттиҳоди пойдории империя ёвари шоханшоҳ Филиппи Ш ва вазири аъзамаш Антипатри корозмударо ҷашмдорам!..

АРРИДЕЙ (Бо ифтихору худнамоӣ): Ба ҷои Искандар сарпарастии доварӣ хоҳам кард!..

АНТИПАТР (Бо фурутанӣ зоҳирӣ): Камина ба хидматинакӯроён ҳамеша омодаам!..

РУХШОНА (Бо оромӣ салобат): Бояд арз намоям, ки дар пешгирӣ мо ҳатари парокандагии империя истодааст. Барои пешгирӣ ин ҳатар дар шаҳрҳои Афина, Спарта ва Фива ҷунбишҳои ҷудоихоҳонро сарқуб кардан зарур аст... Умедворам, ки шоханшоҳ Филипп...

АРРИДЕЙ (Бо ҳашму ситез): Решакан мекунам... Моли мулкашонро меситонам... Хонашонро оташ мезанам... Қир мекунам, қир!..

АНТИПАТР (Бо тамкини зиракона): Камина дар ҳамин андешаам... Ҳатарро пешгирӣ бояд кард...

РУХШОНА (Сӯи Антипатр рамузгирона нигариста): Фиристода ни подшоҳу гуфтугузори пасипардагӣ бо пешвоёни Афина оқибати неқ надорад. Умедворам, ки ин амалҳои нораво хотима меёбанд!..

КАССАНДР (Бо кинаю тамасхур): Шохбону ҳади вақолатро ме-

гузаранд! Қаламрави ғарбии империя аз ихтиёрашон берун аст...

РУХШОНА (Омирона): Пешхезй макун, Кассандр! Хатари парокандагй марзу худуд надорад! Чун ба ҷисми империя роҳ ёфт, онро дер ё зуд мешиканад!..

ПЕРДИККА (Хайрхоҳона): Шохбону рост меғӯяд!.. Ҳама гуна амалҳои ҷудоихоҳй фарҷоми талх меорад.

РУХШОНА (Рӯ ба Пердикка ва Неарх оварда): Якравияу гарданшахҳои Птолемей низ хуб нест. Ба Пердикка амр мекунам, ки роҳи Мисрро пеш гирифта, бо Птолемей гуфтугузор намояд! Неарх бо сипохиёни яккачину сесад сафинаи ҷангӣ ва гептераи садшикан ўро ҳамроҳй кунад. Агар Птолемей сари итоат фуруд наорад, бебокона ба ҷанг пардозанд ва Мисрро бо худудҳои собиқааш ба империя муттаҳид намоянд!.. (Евмен амру фармонҳои Шохбонуро сабт мекунад).

ПЕРДИККА (Таъзим намуда): Осуда бош, шохбону! Амр иҷро хоҳад шуд!..

РУХШОНА (Ба Селевк менигарад): Чандрагупта ва Пор дар Панҷобу Ҳинд сар бардошта, гумоштаи мо Эвдемо пешкардаанд! Ба Селевк амр мекунам, ки бо сипоҳаш сӯи Ҳинд раҳсипор шуда, бо дастгирии Оксиарт аз Бохтар, Арея ва Гандҳара сарбозгирд оварад ва ҳокимони ошўбгарро сарқўб намояд!

СЕЛЕВК (Бо итоат): Амри шохбону вочиб аст!

РУХШОНА (Рӯ ба Евмен меорад): Ба гумоштаи мо Оксиарт номае бинавис! Бигузор ошўбҳои қаламрави Суғду Портро ором намояд! Онҳоеро, ки ба ошўбгарон ёварию ҳамроҳй кардаанд, бе-рахмона сар занад ва молу мулкашонро мусодира намояд! Барои амнияти давлат ва осудагии мулк тамоми тadbирҳоро андешад!..

ЕВМЕН (Бо эҳтирому самимият): Дастури шохбонуро фавран бо мўҳру имзо мефириستم!

РУХШОНА (Бо оҳанги маънидору рамузгирона): Ба амру дастурҳои шохбону шахсан назорат мекунӣ, Евмен! Умедворам, ки бо якдилию тифокию ҳамдастӣ ҳамаи мушкилиҳоро паси сар мекунем! (Аввал рӯ ба осмону сипас ба рӯҳониён оварда дасти дуо

мебардорад) Бигузор кулли худоён дар ин маснади душвору так-
дирсоз раҳнамою хидоятгари мо бошанд!..

РҶҲОНИИ ЮНОНӢ (Даст ба осмон бардошта): Зевси волота-
бор ва кулли худоёни Эллада мададгоратон шавад!..

РҶҲОНИИ БОБУЛӢ (Дасти дуо кушода): Худои бузург Бел-
Мардуки размовар ва Иштари нозанин соябони саратон гардад!

РҶҲОНИИ ЗАРДУШТӢ (Рӯ ба хуршед оварда): Рӯшанию хи-
рад ёвари ҳамешагӣ ва гуфтори неку кирдори неку пиндори нек
хидоятгари давлататон бошад!..

Ҳозирон даст ба само мебардоранд. Мусиқии рӯхнавоз садоме-
диҳад.

XV

Хучраи хосаи Рухшона бо услуби нимюнонию нимшарқӣ оро-
ста шуда, ба рӯи фарш қолини мунаққашу хуштарҳи порсиеро гу-
стурдаанд. Дар ҷои намоёни хучра мучассамаи хурди Искандари
Мақдунӣ савори Бусефали сиёҳмушқин ба чашм мерасад. Дар
тани девори шафат шабеҳаи (портрети) Рухшона овезон аст, ки
онро Пердикка қашида буд. Рухшона бо перохани хушдӯхти якқад,
мӯйчанбараи гавҳаришинон дар пешона ва ангуштарини давлат бар
даст бо дугонааш Апама қадам зада сӯи шабеҳа меоянд. Апама бо
мароқу кунҷқобӣ ба тарҳимусаввараи Рухшона чашм давонда, лаҳ-
зае ба чашмони каме хузнангезу андешаманди ӯ зехн мемонад.

АПАМА (Бо самимияту шефтагӣ): Воқеан зебо! Нигоҳи анде-
шаманду каме хузнолудат касро мафтун мекунад... Инро магар
пайкартароши писандидаи мо Лисипп офаридааст?..

РУХШОНА (Андешамандона): Не, Апама. Ин мусавваро
Пердикка қашида, чанд сол қабл аз сафари Миср бароям тақдим
намуд...

АПАМА (Бо хайрату нобоварӣ): Пердикка?! Ҳамон гулидарун-
дору камгап?! Ақлам намегирад!

РУХШОНА (Бо таассуфу андешаи нихонӣ): Дар сини ин мар-
ди камгапу сипоҳпеша дили бузурге металпид. Дили лабрезӣ розу
ниёзи ишк...

АПАМА (Бо лабханди самимона): Ў кучо буду ошиқӣ кучо, Рухшона!..

РУХШОНА (Бо оҳанги маънидор): Пердиккаи ноком воқеан ошиқ буд, Апама. Ошиқи поку вафодор!.. Солҳои дароз ишқашро дар дил нухуфта, ҳатто баъди сари Искандар ҳам бароям изҳор накардааст...

АПАМА (Бо мароқу нобоварӣ): Ман гумон доштам, ки ишқи мардҳои Эллада то вақти расидан ба бистари хоб аст...

РУХШОНА (Бо меҳру пуштибонӣ): Пердикка ишқро чун подоши илоҳӣ аз ҳама неъматҳо волотар медонист... Дареғо, ки ўро бо ҳидояти Пифон басо номардона куштанду мани муштипар боз аз як такагоҳу пуштибони содиқ маҳрум гаштам!..

АПАМА (Бо дилсўзӣ): Овозаест, ки сипоҳиёнаш барои рабудани ғаниматҳои ҷангӣ ба ҷони ў сўйқасд кардаанд...

РУХШОНА (Бо эътирозу норозигӣ): Ин овозаи дуруғини бадхоҳони мост, Апама. Птолемей Лаг ва Пифон азми аз империя ҷудо ва соҳибхитиёр шуданро доранд. Антипатри маккор Кассандрро ниҳонӣ ба мулоқоти Пифон фиристода, ба ў ваъдаи подшоҳӣ ва тахту тоҷи Фригияро медиҳад...

АПАМА (Бо оҳанги таассуфу имдодхоҳӣ): Худоё, баъди марги Искандар дар миёни сарлашқаронаш чӣ ҳангомаҳое меҳезад! Хиёнату ҷангу хунрезии онҳо ҳисоб надорад!.. Аз Неарх чӣ хабар ҳаст Рухшона?..

РУХШОНА (Бо надомату афсӯс): Баъди марги Пердикка аз набарди Птолемей рӯй тофта, савори сафинаҳо ба самти укёнус рафтааст...

АПАМА (Тааҷҷубомез): Ба самти Укёнуси бузург?! Худсарона! Ин магар хиёнат нест?!

РУХШОНА (Бо дарду алам): Аз хиёнат ҳам мудҳиштар аст, Апама! Сесади сафинаи ҷангӣ, даҳҳо триерҳои раҳназан ва гептераи овозадор якбора беному нишон гашт.

АПАМА (Бо дилсўзию таассуф): Дареғи гептераи мўхташам, ки калъаи фатҳнопазирӣ рӯи баҳрро мемонд!..

РУХШОНА (Бо оҳанги кинаомез): Антипатр акнун баросуд! Аз хучуми баҳрии мо дигар ҳаросе надорад...

АПАМА: Кратер ҳам чонибдори ӯ шудааст. Дар тӯйи Кратер бо духти Антипатр чандин сарлашкарони мо иштирок доштаанд.

РУХШОНА (Андешамандона): Тӯй аслан баҳонаесту бас.

Антипатр чонибдоронашро муттаҳид намуда, азми ба даст овардани тахту тоҷи Арридейро дар дил мепарварад...

АПАМА (Бо таачҷуб): Наход?! Охир, Арридейро ҳудаш ба сари тахт оварда буд...

РУХШОНА (Бо оҳанги маънидорона): Ба хотири дар лаҳзаи муносиб қурбон намудан. Мебинӣ, Апама, дер ё зуд Арридейро мекушанд!..

АПАМА (Бо надомату гила): Дилам аз хангомаҳои атрофи тахту тоҷ хун шуд, Рухшона! Кай як дами осуда насиби мо мегашта бошад?!

РУХШОНА (Дугонаашро оғӯшу навозиш намуда): Ором шав, азизам Апама! Александриони ману Антиохи I ту ба камол расида, ин сарлашкарони мағруру хиёнатпешаро сарқӯб хоҳанд кард. Ватани аҷдодии мо захмхояшро шифо баҳшида, шукӯҳи собикаашро ба даст хоҳад овард...

АПАМА (Бо лабҳанди каноатмандона): Антиохи ман меҳаҳад ба зиёрати қабри бобояш Спитамен биравад. Маро пайваста аз мардуми Бохтару Суғд ва қорнамоиҳои бобояш мепурсад...

РУХШОНА (Таҳсиномез): Тинчию осудагӣ фаро расад, Александриони ман ҳам ба дидорбинии бобояш Оксарт хоҳад рафт...

Баногоҳ аз дур Евмен намудор мегардад. Ӯ ҷузвдони ҷармин, давоту қилқаламу рангдон бар китф расми шодбошро адо менамояд.

ЕВМЕН (Бо қамоли назокату одоб): Ба шумо саломатию шодомӣ мебоҳам. Рухсат диҳед ба хидмати Шохбону бирасам!..

РУХШОНА (Бо лабҳанди солорона): Бифармо, Евмен! Чӣ гапҳои нав ҳафт?..

ЕВМЕН (Бо назокату қордонӣ): Субҳ аз Селевк паём расид! Бо

ахли сипоҳаш бозмегардад...

АПАМА (Бо мамнунӣю сипосгузорӣ даст бардошта): Сипос ба Яздони пок, ки дидори падар ба Антиохи пазмонгашта муяссар ме-гардад...

ЕВМЕН (Суханаширо идома медиҳад): Селевк аз рӯи дастури Шохбону бо Пору Чандрагупта созиш бастааст...

РУХШОНА (Каме хавотиромез): Пешниҳодҳои моро пазируфтаанд ё на?..

ЕВМЕН (Оромона): Қисман пазируфтаанд. Аммо чанд музофоти кӯҳии Панҷоб аз шинохтани ваколатҳои мо саркашӣ кардааст. Пору Чандрагупта сад фили ҷангири ба Селевк подош дода бо қасами садоқат ӯро гуселонидаанд.

РУХШОНА (Суолмезу каноатмандона): Сад пили ҷангӣ?!

Хеле хуб! Ба ҷои киштиҳои фирорнамудаи Непарх чун сафинаи хушкигард хидмат хоҳанд кард. (Бо тамкину солорӣ) Боз ҷӣ паёми нав дорӣ, Евмен?

ЕВМЕН (Бо нимтаъзими фурутанона): Узрамро бипазир, Шохбону! Паёми дигар хеле талху мудҳиш аст.

РУХШОНА (Бо сабру таҳаммули мардона): Боке нест, Евмен! Ман дар тӯли солҳои тахтнишинӣ ба талхӣю дасисаҳои дарбор одат кардаам...

ЕВМЕН (Бо оҳанги каме изтиробомез): Олимпиадаро Антипатр ба ҳаёс гирифтааст...

РУХШОНА (Бо оромӣю тамкин): Ҷаро?!

ЕВМЕН: Гӯё бо амри Олимпиада гумоштаҳои зархарид Арридей ва ҳамсари густохи ӯ Евридиккаро куштаанд...

АПАМА (Бо изтиробу ҳаяҷон): Арридейу ҳамсарашро куштаанд?! Худоё, ҷӣ даҳшати фоҷиаборе!

РУХШОНА (Андешамандона): Аз ин дасиса бӯи макри навбатии Антипатру Кассандр меояд...

ЕВМЕН: (Номаро кушода) Аммо дар ин нома аз мочарои тезу-гунд ва рақобату душмании деринаи Евридиккаю Олимпиада, ки боиси ин фоҷиаи мудҳиш гаштааст, далелҳо овардаанд...

РУХШОНА (Бо оҳанги рамуздор): Дар нома боз чӣ дархостҳо доранд?

ЕВМЕН (Каме бечуръатона): Шохбонуро ба пойтахти Мақдуния шаҳри Пелла хондаанд...

РУХШОНА (Хавотириашро фурӯ нишонда): Ба шаҳри Пелла?! Бо кадом мақсад?

ЕВМЕН: Меҳостаанд Шохбону ва Александриони чавонбахт зимони кулли давлатро ба даст гиранд. Баъд тақдири минбаъдаи Олимпиадаро қазоват намоянд...

РУХШОНА (Бо заҳрхандаи ошкоро): Вой бар холи давлати бе-соҳиби Мақдуния!.. Агар наравем чӣ?

ЕВМЕН: Олимпиада маҳкуми марг мегардад ва соҳибхитиёрии Мақдунияро эълон менамоянд. Дар айни ҳол... (Забонаш мегирад ва гулӯ меафшонад) ворисони Искандарро аз тоҷу тахт маҳрум сохта, ба Бобул лашкар мекашанд...

АПАМА (Бо изтиробу ҳаяҷон): Худо вандо, боз хунрезиву ҳучум?! Инсофу адолат кучо шуд?

РУХШОНА (Бо тааҷҷубу нобоварӣ): Нобакорони худобехабар! (Ба нома чашм медавонад). Мӯҳру имзои Антипатр сабт аст... Чӣ тадбир андешем, Евмен?

ЕВМЕН (Андешамандона): Ҳайронам, Шохбону! Рафтан хатар дорад, нарафтан ҳам намешавад...

РУХШОНА (Бо таассуфу надомат): Дареғо, ки Селевк бозна-гаштааст. Ҷанговарони бохтарию сугдӣ дар Порт овораанд. Антигони якчашмаю писараш Деетрий низ аз итоати мо ба ромада, бо Лиссимаху Препелай задухӯрд доранд. Пифону Антиген бошанд ҷонибдори Антипатр гаштаанд... Магар дар ин вазъияти ногувор бо онҳо ҷангида мешавад?..

ЕВМЕН (Андешамандона): Бо дастаҳои мавҷуда мечангему лекин дар муқобили сарлашкарони афзуни довтолаб истодагари қардан мушқил аст.

РУХШОНА (Охи сарде кашида): Омодаи сафар шав, Евмен! Медонам, ки дар пешорӯи мо доми тазвире ниҳодаанд. Аммо ғай-

ри рафтану созиш бастан дигар чорае надорем.

ЕВМЕН (Маънидорона): Созиш бастан, ба андешан ман, суде надорад, Шохбону...

РУХШОНА (Бо катъият): Бадтарин тариқи сулҳу созиш аз бехтарин василаи ҷангу хунрезӣ авлотар аст!..

АПАМА (Бо изтиробу ҳаяҷон): Азми сафар макун, Рухшона! Дилам гувоҳӣ медиҳад, ки ин сафари охиринат хоҳад буд...

РУХШОНА (Бо лабханди меҳрубона): Бигузор сафари охи-рин бошад. Шояд мо ҷони Олимпиадаро харида тавонем...

ЕВМЕН: Дар пешорӯи мо бими марг нухуфтааст, Шохбону! Са-фарро каме ба таъхир гузорем чӣ?

РУХШОНА (Бо катъияту истодагарӣ): Не, Евмен! Агар хости тақдир ҷунин бошад, ба истиқболи марг бо сари баланд меравем. Субҳи дигар омодаи сафар бош!..

XVI

Толори қасри император дар шаҳри Пеллаи Мақдуния.

Александриони тақрибан 1011сола ва модараш Рухшона бар ду тахти шоҳӣ паҳлӯи ҳам нишастаанд. Дар канори ҳарду тахт мансабдорони бонуфузи дарборӣ Антипатр, Кратер, Кассандр ва Евмен ҳузур доранд. Дар ду самти тахт гетейрҳои яккачини мак-дунӣ бо камоли ҷиддият саф ороштаанд. Рухшона бо салобату шукӯҳи шоҳона дар камоли ҳусну зебӣ сӯи ҳозирон андешаманду рамузгирона менигарад. Александрион дар инмуҳити барояш бе-ғона худро ором вонамуд кардан меҷӯяд, аммо дар ҳаракату нигоҳ ва тарҳи андомаш изтиробу парешонӣ хувайдост.

РУХШОНА (Рӯ ба Антипатр оварда): Олимпиада чӣ ҳол дорад, Антипатр? Ёро аз рӯи дастури ман ҷаро наоварданд?..

АНТИПАТР (Оромона): Овардаанд, Шохбону! Дар берун инти-зори пазирони шумост...

РУХШОНА (Омирона): Бигузор дарояд!

Олимпиада дар ихотаи ҷаҳор посбони шамшерҳояшон урӯн, ки аз ҷор тарафаш печондаанд, бо дастҳои баста, сару рӯи ҳамоҳан-даю захмин, перохани даридаю чиркин ва мӯи парешону жулидаи

чочо сафед ворид мегардад. Ду посбони пеш аз ду расани дарози дасташ кашолакунон ўро ба миёнаҷои толор меоранд. Аз дида-ни ахволи зор ва сару сурати хакирони модари Искандар нафаре чанд озурдахотир мешаванд.

Рухшона беихтиёр аз тахт меҳезаду ҳамдардию алам дар симо-яш нақш мебандад. Александрион ба изтироб афтада, ба тани мо-дар ҷафс мешавад.

ОЛИМПИАДА (Бо викару тамкини ашрофона): Дуруд ба набе-раи ҷонам, Александрион ва шохбонуи азиз Рухшона!

РУХШОНА (Беихтиёр ба истикбол меояд ва ўро оғўш мекунад): Сипос ба даргоҳи Яздон, ки ба дидори Маликабонуи бузургвор расидам!..

ОЛИМПИАДА (Бо хорию шикастаҳолӣ): Ман солҳо боз инти-зори ин соат будам. Меҳостам набераам Александрион ва келинам Рухшонаро дар Мақдуния бо шукўҳи шохона истикбол намоям... Аммо тақдирӣ носозгор маро ба ин мусибат афканду иззату эҳти-роми шуморо ба ҷо оварда натавонистам!.. Маро бо ҷашми кам мабинеду кўтоҳдастиамро бубахшед!..

РУХШОНА (Бо меҳру самимият): Ғамгин машавед, Маликабо-ну! Ҳамааш мегузарад!.. Мо ҳама чӣ шоху чӣ гадо, бозичаи дасти тақдир ҳастем...

ОЛИМПИАДА (Рӯ ба Александриони ҳайронмонда меорад): Биё, нури ҷашмам, Александрион! Ба оғўши бибии мусибатзадаю бадбахтат биё!.. Ин тахт ҳаққи ҳалоли туст ва он аз бобоят Филипп ва падарат Искандари оламғир бароят меросмондааст... (Алексан-дрион ба оғўши бибиаш меояд). Аммо душманон дар пойгоҳи ин тахт дом гузоштаанд... Метарсам, ки гирифтори доми онҳо нагар-дед...

АЛЕКСАНДРИОН (Бо меҳрубонӣ): Таассуф маҳўру дилтанг мабош, бибиҷон! Ту ро озод хоҳем кард...

КАССАНДР (Бо қаҳру ситез): Забонатро нигоҳ дор, Олимпиада! Сари кўдакро бо сафсатаҳоят гаранг макун!..

ОЛИМПИАДА (Паст намеояд): Дар пеши рўят шоханшоҳи ҷа-

вонбахт истодааст, на кӯдак, палиди нобакор!

КАССАНДР (Бо кинаю адовати ошкоро): Дӯғу даранг макун, бева! Давру давронат кайҳо гузашт!

ОЛИМПИАДА (Бандҳои дасташро силтав зада): Ман афтода бошам ҳам, ханӯз нашикастаам! Мурдаи бесоҳибам ба тую падари палидат бор аст!..

РУХШОНА (Бо таскину меҳрубонӣ): Ором шавед, Маликабону. Александрион бибиашро сарпарастӣ хоҳад кард...

ОЛИМПИАДА (Бо изтиробу ҳаяҷон): Доми рақибонро саҳл мапиндор, азизам Рухшона. Искандари ман кӣ буду чӣ шуд?! Дилам ба ранҷу заҳматҳои сздаҳсолаи писарам месӯзад! Саросари ҷаҳонро фатҳ карду империяи паҳновараш дар пеши ҷашми ман порапора ва пароканда мешавад... Ҳамаи ин бад бахтиҳо аз касофати Антипатру Кассандр ва Июлайи кӯрнамак сар зад!..

АНТИПАТР (Насихатомез): Ситеза макун, Олимпиада! Кӣ гунаҳкор асту кӣ бегуноҳ, Шӯрои ҳақамон собит хоҳанд кард!..

ОЛИМПИАДА (Расанҳои дасташро силтав зада): Маро аз марг матарсон, Антипатр! Бо Шӯрои ҳақамонат ҳар зишти меҳроҳӣ, қардан гир! Фақат ба як ҳатоям афсӯс меҳӯрам! Ман дар вақташ туро гумоштаи император дар Макдуния тавсия дода будам...

РУХШОНА: Тири раҳида боз намегардад, аммо неқӣ поянда мемонад!.. Биёед хидматҳои бузурги Искандари олампаҳоҳо ба назар гирифта, модари мусибатзадаи ўро озод намоем, Антипатр!..

АНТИПАТР (Бо таассуфи сохта): Дер шуд, Шохбону! Ҳукми Шӯрои қуҳансолонро на ман дигар қарда метавонаму на Рухшона ва на Искандари олампаҳоҳо!..

ЕВМЕН (Ётирозомез): Вақлатҳои император чӣ, Антипатр? Охир ў ҳуқуқи озод қардани ҳама гуна маҳбусро дорад...

АНТИПАТР (Бо тундию ситез): Ин ҷо Эллада аст, на Шарқи маҳкуми беконунию ҷаҳолат!..

ЕВМЕН: Аҷабо! Як империяву ду тарзи қонунгузорӣ! Шӯрои ҳақамон чӣ ҷазоро пешбинӣ намудаанд?

КАССАНДР (Голибона): Сангсор қардан! Пиру ҷавони шаҳри

Пелла санге дар бағал фаро расидани соати чазоро нигаронанд!..

ОЛИМПИАДА (Бо шӯру ситез): Ин қазовати тую падари мор-
бозат Антипатр аст! Вагарна касе ба ман хусумат надорад.

РУХШОНА (Ба даҳшат фитода): Худоё! Чӣ даҳшати гӯшношу-
ниде! Наход модари Искандарро сангсор кунанд! Ман ба ин ҳукм
катъиян розӣ нестам!..

КАССАНДР (Ҳаловат бурда): Хунро бо хун мешӯянд, Шохбо-
ну! Ризоияти шуморо касе намекурсад!..

РУХШОНА (Бо ҳашму ситез): Аз ҳад мағузар, Кассандр! Ман
ҳамчун пуштибони адолату қонун ва шарафу номуси ашхоси воло-
табор ба ин ҳукми нораво катъиян эътироз мекунам! Афзунтар аз
бадарға ба ӯ чазоеро муносиб намебинам!..

АЛЕКСАНДРИОН (Ҳаяҷонашро фуру нишонда): Сангсор кар-
дан аслан ба ғулумзодаҳо муносиб аст, на ба маликабонун волота-
бор ва модари императори оламгир!

АНТИПАТР (Ба шоҳи ҷавон зехн монда): Ҳукм содир шудааст,
шоҳаншоҳи ҷавонбахт! Дигар қардани он амрест маҳол!..

АЛЕКСАНДРИОН (Бо эътимоди кавӣ): Аз рӯи низоми пеш-
ниҳоднамудаи пири ҳақамон Платон ва Аристотел император ҳук-
ми мазкурро аз тариқи овоздиҳии умум бекор қарда метавонад ...

КАССАНДР (Бо кинаю адоват): Қонунҳоро хуб омӯхтай, Алек-
сандрион! Аммо фаромӯш макун, ки вақолати императориро ба ту
ҳанӯз расман насупурдаанд!..

ОЛИМПИАДА (Шӯрида): Александрион вориси қонунист, бе-
фаросат! Ӯ ба ягон вақолату расмиятбозӣ ниёз надорад!

АНТИПАТР (Бо ҳашму ситез сӯи посбонон): Баред ин пиразани
демонаавзоро! Тобу тоқати дидораш надорам! (Посбонон расанҳои
дасти Олимпиадаро кашола мекунад. Ӯ муқобилият нишон ме-
диҳаду сару рӯи онҳоро мечангад).

ОЛИМПИАДА (Бо шӯру ҳайбат): Оҳх, Антипатри палид!
Рӯзҳое, ки чорқат шуда поямро бўса мезадӣ, аз ёдат рафт! Аз худ
марав, соати марги ту ҳам чандон дур нест!..

РУХШОНА (Бо оҳанги омирона): Истед! Шитоб макунед!..

Окибати тақдири модари император ҳанӯз равшан нест!..

КАССАНДР (Шӯрида): Окибаташ сангсор аст, Шохбону! Боз чӣ меҳохӣ?..

ЕВМЕН (Пандомез): Дуруштӣ ба ту намезебад, Кассандр! Дар ҳузури Шохбону ва Шохзодаи волоҳазрат қарор дорӣ!..

КАССАНДР (Бо дуруштии пештара): Аз фазлфурӯшии шоҳу шохбонуҳои ҳасақӣ сарчарҳак шудем!.. Ҳеҷ фаҳмидан намехоҳанд, ки дар ин қаламрав ҳокими мутлақ моем, на онҳо!..

АНТИПАТР (Бо тамасхур): Фаҳмидед ё на?! Баред акнун, пирани шаттоҳро! Рост ба зиндон баред! (Посбонон расанро бо шиддат силтав мезананд ва Олимпиада тақон хурдаю қалавида пеш меравад).

ОЛИМПИАДА (Бо оҳанги видоъ): Ин палидон бо ҳалтаҳои тиллои Искандар на танҳо Шӯрои ҳақамону сарлашқарон, балки мӯру малаҳи Элладаро ҳаридаанд!.. Набераам Александрионро эҳтиёт кун, Рухшона! Дар пешонаи ӯ фарру шукӯҳи шоханшоҳӣ мебинам... Дигар ормону дилбастагӣ ба ин дунёи бевафо надорам!.. Алвидоъ, Александриони ҷавонбахт! Алвидоъ, шеро ялу умеди охирини бибӣ!.. (Посбонон ўро қашола қардаю тела дода мебаранд).

АЛЕКСАНДРИОН (Таҳдидомез сӯи Кассандру Антипатр): Соати пурсу посух мерасад! Барои ин таҳқиру густоҳиҳо ҷавоб мегӯед!..

КАССАНДР (Яқбора барошуфта): Таҳдид мекуни, сағераи бе-соҳиб! Ё ачалат расидааст!..

АЛЕКСАНДРИОН (Бо ҷашму ситез шамшерашро аз наём қашид): Мана майдони набард, номард! Аҷали кӣ пеш мерасад, маълум хоҳад шуд!..

РУХШОНА (Осемасар писарашро оғӯш гирифта): Исто, Александрион! Барои майдондорӣ ту ҳанӯз барвақт аст!..

АЛЕКСАНДРИОН (Чобукона мераҳад): Сар дех, модар! Адаби ин пирсаги ҷунунзадаро медиҳам!

КАССАНДР (Бо шамшери урён аз рӯ ба рӯ истода): Падарат ҳам

тахдид мекард! Кафки даҳон афканда метарсонд! Маро куштан меҳост!.. Бо сипохи бешумору дову дастгоҳаш кучо рафт?!

РУХШОНА (Дар миёни онҳо ба чони писараш меларзад): Охир ин кудак аст, Кассандр! Наход бо ӯ сарбасар шавӣ?! Бешарафӣ макун!

КАССАНДР (Безътиноёна): Ҳас каму ҷаҳон пок! Аз насли Искандар набояд ному нишоне монад!

АЛЕКСАНДРИОН (Якбора ба ҳучум мегузарад): Лоф мазан, палид! Бо дуғу дарангат ба ноҳуни пойи Искандар намеарзӣ!..

Шамшерзанӣ авҷ мегирад. Александрион чобукона пешу пас ҷаста, сӯи Кассандр ҳамла меорад. Кассандр ба ҳимоя гузашта ҳолаш бад мешавад. Баногоҳ шамшери Александрион китфи ростӣ ӯро захмин мекунад. Шамшер аз дасти Кассандр меафтад ва ӯ китфаширо дошта сӯи падар мегелад. Марғ ӯро домангир аст. Антипатр осемасар ба посбонҳои назди Кассандр рӯ меорад.

АНТИПАТР (Амр медиҳад): Наҷот диҳед! Печонед! Кассандро бираҳонед!

Кассандр дар қафои посбонон монда наҷот меёбад. Фавҷи посбонон аз ҷаҳор тараф Александрионро бо шамшерҳои урёнихота мекунанд. Александрион шамшери бесоҳиби Кассандр ро чобукона мерабояд ва шамшерзанин ӯ бо се тан посбон авҷ мегирад. Яке аз посбонон захмин шуда меафтад. Рухшона то кат накарда ба мобайни онҳо мебарояд. Кассандр бо мададу таъияи посбоне аз майдон берун мебарояд. Рухшона худро ба болои писараш афканда шамшерҳои ӯро мерабояд.

РУХШОНА (Бо изтиробу ҳарос): Шуд, Александрион! Шамшерҳоятро ба ман бидеҳ! Набарду майдондориат кофист!

АЛЕКСАНДРИОН (Бошиддат нафас қашида): Маро беҳуда боздоштӣ, модар! Нагузоштӣ, ки ба ин аблаҳи худсито сабаки дурусттаре диҳам!

АНТИПАТР (Бо писханди ошкоро): Ба сабақ додани ту ҳанӯз барвақт аст, бача! Аввал як дову дастгоҳи мо пиракиҳоро биозмоӣ! (Рӯ ба посбонон оварда) Доред ин шоҳу шохбонҳои хирасару кафангалоро!

ЕВМЕН (Бо шамшер ҳучум мекунад): Истед! Ҳақ надоред даст

расонед! Наход кафолати амниятро поймол созед?! Ба дахдиву паймоншиканй аз ин фузунтар намешавад!..

АНТИПАТР (Бо оханги тамасхуру истехзо): Соддалавҳй макун, Евмен! Аҳду паймон аслан чист? Чашмбандие барои ба ҳадаф расидан!..

РУХШОНА (Бо ҳасрату надомат): Дареғо, ки чашмбандй пешаи азалият будааст, Антипатр! Макру риё ва чашмбандиҳои туро хангоми фиристодани Кассандр ба ҳузури Искандар пай бурда будам... (Аз бағалаш ангуштарини Иолайро мебарорад). Ин ангуштаринатро шинохтӣ ё на, Антипатр?!

АНТИПАТР (Каме худро бохта): Ангуштарини ман?! На! Ин ангуштарини ман нест!..

РУХШОНА (Ба Кассандр рӯ меорад): Савганд бихӯр, Кассандр! Магар ин ангуштаринро, ки номи Антипатр сабт шудааст, ба Бобул набурда будӣ?!

КАССАНДР (Аз фош шудани чинояташ ҳаросида): Не!..Не!.. Инро дар ангушти Иолай дида будам...

РУХШОНА (Пеш омада): Яздони пок ҳозиро нозир аст, Кассандр! Дар таги ниғинаи ин ангуштарин чӣ нухфта буд? Хокаи захри ҳалоҳил дошт ё на?! (Александрион размчӯёна тақоне меҳӯрад ва ҳозирон бо изтиробу адоват сӯи Кассандр менигаранд).

КАССАНДР (Аз азияти рӯҳӣ печутоб хурда): Намедонам!..Чизеро ёд надорам!..

РУХШОНА (Бо нафрату таассуф): Ҳайфи бадахдӣ ту!..Магар соате қабл аз шабнишинии Медий ин ангуштаринро ба Иолай доданат аз ёд рафт?..

КАССАНДР (Дағалона): Бисёр гаранг макун! Чизеро намедонам!..

РУХШОНА (Бо нафрати ошкоро): Иолайро гӯл задану ба шароби шоханшоҳ заҳр омехтанро ташвиқ карданхоят фаромӯш гашт?!

АНТИПАТР (Антипатр токат накарда): Тӯҳмати рӯирист! Дурӯғу бӯхтон!..

РУХШОНА (Оромона): Боз чашмбандиро сар кардӣ, Антипатр?! Дареғи ман, ки писари ноҳалафат Кассандрро аз дамитеғи

Искандар раҳонидам! Ва мори захрогинро дар остинам паноҳ до-
даму оқибат балои ҷонам ғашт!..

АНТИПАТР (Сӯи сарпосбон омирона): Дарвозаҳоро бандел!
Дар остони қаср посбонҳоро даҳчанд гузоред! Қасе аз ин ноҳала-
фон раҳо наёбад!..

ЕВМЕН (Таҳдидомез): Аз ҳад мағузар, Антипатр! Вағарна ҷан-
ги шадиде меҳезаду империя пароканда шуда хонумони ҳар ду та-
раф месӯзад!..

КАССАНДР (Бо шӯру ситез сӯи посбонон): Чӣ қарахт шудед?
Доред зудтар! Забони ин беваро аз бех кӯтоҳ мекунам!.. Алексан-
дрион силтаве зада аз дасти посбони ғофилмонда шамшерро мера-
бояд ва сӯи Антипатр ҳамла меорад. Антипатр аз ҳавли ҷон қафо
меҷаҳад ва нӯги шамшер ба ҷавшани ӯ меҷаҳад.

АЛЕКСАНДРИОН (Ба рӯяш туф карда): Хоин! Кӯрнамак! Па-
лид! Мори захрогину қадуми тағи бурё!.. Ман қасоси падарамро
меситонам!..

АНТИПАТР (Дар ихотаи посбонон): Ваҳ, сағбача! Синаамро
ҷоқ қардие!.. Бо ин ҷони ҷавонат аз марг намеҳаросӣ?!

АЛЕКСАНДРИОН (Ба посбонон муқобилият нишон дода): Аз
асири ту шудан, марг авлотар аст!

КАССАНДР (Аз паси ӯ ноаён расида ханҷари кӯтоҳдамо ба си-
нааш мезанад): Аз марг наҳаросӣ, зудтар бимир, Александрион!..
Дар ҳузури падарат ба тахти арш хоҳӣ нишаст!

ЕВМЕН (Бо ҳашму ситез шамшер мекашад): Ту чӣ қор қардӣ,
палид?! Аз қуштани Искандар дилат ором нагирифт, ки боз қасди
ҷони писараш намудӣ?!

РУХШОНА (Лаҳзае лолу қарахт монда, сипас ошуфтаҳолона
худо болои писараш меафканад): Оҳ! Илоҳӣ хонаат бисӯзад, Кас-
сандр! Тахту бахтат сарнагун шавад, Кассандр! Воӣ, шери яламро
қуштиес! Воӣ чигарбандамесӣ!

АЛЕКСАНДРИОН (Синаи захишнаро дошта): Оҳ, модарҷон!
Маро бубахш!.. Меҳостам, қасоси падарамро биситонам, аммо...
(Нафасаш мегирад) Аммо душманони номард!..

РУХШОНА (Аз хавли чони фарзанд ларзида): Ох, шербачаи ба хоку хун огуштаи очае! Ох, шоҳзодаи аз тоҷу тахт бенасиби очае! Модари танҳою бесоҳибатро акнун ба кӣ мегузорие?!

АЛЕКСАНДРИОН (Бо азобе нимҳез шуда): Шири сафедатро бубахш, модар!.. Ин дунёи фиребои пур аз макру найранг ва дурӯғу фитнаро тарк мекунам!..

РУХШОНА (Сари писарашро ба бағал гирифта): Илоҳи рӯзи некро набинӣ, Кассандр! Бесоҳиб бимирию ба хунат ғарк шавӣ, Кассандр! Тахту тоҷи Искандар ҷӯби тобуту манзили охиратат гардад, Кассандр!..

АЛЕКСАНДРИОН (Нури чашмонаш коҳида, бо душворӣ ҳарф мезанад): Алвидо, модар!.. Ман меравам!.. Худоё!.. Ин савораи сафедпӯш кист?! Ачабо!.. Падарамро мебинам! Ё савори асп меояд. (Аз садои баръалои суми асп Антипатр ва Кассандр ба дахшат меафтанд, хозирон ҳайрон мемонанд).

Таковараш сиёҳмушкин аст!.. Худаш китфу бозувони ялона до-рад... Аз нигоҳаш шарар мерезад... Ох, падар... Падарчон! (Беҳу-дона даст меёзонад). Қасоси ману модарамро биситон! Мо мера-вем, модар!.. Сӯи нуру сафо ва нишемангоҳи абадиёт меравем!.. (Овозаш гусаста, симояш ором мегирад ва садои суми таковар бо-маром паст мешавад).

РУХШОНА (Бо дарду алами ҷонгудоз): Александрион! Ҷону чигарам!.. Модари зору мусибатзадаатро тарк макун!..

Ай дунёи дун!!! Ай фалаки қачрафтор!!! Ай чархи ситампеша!!!

Тақягоҳу умеди ягонаамро мабар!.. Ҷони маро ҳам биситон! Аз хангомаҳои тахту тоҷ ва ранҷу озори зиндагӣ хастаю дилғир шу-даам! Маро ҳам аз думболи писарам бубар!!! (Сар ба синаи писа-ри ҷавонмаргаш ниҳода ду мушт ба замин мекӯбад ва беҳудона рӯяшро меҳарошад).

Муסיкии фоҷиавӣ ба авҷи навояш мерасад. Нуру сафои равонае ҷисми оромғирифта, тарҳи рӯи маъсуму нуронии Александрион ва симои ғамангезу азиятдидаи Рухшонаро лаҳзае равшанӣ мебахша-ду сипас торикию зулмоти ваҳмангез ҳукмрон мегардад.

Торикии ҳавлангези маҳбаси панҷарабанд. Шамъи хирасӯзе лапида ба занҷирҳои гарони дасту пой Рухшона партав меафканад. Занҷири дасташ нисбатан дарозтар аст. Аз тарҳи андоми захиру коҳидаи Рухшона кайҳо боз дар зиндон буданаш аён аст. Ба мӯи парешону кайҳо шонанахурдаи ӯ пора-пора сафедӣ фитода, тори ожангҳо бар ҷабинаш дамидаанд.

Сару либосаш ғакирона, пероханаш чиркину фарсуда, пой урёнаш ҳамзадаи занҷирбанд. Нигоҳаш хастаи пурандӯх, ҳолати зор ва вазъи бечораҳолонааш аз роҳ ёфтани яъсу ноумедӣ ба вучудаи гувоҳ аст.

Баногоҳ садои гоми бошитоб, тоб хурдани калид ва ғичирроси дари гарону зангхӯрдаи зиндон ба гӯш мерасад. Кассандр тоҷи шохӣ дар сар бо бозуи латтапечи хунаш ҷо-ҷо дамида, воридаи ҳабсхона мегардад. Рухшона аз дидори ногаҳонии душмани ҷониаш ҳайрон шуда бошад ҳам, худро орому бепарво вонамуда, чун модашери занҷирбанд ҳаракати ночое зоҳир намекунад ва ғурсати муносиби ҳамла оварданро мепояд. Кассандр, ки осемасару бошитоб омадааст, лаҳзае нафас рост мекунаду бо лабханди сохтаи меҳрубонии зоҳирӣ сӯи Рухшонаи занҷирбанд мешитобад.

КАССАНДР (Ба овозаш нармаи фузуда): Баъди тахти бароҳат ба кайди ғулу занҷир фитодан ба Шохбону намеzeбад! Таассуф меҳӯрам, ки аз ҳоли маликаи волонасаб ғофил мондам!..

РУХШОНА (Бо нафрати ошкоро): Рӯбоҳбозӣ макун, Кассандр! Ғофилӣ дар хуни ту нест! Баръакс солҳо боз дар ин зиндон аз захм задан ба дили ман рӯй натофтаӣ!..

КАССАНДР (Маккорона): Мусибатро ба дил мағир, Шохбону! Акнун хатоҳои рафтаро ислоҳ хоҳем кард!.. Аз рӯи фатвои Платон: «касе аз хато эмин нест, аммо ислоҳи хатои рафта бехтарин фазилати мардист...»

РУХШОНА (Тамасхуромез): Фазилати мардӣ?! Бо ҳамин холи зорат худро мард мешуморӣ, Кассандр?!

КАССАНДР (Таконе хӯрда): Мардин ман мағар боиси шубҳаи

Шохбонуст?!

РУХШОНА (Бо солорию андарз): Мард ҳамонест, ки дасти заифу фитодае бигирад... Аммо ту ба падари марҳумат некиеро раво надидай!..

КАССАНДР (Дар пешорӯи Рухшона даст афшонда): Дунё сахнаи набард аст, Рухшона! Андешаю нармдилиро намебарварад!..

РУХШОНА (Бо оҳанги рамуздор): Иштибоҳи бузург мекунӣ, Кассандр! Дунё сахнаи адолату накуроист! Зеро аз марг марг меҳезаду аз кина-кинаи афзунтар! Ва ҳар кирдори зишту хунрезӣ дар посух хунрезии мудхиштареро ба бор меорад!..

КАССАНДР (Бо боварии густохона): Биё ин баҳсҳои бесудро як сӯй гузоре му тарҳи зиндагии навро афканем, Рухшона! Тарҳи зиндагиеро, ки ману тӯро хушбахт месозад!..

РУХШОНА (Бо андӯху алам): Хушбахтии ман бебозгашт рафт, Кассандр!.. Аммо ту ... баъди марғи падарат дар тахти шоханшохӣ бояд хушбахт бошӣ?!

КАССАНДР (Бо таассуфу надомати сохта): Бахту тахтам дар дасти туст, Рухшона! Мӯйсафед сари маро ба бало гузошта рафт!.. Меҳоҳам ки Шохбонуи ягона бошию ман бандаю хидматгузори дилу дасти ту...

РУХШОНА (Ҳадафи ўро дуруст пай набурда): Давру даврони ман бо писари чавонмарғам гузашт, Кассандр! Баъди сар задани ҷангҳои беамон миёни сарлашкарони Искандар дигар тахту тоҷ бароям чун ҳасе арзиш надорад!

КАССАНДР (Бо оҳанги нарму навозиш): Вакт ҳама дардро шифо мебахшаду занги ғамро аз дилу дида мешӯяд, Рухшона... Умедворам, ки гуноҳи маро мебахшию хостгориамро мепазирӣ...

РУХШОНА (Бо тааччубу ҳайрат ва нафрати ошкоро): Хостгорӣ?! Шавҳари ял ва писари ягонаамро кушта бо қадом рӯй маро хостгорӣ мекунӣ, Кассандр?! Дар синаат дил аст, ё санги мазор!.. (Аз ғояти дарду алам ашк аз чашмонаш метаровад).

КАССАНДР (Бечуръатона пеш омада ба зону мезанад): Маро

бубахш, Рухшона! Бандаро ба ҷои писари ҷавонмаргу шавҳари марҳумат бидону волотарин орзуи дили маро бипазир! Туро хушбахт хоҳам кард!..

РУХШОНА (Ба ханчари миёни Кассандр нигариста): Издивоч ба хотири пойдории тахту тоҷ! Меҳроӣ боз маро фирефта дар сари қудрат бимонӣ?! Беномус! Номард! Бешараф!!!

КАССАНДР (Ба пойи занҷирбанди Рухшона сар ниҳода): Таваблло мекунам, не мағӯй, Рухшона! Қонамро биситону маснади императории ҳарду қаламравро соҳиб шав! Вагарна маро аз тахт барканор хоҳанд кард!.. (Пойҳои Рухшонаро мебӯсад).. РУХШОНА (Нигоҳаш аз рӯи Кассандр ба ханчари ӯ мелағжад): Дар тоҷу тахти шохӣ хатари ҷон нухуфтааст, Кассандр! Бо хости Худоён тоҷу тахтат насиби каси дигар мегардад... (Асроромез ҳам шула майли рабудани ханчар мекунад).

КАССАНДР (Тоҷи сарашро хавотиромезу мадхушона ба даст мегирад): Оре! Ин тоҷи меросии Доро ба Искандари оламгиру Александриони ҷавонмарг, ки насиб накард, аз сари ман ҳам зор хоҳад монд!.. Гургони хуношом аллакай атрофи пойтахтро печондаанд... Селевку писараш Антиох, Антигону Деметрий, Птолемейу Евмен, Лиссимаху Полисперхонт бо ғавҷи сипоҳашон соат мешуморанд, ки ин тоҷро ба даст оранд!..

Не!.. Не!!! Инро ба касе намедихам... Фурсати баробар кардани ҳисоб ханӯз дар пеш аст!..

РУХШОНА (Ханчари Кассандрро ҷобукона мерабояду болои сар мебардорад): Фурсати ситондани касос расид, Кассандр! Ту маро ду бор ночавонмардона куштӣ!.. Заҳми ду қорди ту дар ҷиғар боз гирифтори зиндону занҷир гаштам... Зинда будаму зиндаи бадтар аз марг!.. Инак, навбати ман аст, Кассандр! Заҳми қордхоятро дар тани худ биозмой!.. (Ханчарро бардошта мезанад). Инаш барои Искандар!

КАССАНДР (Ғиғоне кашида меҳазад): Воӣ! Исто, Рухшона! Тоҷу тахти Бобулу Макдунияро ба ту вомегузораму сари қокамро гирифта мееравам! (Пояшро ҳакирона мебӯсад). Баногоҳ садон

гоме баланд мешаваду посбони таҳамтани Кассандр бо шамшери урён тохта медарояд. Кассандр фурсатро муносиб дида, бо ҳарду даст аз пой занҷирбанди Рухшона саҳт мекашад. Рухшона мувозинашро бохта ханҷар дардаст пуштнокӣ меафтад.

ПОСБОН (Ҳаросону осемасар): Меоянд!... Дарвозаҳои зиндонро шикастанд!.. Шаҳр аллақай дар дасти онҳост!..

РУХШОНА (Нимҳез шуда дубора ханҷар мезанад): Инаш... барои Александрион!.. Кассандр якпахлу меғалад ва занҷири дасти Рухшона кӯтоҳӣ мекунаду дами ханҷар шонаашро лесида ба замин меҳалад. Тоҷи сараш меафтад ва ӯ ҷонсарак ба шамшери посбонаш ҷанг зада дар муқобили Рухшона ба зону мешинад.

КАССАНДР (Сӯи посбон наъра қашида): Начот дех! Ин модашери хашмин маро мекушад!..

Рухшона бори сеюм ханҷар мезанад, аммо боз занҷири дасту пояш монеъ мегардад. Кассандр ҳам фурсатро муносиб ёфта шамшер меандозад ва аз қазо як ваҷиб дами шамшер ба синаи Рухшона меҳалад. Рухшона аз ғоятӣ даҳшат таконе меҳураду меафтад.

КАССАНДР (Худро бар дӯши посбон афканда): Рафтем! Рақибон нарасида аз роҳи зеризаминӣ фирор мекунем!...

Онҳо бо шитобу ошуфтагӣ Рухшонаи нимҷонро тарк мекунанд. Рухшона дар талвосаи ҷон печутоб меҳурад. Аз қазо Селевк, Евмен ва Антиох бо сипару шамшерҳои урён пайдо мешаванд. Аз думболи онҳо Апама меояд ва ҳоли зори Рухшонаро дида фарёди ҷонгудоз мекашад.

АПАМА (Бо изтиробу саросемагӣ пеш омада): Рухшона! Ҷону чигарам, Рухшона! Кӣ ба ин ҳоли зорат афканд?!

СЕЛЕВК (Занҷирҳои дасти Рухшонаро палмосида): Занҷирҳоро кушоед! Эҳтиёт кунед, озор наёбад!.. (Ҳар се занҷирҳоро мекушоянд).

РУХШОНА (Чашм кушода лабҳанди беҳолоне мекунад): Оҳх!.. Апама!.. Туро пазмон шудам...

АПАМА (Гиряomez): Кассандри нокас ба дасту поят гулу занҷир баст! (Рӯ ба Селевк оварда) Худоё! Дар синааш ҳам захми шамшер аст!..

СЕЛЕВК (Синаи Рухшонаро муоина карда): Ҷароҳати ҷон-
қоҳест! Хаёлам ба дилаш-халидааст!

ЕВМЕН (Бо хашму ситез): Ин зиштӣ фақат аз дасти Кассандр
меояд!..

АНТИОХ (Дандонҳояшро бо таассуфу надомат фишурда): Ох,
палиди нобакор! Оқибат ба дастам меафтад! Аввал қасоси дўстам
Александрони ҷавонмаргро меситонаму сипас қасди Рухшонаи
ҷафодидаро...

РУХШОНА (Чашмонашро мекушояд): Антиох! Писарам! (Ўро
беҳолона ба оғӯш мегирад). Дўсти вафодори чигаргўшаам! Дер
омадӣ, дер!... Ҷураи танҳою беёваратро куштанд! Ҷисми ба хоку
хун огуштааш зери гўри сард наёсудааст! Рўҳи зору пурармонаш
аз Кассандр домангир аст!..

АНТИОХ (Сари Рухшонаро ба зону ниҳода): Осуда бош, мо-
дар! Кассандри палид аз ҷангам намераҳад! Қасоси ҳамаро меси-
тонам!..

РУХШОНА (Ба ҳозирон беҳолона нигариста): Антиохи ҷавон-
бахтро аввал ба Худоёну сипас ба шумо месупорам! Дар ҷабинаш
фарри шохӣ хувайдост!

АПАМА (Бо меҳру навозиш): Дилшикаста машав, Рухшона!..
Антиох ба ҷои писар ҳомию пуштибони ту хоҳад шуд!..

ЕВМЕН (Ба болои сараш ҳам шуда): Бобул интизори расидани
Шоҳбонуст! Вориси тахти ягонаи қаламрави Машрику Мағриб
хоҳед шуд!..

РУХШОНА (Бо азобе миёнашро рост карда): Дареғо, ки тахту
тоҷи ин дунё ба касе вафо надорад!.. Кўҳна осиеби зиндагӣ хоки
кайсарону шоханшоҳонро мебезад!.. Искандар оламро гирифтӯ ба
писари ягонааш танҳо хоки сарди гўр насиб кард!

АПАМА (Ҷуссаи Рухшонаро оғӯш карда): Рухшона! Ҷону чига-
рам, Рухшона!.. Озурдаю навмед мабош! Рўзҳои нек дар пеш аст!..

РУХШОНА (Нури чашмаш коҳида овозаш меларзад): Алвидоё,
азизон! Дур аз Ватан бо дили пурармону чигари аз хасрати писар
сўхта мемирам!.. Маро дар паҳлуи чигаргўшаам Александрон ба

хок супоред! То гӯри модару писари бетолеъи аз дунё наосуда дар пахлуи якдигар бошад!..

Бигузор мардум бубинанд, ки Искандар саросари оламро фатҳ карду ба зану фарзанди нокомаш чуз кинаву хиёнатӣ ситам ва чанд вачаб хоки сарди гӯр чизе насиб нагашт! Бигузор мардум бидонанд, ки Искандари мағруру зӯровар, ки ба гардани садҳо подшоҳону лашкаркашон ғулу занҷир зада, ба Худоёни ситеза мекард, дар айни камолоти умр бо ду дасти тихию дили пурармон аз ҷаҳон рафт!..

Алвидоъ, азизон! Як каф хоки Ватани аҷдодиро дар чайб дорам. Хоки Ватанро ба рӯи ҷисми бечонам бипошед. То ки бӯи Ватан атри кафанам гардаду манзили охиратамро нуру сафо бахшояд.

Алвидоъ, эй дунёи дуни мардқушу номардпарвар!...

Рухшона ноаён ҷон медихад. Рӯшанӣ ба андоми коҳидаю берӯҳи ӯ мефитад. Ҳозирон бо симои ғамгину пурандӯҳ пайкари бечони ӯро болои ҷӯби найзаҳо ниҳода, бардошта мебаранд. Мусиқии фоҷиавӣ авҷ мегирад.

Сабти номи офарандагони филмнома дар тарҳи тобути торафт дуршавандаи Рухшона падида меояд

Поёни филмнома

Солҳои 2002-2007

ш. Душанбе

САРЧАШМАҲО ВА АДАБИЁТ

1. Азимов А. Ближний Восток. История десяти тысячелетий. М. 2003.
2. Аристотель. Афинская полития. М.Л. 1936.
3. Арриан. Поход Александра. Перевод с древнегреч. М.Е. Сергиенко. М.Л. 1962.
4. Балъамӣ Абӯалӣ. Таърихи Табарӣ. Ҷилди 12. Душанбе, 2001.
5. Бартольд В.В. Историкогеографический обзор Ирана. Сочинения. Т.VII. М., 1971.
6. Бартольд В.В. Восточноиранский вопрос. Сочинения. Т.VII. М., 1971.
7. Бекшанин А.Г. Парфия и Рим. Том 12. М.1960; 1966.
8. Беленицкий А.М., Бентович И.Б., Большаков О.Г. Средневековый город Средней Азии. Л. 1973.
9. Бенгстон Г. Правители эпохи эллинизма. М.1982.
10. Бойматов Л. Спитамен. Душанбе. 2006.
11. Вайнберг Б.И., Ставиский В.Я. История и культура Средней Азии в древности. М., 1994.
12. Гафуров Б. Цибукидис Д. Александр Македонский и Восток. М., 1980.
13. Гафуров Б. Кушанская эпоха и мировая цивилизация. М. 1968.
14. Геродот. История в девяти книгах. Пер. с греч. Г.А.Стратоновского. Л., 1972.
15. Герои Греции в войне и мире. История Греции в биографиях Г.В.Штолля. Перевод с немецкого. М., 1992.
16. Дандамаев М.А. Иран при первых Ахеменидах. М., 1963.
17. Дандамаев М.А., Луконин В.Г. Культура и экономика древнего Ирана. М., 1980.
18. Джалилов А. Из истории культурной жизни предков таджикского народа и таджиков в раннем средневековье. Душанбе, 1973.
19. Дьяконов М.М. У истоков древней культуры Таджикистана. Сталинабад. 1956.
20. Дьяконов М.М. Очерк истории древнего Ирана. М., 1961.

-
21. Ефремов И.А. Таис Афинская. Душанбе, 1989.
 22. Иванов М.С. Очерк истории Ирана. М., 1952.
 23. Илясов Я. Согдиана. Душанбе, 1987.
 24. История Ирана. М., 1977.
 25. История таджикского народа. Т.1. Душанбе, 1998.
 26. История Самарканда. Том1. Душанбе, 1969.
 27. Ковалев С.И. Александр Македонский. Л., 1937.
 28. Ксенофонт. Греческая история. Перевод, вступительная статья и комментарий С., Лурье. Л., 1935.
 29. Ксенофонт. Анабасис. Перевод М.И.Максимовой. М. Л., 1951.
 30. Ксенофонт. Киропедия. Перевод М.И.Максимовой. М. Л., 1951.
 31. Куликан У. Персы и мидяне. М., 2002.
 32. Курций Руф Квинт. История Александра Македонского. М., 1963.
 33. Литвинский Б.А. Храм Окса в Бактрии. М., 1999.
 34. Мифы народов мира в 2х томах. М., 1994.
 35. Мухаммад Чаводи Машкур. Эрон дар аҳди бостон. Таърихи ақвом ва подшоҳони пеш аз ислом. Техрон, 1367.
 36. Назаров Ҳ. Мақоми тоҷикон дар таърихи Афғонистон. Душанбе, 1998.
 37. Негматов Н. Таджикский феномен: теория и история. Душанбе, 1997.
 38. Неъматов Н. Давлати Сомониён. Тоҷикон дар асрҳои IX. Душанбе, 1989.
 39. Неру Джавахарлал. Взгляд на всемирную историю. Т.1-2. М., 1977.
 40. Неру Джавахарлал. Открытие Индии. Кн.1., М., 1989.
 41. Низомулмулк. Сийасатнома. Душанбе, 1988.
 42. Пигулевская Н.В. Города Ирана в раннем средневековье. М.Л., 1956.
 43. Пирниё Ҳасан. Таърихи Эрони бостон. Техрон, 1375.
 44. Пичикян И.Р. Культура Бактрии. Ахеменидский и эллинистический периоды. М., 1991.
 45. Плутарх. Сравнительные жизнеописания. В трех томах. М., 1963.

-
46. Плутарх. Знаменитые греки. Жизнеописания выдающихся деятелей древней Греции, составленные по Плутарху. М., 1968.
 47. Пьянков И.В. Древний Самарканд в известиях античных авторов. Душанбе, 1972.
 48. Пьянков И.В. Средняя Азия в античной географической традиции. М., 1997.
 49. Пьянков И.В. Осиёи Миёна дар номаҳои бостон. Душанбе, 1991.
 50. Раҳматов Б., Шарифзода М. Спитамен. Душанбе, 2011.
 51. Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён. Китоби I. Лондон, 1999.
 52. Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён. Китоби 14. Душанбе. Ирфон. 2009.
 53. Сорбон. Достони писари худо. Душанбе, 2000.
 54. Страбон. География. М., 1994.
 55. Тарн В. Эллинистическая цивилизация. М., 1949.
 56. Тимахович Ю.Н. Персидские цари. Минск, 1999.
 57. Толстов С.П. По древним дельтам Окса и Яксарта. М., 1962.
 58. Турсунов Акбар. Вклад таджиков в общеиранскую и мировую цивилизацию. Вклад иранских народов в развитие мировой цивилизации: История и современность. Душанбе, 1992.
 59. Уилер М. Пламя над Персеполем. Перевод с англ. М., 1972.
 60. Улуғзода. Достонҳои «Шохнома», 1986.
 61. Фрай Р. Наследие Ирана. М., 1972.
 62. Фрай Р. Наследие Центральной Азии. Перевод с англ. Душанбе, 2000.
 63. Шахермайт Ф. Александр Македонский. М., 1986.
 64. Шифман И.Ш. Александр Македонский. Л., 1988.
 65. Шофман А.С. Восточная политика Александра Македонского. Казань, 1976.
 66. Эббот Д. Дарий Великий, М., 2003.
 67. Ян В. Огни в курганах. Собрание сочинений в четырёх томах. Т. I. М., 1989.
 68. Гафуров Б. Тоҷикон. Душанбе. 1998.
-

-
69. Ғоибов Ғ. Таърихи Хатлон аз оғоз то имрӯз. Душанбе, 2006.
70. Ғубор Мирғулом Муҳаммад. Афғонистон дар масири таърих. Кобул, 1346.

АЛВИДОЪ, ИШҚ...

(Киноповест)

ҲИДОЯТЕ БА ТАҲИЯГАРОН

Сарнавишти иштирокчиёни филмнома ва тақдири қаҳрамонон аз лиҳози фосилаи замонӣ ва ҷараёни воқеаҳо ба рӯзгори бозсозӣ ва бӯҳрони иҷтимоии ҷомеаи Шӯравӣ рост омада, воқеияти солҳои 80 ва оғози солҳои 90-уми асри гузаштаре фаро мегирад. Симон марказии филмнома Раҳмони Раҳим ва дигар қаҳрамонон тимсоли офаридаи ҳаёлотӣ нависанда буда, бори ғояи эҷодиро мекашанд ва ба шахсиятҳои воқеии замон муносибате надоранд.

Филмнома имтиҳону озмоишҳои ҳаёт ва гармиву сардиҳои даврони донишҷӯии ҷавононро дар арафаи фарорасии муҳити бозсозӣ, вазидани насими бедорӣ ва зухури норозигии индаврони бӯҳрониро инъикос мекунад, ки муаллиф аз романи «Бихишти фиребо» илҳом бардоштааст.

Раҳмони Раҳим ҳамчун насли охирини ҷомеаи ба истилоҳ «бихиштӣ» гармиву сардиҳои муҳити як деҳаи кӯхистонро ба сар бурда, бо қору заҳматҳои ҳаррӯзаи бачаҳои ҳамсол ва дӯсти наврашаш Барчиноӣ ба камол мерасад. Ӯ бо қазои тақдир аз фазои танги деҳа берун рафта, дунёи кушодро мебинаду оламу одамро аз дигар мешиносад ва муҳити пурғавғои шаҳр бо озмоишу бархурдҳои гарон барояш сабақҳои тоза медиҳад. Акнун дар ҷашми ин ҷавони ҳушбавари рустой панду насихатҳои якранг, шиору суҳанҳои фиребонӣ адолату баробарӣ, ҷомеаи пуштибони ҳуқуқҳои сағиру қабир асарашро мебохт ва оҳанги эътирозу шикастани қолабҳои сахту сангини ин «бихишти фиребо» ўро ба сӯи бозсозӣ ва исёну ситезаҳои рӯхиву равонӣ ҳидоят мекард.

Мухити носозгори шахр, nobаробариҳои солҳои таҳсил дар пойтахт ва авҷ гирифтани фишорҳои норава дар меҳвари ишқи поку беолоиш ва пурҳангомаи Маҳинбону чашми Раҳмони Раҳим ин ҷавони рустоии хунгарму гарданкашро кушода, ўро дар ҷараёни талошу пайкорҳои шадид ва озмоишҳои саҳту сангини қисмати пурҳаводис ба камол мерасонад. Ҳатто ҳангомаи ишқи Маҳинбону ин отифаи нозпарварди шахрӣ, ки ниҳонтарин розу самимитарин эҳсоси айёми ҷавонии Раҳмон аст, аз талотуму ангеизишҳои моддӣ-равонии «ҷомеаи бихиш ти»и дурӯғини давр берун намеонад.

Раҳмони Раҳим чун фарзанди замон дар муҳити пурталотуми солҳои донишҷӯӣ чанд гоҳе ба гирдоби муборизаҳои nobаробар ва гурӯҳситезӣ афтода, дилаш андаруни сандуки синаисён мекунад, оҳанги эътироз аз замиран бо меҳезад, дар фазои носолиму фишорангези рақибони тавонояш нағунчида, мешӯраду меситезад ва ночор бо ишқи нотамому фиребояш видӯ мекунаду дар зиндагӣ роҳи тоза ва орзуву ормонҳои волотареро пеш мегирад. Худсӯзиву худсозиҳои ишқи ҷавонӣ бо ҳангомаи гурӯҳситезӣ, рақобатҳои тезу тунд ва тӯфонҳои инқилобияш рӯҳи хуфтаи исёну ошӯбхоро дар замиран бедор месозад ва Раҳмони Раҳимро ба сӯи ҷодаи камолоту ояндасозӣ, худшиносӣ ва ҷаҳоншиносӣ ва расидан ба қадри модару Ватан ҳидоят мекунад. Маҳз ишқи фиреби Маҳинбону хати сабу меҳварии филмнома буда, тимсоли Раҳмони Раҳимро бо сӯхтану сохтанҳо, риёзати рӯҳиву инқилоби маънавӣ ва бурду боҳти камолоти ҷавонӣ дар фазои шахри пурғавғо мекушоад ва бузургиву қудрати беэволи ишқро тараннум месозад.

Бароти АБДУРАҲМОН

ш.Душанбе, 2011.

I

Офтоб ноаён медамиду Санавбари модари Раҳмон дар рӯи сурфаи таги долон дӯғ мекашид. Пайкараш дар ҳавои рафтуои тасмаи чархчӯб мавзунона такон меҳӯрду кокулонаш аз таги қарси сафед алвонҷ мерафтанд. Чарахсаҳои дӯғ пош меҳӯрданд ва лаби чархдег пур аз холҳои сафеди масқаолуд мешуд.

Тути бедона пухта буд ва Раҳмон ба шоҳаи баланде баромада донаҳои марворидосояшро яккачин мекард. Дилаш дар фироки Барчиной метапиду аз баландии шоҳаҳои туғ нигоҳаш сӯи дарвозаи ошно мерафт. Аз кӯчаву паскӯчаҳои деҳа бонги гову ғӯсола ва барраву бузғолаҳо, ки аз дару дарвозаи ҳавлиҳо берун омада, сӯи подаҷой мешитофтанд, торафт меафзуд. Вале ошнои нозанинаш Барчиной аз дарвозаи ҳавлиашон намебаромад...

Раҳмон чашмони нимапӯшашро аз кӯчароҳи подагузар нақанда, ҳамоно пайкари дӯшизаи ошноро мечуст. Ў бояд соате пас роҳи Душанберо пеш гирад, аммо аз Барчинойи нозанин дараке нест.

РАҲМОН: (Монологи ботинӣ) - «Худоё, барои чӣ набаромад? Эҳтимол дар хоб монда бошад? Не, ӯ барвақт меҳезад...

Хайрият, дарвозаашон кушода шуд...»

Барчиной куртаи чакани гулдӯзӣ бар тан ва докаи гулбаст дар сар аз думболи гови пешонакашқа баромад. Селаи бузу ғӯсфанд аз паси ӯ худро ба берун заданд. Барчиной кокулони дубофи пеши барашро алвонҷ дода, бо баҳонаи ба подаҷой хай қардани гову молашон то рости дарвозаи Раҳмон расиду чапғалат андохта, сӯи тути пухта шитофт. Ў чун ғариштае меҳиромид ва нигоҳи парешону изтиробандудааш дар миёни шоҳаҳои тути расида Раҳмонро мечуст.

Раҳмон чобукона аз туғ фуромаду дар пешорӯи Барчиной қарор гирифт. Вучуди онҳо аз ин дидори вопасин лабрезӣ ҳаяҷон мегашт. Ва лаҳзаи видоё фаро мерасиду дар ҳалқаи чашмони Барчиной ашк падида меомад. Охир ўро ба марди аз ҳудаи ҳафт сол қалон

фотиха карда буданд ва баъди якчанд моҳ бояд тўяшон мегузашт. Барчиной гарданбанди нукрагинаш лабчанги хурдакакро кушода, дар кабати рўймолчаи хошиядори шилшилабанд печонду сар ба китфи Раҳмон ниҳода махзунона видоъ намуд:

БАРЧИНОЙ: Роҳи сафед, Раҳмон! Ҳам ба ҷои худат бихону ҳам ба ҷои ман. Гохгоҳе ин лабчангро бинавозу ошнои дурафтадаатро фаромӯш накун! Ман ҳам то умре дорам, ёди туро дар банди дилам мегардонам ...

РАҲМОН: (Бо шӯру ҳаяҷон рўймолчаву лабчангро дар қафаш фишурда) Бароят бахт мецоҳам, Барчиной! Илоҳо тўят хуб гузарату хушбахт шавӣ! Маро бубахш, ки ба тўи арӯсиат омада наметавонам...

БАРЧИНОЙ: (Бо овози ларзону изтироболуд гардани Раҳмонро оғӯш мекунад) Наё, Раҳмон! Ба тўям наё! Метарсам, ки аз тўи ҳамроҳат мегурезаму шармандаи ду олам мешавам...

Модари Раҳмон сатили дўғ бар даст сўи халтаи дар шохи тут овозон омаду Барчинойро дар оғӯши писараш дида лаҳзае лолу қарахт шуд. Сипас бо ҳашму шитоб пеш омаду аз банди дасти духтари ҳаяҷонзадаву ба ҳоли ногувор фитода дошта, силтав зад:

САНАВБАР: Шарм намедорӣ, Барчиной? Як духтари қадраси тўйдор дар ҳавлии мо чӣ мекобӣ?

РАҲМОН: (Дар миёни Барчинойу модараш истода) Барои хайрухуш омадааст, оҷа. Гумони бад набаред...

САНАВБАР: (Бештар шӯрида) Маро шарманда қардан мецоҳӣ, гӯрсӯхта! Ин духтари ҳамсоя фотиха шудаасту ду моҳ пас тўй дорад, мефаҳмӣ ё не?

РАҲМОН: (Илтиҷоомез) Ором шав, оҷа! Ҳозир меравад... Аз чашмони Барчиной ашк мешорид. Раҳмон бо рўймолчаи шилшиладор ашки чашмони ўро пок намуду аз ҳузури модараш шарм надошта, бори вопасин сари Барчинойро ба синааш зер қард ва аз қабинаш бўсид. Аз болои сари онҳо тути пухтаи марворидосо мерехту соати видоъ фаро мерасид.

II

Мошини тафсида печутоб хӯрда, аз роҳи пурпечухами кӯҳсор

пеш мешитофту Раҳмон сӯи Душанбе мерафт. Ӯ роҳи ин шаҳри барояш хеле азизу дурдастрӯ баъди видоъ бо Барчиной пеш гирифта, дилаш ҳанӯз ҳам аз асари суҳанони ҳаяҷонолуи ӯ метапид.

Раҳмон хомӯш буд ва пайкараш дар ҳавои бардорзани мошини калони боркаш тақон меҳӯрд. Даст ба чайби шимаш бурда, рӯй-молчаву лабчанги хотирави́ро мепа́лмосиду симои пуртаровату каме офтобсӯхтаи Барчинойи савори байтал пеши назараш чилвагар мегашт.

Байтали Барчиной аз паҳлӯи Раҳмон дар домани теппакӯҳ мериомид. Аз тағи сумаш ҷанги тунуке ба ҳаво меҳест. Хари лаванди Раҳмон дар пушташ дарзаҳои алаф пешопеши онҳо ҳокбод ҳезонда, сӯи деҳа мешитофт. Пайкари Барчиной дар рӯи зин алвонҷ мерафт, гесӯвони дарозаш дар ҳавои қадамҳои саманд печутоб меҳӯрд. Байтал ба нишебӣ рост шуду Барчиной бо кираи ҷашм сӯи Раҳмон нигариста самандро ба лаби борае наздик овард.

БАРЧИНОЙ: Биё, Раҳмон, савор шав! Дар роҳи дароз шалпар мешавӣ.

РАҲМОН: (Бо дудилағӣ) Пиёда равам, бехтар нест...

БАРЧИНОЙ: (Итобomez) Чӣ истодӣ? Савор шав!

Раҳмон по бар рикоб ниҳода, бо ҷанд силтав худро ба сағрии байтал гирифт. Аз пайкари печону варзидаи Барчиной бӯи харбуза ва бӯи хоки суда хеста, оташе ба ҷони Раҳмон мезад.

Моҳтоб аз паси кӯҳи Эмомаскарий сар мекашид. Байтал як маром қадам мечиду навои малахҳо мадор мегирифт. Барчиной лабчанги овезаи гарданагро миёни лабҳо ниҳоду ба навохтан шуруъ намуд. Гандумзор оғушта ба нури моҳ аз латмаи бод алвонҷ мерафт. Дили Раҳмон аз навои вачдовару таскинбахши лабчанг ва гармии гувори тани Барчиной ба риккат омада, бо овои ҳосае метапид. Саманд якмаром гом мениҳоду ҳолаи моҳи мунир сарсари ёлаҳо тохта онҳоро гусел мекард ва нолаи зеру бами лабчанг ба шаби маҳтобни нимаи тобистон ҳусни нотақро мебахшид.

Навои асрорангези лабчанг ноаён фуру нишасту Барчиной охи форае кашида, бо лабҳанди гувору аз Раҳмон пурсид:

БАРЧИНОЙ: Навои лабчанг писандат омад, Раҳмон?

РАҲМОН: Ба худо, чунон форид, ки ҳаёл кардам махтоби сари қўх нолаи лабчанги туро гўш дорад.

БАРЧИНОЙ: (Ботинан болида) Дурӯғ нагӯ, Раҳмон! Навохта метонам?

РАҲМОН: Баростӣ, коил шудам. Лабчангнавозиро аз кӣ омӯхтӣ?

БАРЧИНОЙ: Очам ёд дод. Дӯсти беминнат аст, лабчанг. Ғамро таскин мебахшад...

Баногоҳ байтал аз рӯи обраҳае ҷаҳиду Раҳмон такон хӯрда, аз ҳавли ҷон миёни Барчинойро оғӯш кард. Чизи тарангу гирдае ба кафаш омад, зайли анор буд. Барчиной беихтиёр ларзид, пайкарашро ғундошт ва аз хонаи зин як қад ҷаста, дасти Раҳмонро дур андохт.

БАРЧИНОЙ: Ҳуш дорӣ ё не?!

Ӯ овезаи лабчангро, ки бар гарданаш ҷамоил буд, сар доду байталро маҳмез зад. Аз хичолат ба тани Раҳмон арақ медамид. Саманд ҳамвору якмаром пеш мерафт. Зулфони Барчиной дар дами бод бозӣ мекард. Куртаи ҷит ба рону суриҳои тарангаш ҷаспида, миёни борик ва китфони мавзунаш якҷайл такон меҳӯрд. Ҳари ландаҳури Раҳмон наздик омадани деҳаро пай бурда, дар роҳи нишебӣ ҷобукона пеш метохт.

Онҳо ба подаҷои сари деҳа расиданд. Ҷанори бузурги подаҷо дар шаби хилват оғӯшта ба нури моҳ ғанаб мерафт.

Моҳи нокоста аз тори ҷанор сар кашида дар подаҷои беодам онҳоро истикбол мегирифт. Барчиной лаҷоми самандро кашид.

БАРЧИНОЙ: Расидем. Мефарой, Раҳмон.

РАҲМОН: Раҳмат, Барчиной, саломат бошӣ.

Раҳмон аз сағрии саманд лағжида фурумаду дасташ рони Барчинойро лесид. Барчиной ҳам шуда аз почай хӯрчин тарбузоро берун овард:

БАРЧИНОЙ: Маҳ бигир, хона мебарӣ.

Тарбузи гирдае ба дасташ омад ва Раҳмони гирифтори ҳаяҷон аз думболи ҳари гурезонаш шитофт. Тарбуз баногоҳ аз дасташ афтода кафид ва хандаи Барчиной ўро ба хичолат афканд.

БАРЧИНОЙ: (Бо лабханди навозишомез): Раҳмон, аз паси ҳарат

кучо медавӣ? Бигир ин харбузаро ба очаат мебарӣ. Ана ин ханда-лакаш аз худат...

Мошин меғуриду наъра мезад ва чарххояш ба сангрезаҳои сари рох бархӯрда садои шикамомезе мебароварданд. Фармон дар дасти ронанда чапу рост тоб меҳӯрд ва ҷуссаи бузурги мошин аз гардишҳои хатарнок ва лаби вартаю чариho такон хурдаю силтав зада роҳи нишебрӯро мепаёмуд. Аз дуродур дар миёни ғубори тунуки мегандуда тарҳи иморатҳои сафеду баланди шаҳр огушта ба пардаи ғубор метофт. Чашмони Раҳмон аз дидани тарҳи иморатҳои баланд нур гирифт.

Мошини боркаш кӯчаву паскӯчаҳои Душанберо паймуда, дар вокзали роҳи оҳан истод ва Раҳмон турҳалтаашро гирифта фаромад. Ӯ дар оғӯши хиёбони васею пур аз гулу буттаҳо бечуръатона пеш мешитофт. Дар миёни хиёбони меҳмонхонаи Душанбе ва иморати мӯхташами «Садбарг» Раҳмонро ҳайкали бузурги устод Айний истиқбол гирифт. Турҳалта дар даст бо ҳайрат сӯи ҳайкали болои сараш менигаристу ҳис мекард, ки роҳгузарон ба токии гулдӯзӣ ва турҳалтаи бухчабандаш кунҷқобона чашм медӯзанд.

Раҳмон сӯи бозори Шохмансур раҳсипор гашту анбӯҳи роҳгузарон ӯро ба растаи мевафурӯшон афканд. Аз чанд фурӯшанда дар кучо будани ҳамдиёраш Талабро мекурсиду ба ғарами харбузаву сабадҳои меваи фурӯшӣ ҳайрон менигарист.

Ҳаво метафсид ва офтоби нимарӯз харидорону фурӯшандаҳо ро беҳол мекард. Раҳмон чашм ба анбӯҳи харбузаҳои катор ва ягонягон харидорони аз гармон рӯз бетокат медӯхту намедонист дар ин шаҳри калон ҳамдехаашро чӣ гуна ёбад. Дар турҳалтааш кулчаҳои ширмол дошт, ки онро модари Талаб фиристода буд.

Баногоҳ дарвозаи бузурги оҳанин кушода шуд ва мошини дарози бордонаш пур аз харбуза ба бозор даромад. Ҷавони калбаланди куртаи остинкӯтоҳе дар тан ба паҳлӯдари ронанда часпида, мошинро сӯи катори харбузаҳо ҳидоят мекард.

Мошин аз пеши дӯкон гузашт ва Раҳмони навмедгашта Талабро шинохта хушҳолона барҳест. Талаб Раҳмонро диду саропояшро

муоина карда, хандае дар лаб ба истикболаш омад.

ТАЛАБ: (Ба оғӯш кашида) Раҳмон, туй братан? Қариб нашиносам, йигити калон шудай!.. Кай омадӣ?

РАҲМОН: Ҳамин рӯз. Модарат салом гуфту бароят кулча фиристод. Чаро имсол тутхӯрӣ наомадӣ, акаи Талаб?

ТАЛАБ: Натавонистам, братан. Сечор сӯм гундошта мӯйсафеди падара хабаргирӣ рафтам.

РАҲМОН: Чӣ ҳол дорад, мӯйсафед? Ҷавоб медиҳанд ё не?

ТАЛАБ: Пул мепурсанд, пули калон...

РАҲМОН: Аз ягон кас пул қарз нагирифтӣ?

ТАЛАБ: Кӣ қарз медиҳад ба як сағераи бесоҳиб... Хайр рафтем, кулчаҳои ширмолро бо харбузае нӯши ҷон мекунем. Талаб аз мошин харбузаеро гирифтӣ харду сӯи ҷойхона раҳсипор шуданд. Дар рӯи катҳои ҷойхона аҳли бозор нишаста, саргарми сӯхбат ва ҷойнӯшӣ буданд. Талаб қарчҳои харбузаро дар пеши Раҳмон қатор карда, андешамандона пурсид.

ТАЛАБ: Ҳуччатҳоятро ба кучо месупорӣ, братан?

РАҲМОН: Аниқ намедонам. Дилам ба шӯъбаи журналистӣ мекашад...

ТАЛАБ: Шӯъбаи бад нест, вале талабгориаш зиёд. Бепули калону тағои зӯр гузаштан мушкил...

РАҲМОН: Пули калону тағо?.. Ман ғайри худат дар ин шаҳр шиносе надорам...

ТАЛАБ: (Андешамандона пешонаашро молида) Хайр, таваккал ба Худо. Ҳуччатҳоро месупорему бахтатро меозмоям...

РАҲМОН: Хаёлам ту курси ҷорум гузаштӣ, акаи Талаб?

ТАЛАБ: (Каме хичолатомез) Аз кучо? Се бор ба факултети юристӣ супурдаму аз мандат афтонданд... Имсол дафъан ҷорум ҳуччат месупорам...

РАҲМОН: (Ҳайраташро ниҳон карда) Меғӯянд довталабонаш хеле зиёд?!

ТАЛАБ: Порсол як ҷой дувоздах довталаб дошт...

Раҳмон ханӯз фурсати андеша қардан наёфта милисае дар болои

сарашон ҳозир шуду даст ба карчи харбуза бурд. Талаб ба эҳтироми ӯ канортар гечиду дар лаби кат барояш ҷой ҳолӣ кард.

МИЛИСА: (Лукмаашро ҳарисона ҳонда) Харбузаро токамехӯрӣ, Талаб...

ТАЛАБ: Ҳамдиёрам омад, ака. Фурсати шуморо кофтан наёфтам...

МИЛИСА: (Рамузгирона ба токии чакани Раҳмон нигариста) Ба кучо хуччат месупорад, ин говсувор?..

ТАЛАБ: Журналист шудан меҳаҳад.

МИЛИСА: (Ба карчи дуҷум чанг андохта) Бо ин афту андом дохил шуданашро Худо медонад...

ТАЛАБ: Барои ҷӣ, акаи Мирзо? Дониши хуб дорад, шеър ҳам менависад...

МИЛИСА: Бо калаи пуру кисаи ҳолӣ касе ба додат намерасад.

ТАЛАБ: (Норозиёна) Братанро пешакӣ ноумед нақун, акаи Мирзо... (Кисаашро кофта дахсӯмаро ба қафи Мирзо мениҳад) Имрӯз малаҳ камтар шуд ...

МИЛИСА: (Шӯрида) Маро гадо ҳаёл кардӣ?! Боз даҳи дигар барор! Аз нисф зиёдаш ба боло меравад...

ТАЛАБ: (Ночор ду панҷсӯмаи дигар мебарорад) Ба худам ягон пайса намонд.

МИЛИСА: (Пулҳоро ба чайбаш андохта) Ҷойро, ки гирифтӣ, қарор нашин! Гург ризқашро аз давидан меёбад, на аз хобу хуфтан...

Марди хушлибосе дар шафати ҷойхона аз мошин фаромада, бо лабханди самимие сӯи Талаб ва Мирзои милиса меояд.

САФАРИ ОЛУФТА: Ҳа, мент, ҷӣ бачаҳоро ғам медихӣ?

МИЛИСА: Ғам надодам, раис. Ба ҷиянҳо неку бади кори бозорро ёд медиҳам.

САФАРИ ОЛУФТА (Аз чайбаш 50сӯмаро бароварда): Ма, долята биғиру дигар ба инҳо кордор нашав, мент.

МИЛИСА (Таъзимқунон): Зинда бошӣ, раис. Минбаъд ҷиянҳо ро нигоҳубин мекунам. (Бо сипосгузорӣ меравад).

САФАРИ ОЛУФТА: Камнамой, Талаб?! Ба растаи дӯкунҳои ман

намедарой?

ТАЛАБ: Дар мавсими харбузапаз серкор шудам, ака. Як-ду танга пасандоз кунам меғўям.

САФАРИ ОЛУФТА: Пул чирки даст аст, Талаб. Меояду меравад. Пешам биё! Дар бари Эшони Файзиддин ягон дўконро сохиб шуда савдоро меомўзӣ.

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: Ҳазрат пири мост, Талаб. Дуояшро би-
гирӣ, иншооллох сарвати ду дунё насибат мегардад.

ТАЛАБ: Меоям, акаи Сафар. Каму беши зиндагиамро ба сомон биёрам.

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: Дар талаби ризои Худованду дасти дуои пир бошӣ, иншооллох зиндагиат ба сомон меояд.

III

Рӯз майли бегоҳ дошт ва аз тирезаи кушодаи хобгоҳи донишчӯён, ки дар ошёнаи сеюм воқеъ буд, шамоли гарме мевазид. Панҷ нафар довталаб Раҳмон, Маҳмадулло, Қудрат, Шариф ва Самихон, ки баъди изтиробу хавотириҳо оқибат донишчӯӣ шуда буданд, дар рӯи симкатҳо бароҳат ёзида, худро аз шоҳи олам ҳам болотар ме-
пиндоштанд. Овораи хушҳолиҳо ва ҳазлу шӯҳихони ҳеш ҳатто пай набурданд, ки ҷавони тануманди сару либосаш озодае вориди хо-
наи онҳо гардид.

РАҲМАТШОҲ: Салом, чӯраҳо, шумо хаёлам довталаб-а?

РАҲМОН: Не, мо донишчӯӣ.

РАҲМАТШОҲ: Нав дохил шудед?

РАҲМОН: Дирӯз гувоҳномаи донишчӯӣ гирифтем.

РАҲМАТШОҲ: Ин хел бошад, хонаро ҳолӣ мекунад. Мо сту-
дентҳои курси сеюм ба ин ҷо мегузарем.

РАҲМОН: (Қадаме пеш ниҳода) Мо худсарона ба ин хона нада-
ромадаем, ака. Иҷозатномаи зиндагӣ қардан дорем.

РАҲМАТШОҲ: (Тамасхуромез) Иҷозатномаи шумо муваққат-
тист! То бегоҳ хона ҳолӣ шавад, фаҳмо?

РАҲМОН: Дӯғ назан, ака! Мо калиди хонаро аз ту нагирифтем
ва хонаро ҳам ҳолӣ намекунем.

РАҲМАТШОҲ: (Тея медуҳад) Ин ҷо хонаи очат нест, ки калонӣ кунӣ. Тез гундор бору бугчаатро, бефаросат!

РАҲМОН: Тела надех, бародар! Бо зӯриқо дӯғзанихоят натарсон!

РАҲМАТШОҲ: (Кӯрпаеро ҳашмигона ба берун партофта) Меҳоед намеҳоед, хозир ҳолӣ мекунад!

РАҲМОН: (Сӯи шариконаш рӯ оварда) Касе намебарояд!

РАҲМАТШОҲ: (Шӯрида) Хокатро мебезам, лаънатӣ! Якум ту гӯм мешавӣ аз ин хона!

Раҳмон бо азобе ҳудро дошт. Мушташ беихтиёр гирех мешуд ва ҳашми ғазаб вучудахро фаро мегирифт. Ҷавони олуфта шояд шумораи ҳарифонашро бештар дид, ки фурсате нагузашта бо се ҷавони ҳузурб вориди хона гаштанд.

РАҲМАТШОҲ: (Довталабона) Хонаро ҳолӣ мекуӣ ё не? Дандонхоятро зада мешиканам, ҳари якрам!

РАҲМОН: Худат ҳар. Ин хона аз падари ту ҳасту на аз падари ман. Хобгоҳи давлат аст, ғамидӣ?

Муште аз паси сараш омад ва Раҳмон якбора калавид. Зарби дуҷум ўро якпахлу партофт. Раҳмон танашро ба девор зер карда, ҳамлаи ҳарифонро меғардонд ва ягонягон мушт меҳӯрд. Лаби Раҳматшох кафид, гирди ҷаҳми дигаре кабуд шуд ва Раҳмон ҳам ба замин афтоду аз биниаш хун сар кард.

Раҳматшох ба ҷисми фитодан ӯ ҷобуқона лағад мекуфт ва зарбаҳои гарону маҳшукунанда буданд.

ҶАВОНИ ҲУЗАРБ: Бас, шеф, дигар назан! Баъди ин сабақҳо написание намекунад. Рафтем!..

Онҳо рафтанд ва Раҳмон сару рӯи ҳунолудашро бо куртаи порагаштааш тоза мекард. Шариконаш ҳарфе нагуфта бо сари ҳам бугчаояшонро меғундоштанд. Он шаб Раҳмон дар хона танҳо монд. Ҷои муштҳои Раҳматшох варамида дард мекард. Ӯ ба рӯи симкат ғаммигона ёзида аз тирезаи хонаи ҳолӣ ба осмони пурситоран Душанбе менигарист. Аз тағи курта лабчангӣ бар гарданаш ҳамонро берун оварду ноҳуне ба симтори лабчанг зад. Навои номавтун, вале

таскинбахше андаруни чаҳор девор танин ангехта, ёди Барчиной
дурафтода ва махтобшаби сеҳрангези деҳаро ба ёдаш меовард.

Манзараҳои деҳа дар лавҳи ҳаёлаш ранги дигар мегиранд ва
Раҳмон мебинад, ки селай кафтарҳо дар фазои гандумзор чарх
мезананд. Дар миёни пахнои гандумзор Барчиной дос меандохту
хам шуда кабзаҳоро ба замин мениҳод. Аз сару рӯи ӯ донаҳои арақ
мешорид. Раҳмон ба рухсараҳои гандумгуни Барчиной мафтунона
нигариста, аз бағалаш як себи калони сурхро берун овард.

РАҲМОН: (Хичолатомез) Барчиной, себ!

БАРЧИНОЙ: (Себро дар кафи дасти ӯ диду табассуме дар лабо-
наш шукуфт). Барои ман овардӣ, Раҳмон?

РАҲМОН: (Мадору чуръаташ афзуда) Барои ту Барчиной. Ёдат
хаст, аз очам русти себ медуздидем?

Барчиной лабҳанди башарме карду нигоҳашро ба замин дӯхт.
Сурҳие ба рӯяш давид, баъд нигоҳаш ба рӯи себ лағжиду якеашро
бӯида охиста гуфт:

БАРЧИНОЙ: Раҳмат, себи калону хушбӯй будаст...

РАҲМОН: (Навозишомез) Ёд дорӣ, ман кокулонатро мебофтам...

БАРЧИНОЙ: Мӯи ғафси маро шона намегирифт... Лекин ту
шона мезадиву мебофти...

Дасти Раҳмон беихтиёр сӯи гесувони ошно рафт. Надонист, ки
чи гуна сараш ҳам шуду лабаш охиста ба рухсараи гулгуни Бар-
чиной расид. Ин бўсаи аввалини айёми наврасӣ буд, ки Раҳмон ба
серӣ наҷашид.

Ногоҳ аз поёни тавилагоҳи домани гандумзор садое хест, ки ба
чорхези хар шабоҳат дошт. Бӯсаи бечуръатона дар лабони ташнаи
Раҳмон монду хавотиромез ба пуштаи алафзор нигарист. Хар бут-
таи ширинбияро канда, банди дарози тавилаашро кашолақунон
сӯи деҳа чорхез мезад. Раҳмон осемасар аз дунболи хар афтод. Хар
пешпеш мегурехт, ӯ аз пасаш то чон дошт медавид. Барчиной себ
дар даст ба ҳоли онҳо аз тахти дил механдид...

Лабчанг нола мекарду манзараи гуворову халоватбахши ган-
думзор бо тарҳи рӯи офтобхӯрда ва нахати тани фораму махмур-

кунандаи Барчиной дар оғӯши деха мемонду ситораҳо аз тирезаи кушодаи хонаи ҳолӣ сӯяш чашмак мезаданд.

* * *

Дарсҳо фаро расиданд. Раҳмон дар синфхонаи донишҷӯёни журналист рӯи курсии нимдошт аз паси дӯшизаи зебои тарҳи андомаш сафеду бечирм ва чашмони бодомиаш хуморандуда нишаста, аз пӯсти нафису чун барги гул нозукаш чашм намеканд. Маҳинбону ин дӯшизаи нозукпайкари шахрӣ бо абрӯвони камоншаклу мижгонҳои дарози хамида ва баёзи гардани мавзуну расояш аз рӯзи аввали таҳсил дили Раҳмонро рабуда буд. Раҳмон зоҳиран оромӣ ботамкин намоёнд ҳам, мафтунӣ ҳусни дилкаш, қадӣ қомати расо ва назокати шахриву табассумҳои гуворон Маҳинбону гашта, ҳарфи устодон қариб ба гушаш намедаромад.

Дар пушти тирезаи синфхона панҷабаргҳои ҳазонрасидаи чанор мерезанд. Аз шоҳаҳои баланди шамолрав ягонагон баргҳои ҳазон чун гунҷишакони лоубол меҳезанду чанде печутоб хӯрдаву пар афшонда, сабук ба саҳни ҳавлӣ мешинанд.

РАҲМОН: (Монологи ботинӣ) «Худоё, наҳод тарҳи рӯи инсон ин қадар сафеду покиза бошад! Аз перохани нафиси атласаш бӯи ачибе меояд, ки монандие ба гули санҷид дорад.

Не, бӯи гули санҷид ин гуна нарму гуворо нест. Бӯи гули хор ҳам ин форамиро надорад. Ҳо, ёфтам. Бӯи атри ин дӯшизаи шахрӣ ба димоғам аз бӯи гул ҳам фораитар мерасад...»

Раҳмон дуздона сӯи Маҳинбону менигарист. Ё беҳабар аз нигоҳи дуздонаи Раҳмон чун фариштаи заминие суҳанони муаллимро ба дафтараш менавишту қаламаш мавзунуна дар рӯи варак мелағҷид.

Занги охирини дарс садо доду риштаи ҳаёли Раҳмон беихтиёр қанда гардид. Донишҷӯён боширеб аз синфхона мебароянд. Маҳинбону ҳам дафтарҳояшро гузошта, бо лабханди форами сӯи Раҳмон менигараду бо овози пасти рамуздор «Хайр, саломат бошед» гӯён сӯи берун мешитобад.

Раҳмон аз думболи ӯ мафтунуна чашм меҳӯзаду мебинанд, ки дар тағи миз оннаи хурдак, рӯймолча ва рӯчкаи эҳтиётӣ Маҳинбо-

ну фаромӯш шудааст. Аз рӯймолча ва тани нафиси оина ҳамона бӯи форами ошно меҳезад. Ӯ лаҳзае дар синфи холӣ монда, тани оина ва дастрӯймолро мепазмосаду аз наҳвати фораи ҳаловате ба ҷисму ҷонаш роҳ меёбад.

Донишҷӯён дар рӯи ҳавлӣ пароканда шуда, аз паи ташвишҳои худ мерафтанд. Маҳинбону дар миёни духтарон чун кабки рамидае меҳиромид ва аз нигоҳи гуруснаву лабрези ҳаваси ҷавонони курсҳои болоӣ ҳарчи зудтар раҳидан мехост. Раҳмон хушҳолона сӯи дастаи духтарони ҳамкурсаш раҳсипор гашту гаппарониву суҳанони рамуздори Раҳматшоҳу ду донишҷӯи ҳамроҳаш шасти ӯро боздошт.

РАҲМАТШОҲ: (Сӯи Маҳинбону бо ҳавас нигариста) Ин паризодро як шаб дар бағал бигирӣ, ҳама ормонҳои дилат мешиканад.

ДОНИШҶӮИ ЯКУМ: Ба худо ҳури биҳишти аз ҷамоли ӯ раҳгум мезанад.

ДОНИШҶӮИ ДУЮМ: Агар дар пеши пояш маро қурбон кунанд ҳам, розӣ мешудам. Ба шарте, ки ӯ тани бечонамро ба оғӯш гираду умри дубора бахшад...

РАҲМАТШОҲ: Номаткул кардӣ, такаи махов. Ин паризод соҳиб дорад...

ДОНИШҶӮИ ЯКУМ: (Бо нигоҳи лабрези шавқ саропои Маҳинбонуро муоина карда) Соҳибаш кӣ будааст?

РАҲМАТШОҲ: (Ғолибона даст ба сина кӯфта) Мана ҳамин акаат!

ДОНИШҶӮИ ДУЮМ: (Фурӯтанона) Гап нест... Гап нест, шеф...

Раҳмон аз миёни донишҷӯёни курсҳои болоӣ нописандона убур намуда, ба духтарони ҳамкурсаш наздик омад. Духтарҳо аз омандани Раҳмон рӯҳ гирифта, ӯро ихота намуданд. Раҳмон даст ба чайбаш бурда оинаи гирдаи нафис, рӯймолча ва ручкаи эҳтиётиро берун овард.

РАҲМОН: Оинаву ручкаатро дар таги миз фаромӯш кардӣ, Маҳин.

МАҲИНБОНУ: Ваҳ! Писархолаам меояд гуфта шитоб кардам

гирифтани инҳо аз ёдам рафтааст. Раҳмат ба шумо.

Маҳинбону рӯймолчаву оинаро гирифту хавотиромез ба сӯи кӯчаи мошингузар нигарист. Дар канори кӯча, дар пеши мошини сабукраве муаллим Ойматов ва раиси созмони чавонон Қурбон Чалил сӯхбат доштанд. Чашмони гирии Қурбон Чалил ба гурӯҳи духтарон афтоду Маҳинбону саросемавор хайрухуш намуд.

РАҲМОН: Ручкаатро нагирифтӣ, Маҳин?

МАҲИНБОНУ: Ручкаам ба шумо тӯхфа, Раҳмончон!

Маҳинбону ба мошини сабукрави «Волга» нишаст, ки дар сари фармонаш Қурбон Чалил буд. Тири нигоҳи Ойматову Раҳматшоҳ аз ду ғӯшаи муқобил Раҳмонро бо кинаи ошқоро мепесонданд. Вале Раҳмон парвоя надошт ва дар дилаш чавонаҳои нахустини ишқи чавонӣ мешукуфид.

Аз шоҳаҳои чанори бузург ягонягон панҷарабаргҳои хазонрасида мерехт. Фасли бармаҳали поиз дар ин шаҳри бузургу ноошно Раҳмонро боз ба қозибии ишқ рӯ ба рӯ мекард ва аз нигоҳи адоватбори рақибон парвоя надошт.

* * *

Раҳмон аз тирезаи дутабакаи хонаи хоби донишҷӯён каме хавотиромезу андешамандона ба манзараи боридани барф менигарад. Зимистони соли дуҷуми овони донишҷӯӣ фаро расида, арчаҳои сафедпӯши сахни хавлӣ чун арӯсони кадрас сӯяш дуруд меғӯянд. Ҳамкурсонаш Маҳмадулло, Қудрат, Шариф ва Самехон дар болои миз пардаи тирезаро ба ҷои дастурхон партофта, овораи ороستاني зиёфати рӯзи мавлуди Раҳмон мебошанд. Раҳмон худро зохиран андармони тамошои манзараи берун вонамояд ҳам, изтиробӣ ба рӯзи мавлудаш омадан ё наомадани Маҳин ӯро ором намегузорад.

МАҲМАДУЛЛО: Аҷаб чавонмард будааст, Талаб! Ҳама чизро харида оварду ҳудаи рафт.

ҚУДРАТ: Бисёр бебоку гарданкаш аст, Талаб. Қариб ҳамаи дахонкалонҳои бозор аз ӯ ҳазар мекунанд.

ШАРИФ: Шунидам, ки кисаи пулмастонро тақониди дасти донишҷӯёни бекасу камбағалро мегирад.

CAMEXОН: Рост мегӯянд. Чанд бор ману чанд чанд гушнаи дигарро ресторан бурдаву ба дастамон пул додааст...

РАҲМОН (Ҳаяҷономезу хушҳолона): Омаданд!.. Дастурхон тайёр нестку?!

МАҲМАДУЛЛО: Парво накун, чӯра! Халта пури ҳасибу гӯшту шаробу газак аст. Ба рӯи миз гузоштаниш осон...

Маҳин ҳамроҳи дугонааш Зебо даромада, гиребони пурбарфи палтояшро меафшонаду рӯ ба Раҳмон оварда бо лабханди гуворое рӯзи мавлудро шодбош мегӯяд.

МАҲИНБОНУ: Зодрӯз муборак, Раҳмон! Ана ин соат барои барвақт бедор кардану ба қадри ҳар нафаси умр расидани ту.

РАҲМОН (Палтои Маҳину Зебо ва соати рӯймизиро гирифта): Раҳмат, Маҳин! Хуш омадед, аз боло гузаред!

ЗЕБО: Табрик, Раҳмон! Дастурхони шохона ороштай!

МАҲИНБОНУ: Шинос шавед, дугонаам Зебо. Ледии ракси чавонон...

МАҲМАДУЛЛО (Бо нимтаъзим дасти Зеборо бўсида): Ооҳоо! Мераксем, гӯед!

МАҲИНБОНУ: Ҳам мераксему ҳам месароем... Магнитофонро барор, Зебо!..

Зебо аз сумкачааш магнитофони хурди япониро бароварда тугмаашро зер мекунад. Дар фазои хона суруди овозхони номдори эронӣ Гугуш танинандоз мегардад: «Дарвозаҳои диламро шикастӣ...» Зебо дар курсии нишастааш китфону пайкарашро мавзунона мечунбонад ва Маҳинбону сари овози Гугушро гирифта, сӯи Раҳмони ҳиҷолатзада рамузгирона менигарад. Қуд

рат ба чомҳо шароб мерезад, Шарифу Самехон ба зарфи пеши духтарон ҳасибу гӯшту газак мениҳанд ва Маҳмадулло бо ҳавас дар ҳавои мусикӣ китф афшонда Зеборо ба ракс меҳонад. Айшу нӯш ва базму бозӣ метафсад. Баногоҳ дари хона кушода мешавад ва Рашиди ҳамкурсашон эҳтиёткорона медарояд. Чашмаш ба шишаҳои нимаи шаробу табақи газаку хӯрокҳои нимхӯрда афтода бо ҳайрати кинояомез хитоб мекунад.

РАШИД: Эҳеӣ! Кайфу сафоку! Зебо, ту аз кучо пайдо шудӣ?!

ЗЕБО (Рақскунон сӯи Рашид меояд): Привет, Радик! Ҳамроҳи Маҳин ба зодрӯзи Раҳмон омадем...

РАШИД: Зодрӯзи Раҳмон?! (Ба нозу неъматӣ рӯи миз нобоварона чашм медавнада).

РАҲМОН (Даст да сӯи шишаҳои нимаи шароб бурда): Арак ре-зам ё коняк, Рашид?!

РАШИД: Раҳмат, ман наменӯшам... Садои мусиқӣ ва овози Гу-гушро шунида даромадам...

МАҲМАДУЛЛО (Ду қадаҳро бардошта якеашро сӯи Рашид дар-роз мекунад): Биё мегирем, Рашид. Якуним соли донишҷӯӣ паси сар шуд. Барои зодрӯзи Раҳмон...

РАШИД: Зиндаву сарбаланд бошӣ, Раҳмон! Ман аслан наменӯ-шам. (Чоми обро бардошта чуръае меошонад).

Зебо аз халкаи рақси ҷавонон дастафшону пойкӯбон берун ме-ояд сурињояшро дар пешорӯи Рашид ларзондаву тақон дода ўро ба рақс мекашад.

ЗЕБО: Набошад биракс, Рашид.

РАШИД (Ночор ба рақс омада): Ин магнитофони кист, Зебо?

ЗЕБО (Бо ишваву ноз): Аз ман. Бароят писанд омад?!

РАШИД: Камчину нархаш гарон. Аз кучо пайдо кардӣ?!

ЗЕБО: Дӯсти навам, Салом тӯхфа кард.

РАШИД (Нобоварона): Коко Саломи афгон?! Вай як сакичро муфт намедихаду...

ЗЕБО (Мавзунона ҷарҳида): Дил ёбу кайд хур, Рашид...

МАҲИНБОНУ (Рақскунон ба назди Зебо ва Рашид меояд): Ха-бар надорӣ, Рашид?! Салом дар бозор дукон кушода ҳама молу ма-тоҳои касмаёбро овардааст...

РАШИД (Кинояомез): Метарсам, ки бо молу матоҳои кас маё-баш дили туву Зеборо афсон мекунаду аз ду дӯсти нозанин маҳрум мешавем...

ЗЕБО (Бо лабҳади тамасхуромез): Каромат кардӣ, Рашид! Дар зиёфати кушодашавии мағозаи Салом ҳунаринамӣ карда, музди хизматро гирифтаи гуноҳ аст, магар?!

МАҲМАДУЛЛО (Рашидро песонида): Биё, гапро камтар куну дилхушӣ намо, Рашид.

РАШИД (Азми рафтан мекунад): Хайр, саломат бошед, ман ме-
равам...

РАҲМОН (Меҳрубона аз таги оринчаш дошта): Чӣ шитоб дорӣ, Рашид?! Каме баъдтар мерафти...

РАШИД: Кори зарур дорам, Раҳмон. Сари қадам даромада бу-
дам...

РАҲМОН: Хайр, хуш омадӣ...

Рашид меравад ва зиёфати содрӯз дар зери навои мусикии рақсӣ идома меёбад. Занги қадаҳҳо такрор шуда, базму бозӣ метафсад ва дилхушии чавонон то дергоҳи шаби зимистон мекашад.

* * *

РАШИД: Раҳмон, туро дар деканат пурсиданд. Ойматову Кур-
бон Ҷалил интизор!

РАҲМОН: Ҳозир меравам...

Рашид андаруни синфхона дар ихотаи бачаҳо меҳандиду ши-
рингуфторӣ мекард. Ё аз сукути рамуздори Раҳмон лаҳзае хавотир
шуда бошад ҳам, ҳазлу шӯхиро идома меод.

РАШИД: Чӣ шиштӣ, Ширинбеков, ба имтиҳон тайёри бин! Ин
дафъа надонӣ, Ойматов ба пӯстат қаҳ чой мекунад. Ханда авчи тоза
гирифт. Ширинбеков аз ҳалқаи бачаҳо хичолатомез хест, нимтанаи
сиёҳи пахтанокашро пӯшид ва бо лаҳни хосааш худсафедкуниро
оғоз кард:

« ШИРИНБЕКОВ: Охир, бародарон, китобро азёд кардам. Вақти
имтиҳонсупорӣ Ойматовро мебинаму ҳамаро фаромӯш мекунам...

РАШИД: Имтиҳонсупорӣ гӯсолабонӣ нест, ки дар як дам пе-
шандоз карда сӯи оғил шитобӣ, Ширинбеков!

Хандаи хушҳолонаи бачаҳо ба сакфи толори васею барҳаво
бархурда, Раҳмонро думболагир менамуд. Раҳмон дари қабул-
гоҳро нимроғ кушоду дилаш якбора такон хӯрд. Интизор набуд, ки
Маҳинро дар қабулгоҳи деканат бо чашмони ашколуд ва сархаму
рангпариди мебинад. Дар рӯ ба рӯи ӯ Ойматов рост меистоду ни-

гоҳи сарду кинабораш гӯё вучуди Маҳинро мешикофт.

Раҳмон даромаду Маҳинбону ашқи рухсораҳояшро пок карда, бори дарду алам бар дӯш аз пахлуи Раҳмон берун рафт. Ӯ рафту навбати Раҳмон расид. Се нафари қаҳролуду хашмгин гӯё омадани тӯъмаи худро нигарон бошанд, якбора ба сараш барошuftанд. Аввал Ойматов нигоҳашро чун тир рост карда, дар гирдаш чарх заду сар то пояшро аз муоина гузаронд. Раҳмон аз нигоҳи кинабори ӯ чашм барнадошта, интизори пурсу посух гашт. Ҷои тири нигоҳро овози дурушту гӯшхароши Ойматов гирифт:

ОЙМАТОВ: Ба ҷои омӯхтану хондан то ними шаб дар хобгоҳ зодруз мегузаронӣ?!

РАҲМОН: Як нишастии хоксорона буд, устод...

ОЙМАТОВ: Нишастии хоксорона?! Ду шиша араку ду коняк ва як шампону як виноро нӯшидану ҳамроҳи духтарон дар ҳавои мусиқии хориҷӣ раксидан нишастии хоксорона аст?!

РАҲМОН: (Пичингомез) Магар мусиқӣ шунидану раксидан гуноҳ аст, устод?!

ОЙМАТОВ: (Пеш омада таҳдидомез) Агар нӯшидану раксиданро писандӣ, ҷаро хондан омадӣ, гарданғафси маҳмадоно?

Ҷашми Ойматов аз ғояти хашму ғазаб тангтар шуда, рағҳои гардани бориқаш ҷаста баромад ва кафки даҳонаш аз шиддати фарёд ба сару рӯи Раҳмон парид.

РАҲМОН: (Бо ҳаяҷони ботинӣ) «Қадам хоин моро фурухтааст? Наход Рашид бошад?..»

ҚУРБОН ҚАЛИЛ: (Дӯғ мезанад) Ҷаро бетартибӣву бадмастӣ мекунад?! Донишгоҳро бадном менамояд?!

РАҲМОН: Мо касеро бадном накардаем ва намекунем. Агар дар хобгоҳ гузаронидани зодруз мумкин набошад, ҷавобашро мегӯям...

ОЙМАТОВ: (Муште ба рӯи миз кӯфта) Ту худат кистӣ, аблаҳи худписанд! Университет даргоҳи бедару дарвоза нест! Раиси созмони ҷавонон дорад, декану ректору проректор дорад. Агар ихтиёрро ба ту баринҳо монанд, ғайри бадмастиву бетартибӣ боз бисёр номмаҷулиҳо мекунад...

ҚУРБОН ҚАЛИЛ: (Бо нигоҳи кинабор) Хайр, чи чора бинем, аз университет хориҷ кунем?

Раҳмон пай бурд, ки яқравӣ суде надорад ва тақдираш ин лаҳза ҳал мешавад. Аз ғояти алам буғз гулӯяшро фишурду хомӯширо ихтиёр кард.

ҲАКИМӢ: Аз хобгоҳ маҳрум кунем, кофист! Чавонӣ кардааст, дигар такрор намешавад.

Сукуте ба миён афтод. Раҳмон ҳис намуд, ки фурсати узр овардану тавалло карданааш расидааст. Ашк ба чашмонаш давид, вале харфе ба забон оварда натавонист. Чун маҳқумшудагон лолу қарахт менишасту интизори ҳукми охири буд.

ҲАКИМӢ: (Бо каме изтиробу хавотирӣ) Раҳимзода, хобгоҳ раву дигар ин хел беақлӣ нақун! .. Ман ба чои ту ваъда медиҳам, ки минбаъд хатоятро ислоҳ мекунӣ...

Боре аз китфи Раҳмон фитод. Аз ҷояш хесту бо сари хам сӯи дар шитофт. Овози раиси созмони ҷавонон, ки нармтар ба гӯш мерасид, аз думболаш баланд шуд:

ҚУРБОН ҚАЛИЛ: Майлаш, рӯи хотири профессори мӯҳтарам ин дафъа аз гуноҳат мегузарем. Вале боз худсарӣ кунӣ, аз худат гиламанд бош!..

ОЙМАТОВ: Аққалан раҳмат намегӯяде, ин аблаҳи гарданғафс! То инҳоро ақлу тамиз ёд медиҳӣ, ки сарат сафед мешавад...

Суҳанҳои охири гаронтар аз путке буд, ки ба сари Раҳмон фуруд омад. Дардашро беовоз фуру бурду бо дили лабрези шубҳаву ғумон аз қабулгоҳи декан дур шуд.

* * *

Шом буд, шоме, ки ба шаб мегаравид. Дар пайроҳаи пурбарфи донишгоҳ торикӣ бар рӯшанӣ зафар меёфт. Раҳмон сумкаи китобхонаш дар даст андешамандона аз поғундаҳои пайроҳа мефаромад. Баногоҳ дар нимароҳ касе пешояш дод ва сумкаи китобхонаш аз дасташ парида рӯи барф афтод. Раҳмон калавида ду-се қадам лағжиду наафтод.

РАҲМОН: (Барошуфта) Чӣ пешпо медиҳӣ, номард?

РАҲМАТШОХ: (Дастҳояшро дар таги манаҳи ӯ афшон да) Кӯрӣ, намебинӣ? Пеши пота нигоҳ кунӣ, мемурий?! Дар нимторикӣ Раҳматшоҳро шинохт, ки бо гарданшахию муштзӯрӣ шӯхрат дошт.

РАҲМОН: Ман ба роҳам мерафтам, ки пешпо додӣ...

РАҲМАТШОХ: Сумкаатро гиру гум шав аз чашмам! Шубҳае ба дили Раҳмон роҳ ёфт, ки худаш пешпо хӯрд ё пешпоаш доданд. Дар ҳамин андеша буд, ки Раҳматшоҳ аз гиребонаш чанг зада пеш кашиду дар беҳи гӯшаш таҳдидомез гуфт:

РАҲМАТШОХ: Ҳушта дар чояш бигир, сағера. Ба Маҳин кордор нашав!.. Фаҳмидӣ ё не?..

РАҲМОН: (Ҳашмаш боло гирифта) Номаккул кардӣ?! Ба Маҳин ту кордор нашав!..

Раҳмон майли аз гиребони ӯ гирифтанд дошт, ки суроби Ойматов аз миёни торикӣ падидор шуд. Ӯ рост сӯи онҳо меомад.

Раҳматшоҳ ӯро дида Раҳмонро раҳо карду фишшоси ғазабо луде кашид:

РАҲМАТШОХ: Ҳоло исто, очата дар чашмат нишон медиҳам, сағераи хар!..

Раҳмон ҳам шуда сумкаашро бардошт. Барфи пайроҳа дар зерӣ пояш гичиррос мезаду аз ғояти ҳашму ғазаб дандонҳояшро мефишурд.

* * *

Шаб буд, шаби сарди нимаи зимистон. Раҳмон аз таги дарахтони урён андешамандона кадам мезаду маҳтоби васати осмони нилобӣ аз миёни ситораҳо сӯяш дуруд мекуфт. Ӯ интизори аз дар берун омадани Маҳин буд, ки мебоист савори мошини сабуқрав хонаашон мерафт.

Аз қазо Маҳин намудор гашту эҳсоси гуворое дили Раҳмонро таҳон дод ва бенхтиёр ба истикболи ӯ шитофт. Нигоҳаш ба китоби нафиси дасти Маҳин афтоду бо баҳонаи сӯхбат дар пешорӯи ӯ бозистод.

РАҲМОН: (Бо лабханди гуворо) Баҳайр, Маҳин!

МАҲИН: (Хушҳолона) Саломат бошӣ, Раҳмон. Дар ин ҷо танҳо чӣ мекобӣ?

РАҲМОН: Ҳавои тоза, Маҳин. Дар даст чӣ китоб дорӣ?

МАҲИН: «Дурӯғи сафед»и Нодири Нодирпур...

РАҲМОН: (Ҳаяҷонomez) Ваҳ! Шоири дӯстдоштаи ман... Китобро якду рӯз амонат намедихӣ?

МАҲИН: Майлаш. Ба шарте гум накунӣ.

РАҲМОН: (Болида) Сарамро гум мекунаму китобатро не, Маҳин.

МАҲИН: Хайр, саломат бош, Раҳмон. Ман бубинам, мошин омадаст ё не...

Аз қабати буттаҳои анбӯҳ Раҳматшоҳу ду шарикаш сӯҳбати самимона ва вохӯрии Раҳмону Маҳинро тамошо мекарданд. Раҳматшоҳ аз ғояти хашму ғазаб дандонҳояшро мефишурду муштҳои беихтиёр гирех мешуданд. Чашмони аз косахона барҷастааш хун мегирифт, мушакҳои рӯяш кашидаву таранг гашта, чун бабри омодаи набард фурсати рафтани Маҳинро мепоид. Маҳин рафту Раҳмон муқоваи китобро кушод ва аз даруни он сурате ба замин афтод. Раҳмон ҳам шуда суратро бардошту ханӯз фурсати тамошо кардани сурати Маҳинро наёфта буд, ки Раҳматшоҳ бо муштҳои гиреххӯрдааш дар пешорӯи ӯ ҳозир гашт.

РАҲМАТШОҲ (Бо хашму ситез): Савдои ишқ мекунӣ, сағера? Нагуфтамаи ба ин духтар кордор нашав!

РАҲМОН (Оромона): Меҳохӣ, ки бо ҳамкурсам гап назанам?

РАҲМАТШОҲ (Чанг зада китобро аз дасташ мерабояд): Ҳозир ҳам худату ҳам китобатро пора мекунам, сопляк!

РАҲМОН (Хавотирomez): Номардӣ накун, Раҳматшоҳ! Китобро бахубӣ бидех!

РАҲМАТШОҲ (Якчанд вараки китобро медаронад): Бо як реза ҷонат даъвои мардӣ мекунӣ, сағера?..

РАҲМОН (Ба дахшат афтода): Надаррон! Аламати аз китоб мегири? Мард бошӣ, мана майдон!

РАҲМАТШОҲ: Майлаш, як ба як мезанем, сопляк. Хабар ка-

шидй, мурдй!

РАҲМОН: Хабаркашй кори номард аст!..

Мушти аввал ногаҳонй буд ва Раҳмон такони сахте хӯрда, пуштнокй рафту наафтод. Мушти дуҷум ҳам сахту бошиддат омад, вале Раҳмон зуд сарашро бераҳа карду зарбаи бошаст хато рафт. Ва муҳорибаи тан ба тан дар ин шаби хилвату ҳомӯши зимистон оғоз ёфт. Зарбаи сеюм лагади сахту вазнинро Раҳмон бо оринчи дасташ рад кард. Раҳматшоҳ баъди зарбаҳои афкандааш каме акиб рафта, дар гирди Раҳмон тоб меҳӯрду лаҳзаи муносиби лағад ё мушт андохтандро мепоид. Дуртар аз Раҳмон ду шарикӣ ҳамешагии Раҳматшоҳ ором истода, ҷаспӯталоши рақибонро зираконе таъкиб мекарданд.

Мушти охириини Раҳматшоҳ ба тағи манаҳи Раҳмон рост омад, ки басо шадиду ҷонҷӯ буд. Раҳмон ҷонсарак ҷанг ба остини нимтанаи ҷармин андохту пай бурд, ки нисфи банди даст ва остини дурушти Раҳматшоҳ ба ҷанголаш омад.

Раҳматшоҳ сахт силтав зад, аммо дасти росташ гӯё дар коми амбури оҳанине дармонда бошад, заррае нагечид. Ё бо дасти чап наметавонист озодона мушт занад. Охириин имкон барояш зарбаи сар ё кундазону буд. Ё сари бузургашро бо шаст акиб бурд, то яқбора ба даҳону бинии рақибаш фурурад.

Раҳмон ҳам ин лаҳзаро ҷашмдор буд ва бо оринчи дасти росташ зарби гароне ба баногӯши Раҳматшоҳ зад. Ё калавид, вале наафтод. Зарбаи дубораи Раҳмон поинтар омад. Раҳматшоҳ ин дафъа ба зону ҳамид. Раҳмон ўро силтав зада ҳезонду боз каламушти гаронро ба ҷакаш афзуд.

Ногоҳ аз қафо ҷизи сахту вазнине беҳи гардани Раҳмонро лесид, бар устухони китфаш бархӯрд. Танааш суст шуд, ҷанголашро накушода ҷонсарак акиб гашт. Яке аз шарикони Раҳматшоҳ гулаҳанеро дубора бардошта ба сари ӯ кӯфтан меҳост. Раҳмон лағад андохт. Ҳарду зарба баробар омад. Оташаке аз ҷашми Раҳмон рехт ва ба рӯи замин якҷад афтод.

Раҳмони пакару маҳҷушро ғиғони дахшатноки Маҳин ба худ овард. Раҳматшоҳу шариконаш аз ин ғиғони ноаҳонй фирор на-

муданд. Раҳмон чашм кушода дар болои сараш Маҳинро диду аз ғояти ҳаяҷон таконе хӯрда нимҳез шуд. Порай нимтанаи Раҳматшоҳ дар ҷанголи дасташ дармонда буд. Маҳин аз тағи гардан ва бозуи Раҳмон дошта, саропои ӯро дилсӯзона муоина мекарду дар ҳалқаи чашмонаш ашк падид меомад. Варақҳои даридани китоб ва сурати ба хоку лой чӯлидаи Маҳин охири осори манзараи майдони набард буд, ки дарду навмедии Раҳмонро меафзуд.

МАҲИН: (Бо ҳасрату дилсӯзӣ) Чӣ ҳодиса шуд, Раҳмон?

РАҲМОН: (Хоку хуни бари рухсораашро пок карда) Афтидам, Маҳин.

МАҲИН: (Бо ҳайрату нобоварӣ) Чӣ хел афтидӣ, ки сару рӯят ҳунолуду варамида? Бо кӣ ҷанг кардӣ?

РАҲМОН: (Бо сабру тамкин) Напурс, Маҳин. Чизеро ёд надорам.

МАҲИН: (Суоломез) Бо Раҳматшоҳ ҷангиданатро аз ман пинҳон мекунӣ?

РАҲМОН: (Охи гароне кашида) Ҳангомаи ҷангро гуфтану шунидан маъние надорад, Маҳин...

Раҳмон хомӯшона ҳам шуда варақҳои даридани китоб ва сурати Маҳинро аз рӯи замин бардошту барфи шиму нимтанаи даридаашро афшонда, дар оғӯши торикии анбӯҳи дарахтони ҳазонрасида нопадид гашт. Маҳин аз думболи ӯ бечуръатона қадаме ҷанд монду катраҳои ашк ба рухсорааш шорида ро пок карда, сӯи мошини ҷабукрави омада шитофт. Дар ин шаби сарду соқит дилаш меларзиду маҳтоб аз тирезаи кушодаи мошин тохта сӯяш дуруд мегуфт.

IV

Борони барфандудани поёни зимистон ҳамвора мебориду дили Раҳмон оҳанги баҳор дошт. Ӯ он бегоҳ оғушта ба ҳаёл ҳатто пай набурд, ки харбузаи бузурге аз остони дари иҷорахонааш ғелида сӯяш омад. Бо даст палмосид тани харбузаро,

ки дурушт буду рангаш хира ва аз ҷинси харбузаҳои тирамоҳӣ. Ҳанӯз фурсати ба атроф нигариштан наёфта, ду кафи дасте аз пушти сар чашмонашро бастанд. Раҳмон харбуза дар бағал бо

печутобу силтавзаниҷо раҳидан мехост, вале кафи дасти дуруште
азми чашмони ӯро кушодан надошт.

РАҲМОН: Кушо чашмонамро, ахволам бад шуд!

ТАЛАБ: Аввал ноамро бигир, баъд мекушоям.

РАҲМОН: Талаб, наҳод ту бошӣ, чӯраи чон? Талаб дасташро аз
рӯи чашмони ӯ гирифта, Раҳмонро ба оғӯш кашид. Ӯ дар фосилаи
ин якуним соли надида тану туш монда, ӣигити зебое шуда буд.
Шиму кастуми нав, куртаи сафед ва туфлии пошнабаланди нӯтбо-
рик барояш мезебид. Мӯйи сиёҳи дарозаш бар дӯш ҳамида, рӯяш
сафеду дилкаштар шуда буд.

ТАЛАБ: Туро ёд кардам, Раҳмон. Аз хобгоҳ рафтаӣ. Ичорахона-
атро кофтакофта бо азобе ёфтам...

РАҲМОН: Кучо мегардӣ, Талаб? Чанд бор бозор рафтам. Касе
намедонад, ки дар кучоиву чикорай...

ТАЛАБ: Мо студент набошем, ки рӯзи дароз дарс бихонем, Раҳ-
мон. Мегардем кучое рост омад...

РАҲМОН: Гуфта будӣ муовини вазири маориф ёрдам мекунаду
студент мешавӣ...

ТАЛАБ: Нашуд, Раҳмон. Чор сол тайёрий дида, имтиҳон супур-
дам. Се бор аз мандат афтонданду имсол аз ректорат. Фаҳмидам,
ки дар дунёи пулу пораситонӣ инсофу адолат набудааст...

РАҲМОН: Мухобот нақун, Талаб! Ҳама бо пулу пора дохил ме-
шавад гуфтан аз рӯи инсофу адолат нест, чӯрачон...

ТАЛАБ: Ту инсофу адолатро аз кучо медонӣ, Раҳмон! Ман ба-
рон чӣ факултети ҳуқуқшиносӣ омадам? Барои рӯирист тӯҳмату
ҳаёс шудани падарам. Падари даҳмардаи ман чӣ гуноҳ дошт? Гу-
ноҳаш ҳамин буд, ки ба меҳмонҳои раиси ғораттар ғусфанди наод,
мудири ферма ва раиси муфтахурро аз сари рама шармандавор пеш
кард. Ана баъд ҳисобу китоби рости дурӯғ сар шуду мӯйсафедро
баъди сӣ соли ҷӯпонӣ дар сари пириаш ҳаёс карданд... Адолаташ
ҳамин аст? Туф кардам ба ин адолату ин гуна қонун, Раҳмон!...

Фурсате нагузашта рӯи дастурхони нимдошти донишҷӯй аз ҳа-
сибу моҳӣ, сиру қаймоқ, бодиринги шӯру нони гарм ва араку га-

закҳои овардаи Талаб пур шуд.

РАҲМОН: Зиқ нашав, Талаб. Кори дунё сад гардиш дорад. Соли оянда боз бахтатро меозмоям..

ТАЛАБ: Дер шуд, Раҳмон, дер. Ба назарам даҳ сол пир шудам. Дигар на ҳавсалаи хондан дораму на ҳаваси кор... Биё, барои ту менӯшем, Раҳмон. Бигзор, сихату саломат бихониву мӯхточи ягон номард нашавӣ...

Садои пиёлаҳои зангорбаставу лабаш парида баланд гашт. Чуръаҳои майи сарду шаффоф, ки бӯи тунд дошт, гулӯяшро сӯзонида, гармиеро ба сандуки синааш фиканд.

РАҲМОН: Ҳозир ба чӣ кор машғулӣ, Талаб. Хаёлам дар кучое бор мефуровардӣ.

ТАЛАБ: Бор ҳам фурувардам, чӯй ҳам кандам, семент ҳам шӯридам, хишт ҳам чиндам, Раҳмон. Акнун бекор мегардам, дар кӯчаву бозорҳои пойтахт тамошо карда.

РАҲМОН: Нафаҳмидам, чи хел тамошо, Талаб?

ТАЛАБ: (Бо нигоҳи асроремез) Баъзан ними шаб шикор мебарояму ризқамро меёбам. Гургҳо гала шуда бигарданд, ман гурги танҳоям, Раҳмон...

РАҲМОН: Гурги танҳо... Номи шоирона. Биё, барои гурги танҳо мегирем, Талаб. Бигузор сараш аз санг бошаду тири ягон душман ба танаш асар накунад.

ТАЛАБ: Бошад, барои гурги танҳо!..

Пиёлаи сеюм ҳам ҳолӣ шуд ва ҳуморе ба сари каме вазни ну тафсидаи Раҳмон роҳ ёфт. Шаб ноаён мегузашту сояи парвона аз паргави чароғи хирасӯз ба девори ичорахона мефитод. Сояҳо меларзиданду асроремез такон меҳӯрданд.

РАҲМОН: Ман хайрон, ки чаро ту худатро гурги танҳо мегӯӣ, Талаб?

ТАЛАБ: Вақте ки ман даҳ сум наёфтам, ки рафта падари мӯйсафедамро дар ҳабсхона хабар гирам, зиндагӣ бароям мазмунашро гум кард, Раҳмон. Аз дарунам гурге бадхашмона нола кашид. Аз ҳамон соат гург шудаму гургвор зиндагӣ карданро омӯхтам.

РАҲМОН: Боз гургӣ одамкуш нашуда бошӣ, Талаб?

ТАЛАБ: Одамкушӣ гуноҳи азим аст, Раҳмон. Аз кисаи касони беинсофу ҳаромхӯр аввал ризки худам, баъд ҳақи се-чор сағеран муҳтоҷу камбағала мерӯёнам...

РАҲМОН: Кори хуб намекунӣ, Талаб. Биё аз роҳат баргард, ҳоло ҳам дер нашудааст...

ТАЛАБ: Дигар роҳи бозгашт нест, Раҳмон. Ман ба ин роҳ қадами аввалро аз рӯи хотири падари мӯйсафедам мондам. Аз номарде пули калон рӯёндаму рафта падарро аз маҳбас халос кардам. Шукри худо, ним сол шуд, ки мӯйсафед дар хона дуои чони маро мекунад...

Талаб арақи охирини шишаро ба пиёлаҳо рехт. Хеста кастуму шимашро кашид ва куртаи тозаашро ҳам аз тан баровард. Аз халтаи бараш, ки ҳамроҳ оварда буд, аввал як куртаи ғафси пахтагӣ, нимтанаи чармини кӯҳнаеро бароварда пӯшид. Кулоҳеро ба сар кашид, ки ғичим буду меёзид. Ниҳоят корди калони ғилофдореро ба миён оварду пиёларо ба даст гирифт.

ТАЛАБ: Вақти рафтани ман расид, Раҳмон. Акнун либоси гургонаамро мепӯшаму ба шикор мебароям... Сарбаланд бошӣ, Раҳмон. Шиму кастуму куртаам ба ту тӯхфа. Дар кисаи кастум ду пачка даҳсӯмаи ноканда аст. Якеашро ба каму кисти худат сарф мекунӣ. Дигарашро ба студентҳои камбағал медиҳӣ.

РАҲМОН: Аз ту як хоҳиш дорам, Талаб. Либоси гургонаатро бисӯзону шиму кастуми наватро пӯшида аз пай зиндагии ҳалол шав!..

ТАЛАБ: Дер шуд, Раҳмон. Илоҷи аз марг раҳидан ҳаст, вале чораи аз дунёи гургҳо раҳидан надорӣ... Хайр, саломат бошӣ, Раҳмон. Дар миёни дӯсту душман бо сари баланд бигард...

Талаб Раҳмонро ба оғӯш гирифту кулоҳи никобмонандро ба рӯяш кашида дар ҷуми торикӣ нопадид гашт. Борони барфандуда аз боридан монда буд ва шаҳр дар зерини Раҳмон доман густурда, аз баландӣ ҳеле зебо метофт. Чароғҳои саршумори зарду сурху сабзу кабудаш аз тори иморатҳои хурду бузург сӯяш чашмак мезаданд.

V

Дар синфхонаи холӣ ҳарду танҳо буданд ва табассум чун ҳар-вакта чони Раҳмонро меҳарид.

МАҲИНБОНУ: Раҳмон, шиму кастумат наву ришат бознотаро-шида. Қавл дода будӣ, ки ба дарс дигар бо риши расида намеой?!

Чӣ гӯяд ба ин нозанини шахрии серу бепарво, ки аз танаш бӯи гуворои атру ҳино меояд. Боз бӯи иффату покизагӣ ва як шамими ачибу сармасткунандаи ба тани ҳудах хос.

РАҲМОН: Пагоҳ метарошам, Маҳин.

МАҲИНБОНУ: Шиму кастуми нават ҳам ғичим. (Тугмаи ка-стумро кушода ба тамғаи ширкати либосдӯзӣ менигарад). Оҳоо, моли фирмаи франсавӣ будааст. Дар кисаат чӣ дорӣ?

РАҲМОН: (Бепарвоёна) Пачкаи пул.

МАҲИНБОНУ: (Бо ҳайрату парешонӣ) Пачкаи пул? Чӣ хел пул? Аз кучо?..

Раҳмон ҳаёли Маҳинбонуро аз қаъри чашмони изтироболудаш хонду худро ғамгин вонамуда дандонҳояшро ба ҳам фишурд ва ан-дешаманду хомӯш ба нуқтае чашм дӯхт.

РАҲМОН: Напурс, Маҳин. Базӯр халос хурдам...

Маҳинбону бори дигар сар то пой Раҳмонро хавотиромез аз на-зар гузаронид, баъд бечуръатона даст сӯи бандчаи пул бурд.

МАҲИНБОНУ: Бинам, майлаш?

Раҳмон гап назада бандчаи пулҳои қоғазпечро тарафи ӯ тела дод. Маҳинбону бо дастони ларзон онро кушод. Як бандча пули ноканда ва як кабза пул рӯи мизи синфхона рехт. Нур аз чашмони Маҳинбону гурехт, ранги рӯяш канд ва лаҳзае лолу қарахт монд.

МАҲИНБОНУ: Аз кучо гирифтӣ?

РАҲМОН: (Охи бадарде кашида) Кори шудагӣ шуд...

МАҲИНБОНУ: Чӣ шуд? Дилам мекафад, тезтар гӯй!

РАҲМОН: (Ҳолати шахсеро мегирад, ки оқибати кори ногуво-рашро акнун пай бурдааст) Эҳ, дунё, дунё...

Маҳинбону аз вачоҳати Раҳмон рамуз бардошта, ба ваҳм афтод. Аммо хисси кунҷковӣ ўро ором намегузошт.

МАҲИНБОНУ: Раҳмон, гап зан, илтимос! Ба ҳеҷ кас наме-
гӯям...

РАҲМОН: (Бо пушаймониву надомат) Меҳохӣ иқрор шавам?
Майлаш. Аз сейфи магазин дуздидам, Маҳин...

МАҲИНБОНУ: Дуздидӣ? Наҳод! Худоё, чӣ даҳшат! Овози
Маҳинбону дар сакфи баланди синфхона меларзид. Аз ғояти изти-
роб бошад ё ҳамдардӣ, ки ба чашмонаш об медавид. Раҳмон ба ни-
гоҳи даҳшатоҷуд, даҳони нимабоз, рӯи пурхяҷон ва пайкари беҳа-
ракатӣ Маҳинбону менигаристу дилаш ба ҳоли ӯ месӯхт. Аммо
чорае набуд, хангомаи дуздии бофтаашро то охир бурдан мебоист.

Маҳинбону баъди сукути тӯлоние окибат ба забон омад. Овозаш
паст, вале пур аз дарду надомат буд.

МАҲИНБОНУ: Аз кучо даромадӣ?

РАҲМОН: Аз тирезаи пушти бино.

МАҲИНБОНУ: Пулро аз кучо гирифтӣ?..

РАҲМОН: Аз сандуки оҳанин.

МАҲИНБОНУ: Касе надид?

РАҲМОН: Не. Фақат вақти баромадан посбон хабардор шуда,
сӯям тир андохт. Ман гурехта бо азобе ҳалос шудам. Қомати
Маҳинбону якбора ҳам шуд. Дар чехрааш асари ноумедӣ нақш
баст. Қатраҳои ашк ба нӯти мижғонҳои дарозаш таровиданд. Раҳ-
мон дилсӯзона сӯи ӯ табассум мекард, аммо Маҳинбону намедид.

МАҲИНБОНУ: Ман аз ту ин ҳел умед надоштам, Раҳмон...
Гуфта будам, ки аз баъзе ёру ҷӯраҳои бемаънӣ буридан беҳтар. Ба
ғапи ман хандидӣ... Ана, акнун дидӣ, окибаташ чӣ шуд!..

Раҳмон ҳомӯш буд, зайли каси гунаҳкору гумроҳ сар набардо-
шта, ҳаёле бо таассуфу надомат аз окибати қори ногувораш андеша
мекард.

РАҲМОН: Одамизод пешомадашро аз кучо медонад.

МАҲИНБОНУ: (Бо охи дардноке ашқи чашмонашро пок кар-
да) Ту дигар нашудӣ. Раҳмон! Чӣ хеле ки будӣ, ҳамон ҳел мондӣ.
Рустони дағал, гарданшаҳ ва беандеша... Мисли як порасанги ду-
рушту қирадори аз кӯҳ афтада. Мани гумроҳ гумон доштам туро

тарошидаву сайкал дода, суфтатар кардам. Аммо маълум шуд, ки ту ҳеч гоҳ сайкал намеёбӣ...

Раҳмон беҳтиёр аз чояш хесту китфи Маҳинбонуро ба бағал кашида, фоҷиаи бофтаашро ошкор кард.

РАҲМОН: Дурӯғ гуфтам, наҳод бовар кунӣ, Маҳин! Ҳамааш дурӯғ, ҳам шикастани сандуқ, ҳам дуздидани пул, ҳам тирҳоли кардани посбон. Хостам ту ро тарсонам...

Бӯи ошноӣ мӯйҳои нобофтаи Маҳинбону ба димоғаш заду ово-зи Раҳмон ба дарун афтод. Дастан беҳтиёр сӯи мӯйҳои мушкбези Маҳин ёзиду ноаён сарашро навозиш кард. Табассуми меҳранду-даву гунаҳкорунае дар лабонаш дамид. Маҳинбону сар бардошта, мудате ба рӯи ӯ суломез нигарист ва дар чашмонаш шарораи даргузаре барқ зад:

МАҲИНБОНУ: Росташиро гӯӣ, Раҳмон, шаб дар кучо будӣ?

РАҲМОН: Ҳамроҳи Талаб, дар ичорахонаам будам.

МАҲИНБОНУ: Ҳамроҳи Талаб? Ҳамон ҳамдиёри авбошнамоят?

Кинояи Маҳинбону ба дили Раҳмон чун нештар халид, вале сир бой надода дӯсташиро сафед кард.

РАҲМОН: Талаб авбош не, як ҷавонмарди дилвасеи хайрхоҳ аст.

МАҲИНБОНУ: Пачкаҳои пулро аз кучо гирифтӣ?

РАҲМОН: Талаб дод...

МАҲИНБОНУ: Чанд пул аст?

РАҲМОН: Нашумурдам. Хаёлам аз ду ҳазор кам нест.

МАҲИНБОНУ: Чӣ, ду ҳазор сӯро муфт медиҳанд?!

РАҲМОН: Худам ҳам ҳайрон...

МАҲИНБОНУ: Мардуми ачибед, шумо рустоихо... Ҳеч наме-фаҳмам...

Маҳинбону дар оғӯши ӯ ба ҳаёл рафт. Раҳмон андешаҳои ӯро аз чашмонаш пай мебурд. Дар замирани ду ҳисси муҳолиф бо ҳам талош мекард; ҳисси меҳру ғарази раҳидан ва ӯ қудрате надошт, ки ин ду эҳсоси ногуворро ба созиш оварад.

МАҲИНБОНУ: Ин пулҳоро чӣ кор мекуни?

РАҲМОН: Модарамро хабаргирӣ меравам як қисмашро ба ӯ

медихам. Касалманд шудааст, бечора...

МАҲИНБОНУ: Рафта меорӣ?

РАҲМОН: Намедонам, розӣ мешавад ё не.

МАҲИНБОНУ: Охир дар ичорахонаи танги ту кӣ модаратро нигохубин мекунад?

РАҲМОН: Туро мебарам, Маҳин. Модарро бо навбат парасторӣ мекунем. Маҳинбону сурх шуд, вале бо нозу ишва оҳангӣ ҳазлро қувват дода, худро аз ҳолати ногувор раҳонид.

МАҲИНБОНУ: Рафтаи нахоҳам чӣ?

РАҲМОН: Аз бистари хобат дуздида мебарам.

МАҲИНБОНУ: Ҳунари дуздӣ омӯхтам гӯӣ... Ту дигар ин хел шӯҳихон хунук нақун, Раҳмон. Маро қариб талхақаф карда будӣ.

РАҲМОН: Ба шарте, ки хонаи ман раӣ...

Шарфаи пое ба гӯш расиду Маҳинбону аз бағали Раҳмон раҳида қадаме чанд ба қанор рафт. Раҳмон бандҷаи пулҳон парешонро бошитоб ғундошту ба ҷайб ниҳод. Қурбон Ҷалил дандонҳои тиллоӣро намоиш дода, бо табассуми ҳамешагӣ аз дар ворид шуд. Маҳинбону бо лабҳанди гуворо ӯро истиқбол нақуд. Раҳмон ба рӯи дафтари хам шуда, худро андармони мутолиа вонақуд.

ҚУРБОН: Эҳаа, Маҳинбону, қуртани нақ муборақ! Бисёр зебадааст, дӯхташ хам олиҷаноб!..

МАҲИНБОНУ: Раҳмат! Хеч гумон нақдоштам, ки қуртаам қирои ситониш шавад.

ҚУРБОН: Бовар қунед, Маҳинбону, либоспӯшӣ ҳунари ҳар қас нест. Мана дур наравему зиёфати қабул ё қамъомадҳои бошукӯхро дар Афғонистон мисол қирем. Мо хатман либоси расмӣ меқӯшидем. Қӯшиш мекардем, ки оҳанги гуфторақон дилҷаспу ширин бошад, аз қеҳрақон табассум дур нашавад, бештар тавозӯӣ ва меҳрубонӣ нақодем...

РАҲМОН: Ҳайрон мешуадам, ки қаро шумо қамеша табассум меқунед... Маълум, ки асарӣ сабақҳои Афғонистон будааст...

Дар қашмони Маҳинбону асарӣ ҳавотирӣ пақид омад. Қурбон Ҷалил қиюни Раҳмонро паӣ бурда бошад хам, худро ба қӯли зад. Вале

бо ҳамон тавозӯю табассуми сохта неш заданро фаромӯш накард.

ҚУРБОН: Ба хориҷа рафтан ба ҳар касу нокас муяссар намешавад, Раҳмон...

Баъд ғолибона хандиду аз рӯи одат катори дандонҳои тиллояшро намоиш дода, сӯи дари баромад равона шуд.

РАҲМОН: Рост, хунари хабарчиниву тамаллуқро низ на ҳар кас омӯхта метавонад!..

Дар ҷавоби Раҳмон дар пӯшида шуду сукути гароне ба миён омад. Таъби Маҳинбону хира гашт, нигоҳашро аз фарши ҷо-ҷо рангаш гурехта намеканд.

МАҲИНБОНУ: Кори хуб накардӣ, Раҳмон...

РАҲМОН: Сохтакориҳои ӯро тоқати дидан надорам.

МАҲИНБОНУ: Чӣ хел сохтакорӣ?

РАҲМОН: Ҳар қадами маро мепояд. Дар дилаш кина дорад, вале баробари дидани ман даҳонашро инчӣ карда меҳандаду дандонҳои тиллояшро намоиш медиҳад.

МАҲИНБОНУ: Табассум кардан чӣ бадӣ дорад? Ту ҳам тавонӣ табассум кун, бароят мезебад, Раҳмон.

РАҲМОН: Барои ин ҳунар даркор, аққалан ҳунари риёкорӣ.

МАҲИНБОНУ: Барои чӣ риёкорӣ?

РАҲМОН: Вақте ки чашми кас дигар гап мегӯяду дилаш дигар гапу забонаш дигар гап, инро ғайри риёкорӣ боз чӣ номидан мумкин аст?

МАҲИНБОНУ: Ту зиндагиро намедонӣ, Раҳмон... Дили касро бо ханда, бо забони ширин, бо муомилаи хуш ва бо лутфу меҳрубонӣ ба даст меоранд... Охир ту ҳам дигарҳо барин зиндагӣ карданро ёд гир!..

Овози Маҳинбону меларзид. Аз ғояти изтироб хун ба рухсораш давида, онро ботаровату зеботар карда буд. Як қабза мӯяш ба пеши бар хамида, рӯи синаҳои тарангаш бозӣ дошт.

РАҲМОН: Зиндагӣ чист?

МАҲИНБОНУ: Зиндагӣ... (Нигоҳаш аввал ба сақф, баъд ба рафи китобу ғарами газетаҳо печиду ниҳоят дар рӯи Раҳмон қарор гирифт). Зиндагӣ зистан, хондану қор кардан, бо падару модар,

хешу табор меҳрубону ҷушмуомила будан, ба ошною бегона муро-
со намудан аст. Зиндагӣ боз... боз...

РАҲМОН: Боз се вақт ҳӯроки гарм хӯрдан. Аз паси молу матон
дупулаи хоричӣ давидан, аз ҳамёни бетаги падару модар қабза-қа-
бза пулро барбод дода, дастро ба оби хунук назадан... Ана чист
маънии зиндагӣ барои баъзе олуфтаҳои шаҳри мо...

МАҲИНБОНУ: Ақаллан бо ман нармтар гап мезадӣ, Раҳмон!..

РАҲМОН: (Кинояомез) Аз санг чӣ ҷои гила, қирраҳои тезаш
худию бегонаро меҳарошад...

МАҲИНБОНУ: Сангро суфта қардан мумкину туро не, Раҳмон.
Дар дунё хурмату иззат, одамгариро одоб гуфтани гап ҳаст. Хайр
хурматашро бачо оварда натавонӣ, ақаллан хомӯш шин!..

РАҲМОН: Наметава нам, Маҳин, наметава нам! Ба ҷои ин дар
сарам санг шикананд осонтар аст.

МАҲИНБОНУ: Ҳеч набошад, холабачаи ман буданаширо рӯи
хотир мекардӣ!

Раҳмон ба сукут меравад. Медонад, ки қори хуб нашуд, дағали аз
меъёраш гузашт. Вале ботинан меболад, зеро оқибат дилашро ҳолӣ
қарду бори гароне аз қитфааш афтод.

МАҲИНБОНУ: Дили ту дил не, санг аст, Раҳмон! Ягон зарра
меҳру шафқат дар он намегунҷад. Боз шарм накарда, маро моҳи
ягонаам мегӯй...

Маҳинбону беовоз мегирад. Дили Раҳмон таҳ мекашад, меҳонад
ӯро таскин диҳад, мӯйҳои парешонашро навозиш кунад, бибӯса-
ду бибӯяд. Дубора дасташро ба мӯйҳои анбаросо ва зулфони ба
рухсораш ҳамидан ӯ мерасонад. Ба чашмони пурашки Маҳинбону
гунаҳхорона менигараду чизе гулӯяшро мефишорад ва табассуми
лардолуде дар лабонаш нақш мебандад.

* * *

Ҳамкурсон хомӯшона роҳ мепаёмуданд, гӯё бори гарони гуноҳи
ноқардаеро бар дӯш доштанд. Раҳмон аз бари ростии Маҳмадулло
ва аз думболаш Рашиду Маҳинбону меомаданд.

Баногоҳ мошини нави «Волга31М» аз бари онҳо гузашта дар

фосилаи панҷшаш кадам дуртар истод. Дари мошинро кушода бо лабханди маккорона Қурбон Ҷалил ба истиқболи ҳамкурсон омад.

ҚУРБОН: Табрик, Раҳмон! Шунидам, ки имтиҳони Ойматовро дар ҳузури комиссия супоридаӣ?

Дасти барои табрик дарозкардаи Қурбон Ҷалил муаллақ монд ва ӯ барои аз вазъи ногувор баромадан рӯ ба Маҳинбону овард:

ҚУРБОН: Хона намеравӣ, Маҳин? Ойтихолаат рӯзи мавлуд доранд...

МАҲИНБОНУ: (Ҳаяҷони ботиниву ларзаи овозашро фуру нишонда) Ҳаа, медонам... Дертар ҳамроҳи модарам меоем. Чашмони умкаш молмоли макри Қурбон Ҷалил ба нигоҳи лабрезии хашми Раҳмон бархурду дилаш таҳ кашид. Маҳмадулло авзои ноҷои Раҳмонро пай бурда, гилагузрона пешдастӣ кард.

МАҲМАДУЛЛО: Кори хуб нашуд, акаи Қурбон. Баҳои панҷ хаки ҳалоли Раҳмон буд, вале Ойматов яқравона се гузоштааст.

ҚУРБОН: Ҳеҷ гап не, Маҳмадулло. Дафъаи дигар баҳои хуб мегирад.

МАҲМАДУЛЛО: Донишро ба инобат нагирифтанд. Баҳона карданд, ки тартиботу интизомро риоя намекунад.

ҚУРБОН: (Маккорона рӯ ба Раҳмон меорад) Хафа нашав, Раҳмон. Бидон, ки бо гарданғафсиву говзӯрӣ пеш рафтан мушқил аст...

Қурбон Ҷалил ҳанӯз фурсати даҳон пӯшидан наёфта, Раҳмон бо хашму ситез мушти чапашро ба баногӯши ӯ фурувард.

Ӯ аз ғояти дард нидое ангехту бо тахтапушт дар пеши пой Маҳинбону ва Рашид афтод. Ҳозирон аз ин мушти ногаҳонӣ дасту-по бохтаву парешонҳол гашта, гоҳ ба Раҳмони ҷиддиси мову абрувонаш гирехбаста менигаристанду гоҳ ба Қурбон Ҷалили дар рӯи пиёдароҳ хобида, ки ягон узви баданаш наме чунбид. Рашид ҳам шуда хавотиромез банди дасти ӯро дошту ба палмосидани набз шуруъ кард. Маҳинбону дар болои сари Қурбон нишаста, даст ба мӯи парешони ба хоку хас чулидаи холабачааш бурду бо оҳанги гиряомез сӯи Раҳмон хитоб кард. МАҲИНБОНУ: Чӣ кор кардӣ, Раҳмон? Ӯро куштӣ...

РАҲМОН: (Охи сарде кашида) Ҳоли номард аз ин бадтар...
МАҲМАДУЛЛО: (Бо лабханди каноатмандона) Акнун ақлаш
ба сар мезанаду адаб мегирад...

VI

Резаборон меборид. Аз порисаи боми иморати рӯ ба рӯ катраҳои
борон чакида, бо садои якнавохташ дар дили Раҳмон як ҳузу
андӯхро бедор мекард. Тундар аҳёнаҳён гулдурӯс мезаду аз сари
кӯҳҳои дуродур барқ меҷаҳид. Осмон бор гирифта буд. Он қадар
бори вазнин, ки гӯё миёнаш ҳам зада, ба назар пасту тира метофт.
Олуҷа гул карда буд ва шоҳаҳои симандудайи боронӣ аз нафаси бод
алвонҷ мерафту аз қафи гулбарғҳо ба замин дурдонаҳои катрабо-
рон меафканд.

Раҳмон бо риши расидаву мӯи парешон назди тирезаи панҷара-
банди иҷорахонааш така ба девори сард зада, чашм бар ҷавонаҳои
гули олуҷа лабчанг менавохт оҳангҳои боронӣ аз дилаш метаро-
виданд. Навои ҳузнангези лабчанг дар сақфи иҷорахона танин ме-
ангехт Раҳмон ғарқи андешаҳои ногувори рӯёӣ эҳсос менамуд,
ки касе аз берун бечуръатона дар меқӯбад. Ӯ аз пешорӯи тиреза
хавотиромез қадаме чанд сӯи дар ниҳоду овоз дод.

РАҲМОН: Кистӣ, даро! Дар кушода...

Аз пушти дар овози форами Маҳин ба гӯши Раҳмон расид, ки
оҳанги коҳишомезе дошт.

МАҲИНБОНУ: (Дарро нимроғ кушода) Даҳ дақиқа боз дар
меқӯбам, ҳеч не ки овоз диҳӣ, Раҳмон.

РАҲМОН: (Аз дидани чатру боронии якқади Маҳин каме худро
бохта) Биё Маҳин. Бахудо, нашунидам...

Раҳмон ҳаяҷонаш фуру нишонда борониро ба меҳи девор овехт
ва чатрро кушода барои хушкидан дар кунҷи хона ниҳод. Сипас бо
хандаи самимона Маҳинро ба гирди мизи рангпарида даъват кард.

МАҲИНБОНУ: (Гилагомез) Хавотир шудам, Раҳмон. Ду ҳафта
боз дарс намеоям. Хабар дорӣ ё не, фармони аз донишгоҳ пеш кар-
данат омода шудааст.

РАҲМОН: (Бо бепарвоиву гарданкашии кинояомез) Бигузор пеш

кунанд. Барои Курбони холабачаат хама роххо кушода мегарданд.

МАҲИНБОНУ: (Маънидорона нигариста) Айб аз худат гузашт, Раҳмон. Агар гуноҳатро ислоҳ накуни, фармони ронданат имзо мешавад.

РАҲМОН: (Аз суханони ӯ рамуз бардошта) Гуноҳамро чӣ хел ислоҳ кунам?

МАҲИНБОНУ: Рафта узр мепохӣ. Ман чандин бор хоҳиш кардам, оқибат холабачаам розӣ шуд...

РАҲМОН: Раҳмат, Маҳин. Ман ҳеҷ гоҳ аз Курбон Ҷалил узр намеपुरсам.

МАҲИНБОНУ: (Шигифтомеъ) Тақдират ҳал мешавад, Раҳмон. Се соли таҳсилат барбод меравад... Хоҳӣ якҷоя меравем...

РАҲМОН: Не, Маҳин. Ман дар пеши ин палид сар ҳам намекунам. Ҳатто намеҳоҳам, ки бо ӯ рӯ ба рӯ шавӣ...

Раҳмон ҳашми бологирифтаашро нухуфтан хоста назди тирезаи барқад омад. Шохҳои ғарқи гули олуча аз нафаси бод меларзид. Ҳавои тира майли торикӣ дошт. Резаборон ҳамвора мебориду ранҷу аламҳои ниҳодашро нарм-нарм мешуст.

МАҲИНБОНУ: (Гиљаомеъ) Наход ба хеши мо рашк барӣ, Раҳмон?

РАҲМОН: Оқибат ин номард дар миёни мо ҷудой меафканад.

МАҲИНБОНУ: Аз ҷудой метарсӣ, Раҳмон? (Маҳинбону густохона меҳандад ва ҳонаи ҳолӣ аз хандаи гуворои ӯ пур мешавад).

РАҲМОН: (Рост ба қаъри ҷашмони ӯ нигариста) Хаёлам ҷудоии мо сар шудаву оқибаташ маълум нест...

МАҲИНБОНУ: (Бо шӯру ҳаяҷон) Ох, дуруштиҳои ту диламро меҳарошад, Раҳмон. Баъзан ҳаёл мекунам ҳама чиз дорӣ. Вале боз чизе бароят намерасад. Намедонам чӣ, шояд лутфу навозиш ва сухани ширин. Охир дили зан нозук аст, мефаҳмӣ ё не?

РАҲМОН: (Андешамандона) Боре шунида будам, ки дарвозаи дили зан гӯш аст ва ҳатто ғариштаи қудсиро бо сухани ширин фирефтаи душвор нест. Ба ҳақиқати ин суҳанон акнун бовар кардам...

Баногоҳ дари ҳона бошаст кушода гашту ҷавонмарди тануманди бар танаиш пиджаки ҷаҳорнусхаи нав ва дар сараш қулоҳи ҳамрангӣ

он густохона ворид шуд. Раҳмон дӯсти деринааш Талабро шинохту чашмонаш нур гирифт ва оғӯш кушода ба пешвозаш шитофт.

РАҲМОН: Охоо, гурги танҳо! Кучо мегардӣ, Талаб?

ТАЛАБ: (Ба саропои Маҳин мафтунона нигариста) Ту ҳам хапир шудай, братан. Ин паризода аз кучо ёфти?

РАҲМОН: Мо ҳамкурсем, Талаб. Шинос шав, Маҳин.

ТАЛАБ: Ҳамкурси базеб доштай. Худат чӣ ҳол дорӣ, братан? Шундама кадом хари бологузареро кӯфтай?

РАҲМОН: (Дар ҳоли ногувор монда) Номардеро сабак додам... Ту кучо шудӣ, кайхо боз даракат нест?

ТАЛАБ: Разбор вазнин шуд, Раҳмон. Заҳми корд гирифта, қариб ду моҳ табобат кардам.

РАҲМОН: Бахудо хабар надорам.

ТАЛАБ: (Охе кашида) Ҳеч гап не, братан. Ошнои гургат чонсахт аст...

Маҳин аз гуфтугузори онҳо чун оҳуи рамидае бархесту борониву чатрашро гирифта сӯи дар шитофт. Раҳмон аз паси ӯ ба гусел баромад. Маҳин аз тағи олучаи ғарқи гул гузашта, дар оғӯши резаборони баҳор нопадид гашт. Раҳмон бо лабханди самимӣ дар пешорӯи дӯсташ Талаб нишаст.

ТАЛАБ: (Рамузгирона) Чаро дарс намеравӣ, Раҳмон?

РАҲМОН: (Охи сарде кашида) Дарсравиҳо тамом шуд, Талаб. Маро аз университет пеш мекунад.

ТАЛАБ: Кӣ пеш мекунад?

РАҲМОН: Ҳамон номарде, ки мушти обдор хӯрд, аз болоям шиқоят навиштааст.

ТАЛАБ: Қурбон Чалил? Номатқул кардаст, Раҳмон. Мана ин пулхоро гиру ришу фашатро ба тартиб оварда, пагоҳ дарс бирам. Бо Қурбону дигар харҳои калонаш худам гап мезанам...

Талаб як даста пулро дар гӯшаи миз ниҳолу аз қояш хест. Бо ду даст аз китфи Раҳмон дошту такон дода бародарвор ба оғӯш кашид.

ТАЛАБ: Ту бояд бар қасди бадхоҳонат бихонӣ, братан. Ин селай

шағолон аз ҳамлаи гургона мурданивор метарсанд...

Талаб дастони Раҳмонро самимона фишурду чун гурги танҳое дар коми торикӣ нопадид гашт. Раҳмон дар таги тирезаи панҷарабанд хастаҳолона қадам мезаду аз чашмонаш беист ашк метаровид. Тундар гурриши фосиладоре кашида, хаданги барқ синаи осмонро чок мекарду резиши борон аз нав шиддат мегирифт. Олуҷа гул карда будо баҳор меомад.

* * *

Қурбон Чалил аз остони баромадгоҳи бинои барҳавои Университет худро ба таги чатр гирифта, сӯи мошинаш шитофт. Резаборони сард аз сахар боз мебориду осмони тираву абролуд гӯё барои фирори зимистони тӯлониву дилгиркунанда мотам гирифта буд. Қурбон дари мошинро кушода лаҳзае дар нишастгоҳи пеш бароҳат нишаст. Ӯ калидро гирифта мошинро ҳанӯз ба қор наандохта буд, ки аз паси сараш касе бо панҷаҳои саҳту қафи дасти шахшул гулӯяшро фишурд. Ӯ дар қабзаи ҷанголи тавоно нафасгир шуда, ҳис намуд, ки дасти дигаре дами тези қордро ба таги манаҳаш ниҳод. Овози пасту таҳдидомезе чун дами қорд ба гӯшаи халида аз нишастгоҳи ақиб Қурбонро ба даҳшат афканд.

ТАЛАБ: Агар аз зиндагиат умед дошта бошӣ, хориҷ кардани Раҳмон Раҳимовро фаромӯш намо...

ҚУРБОН: (Дар пушташ одами никобпӯшERO дида) Ту кистӣ? Чаро ба мошини ман бе иҷозат даромадӣ?

ТАЛАБ: (Аз сӯроҳии никоб чашмони лабрезии хашмаш медурахшад ва нӯги қордро ба гулӯи ӯ зер мекунад) Ман аҷали ту! Аз ҳамин дақиқа мошин аз ту нест! Фаҳмидӣ ё не?!

ҚУРБОН: (Бо тарсу илтиҷоомез) Инсоф кун, бародар! Ман ин мошинро бо баҳои ҷон харидам...

ТАЛАБ: (Ҷанголашро саҳттар фишурдаву нӯги қордро халонда) Куттии пешро кушову пораҳои гирифтаву пулҳоятро барор!

ҚУРБОН: Худоё, мемурам! Раҳм кун, бародар! (Бо дастони ларзон куттиро кушода, бандҷаҳои пулро дароз мекунад) Нӯги қордартро дуртар кун!..

ТАЛАБ: (Ба бандчаҳои пул нигариста) Ин пулу пайсаҳоро аз кӣ ситондӣ, шуллуки хунхӯр! Калиди мошинатро ҳам ин тараф дех!

ҚУРБОН: (Дар чашмонаш ашк ҳалқа мезанад) Чонамро гиру мошинро не, бародар. Ман инро аз тағи борони тиру таркиши ми-наҳо гузашта, бо баҳои чон харидам...

ТАЛАБ: (Бо оҳанги қатъӣ) Калимаатро арза кун! Аввал қонатро меситонаму баъд мошинатро мегирам...

ҚУРБОН: (Ба талвосаи чон афтода) Тавба кардам! Тавба! Дигар ба ҳафт пушти Раҳмон кордор намешавам...

ТАЛАБ: (Каме чанголашро суст карда) Ақлат акнун ба сар зад... Фармони хоричшавиашро кай бекор мекуӣ?

ҚУРБОН: (Ларзидаву ба зинда мондан умед баста) Худи ҳозир!

ТАЛАБ: Ректор имзо мондааст?

ҚУРБОН: Не. Пагоҳ барои имзо бурданӣ будем.

ТАЛАБ: Фаромӯш наkun, ки агар фармон имзо шавад, саратро бурида дар паҳлӯиаш меовезам! Фаҳмидӣ ё не?

ҚУРБОН: (Итоаткорона) Фаҳмидам! Фаҳмидам!.. Имзо наме-шавад...

ТАЛАБ: (Чанголашро кушода калидро мекарояд) Гир, мошину пулҳои ҳаромат саратро хӯрад! То сахар аз фармон ному нишон намонад! Агар ба ҷое хабар диҳӣ, мурдаатро зоғу заған меҳӯрад! Фаҳмо?!

ҚУРБОН: (Оҳи сабук кашида, калидро мегирад) Сад бор тавба кардам! Худи ҳозир рафта аризаамро мегираму фармонро нест ме-кунам...

ТАЛАБ: (Кордро ба чайбаш андохта) Ин дафъа аз хунат гуза-штам. Агар аҳдатро бишканӣ, аввал ту, баъд устодат рост ба Пули Сирот меравед!...

Талаб аз мошин фуромада дар торикӣ нопадид гашт. Қурбон мадхушона оҳи бадарде кашиду пайкари ғарки арақашро ба тақя-гоҳи мошин партофт. Вучудааш аз даҳшати марғ меларзид, ҷои зах-ми корду нақши чанголҳои гиро месӯхту дард мекард. Бо дастони ларзон бастаи пулҳоро ба қуттии пешорӯиаш андохта онро кулф

карду мадхушона аз мошин фаромад. Дасти донишчӯи бастидум аз таги дахлези даромадгоҳ худро канор кашида ба Қурбони дахшатзада роҳ кушоданд. Ойматов дар утоқи қорӣ аз рӯи мизи паҳну дарозаш қоғазхоро меғундошт, ки Қурбон Ҷалил бо ҳоли табох ва ранги рӯи париди ворид шуд. Ойматов аз авзои ноҷои Қурбон рамуз бардошту рӯй додани нохуширо пай бурда, хавотиромез пешдастӣ кард.

ОЙМАТОВ: Биё, Муллоқурбон. Рафтани будӣ, чаро гашта омадӣ?

ҚУРБОН: (Беҳудона аз сӯроҳии гӯшаи миз як пиёла об рехта менӯшад) Аризаамро гашта мегирам, устод.

ОЙМАТОВ: (Ҳайрон шуда) Ариза? Кадом ариза?!

ҚУРБОН: Шикоят аз болои Раҳмон Раҳимов...

ОЙМАТОВ: (Бо заҳрханди маънидорона) Ҳаа...Чаро ранги рӯят канда?! Чӣ ҳодиса рӯй дод?

ҚУРБОН: Напурс, устод. Илтимос аризаамро диҳед!

ОЙМАТОВ: Ҳуш дорӣ ё не, Муллоқурбон! Аризаи тӯро муҳокима карда, фармон тайёр намудем. Пагоҳ фармон имзо мешавад.

ҚУРБОН: (Исроромез) Устод, ман зиндагӣ қардан меҳохам. Аризаамро гардонда диҳед!

ОЙМАТОВ: (Хавотиромез) Чаро бари гарданат чоку гиребонат хунолуд?! Касе ба ту таҳдид қард? Милиса даъват мекунам? (Гӯшақро мегирад).

ҚУРБОН: (Гӯшаки телефонро рабуда) Нее, устод! Хатари марғ моро думболагир аст. Милисаву суду прокурор ҳеҷ қор қарда наметавонанд.

ОЙМАТОВ: (Ҳаросида) Хатари марғ?! Ба қанголи ягон авбош афтодӣ?

ҚУРБОН: Аз Азроил ҳам дахшатноктар аст, устод! Қонамро қариб меситонду боз Худо раҳм хӯрд. Аризаро диҳеду фармонро даронед, устод!.. Мурғи аҷал дар болои сарамон пар мезанад...

ОЙМАТОВ: (Ба дахшат афтода) Ин қадар натарсон, Муллоқурбон! Қонуни тартибот ҳаст, давлат ҳаст.

ҚУРБОН: (Фиғони даҳшатнок кашида) Ҳамаашро мефаҳмам, устод! Бубинед!.. (Ба ҷои захми корд даст мебарад) Аз мурдан базӯр раҳидам... Агар фармонро нест накунем, ҳар дуямон рост ба ҷаҳаннам меравем!..

ОЙМАТОВ: (Ба даҳшат афтода сӯи тиреза менигирад ва аз ҷузвдон варакери мегирад) Майлаш, фармонро нест мекунем, Муллоқурбон... (Бо дастони ларзону нигоҳи моломоли ҳарос варақро мебаронад) Лекин қафо намегардем ... Фаҳмо!..

ҚУРБОН: (Вучудаширо аз нав даҳшат фаро мегирад) Метарсам, устод. Аз марг метарсам...

ОЙМАТОВ: (Андешамандона) Натарс, Муллоқурбон! Миёни гургро гург мешиканад. Фақат дар байни ин ҷавонони хунгарму кӯтоҳандеш оташи душманӣ афрӯхтан даркор!..

* * *

Раҳмон хангоми истироҳати тобигона аз лаби палҳои пиёз боз-эҳтиёт қадам монда бори дигар ҳаётро ҷарх мезад. Аз ҳаёта бӯи пудинаи боғию райҳон ва буттаҳои занҷабил меомад. Боз бӯи кулчаи ширмол, ки модараш навакак аз танӯр канда буд.

Ӯ ғарки ҳаёл бӯи ошноӣ ҳаётро мешамиду аз дур, аз сари теплаҳои сабз нолаи найе ба гӯш мерасид.

Най нола мекарду дарди ширине вучуди Раҳмонро мефишурд ва симои Маҳинбонуро дар ҳаёлаш зинда мекард. Най нола мекарду Раҳмон медонист, ки фурсати ба донишгоҳ баргаштанаш наздик аст. Боз ҳамин ҳавлии хилват мемонаду модари пир. Боз ҳамин ҳаётаю дарахтҳо, танӯри дудбаставу нонхонаи деворхояш гиландуда, сукути шабҳои маҳтобию кӯчаҳои пурҳои дех. Ва як пора дили ӯ низ ҳамроҳи модар мемонад. Намедонист барои таскини хотири ӯ вақти видоё чӣ гӯяд. Аз ҳоли Барчиной пурсидан барояш авлотар намуд.

РАҲМОН: Оча, Барчинойро мебинӣ?

САНАВБАР: Ягон бор мебинам, бачам. Хонаашон биёяд маро хатман хабар мегирад.

РАҲМОН: Зиндагӣ хуб аст? Фарзанддор шудааст ё не?

Бедонаҳои даруни кафас, ки дар куббаҳои кандакориҳои сутун овезон буданд, аз гармои ҳаловатбахши офтоб пинак мерафтанду ноаён қанотак мезаданд. Талаби Гург нигоҳи андешамандашро аз бедонаҳои кафас нақанда, пиёлаи чойро ба лаб мебарду тарҳи рӯяш ҳолати ҳакимона мегирифт. Маҳмадулло бетоқатона сӯи қабобпаз чашм медавонду Раҳмон гӯш ба навои резаву таскинбахши ғавғора дода, дамидани ҳубобчаҳоро тамошо мекард. Бӯи гуворои ситқабоб олуи ба дуи ангишту рағғани сӯхта иштиҳои онҳоро ба ҳуруш меовард.

ТАЛАБ: (Оҳи бадарде қашиди андешамандона) Насими бозсозиву озодӣ мевазад, Раҳмон. Озодие, ки бузургтарин неъмат инсон аст... Акнун ғамидам, ки ҷаро уқоб дастомӯз намешаваду дар қунҷи кафас мемирад...

РАҲМОН: (Аз ҷари шиновари рӯи ҳавз чашм нақанда) Озодии уқоб барои бедонаҳо марғ аст, Талаб. Агар бедонаҳои кафасро ҳозир озод қунем, нисфаш ба қанғоли уқоб меафтанду боқимондааш насибаи гурба мешаванд.

ТАЛАБ: (Чашмонаш мекурашад) Ҷаро? Ҷунки бедонаҳо қудрати барои озодӣ мубориза бурдан надоранд. Ниҳодашон асорату бандагиро мебарварад. Аммо уқоб фарзанди парҳошу муборизахост!

Чашми Раҳмон ба марди миёнаумри сару либосаш ҷиркину доғзадае афтод, ки аз паси сари Талаб сӯи онҳо меомад. Дар нигоҳи ин мард андӯҳи гароне нуҳуфта буд. Ё аз қамати ҳамида, рӯи захири пурожанг, риши расида ва мӯи ҷӯлидаи ношуставу шонанаҳӯрдаи марди овора чашм нақанда, бо овози нақандон баланд гуфт.

РАҲМОН: Фарз қардем, марди оворае озод аст, Талаб. Вале нони ҳӯрдан надорад. Озодии ӯ дар қиёси асорати як маҳбус, ки ба ҳар ҳол танаш пӯшидаву шикамаш сер аст, ҷӣ арзише дорад?

МАРДИ ОВОРА: (Ба пеши мизи онҳо омад) Мурдан беҳтар аст, аз ин аҳволу озодие, ки ман дорам...

МАҲМАДУЛЛО: (Ҳандида) Ҷака парто! Бо қисаи ҳоли бозсозиву озодиро ба сарат мезанӣ?!

Талаб ба афту андоми марди овора рамузгирона нигаристу чун хайратзадоҳ аз ҷояш нимҳез шуд. Ҳеч бовараш намеомад, ки дар пешорӯяш шиноси дерина ва ҳимоятгари собикаш Сафари олуфта истодааст.

ТАЛАБ: Сафари олуфта?! Ин чӣ аҳвол аст, акаҷон?!

САФАР: (Дар чашмонаш ашк падида меояд) Наход надонӣ, Талаб! Як сол шуд, ки ҳамаи дӯконҳоро хонаамро кашида гирифтанд. Дар кӯча овораву бесоҳиб мондаам...

Пешхизмат табаки сиккабобро ба рӯи миз мегузорад. Талаб аз мизи ҳамсоя курсиеро оварда Сафари олуфтаро ба ништастан таклиф менамояд. Ӯ бечуръатона мешинаду бо нӯги остини чиркин ашқи чашмонашро пок мекунад.

ТАЛАБ: Бишину рушантар гап зан, акаи Сафар! Барои чӣ хонаву дӯконҳоятро кашида гирифтанд?

САФАР: Хешбачаи ман Файзиддинро медонӣ-а?

ТАЛАБ: Эшонӣ Файзиддин, директори ҳозираи бозор?

САФАР: Ёфти. Ин эшонӣ маккор сарамро тоб доду бо фоизи зиёд қарз гирифта, хонаву дӯконҳоямро ба гарав мондам. Меҳостем якҷоя аз Афғонистон матову либосҳои хушхарид биёрем. Кӯтоҳи гап, борхоро аз сарҳади Тирмиз мегузарондем, ки аз миёни лӯлаҳои матоъ қариб як ҳалта шириаи афён ёфтанд. Қорамон ба милисаву КГБ-ву суду прокурори мулки ҳамсоя афтоду покопок сӯхтем.

ТАЛАБ: Шири афёнро кӣ мондааст?

САФАР: Намедонам. Эшон соф ба гардан нагирифт. Барои ҳалос шудан аз қарздорону суду милиса чор дӯкону хонаамро бо пули пучак фурӯхтаму дар кӯча мондам...

МАҲМАДУЛЛО: (Як пора сиккабобро хоида) Дӯконҳоятро кӣ харид?

САФАР: Эшон ба Коко Салом ном тоҷири афғон фурӯхт.

РАҲМОН: (Бо таассуфу ҳамдардӣ) Ман ҳайрон будам, ки ин тоҷири зихнаи афғон дар бозори мо чӣ хел дӯкандор шудааст...

ТАЛАБ: (Бо тааҷҷуб) Охир Эшон ду-се сол пеш дукат шуда,

худатро пир мегуфт. Наход то ин дараҷа ноодамӣ кунад?

САФАР: Баробари донаи арзан одамгарӣ надоштааст, ин хари фосик. Духтари донишҷӯямро дида, барои зино кардан бо Кокои афғонаш ташвиқ намудааст...

МАҲМАДУЛЛО: (Гиребонашро дошта) Худоё, аз ин Эшони ҳаромзода ниғаҳбон бош...

САФАР: (Аз бағалаш корди коғазпечеро берун мебарорад) Аз дарду алам корд гирифта омадам, ки дар ҷои кораш ҷоқ мекунаму ғамбодай дилам ҳолӣ мешавад. Вале посбони ғулаш маро даромадан намонданд.

ТАЛАБ: (Ҳашмашро фуру бурда) Ҳозир дар ҷои кораш аст?

САФАР: Ним соат боз ҳамроҳи Кокои фосикаш сӯхбат доранд.

Талаб аз чайбаш панҷ даҳсӯмаро берун оварда, ба рӯи миз ниҳоду бо симои чиддиву азми ногаҳонӣ аз ҷояш хест. Нигоҳаш шарар дошт, мушакҳои тарҳи рӯяш таранг шуда, аз ғояти ҳашм дандон мефишурд. Раҳмон аз вачоҳати ситезаолуди ӯ

хавотир шуда, аз остини куртааш дошт.

РАҲМОН: Кучо хестӣ, Талаб?

ТАЛАБ: (Безътиноёна) Пули кабобро диҳеду таксӣ гирифта ҳар сеят дар пеши дарвозаи бозор маро интизор шавед.

РАҲМОН: Ман ҳамроҳат меравам...

ТАЛАБ: Не, Раҳмон. Гург танҳо шикор мекунад...

Талаб дилпуруна сӯи идораи директори бозор раҳсипор гашт. Сафари олуфта нобоварона гоҳ ба Раҳмон менигаристу гоҳ ба Маҳмадулло ва эҳсос мекард, ки ҳодисаи нугуворе сар мезанад.

Дар қабулгоҳи директори бозор посбони таҳамтане пешонаашро бо қафи даст пӯшонида пинак мерафт. Талаб бо лабҳанди ноаён даҳсӯмаеро ба ду ангушт ба миёни синаҳои дамидаи котибаи танноз ҳалониду ҳарфе нагуфта дари ҷармини директори бозорро кушод. Эшони Файзиддин ва Коко Салом, ки дар гирди мизи пастаки болояш пур аз меваву газак ва коняки нодир менишастанд, аз густохона даромадани Талаб кадре нороҳат шуданд. Талаб аз рӯи одати касбӣ дарҳол ҷаҳор самти утоқи корино омӯхту ҷолокона ка-

лиди даруни чашмаки кулфро тоб дод.

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: (Норозиёна ва бо оҳанги дурушт) Худсарона медарой, Гург?! Хизмат?

ТАЛАБ: Се-чор сол шуд, ки ғусфандхон фарбеҳи рамаро тока меҳӯрӣ, Эшон. Додани ризку рӯзии гург ба ёдат намерасад...

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: (Хавотиромезу зиракона) Дар гирди рама шикорчиҳо аз милисаву амнияти суду маҳкама хеле зиёданд, Талаб. Аз расидани тири ногаҳоние наметарсӣ?

ТАЛАБ: (Дарро чобукона кулф карда) Гурги гушнаву чонсарак аз касе наметарсад, Эшон. Гапфуруширо кам куну дари сейфа кушо!

КОКО САЛОМ: (Бо изтиробу ошуфтаҳоӣ аз чояш меҳезад) Хуш дар сар дорӣ ё не, ого!

ТАЛАБ: (Бо ҳашми дарунсӯз) Даматро гир, фосики беимон! Пули бе дарди миёни бангу чакидаву героин мастат кардаст?

КОКО САЛОМ: (Шӯрида) Ин падарсаги девона аз кучо омад, Эшон?!

Талаб бо ҳаракати тезу тунд зери баногӯши Коко Салом каламушти гароне кӯфт ва ӯ чун кундаи бечон бо тахтапушт афтоду кулоҳи дарозрӯяи пӯсти қароқулиаш аз сар pariда рафт. Ранги рӯи Эшони Файзиддин аз зарби ин мушти ғустохона ва пайкари ёзидаву мадхуши Коко Салом батамом канда, лаҳзае дасту пояш беҳол гашт. Сипас ба худ омаду бо шитобу чадал ҷанг ба гӯшаки телефон андохт. Талаб бо ҷолокии ғайриоддӣ аз ҷайб кордеро берун оварду сими гӯшакро ҷудо кард. Эшони Файзиддин аз ҷилои корд қадаме қафо ниҳоду беихтиёр ниҳеб ангехт.

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: Беаклӣ нақун, Талаб! Пушаймон мешавӣ!..

ТАЛАБ: (Дами кордро ба гулӯи ӯ ниҳода) Калимаатро бихон, Эшон! Чашматро хоки гӯр сер нақунад, аз тору пуди бозору ҳақи беваву бечора зада сер нақардӣ...

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: (Аз халидани нӯти корд ба даҳшат афтода) Ба хунам зомин нашав, Талаб!.. Ҳақатро дучанд медихам...

Эшон бечурағатона куттии гӯшаи мизро кушода, се бандҷаи

дахсӯмаро ба пеши Талаб ниҳод. Талаб бо хашму ситези афзун гардани Эшонро фишурда, дами кордро ба таги манаҳаш зер кард.

ТАЛАБ: Маро гӯл назану сейфро кушо, палид! Набошад говкушат мекунам!..

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: (Хам шуда) Ҳозир мекушоям...

Аввал калидро гирам...

Эшон ҳам шуда куттии мизро кашиду тугмаи ниҳонии посбонро ноаён зер кард ва сипас дари говсандукро кушод. Аз дари нимкушодаи сандук бандчаҳои рӯиҳам хобидаи пулу доллар ва халтачаҳои героин ба чашм метофт. Талаб қаламдони оханини рӯи мизро ноаён бардошта, ба фарқи сари Файзиддин кӯфт. Эшон фиғоне кашида, ҷонсарак қафо гашт ва аз зарби мушти гароне мадхушона рӯи миз афтод.

Талаб бандчаҳои пулу долларро ба халтае андохта буд, ки аз берун садои бошитоби пой ва кӯфтани дар баланд шуд. Талаб ғарамӣ коғазҳои назди халтачаҳои героинро оташ зада омодаи фирор гашт. Коко Салом аз бӯи дуду садои дахшатноки тири туфангча, ки барои шикастани қулфи дар андохта буданд, як қад парида ба хуш омад. Ӯ говсандуки кушодаи оташандуда ва халтаи пулро дар дасти Талаб дида, осемасар бархесту аз бағалаш туфангчаро гирифта сӯи ҳарифаш рост кард. Талаб бо чолокии ногаҳоние уреб ҷаҳида, ба дасти туфангчадори Коко Салом ҷанг андохт. Тири туфангча хато рафт ва корди дасти чапи Талаб ба думбаи Коко Салом халиду фиғони дахшатноки ӯ ба фазои хона печид. Талаб туфангчаро рабуда, кундазоне ба шикам ва каламуште ба паси гардани Коко фуруварда буд, ки дар башаст кушода гашту посбони таҳаматани туфангдор аз пешорӯяш пайдо шуд. Талаб чобукона ҳам шудаву хез гирифта, кордро ба шиками посбон халонид.

Талаб бошитоб боронии овезони Коко Саломро пӯшиду қулоҳи дарозрӯяшро ба сар ва айнакашро ба чашм ниҳода, аз тирезаи қалону барқади хона ноаён берун ҷаҳид. Ӯ халта дар даст қулоҳи афғониро ба пешонааш зер карду аз миёни анбӯҳи одамони парешону ошuftаҳол ба милисаҳои дартозу саросема нигариста сӯи

баромадгоҳи бозор шитофт.

Дар гӯшаи дарвозаи бозор Раҳмон ва Маҳмадулло дар назди тақсии дарааш нимкушода, аз шунидани садои тир ҳавотир шуда, ҷӣ қор қарданашонро намедонистанд. Талаб бо сурату симон шабеҳи тоҷирони афғон сӯи онҳо салом доду тақлидомез хоҳиш намуд.

ТАЛАБ: Бародарон, қурбони шумо... Камина азми фурудгоҳи ҳавой дорам. Агар ба манзил бирасонед, дуоғӯятон мешавам...

РАҲМОН: (Бо лабханди ҳайратомез) Ба чашм, соҳиб...

Бифармод, мо дар хидмат...

Раҳмон бо нимтаъзими лутфомез дари пеши таксиро кушоду Сафари олуфта аз нишастани қаси ношинос ҳавотир шуда, суоломез сӯи Маҳмадуллову Раҳмони ҳампахлӯяш менигарист. Тақсӣ мавзунона тоб хӯрда, ҷониби фурудгоҳ раҳсипор гардид. Сафари олуфта гӯё дар болои сӯзан нишаста бошад, ҳавотиромез мечунбиду ҷуръати пурсидани қӣ будани марди мусофирро намекард.

Тақсӣ дар наздикии фурудгоҳи ҳавой бозистоду Раҳмон бо лутфи шитобомези ширинқоронае дари пешро кушода таориф намуд.

РАҲМОН: Расидем, қоқочон! Ба Қобул парвоз доред?

ТАЛАБ: Қурбони шумо!.. Аввал ба Қобул, баъд Исломобод...

Тақсӣ рафт. Сафари олуфта бо ҳайрати ошқоро ҳамона сӯи Талаби айнақпӯш менигаристу тарҳи рӯи ӯ ба назараш ошно метофт. Талаб нигоҳи рамузгиронаи ӯро пай бурда, айнақро аз чашмонаш гирифт бо лабханди самимонае Сафарро оғӯш намуд.

ТАЛАБ: Нашинохтӣ, ақай Сафар? Ба хотири неқиҳои қардаат қазои ҳарифони номардатро додам... (Ду бандча доллари нокандаро ба дасташ дода) Мана ин пулҳоро бигиру дар ягон гӯшаи шаҳр қасбу қоратро пеш бубар... Агар мабодо бипурсанд, бигӯӣ, қи Талаби Қургро на дидааму на мешиносам...

Дар чашмони Сафари олуфта ашқ ҳалқа мезанад, эҳсоси олу-да ба дарду ҳасрат гулӯяшро мефишорад ва дасти ларзонашро сӯи Талаб, қи ҳамоҳи Раҳмону Маҳмадулло вориди фурудгоҳи ҳавой мешуданд, сипосгузрона меафсонад.

* * *

РАҲМАТШОҲ: Эй сағера, ин чо биё!

Овози шинос аз нимторикӣ меомад. Раҳмон аз тангкӯчаи кано-ри хобгоҳ ба истикболи овоз рафт. Дуртар аз иморати хобгоҳ дар гӯшае чорпанҷ нафар чавонмарди ҳангомаҷӯи авбошсурат давра ораста буданд, ки Раҳмон дар миёни онҳо Раҳматшоҳро шинохт. Дили Раҳмон аз нигоҳи кинабору довталабонаи онҳо таҳ кашиду пай бурд, ки ҳамин замон нохушии сар мезанад.

РАҲМАТШОҲ: Талаби Гургу Маҳмадулло кучост?

РАҲМОН: Маҳмадулло Исмаев?!

РАҲМАТШОҲ: Ҳаа. Рафта гӯй берун барояд, ин чо разбор ме-шавад. Худат ҳам биё.

РАҲМОН: Майлаш, Раҳматшоҳ. Ба шарте, ки разборат бечанг, хушӣ ба хушӣ гузарад.

Баъди фурсате се кас берун баромаданд. Маҳмадуллоу Шарифу Қудрат ва аз думболи онҳо чанд ҳангоматалаби дигар. Аз рӯ ба рӯ Раҳматшоҳ дар ихотаи ҳамсафонаш меомад.

МАҲМАДУЛЛО: Боз сабуки накунед! Як гапи бечо ба чангу кашокаш бурда мерасонад.

Онҳо дар майдончаи нимторики канори хобгоҳ бозистоданд. За-мини нам ях баста буду яхпораҳо дар зери пой ҳангомаҷӯён но-лишқунон мешикастанд. Раҳмон дар бари арчаи наврустае қарор гирифта, бо дили пуризтироб сухани Маҳмадулло ро гӯш медод.

МАҲМАДУЛЛО: Салом, Раҳматшоҳ. Гап зан, омадем.

РАҲМАТШОҲ: Туву Раҳмон чӯраатон Талаби Гургро чаро на-сиҳат намекунед?! Раиси бозор ва як тоҷири номдори афғонро мурданिवор кӯфта, пулҳоро аз сейф бурдааст.

МАҲМАДУЛЛО: Талаби Гургро ту аз ман беҳтар мешиноӣ, Раҳматшоҳ. Ҷои буду бош ва ризки ҳардуят бозор аст...

РАҲМАТШОҲ: Афсона нагӯй, Маҳмадулло. Ман хабар дорам, ки Талаби Гург дина бегоҳӣ хобгоҳи шумо омада буд. Ҳамона ёфта медихед, ҷонатон халос.

РАҲМОН: (Ҳашмашро фуру нишонда) Худат хуб медонӣ, ки Та-лаб дар Душанбе нест. Аз дасти милисаву авбошҳои бозор тарки

Батан кардааст...

РАҲМАТШОҲ: Гашга омаданаширо пинхон мекунед?! Падараш дар дасти мо гаравгон аст. Ёфта надихед, қассобиро сар карда мӯйсафедро то сахар нест мекунем...

РАҲМОН: (Нобоварона) Падари Талаб ҳамдиёри ман аст, Раҳматшоҳ! Агар мӯйсафедро гаравгон мегирифтед, Талаб рост пеши ман меомад...

РАҲМАТШОҲ: (Рӯ ба ҳамроҳони таҳамтанаш оварда) Бовар на-мекуни? Мӯйсафедро биёред! Ҳамдиёраш бубинад...

Падари Талабро, ки дастонаш ба пушт баста, сару рӯяш кафидаву хунолуд ва чанд ҷои куртаву челакаш дарида буд, аз мошине кашолақунон фуруварданд. Мӯйсафед лангидаву ҷисми озурдаширо кашолақунон ба назди Раҳмону Маҳмадулло расиду ҳамдиёрашро шинохта каме мадор гирифт.

ПАДАРИ ТАЛАБ: Раҳмон, туй бачам. Чанд бор гуфтам, ки ҷураат Талабро насихат куну аз роҳи бад бигардон... Мана оқибати зӯровариҳояш... Мурданам беҳ аз ин ҳол... (Мӯйсафед навмедона ашк мерезад).

РАҲМАТШОҲ: (Ба посбонҳо амр медиҳад) Баред! (Сӯи Раҳмон рӯ оварда) Акнун дидиву бовар кардӣ?!

РАҲМОН: (Пеш омада) Мӯйсафедро сар бидех, Раҳматшоҳ. Қавли мардона ҳамин, ки Талаб гунаҳкор бошад, ҷазояшро худамон медиҳем.

РАҲМАТШОҲ: Не, намешавад! Хунро бо хун мешӯем, Раҳмон! То Талаби Гург омада тавба накунад пулҳои рабудаашро барнагардонад, мӯйсафед гаравгон меистад...

Аз паси иморати хобгоҳ садои поймонӣ ва шикастани яхпораҳо ба гӯш расид. Ҳозирон хавотиромез ба қафо нигаристанд. Дастае бо роҳбаладии Талаби Гург сӯи онҳо меомаданд.

ТАЛАБ: Кӣ тавба мекунад? Ман?! Номаткул кардӣ, Раҳматшоҳ!

РАҲМАТШОҲ: Хайрият бо дасту пой худат омадӣ, Гург! Чаро пулҳои даруни сейфро гирифта, ҳалтачаҳоро оташ задиву эшону Кокоро зада нимҷон кардӣ?

ТАЛАБ: Ту аз кай боз қозиву раиси бозор шудӣ, Раҳматшоҳ?! Ё сӯхтани халтаҷаҳои қакидаву героин девонаат кардааст? Мӯйсафе-ди падарам қучост?

РАҲМАТШОҲ: Девона худат! То пулҳоро наёрӣ, аввал сари падарат, баъд сари туро аз бех мегирем, Гург.

ТАЛАБ: Гапа калон назан, Раҳматшоҳ! Сад бор пушаймонам, ки ба хотири Сафари Олуфта сари туву Эшонро барвақттар нағи-рифтам...

Раҳматшоҳ аз ғояти қаҳру ғазаб қадаме пеш ниҳоду ҷавонони хар ду даста ба ҷунбиш омада ҷафстар шуданд. Онҳо дастаи қорду занҷирҳои оҳанро мефишурданд, муштҳо гирех мешуданд, ҷашмҳои шарорарез ҳамдигарро таъкиб менамуданд ва вазъият сония ба сония шадиду ногувортар мегардид.

РАҲМАТШОҲ: Бо аҷалат бозӣ нақун, Гург! Ҳушёр бош, ки мурдаи бесоҳибат насиби лошахӯрон нашавад!

ТАЛАБ: Занак воре начак, Раҳматшоҳ! Мард бошӣ, майдон қушод аст...

Мушти гароне ба баногӯши Талаб расид. Маҳмадулло бо як ҳез худро ба миёна афканд, то занозаниро пешгирӣ кунад. Қалтаке ба сараш омаду дар як нафас издиҳомии шӯрида ба кӯфтани таъқиби якдигар пардохтанд. Талаб бо қорд ҳамла оварда, бо мушту лағад рақибонашро меафтонду бо шитобу ҷадал сӯи падари гаравгонаш мешитофт. Аз миён дақиқае нагузашта, ӯ худро ба мошин расониду ронандаро бо зарби муште берун афканд ва савори мошини рақибон ҷағғалат андохта аз ҷашм нопадид гашт. Раҳмон ҳам шуда бо як силтаи тани рости суфтаи арҷаеро аз замин канд. Маҳмадулло ҷанг зада, арҷаро аз дасти ӯ рабуду амр дод:

МАҲМАДУЛЛО: Раҳмону Самихон аз ду бари ман рост шавед! Зада пеш меравем! Ҳушёр бошед, ки аз пуштатон бо қорду қалтаки оҳанӣ назананд!

Дастаҳои ҳарифон фосила гирифта, сӯи якдигар мушту лағад меандохтанд. Қорду қалтак ва занҷиру тасмаҳо бар тани ҷавонони саргарми ҷанг бармехурд. Раҳмон якҷанд арҷаи наврустаро

аз замин канда ба дасти шариконаш дод. Арчаҳои сахту каниш бо зарбаҳои ҷонкоҳаш ваҳме дар миёни ҳарифони пешсаф афканда, онҳоро ба гурехтан водор мекард. Аз тирезаи кушодаи кабатҳои болои Рашиду Қурбон Ҷалил рафти ҷангу занозаниро тамошо мекарданду доду ғиғони пуризитироби духтарон авҷ мегирифт.

Баногоҳ дастаи милисаҳои мучаҳаз бо калтакҳои резинӣ аз паси хобгоҳ тохта омаданду донишҷӯён огоҳ шуда, занозаниву муштқӯ-бино хотима бахшиданд. Раҳмону Маҳмадулло охириш шуда ба бинои хобгоҳ даромаданду Қудрат калтакеро ба дастаи дари иморати хобгоҳ ҳалонда онро аз дарун баст.

Шаб сарду торик буд, замин сахту яхбаста ва осмон тираву абро-луд. Аз фазои беситораи шаҳр бӯи барф меомад. Бӯи барфи поёни фасли ҳазон.

* * *

Садои хуштаки пуризитироб ва гирудори милисаҳо дар берун идма дошт. Раҳмон либосҳои хунолудашро кашида, ханӯз ғурса-ти либоси тоза пӯшидан наёфта буд, ки садои пойи мили-саҳо аз пушти дар баланд шуд.

Баногоҳ дари хонаи Раҳмонро қўфтанд ва ӯ либосҳои кашида-ашро осемасар аз тиреза берун афканду ночор ба даруни бистари рӯи симкат даромада, худро машғули хоб вонамуд. Се милиса дар-ро кушода вориди хона гардиданду Раҳмон чашмонашро молида, сар аз бистар берун овард.

КАПИТАНИ МИЛИСА: Талабу Маҳмадулло ҳамин ҷост?

РАҲМОН: (Худро хайрон вонамуда) Кадам Талабу Маҳмадулло?

КАПИТАН: Талаби Гургу Маҳмадуллои паҳлавон. (Дафтарча-ашро кушода). Маҳмадулло Исмаилов, донишҷӯи курси чоруми...

РАҲМОН: Хонаи курсҳои чорум дар қабати сеюм, аҳо.

КАПИТАН: (Синҷакорона нигариста) Ту ҳам дар ҷанг ниширок доштӣ?

РАҲМОН: Кадам ҷанг? Ман хоб будам, аҳо. Нав аз так-таки дар бедор шудам.

КАПИТАН: (Шубхаомез) Агар дурӯғ гӯй, аз худат гила кун. Рафтем!..

Милисаҳо рафтанд ва Раҳмон охи сабуке кашид. Остини чомаи даридааш аз таги болишт метофт. Нӯги калтаки оҳанин ҳам аз зери кӯрпа менамуд. Баноғоҳ дар дубора бошаст кушода шуду Шариф дартоз даромад, ки тугмаҳои куртааш кандаву як бари гиребонаш овезон буд.

ШАРИФ: (Саросемаву ошuftаҳол) Чӣ ҳобӣ, Раҳмон?! Хез зудтар равем, ки милисаҳо хона ба хона туву Талабу Маҳмадуллоро мекобанд.

РАҲМОН: (Бо шитоб нимтанаашро пӯшидаву кулоҳи ғичимро ба сараш кашида) Маҳмадуллову Самихон кучост?

ШАРИФ: Дар мошин туро интизоранд. Зуд бош, аз тирезаи ҳочатхона мебароем. Дари баромадро милисаҳо бастаанд.

РАҲМОН: Рафтем. (Аз тирезаи ҳочатхона поён мечаҳанд). Дақиқае нагузашта ҳарду дар паси куттиҳои ахлот пинҳон шуданд. Дар пешорӯ ва бари иморат дастаи милисаҳо калтакҳои резиниашонро алвонч дода, сарварони муҳорибаро мечустанд. Ҳамшираҳои шафқати ду мошини ёрии таъҷилӣ низ се-чор ҳангомаҷӯи захмину ба даст афтодари ҳамроҳи милисаҳо муоина мекарданд.

ШАРИФ: (Бо овози паст) Милисаҳо каргас воре чор тарафро мекобанд.

РАҲМОН: Ягон номард хабар дода бошад?

ШАРИФ: Аз афташ сар задани чангро пешаки медонистанд. Рафтем, Раҳмон, аз чанголи ин каргасҳои пагондор тезтар раҳидан даркор...

Онҳо хез гирифта аз пушти куттиҳо ба гӯшаи иморати шафат расиданду аз он ҷой тохта ба даруни мошини сабуқрав нишастанд. Мошини кироя дар нимторикии ҳамгашти иморат аз чашм нопадид гашт.

* * *

Капитани милиса ҳамроҳи ду дастёраш ба утоқи тарбиявии ҷавонон даромада, ба полковник Наврӯзов, ки ҳамроҳи Қурбон Ҷалил менишаст, ба таври низомӣ арз намуд.

КАПИТАН: Талаби Гург мошинеро рабуда фирор кардааст. Раҳмон Раҳимову Маҳмадулло Исматовро наёфтем, рафиқ полковник. Эҳтимол дар чанг иштирок надоштаанд.

ҚУРБОН ҚАЛИЛ: (Шӯрида) Саркардаи чанг хардуи онҳо буданд, мӯхтарам капитан! Хонахоро дурусттар нақофтед?

КАПИТАН: (Ба ҳамроҳонаш ишора карда) Хона ба хона даромада кофтем. Ду-се иштирокчи чангро пайдо кардем.

Аммо касе Раҳимову Исматовро надидааст ва дар қучо буданашонро ҳам намедонанд.

ҚУРБОН ҚАЛИЛ: (Бо ҳашму ғазаб даст афшонда) Ман худам чангу занозанӣ кардани онҳоро дидам. Ё шумо ба раиси созмони ҷавонон бовар надоред?

КАПИТАН: (Барошӯфта) Раиси созмони ҷавонон бошед, чаро дар қунҷи хона пинҳон шуда нишастед? Фаромада чангу занозанӣ донишҷӯёро пешгирӣ накардед?

ҚУРБОН ҚАЛИЛ: (Ба Наврӯзов нигариста) Ба шумо сарзадани воқеаро пешакӣ хабар додам, мӯхтарам полковник! Номитахминии саркардаҳояшонро гуфтам... Акнун меҳоҳед, ки қалтак гирифта дар қатори онҳо чангу занозанӣ қунам?!

НАВРҶЗОВ: Ором шавед, бародар. Гунаҳкоронро ҳатман меёбем ва ҷазо медиҳем... Равед, капитан, тафтишу қоғуқовро давом диҳед...

Капитану дастёронаш бо вачоҳати гирифта аз дар берун шуданд. Дар пешорӯи хобгоҳи донишҷӯён нафари захминеро ба замбари тиббӣ бор карда, ба мошини ёрии таъҷилий расониданду мошини салибдор бонги изтироб ангехтаву нӯла қашида сӯи беморхона раҳсипор гардид.

* * *

Дар берун барф меборид, резабарфи хушқу сабук. Раҳмон дар синфхонаи сард менишасту аз хангомаи дишаба ва манзараи нохуши занозанӣ дастаҳо дилаш ҳавотир буд.

Баногоҳ дари синфхона қушода ғашту Ойматов бо ишораи даст Раҳмонро ба берун хонд. Дар қабулгоҳи декан Шарифу Самихо-

ну Кудрат бо чехраи пуризтироб рост меистоданд. Самихон сӯи Раҳмон нигариста хандашро дошта наметавонист. Раҳмон хайрон шуд, ки дар ин лаҳзаи ногувор чаро дӯстонаш меҳанданд.

САМЕХОН: (Хандаомез) Чанд арчаро решакан кардӣ, Раҳмон?

РАҲМОН: Намедонам, ёд надорам...

САМЕХОН: Парво накун, ту надонӣ, Ойматов медонад. Чор арчаро решакан кардӣ, бародар. Як арчаро ба Маҳмадулло додӣ, яктой ба ману Шариф, охиринашро худат гирифтӣ. Чун паҳлавони арчакан машҳур шудаиву худат беҳабар.

РАҲМОН: Кӣ хабар расонида бошад?

САМЕХОН: Ман ҳам хайрон. Қариб ҳамаи воқеаро медонад, муттаҳам. Мо ягон гуноҳро ба гардан нагирифтем. Гуфтем шохид биёр...

Дар кушода шуд ва онҳоро ба дарун хонданд. Декани солхӯрда Ҳакимӣ айнак бар чашм дар паси мизи бузург менишасту аз пешорӯи ӯ муовинаш Ойматов рост меистод.

ҲАКИМӢ: (Бо оҳанги дурушт) Исматов канӣ?

РАҲМОН: Падараш бемори вазнин аст. Дина баъди дарс хабар-гирӣ рафт.

ҲАКИМӢ: Шаб дар ҷанг якҷоя будед-ку.

РАҲМОН: Касе ба шумо хабари дурӯғ овардааст, устод. Дина Маҳмадулло ро худам гусел кардам. Бегоҳӣ шалпар хобгоҳ омадаму хобам бурдаст. Як вақт бинам се милиса дар болои сарам рост истода, маро аз хоб меҳезонанд.

ОЙМАТОВ: (Бо ҷашму ситез) Маймунбозӣ нақун, Раҳмон! Бехтараш иқрор шав, ки чанд ниҳоли арчаро решакан карда ба Маҳмадулло ву дигарон додӣ?

РАҲМОН: Иди соли нав гузашт, муаллим! Арчаро канда ба сарам мезанам?!

ОЙМАТОВ: (Аз нигоҳи шубҳаомези декан бештар дар ғзаб шуда) Ҷангро меҳезониву боз худатро мусичаи бегуноҳ метарошӣ? Яке аз саркардаҳои ҷанг буданатро нағз медонам.

РАҲМОН: Илтимос, тӯхмат нақунед, муаллим. Ман на аз сар-

шавии чанг хабар дораму на аз тамомшавиаш. Хоб будам, даркор бошад милисахоро шоҳид меорам.

ҲАКИМӢ: (Ба Самихон рӯ оварда) Ту ҷӣ, Аҳмадов, дар сафи пеши чанг истода чанд касро маъюбу нимчон кардӣ?

САМЕХОН: Ман дарс тайёр мекардам, ки чанг сар шуд, муаллим. Аз тиреза нигоҳ кардам, тупалангу занозанӣ. Як вақт буд, ки милисаҳо омаданд, ҳама чор тараф гурехт...

ҲАКИМӢ: Ту ҳам гурехтӣ?

САМЕХОН: Ман кучо мегурезам, муаллим. Дар пеши тиреза тамошо карда истодам.

ҲАКИМӢ: Ту тамошо кардӣ, Раҳимов хоб буд... Ҷӣ ману Ойма-тов рафта чанг кардем?

ҚУДРАТ: Бачаҳои мо ба чанг шарик набуданд, муаллим. Чанг дар байни ду дастаи авбошони шаҳр сар зад.

ОЙМАТОВ: (Шӯрида) Номаткул кардӣ! Худи ту ва ҷӯрахоят Раҳмону Маҳмадулло иштирокчи пешсафи чанг будед.

Ректор шахсан супориш дод, ки шуморо аз университет пешку-нем.

ҲАКИМӢ: (Ба ҳар яки онҳо аз таги айнак нигариста) Фаҳмо?! Гуноҳ карда бошед, дар назди қонун ҷавоб мегӯед. Идораи мили-саи шаҳр ба тафтишот машғул аст...

Аз тиреза шамоли сард мевазид ва ларзае ба тани донишҷӯёни сархаму музтарибҳол мефиканд. Барф якзайл мебориду меборид ва ноаён рӯи замини тори бомхоро мепӯшонд.

* * *

Такони дасте Раҳмонро бедор кард ва чашм кушода Талабро дар болои сараш дид. Бовараш намеомад, ки баъди фирору ҷудоноҳ дар ин нимаҷаб ба дидори Талаб расида бошад. Аз тани ӯ бӯи барф ва сардии ҳавои берун меомад.

ТАЛАБ: Бихез, Раҳмон! Ҷароғро дар нагирон...

РАҲМОН: Дар ин ними шаб аз кучо омадӣ, Талаб?

ТАЛАБ: Напурс, Раҳмон. Қалабуруни нарқомафия аз пайам аф-тодаанд. Як рӯз дер кунам, зинда монданам дар гумон аст.

РАҲМОН: Кучо рафтан мецоҳӣ?

ТАЛАБ: Россия. Имкон шавад, дар ягон мактаби олиаш меҳонам

РАҲМОН: Бирав, Талаб. Душанбе дигар туро намеғунҷонад. Душманони зиёде пайдо кардаӣ.

ТАЛАБ: Чаро бахузур хоӣ, Раҳмон? Зуд бихез! Ин пулҳо барои билет. Инаш барои худат. Пулҳои қоғазпечро ба кампири модарам мерасонӣ, ки ба каму кости рӯзгораш сарф кунад...

Раҳмон пули билетро гирифтӯ бошитоб баромад. Шаби сарду зулмонӣ чодари тираашро меғундошту субҳи содиқ медамид. Такси аз миёни шилшилаҳои борон партави чароғояшро ларзонда, сӯи фурудгоҳ мешитофт.

VIII

Барф меборад, барфи вопасини поёни зимистон ва барфрезаҳои нарму сабук дар само печу тоб хӯрда ба болои абрувону мижгонҳои дарози Маҳинбону мешинаду об шуда ба рухсораҳои тараш мешорад. Раҳмон аз пахлуи Маҳин қадам мезанаду ҳис мекунад, ки баъди ҷанги пурҳангомаи онҳо дигаргунӣ дар табиати ӯ сар задааст. Чӣ дигаргунӣест, ҳанӯз аниқ намедонад, вале дили Раҳмон аз фаро расидани ҷудой дар байнашон гувоҳӣ медиҳад.

Онҳо аз наъи сардиҳои даргузар ҳаловат бурда, қадам мезананду дар сари дуруҳои мағозаи мӯхташами оинабандӣ меистанд. Дили Раҳмон аз зинаҳои мармари мағозаи Коко Салом мекубад, заррае хоҳиши ба ин бинои навбунёди оинабандӣ даромадан надорад.

МАҲИНБОНУ: Рафтем, Раҳмон. Телефони навбаромадро супорам...

РАҲМОН: Телефони бесим харидӣ?

МАҲИНБОНУ: Не, аз кучо, Азиз дод. Ду-се рӯз истифода кардам, акнун бармегардонам.

РАҲМОН: (Кинояомез) Азизи ҳамсинфат?! Мо-ку беҳуда хонда гаштем, Маҳин. Ана пул, ана зиндагӣ...

МАҲИНБОНУ: (Бо ҳасади ошкоро) Бало будааст, Азиз! Роҳи зиндагиашро нохонда ёфт...

Маҳинбону бо лабханди ширине аз зинаҳои барфандуда боло ме-
раваду гӯшвораҳои тиллояш ба гиребони палтои мӯинааш бархӯр-
да чило медиҳанд. Азиз ҷавони мавзункомати сурхинарӯе аз миёни
хамкоронаш ба истикболи онҳо меояд. Ў бо қиёфаи дилчаспу лаб-
ханди назарфиреб Маҳинро ба қатори либосҳои нодир раҳнамоӣ
мекунаду Раҳмон дар гӯшае меистад. Нигоҳи Маҳинбону аз либос
ба либосе мелағжаду гӯш ба гуфтори Азиз дода, борониҳои чарми-
ну нимчармини сиёҳу чигариро бо ҳавас мепазмосад.

Аз зинаҳои мармариини ошӯнаи дуҷум Коко Салом ва Қурбон
Ҷалил сӯхбаткунон мефаромаданд, ки нигоҳи гири Қурбон ба
Маҳинбону афтоду табассуми гуворое дар лабонаш дамид.

КОКО САЛОМ: Иҷозаи доду ситади молу матоъ бо хорича ҳал
шавад, дастмӯзди хубе мегири, оғои Қурбон... Хизматонаи вазир
соҳиб низ аз ҷашмдошти шумо зиёдтар мешавад...

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: Дилу ният, ки соф аст, Кокочон, қорамон
омад мекунад. Духтари муовини вазир Маҳинбону ин ҷост.

КОКО САЛОМ: Ҳамон духтари сафедпӯсти нозанин?

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: Бале, духтарҳолаи банда аст.

КОКО САЛОМ: (Ҷашмонаш дурахшида) Худо дод! Маро раҳна-
моӣ кун...

Қурбон Ҷалил ва Коко Салом аз миёни чарминаҳои сиёҳу са-
феду чигарӣ гузашта, сӯи Маҳинбонуи машғули ҷену барқардани
рупӯши чармин меоянд. Раҳмон дар кунҷи ториктари мағоза аз
роғи борониҳои чармин ҷониби онҳо менигарад.

Болотар аз баногӯши Коко Салом ҷои мушти Талаб доғ баста то
ҳол менамояд.

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: (Тамаллуқомез) Зебидаст, Маҳинбону! Би-
сёр шинаму муносиб...

МАҲИНБОНУ: (Аз ғояти ҳаяҷон сурх шуда) Раҳмат...

Баҳудо, беҳабар мондам...

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: (Бо камоли эҳтиром) Шинос шавед, раиси
фурӯшгоҳ, дӯсти азизи ман Коко Салом... Ин кас Маҳинбонуи
духтарҳолаам...

КОКО САЛОМ: (Дасте Маҳинбонуро бўсида ва ба рухсораҳои тару тозааш ҳарисона нигариста) Аз ошноӣ бо Маҳинбонуи нозанин басо сарфарозам...

МАҲИНБОНУ: (Хичолатомез чарминаро аз тан баровардан ме-хоҳад) Мағозаи зебое кушодед, устод...

КОКО САЛОМ: (Аз гиребони чармина дошта) Накашед, Маҳинбону... Ба пайкари мавзунатон мезебад...

МАҲИНБОНУ: (Каме дар хичолат монда) Баъд омада мегирам... Ҳоло пул наовардам...

КОКО САЛОМ: Боке нест, нозанин... (Сӯи Азиз рӯ меорад). Азиз, бупечон... Барги сабзе барои Маҳинбону аз мағозаи мо...

МАҲИНБОНУ: (Бо ҳайрату нобоварӣ) Лозим набуд...

Пулашро меодам...

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: (Бо худнамоӣ) Бигир, Маҳин... Дӯсти азизи мо дар саховат ҳамто надоранд...

АЗИЗ: (Бо лабханди тамаллуқомез) Маҳинбону ҳамсабақи ман аст, Коко соҳиб... Дугонаи наздики ледии ракс Зебо...

КОКО САЛОМ: (Кохишомез) Ба қадри нозанин намерасӣ, Азиз....Ягон рӯз дугонаҳоро аз номи ман ба ресторан таклиф кун, оғои Қурбон...

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: Ба чашм, Коко. Дар арафаи Наврӯз нишастӣ маҳрамонае меороем...

Раҳмон бетокат мешуд, калонгирии Қурбон Ҷалил ва ғурури Коко Салом нафраташро бедор мекард, аммо ночор берун омадани Маҳинбонуро интизорӣ мекашид. Оқибат ӯ қуттии рупӯши чармин дар даст каноатмандона ба Коко Салом изҳори сипос намуда аз мағозаи шишабандӣ берун баромад.

Барфбод авҷ мегирифт. Селаи зогҳои маст гоҳ чамъу гоҳ парешон аз миёни тӯри барфрезаҳо парида, дар осмони тира нопади мегаштанду андешаҳои ногувор дили Раҳмон мефишурд.

МАҲИНБОНУ: (Хавотиромез) Чаро авзоят гирифтаву хотират парешон, Раҳмон? Корҳоят дар милиса чӣ шуд?

РАҲМОН: Аз пурсучӯву баёнотгирии милисаҳо ба ҷон раси-

дам. Як моҳ боз ҳеч ором намегузоранд.

МАҲИНБОНУ: Айби худат, Раҳмон! Бо ҷангу занозаниҳо боз ба сарат бало овардӣ.

РАҲМОН: Сад дарег, ки ба доми ҳарифон гирифтор шудем. Дигар роҳи ҳалосӣ нест.

МАҲИНБОНУ: Як роҳи раҳой ҳаст, Раҳмон. Ба шарте розӣ шавӣ...

РАҲМОН: Кадом роҳ будааст, Маҳин?

МАҲИНБОНУ: Ба хорича меравиву ҷонат мераҳад...

РАҲМОН: (Механдад) Мисли Талаб аз Ватан фирор кунам?

МАҲИНБОНУ: (Рамузгирона аз бозуи Раҳмон дошта) Аз шӯҳи берун, Раҳмон, ту Афғонистон равӣ чӣ?

РАҲМОН: Афғонистон? Барои чӣ?

МАҲИНБОНУ: Рафта ягон сол тарҷумонӣ мекунӣ, ҳам каму коти зиндагиат баробар мешаваду ҳам аз кашмакаши милисаҳо ҳалос мешавӣ...

РАҲМОН: (Худро гӯл ангошта) Кӣ мефиристад маро, Маҳин?

МАҲИНБОНУ: Розӣ бошӣ, ин тарафаш осон. Роҳашро меёбем.

РАҲМОН: Ту мехоҳӣ, ки ман равам?

МАҲИНБОНУ: Албатта. Ба занҳо мумкин нест, набошад худам кайҳо мерафтам.

РАҲМОН: Чӣ ҳоҷати Афғонистон рафтан аст, намефаҳмам?

МАҲИНБОНУ: Одамизод ба дунё як бор меояд, Раҳмон. Барои ҳамин пулу мол ғундошта зиндагиро хуб гузаронидан лозим...

Раҳмон ҳис кард, ки ҷудоии миёни онҳо торафт меафзояд. Тинати ҷизпарастии Маҳинбону барояш аён шуда буд. Вале ин лаҳза ҳаст ӯро аз нав биозмояд.

РАҲМОН: Бе ман ҳоли модар чӣ мешавад, Маҳин? Худат медонӣ, ки ӯ касалманду танҳост, ғайри ман касе надорад...

МАҲИНБОНУ: Аз истоданат чӣ ғоида, Раҳмон. Бехтараш хориҷа рафта бо як тир ду нишон мезанӣ.

РАҲМОН: Охир кампири модар бесоҳиб мемонад, Маҳин.

МАҲИНБОНУ: Кампир ҳарчӣ дар насибаш буд дид, акнун ҳа-волааш ба худо... Ту бояд ғами зиндагии ояндаро бихӯӣ...

Фигоне аз дили Раҳмон хесту дар гулӯяш дармонд. Дигар ҳочате ба пурсишу таҳковӣ намонда буд. Маҳинбону охирин умеди ўро барбод дод.

РАҲМОН: (Бо дарду алами ошкоро) Ба маслиҳатат раҳмат, Маҳин. Ба падари ту ва Коко Салом хушомад задану хоричаравӣ ба холабачаат насиб кунад. Ман як тори мӯи модарамро ба ҳама сарвати дунё намедихам!

Маҳинбону дар нимароҳ ҳайрон монд. Раҳмон бо сари хаму дили озурда аз сари дуруха қафо гашт. Шоҳаҳои ғарки гули олу-чаи пажмарида маҳзунона алвонҷ рафта, ҳаёле сӯи ҳарду падруд мегуфт. Барф ҳамвора мебориду селай зоғҳо дар фазои симандуда хушҳолӣ мекарданд.

* * *

Баҳор меомад. Маҳинбону ба мулоқот дер мекарду Раҳмон гул-дастаи наврӯзие бар даст дар гӯшаи боғ интизорӣ мекашид. Аз кано-ри боғ нолаи чуғзе ба гӯш мерасид.

Раҳмон дар ин чаҳорбӯи хилвату хомӯш рӯи ҳараке нишаста, ба навохтани лабчанг оғоз кард. Маҳтоби сукутварзида бар пероҳани ҳарир печида, ҳаёле гӯш ба навои лабчанг медод. Дили Раҳмон за-йли кафтари тирхӯрда метапиду чашмонашро пӯшида дар ҳавои нолаи лабчанг такон меҳӯрд.

Маҳинбону шакарханди ширине бар лаб, куртаи нафису чарми-наи сиёҳи наваш дар тан худро паси дарахте кашида, бо ҳайрату нигаронӣ лабчангнавозии Раҳмонро тамошо мекард.

Рангаш ҳаёле коҳида, вале андомаш ҳамоно зебою дилфиреб метофт. Раҳмон ўро дертар диду аз лабчангнавозаш каме хиҷолат кашида ба пешвози Маҳинбону шитофт.

РАҲМОН: (Коҳишомез) Дер омадӣ, Маҳин. Аз ман ранчидӣ ма-гар?

МАҲИНБОНУ: Чаро меранҷам, Раҳмон. Гумон кардам туро милисаҳо бегоҳтар ҷавоб медиҳанд...

РАҲМОН: Фасон кардӣ, Маҳин? Ба ягон маърака меравӣ, чӣ?

МАҲИНБОНУ: Холаам даъват кардааст, либосҳои бехтарамро

пӯшидам.

РАҲМОН: (Кинояomez) Меҳмонӣ баҳонаву дидор ғанимат... Аз сӯҳбати холабачаи номардат ҳам шарафёб мегардӣ...

МАҲИНБОНУ: Худоё, меҳоҳӣ, ки аз холаву холабачаам тамо- ман рӯ гардонам?... Охир ин номумкин аст, Раҳмон.

РАҲМОН: Медонӣ, ки ҳамин холабачаи хабарчинат маро фурӯх- ту боз фасон карда пешаш мешитобӣ?!

МАҲИНБОНУ: Айби худат, Раҳмон! Муросо нақунӣ, рӯзҳои аз ин бадтар ба сарат меояд. Умри ҷавонатро дар паси панҷараи маҳ- бас ҳазон мекунию бас...

РАҲМОН: Бигузур умри ман дар паси панҷараҳои ҳабсхона ҳа- зон шавад. Вале ба ин номардони хиёнатпеша сар намефарорам...

Моҳ аз паси пардаи тунуки абрҳо шино мекарду абрҳои тира лангар партофта, фурсати ба ҷанг афтондани моҳи нурполоро ме- поиданд. Моҳи беҳабар аз фитнаҳои гардун аз паси пардаи тунуки абрҳо торафт ба вартаи дом наздик меомад.

МАҲИНБОНУ: Ту ҳеҷ дигар нашудӣ, Раҳмон. Ҳайронам, ки дар ин гирудорҳои пурҳангома тақдират бо чӣ меанҷомад...

РАҲМОН: Ишк қурбонии гарон меҳоҳад, Маҳин. Ту бошӣ, ме- тарсӣ...

МАҲИНБОНУ: (Чашмонаш медурахшад) Ту чӣ, Раҳмон, худро қурбон карда метавонӣ?

РАҲМОН: Албатта ...

МАҲИНБОНУ: Меҳоҳӣ, ки ман хушбахт шавам?

РАҲМОН: Ин орзуи деринаи ман аст, Маҳин.

МАҲИНБОНУ: Қавли мардона медиҳӣ, Раҳмон?

РАҲМОН: То имрӯз қавламо нашикастаам...

МАҲИНБОНУ: Агар бахти маро хоҳӣ, аз баҳрам бигузар!.. Ҳар неку баде, ки дар миёни мо буд, фаромӯш кун...

РАҲМОН: Ту чихо меғӯӣ?... Ҳуш дорӣ, Маҳин?! Ё ба пастӣ аф- тодани ман бароят ногувор аст!..

МАҲИНБОНУ: Не, Раҳмон, илтимос, наранҷ!.. Илоҷи дигар на- дорам... Падаару модарам намехоҳанд бо ту хонадор шавам. Ман...

ба каси дигар... ба шавҳар... мебароям ...

МАҲИНБОНУ: Ба ин сухан чӣ хел забонат мегардад, Маҳин? Наход то имрӯз маро мефирефтӣ?..

МАҲИНБОНУ: Маро бубахш, Раҳмон! Ман туро не, худамро мефирефтам...

РАҲМОН: Дурӯғ мегӯӣ, Маҳин!

МАҲИНБОНУ: Бовар кун, Раҳмон... Ҳавову ҳавасро ишк пиндошта хато кардам... Ва хатоямро дер фаҳмидам...

РАҲМОН: Раҳмат Маҳин... Барои ҳақиқатро гуфтанат раҳмат!.. Маро куштию зинда кардӣ!.. Дареғи ишк!..

МАҲИНБОНУ: Аз ту узр мецоҳам, Раҳмон!.. Хатои маро бубахш... Хохӣ як умр дӯст мемонем!..

РАҲМОН: Ишкро савдо намекунам, Маҳин!..

МАҲИНБОНУ: (Таваллоомез) Илтимос, маро бубахш, Раҳмон! Васвасаҳои ҳавову ҳаваси ҷавонӣ гузашту хато карданамро акнун пай бурдам...

РАҲМОН: (Бо таасуфу надомат) Дареғи ишқи фиребо!

Алвидо, Маҳин!

Раҳмон гулдастаро сӯё ҳаво доду беҳабар аз ашқи ба рухсораш таровида ба самти муҳолиф раҳсипор гардид. Ӯ бо азобе фиғонашро фурӯ мебурду ҳама рағу пайванди танааш ба ларза меомад. Маҳинбону ба гулҳои парешони рӯи хок муддате нигаристу музтарибҳои сарҳам аз пиёдароҳи чорбоғ сӯи дугонааш Зебо равона гардид.

Дугонаҳо савори мошини сабукраве нопадид шуданд. Аз ҷашмони Раҳмон беихтиёр ашк метаровид, лаб мегазиду ғалаёни ашкро хомӯшона фурӯ менишонд ва нолае аз ниҳодаш берун меҳест.

РАҲМОН: (Монологи ботинӣ) «Дареғи ишқи фиребо!.. Ту ними ман будӣ, ними ҷисму ҷони ман, Маҳин! Ту боли ман будӣ, ки нерӯи парвозам мебахшидӣ! Дар авҷи парвоз аз хиё нати ту захмин шудаму афтадам. Маро дасисаи бадхоҳон не, хиё нати ту мешиканад, Маҳин! Алвидо, Маҳин!.. Алвидо, ишқи фиребо!..»

Чуғзи танҳое фарёди фосиладор мекашид. Моҳи кохида аз ми-

ёни ҳарири тунуки абрҳо бар дӯши кӯҳи дуродур нишаста, ноаён
фурӯ мерафт.

* * *

Гармии офтоби дами бегоҳ кохида, аз ошёнаи баланди тарабҳои
барҳавои Душанбе хиёбону иморатҳои шаҳр саропометофт.
Пешхидмат табакҳои хӯрок, суроҳии дуҷоми арақ ва сабзавоти то-
заро оварду Раҳмон ба қадаҳҳо шароб рехт ва нигарони сухангӯии
ҳамнишиниаш гардид. Маҳмадулло фурсате ба сақфи мунаққаши
тарабхона ва сипас ба хиёбони васеи пурмошин нигаристу чаш-
мони ғарки ҳаёлаш нур гирифт.

МАҲМАДУЛЛО: Зиндагӣ сахнаесту мо нақш мебозем, Раҳ-
мон. Ва ин сахнаи бузург бо хиёнату номардиҳо ва бурду бохтҳоиаш
ба мо сабақ медиҳад. Биё барои сабақҳои талху ширини зиндагӣ
менӯшем...

РАҲМОН: Рост гуфтӣ, Маҳмадулло. Зиндагӣ фиреб аст, саропо
фиреб!.. Бо васвасаҳои моро мефиребаду афсун мекунад... Ин
қадаҳро барои фиребҳои талху ширини зиндагӣ мегирем...

Занги қадаҳҳо баланд шуд ва Раҳмон бо лабҳанди дардо луле
чурҳои майро фурӯ бурд. Пайкараш ҳаёле мадори тоза гирифт ва
табаки хӯрокро пеш кашиду луқмаеро ба даҳон бурд.

МАҲМАДУЛЛО: Нағз гуфтӣ, Раҳмон. Зиндагӣ бо васвасаҳоиаш
моро мефиребаду афсун мекунад. Дӯсти бехтарини мо Талаб чаро
аз Ватан рафт? Чунки бо фиреби зиндагӣ ва номардиҳои одамони
пастфират созиш накард...

РАҲМОН: (Бо саргармии хуморандуда) Дареғи умри ҷавонӣ!
Дар ин дунё чизе пайдору бобако нест. На ишқ, на аҳду паймон, на
қадами вафодориву садокат. Ҳамааш мегузарад...

МАҲМАДУЛЛО: (Андешамандона) Хафа нашав, Раҳмон, дар
дилат дарде дориву намегӯӣ. Шояд кашоқаши милисаҳо рӯхафто-
даат кардааст.

РАҲМОН: Ту дарди маро намефаҳмӣ, Маҳмадулло. Фаҳмида-
нат ҳам шарт нест... Мегузарад оқибат ин васвасаҳои зиндагии
мардқушу номардпарвар...

Маҳмадулло бо синаи фаррох, китфони васеъ, мӯи дарози чун ёл бар дӯшаш хамида воқеан ба шере шабоҳат дошт, аммо дарди нихонии дӯшташ ҳаёле пайкари рехтаву ҷуссаи пахлавононаи ўро пахш мекард.

Баногоҳ аз даромадгоҳи тарабхона Коко Салому Қурбон Ҷалил ва Зебову Маҳинбону ворид шуданду дили Раҳмон аз дидани онҳо таҳ кашид. Маҳмадулло довталабона аз ҷояш хесту қадаме чанд сӯи онҳо ниҳод. Коко Салом ва Қурбон Ҷалил аз гомҳои ғангомаҷӯёна ва муштҳои фишурдаи Маҳмадулло ҳаросида лаҳзае бозистоданд.

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: (Бо нигоҳи хавотиромез) Инсон талабгори се чиз аст, Коко Салом, сарват, саломатӣ ва дӯсти хайрхоҳ... Худованд бароям сарвати афзунро раво надида бошад ҳам, саломативу дӯстони хайрхоҳро додааст... Шинос шавед, Маҳмадулло ва Раҳмон ...

КОКО САЛОМ: (Бо лабҳанди сохта даст дароз мекунад) Хеле мамнунам, соҳиб...

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: (Бо табассуми сохта) Инҳо ҳамкурси Маҳинбонуанд, Коко соҳиб...

КОКО САЛОМ: Як дӯсти ҷонӣ аз даҳ халтаи зар бех!..

Раҳмон бепарвоёна аз ҷой хесту дасти барои вохӯрӣ ёзонидаи Коко Саломро нодида ангошта, сӯи пешхидмат шитофт, то пули хӯрокро пардозад. Қурбон Ҷалил аз густоҳии Раҳмон таконе хӯрду лаҳзае ҳайрон монда, хушҳолии дурӯғине дарандомаш падида омад. „ҚУРБОН ҶАЛИЛ: Кучо хестед?! Ҳамроҳи мо мешиштед...

РАҲМОН: Биё, Маҳмадулло... Кордор нашав, бигузур бахту саводат насибашон гардад.

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: (Рамузгирона) Аз густоҳии ин беадабон маранҷ, соҳиб. Ба қавли Хайём мо лӯъбатаконему фалак лӯъбатбоз. Рафтем, рӯзи мавлуди ледии ракс Зебохонумро мегуззаронем...

КОКО САЛОМ: Ҷонам фидои Зебо! Ба зодрӯзаш гӯшвору ангуштарини алмосе тӯхфа овардаам.

Коко Салом сӯи мизи оростаи тарабхона шитофта, қуттии хуш-

сохти махмалинеро ба дасти Зебо доду ўро ҳарисона оғўш намуда
бўсид. Махинбону бо хотири парешон лаҳзае аз паси Раҳмон нигаристу
Зебои саропо шукуфонро баъди Коко Салом табрик намуд.

Аз гўшаи чашмнораси тарабхона полковник Наврўзов маҳфили
маҳрамонаи ин бӯсубўсӣ ва маросими мавлудро тамошо мекарду
таассуфomez сар меафшонд.

* * *

САМИХОН: Махин тўй дорад, Раҳмон.

РАҲМОН: Медонам.

САМИХОН: Мана даъватномааш, домодшаванда Қурбон Чалил
будааст...

РАҲМОН: Медонам.

САМИХОН: Тўяшон ҳамин бегоҳ, дар ресторани «Зарафшон»...

РАҲМОН: Инашро ҳам медонам...

САМИХОН: Медониву хап шиштӣ, аблах?!

РАҲМОН: Чӣ кор кунам, ракс?

САМИХОН: Охир, маъшуқаат аз даст меравад!.. Ҳушдорӣ ё
не?..

РАҲМОН: Вай кайҳо аз даст рафта буд.

САМИХОН: Нимколаи худозада! Заррае нангу номус дорӣ ё не?
Мардум чӣ мегўянд?!

РАҲМОН: Ҳар чӣ хоҳанд гуфтан гиранд...

САМИХОН: Ҳайфи номи мардӣ! Ман ба ҷои ту бошам, барон
ин хиёнат сари ҳардуяшро аз бех чудо мекардам!..

РАҲМОН: Дер шуд Самихон... Махин дар дили ман мурд. Ди-
гар хиёнат кардану накардани ӯ бароям фарқ надорад...

САМИХОН: Мон ин сафсатахоро! Чӣ кор кунем, гап зан?!

РАҲМОН: Ба тўй рафта, катори дигарҳо бишин, маишату раксу
бозӣ куну баъд хеста биё...

САМИХОН: Масхара мекуни, муттахам! Гап яқта, тўй пўй на-
мешавад! Тўйро ба мотам табдил медиҳем...

РАҲМОН: Биё кор нагир, Самихон! Бигузор тўяшонро гузаро-
нанд!

САМИХОН: Номаъкул кардӣ!.. Як олуфтаи бетамиз сари ҳамаи моро ҳам кунаду кулӯҳ ворӣ шиштан гирем! Рӯям сиёҳ, агар тӯяшонро мотам нагардонам!..

Раҳмон якбора хушёр шуд. Се чавони тануманди авбошсурат ошноҳои деринаи Самихон аз дур нигарони ӯ буданд.

Дигар хочате ба шарҳу эзоҳ набуд, Раҳмон аз бозуи Самихон дошту бо катъият гуфт:

РАҲМОН: Илтимос, кордор нашав, Самихон!

САМИХОН: Чӣ? Ту номард нангу номус надошта бошӣ, мо дорем! Коре кунем, ки аз тӯяшон сад бор пушаймон шаванд!..

РАҲМОН: (Аз бозуяш қафо кашида) Исто, Самихон, исто! Ҳақ надорӣ ба ин кор! Мефаҳмӣ, ё не?..

САМИХОН: Аз чонат сер нашуда бошӣ, ба хубӣ сар деҳ, номард!..

РАҲМОН: Не, наместонам!

САМИХОН: Мур аз ин ҳолат, беномус! Сар деҳ ба хубӣ!

РАҲМОН: Мури ҳам сар намедихам! Бигузор тӯй кунанд!..

САМИХОН: Набошад дандонхота зада мешиканам! Муште ба таги манаҳи Раҳмон рост омаду калавида акиб рафт. Мушти дигаре бари рӯяшро лесиду аз чашмонаш алов рехт.

САМИХОН: Мана ба ту тӯйи арӯсат, номард!.. (Сӯи ҳамроҳонаш нигариста). Рафтем, садкаи одамгарӣ шавад! Айби ҳудаш бу-дааст ин хари беномуса...

Онҳо бо ҳашму ситез рафтанд. Вале мушти гарони дӯсти ҷониаш барои Раҳмон аз ҳама муштҳои озмудааш гаронтар буд. Ӯ бо азияти ҷоннок ғиғони синаашро фуру бурда, сӯи милисахонаи шахрӣ рахсипор гашт.

IX

Таҳона равзанаи хурдакаи панчарабанде дорад, ки аз он як пораи осмони абрандуда ва моҳи хирманзада метобад. Раҳмон андаруни ин ҷордевори бетонӣ танҳову дилшикаста ба рӯи тахтакати якқад ёзида буду чашмаш аз пушти панчара ба пораи осмони дур мерафт. Ӯ чун хирси захмхӯрда андаруни ин ҷаҳордевор ба худ ме-

печиду барои таскини дилаш лабчанг менавохт. Ва дар зери навои лабчанг нолаи ҳазине аз замираш метаровид.

РАҲМОН: (Монологи ботинӣ) « Алвидоъ, Маҳин! Алвидоъ, ишқи фиребо! Медонам, ки баъди тӯй мулки Афғон рахти сафар мебандӣ. Тӯйи арӯсиатро низ ба хоҳири ин сафар зуду ногаҳонӣ оростанд... Ту меравиву ман дар кунҷи ин зиндон, андаруни ҷаҳол девори маҳбас тифли номуроҷи ишқамро бо навои лабчанг мегу-ронам.

Алвидоъ ишқи фиребои ман!.. Ту хуштарин таронаи дилам будӣ. Ту бо ҳангомаҳои фиребоят дили шефтаи мани рустоиро сӯхтану сохтан омӯхтӣ...

Алвидоъ Маҳин! Шод бош, ёри азиз! Дар он диёри дур бахти тозае насибат гардад...»

Лабчанг нола меаңгезаду моҳи танҳо ба зерӣ ҷодари абрӯҳо нухфта, равзана торик мешавад ва таҳҳонаи сарди маҳбас ба зулмат мепечад. Дили Раҳмон дар зерӣ навои лабчанг аз ҳасрати ишқи бебарор ҷаҳол таскин меёбад.

Баногоҳ дари маҳбас кушода шуда аз таҳҳонаи торик милисае Раҳмонро берун меҳонад. Онҳо аз толори борики ҷароғҳои хирасӯз гузашта, ба ҳонаи кушоде расиданд, ки деворҳои баланди бетонӣ дошт. Полковник Наврӯзов дар ғӯшаи ҳона ӯро интизор буд ва дар пешаш ҷузъдони кушодаи қоғазҳо меҳобид.

НАВРҶЗОВ: Ту ғуноҳи дигаронро ба гардан нағир, ошно.

Бигузор ҳар касе ғуноҳ карда бошад, ҳулаш ҷавоб ғӯяд.

РАҲМОН: Ман ҳақиқати воқеъаро ғуфтам, рағик полковник. Агар ман намебудам, шояд ҷанг сар намезад.

НАВРҶЗОВ: Меҳоҳӣ, ки фақат туро ба ҷавобгарӣ бикашем? дигарҳоро озод кунем? Не, ин ҳел намешавад. Талаби Ғургро ме-шиносӣ?

РАҲМОН: Мешиносам.

НАВРҶЗОВ: Ҷаро ӯ Эшонӣ Файзиддину Саломи ағгонро ла-тукӯб кард?

РАҲМОН: Намедонам.

НАВРЎЗОВ: Пинхон накун! Вакти фирораш то аэропорт якҷо рафтед. Чаро пулхоро рабуда, коғазҳои сейфро оташ зад?!

РАҲМОН (Каме андешида): Чунки сейф пур аз чакидаву героин будааст.

НАВРЎЗОВ: Эшони палид! Бо афғони ҳамкораш нашъачаллобӣ мекардааст... Раҳматшоҳро аз кай боз медонӣ?

РАҲМОН: Чор сол шуд, мумкин зиёдтар.

НАВРЎЗОВ: Чаро борҳо ҳамроҳи ӯ ҷангу занозанӣ кардед?

РАҲМОН: Шояд аз беақлӣ...

НАВРЎЗОВ: Чаро иқрор намешавӣ? Номии ин духтар чӣ буд, духтаре ки барои ӯ ҷанг кардед...

Дили Раҳмон таҳ кашиду овоз дар гулӯяш монд. Вале худро орому бепарво вонамуда, чашм аз сурати Маҳин, ки дар дасти полковник буд, мегурезонд. Ҳеҷ гумон надошт, ки ин ҳангома то ба розии ишқи нӣҳони ӯ рафта мерасад.

РАҲМОН: Номашро фаромӯш кардам...

НАВРЎЗОВ: (Суратро дар пешорӯи Раҳмон дошта) Ишқу ошиқӣхоро фаромӯш кардан хуб нест, ошно. Маҳинбону ҳамроҳи шумо мехонд?

РАҲМОН: Не, хонданро партофт...

НАВРЎЗОВ: Тӯй кардану ҳамроҳи Қурбон Ҷалил Афғонистон рафтанаширо чаро намегӯӣ?..

Раҳмон пиндошт, ки хона тақон хӯрд ва ҷароғи сақф ба мавҷзанӣ даромад. Полковник ҳолати ногувори ўро пай бурд магар, ки курсиеро сӯяш тела дод.

НАВРЎЗОВ: Шин, ошно. Фаҳмидӣ, ки мо ҳамаашро медонем ва гуноҳи дигаронро ба гардан гирифтани бехуда аст. Раҳмон ҳомӯш буд ва аз рӯ задани ҳангомаҳои ишқи нӣҳон ва ҳоли модарӣ дурафтадааш дарундарун месӯхту ашк гулӯгираш мекард.

НАВРЎЗОВ: (Андешамандона) Ҷанги бемаънӣ! Аз рӯи ин деҳлоҳии ҷиноятӣ камаш панҷ донишҷӯро шинондан лозим. Аммо барои гунаҳгор кардани ҷинояткорони асосиву нашъачаллобон дилели кофӣ надорем... Чӣ қор кунем, ошно?!

Ҳуччатҳои ҳамаатро ба суд диҳем?

Дар ин лаҳзаи ҳассос тақдири ҳамкурсони Раҳмон бар тори мӯе овезон буд. Ӯ дар дил кунчи маҳбасро интиҳоб карда, хондану зистан дигар барояш мазмуне надошт.

РАҲМОН: Як маслиҳат, рафиқ полковник, биёед бачахоро ғам надихел! Ҳаёташон месӯзад. Маро чанд соли хоҳед ҳабс кунеду ба онҳо кордор нашавед.

НАВРӮЗОВ: Ҳаёти ту намесӯзад?

РАҲМОН: Ҳаёти ман кайҳо сӯхтааст. Дигар хондану нахондан бароям фарке надорад.

НАВРӮЗОВ: Хиёлати Маҳин саҳт асарат кардааст. Мефаҳмам, ошно, мефаҳмам... Мегузарад ин ишқу ошиқиҳо...

Медонӣ, дар нигини ангуштарини ҳазрати Сулаймон чӣ ҳикмате сабт буд: «Ин ҳам мегузарад...»

Эҳсоси ҳамдардӣ аламҳои деринаи дили Раҳмонро рӯтардон кард. Бӯғзе гулӯяшро фишурд. Таскини беозори ин марди бегона ӯро ба ҳичолат меафканд.

РАҲМОН: Биёед ба бачаҳо чабр накунем, акаи полковник. Ба ҷои чор-панҷ кас як кас шинад, беҳтар нест...

НАВРӮЗОВ: Дар ин бора маслиҳат мекунем, ошно. Коре кардан даркор, ки дигар ҷанг нахезад. Раҳматшоҳро ҳозир меоранд. Аз рӯи ҳуччатҳои тафтишотӣ ҳардуи шумо гунаҳгори ҷангу бетартибӣ ҳисоб мешавед.

Фурсате нагузашта Раҳматшоҳро оварданд. Ришаш кайҳо расида буду китфу бозувони варзида ва синаҳои дамидаи пурпашмаш аз тағи куртаи тугмаҳояш канда хеле бадвоҳима метофт. Нигоҳи лабрези ҳашмаш ба рӯи Раҳмон лағжида, кинаҳои деринаро бод меод.

НАВРӮЗОВ: Салом намекунед?! Салом қарзи парвардигор аст. Раҳмон аз ҷояш хеста, майли вохӯрдан дошт, ки Раҳматшоҳ дағалона гуфт:

РАҲМАТШОҲ: Бо ин ҳар ман салом намекунам.

НАВРӮЗОВ: (Норозиёна) Шин, Раҳматшоҳ! Агар хизматҳои

барои Эшони Файзиддину Саломи афгон кардаатро варакардон кунам, дар дах сол озод намешавӣ.

РАҲМАТШОҲ: Ин хари якрав ақл надорад, ақои полковник. Борҳо сабакаш додам, ақлаш надаромад. Шояд баъди хиёнати Маҳину калламуштҳои охиринаи ман одам шавад.

Хун ба сари Раҳмон зад, вале ӯ худро бо азобе дошт. Акнун барояш аён гардид, ки асрори ишқу дигар тафсилоти розҳои ӯро милиса аз кучо ғаммидааст. Майли ситондани қасос дар дилаш боло мегирифт, аммо дандон ба дандон фишурда ором менишаст.

НАВРӯЗОВ: (Коҳишомез) Ту боз хоҳиши ҷанг кардан дорӣ, Раҳматшоҳ?! Ҳамин қадар ҷангу занозанӣ кардед бас нест?

РАҲМАТШОҲ: Ман то хуни ин говзӯрро нарезам, қарор намегирам, рафик полковник.

Заҳрхандаи Раҳматшоҳ ҷумлаи рағу пайванди вучуди Раҳмонро ба таҳрик овард. Нерӯе ба тани қарахташ давида, ҳисси интиқомро дар замираш меафрухт. Ишорате қифоя буд, ки баркосо ҷаҳида ба гулӯи рақибаш ҷанг андозад.

НАВРӯЗОВ: (Баъди каме андеша): Як маслиҳати мардона, Раҳматшоҳ. Дар ин ҷо ғайри ҳар сеи мо касе нест. Ман дарро қулф мекунам. Ҳардуят тан ба тан мезанед. Агар бой додӣ, рост Хоруғ мебарӣ ва панҷ сол поятро ба Душанбе намонӣ. Раҳмон бой диҳад, аз ҳамин ҷо рост ба хизмати аскарӣ мераваду баъд омада хонданро давом медиҳад. Таклиф ҷӣ ҳел, мешавад ё не?

РАҲМОН: (Бе дудилағӣ аз ҷояш хеста) Ман тайёр! Мард бошӣ, баро Раҳматшоҳ.

РАҲМАТШОҲ: (Бо ҷашмони хунгирифтааш песонда) Бодигӣ нақун, Раҳмон! Гарданатро шикаста, боз дар балои ту намонам...

НАВРӯЗОВ: Баҳс нақунед, шарт қабул...

Садои қулфи дар баланд шуд ва ду ҳарифи довталаб муштхоро бардошта омодаи ҷанг гардиданд. Мушткӯбиву занозанӣ оғоз ёфт. Раҳмон ҷобукона пеш ҷаҳида, ягон-ягон мушти гарон мекуфту худро аз зарбаҳои тезу тунди Раҳматшоҳ мераҳонид. Оқибат баъди афғу дарафтҳои муштзанӣ, Раҳматшоҳ аз зарбаҳои ҷонкоҳи қала-

мушти Раҳмон афтоду дигар аз чой хеста натавонист...

Субхи дигар Раҳмонро бо сару рӯи кафидаю варамида аз таххона ҷавоб доданд. Дилаш аз фарчоми неки ҷанги тан ба тан меболид ва замираш аз кинаю адоват тӣҳӣ гашта буд. Бо сари баланд сӯи донишгоҳ мешитофту пай мебурд, ки боз як имтиҳони мушкили зиндагӣ барояш паси сар монд.

Ҳавои форами баҳор барояш мадору нерӯи тоза мебахшанд. Офтоб аз тори қуллаҳои сафед ба истикболи Раҳмон нур мепошиду дурӯд мегуфт.

* * *

Бозори серодам ва пурғавғои шаҳр. Коко Салом пешопеш ва ҷавонмарди афғонсурати миёнаумр борхалтае ба даст аз думбол сӯи қабулгоҳи директори бозор Эшони Файзиддин роҳ мепаймоянд. Милисае дар либоси шаҳрвандӣ начандон дуртар аз онҳо ҳалтаи сабуки харидашро бардошта бо гӯшаи чашмҳаракатҳои ҷавонмарди афғон ва Коко Саломро мушоҳида менамояд. Полковник Наврӯзов аз тирезаи ноаёни қабати дуюм дурбинро ба чашм ниҳода, тирезаи Эшони Файзиддинро ба муоина мегираду аз тариқи телефони дастии расонавӣ ба дастаи милисаҳои силоҳдор фармонҳои кӯтоҳ ва аниқ медиҳад:

НАВРҶЗОВ: Омода бошед! Баъди дусе дақиқа амалиётро шурӯъ мекунем. (Тутмаи дигарро зер карда). Капитан гумонбарҳо меоянд ё не?!

КАПИТАН (Бо либоси шаҳрвандӣ): Бале. Ҳозир медароянд.

Наврӯзов чашм ба дурбин ниҳода, истикбол ва оғӯштири хушҳолонаи Эшони Файзиддинро аввал бо Коко Салом ва сипас бо ҷавонмарди афғон мебинад. Баъди дуои хайрияти сафар ва пурсупоси кӯтоҳ эшон дарро қулф мекунаду ҷавонмарди афғон гиреҳи борхалтаро мекушояд ва ҳалтачаи муҳрдори героинро мебарорад.

НАВРҶЗОВ: (Бо телефони дастӣ) Амалиётро сар кунед.

Аз дар ва тиреза баробар зада дароед! Капитан, ту посбони қабулгоҳро зада беҳуш кун!

Амалиёт дарҳол сар мешавад. Капитан бо лабханди гуворо салом дода, ҳалтаи себу нокро дар пешорӯи посбони хайратзада ме-

ниҳаду бо кундоки туфанг аз паси сараш зада беҳуш мекунад. Се
никобпӯши силоҳдор дарро бо лағад куфта медароянду ду тани
дигар тирезаро шикаставу чаҳида вориди қабулгоҳи Эшони Фай-
зиддин мешаванд. Чашмони Коко Салом ва Эшони Файзиддин аз
қосахонааш берун меҷаҳад.

Чавонмарди афғон қобуқона даст ба бағал бурда, туфангаширо
ғирифтани меҳаҳад, аммо аз зарби лағадӣ никобпӯше меафтад.
Полковник Наврӯзов оромона ворид шуда, ҳалқаи дастбанди оҳа-
ниро ба як дасти Эшони Файзиддин мезанад.

НАВРҶЗОВ: Ҳа, эшон! Дуқонҳои Сафари олуфтаро рабуданат
кам буд, ки боз ҳокаи марғ мефурӯшӣ?!

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: Валлоҳ, инро шақар ғумон қардам, ча-
ноби полковник. Шақари афғонӣ, ки дармони дардхост...

НАВРҶЗОВ: Ин ҳиллаат ба қор намеравад, Эшон! Сейфиро
қушову ҳалтаҷаҳои дигари шақари афғонӣ ва пачқаҳои доллари
американо берун барор!..

Аз даруни сейфи қушода ҳалтаҷаҳои ҳироин ва пачқаҳои доллар
намудор меғардаду Коко Салом фиғон мекашад.

КОКО САЛОМ: Адлу инсоф, бародарон! Долларҳои амона-
тамо ман дар сандуқи эшон нигоҳ медоштам...

НАВРҶЗОВ (Пичингоме): Боқе нест, Коко Салом! Рафтем,
санҷишу таҳқиқ муайян мекунад, ки ин долларҳои бедарди миён
моли қист... Эшон, пеш даро, соати пурсу посух расид!..

Дастан милисаҳо Эшони Файзиддину Коко Салом ва қавонмар-
ди афғонро талақунон берун оварда, ба мошини қалони панҷарадор
савор меқунанд. Раҳмон ва Маҳмадуллои роҳгузар аз дидани ин
манзара ҳайрон шуда, сӯи якдигар маънидорона қашм меҳӯзанд.
Полковник Наврӯзов баъди анҷоми амалиёт мошини қалонро ғу-
сел мекунаду ҳангоми ба мошини сабуқрави хизматиаш ништастан
Раҳмонро дида сӯяш ҳайроҳона даст меафшонанд.

Х

Аз тағи деғдон дуд меҳест ва бӯи қорами зирбақ ба машом раси-
да, иштихоро бедор меқард. Саҳни ҳавличаи Ойматов аз тирезаи

ошёнаи баланд чун кафи даст метофт. Панҷ донишчӯи курси охи-
рин иштиҳошон ба хурӯч омада ноаён ба тавсифи ош мегуза-
штанд ва хохиши шарик шудан ба деги Ойматов дар замири онҳо
боло мегирифт.

КУДРАТ: Дам партояд рафта меорем! Бовар кунед, оши ӯ хаки
ҳалолӣ мо сағираҳои гурусна аст.

ШАРИФ: (Бо алам чашм аз деги ош наканда) Танбех доданаш
кам буд, ки боз се моҳ моро аз стипендия маҳрум кард.

САМЕХОН: Хайрият, дасташ нарасид, набошад моро як соат
хондан намонд! Фармонҳои хориҷ кардани шаш нафар кайҳо
омода буд.

МАҲМАДУЛЛО: Полковник Наврӯзов мардак воре моро халос
карду аз дами бало раҳидем.

Раҳмон дар миёни онҳо оромӣ андешаманд менишасту ман за-
раи ҷанги шадиди таҳхона ва Эшонӣ Файзиддину Кокӯ Саломӣ
дастбаста пеши рӯяш меомад, вале ҳарфе назада ба ҷаҳси ҳамкур-
сон гӯш меод.

САМИХОН: (Бо ҳавас) Худо ҳозир, агар касе дегро биёрад, до-
наи биринҷашро ба замин нарезонда худам танҳо меҳӯрам!

ШАРИФ: (Кинояомез) Дар ҳӯрдани ош ҳама усто аст, ҷӯраҷон!
Қу каси ҷаҷигаре, ки рафта дегро биёрад...

МАҲМАДУЛЛО: (Як каф тангаро ба рӯи миз рехта) Кисаҳоро
қобеду пулу пайсаҳои ҷаҷоири бароред! Пеш аз ош садтағӣ меза-
нем....

Лаҳзае нагузашта пули ду шиша арақ, ҷор нон ва як банка бо-
диринги шур ҷамъ шуд. Самихон магазин рафту ҷор нафари дигар
ҷашм аз деги ош наканда, ба кашидани нақша шурӯъ карданд.

ШАРИФ: (Оби даҳонашро фуру бурда) Як табакча гӯшти зир-
бакро дарун бурданд. Аз афти қор дусе улфат маишат доранд.

КУДРАТ: Баъди ҷангу нооромии мавқеи Ҳакимӣ танг шуд. Ой-
матов талабгори мансаби ўст. Шояд бо ҳамтабақонаш маслиҳатро
мепазонад.

ШАРИФ: О, хонасӯхтае! И қасофат аз қучо баромад?

Чашми ҳозирон ба Рашид афтод, ки ба деги ош бо ҳасрат нигариста, сӯи иморати донишгоҳ меомад. Офтоби дами бегоҳ ноаён фуру мерафт ва сояҳо дар сахни хавлӣ меғизиданд.

МАҲМАДУЛЛО: Ин буз аз кучо пайдо шуд? Доим дум ликонда мегардад, муттаҳам!

ШАРИФ: Аз бозор харид карда овард. Омаданаширо дидаму лекин намедонистам, ки дар дарун аст.

МАҲМАДУЛЛО: Рафта гӯй, боло биёяд! Бузбозиҳояш ба ҷон зад...

ҚУДРАТ: Биё мон, Маҳмадулло! Боз хабар накашад. Нав аз фалокат раҳидем.

САМИХОН: (Даҳони шишаи арақро кушода) Хап шиштем, аз худ рафтаст, ин касофат! Гап аз даҳан набаромада, бурда мерасонад.

МАҲМАДУЛЛО: (Аз тиреза сар бароварда фарёд мекунад) Рашид!.. Боло биё, гап дорам...

Рӯи мизро шишаи арақ, нон ва бодиринги шур оро меод. Даҳони шишае кушода буду пиёлаҳои нима дар даст онҳо рост меистоданд. Сухани аввалро Маҳмадулло гирифт:

МАҲМАДУЛЛО: Ин қадаҳро барои Раҳмон менӯшем, бародарон! Барои пирӯзии мардонавори ӯ аз болои Раҳматшоҳ! Агар Раҳмон намебуд, мо кайҳо хориҷ мешудем. Бохти Раҳматшоҳ бохти душманону бадхоҳони мо буд ва дар ин ҷанги нобаробар Раҳмон дастболо шуд. Барои ҷавонмардию хоксории Раҳмон ва ҳамдиёри дурафтодаи ӯ Талаби Гург мегирем, бародарон... Зинда бош, Раҳмонҷон!..

Занги пиёлаҳо баланд шуд ва ҳозирон шаробро ошомида хайратзадаву хомӯш сӯи Раҳмон менигаристанд. Намедонистанд ба суҳанҳои шунидаашон бовар кунанд ё на. Дари синф ба садо кушода шуду Рашид хавотиромез даромад.

МАҲМАДУЛЛО: (Пиёларо ҳолӣ карда бо оҳанги дурушт) Аз кучо омадӣ, буз?

РАШИД: Аз берун, Маҳмадулло, чӣ буд?

МАҲМАДУЛЛО: Дар хонаи Ойматов чӣ номаъқул мекуни?

РАШИД: Харид карда бурда расондам.

МАҲМАДУЛЛО: Суханчиниву хабаркашиҳоятро кай бас ме-

кунӣ, муттахам!

РАШИД: Чӣ хел хабаркашӣ? Ман ягон хел хабаркашӣ накардам.
МАҲМАДУЛЛО: Рӯят сиёҳ! Бузи муттахам!..

Махмадулло бо як хез аз гулӯи Рашид дошт. Гардани борики ӯ дар чанголи Махмадулло печUTOб меxурд. Овозаш дарун фитода, нигоҳи имдодчӯёнааш ба рӯи Раҳмон қарор гирифт. Махмадулло бо силтаве ҷуссаи хароби Рашидро боло бардошту пеши тирезан кушода овард.

МАҲМАДУЛЛО: (Беҳудона) Мепартоям, баҳудо мепартоям!
Устухонҳоят майдамайда мешавад!..

Чашмони Махмадулло аз кинаю ғазаб медурахшид, дастҳояш пайкари Рашидро зер карда аз тиреза берун мебард. Ҳозирон аз ин амали ғайричашмдошт қарахт шуда, ёрои ҷунбидан надоштанд. Раҳмон бо чаҳише дар паҳлуи Махмадулло рост шуду пайкари муаллақи Рашидро қафо кашид. Хун дар рӯи Рашид намонда буд ва пайкари лоғараш беист меларзид. Ӯ дар рӯи фарш ёзида мадори хестан надошт.

МАҲМАДУЛЛО: Як бори дигар хабар барӣ, аз зинда мондан умед наkun! Гум шав аз чашмам!..

Рашид беҳолона ҳарфе назада аз синф берун рафт. Бо хушӣ анҷомидани воқеа рӯҳияи бачаҳоро дубора мебардошт. Самихон ба пиёлаҳо арақ рехта, онҳоро ба гирди миз меҳонд.

ШАРИФ: (Чашм аз тиреза нақанда) Ошро дам партофтанд!
Кошкӣ як табақаш ба рӯи дастурхони мо меомад...

МАҲМАДУЛЛО: Рафтем, Қудрат! Ту дари хонаро нигоҳ мекуниву ишора менамой. Он тарафаш қори ман.

Ҳарду баромаданд ва дар ториики шом сӯи хавлӣ шитофтанд. Дар берун қасе наметофт ва овози қанда-қандаи азон ба гӯш мерасид. Махмадулло ба назди дегдон расиду ишоратро интизор нашуда, бо латтае аз ду гӯшан дег озод бардошт. Дақиқае нагузашта деги ош дар болои мизи синфхона меистод.

МАҲМАДУЛЛО: Тирезаҳоро пӯшеду чароғро хомӯш кунед! Ба пушти дар ҳам тамба гузоред...

Сарпӯши дегро кушоданду бӯи форами ош дар фазои синфхона паҳн шуд. Раҳмон чашм ба деги хавраш дамида қадаҳи майро ба даст гирифт. Ҳама лаҳзае хомӯш монда, интизори сухангӯии ӯ шуданд.

РАҲМОН: Ин қадаҳро барои рақибони имрӯзу оянда мегирем! Бигузур бошанд! Як рақибӣ тавонову бачигар аз даҳ дӯсти бечигар авлотар аст. Орзу мекунам, ки худованд ҳар яки моро гирифтори душмани мард кунадӯ дӯсти хиёнатпешаву номард не...

* * *

Раҳмон беғохирӯзӣ аз қабулгоҳи декан маҳзунона баромад ва ўро дар толори ҳолӣ Маҳмадулло истикбол гирифт. Онҳо ду тан донишҷӯи курси охирин, ки аз имтиҳони Ойматов қарздор буданд, чун мурғи посўхта намедонистанд чӣ тадбир андешанд.

РАҲМОН: Имтиҳон намегирад, Маҳмадулло. Мегўяд, ки то ҳардуютро аз Университет пеш накунам, ором намегирам.

МАҲМАДУЛЛО: Номаъқул кардаст! Аз деги ош хабар ёфта бошад?

РАҲМОН: Хаёлам не. Гумон мебарарӯ далел надорад.

МАҲМАДУЛЛО: Панҷ сол бихонему имтиҳони охиринро су-пурда натавонем, мурдан бех!

РАҲМОН: Мақсади вай моро баҳо намонда, ба имтиҳони давлатӣ роҳ надодан аст.

МАҲМАДУЛЛО: Ба ҳубӣ намонад, бо зўрӣ баҳо мегирем, Раҳмон!

РАҲМОН: Биё мон, Маҳмадулло! Ҳамин кашокашҳо ба чонам задааст...

.. МАҲМАДУЛЛО: Рафтем, Раҳмон. Ту ин хел бечигар набудӣ-ку!

Ойматов дар қабулгоҳи декан аз бевақт омадани донишҷӯёни курси охирин дар тааҷҷуб монда бошад ҳам, сипохино аз даст на-медод. Аз паси миз нахеста аввал Маҳмадулло ва баъд Раҳмонро песонду дағалона пурсид:

ОЙМАТОВ: Боз барои чӣ омадӣ, Раҳимов? Ҳозир аз пешам рафтӣ-ку?

РАҲМОН: Илтимос, муаллим, имтиҳонро қабул кунед. Панҷ соли ҳаётамон месўзад...

ОЙМАТОВ: Рахимов аз тую Исмаев ман имтиҳон намегирам. Ба касе хоҳед, рафта супоред...

МАҲМАДУЛЛО: (Бо азобе сар ҳам карда) Ҳар гуноҳе аз мо гузашта бошад, бубахшед, муаллим.

ОЙМАТОВ: (Қаноатмандона дафтарчаашро кушода) Узри бадтар аз гуноҳ! Агар пуштибони полковник Наврӯзов намешуд, кайҳо тую Рахимовро аз Университет дафъ мекардам...

МАҲМАДУЛЛО: (Барошuftа) Университет моли падари ту нест, муаллим! Мо панҷ сол хондем, мехоҳӣ намехоҳӣ, хатм мекунем.

ОЙМАТОВ: (Муште ба рӯи миз кӯфта) Одобро кай ёд мегирӣ, аблах! Баромада дафъ шавед, ранги рӯятонро дигар набинам!

МАҲМАДУЛЛО: (Якбора ҳашму ғазабаш Маҳмадулло фуру рехта) Номаткул кардӣ! Мемуриро ҳозир имтиҳон мегирӣ.

ОЙМАТОВ: Гарданғафсҳои ҳар! Таҳдид мекунед? Милиса ҷеғ мезанам...

Маҳмадулло гӯшаки телефонро ҷанг зада рабуд. Ба гиребони Ойматов ҷанг андохта, ҷуссаашро болои сар бардошту гардонда ба рӯи миз зад. Ранги рӯи Ойматов канд, сараш ба ларзидан даромад. Овозаш дарун афтода мадори ҷунбидан надошт. Раҳмон дар ҳолати ногувор монда, намедонист ҷӣ чора андешад.

МАҲМАДУЛЛО: (Нигоҳи шарарбораашро аз Ойматов нақанда) Худи ҳозир имтиҳон мегирӣ, палид! Моро аҳмақ карда давонданат кофист!..

РАҲМОН: Ором шав, Маҳмадулло. Ақлат дар ҷояш ҳаст?

МАҲМАДУЛЛО: (Аз пушти гардани Ойматов ҷанг андохта фишурд) Имтиҳон нагирад, қасам ба шири модарам, гарданаашро мешиканам!

Раҳмон бо азобе ҷанголи саҳти Маҳмадуллоро кушод. Ойматов дар болои миз очизона дасту по мезаду аз муштҳои гиреҳбастаи болои сараш ҷашм намеканд. Хун дар рӯяш намонда буд. Ҷуръате надошт, ки фарояду сару танаашро батартиб оварад.

ОЙМАТОВ: (Окибат ба худ омада) Дафтарчаҳоро диҳед! Ба ҳар дуют ҷанд монам, се ё чор?!..

РАҲМОН: (Дафтарчаро дароз карда) Бипурсед, муаллим! Баҳон муфт даркор нест.

МАҲМАДУЛЛО: (Дилпуруна) Агар надонем, мард воре баромада меравем. Ҳочат ба хориҷ кардан нест...

Шом рафта буду шаб расида ва се тан рӯ ба рӯ нишаста, қарзҳои охирини давраи донишҷӯиро соф мекарданд. Ситораҳо аз пушти тиреза чашмак мезаданду моҳи ҳилол бар нӯги чанор ғунуда ба ҳангомаи ночизи бандаҳои ҳокӣ ҳайратомезменигарист.

XI

ХОЛДОНА: Акаи Раҳмон, шунидам имтиҳони Ойматов ро сурдаед?

РАҲМОН: Кӣ гуфт?

ХОЛДОНА: Акаи Маҳмадулло.

Дар чашмони зебои Холдона изтиробу ҳаяҷон нухуфта буд ва суҳанро ҷайсал меод. Раҳмон бо симои ҷиддӣ, вале рамузгирона ба абрувони борик, руҳсораҳои гулгун ва лабҳои тунуки ба ҳам фишурдаи ӯ менигаристу эҳсос мекард, ки дар паси гуфтори ҳаҷонолуди ин дӯшизаи нозуқандом ормони ногуфтае нухуфтааст.

РАҲМОН: (Ҳудро орому бепарво вонамуда) Оқибат бо азобе сурдед, Холдона.

ХОЛДОНА: (Бо андешаи ҳичолатомез) Акаи Раҳмон, ман аз шумо як чиз пурсиданӣ... Илтимос, нахандед!..

Овози Холдона меларзид ва сурхӣ ба андоми тару тозааш давида, ба оҳанги ғустохонаи гуфтораш намечаспид. Дар ҳонаи чашмони бодомаш сояи ҳичолат афтад, як ифғату покизагии беқиёс ва соддадили дӯшизавореро дар сар то қадаш меафзуд. Аз самимияти гуфтори ӯ Раҳмон ба рикқат омад ва дилаш сӯхт ба ҳоли ин дилбараки сарвақомати зебо, ки забон меҳонду дардашро берун намеовард.

ХОЛДОНА: (Ҳаяҷонашро бо азобе ғурӯ нишонда) Медонед, шумо дигар ҳел, монанди дигарҳо не... Дилатон софу бе кина, лекин доим ҳапу ҳомӯш мегардед... Ва ҳеҷ касро назаратон намегирад... Эҳ худо, ман чӣ ҳел духтари беақла, ғапҳое меғӯям, ки...

Дар лабони Холдона аз ғояти изтироб табассуми базеби ҳаёолуде дамид ва Раҳмон пай бурд, ки ӯ гапи ҷиддӣ дорад. Гапе, ки то имрӯз миёни онҳо иттифок наафтадааст.

ХОЛДОНА: Ғӯед, акаи Раҳмон, ба ҳастии ишқ бовар мекунед ё не?..

РАҲМОН: (Якбора ҳушёр шуда аз дил меғузаронад) «Худоё, чӣ асрорест дар ин гуфтор?! Магар ин духтараки сарвкомати зебо аз ишқи бебарори ман хабаре дорад? Ё худаи гирифтори савдоесту меҳодад дар қисматаш хато наравад? «

Аз сукути Раҳмон ҳаяҷони Холдона афзуда, шарму ҳаё дар вучу-даш дубора боло мегирифт ва руҳсараҳояш чун гулҳои тару тозаи арғувонӣ ранг мебардошт.

РАҲМОН: Ба ишқ? Саволи аҷиб!.. Чаро инро аз ман мепурсӣ?

Раҳмон бархест ва бо табассуми дардолуде ба назди тирезаи яккади сахни девор омад, то сӯзи вучудаширо ӯ пай набарад. Оғтоб аз шонаи кӯҳ раҳида, дар домани осмон боло меҳазид ва риштаи зарҳалини нурҳоиаш рост ба дидаву дили Раҳмон меҳалид.

ХОЛДОНА: (Шармидаву миғжонҳояшро ба зер афканда) Наход, ҳаминро нафаҳмед?..

Заҳмҳои кӯҳнаи дили Раҳмон ғӯё хуншор шуданд, дарде ки ба сӯхтани оташпора шабоҳат дошт, дар синааш боз аланга зад. Овози ниҳоние аз вучудаи раҳида то банди гулӯ расиду қафо гашт ва дар ниҳодаш шӯридаву шикаста наваҳа ангехт:

РАҲМОН: (Монологи ботинӣ) «Оташ аст ишқ, дарди ширини бе-даво аст ишқ!.. Лаҳчаест андаруни сина, ки саропои вучудатро месӯзонаду ин сӯхтанҳоро касе таскин дода наметавонад... Ва бар подо-ши ин ҳама ранҷу риёзатҳо гирифтори хиёнати ёри сабуксаре гардӣ, он гоҳ мешиканӣ, аз ҳам мерезӣ, метапиви ҷон меканӣ, девахонаӯю савдозада мегардӣ... Ишқи фиребое, ки барояш ҳастиятро, дили шайдову лабрезии ормонҳоятро фидо сохта будӣ, ба якборагӣ дунёи орзуву ормонҳоятро месӯзонад ва хоку хокистар мегардонад...»

Оғтоб мадор мегирифт. Нигоҳи Раҳмон аз болои абрҳои сафед ва ғубори андешаҳои дардолуд гузашта, дар осмони баланд тарҳи

кохидан симои Махинро мечуст. Аммо симои рӯёии барояш азиз дар назараш дигар наметофт, шояд ба пардаи ҳарири абрхо печида, аз чашмони ӯ нухуфта буд. Ба ҷои ӯ тарҳи рӯи хичолатдудаи Холдона бо изтиробу ҳаяҷон посухи ишкро нигарон буд.

РАҲМОН: Савдои ишкро касе медонад, ки ошиқ шуда бошад, Холдона...

ХОЛДОНА: Шумо ошиқ нашудаед?..

РАҲМОН: Не, Холдона...

ХОЛДОНА: (Бо таассуфу надмати ошкоро) Ҳеч боварам намеояд!

РАҲМОН: Ихтиёрат. Ишки набударо зӯран ба дил ҷо карда намешавад.

ХОЛДОНА: (Ашки навмедӣ гулӯгираш мекунад) Наход!..Наход ки то ҳол ишки касе ба дили шумо роҳ наёфта бошад...

Худоё, дилатон аз санг будааст...

Суханони рамуздори Холдона дили Раҳмонро сӯроҳ карду эҳсоси ҳаяҷонулуде замирашро такон дод. Бо нигоҳи фаросат дарёфт, ки шарорае дар таҳти чашмони Холдона мемирад ва навмедие ба вучудаш роҳ меёбад. Лаҳҷае синаи Раҳмонро сӯзо ниду хун дар шарёни рағҳояш шарора зада, ба пайкари карах таш давид. Беҳудона аз ҷой хесту банди бозуи Холдонаро дош та, бо нигоҳи лабрезии меҳр барояш таскин бахшид.

РАҲМОН: Хафа нашав, Холдона... Ҳазл кардам. Наход одами зинда ошиқ нашавад... Меҳри фариштаи рӯ ба рӯям дар дил ошён мондааст...

ХОЛДОНА: (Охи таскиномезе кашида, пичирросзанон сар ба китфи Раҳмон мениҳад) Худоё, ниғаҳбонам бош!.. Диламро саршори ишк бикун!..

Холдона оби чашмони бодомнашро дошта натавониста сар ба бағали Раҳмон ниҳод. Раҳмон бӯи мӯйҳои парешону кокулони дарози ин дилбараки сарвқомати зеборо мешамиду эҳсос мекард, ки шарораи тозае ба дилаш меафтад.

* * *

Шихаи баланду осмонгири аспи довталабе баланд гашту чашми Раҳмон сӯи теппаи сабзпӯши канори деҳа рафт, ки саманде дар тавила расанашро силтав зада, сӯи модии мавзунпайкар рафтан меҳост. Модар пиёлаи ҷойро сӯи Раҳмони ғарки хаёл ёзониду беозор пурсид:

МОДАР: Чӣ ният дорӣ, бачам? Шукри худо, мактабатро тамом кардӣ. Дар деҳа меистӣ ё шаҳр меравӣ?!

РАҲМОН: Намедонам, оҷа.

МОДАР: (Оҳе кашида) Ҳаваси дар шаҳр истодан дошта бошӣ, ихтиёрат, бачам.

РАҲМОН: Ҳанӯз ба як қарор наомадам, оҷа...

МОДАР: Ҷомаи шаҳиатро дӯхтаву таҳ карда мондаам. Чашмам ба роҳат ҷор буд, вале чанд моҳ боз дарақат нашуд, бачам...

РАҲМОН: Натавонистам, оҷа. Хостам ҷор танга пайдо кунам.

МОДАР: Барвақттар меомадӣ, хуб мешуд, бачам. Шукр гову мол дорем, сечор сӯми пасандоз ҳам ҳаст. Ба нияти тӯи ду ғусфанд фарбеҳ кардаму як сандуқ либосу кола ғундоштам...

Оханги гуфтори модари Раҳмон гилае дар ниҳод дошт. Вале сабру тамкин домангираш буду бо андешаи хузнолуе аз тундгӯи ҳазар мекард. Раҳмон хомӯшона сӯи модари биҳиштиаш менигаристу пай мебурд, ки як соли охир мӯи нофармонаш сафед шудаву чинҳои ҷабинаш афзудааст. Ҷуссааш низ ҳаёле резатар гашта, пӯсти занахдонаш ҳалта задаву рағҳои гарданааш аёнтар шудааст.

РАҲМОН: (Бо меҳру дилсӯзӣ) Саломатиатон хуб аст, оҷа?

МОДАР: (Оҳе кашида) Шукри Худо, рӯзро бо неку бадаш шаб карда гаштем. Худат чӣ ҳаёл дорӣ, бачам! Хонадор мешавӣ ё не?

Модар бо сабру тамкин нигоҳи суоломезашро аз рӯи Раҳмон намеканд ва аз вачоҳати ӯ рамуз мебардошт. Шояд пай мебурд, ки ин лаҳза муносибтарин фурсатест барои гуфтугузори хонадоршавии фарзанд ва бояд қарзи охирино дар назди арвоҳи шавҳари ҷавонмаргаш адо намояд.

РАҲМОН: Намедонам, оҷа. Ҳайрон мондаам дар дуруҳаи тақдир...

МОДАР: Хонадоршавӣ қарзи Парвардигор аст. Вале ман аз ди-

гар чиз хавотирам, бачам. Бароят арӯшавандае ёбаму худат ягон духтари дилхоҳ дошта бошӣ. Ана шармандагӣ...

Барои хамин хостам, ки розигиатро бипурсам...

Барои Раҳмон дигар роҳи гурезе намонда буд. Модараш бо си-
поҳии устокоронае охири имкони раҳиданро ба рӯяш мебаст. Ӯ ба
симои нуронӣ ва азиятандудаи модар бо лабханди меҳромез мени-
гаристу ба қароре омада наметавонист.

РАҲМОН: Ҳочати шитоб қардан нест, оҷа... Вақташ мерасад...

МОДАР: Шундам ба духтари вазирзодае ошӣк шудай, Раҳмон.
Боз хамин харобиву хазониат аз асари ишк набошад?

РАҲМОН: (Рамузгирона ва бо ҳайрат) Кӣ гуфт, ки ман ошӣк
шудаам, оҷа?

МОДАР: Агар ормоне дар дил дошта бошӣ, пинҳон нақун, бачам.
Тақдиру сарнавишти ҳар бандаро тақдирнависи азал медонад...

Ғиғоне аз дили Раҳмон хест ва шӯру ҳаяҷони нобаҳангом ро бо
азобе фурӯ нишонд. Медонист, ки тақдирнависи азал дар пешонаи ӯ
киро навишта. Симои маъсумонаи Холдона пешиназараш меомад.

РАҲМОН: Ҳар сирру савдое буд, гузашт, оҷа. Акнун тақдирчун-
бони азал ва давлати сарам туй. Арӯшавандае низ дорам. Миёно
маҳкам бубанд!..

МОДАР: Эҳ, дар забони бачам садқасе! Ҳамина барвақттар ме-
гуфти намешуд!.. Арӯшаванда кӣ будааст?

РАҲМОН: Холдона ном як духтараки ҳисорӣ, оҷа. Аз ман чор
сол хурд аст. Хоксору боадаб, қаду басташ муносибу ҳуснаш расо...

МОДАР: Кай хостгорӣ биравам?

РАҲМОН: Пагоҳ, оҷа.

МОДАР: Худоё, худам танҳо биравам? Ақаллан тағота мегуфти,
хубу ганда чанд келин фурувард...

РАҲМОН: Не, оҷа, ғайри худат қасе хостгорӣ намеравад... Дар
ин дунёи рӯшан давлати ягонаи сарам фақат туй...

Аз чашмони модар беихтиёр ашк метаровид. Чуфти парастуе
таги васаҳои долони модар мавзунона бол афшондаву чириккоз
зада лонаи гилин месохтанду тобистон бо гармиву файз гурраҳои

тути ошноро мерасонд. Офтоб мадор мегирифту нур мерехт. Ва аз чашмони модар беихтиёр ашки шодӣ метаровиду дили Раҳмон аз кушоиши бахт ва хушҳолии модар ягона давлати сараш меболид...

шаҳри Душанбе,

солҳои 2006-2009

СИМОҲОИ АСОСИИ ФИЛМНОМА

РАҲМОНИ РАҲИМ: - Симои марказӣ ва меҳварии филмнома. Чавони рустоии боғайрату кавиירוда, хунгарму софдил, ки инкилоби шадиди ботинӣ ва озмоишҳои саҳти зиндагиро гузашта, ҳамчун донишҷӯ бо муҳити душвори шаҳр, маҳалгароиҳои баъзе устодон ва кирдорҳои норавои атрофиёну ҳамсолон ва нафарони пастфитрат муросо намесозад. Дар зоҳир орому ботамкин, вале дили ҳассосу дардошное дорад.

Қоматаш аз миёна баландтар, тарҳи рӯяш зебои каме дурушту чиддӣ, пайкари варзидааш рехтаю мӯътадил, то ҷое ғуруру гарданкашӣ низ барояш бегона нест. Камгуфтору сухансанҷ ва зираку одамшинос. Аз касони барояш наздик танҳо як модар дорад, ки ҷароғи хонадони падари марҳумашро дар деҳа фурузон медорад.

Ишки поку беолоиш ва пурталотуми Маҳинбону ном ашрофзодаи шаҳрие хангоми донишҷӯӣ ба ӯ ёр шуда, Раҳмонро ба сӯи худшиносиву ҷаҳоншиносӣ ҳидоят мекунад. Маҳз ишки фиребои Маҳинбону хати сабзу меҳварӣ ва тақдирсози филмнома буда, ба ин чавони хушбовару гарданкаши рустой дар фазои шаҳри пурғавғо сабаки сӯхтану риёзат кашидан, афтодану хестан, талошу пайкор варзидану одаму оламро шинохтан, ба кадрӣ ишқу зиндагӣ расиданро меомӯзонад ва бори ғояи эҷодӣ мекашад.

МАҲИНБОНУ: - Ашрофзодаи шаҳрии тақрибан 20-22сола. Тарҳи андомаш сафеду бечирм, чашмони сиёҳи бодомиаш ху морандуда, абрувонаш камоншакли мавзун, мужгонҳояш дарозу ха-

мида, лабонаш нафису чун барги гул нозук, қаду коматаш мавзун, сақфи синааш расою дилкаш, хуллас зеботарин дӯшиза дар миёни ҳамкурсони Раҳмон ва донишчӯёни донишгоҳ. Сараввал ба Раҳмони варзидаю фарохсина ва самимиву дарёдил меҳр пайдо мекунад, вале дертар якравию гарданшаҳӣ ва ғуруру дуруштиҳои ӯ боиси сард шудани меҳри нахустинаш мегардад. Табиатан нармхӯйи дидадаро буда, одобу муомилаи шахрӣ, созишкориву муросо намудан ва зиндагии осудаҳолонаву бериёзатро меписандад. Шояд аз ҳамин чихат дар қиёси бурду бохти зиндагии минбаъда ишқи поки чавониро қурбони ҳаёти осудаҳолонаву бериёзат намуда, ба чон Раҳмони рустой ва бекасу кӯй писарамаки чолоку сарватманд ва соҳиби пешомади нек Қурбон Ҷалилро ҳамсари оянда интиҳоб мекунад.

САНАВБАР: - Модари Раҳмон, зани заҳматкашу фариштахӯйи деҳотӣ, тақрибан 44-45 сола. Ҳусни модарзод дорад, вале таровати рӯяш бармаҳал хоҳидаву ҳусну чамолашро то андозае бохтааст. Тарҳи андомаш каме офтобсӯхтаи аргувонӣ, дар ҷабинаш ожанғо нақш бастааст. Оромтабиату ботамкин, ба мусибати танҳой ва сарнавишти бева монданаш бармаҳал тан дода, писари ягонааш Раҳмонро соябони сараш мешуморад ва барои ӯ мезияд. Тимсоли зани деҳотии покманиш ва риёзаткашу қаноатпеша, ки мартабаи тахту бахти аввалро як умр пос медоранд.

БАРЧИНОЙ: - Дӯсти овони кӯдакӣ ва ҳамсоии начандон дури Раҳмон. Аз Раҳмон ягон сол хурд буда, дар табиаташ то ҷое ҷасорату ҳислату ҳӯйи бачагона дорад. Духтари рустоии коматаш расои тануманд, бовиқору чолок, қавибозую хуштаркиб, ба ҳусну назокати табииаш чандон эътибор намедихад. Аспасаворӣ ва диғар қорҳои душворро меписандад. Ёро нахуст бо Раҳмон риштаи дӯстӣ ва меҳри давраи бачагӣ мепайвандад, вале дертар дар замиранаш шарму ҳаёи олуи ба меҳре, ки ҳам оҳанги дӯстӣ дораду ҳам тобиши ишқи норасо падид меояд. Садоқату меҳри пояндаи Барчиной як духтараки рустоии аз ҳангомаҳои оламу одам беҳабар ва ишқи даргузари Маҳинбону дӯшизаи нозпарварди шахрӣ, ки аз

ғояти худпарастӣ ишкро дар мизони бурду бохт бармекашад, барон ҷаҳоншиносиву тақомули шахсияти Раҳмон тадричан мусоидат менамояд.

ХОЛДОНА: - Душизаи отифаву равшанзамири тақрибан 20 сола, ки се сол поёнтар аз Раҳмон меҳонад. Ба сурат зебоандом, рӯи сафеду гунаҳои арғувонии тару тоза, ҷашмони андешаманди пурҷозиб, нигоҳҳои ҳаёлолуду рафтори ҳамида ва қаду қомаи муносиб дорад. Ба Раҳмон дил баста, эҳсоси самимона ва бериёшро оқибат изҳор мекунад. Меҳри ин дӯшизаи хоксору покдоман ва ҳамидахисол оқибат ба Раҳмон писанд меояд ва баъди ором гирифтани ҳангомаҳои ишқи фиребои Маҳинбону ӯро интиҳобу хостгорӣ мекунад.

ОЙМАТОВ: - Устоди донишгоҳ, роҳбари курси Раҳмон, тақрибан 40-45 сола. Ҷавонони рустой ва баҳусус фарзандони кӯхистонро намендасонад. Шахси табиатан разилу пастфитрат, игвогару кинапарвар, хабарчину худпараст. Аз рӯзҳои аввали таҳсил бо Раҳмон муносибати хусуматомез дорад ва дар фурсати муносиб сӯяш санг андохтану неш заданро мендасонад. Тимсоли устодони маҳалгарову тафриқаангез, маърифату фарҳангашон паст, аз одамияту одоби солим дур.

ҚУРБОН ҶАЛИЛ: - Раиси созмони ҷавонони донишгоҳ, яке аз хабарчинону ҳамнишинони Ойматов. Аз Раҳмон тақрибан 45- сол калон буда, табиатан сурати зебо ва сирати зишт дорад. Ҷавони шахрии хушмуомила, лабаш моили табассум, зираку маккор, дар зоҳир созишқору меҳрубон, вале аслан кинаварзу суҳанчин ва ҳаммаслаки Ойматов. Дертар дили Маҳинбонуро рабуда, аз рӯи каробати ҳешовандӣ бо ӯ хонадор мешавад.

ҲАКИМИ: - Устоди кӯхансоли донишгоҳ, декани факултет, марди табиатан хайрхоҳ. Бо истодагариву талқини Ойматов ва Қурбон Ҷалил ночор монда, дар ҳақи Раҳмон ва дигар донишҷӯён табдирҳои маъмуриву тарбиявӣ меандешад. Тимсоли олиму тарбиятгаре, ки мачбур аст ба ҷорасозии ҷомеаи феълӣ муросо намояду созишқор гардад.

РАҲМАТШОҲ: - Яке аз муштзӯрону хангомачӯени овони таҳ-
сили Раҳмон. Се сол пештар аз Раҳмон меҳонад ва ситораи онҳо
аз рӯзҳои аввали таҳсил рост намеояд. Оташи хусумата шон дар
атрофи зеботарин дӯшизаи донишгоҳ Маҳинбону авҷ гирифта,
борҳо ба занозанӣ рафта мерасад. Тимсоли ҷавони кӯтоҳандеше,
ки зӯроварӣ ва хангомачӯиро маънии аслии зин дагии хеш қарор
дода, бозичаи дасти дигарон мегарданд ва дар миёни донишчӯён
адовату тафриқа меангезанд.

ТАЛАБИ ГУРГ: - Дӯст ва ҳамдиёри Раҳмон. Ҷавони тануман-
ду рехтапайкари тақрибан 26-28 сола, ки ноадолатҳои зиндагӣ ва
муҳити носозгори шахр ӯро ба роҳи бад тела додааст. Сарфи назар
аз ҷиноятпеша буданаш, олиҳиммату дастқушод аст ва донишчӯё-
ни мӯхтоҷу камбағалро дастгирӣ менамояд. Тимсоли ҷавонони ру-
стоие, ки бо орзуи донишчӯӣ шудан ба пойтахт омадаанд, вале аз
қазои тақдир рисолати донишчӯӣ барояшон муяссар нагаштааст.
Онҳо дар дуруҳаи зиндагӣ ҳайрону сарсон монда, ночор зиндагии
гургонаро пеш гирифтаанд, то ба монеаҳои «ҷомеаи бихиштии
дурӯғин» истодагарӣ карда тавонанд. Оқибат бар асари фишори
мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва олами ҷиноят пойтахтро тарк карда,
роҳи Россияро пеш мегирад.

МАҲМАДУЛЛО: - Ҳамкурс ва дӯсти Раҳмон. Ҷавони паҳлаво-
ну машқдида, кавибозую таҳамтан, ки дар ғўштингирӣ ном баро-
вардааст. Оини адолату ҷавонмарди роия намояд ҳам, бидуни
хоҳишаш ба ҷанги байни ҷавонон қашида мешавад.

РАШИД: - Ҳамсабаки Раҳмон, аз ҷумлаи ҷавонону ҷолоку ху-
дпарасти шахрӣ, ки манфиати шахсиашро аз ҳама амалҳои неку
бад волотар медонад. Аз ҳамин хотир роҳи осону беаҳмақи до-
нишчӯиро пазируфта, ба Ойматову Қурбон Ҷалил барин кинавар-
зону нотавонбинон, ба таври нӣҳонӣ ҳабарчиниву ҷоплусӣ меку-
над. Ҷавони зиёсурати лоғарандом, макқору зирак, хушсухану
ҳозирҷавоб, маърақарову дилёб. Барои ӯ суду зиён муҳимтарин
меъёри зиндагист ва метавонад ба дӯстону ҳамнишинон бар ивази
бурди хеш хиёнат кунад.

ҚУДРАТ, САМЕХОН, ШАРИФ: - Ҳамкурсон ҳамсабақони Раҳмон, ки ҳар қадам бо ҳислату ҳӯйи ҳосаашон фарқ мекунамд ва онҳоро кинаварзиву бедодғариҳои Ойматов ба танг овардааст. Тимсоли донишҷӯёни даврони бозсозӣ, ки чашии онҳоро муҳити шаҳр, панду насихатҳои дилгирикунамдаи устодон ва шиору суҳанҳои фиребои қолабӣ кушода, норозигиро дар замирашон анҷестааст.

ШИРИНБЕКОВ: - Донишҷӯи рустоии соддафел аз ноҳияи Русшон. Дили софу бекина ва забони ширини талаффузаш ҳосибадаҳшиҳо дорад.

ПОЛКОВНИК НАВРҶОВ: - Сардори мақомоти милисаи шаҳр, ки тафтиши хангомаи бетартибии донишҷӯёро бар дӯш дорад. Марди рӯзгордидаи тақрибан 50-55сола, ки барои раҳидани донишҷӯён аз маҳкама ва ҷавобгарии ҷиноӣ мусоидат мекунад.

САФАРИ ОЛУФТА: - Ҷавонмарди осудаҳол, вале баъдтар гирифтори шикасту бебарориҳои рӯзгор гардида, тақрибан 40-45 сола. Дар бозори калон якҷанд дӯкон дошт ва некиашро аз Талаби Гург дарег нашошта, хангоми борфурӯрӣ ва қораш дар бозор ёро дастгирӣ мекард.

ЭШОНИ ФАЙЗИДДИН: - Директори бозори калони пойтахт. Ҳамкасби собиқ ва ҳеши дури Сафари олуфта, ки дертар ба мартабаи баланд расида, аз фиреб қардану рабудани сармоя ва дӯконҳои устоди собиқаш рӯй намегардонад. Бо тоҷирони афғон доду ситад дошта, аз ҷандин шабақаҳои даромадҳои бедардимӣ, ҳатто фуруши маводи нашъаовари интиқолифта бархурдор аст.

КОКО САЛОМ: - Тоҷири олуфта ва миёнаумри афғон, ки дар бозори калони пойтахт нуктаҳои савдо кушода, бештар молу матоъ ва ашёҳои қамефти ҳориҷӣ меорад. Дар интиқоли маводи муҳаддир ва паҳн қардани он бо Эшони Файзиддин ҳамқорӣ мекунад.

АЗИЗ: - Фурушанда ва ёвари Коко Салом. Ҳамсинфи Маҳин. Ҷавони зираку дидадаро шаҳрӣ, ки либосҳои замонавӣ ва ҳамнишонии муносиб дорад.

ЗЕБО: - Ҷавондухтари ҳушсурати мавзунпайкар, дугонаи Маҳин.

бону. Бо ракси замонавӣ ва либосҳои мудаш дар миёни чавонон шӯҳрат пайдо кардааст. Бо Коко Саломӣ сарватманд муносибати маҳрамона дорад.

КАПИТАНИ МИЛИСА ВА ДАСТАИ МИЛИСАҲОИ
НИҚОБПҶШ, МИЛИСАИ НОЗИРИ ТАРТИБОТИ БОЗОР.

РОНАНДАИ МУЙЛАБДОР.

ДОНИШҚҶЁН ВА ИШТИРОКЧИЁНИ ҶАНГИ ДУ ГУРҶ.

Мундариҷа

Куруш ва Томирис.....	7
Искандар ва Спитамен.....	208
Рухшона.....	303
Алвидоъи ишқ.....	431

Бароти Абдурахмон муаллифи китобҳои «Шабҳои маҳтобӣ» (1986), «Кимӣёках» (1984), «Давлати сарам, модар» (1989), «Розҳои шабхангом» (1991), Романи «Дунёи сабзи ишк» (2002), Силсилакиссаи «Ҳафт мӯъчизаи олам» (1995), Романи дугонаи «Бихишти фиребо» (2006) ва ғайра мебошад. Ӯ ба мавзуҳои таърихӣ миллати тоҷик низ рӯ оварда, романҳои таърихӣ сегонаи «Куруши Кабир» (2006), «Камбучия» (2012) ва «Дорои Бузург» (2015, таи чоп), инчунин, драмаҳои таърихӣ «Искандари Макдунӣ ва Спитамен» (2006), «Рухшона» (2007), «Куруш ва Томирис» (2010) навиштааст, ки онҳо дар сахнаи Театри давлатии академии драмаи ба номи А. Лоҳутӣ таҳия шудаанд. Бароти Абдурахмон барои хизматҳои арзандаш дар соҳаи адабиёт бо медали «Хизмати шоиста» (2000), Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи А. Рӯдакӣ (2006), Ҷоизаи адабии ба номи С. Айнӣ (2004), Унвони Корманди Шоистаи Тоҷикистон (2010), Нишони «Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2011), Нишони сарисинагии «Сухан»-и Иттифоқи Нависандагони Тоҷикистон (2013) ва ғ. сарфароз гардидааст. Ҳамзамон дар Энциклопедияи Миллии Тоҷик ба интишори адабиёти кӯдакон ва наврасон замина гузошта, «Донишномаи мухтасари кӯдакон ва наврасон» (2013), силсилаи китоби панҷгонаи «Шинохт ва ёдгирӣ» (2015), Донишномаи «1001 саволу ҷавоб» (2015) ва «Шигифтиҳои бадани одам» (2015)-ро омодаи нашр намудааст. Баъзе асарҳои ӯ ба форсӣ, русӣ, ўзбекӣ, украинӣ, булғорӣ ва қирғизӣ чоп шудаанд.

000302187

Китобхонаи миллии Тоҷикистон